SOTATIETEEN LAITOKSEN JULKAISUJA XXIII

R ARIMO

SUOMEN PUOLUSTUS-SUUNNITELMAT 1918 - 1939

II OSA

ENCKELLIN KAUSI

1919 - 1924

SOTATIETEEN LAITOS
SOTAHISTORIAN TOIMISTO
HELSINKI 1986

SOTATIETEEN LAITOKSEN JULKAISUJA XXIII

R ARIMO

SUOMEN PUOLUSTUS-SUUNNITELMAT 1918 - 1939

II OSA

ENCKELLIN KAUSI

1919 - 1924

SOTATIETEEN LAITOS
SOTAHISTORIAN TOIMISTO
HELSINKI 1986

SISÄLLYSLUETTELO

4. ENCKELLIN KAUSI

4.1 Poliittinen tilanne 3

4.11 Suhteet Neuvosto-Venäjään 4

4.12 Reunavaltiopolitiikka 11

4.13 Suhteet Ruotsiin 15

4.14 Sisäinen tilanne 18

4.15 Sotilaspoliittinen tilanne 23

4.151 Karjalan kannas 28

4.152 Repola ja Porajärvi 29

4.153 Itäraja 32

4.154 Petsamo 35

4.155 Rannikot 49

4.16 Itä-Karjalan kansannousut 52

4.2 Sotalaitoksen kehitys 57

4.21 Lainsäädäntö 57

4.22 Ylin johto 61

4.221 Sotaväen päällikkö 66

4.222 Yleisesikunta 67

4.223 Suojeluskunnat 69

4.224 Sotaministeriö - Puolustusministeriö 71

4.225 Upseerien erouhka 73

4.23 Joukot 80

4.231 "Luettelot Suomen armeijasta" 80

4.232 Enckellin komitea armeijan uudelleen järjestämiseksi 86

4.233 Wetzerin määrävahvuuskomitea 93

4.234 Käkisalmen Läänin Rykmentti 101

4.235 Majoituskysymyksiä 106

4.236 Rajavartiostot 110

4.24 Puolustusvoimien varustaminen ja taloudellinen puolustusvalmius 115

4.25 Koulutus 121

4.26 Liikekannallepanon valmistelut 136

4.261 Rannikkopuolustus 145

4.262 Suojeluskunnat 147

4.2621 Konkreettista yhteistoimintaa 155

4.263 Päämaja ja Kotiarmeijan esikunta 168

4.3 Puolustussuunnitelmat 174
4.31 Tilanteenarvioinnin kehitys ja sen vaikutus suunnitelmiin 174
4.311 Venäjän keskitys 1 (V.K.1) 186
4.312 Venäjän keskitys 1:n variantti (V.K.1 var.) 193
4.313 Venäjän keskitys 2 (V.K.2) 198
4.314 Venäjän keskitys 3 (V.K.3) 215
4.3141 Vuoden 1924 tilanteenarviointi 223
4.315 Ruotsin keskitys 1 (R.K.1) 227
4.316 Sotaneuvoston tilanteenarviointi 5.-6.11.23 234
4.32 Karjalan kannaksen puolustusasemat 244
4.321 Pääasema 244
4.3211 Puolustusaseman varmistaminen 267
4.322 Taemmat asemat 275
4.323 Suojajoukot ja niiden asemat 284
4.3231 Tarton rauhan ja armeijan uudestijärjestelyn vaikutus suojajoukkojen toimintaan 301
4.33 Itärajan puolustus 320
4.331 Laatokan Karjala 320
4.3311 Tarton rauhan ja armeijan uudestijärjestelyn vaikutus puolustuksen järjestelyyn 349
4.332 Itärajan pohjoisosa 380
4.34 Rannikoitten puolustus 389
4.35 Ilmapuolustus 393
4.351 Ilmatorjunta 393
4.352 Ilmavoimat 396
4.36 Puolustusasemien linnoittaminen 400

Lähdeviitteet 406

4. ENCKELLIN KAUSI

4.1 POLIITTINEN TILANNE

Kenraali Oscar Enckellin tullessa 16.9.19 Yleisesikunnan päälliköksi, oli maan sekä sisä- että ulkopoliittinen tilanne varsin vakiintumaton. Tämä ilmenee myös tiheistä hallituksen vaihdoista, kuten seuraava luettelo osoittaa:

- professori J H Vennolan I hallitus 15.8.19 - 15.3.20, sotaministerinä kenraalimajuri K E Berg,
- professori R Erichin hallitus 15.3.20 - 9.4.21, sotaministerinä kenraalimajuri Br. Jalander,
- professori Vennolan II hallitus 9.4.21 - 2.6.22, sotaministerinä everstiluutnantti, varatuomari O Hämäläinen ja tämän erottua 2.9.21 taasen kenraalimajuri Jalander,
- professori A K Cajanderin I virkamieshallitus eli toimitusministeristö 2.6.22 - 14.11.22, puolustusministerinä edelleen kenraali Jalander,
- kansanedustaja K Kallion I hallitus 14.11.22 - 18.1.24, puolustusministerinä kenraali Jalander, 22.6.23 alkaen kenraalimajuri V P Nenonen,
- professori Cajanderin II toimitusministeristö 18.1.24 - 31.5.24, puolustusministerinä kenraalimajuri V Schvindt, 11.3.24 alkaen varatuomari I Aminoff ja
- professori L Ingmanin II hallitus 31.5.24 - 31.3.25, puolustusministerinä jääkärieversti L Malmberg.

Mannerheimin vaikutus Suomen politiikkaan ja erityisesti sotilaspoliittiseen tilanteeseen ulottui hänen eronsa jälkeiseen aikaankin. Yrittihän hän vielä syksyllä 1919 saada Suomen mukaan Pietaria vastaan suunniteltuihin sotatoimiin, kuten aikaisemmin on selostettu (sivut I 106-108). Vaikkakaan länsivallat eivät saaneet aikaan yhteistä ristiretkeä bolshevikkien kukistamiseksi, pysyi Eurooppa vielä pitkään rauhattomana ja nimenomaan entisen Venäjän uudet rajanaapurit - Suomi muiden mukana - tunsivat itsenäisyytensä uhatuksi.

Oli varsin luonnollista, että tällöin haettiin tukea sekä läntisiltä voittajavalloilta että myös samassa asemassa olevilta eteläisiltä naapureilta. Tämän ns. reunavaltiopolitiikan ohessa Suomi yritti solmia suhteita Skandinavian maihinkin, joskaan aika ei vielä ollut siihen kypsä. Myös kohdistettiin toiveita Kansainliittoon, jonka uskot-

tiin olevan turvaksi nimenomaan pienvalloille. Hallitus päättikin anoa Suomelle pääsyä sen jäseneksi ja antoi siitä esityksen eduskunnalle 3.5.20. Suomi hyväksyttiin jäseneksi 16.12.20.

4.11 SUHTEET NEUVOSTO-VENÄJÄÄN

Aunuksen retki (sivut I 90-100) päättyi Suomen kannalta tuloksettomasti, mutta kiristi pahasti maamme suhteita Venäjään. Boshevikit pelkäsivät jatkuvasti hyökkäystä Pietariin ja Suomen osallistumista siihen. Tämän vuoksi he syksyllä 1919 - pian Aunuksen retkikunnan vetäydyttyä Suomen puolelle - ilmoittivat pidättyvänsä hyökkäyksistä Suomea vastaan.[1]

Tämä ei kuitenkaan merkinnyt sitä, etteikö itärajan takaa olisi jatkuvastikin tulitettu rajan yli ja tehty ryöstöretkiä. 2.Divisioona antoi 11.11.19 käskyn Ryhmä Bonsdorffille, joka vastasi rajan vartioinnista, siirtää tykki Rajajoen aseman maastoon ja "niin pian kuin bolschevikit avaavat Valkeasaaren vesitornista tulen Rajajoen asemaa vastaan on mainittu vesitorni tykkitulella hävitettävä".[2]

8.12.19 divisioona antoi käskyn, jonka mukaan "joka tapauksessa on kenttävahdin kimppuun hyökännyt venäläinen osasto rangaistava polttamalla Venäjän puolella olevan kylän missä venäläinen vartio majailee".[3]
2.Divisioona ilmoitti 3.3.20 Sotaväen päällikölle seuraavaa. "Viime aikoina ovat bolschevikkien ryöstöretket rajaseudulla huomattavasti lisääntyneet. Tammikuun aikana ovat he tehneet kaikkiaan 3 suurempaa retkeä ja helmikuun ensimmäisinä päivinä taas yhden". Koska hyökkääjällä aina on aloitteen etu, se voi pakottaa "kenttävahteja peräänty mään, jollei hänelle onnistu kenttävahtien piirittäminen ja tappaminen". Tällä perusteella divisioona pyysi lupaa "ilman erityistä käskyä ylhäältä päin hävittää ne bolschevikkien kenttävahdit, mistä hyökätään". Sekä Sotaväen päällikkö, kenraali Wilkama, että sotaministeri, kenraali Berg olivat kuitenkin sitä mieltä, että kostoretkiä ei pidä tehdä. Vihollisen hyökkäykset piti tietenkin torjua ja tämän jälkeen voi "häntä ajaa takaa vaikkapa rajan toiselle puolelle", kirjoittaa Wilkama.[4]

Judenitshin hyökkäysvalmistelut Virossa olivat Neuvosto-Venäjälle vaarallinen uhka. Niinpä se esittikin Suomelle ja Itämerenmaille rauhantarjouksen. Suomen saama nootti oli päivätty 11.9.19. Ulkomi-

nisteri Holstin esityksestä hallitus teki jo 9.9.19 periaatepäätöksen, ettei Suomi pidä rauhanneuvotteluja suotavina. Kuitenkin Suomen, Viron, Liettuan ja Latvian hallitusten edustajat neuvottelivat Tallinnassa 14.-15.9. ja Tartossa 29.-1.10.19 rauhantarjouksesta. Suomen edustajien ehdotuksesta muutkin valtiot lykkäsivät ratkaisuaan siihen saakka, kunnes eduskunta olisi ehtinyt päättää Suomen kannasta. Länsivallat ja Puola painostivat Suomea ja Itämerenmaita olemaan ryhtymättä rauhanneuvotteluihin, koska Puola näihin aikoihin valmisteli hyökkäystä Neuvosto-Venäjää vastaan.[5]

Eduskunta päätti 16.10.19 hylätä Venäjän rauhantarjouksen, mutta toisaalta Suomi ei yhtynyt suunnitelmiin sotatoimista Pietaria vastaan, kuten jo on esitetty (sivut I 107-108).

Jännitystä itärajalla nosti myös kysymys Repolan ja Porajärven sekä Petsamon omistuksesta, mihin palataan myöhemmin. Hallitus päätti 26.2.20, että ensiksi mainittuja pitäjiä oli puolustettava. 20.12.19 käskettiin Petsamon miehittäminen (sivut 29, 35).

Paine maassa rauhan aikaansaamiseksi Venäjän kanssa oli vähitellen kasvanut ja Erichin hallitus ottikin sen ohjelmaansa. Samalla oli jatkettava aloitettua yhteistoimintaa reunavaltioiden kanssa tuen saamiseksi Venäjää vastaan.

Hallitus esitti Neuvosto-Venäjälle 26.3.20, että muodostettaisiin erityinen "demarkatsionilinja" Aunukseen sekä "neutraalinen zooni" Repolasta Petsamoon. Neuvostohallitus vastasi ehdottamalla aseleponeuvotteluja.. Suomen hallitus suostui tähän ja oli valmis aloittamaan neuvottelut Rajajoella 10.4.20 ehdolla, että kaikki vihollisuudet lakkaavat 1.4.20 kello 12 ja että venäläiset evakuoivat Petsamon tuohon mennessä, niin että suomalaiset sotilaat voivat palata niihin asemiin, joissa olivat ennen venäläisten hyökkäystä Petsamoon. Ulkoministeriön esityksestä annettiinkin suomalaisille joukoille käsky pidättyä sotatoimista mainitusta ajankohdasta alkaen. Neuvosto-Venäjä ei kuitenkaan suostunut näihin ehtoihin - olisihan se merkinnyt tosiasiallista suostumista Petsamon luovuttamiseen. Niinpä joukoille ilmoitettiinkin asiasta 3.4.20. Suomen hallitus ehdotti nyt joka tapauksessa aseleponeuvottelujen aloittamista Rajajoella 12.4.20. Neuvostohallitus ilmoitti 8.4.20 suostuvansa tähän. Tämän mukaisesti neuvottelut alkoivatkin. Suomen valtuuskuntaa johti kenraali Wetzer.[6]

Neuvottelut katkesivat kuitenkin tuloksettomina 24.4.20. Venäläiset eivät hyväksyneet suomalaisten vaatimuksia Petsamoon nähden, koska

eivät katsoneet "tsaarihallituksen" lupausten sitovan heitä yhtä vähän kuin Kansanvaltuuskunnan kanssa 1.3.18 tekemäänsä sopimustakaan. Suomi halusi saada aikaan puolueettoman vyöhykkeen Repolasta Petsamoon, joten bolshevikkien olisi pitänyt poistaa joukkonsa Itä-Karjalasta. Uhtualla 22.3.20 pidetyt maapäivät olivat antaneet julkilausuman, jonka mukaan "Vienan Karjala tahtoo itse vapaasti hoitaa asiansa sekä irtaantua Venäjän valtakunnasta" (vrt. sivu 53). Venäläiset neuvottelijat eivät ilmoituksensa mukaan tienneet mitään asiasta eivätkä hyväksyneet suomalaisten kantaa kansanäänestyksestä. Maapäivien vaatimuksesta he tosin olivat vetäneet pois joukkonsa Vienan Karjalasta, mutta hyökkäämällä Petsamoon he olivat pakottaneet Suomen hallituksen sinne lähettämän joukon vetäytymään takaisin Suomen puolelle rajaa.[7]

Vaikkakin aseleponeuvottelut olivat epäonnistuneet, Neuvosto-Venäjä hetimiten ehdotti uusia neuvotteluja, nyt rauhansopimuksen aikaansaamiseksi. Ilmeisestikin syynä oli Puolan 26.4.20 aloittama hyökkäys, joka aluksi menestyi hyvin. Puolalaiset tunkeutuivat syvälle Ukrainaan ja valtasivat Kievin 8.5.20. Venäläiset todennäköisesti pelkäsivät Suomen nyt liittyvän sotaan, olihan Helsingin neuvotteluissa tammikuussa 1920 ollut puhe yhteistoiminnasta (sivu 11).

Rauhanneuvottelut alkoivat Tartossa 12.6.20. Suomen valtuuskuntaa johti senaattori J K Paasikivi ja jäsenistö edusti eri puolueita: sotilaallista asiantuntemusta oli vain kenraali R Waldenilla. Suomen hallituksen tavoitteet olivat seuraavat:

- Petsamon saaminen Suomelle, sehän oli luvattu jo 1864 korvaukseksi Venäjään liitetystä Siestarjoen tehtaan alueesta;
- Itä-Karjalan oli saatava kansanäänestyksellä päättää halusiko se liittyä Suomeen;
- maahan jäänyt Venäjän sotilasomaisuus oli saatava Suomelle ja oli sovittava siitä, ettei kummankaan maan tarvitsisi osallistua toisen valtionvelkoihin eikä sotakustannuksiin.

Eversti von Brandensteinin laatimaan Karjalan kannaksen puolustussuunnitelmaan (sivu I 58) oli sisältynyt ehdotus Inon - Kuokkalan alueen mahdollisesta luovuttamisesta Neuvosto-Venäjälle. Kenraali Wilkman (Wilkama), joka tuolloin toimi ylipäällikkönä, lähetti ehdotuksen sotaministerille 22.7.18 pyytäen saattamaan sen "Senaatin tietoon sekä hyväksi käyttämään sitä rauhanneuvottelujen yhteydessä Venäjän kanssa". Hänen mielestään aluetta olisi voitu käyttää kom-

pensaationa eikä sen luovuttaminen olisi olennaisesti heikentänyt Kannaksen puolustusmahdollisuuksia. Kenraali Enckell, joka Tarton rauhanneuvottelujen aikaan oli Yleisesikunnan päällikkönä, oli asiasta toista mieltä. Hän kirjoitti 1.6.20 päiväämässään muistiossa ulkoministeriölle mm. seuraavaa. "Suomelle on Inon sotilaallinen arvo merkityksetön. Venäjän käsissä voi Ino sitävastoin muuttua vaaralliseksi aseeksi Suomea vastaan", koska Inossa maihinlasketut joukot voisivat murtaa puolustuksemme jo armeijan keskityksen aikana. Kysymystä ei pitäisi ottaa lainkaan esille neuvotteluissa eikä Inoa missään tapauksessa pitäisi luovuttaa tai ainakin olisi saatava pitävät takeet siitä, että sitä tultaisiin käyttämään ainoastaan Pietarin puolustukseen. Enckell tosin epäili tällaisten sopimusten pitävyyttä.[8]

Neuvottelut lähtivät käyntiin hyvin nihkeästi. Hallitus oli antanut rauhanvaltuuskunnalle evästyksen, että sen tuli pyrkiä luonnolliseen rajalinjaan Laatokka - Syväri - Äänisjärvi - Vienanmeri, mutta tämä tyytyi esittämään vaatimuksen itsemääräämisoikeudesta, mikä olisi merkinnyt kielirajaa. Varmoja oltiin siitä, että väestö olisi halunnut liittyä Suomeen. Venäjän valtuuskunta taas piti koko kysymystä maan sisäisenä asiana, johon suomalaisilla ei ollut oikeutta puuttua. Itä-Karjalan valtiollinen asema oli jo heidän mielestään ratkaistu sillä, että 7.6.20 oli perustettu itsehallintoalue "Karjalan työkansan kommuuni". Lisäksi he ilmoittivat, ettei heidän tietämänsä mukaan väestö suinkaan halunnut liittyä Suomeen. He eivät myöskään hyväksyneet Repolan ja Porajärven kuntien liittymistä Suomeen (sivut I 82-83, 108). Neuvottelut joutuivat umpikujaan jo pelkästään Itä-Karjalan kysymyksen johdosta ja ne keskeytettiinkin 14.7.20 kahdeksi viikoksi. Paasikivi esitti hallitukselle 16.7.20, että oli mahdollista päästä eteenpäin vain luopumalla Itä-Karjalaa koskevista vaatimuksista ja ratkaisemalla taloudelliset kysymykset status quon pohjalla.

Heinäkuun alussa oli sotaonni Puolan - Venäjän sodassa kääntynyt jälkimmäisen puolelle niin että Puolan kukistuminen näytti olevan edessä. Puolan hallitus pyysi 10.7.20 länsivalloilta apua. Englanti ehdottikin seuraavana päivänä Venäjälle vihollisuuksien lopettamista ja neuvotteluja Lontoossa. Näihin osallistuisivat sotijapuolten lisäksi liittoutuneet sekä Baltian maat ja Suomi. Neuvosto-Venäjä kieltäytyi neuvotteluista, se halusi selvittää välinsä Puolan kanssa. Kun sen joukot jo olivat lähellä Varsovaa, sotaonni kääntyi taas

ja puolalaiset pakottivat venäläiset perääntymään. Nyt he suostuivat aseleponeuvotteluihin ja se solmittiin 12.10.20.

Neuvostohallituksen epäluuloja lisäsivät vielä elokuussa 1920 Riiassa pidetyt reunavaltojen neuvottelut, jotka olivat jatkoa Helsingin konferenssille tammikuun alussa (sivu 11). Riian neuvottelujen päätöslauselman mukaan osanottajien piti ryhtyä valmistelemaan sopimusta yhteisestä puolustuksesta.

Kun neuvotteluja Tartossa tauon jälkeen heinäkuun lopulla jatkettiin, saatiin ensin aikaan 13.8.20 allekirjoitettu välirauhansopimus, joka tuli voimaan 15.8.20. Tämän mukaan kummankin valtion sotajoukot jäivät silloisiin asemiinsa Karjalan kannaksella ja Laatokan Karjalassa aina Porajärven pitäjän etelärajalle saakka. Tästä alkaen määrättiin "demarkatsionilinja" seuraten Porajärven ja Repolan pitäjien etelä-, itä- ja pohjoisrajoja sekä vuoden 1917 Suomen ja Venäjän rajaa aina Norjan rajaan asti. Kummankin osapuolen sotajoukot oli vedettävä 5 kilometrin päähän demarkatsionilinjasta, joten niiden väliin jäi 10 kilometrin levyinen puolueeton alue. Sotaväen päällikkö antoi 14.8.20 käskyn, jonka mukaan "kaikenlaiset sotatoimet Neuvosto-Venäjää vastaan lopetetaan 15 p:nä elokuuta klo 11,54 a.p" ja joukot on vedettävä demarkatsionilinjasta 5 km sisämaahan päin ennen 22.8.20 kello 11,54.[9]

Neuvottelujen vaikein kohta oli alueluovutukset puolin ja toisin. Suomen tärkein vaatimus oli Petsamon saaminen. Repolan ja Porajärven palauttamista takaisin pidettiin jopa kunniattomana, koska pitäjät oli otettu Suomen suojelukseen. Osa hallitusta ja myös rauhanvaltuuskunta olisi ollut valmis luovuttamaan melkoisen osan Kannasta - ainakin Inon - Kuokkalan alueen - mutta 25.8. presidentti antoi ohjeen, ettei Suomen aluetta luovuteta; Repola ja Porajärvi voitaisiin vaihtaa Petsamoon. Lopullisessa rauhansopimuksessa 14.10.20 Suomi saikin Petsamon Kalastajasaarennon pohjoisosaa lukuun ottamatta. Repola ja Porajärvi palautettiin Venäjälle, vaikka karjalaiset sitä kokouksin ja julkilausumin vastustivatkin. Tosin Venäjän valtuuskunta sopimuksen allekirjoittamistilaisuudessa antoi ilmoituksen, että Itä-Karjalan karjalaiselle väestölle taataan kansallinen itsemääräämisoikeus ja sen asuma alue saa sisäisen autonomian Venäjän yhteydessä. Tämän mukaisesti paikallinen väestö saisi valita kansanedustuslaitoksen ratkaisemaan sitä koskevia asioita ja sen kieli olisi hallinnon, lainsäädännön ja kansanvalistuksen kielenä. Valtionvelat kuitattiin puolin ja toisin eikä Suomen tarvinnut osallistua Venäjän sotakustan-

nuksiin. Venäjän valtion Suomeen jäänyt omaisuus jäi korvauksetta Suomelle. Tähän sisältyivät mm. rannikon linnoitukset ja sotasaalis. Suomi puolestaan sitoutui hävittämään Inon ja Puumalan linnoitukset sekä neutraloimaan itäisen Suomenlahden ulkosaaret, mm. Suursaaren. Sopimuksen mukaan asetettiin sen tultua voimaan erityinen suomalais-venäläinen keskussekakomitea selvittämään erilaisia sopimuksen toimeenpanosta aiheutuvia kysymyksiä.

Eduskunta hyväksyi sopimuksen 1.12.20, joskin asiaa käsiteltäessä esitettiin epäilyjä nimenomaan Itä-Karjalan asemaa koskevista Venäjän valtuuskunnan deklaraatioista. Presidentti ratifioi rauhansopimuksen 11.12.20 ja se tuli voimaan 31.12.20.[10]

Erichin hallitus kukistui sisäpoliittisista syistä, lähinnä budjettia koskevista erimielisyyksistä ja 9.4.21 sen tilalle tuli professori Vennolan II hallitus. Tämä peri edeltäjältään kireät välit Neuvosto-Venäjään. Tarton rauha ei ollut lopettanut erimielisyyksiä varsinkaan Itä-Karjalan suhteen. Suomen hallitus piti velvollisuutenaan valvoa, että karjalaiset todella saisivat sellaisen aseman kuin Tarton sopimus lupasi. Venäläiset taas olivat sitä mieltä, että perustamalla työkansan kommuunin he olivat täyttäneet rauhansopimuksen määräykset eikä Suomella ollut mitään oikeutta puuttua Venäjän sisäisiin asioihin. Suomen hallitus yritti saada tukea vaatimuksilleen reunavaltioista, joiden kanssa pidettiin konferenssi Helsingissä 25.-29.7.21. Osanottajat päättivätkin lähettää Neuvostohallitukselle Suomea tukevat nootit. Näillä ei kuitenkaan ollut toivottua vaikutusta.

Välit kiristyivät vielä ennestään, kun karjalaiset marraskuussa 1921 nousivat aseelliseen vastarintaan bolshevikkeja vastaan (vrt. sivu 52). He saivat tukea suomalaisilta vapaaehtoisilta ja valtasivat Repolan ja Porajärven sekä läntisen Vienan Karjalan. Vapaustaistelun johto vetosi Suomen hallitukseen pyytäen tätä viemään Karjalan asian Kansainliittoon. Suomen vetoomuksesta ei kuitenkaan ollut apua, sillä Kansainliitto ilmoitti 14.1.22 vain olevansa valmis tutkimaan kysymystä, mikäli molemmat osapuolet sitä pyytäisivät. Neuvostohallitus ei tähän kuitenkaan suostunut, vaan välit kiristyivät entistä pahemmin, venäläisiä joukkoja keskitettiin Suomen rajalle, vihjailtiin sodan mahdollisuudesta ja Suomea syytettiin sodasta Venäjää vastaan. Riittämättömin voimavaroin taistelevat karjalaiset joutuivat pian häviölle ja helmikuun puolivälissä 1922 heidät tungettiin rajan yli Suomen puolelle, jossa heidät hallituksen käskystä riisut-

tiin aseista (sivu 55).[11]

Pääministeri Vennola antoi 10.3.22 valtakuntien välisten suhteitten kannalta tärkeän julistuksen torjuen jyrkästi huhut, joiden mukaan Suomella olisi ollut aikeita hyökätä Venäjää vastaan tai avustaa sellaista hyökkäystä.[12]

Samoihin aikoihin tapahtui Pohjois-Suomessa vakava rajaselkkaus. Helmikuun puolivälissä 1922 tunkeutui Kantalahden suunnasta suomalainen kommunistijoukko rajan yli ja aikaansai "läskikapinan" nimellä tunnetun selkkauksen. Joukko liikkui Savukosken ja Kuolajärven (Sallan) pitäjissä ryöstellen ja jopa vangitsi rajavartioston Kuolajärvellä. Suomi esitti nyt puolestaan jyrkän vastalauseen Neuvostohallitukselle. Vähitellen tilanne kuitenkin rauhottui ja 1.6.22 solmittiin rajarauhasopimus, jonka mukaan kummallekin puolelle rajaa perustettiin osittain demilitarisoitu vyöhyke.[13]

Neuvostohallitus väitti 3.10.22 päivätyssä nootissa, ettei Suomi ollut pitänyt mainittua rajarauhasopimusta ja että sen alueella valmisteltiin uutta kansannousua Karjalassa. Suomen hallitus kiisti väitteet hyvin jyrkästi ja esitti vastalauseensa sen johdosta, että Pietarin punaupseerikoulussa koulutettiin suomalaisia kommunisteja vallankumoukselliseen toimintaan Suomessa.[14]

Kallion hallituksen ohjelmapuheessa korostettiin sen pyrkimystä valvoa heimokansojen oikeuksia, jotka perustuivat solmittuihin sopimuksiin. Vaikka neuvostohallitus tuomitsi Suomen kääntymisen "niin sanotun Kansainliiton" puoleen ja ilmoitti, ettei sen päätös ollut Neuvosto-Venäjää sitova, Kallion hallitus esitti 18.4.23 Kansainliiton neuvostolle, että pysyvä kansainvälinen tuomioistuin käsittelisi Itä-Karjalan kysymystä. Lausunnossaan 23.7.23 tuomioistuin kuitenkin totesi, ettei se voinut ottaa kantaa asiassa, koska mitään valtiota ei voitu pakottaa riitakysymyksen ratkaisuun vasten tahtoaan. Neuvosto-Venäjä ei ollut Kansainliiton jäsen eikä ollut jättänyt asiaa tuomioistuimen käsiteltäväksi, sehän piti sitä puhtaasti sisäisenä kysymyksenä.

Nyt Suomen hallitus yritti saada asian Kansainliiton yleiskokouksen käsittelyyn; 24.9.23 se tulikin esille, mutta tulos oli Suomen kannalta merkityksetön. Kokouksen päätöslauselmassa todettiin, että Itä-Karjalan kysymys oli tärkeä ja kehotettiin Kansainliiton neuvostoa keräämään tietoja asian myöhempää käsittelyä varten. Tätä ei kuitenkaan koskaan tapahtunut ja näin olivat Suomen hallituksen mahdolli-

suudet vaikuttaa asiaan loppuun käytetyt.[15]

Naapurusten suhteita kiristi myös Georgian kysymys. Venäläiset joukot miehittivät vallankumouksessa itsenäistyneen maan vuonna 1921. Asia otettiin esille Kansainliiton yleiskokouksessa syyskuussa 1924 ja annettiin poliittisen valiokunnan valmisteltavaksi. Tämän puheenjohtajana toimi Suomen edustaja, ministeri Carl Enckell. Yleiskokous hyväksyi 25.9.24 valiokunnan esittämän kehotuslauselman, jonka mukaan Kansainliiton neuvoston oli autettava Georgiaa palaamaan "normaaliin tilaan". Koska ministeri Enckell oli myötävaikuttanut päätöksen syntymiseen, esitti Neuvostoliitto Suomelle vastalauseen, jonka Suomen hallitus torjui todeten Enckellin toimineen oikein. Hallitus ei perääntynyt kannastaan Neuvostoliiton uusiintuneista vaatimuksista huolimatta.[16]

4.12 REUNAVALTIOPOLTIIKKA

Kuten edellä on mainittu (sivu 3), ensimmäiset yhteydet Baltian maihin otettiin jo syksyllä 1919, jolloin neuvoteltiin Tallinnassa ja Tartossa. Vuonna 1920 oli kolme neuvottelua, tammikuussa Helsingissä, huhtikuussa Varsovassa ja elokuussa Riiassa.[1]

Sitä mukaa kuin valkoisten kenraalien yritykset bolshevikkien kukistamiseksi menettivät voimaansa ja lopulta tyrehtyivät, vahvistui viimemainittujen asema. Tämä taas puolestaan lisäsi reunavaltioiden yhteistoiminnan tarvetta. Suomen aloitteesta pidettiin Helsingissä 14.-20.1.20 konferenssi, johon osallistuivat Viron, Latvian, Liettuan ja Puolan hallitusten edustajat. Neuvottelut eivät johtaneet sopimuksiin, mutta niissä hyväksyttiin useita toivomuksia:

- osanottajamaiden Venäjän politiikka oli sopeutettava länsivaltojen politiikkaan,
- oli ryhdyttävä neuvottelemaan sotilaallisen puolustussopimuksen aikaansaamisesta ja
- rajakysymykset olisi ratkaistava kansanäänestyksen ja kansojen itsemääräämisoikeuden perusteella.[2]

Pian Helsingin konferenssin jälkeen, 4.-24.4.20 Puola ja Suomi sopivat Varsovassa siitä, ettei kumpikaan ryhdy yksinään neuvottelemaan rauhasta Neuvosto-Venäjän kanssa, vaan tukee toisen esittämiä vaatimuksia. Suomen hallitus ei kuitenkaan hyväksynyt neuvottelun tulosta, vaan sopi Puolan kanssa siitä, että kumpikin maa voisi tehdä erillisrauhan Venäjän kanssa.[3]

Tarton rauhanneuvottelujen ollessa parhaillaan käynnissä (sivu 8) pidettiin Riiassa Suomen ja reunavaltioiden konferenssi, jonka tarkoituksena oli kehitellä Helsingin konferenssissa laadittuja yhteistoimintasuunnitelmia. Suomen hallitus päätti kuitenkin 17.12.20 olla hyväksymättä konferenssin sopimusehdotusta.[4]

Helsingissä 25.-29.7.21 pidetyssä konferenssissa sovittiin mm. yhtenäisestä politiikasta Venäjään nähden. Kun välit Itä-Karjalan kansannousun vuoksi kiristyivät, Suomi vetosi reunavaltioihin - ja myös länsivaltoihin - avun saamiseksi siltä varalta, että Neuvosto-Venäjä hyökkäisi Suomeen, tiedettiinhän sen keskittävän joukkojaan rajalle (sivu 9).[5]

Puola vastasi Suomen vetoomukseen myönteisesti, luvaten tarpeen tullen aseellistakin apua. Helmikuussa 1922 hallitus neuvotteli porvarillisten eduskuntaryhmien kanssa puolustusliiton solmimisesta Puolan kanssa. Periaatteessa kaikki olivat myöntyväisiä, oikeistoryhmät tietyin varauksin. Varsovassa maaliskuussa pidettävässä konferenssissa oli tarkoitus toteuttaa aikeet ja ottaa mukaan myös Viro ja Latvia. Ennen kokouksen alkamista Puola kuitenkin perääntyi ja ehdotti vain sovittavaksi poliittisesta ja taloudellisesta yhteistoiminnasta. Varsovan konferenssi pidettiin 13.-17.3.22 ja siellä ulkoministeri Holsti allekirjoitti yhdessä Viron, Latvian ja Puolan vastaavien ministerien kanssa poliittisen sopimuksen, jonka piti olla voimassa 5 vuotta. Sopimuksen tärkeimmän artiklan mukaan maat sitoutuivat "noudattamaan suopeata suhtautumista sitä sopimusvaltiota kohtaan, joka ilman omaa syytään oli joutunut hyökkäyksen alaiseksi sekä ryhtymään sellaisessa tapauksessa keskinäisiin neuvotteluihin siitä, mihin toimenpiteisiin olisi ryhdyttävä". Ulkoministeri Holstilla ei ollut valtuutta allekirjoittaa näin pitkälle menevää sopimusta ja asiasta nousikin heti melkoinen väittely, esitettiinpä asiasta eduskunnassa välikysymyskin.

Hallitus päätti hankkia asiaan lisäselvitystä Genovan konferenssissa 19.4.-18.5.22, sen varsinaisena ohjelmana oli länsivaltojen ja Venäjän taloudellisten suhteiden selvittely, mistä ei kuitenkaan saavutettu yksimielisyyttä. Suomen edustajat saivat konferenssin aikana tilaisuuden neuvotella Viron, Latvian ja Puolan edustajien kanssa Varsovan sopimuksen tulkinnasta. Ulkoministerit allekirjoittivat salaisen pöytäkirjan, jossa selitettiin Varsovan sopimuksen koskevan vain Venäjän taholta tulevaa hyökkäystä. Varsovan ja Genovan sopi-

musten käsittely eduskunnassa johti ulkoministeri Holstille annettuun epäluottamuslauseeseen ja lopulta koko hallituksen eroon, mikä siis tällä kertaa tapahtui ulkopoliittisista syistä. - Suomi ei hyväksynyt Varsovan sopimusta, mistä hallitus ilmoitti muille reunavaltioille 18.8.22, samalla kuitenkin todeten haluavansa jatkaa luottamuksellista ja ystävällisten suhteiden leimaamaa yhteistoimintaa.[6]

Vennolan hallituksen erottua ei onnistuttu saamaan aikaan parlamentaarista hallitusta, vaan oli pakko tyytyä virkamiehistä koostuvaan toimitusministeristöön, ensimmäiseen laatuaan. Tämän Cajanderin I hallituksen aikana jatkuivat kireät välit Neuvosto-Venäjään, jonka mielestä reunavaltioiden yhteistoiminta merkitsi sille potentiaalista uhkaa. Se ryhtyikin nyt puuhaamaan konferenssia reunavaltioiden kanssa asevarustelujen vähentämiseksi. Tällainen päätettiinkin pitää marraskuun lopulla 1922. Valmistellakseen yhteistä esiintymistä Suomen, Viron, Latvian ja Puolan yleisesikuntien päälliköt neuvottelivat elokuussa ja syyskuussa sekä päättivät kenraali Enckellin ehdotuksesta suosittaa hallituksille hyökkäämättömyyssopimuksen solmimista ennen kuin neuvoteltaisiin aseistariisumisesta. Mainittujen maiden ulkoministerit kokoontuivatkin Tallinnaan 26.8. ja 7.-10.10.22 sekä laativat yhteisen luonnoksen hyökkäämättömyyssopimukseksi ja välitystuomiomenettelyksi riitojen ratkaisemiseksi. Varsinainen konferenssi pidettiin Moskovassa joulukuun alussa, mutta kun ei voitu päästä yhteisymmärrykseen sotavoimien supistamisesta, ei voitu saada aikaan hyökkäämättömyyssopimustakaan.[7]

Aseistariisumispyrkimyksiin liittyi myös ajatus puolueettomien vyöhykkeitten luomisesta valtakuntien rajoille. Sen oli alunperin esittänyt englantilainen lordi Robert Cecil Kansainliiton asianomaisten neuvottelujen yhteydessä. Suomessakin se saavutti vastakaikua, kuten ilmenee Yleisesikunnan muistiosta 23.5.23. Sen mukaan Yleisesikunta oli jo Suomen ja Venäjän aseistariisumisneuvottelujen päämääränä pitänyt sellaisten puolueettomien alueitten luomista valtakuntien väliselle rajaseudulle, jotka estäisivät kummaltakin valtiolta yllättävän hyökkäyksen mahdollisuuden. Kun aseriisuntaneuvottelut päättyivät tuloksettomina, ei puolueettomia vyöhykkeitäkään voitu saada aikaan.[8]

Varsinaisten poliittisten konferenssien lisäksi pidettiin myös sotilasasiantuntijoiden neuvotteluja. Suomen, Viron, Liettuan ja Puolan edustajat kokoontuivat Riikaan 18.8.23 keskustelemaan lähinnä lai-

vastokysymyksistä. Suomen edustaja, eversti C B Helsingius, sotilasasiamiehemme Riiassa, valitti kokouksen jälkeen ulkoministerille, että hänelle ei ollut etukäteen annettu minkäänlaista informaatiota Suomen laivastosuunnitelmista, joten hän ei ollut pystynyt muiden edustajien tavoin esittämään konferenssissa mitään konkreettista.[9]

Cajanderin II hallituksen aikana pidettiin Varsovassa 16.-17.2.24 reunavaltioiden ulkoministerien konferenssi, jossa käsiteltiin ehdotusta välitystuomiosopimukseksi. Asia siirrettiin seuraavaan kokoukseen, joka parin lykkäyksen jälkeen pidettiin Helsingissä 16.-17.1.25. Tällöin allekirjoitettiin sopimus yhteisestä välitystuomio- ja sovintomenettelystä sekä sovittiin, että ulkoministerit suosittaisivat hallituksilleen yhteistoimintaa Kansainliiton puitteissa. Helsingin konferenssi jäi viimeiseksi raunavaltiokonferenssiksi ja sen tulokset Suomen kannalta merkitykseltään vähäisiksi.

Helsingin konferenssissa tuli jälleen esille kysymys reunavaltioiden puolustusliitosta, jota erityisesti Viro kannatti. Suomen ulkoministeri Procope torjui ajatuksen; kielteinen kanta oli edelleen voimassa. Yhteistoimintaa reunavaltioiden kanssa sensijaan olisi edelleenkin harjoitettava.[10]

4.13 SUHTEET RUOTSIIN

Ahvenanmaan kysymyksen vuoksi pysyivät suhteet Ruotsiin jatkuvasti kireinä. Ruotsin pyynnöstä Pariisin rauhankonferenssin korkein neuvosto tutki asiaa helmikuussa 1920. Suomi ilmoitti hyväksyvänsä Ahvenanmaan demilitarisoinnin, mutta ei Ruotsin vaatimaa kansanäänestystä saariryhmän valtiollisesta asemasta, koska se oli puhtaasti Suomen sisäinen asia. Rauhankonferenssi ei ottanutkaan asiaa käsiteltäväkseen.[1]

Osoittaakseen haluaan Ahvenanmaan kysymyksen sovinnolliseen ratkaisuun hallitus antoi 30.1.20 eduskunnalle esityksen maakunnan itsehallinnosta ja eduskunta hyväksyi sen vielä saman vuoden valtiopäivillä 6.5.20. Lain mukaan tuli itsehallintoa hoitamaan saarelaisten valitsema kansanedustuslaitos, maakuntapäivät ja toimeenpanoelimenä maakuntalautakunta, jonka esimiehenä oli oleva maaneuvos.[2]

Ahvenanmaalaiset eivät olleet tyytyväisiä itsehallintolakiin, vaan pyysivät Ruotsin hallitusta uudelleen yrittämään saada Pariisin rauhankonferenssia käsittelemään asiaa. Ruotsi ryhtyikin nyt diplomaattisiin toimiin tässä tarkoituksessa. Suomen hallitus puolestaan lähetti Ruotsille vastalausenootin. Osoittaakseen hallituksen sovinnollisuutta ja rauhoittaakseen mielialoja Ahvenanmaalla pääministeri Erich, puolustusministeri Jalander sekä kauppa- ja teollisuusministeri Ehrnrooth matkustivat Maarianhaminaan ja selostivat itsehallintolakia 4.6.20 järjestetyssä yleisötilaisuudessa. Etsivän keskuspoliisin sähke kertoo tilaisuudesta seuraavaa. "Hallitus lausunut kantansa. Sundblom Ahvenanmaalaisten. Keskustelutta loppui kokous suureen mielenosoitukseen hallitusta vastaan. Asema tästedes selvästi vakava". Suomen hallitus vangitutti separatistisen liikkeen johtomiehet 5.6.20, minkä johdosta Ruotsin hallitus lähetti Suomelle hyvin kärkevän nootin, jonka Suomen hallitus torjui. Lisäksi annettiin Sotaväen päällikölle käsky lähettää Ahvenanmaalle heti pataljoona sotaväkeä.[3]

Kun separatistien johtomiehiä vastaan nostettiin oikeusjuttu, vaati Ruotsin ulkoministeri E Palmstierna sen keskeyttämistä, muussa tapauksessa hän ei vastaisi seurauksista. Suomen hallitus ei luonnollisestikaan esitykseen suostunut, olihan asia tuomioistuimen käsiteltävänä. Välit menivät kuitenkin niin kireiksi, että valtioneuvosto antoi 21.6.20 tulenavauskäskyn siltä varalta, että ruotsalaiset

yrittäisivät nousta maihin Ahvenanmaalle.[4]

Englannin aloitteesta Kansainliitto otti Ahvenanmaan kysymyksen käsiteltäväkseen. Vaikkakin kysymyksessä oli Suomen sisäinen asia, hallitus suostui tähän, semminkin kun se aikoi anoa jäsenyyttä Kansainliitossa. Sen neuvosto antoi erityisen komission tehtäväksi asian perinpohjaisen tutkimisen. Komission selostus valmistui keväällä 1921. Kansainliiton kokous hyväksyi 24. ja 27.6.21 komitean suositukset, samoin Suomen hallitus. Maamme suvereeninen oikeus Ahvenanmaahan oli komitean lausunnon mukaan täysin kiistaton, mutta Suomelta vaadittiin jo toteutetun itsehallinnon lisäksi eräitä lisämyönnytyksiä: maaherra oli nimitettävä yhteisymmärryksessä maakuntapäivien kanssa, suomen kieltä ei saanut ilman kunnan suostumusta opettaa kouluissa, mannersuomalaisten oikeutta hankkia kiinteistöjä saarilla rajoitettiin. Separatisteja vastaan ei saanut nostaa syytteitä, minkä vuoksi presidentti armahti heidät.

Kansainliiton neuvoston päätöksen mukaisesti kokoontui lokakuussa 1921 Geneveen kansainvälinen kongressi päättämääm Ahvenanmaan neutralisoimisesta ja linnoittamattomuudesta. 20.10.21 allekirjoitettiin sopimus, jolla täydennettiin vuonna 1856 solmittua Ahvenanmaan linnoittamattomuussopimusta. Eduskunta hyväksyi sen joulukuussa 1921.[5]

Ahvenanmaan sopimuksen myötä poistui virallisesti Suomen ja Ruotsin välejä rasittanut ristiriita. Ilmeisestikin Ruotsissa oltiin valmiit unohtamaan se pikemmin kuin Suomessa. Varsinkin presidentti Ståhlberg ja kenraali Enckell näyttävät pysyneen epäluuloisina. Ruotsissa erityisesti Suomen Vapaussotaan osaa ottaneet yleisesikuntaupseerit pitivät oman maansakin turvallisuuden kannalta tärkeänä sotilaallisen yhteistyön aikaansaamista maitten kesken, ensin ehkä rajoittuen vain Ahvenanmaan alueen puolueettomuuden turvaamiseen.

Suomessa ajateltiin aluksi vain sotamateriaalin hankintaa Ruotsista. Alkuvuodesta 1923 oli esillä kiväärinpatruunoiden osto, mutta se olisi saattanut olla alkuna laajempaan yhteistoimintaan. - Eniten oli maan vähäisiä hankintoja suunnattu Ranskaan, olihan täällä ranskalainen sotilaskomissiokin. Olipa esillä mahdollisuus Suomen ja Ranskan väliseksi sotilassopimukseksikin.

Ruotsissa vierastettiin Suomen reunavaltiopolitiikkaa, jota nimen-

omaan presidentti Ståhlbergin arveltiin kannattavan. Tämän politiikan katsottiin helposti johtavan Suomen sotaan yhdessä reunavaltioiden ja varsinkin Puolan kanssa. Läheinen yhteistyö Suomen kanssa saattaisi johtaa Ruotsinkin selkkaukseen, johon sillä ei olisi minkäänlaista intressiä.

Syyskuussa 1923 julkaisi kapteeni A Raope - Suomen Vapaussodassa everstiluutnantiksi ylennyt (sivu I 6) - kirjasen "Sveriges läge. En krigspolitisk studie". Siinä hän esitti, että Ruotsia uhkasi vaara vain Venäjän taholta ja että sen torjumiseksi olivat Suomen ja Ruotsin edut yhteneväiset. Ruotsi ei kuitenkaan voisi olla yhteistoiminnassa reunavaltioihin suuntautuneen Suomen kanssa, mutta maittemme liittoutuminen loisi voimatekijän, joka voisi ehkäistä Venäjän hyökkäyksen. Aika ei ehkä kuitenkaan vielä ollut kypsä varsinaiseen puolustusliittoon.

Lokakuussa 1923 ulkoministeri C Hederstierna piti puheen, jossa hän piti tärkeänä puolustusyhteistyötä Suomen kanssa, perustellen sitä mm. Kansainliiton jäsenyyden asettamin avunantovelvoituksin. Puhe nostatti melkoisen poliittisen myrskyn ja aiheutti Hederstiernan eron. Tämä osoitti, että Suomi ei voinut odottaa turvallisuuspolitiikassaan saavansa apua Ruotsilta.[6]

Tärkeänä syynä Suomen ns. reunavaltiopolitiikkaan 1920-luvulla olikin Ruotsin suhtautuminen maahamme. Vaikka jo Mannerheim oli yrittänyt etsiä yhteyttä Ruotsiin, ei tämän virallinen asenne muuttunut. Suomessa tunnettiin katkeruutta Ruotsia kohtaan monistakin syistä. Konkreettisin oli tietenkin maan Ahvenanmaan-politiikka, mutta muistettiin myös Vapaussodan aika, jolloin katsottiin Ruotsin avun olleen liian vähäistä. Myös Ruotsin kielipolitiikka Länsipohjan suomenkielistä väestöä kohtaan aiheutti jopa noottien vaihtoa. Kuitenkin hallitusten ohjelmajulistuksissa mainittiin enemmän tai vähemmän korostetusti Suomen pyrkimys hyviin suhteisiin Skandinavian maihin.[7]

4.14 SISÄINEN TILANNE

Vastakohtaisuus valkoisten ja punaisten välillä oli vielä voimakas, vaikka valtaosa kapinallisista oli jo vuoden 1919 kuluessa vapautettu ja eduskunta oli vuoden lopulla hyväksynyt armahduslain (sivu I 137). Valtioneuvostossa lain vahvistaminen herätti vastustusta, semminkin kun Korkein oikeus oli antanut siitä kielteisen lausunnon. Äänestyksen perusteella hallitus kuitenkin esitti presidentille lain vahvistamista, minkä presidentti Ståhlberg tekikin 30.1.20. Lain perusteella pääsi 3600 tuomittua ehdonalaiseen vapauteen ja noin 40000 sai takaisin kansalaisoikeutensa.[1]

Vasemmiston mielestä armahdus ei vielä ollut riittävän laaja ja se pitikin asiaa jatkuvasti vireillä. Vennolan II hallitus antoi huhtikuussa 1921 eduskunnalle lakiesityksen, jonka mukaan enintään 8 vuoden vapausrangaistukseen tuomitut päästettäisiin ehdonalaiseen vapauteen. Laki hyväksyttiin äänin 130 - 45. Sosialidemokraatit vaativat edelleenkin kaikkien kapinasta tuomittujen täydellistä armahtamista ja tekivät 25.10.21 välikysymyksen asiasta. Hallituksen vastauksesta kävi ilmi, että varsinaisia poliittisia vankeja oli tuolloin enää vain 102. Vasemmisto teki 23.2.23 Kallion hallitukselle välikysymyksen täydellisestä armahduksesta. Hallituksen vastauksesta 13.3.23 ilmeni, että kapinan aikana tehdyistä rikoksista tuomittuja oli vielä vangittuina 607, joista vain kaksi oli pelkästään poliittisista syistä, muut olivat syyllistyneet myös törkeisiin rikoksiin. Syyskuussa 1923 presidentti armahti 17 valtiollista vankia. Lopullisesti armahdusasia saatiin päätökseen vasta Tannerin hallituksen aikana. Sen ensimmäisiä toimia oli armahdusesityksen antamainen eduskunnalle vuoden 1926 lopulla. Sen mukaan kapinasta tai sen yhteydessä tehdyistä rikoksista tuomitut, jotka oli päästetty ehdonalaiseen vapauteen, oli vapautettava rangaistusseuraamuksista ja rangaistuksensa kärsineille oli palautettava kansalaisluottamus. Armahdus tuli koskemaan 1175 henkilöä, joista 664 oli syyllistynyt myös törkeisiin väkivalta- ja henkirikoksiin. Tästä huolimatta lakiesitys hyväksyttiin, kun ruotsalaiset äänestivät vasemmiston kanssa sen puolesta.[2]

Samanaikaisesti kuin eduskunnan vasemmisto yhteisvoimin vaati armahdusta kapinaan osallistuneille, jopa sellaisillekin jotka samalla olivat syyllistyneet törkeisiin henkirikoksiin, äärimmäinen vasemmisto, kommunistit jatkoi vallankumouksen valmistelua. Mainitta-

koon muutamia esimerkkejä. Ns. Läskikapinassa (sivu 10) oli kommunistien tarkoituksena ensin vallata Pohjois-Suomi ja sitten levittää vallankumousta etelään päin. Suomen hallitus esitti nootissa 31.10.22 vastalauseensa sen johdosta, että Pietarissa koulutettiin suomalaisia kommunisteja vallankumouksèn valmisteluun Suomessa (sivu 10). Kommunistit olivat jo vuonna 1920 aloittaneet julkisenkin toiminnan perustamalla Suomen sosialistisen puolueen. Korkein oikeus oli seuraavana vuonna julistanut sen toiminnan valtiopetoksen valmisteluksi. Sitä jatkettiin nyt Sosialistisen työväenpuolueen nimellä. Kun tämäkin toiminta todettiin valtiopetoksen valmisteluksi, pidätettiin elokuussa 1923 puolueen johtomiehet ja koko eduskuntaryhmä, kaikkiaan noin 200 henkeä ja takavarikoitiin kommunistiset sanomalehdet ja kirjapainot. Samoihin aikoihin ilmeni Ruotsissa, että kommunistit olivat suunnitelleet aseellista vallankumousta Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa.[3]

Kommunistien toiminta sotaväen keskuudessa jatkui myös entiseen tapaan (vrt. sivut I 139-140). Myös sabotaasia yritettiin. Sotaministeri ilmoitti 11.10.19 Sotaväen päällikölle, että Suojeluskuntien Yliesikunta oli edellisenä päivänä välttynyt "helvetinkoneräjähdyksestä kellolaitteen epäkuntoon joutumisen takia" ja kehotti ottamaan tällaisen vaaran huomioon esikuntien vartioimisessa.[4]

Suursaaren komennuskunnan päällikkö ilmoitti 8.6.20 sen miehistön olevan "sekä poliittisessa että sotilaallisessa suhteessa suurelta osalta hyvin huonoa". Siviiliväestön kuullen on selitetty, että he eivät aio puolustaa saarta vihollisen hyökätessä, mikä on herättänyt paheksumista väestössä. Myös palvelushaluttomuutta ja suoranaista kieltäytymistäkin on tapahtunut. Komennuskunnan päällikön käsitys on, että vihollisen yrittäessä maihinnousua "on ensin osa maamiehistöä, nimenomaan konekivääримiehiä, tehtävä jollain tavoin vaarattomiksi ennenkuin voi ajatella puolustustoimiin ryhtymistä". Asian tultua Sotaväen päällikön tietoon tämä kehotti Rannikkopuolustuksen päällikköä harkintansa mukaan vaihtamaan miehistöä, mutta kurin huonouden syy ei voi olla "yksin heissä (miehistössä), vaan yhtä suurena tekijänä tähän on pidettävä niin hyvin alipäällystöä kuin upseeristoakin". Komennuskunnan päällikköä oli mitä vakavimmin muistutettava velvollisuuksistaan "tämän laatuisten ilmiöitten estämiseksi".[5]

Yleisesikunnan päällikkö ilmoitti sotaministerille 19.8.21, että

sotilasvakoilua johdetaan suoraan Venäjältä. Kuhunkin joukko-osastoon koetetaan muodostaa 5-miehinen "sotilasjärjestö", joka kerää ympärilleen "punaista armeijaa". Tämä sitten "vallankumouksen alkaessa kukistaa valkoisen armeijan". Tällaisia sotilasjärjestöjä oli jo todettu perustetuksi eräisiin joukko-osastoihin ja niihin kuuluneita oli jo vangittu. Myös "selvää sabotagea" oli todettu mm. Utissa ja Perkjärvellä. Lentokoneita oli vahingoitettu siten, että ne oltuaan jonkin aikaa ilmassa olisivat pudonneet alas.[6]

Kerrottakoon tässä yhteydessä, että puolustusministeriössä valmistettiin 15.12.22 tekaistu liikekannallepano-ohje vakoilijan paljastamiseksi. Asiakirjan reunaan oli kirjoitettu: "Täten todistamme, että kapteeni ... Y:n päällikön sijaisena, Puolustusministerin ... käskystä on valmistuttanut ja 12/6.22 allekirjoittanut nämä väärät liikekannallepanomääräykset, tarkoituksessa käyttää ne erään vieraan vallan sotilasurkkijan paljastamisessa. Tämä kappale on ollut Etsivän Keskuspoliisin käytettävänä ja ovat kaikki muut Puolustusministeriön valmistamat kappaleet tänään poltetut. Puolustusministeriössä, joulukuun 15 päivänä 1922". Allekirjoitukset.[7]

Yleisesikunnan tietojen mukaan poliittinen tilanne kiristyi joulukuun lopulla 1921 ja saatiin jopa selville sabotaasisuunnitelmia liikenneyhteyksiä vastaan (vrt. s. 26). Tällöin järjestettiin suojeluskuntien avulla vartiointi tärkeimmille rautatiesilloille rataosilla Sortavala - Joensuu ja Matkaselkä - Loimola sekä Viipurin ja Antrean rautatiesilloille ja Pönttövuoren tunnelille. Armeijan joukko-osastoja ei tarkoitukseen ollut käytettävissä. Suojeluskunnille maksettiin vain kuljetuskustannukset sekä muonaraha. 25.1.22 Yleisesikunta esitti sotaministerille, että suojeluskunnille korvattaisiin muutkin kulut kohtuuden mukaan, sillä tilanne ei salli vartioinnin lopettamista vieläkään, vaikka se onkin jo jatkunut varsin kauan.

Yleisesikunta pyysi 4.3.22 Etsivää Keskuspoliisia selvittämään, missä määrin punaisten keskuudessa vielä haudottaisiin sabotaasisuunnitelmia edellä mainittujen liikenneyhteyksien suhteen. - Vartiostojen poistamista suunniteltiin sillä perusteella, että Yleisesikunnan käsityksen mukaan välitön sodanuhka oli siirtynyt ainakin kevääseen.[8]

Etsivä Keskuspoliisi ilmoitti Yleisesikunnalle 9.3.22 tutkimusten yhteydessä takavarikoidun todistusmateriaalin osoittavan kommunis-

tista toimintaa johdettavan Venäjältä joko välittömästi tai III internationalen ja boshevististen järjestöjen kautta. Näin ollen ei ollut mahdollista vähentää tärkeiden kohteiden kuten suurten siltojen ja sotatarvikevarastojen vartiointia, vaan sitä olisi päinvastoin tehostettava. Neuvosto-Venäjältä on lähetetty Suomeen punaupseereista koostuvia "räjähdyttämiskomennuskuntia" ja näitä komennetaan tänne vain uuden kapinan valmisteluun ja kommunistista toimintaa varten. Erityistä huomiota kiinnitettiin lukuisiin tehdaslaitosten yms. tulipaloihin, joista ainakin osa oli sabotaasia; mm. Kotkan sataman tulipalo "oli Neuvosto-Venäjän vedenalaisen veneen avulla sytytetty". Sodan uhka näyttää kylläkin siirtyneen kevääseen, mutta "läskikapinan" (sivu 10) tapaisia ryöstöretkiä on odotettavissa lähinnä Kuhmoon ja Suomussalmelle. - Näin ei kuitenkaan tapahtunut.[9]

Luotettavuuskriteerillä oli vaikutuksensa joukkojen laatuun. Sotaministeriö kiinnitti 27.2.20 Sotaväen päällikön huomiota siihen, että erikoisjoukot ja -aselajit saivat luotettavimmat ja sivistystasoltaan parhaat rekryytit. Jalkaväki, pääaselaji, "saa tyytyä todelliseen huonoon ainekseen". "Rannikkopuolustus nielee 50 % armeijan rekryyteistä, kaikki täysin luotettavia. Sen jälkeen ottaa tykistö, pioniirit y.m. erikoisjoukot ainoastaan luotettavaa väkeä". Kaikesta tästä huolimatta jalkaväessäkin henki on hyvä, mutta koulutusta vaikeuttaa miehistön alhainen sivistystaso. "Rekryyttimme eivät ylipäänsä ole itseasiassa punasia, vaan kehittymättömiä kun ovat, ovat vaikuttimille alttiita. Sopivan kohtelun kautta tulee punaset rekryytit valkeammiksi". Sotaministeriön mielestä pitäisikin rekryytit jakaa joukkoihin "ruummiillisten edellytysten sekä erilaisten taitojensa perusteella".[10]

Sotaväen joukko-osastojen oli varauduttava sisäisiin levottomuuksiin. Uhkaavimpana pidettiin pääkaupungin tilannetta ja 1.Divisioona pitikin jatkuvasti ajan tasalla "Toimintaohjeita Helsingin Kaupungin miehittämiseksi sisäisten levottomuuksien esiintyessä, sellaisia odotettaessa tai armeijan liikek. asetettaessa". 30.6.20 päivätyissä ohjeissa käsketään kiinnittämään päähuomio "pesäpaikkaan, joka todennäköisesti tulee olemaan Söörnäisten kaupunginosa". Tämä on heti miehitettävä tai, ellei tämä ole mahdollista, on asetuttava linjoille Fredriksbergin asema - Vanhankaupungin lahti ja Siltavuoren satama - Kaisaniemen lahden eteläranta. Täten estetään punaisia tunkeutumasta varsinaiseen kaupunkiin ja toisaalta pakenemasta ulos kaupun-

gista.Viimeksi mainitulta linjalta suoritetaan "järjestelmällinen hyökkäys" Sörnäisiin.

1.10.20 divisioona kuitenkin ilmoitti Sotaväen päällikölle tarkkojen tiedustelujen perästä havainneensa, että "eteneminen Pitkänsillan yli niin kauan kuin punaisilla olisi Kallion kirkko miehitettynä kysyisi niin paljon uhreja että hyökkäyksen suorittaminen ainoastaan Eläintarhan yli on edullisempi". 25.8.21 päivätty "toimeenpanokäsky Söörnäisten valloittamiseksi" määrää joukot vain asettumaan edellä mainitulle vesistölinjalle, mutta ei itse hyökkäyksen suorittamistapaa, joka käsketään vasta tämän jälkeen.[11]

Oikeiston ja vasemmiston vastakohtaisuus ilmeni varsin jyrkkänä myös siinä, että sosialidemokraattinen puolue ei suostunut astumaan hallitusvastuuseen, vaikka tätä useaan otteeseen heille tarjottiin. Toisaalta sosialidemokraatit pyrkivät pitämään selvänä rajan kommunisteihin päin.Myös porvaristossa oli monenlaista jakautumista, eikä raja oikeiston ja keskustan välillä aina ollut selvä. Usein saattoi keskustaan kuuluva puolue tai yksittäiset kansanedustajat äänestää vasemmiston mukana. Kielikysymyskin aiheutti joskus sen, että ruotsalaiset äänestivät vasemmiston mukana. Puolueitten keskinäisten välien kireyttä osoittaa myös maassamme harvinainen poliittinen murha. Häiriintynyt oikeistokiihkoilija ampui 14.2.22 sisäministeri H Ritavuoren ilmeisesti hänen Karjalan vapaustaisteluun osallistuneisiin suomalaisiin kohdistuneiden toimiensa takia ja kun hänen tiedettiin ajavan kapinavankien laajaa armahdusta.[12]

Sodan aikaiset taloudelliset vaikeudet helpottuivat ja mm. elintarvikkeiden säännöstelystä voitiin vähitellen luopua. Valtion talous pysyi kuitenkin jatkuvasti tiukkana ja monesti pyrittiin tulo- ja menoarviota tasapainottamaan puolustuslaitoksen menoja supistamalla. Taloudellisen tilanteen vakiintuminen aiheutti osaltaan sen, että monia sosiaalisia uudistuksia voitiin panna alulle, mikä ajanoloon vaikutti yhteiskunnallisten vastakohtaisuuksien tasaantumiseen. Tällaisia uudistuksia oli esimerkiksi tilattoman väestön asuttaminen. Taloudelliseen elpymiseen vaikutti ratkaisevasti se, että vähitellen saatiin kauppasuhteet länteen auki korvaamaan tukkeutunutta Venäjän-kauppaa.

4.15 SOTILASPOLIITTINEN TILANNE

Kun englantilaiset joukot vuoden 1919 lopulla poistuivat Pohjois-Venäjältä, bolshevikit saivat haltuunsa koko alueen ja kukistivat valkoiset venäläiset. Koska kansalaissodat eri puolilla maata jatkuivat, bolshevikit tarjosivat reunavaltioille rauhaa helmikuussa 1920. Samassa kuussa tehtiinkin rauha Viron kanssa, heinäkuussa Liettuan, elokuussa Latvian ja lokakuussa Suomen kanssa. Puolan sodan vuoksi syntyi rauha sen kanssa vasta vuonna 1921. Vuoden 1920 aikana voitettiin Koltshakin, Denikinin ja Wrangelin armeijat, mutta talonpoikaiskapinat jatkuivat eri puolilla maata aina vuoteen 1922. Myös Moskovassa ja Pietarissa oli levottomuuksia talvella 1920-1921. Viimeksi mainittuihin liittyi Kronstadtin kapina maaliskuussa 1921, jolloin uskollisimpina pidetyt matruusit nousivat bolshevikkihallitusta vastaan. Kapinan kukistuminen aiheutti pakolaisvirran Suomen puolelle. Vuoden 1922 aikana bolshevikit vakiinnuttivat valtansa. Kansalaissodat ja kommunismin toteuttaminen olivat saattaneet maan talouden sekasortoon aiheuttaen nälänhätää ja puutetta. Tämän vuoksi luovuttiinkin ns. sotakommunismista ja siirryttiin ns. nep-kauteen, jolloin yksityiselle yritteliäisyydelle annettiin hiukan enemmän vapautta. Leninin kuoltua tammikuussa 1924 palattiin taas tiukkaan kommunismiin.

Sotakauden päätyttyä syntyi nykyinen neuvostoliitto eli sosialististen neuvostotasavaltojen liitto siten, että Iso-Venäjän sekä Ukrainan, Valko-Venäjän ja Takakaukaasian neuvostotasavallat yhdistettiin liittovaltioksi, johon sitten liitettiin uusia neuvostotasavaltoja. Bolshevikit pyrkivät saamaan aikaan diplomaattiset suhteet naapureihinsa ja jo vuonna 1922 he solmivat ns. Rapallon sopimuksen Saksan kanssa, mikä merkitsi diplomaattisten ja kaupallisten suhteiden alkamista. Vuonna 1924 useimmat Euroopan vallat tunnustivat Neuvostoliiton de jure. Suhteita ulkovaltoihin häiritsi vuonna 1919 perustetun III internationaalin kaikkialla suorittama kommunistinen kiihotus ja maailmanvallankumouksen valmistelu.

Tapahtumien kehitys Venäjällä tuntui Suomessa monin tavoin. Valkoisen pohjoisarmeijan hajoamisen seurauksena tuli rajan yli melkoisesti pakolaisia, jotka täällä riisuttiin aseista ja internoitiin.[1]

Suomen hallitus pyrki seuraamaan tilannetta. Ulkoministeriön katsauksessa 17.4.20 sitä selostetaan "sikäli kun Etsivä Keskuspoliisi onnistuu siitä tietoa hankkimaan", mm. seuraavasti. "Neuvosto-Venäjä

koettaa aikaansaada rauhan hinnalla millä hyvänsä ... Virallisesti esiintyy Neuvosto-Venäjällä vain kommunistien ja puolueettomien puolueet ... Varsinaisia kommunisteja lasketaan olevan n. 300 tuh. ... Suomalaiset kommunistit näyttelevät sangen suurta osaa kommunismin kannattajina, mutta vaikuttavat neuvostohallituksen politiikkaan suhteellisesti vähän ... Pietarissa liikkuu huhu, että Neuvosto-Venäjä on valmis luovuttamaan Suomelle Karjalan kannasta Nevaa myöten. Samoin huhutaan Pietarin julistamista vapaakaupungiksi ... Nälänhätää on Pietarissa ja muuallakin huomattavissa; tauteja on runsaasti; kuolemantapauksia paljon ... Pietarissa ei ole havaittavissa sotahankkeita Suomea vastaan ... Vastavallankumoukselliset eivät kykene mihinkään vakavampiin toimiin ... Luottamus neuvostohallitukseen vähenee vähenemistään".[2]

Yleisesikunnan katsauksessa 31.12.21 kerrottiin, että "muonituspulan ja suuren karkurimäärän johdosta on Neuvosto-Venäjän kenttäjoukkojen määrä 1.600.000 sijasta vain 1.300.000. W.Tseka-joukkojen miesluku on alentunut 200.186 miehestä 120.000 mieheen ... käytetään siis nyttemmin ainoastaan sisäiseen vartiopalvelukseen".[3]

Katsaus 1.10.23 tietää, että "armeijan uudistustyö on par'aikaa voimakkaassa käynnissä, ja osittain jo toteutettukin". Vakinainen armeija on suuruudeltaan 600.000 miestä ja sen palvelusaika vaihtelee jalkaväen ja tykistön 1 1/2 vuodesta meriväen 4 1/2 vuoteen. Vuosiluokka on noin 900.000 miestä ja näistä katsutaan vuosittain vakinaiseen väkeen 300.000 miestä, loput koulutetaan territoriaaliarmeijassa, jossa koulutusaika on jalkaväessä 5 kuukautta jakautuneena 4 vuodelle. Ratsuväen palvelusaika on vastaavasti 9 kk. Asevelvollisuus on yleinen ja käsittää vuosiluokat 16 - 49. Ns. toimivaan luokkaan kuuluvat vuosiluokat 20-31. Tämä luokka arvioidaan 8.650.000 miehen suuruiseksi, siihen luettuna vakinaisen armeijan 600.000 miestä, 32-41 vuotiaat muodostavat reservin, jonka vahvuus on 7.150.000 miestä. 42-49 vuotiaat kuuluvat varaväkeen, vahvuus 5.750.000 miestä. Kahdelle nuorimmalle ikäluokalle pidetään pakollisia valmistavia aseharjoituksia. Seuraavat kaksi vuosiluokkaa muodostavat ns. esikutsuntaluokan omine harjoituksineen. Kun kaksi nuorinta vuosiluokkaa jätetään pois, lasketaan asevelvollisten määräksi 23 miljoonaa miestä.

Territoriaalidivisioonia lasketaan olevan 12 ja kuhunkin kuuluu - kaaderi eli vakinaisesti palveleva upseeristo ja aliupseeristo sekä

- vaihtuva osa eli miehistö.
Vaikkakin Neuvosto-Venäjä teoreettisesti voi asettaa sotakannalle 23 miljoonaa miestä, pystytään toistaiseksi asettamaan liikekannalle vain murto-osa tästä määrästä aseistuksen vähyyden ja sotateollisuuden huonon tilan vuoksi, esimerkiksi "kivääreiä on vain 2 miljoonaa, nekin saksalaisia malleja".[4]

1.12.23 päivätyn Yleisesikunnan katsauksen mukaan Neuvosto-Venäjä on varautunut "sotakemialliseen toimintaan" eli taistelukaasujen käyttöön. Tätä varten on perustettu kokeilutehdas ja ryhdytty kouluttamaan joukkoja sekä käyttämään kaasuja taistelussa ja suojautumaan vihollisen kaasusodankäyntiä vastaan. Katsauksessa pidetään todennäköisimpänä, että venäläiset varautuvat käyttämään sinappikaasua, joka levitetään tykistön ammuksilla.[5]

Sodan uhka Neuvosto-Venäjän suunnalta vaihteli. Lokakuussa 1919 tiedettiin, että osa Pietarin sovjetista toimi tarmokkaasti saadakseen aikaan sotaretken Suomea vastaan. Erityisesti suomalaiset punaiset harjoittivat painostusta tähän suuntaan. Rajan takana lisättiin joukkoja ja punainen kiihotus Suomen puolella vilkastui.[6]

Yleisesikunnan kirjelmässä 26.3.20 todetaan, että "uhkaava sävy neuvostohallituksen nooteissa Suomen Hallitukselle osoittaa, että mieliala Suomea kohtaan on ylimielinen ja kiihtynyt, joten rauhallisten olosuhteitten jatkumisesta Karjalan kannaksella ei ole mitään takeita".[7]

Kesällä 1920 todettiin joukkoja keskitettävän itärajan taakse ja arveltiin tämän tarkoituksena olevan karkottaa suomalainen sotaväki Repolasta ja Porajärveltä.[8]

Yleisesikunta oli saanut tietoja Venäjän sotasuunnitelmista Suomea vastaan. 24.12.21 päivätyssä muistiossa sanotaan oletettavan, ettei Suomi yksinään hyökkää Venäjää vastaan, vaan joidenkin naapurien tukemana, missään tapauksessa ei ilman Viroa. Sotanäyttämönä tulisi olemaan Suomenlahti, Karjalan kannas, Laatokan ympäristö ja Aunuksen läänin länsiosa.

Neuvostoarmeija laskettiin voitavan keskittää mainituille alueille 12 päivän kuluessa sodanjulistamispäivästä lukien. Suomalaisten käytettävissä oli kaksi rautatietä, toinen seuraa Suomenlahden ja toinen Laatokan rantaa. Näitä yhteyksiä hyväksi käyttäen Suomi voi koota ja kuljettaa joukkoja niin, että se voi valloittaa Pietarin

ennenkuin Venäjä voi keskittää riittävästi voimia kaupunkia puolustamaan. Näin voisi käydä "suotuisten olosuhteiden vallitessa, esim. jos suojeluskunnat ottavat osaa".

"Siinä tapauksessa, että Pietari tyhjennetään, kaikki venäläiset joukot perääntyvät Valdain ylänköjen, Olhavan joen ja Peipusjärven muodostamalle varustetulle linjalle ja siellä odottavat vahvistusjoukkoja ryhtyäkseen vastahyökkäykseen Pietaria vastaan ja eteenpäin Suomeen. Laivasto koettaa estää kaiken liikenteen Suomen ja Viron välillä ... Venäjän armeijan ja laivaston päätehtävänä on siis 12 ensimmäisen päivän kuluessa estää vihollista niin kauan kuin mahdollista valloittamasta Pietaria. Näiden 12 päivän jälkeen voi neuvostoarmeija ryhtyä hyökkäämään, koska sillä hetkellä sillä on tuntuvasti vahvemmat voimat käytettävänään kuin Suomella".

Myös laivaston piti operoida Suomenlahdella ja Laatokalla. Konevitsan valtaamisen jälkeen voidaan tykistötulella hallita "Pietaria vastaan suunnatun hyökkäyslinjan itäistä sivustaa". Laivaston tulella voitaisiin vaikeuttaa myös Laatokan rantaa mahdollisesti Aunukseen päin eteneviä suomalaisia joukkoja.[9]

Samoihin aikoihin edellä esitetyn defensiiviin viittaavan tiedon kanssa Yleisesikunta sai myös päinvastaista informaatiota. "Tekosyynä manöverien toimeenpaneminen Karjalan kannaksella alkoivat bolscheviikit keskittää joukkoja meidän rajoillamme yöllä 22. p:vää vastaan" joulukuussa 1921. Manöövereihin piti osallistua kolme nimeltä mainittua divisioonaa, kurssilaisprikaati ja tykistöprikaati. Aluksi lienee ollut tarkoitus lähettää suurin osa joukoista Karjalan kannakselle, mutta myöhemmin saatujen tietojen mukaan tultaisiin pääosa kuitenkin suuntaamaan Itä-Karjalaan. - Todettakoon, että marraskuussa 1921 oli alkanut Vienan Karjalan viimeinen kansannousu (sivu 52).[10]

Yleisesikunta piti sodan uhkasta kertovia tietoja vakavasti otettavina, päinvastaisesta informaatiosta huolimatta ja lähetti 24.12.21 yhtymien komentajille "Chifferisähkösanoman": "Vakavan sodanuhkan takia, vaikkakaan vielä ei voida ryhtyä minkäänlaisiin ratkaiseviin toimenpiteisiin, kehoittaa Yleisesikunta Divisioonaa (prikaatia) tiedoittamaan tilanteesta alaistensa joukko-osastojen komentajille ja käskemään heitä ryhtymään kaikkiin mahdollisiin valmistaviin toimenpiteisiin painostaen kuitenkin asian salassapitämistä".[11]

Uhkaava tilanne aiheutti sotilaallisia varotoimia. Presidentti määräsi rajavartiostoja vahvennettaviksi vakinaisella väellä ja Sotaväen päällikkö antoi 3.Divisioonalle käskyn polkupyöräkomppanian lähettämisestä Laatokan Karjalaan, yksi joukkue Lieksaan ja kaksi Loimolaan. Ne alistettiin paikallisille rajakomendanteille. Seuraavana päivänä Yleisesikunta ilmoitti Sotaväen päällikölle, että Loimolan sijasta joukkueet tulisivatkin Ilomantsin Liusvaaraan ja Suojärvelle. 3.Divisioonan mielestä tämä kuitenkin vaarantaisi suojajoukkotoimintaa ja haittaisi koulutusta. Lisäksi epäiltiin sotaväkeä käytettävän poliisitehtäviin.

Yleisesikunta ilmoitti 17.1.22, ettei Presidentin nimenomaista käskyä voida peruuttaa ja se on "katsonut välttämättömäksi mukautua siihen", vaikka komppanian sijoitus ei vastaakaan sen suunniteltua käyttöä liikekannallepanossa. Joukkueita ei saanut käyttää rajan vartiointiin tai tullipoliisitehtäviin.

Presidentti määräsi 18.1.22, että rajalle oli lähetettävä kaksi komppaniaa lisää ja Yleisesikunta sijoitti ne Uuksuun ja Uomaalle.[12]

Ulkoasiainministeriö ilmoitti Yleisesikunnan päällikölle 20.1.22 saaneensa Neuvosto-Venäjän edustustosta tiedon, että syynä neuvostojoukkojen keskittämiseen Aunukseen oli suomalaisten vapaaehtoisten kokoontuminen Itä-Karjalaan lähetettäviksi ja se ettei sieltä Suomeen paenneita vapaaehtoisjoukkoja ollut "tehokkaasti riisuttu aseista ja interneerattu, vaan että niille olisi jätetty tilaisuus uudelleen järjestäytyä siirtyäkseen toisesta kohden jälleen rajan yli". - Suomen puolelle tulleet joukot, niin hyvin karjalaiset kuin suomalaisetkin, riisuttiin kyllä aseista niiden tultua Suomen rajan yli (sivu 9).[13]

Yleisesikunta ei kuitenkaan ryhtynyt heti purkamaan varotoimia, mutta 14.3.22 se ilmoitti lausuntonaan Sotaväen päällikölle pitävänsä tärkeänä komppanian mahdollisimman pikaista siirtämistä takaisin "garnisoonipaikkoihinsa". "Näinollen pyydän Sotaväen Päällikön toimenpidettä asiassa Sotavoimien Ylipäällikön hyväksymisen hankkimiseksi mainituille siirroille". 3.Divisioona ilmoitti 18.4.22 komppaniain palanneen Mikkeliin.[14]

Helmikuussa 1923 oli Yleisesikunnan käsitys, että Neuvosto-Venäjän taholta ei ollut välitöntä hyökkäysvaaraa. Tilanne Keski-Euroopassa ja Aasiassa oli siksi vakava ja "Venäjän mielenkiinto tapahtumiin

siellä siksi epäilemätön, että ei voida olettaa Venäjän samanaikaisesti hautovan hyökkäysaikeita Suomea vastaan". Syynä venäläisten joukkojen siirtoihin Itä-Karjalaan oli ilmeisestikin se, että he pelkäsivät karjalaisten taas ryhtyvän kapinoimaan kuten edellisenäkin talvena.[15]

Tilanteen epävakaisuutta kuvaa Pariisissa olevan sotilasasiamiehen 6.3.23 lähettämä, hyvin asioista perillä olevista lähteistä saatu tieto, jonka mukaan kesäkuuta oli pidettävä Euroopan rauhan kannalta vaarallisena.[16]

Yleisesikunnan muistiossa 12.3.24 on taasen tietoja "puna-armeijan mobilisointisuunnitelmasta Suomea vastaan". Sen mukaan tultaisiin Suomen vastaiselle rajalle ryhmittämään kaksi numeroltaan mainittua divisioonaa. "Ylösmarssiajaksi on määrätty 5 päivää, mutta itse asiassa se ei ole mahdollinen, koska varastoista puuttuu kaikkea". Pietarin sotilaspiirillä ei ole "varustuksia ja vaatetuksia. Kaikesta on äärimmäinen puute". Hevostäydennystä ei ole saatavissa Pietarin sotilaspiiristä. Koulutustaso on heikko ja päällystöstä on puute.[17]

Vielä Tartun rauhan jälkeenkin olivat Suomen ilmatilan loukkaukset tavallisia. Esimerkiksi 14.3.21 Ulkoasiainministeriö ilmoitti Yleisesikunnalle antaneensa Moskovan lähetystölle tehtäväksi ilmoittaa "virallisesti, että lentokoneiden kolmasti loukattua Suomen neutraliteettia kaikkia ilman lupaa Suomen alueelle saapuvia Neuvosto-Venäjän sotilaslentokoneita ammutaan jolleivat merkin saatuaan laskeudu alas". 21.11.23 oli vastaavasti ilmoitettu, että ilman lupaa maan ilmatilaan saapuvia lentokoneita vastaan voidaan ryhtyä pakkotoimenpiteisiin. Sotaväen esikunta pyysi 7.3.24 Yleisesikunnalta tarkempaa määrittelyä, minkälaisiin pakkotoimenpiteisiin olisi lupa ryhtyä, "jotta ei jouduttaisi poliittisiin selkkauksiin".[18]

4.151 Karjalan kannas

Karjalan kannaksella pyrittiin seuraamaan rajantakaisten joukkojen määriä, jotka ilmeisestikin vaihtelivat melkoisesti. Niinpä esimerkiksi 31.12.21 siellä arvioitiin olevan noin 10.000 miestä ja 80 tykkiä, mutta 1.10.23 vain 1000 - 1500 miestä ja 18 tykkiä.[1] Toisaalta ei varsinaisella kannaksella olevien joukkojen määrä sinänsä ollut uhkan kannalta ratkaisevan tärkeä, koska Pietarin sotilaspiirillä aina oli käytettävissään useita sotatoimiyhtymiä ja lähes

100.000 miestä.

Neuvosto-Venäjän kansalaissotien aikana oli varauduttava siihen, että häviölle jäävän puolen sotilaita pyrkisi rajan yli Suomen puolelle. 2.Divisioona antoikin syksyllä 1919 käskyn rajalla oleville joukoille riisua pakolaiset aseista ja internoida heidät vankileiriin Terijoelle. Divisioona pyysi tähän tehtävään apuvoimia Sotaväen päälliköltä, koska sen omat joukot olivat sitoutuneet vartiopalvelukseen rajalle. Toisen kerran varauduttiin pakolaistulvaan Kronstadtista matruusikapinan aikaan maaliskuussa 1921. Rajamaan komendantti ilmoitti 17.3.21, että pakolaisia saapuu kymmenittäin ja seuraavana yönä ilmeisesti niin runsaasti, ettei hän voi ilman apua "interneerausta" toimittaa. Sotaväen päällikkö oikeuttikin 2.Divisioonan käyttämään tähän enintään yhden pataljoonan. 21.3.21 divisioona ilmoitti jo pakolaistulvan melkein kokonaan loppuneen.[2]

Suomessa ei oltu lainkaan varmoja välirauhan pitävyydestä, vaikka se olikin Tartossa solmittu ja tullut voimaan 15.8.20 (sivu 8). Sotaväen päällikkö antoikin 24.8.20 käskyn siltä varalta, että venäläiset rikkoisivat sopimusta. Jos nämä "äkkiarvaamatta pienemmillä joukoilla hyökkäävät rajan poikki, on suomalaisen sotaväen pakoitettava vihollinen perääntymään rajan taakse". Rajaa ei kuitenkaan saanut ylittää, ettei syyllistyttäisi samanlaiseen rikkomukseen kuin vihollinen. Jos taas hyökkäys tapahtuisi "suuremmin joukoin", olisi todennäköisesti ajoissa päästy selville niiden keskityksistä ja osattu varautua hyökkäykseen. Tällöin saattaisi taistelussa lyödyn vihollisen takaa-ajo rajan taaksekin tulla kysymykseen. Välirauhansopimuksen rikkominen palauttaisi Suomelle poliittisesti täyden toimintavapauden.[3]

Kun varsinainen rauhansopimus lopulta astui voimaan 31.12.20 kello 18.25, lakkasi sotatila samalla hetkellä niissä Karjalan kannaksen pitäjissä, joissa se vielä oli voimassa.[4]

4.152 Repola ja Porajärvi

Repola ja Porajärvi olivat tosiasiallisesti liitettyinä Suomeen Tarton rauhaan saakka, edellinen elokuusta 1918 (sivu I 82) ja jälkimmäinen kesäkuusta 1919 (sivut I 109, 115). Molemmat pitäjät olivat itse päättäneet asiasta ja Suomi oli ottanut ne suojelukseensa sijoittamalla niihin säännöllistä sotaväkeään. Hallitus päätti

26.2.20, että niitä oli puolustettava ja kaksi päivää myöhemmin ilmoitettiin nootilla Neuvosto-Venäjän hallitukselle asiasta ja pyydettiin sitä olemaan tunkeutumatta näihin pitäjiin. Neuvosto-Venäjä esitti tosin vastalauseensa Suomen toimintaan nähden, mutta noudatti silti pyyntöä.[1] (Kuva sivulla 438)

Kun valkoisten venäläisten tilanne Itä-Karjalassa kävi arveluttavaksi punaisten vallattua sekä Murmanskin että Arkangelin, oli odotettavissa, että hajoamistilassa olevasta valkoisesta armeijasta tulisi pakolaisia pyrkimään Suomeen nimenomaan Repolan ja Porajärven kautta. Yleisesikunta piti mahdollisena, että punaiset yrittäisivät seurata näitä ja uhata Repolaa ja Porajärveä. Koska tilanne joka tapauksessa oli uhanalainen, alistettiin näiden pitäjien siviilihallinto 28.2.20 sotilasjohdon alaiseksi.[2]

Koska neuvostohallitus oli ilmoittanut kieltäneensä joukkojaan ylittämästä Repolan ja Porajärven pitäjien rajaa, tiedotettiin näiden miehitysjoukoille, että ne saivat käyttää aseitaan ainoastaan puolustukseen, jos vihollinen kuitenkin hyökkäisi. Rajan yli tulevat valkoiset venäläiset joukot oli riisuttava aseista ja kuljetettava Suomen puolelle. Samalla painotettiin, että joukkojen oli pidettävä se alue, joka nyt oli niiden hallussa.[3]

Ilmeisestikin heikkojen viestiyhteyksien takia ei Helsingissä aina oltu tarkkaan selvillä tilanteesta. Niinpä Sotaväen päällikkö pian äskeisen käskyn jälkeen, 19.3.20, piti aiheellisena tiedottaa, että "jos Porajärvi on jätetty, on se valloitettava takaisin".[4]

Ulkoministeriö antoi 20.3.20 sotaväelle Repolaa ja Porajärveä koskevia poliittisia ohjeita. Suomen hallitus oli päättänyt poliittisista syistä puolustaa näitä pitäjiä tukeakseen Aunuksen väestön itsenäisyyspyrkimyksiä. Kun valkoisten venäläisten joukkojen hajoamisen jälkeen näitä pitäjiä näytti uhkaavan vaara bolshevikkijoukkojen taholta, koetti Suomen hallitus saada sen vältetyksi pyytämällä bolshevikkejä pidättymään hyökkäämästä näihin pitäjiin ja lupasi tällöin riisua aseista ja internoida alueelle tulevat valkoiset joukot. Neuvostohallitus oli suostunut tällaiseen järjestelyyn. Nyttemmin olivat kuitenkin taistelut Porajärvellä alkaneet uudelleen ja vieläpä meille epäedullisesti, kun bolshevikit olivat vallanneet Soutajärven ja Jänkäjärven kylät. Ulkoministeriö oli 17.3.20 sähköttänyt vastalauseensa, koska valtaus oli ristiriidassa edellä selostetun sopimuksen kanssa. Neuvostohallitus oli vastauksessaan luvannut

"ryhtyä entistä pontevimpiin toimenpiteisiin taistelujen keskeyttämiseksi Porajärvellä, ja että jos osoittautuu todeksi, että Soutajärven ja Jänkäjärven kylät kuuluvat Porajärven pitäjään, ne tullaan palauttamaan suomalaisen sotaväen haltuun". Ulkoministeriö tuntui kuitenkin epäilevän bolshevikkien lupausta, koska se korosti hallituksen päättäneen mainittujen pitäjien puolustamista "vaikka pienempiä offensiivejäkin tehden".[5]

Neuvostohallitus vetikin pois joukkonsa mainituista kylistä ja oli siis "teollaan osoittanut niitten kuuluvan Suomen Tasavallan rajojen sisäpuolelle". Näin ollen Sotaväen päällikkö antoikin käskyn, että kylät oli heti miehitettävä "ja mikäli mahdollista on neutraalisuus säilytettävä". Samalla kehotettiin joukkoja kuitenkin olemaan varuillaan vihollisen "mahdollisista yrityksistä puolueettomuuden rikkomiseksi".[6] Bolshevikit yrittivät näiden taistelujen ohessa käydä myös propagandasotaa. 25.3.20 lähetetyssä sähkeessä neuvostohallitus väitti suomalaisten joukkojen syyllistyneen julmuuksiin Soutajärven taisteluissa 28.2.20! Haavoittuneita oli muka "kidutettu raa'alla tavalla, jalat ja käsivarret katkaistu, päät murskattu, silmät puhkossa"![7]

Heinäkuun lopulla 1920 arvioi Sotaväen esikunta tilanteen taas kiristyneen. Joukkojen keskittäminen itärajalle viittasi siihen, että "venäläisillä lähitulevaisuudessa on aikomus karkoittaa suomalainen sotaväki Repolan ja Porajärven pitäjistä". Näitten taistelujen varalta kiinnitettiin huomiota siihen, että Porajärvelle johti vain yksi etappitie, Sortavala - Suojärvi - Porajärvi. Tämä tie oli helposti katkaistavissa, koska se kulki osaksi pitkin rajaa. Tämän vuoksi pyydettiin sotaministeriön pikaisia toimenpiteitä, että Porajärvelle johtava huono tie Kaltimon - Kuolismaan kautta kunnostettaisiin.[8]

Rauhanneuvottelut Tartossa, ensin välirauha 13.8.20 ja lopullinen rauha 14.10.20 ratkaisivat sekä Repolan ja Porajärven että suunnitellun tien kohtalon. Tietä ei tarvittu, kun pitäjät palautettiin Neuvosto-Venäjälle. Suomalaiset joukot oli poistettava niistä 45 päivän kuluessa rauhan voimaantulosta eli 14.2.21 mennessä. Sotaväen päällikkö antoi tästä käskyn 22.1.21.[9]

Karjalan vapaustaistelun aikana joutuivat Repola ja Porajärvi lyhyeksi aikaa Metsäsissirykmentin haltuun vuoden 1921 lopulla, mutta

seuraavassa tammikuussa tämä joutui vetäytymään Suomen puolelle ja jättämään pitäjät lopullisesti bolshevikeille.[10]

4.153 Itärajа

Valkoisten venäläisten jouduttua tappiolle taistelussa bolshevikkeja vastaan oli koko itärajalla odotettavissa pakolaisvirtaa Suomen puolelle. Yleisesikunta ilmoitti sotaministerille 26.2.20, että punaisia joukkoja oli keskitetty Suomen rajalle, mutta vielä ei osattu sanoa, hyökkäisivätkö ne Salmin - Suojärven aluetta vastaan vai Porajärvelle. Tilannetta pidettiin niin vaarallisena, että Yleisesikunta ehdotti rajalla olevien joukkojen vahventamista.[1] Salmin rajakomendantti ilmoitti 25.3.20, että rajan taakse oli tuotu rykmentti suomalaisia punaisia, 1600 miestä ja hänen käsityksensä mukaan on kevään kuluessa odotettavissa sen hyökkäys Suomeen. Tähän viittaa sekin, että viime aikoina on Suomesta siirtynyt itärajan taakse paljon nuoria suomalaisia punaisia ja punainen kiihotus Suomessa on viime aikoina voimistunut; puhutaan Suomeen tulosta ensi keväänä.[2]

Sotaministeri pyysi 24.7.20 Sotaväen päällikön lausuntoa ulkoministeriön muistiosta, jonka pohjalta hallituksen oli tarkoitus käsitellä Itä-Karjalan kysymystä. Muistion lähtökohtana oli yhä lisääntyvä pakolaistulva ja "Venäjälle karanneitten punaisten ainesten" toiminta Vienan-Karjalassa. Pakolaistulva aiheuttaisi sosiaalisia vaikeuksia ja pelättävissä oli "yleistä bolshevisoitumista molemmin puolin rajaa". Bolshevikit pyrkivät kehittämään tilannetta tähän suuntaan saadakseen "Kauko-Karjalan entistä varmemmin käsiinsä". Suomen hallituksella oli vastatoimenpiteisiin kolme mahdollisuutta:
- Kauko-Karjalan sotilaallinen valtaus,
- karjalaisten pakolaisten avustaminen pysymään kotikylissään tai
- toiminnan rajoittaminen omalle alueelle ja rajapitäjien varustaminen vastaanottamaan yhä suurempia pakolaismääriä.

Ensimmäinen vaihtoehto olisi ehkä mahdollinen, mutta vaara arvioitiin kuitenkin suuremmaksi kuin mahdollinen hyöty. Siitä olisi joka tapauksessa suuret kustannukset ja sisäpoliittisia vaikeuksia. Hallitus on pyrkinyt toteuttamaan toista vaihtoehtoa toimittamalla Karjalaan viljaa. Vienan-Karjalan Väliaikaisen Hallituksen asema on kuitenkin viime aikoina vakavasti huonontunut ja bolshevikit ovat saaneet haltuunsa jopa rajakyliäkin. On kyseenalaista, missä määrin heidän toimintansa on defensiivistä vai onko se pikemminkin aggres-

siivista. Hallituksen on ilmeisestikin ryhdyttävä itärajalla "rauhallisiin puolustustoimenpiteisiin", jotta voitaisiin "estää bolshevistisen propagandan leveneminen maan sisäosiin". Sekä pakolaisille että myös puutteenalaiselle suomalaiselle väestölle itärajan tuntumassa olisi annettava elintarvike- ja muutakin sosiaalista apua sekä valistusta. Täten olisi pyrittävä saamaan "punainen vaara torjutuksi ja sanoma näistä rauhallisista toimenpiteistä leviämään Vienan-Karjalaan". Mahdollisesti toimintaa voitaisiin ulottaa myös rajan taakse. Pakolaisia olisi joka tapauksessa siirrettävä rajapitäjistä myös maan sisäosiin.[3]

Lausuntonaan Sotaväen päällikkö vastasi, että Itä-Karjalan "sotilaallinen valtaus on mahdollinen ainoastaan Pietarin kautta, jotta siten ensin voitaisiin hallita Laatokkaa". Asian poliittiseen puoleen hän ei ota kantaa, koska ei tunne siihen vaikuttavia tekijöitä. "Nykyinen tilanne rajalla ja sen puolustus on heikko, sillä etappitiemme kulkevat osaksi pitkin rajaa".[4]

Ulkoministeriö ilmoitti elokuussa 1920 Yleisesikunnalle hallituksen kantana, että tämä suhtautuu myötätunnolla karjalaisiin - hehän kävivät koko vuoden 1920 puolustustaistelua venäläisiä vastaan, aluksi valkoisia ja näiden kukistuttua bolshevikkeja vastaan. Hallitus ei kuitenkaan salli sotaväen auttaa karjalaisia aseellisesti. Sotaväkeä on käytettävä vain maan oman alueen puolustukseen. Yhteyttä karjalaisiin joukkoihin on pidettävä sikäli kuin siitä on hyötyä tietojen hankkimisen kannalta.[5]

Välirauhan Suomen ja Neuvosto-Venäjän välillä tultua voimaan 15.6.20 antoi sotaväen päällikkö myös itärajalla oleville joukoille vastaavanlaisen käskyn kuin Kannaksen joukoille (sivu 29). Jos venäläiset pienin joukoin hyökkäävät rajan yli, oli heidät pakotettava perääntymään, mutta takaa-ajo ei ollut sallittua. Jos hyökkäys tapahtuu vahvoin joukoin, on tähän osattu varautua ja kun syntyvässä taistelussa vihollinen on pakotettu perääntymään takaisin rajan yli voi takaa-ajokin tulla kysymykseen, koska venäläisten suorittama välirauhan rikkominen on palauttanut Suomelle poliittisen toimintavapauden. Vienankarjalaisia vapaajoukkoja ei saanut päästää Repolan ja Porajärven kautta taistelemaan Neuvosto-Venäjää vastaan.[6]

Kun Karjalan Metsäsissien vapaustaistelu loppuvuodesta 1921 alkoi, aiheutti se varotoimenpiteitä Suomen puolella. Kuvaava esimerkki on rajatapahtuma Kuhmossa 14.11.21. Rajavartiosto ilmoitti, että rajan

takana ovat karjalaiset kapinassa ja useita kyliä on puhdistettu bolshevikeistä. Muurmanin rata katkaistu kolmesta kohdasta. Kuhmoon tuotu 7 vankia. Tämä ilmoitus aiheutti heti sähkeen sisäasianministeriöstä Rajavartioston esikunnalle Kajaaniin. Oli tarkasti valvottava, etteivät suomalaiset sekaannu asioihin rauhansopimuksen vastaisesti. Karjalaisia joukkoja ei saanut muodostaa tai koota Suomen puolella. Jos Kuhmoon oli tuotu venäläisiä vankeja, oli heidät laskettava rajan yli, jos halusivat mennä. Muussa tapauksessa oli heidät lähetettävä Viipurin maaherralle Pietariin toimitettaviksi. Raja pidettävä suljettuna ja puolueettomuutta noudatettava. Seuraavana päivänä saattoi rajakomendantti lähettää Helsinkiin rauhoittavan tiedon. Rajaloukkausta ei ollutkaan tapahtunut. Kolme karjalaista oli tullut rajan yli seitsemän tataarilaisen kanssa eivätkä halua palata takaisin; kaikki pidätetty.[7]

Yleisesikunnan tietojen mukaan Itä-Karjalassa oli vuoden 1921 lopussa joukkoja mm. 6 rykmenttiä jalkaväkeä ja kurssilaisprikaati, yhteensä noin 16.000 miestä, 70 tykkiä ja 3 panssarijunaa. 1.10.23 tiedettiin alueella olevan noin 7000 miestä, 40-45 tykkiä, 3 lentokonetta ja 1 panssarijuna. Yleisesikunnan katsausten mukaan joukkojen vahvuus vaihteli melkoisesti.[8]

Talvikautena 1922-1923 Itä-Karjalassa esiintyi liikehdintää etupäässä suomalaisten kommunistien joukossa. Sen vaarallisuudesta oltiin Suomessa monta mieltä. Sisäministeriö odotti rajarauhasopimuksesta huolimatta rajan takaa järjestettäväksi ryöstöretkiä edellisen vuoden läskikapinan tapaan (sivu 10). "Tällaiseen otaksumiseen antaa aihetta etenkin se seikka että ainakin 1000 mieheen nouseva paikallistuntemusta omaava, asumattomilla seuduilla liikkumaan tottunut ja kaikkeen vakavaan työhön haluton kommunistijoukko on vakituisesti asettunut asumaan alkuperäisistä asukkaista tyhjinä oleviin kyliin Vienan Karjalassa". Rajaseuduilla tulisi olemaan tukkitöissä kymmeniä tuhansia työmiehiä, jotka olivat vastaanottavaisia kommunistiselle kiihotukselle. Amerikasta oli Muurmanin radalle tullut bolshevikkien värväämiä suomalaisia työmiehiä, joille oli jaettu aseita ja pidetty sotilasharjoituksia.[9]

Kainuun Rajavartioston tietojen mukaan oli rajan takana Uhtualle, Kiestinkiin ja Kemiin sijoitettu 900 miehen vahvuinen rykmentti ja suomalaisia aseistettuja kommunisteja monin paikoin useitten kymmenien joukkoina. Näitä joukkoja ja myös aseita siirreltiin nimen-

omaan pohjoisiin rajakyliin. "On täysi syy epäillä tällaisten liikehtimisien merkitsevän muutakin kuin bolsheviikkien rajavartioinnin tehostamista". Myös tukkityömailla oli ollut havaittavissa jotakin olevan tekeillä, olipa läskikapinan johtaja Myyryläinenkin käynyt savotoissa. Oli myös ilmennyt tyytymättömyyttä työansioihin.[10]

Yleisesikunta puolestaan oli kylläkin tietoinen liikehtimisestä, mutta oli sitä mieltä, että kysymyksessä ei ollut uhka Venäjän valtion taholta. Neuvosto-Venäjän huomio oli kiintynyt pakostakin Puolaan ja eteläisiin rajoihinsa, koska suurpoliittinen tilanne YE:n mielestä oli Keski-Euroopassa ja Aasiassa Venäjän kannalta niin vakava, ettei voinut olettaa sen "samanaikaisesti hautovan hyökkäysaikeita Suomea vastaan". Tämä kävi ilmi myös sen päävoimien sijoittelusta. Joukkojen siirrot ja muut toimenpiteet Itä-Karjalassa olivat ilmeisestikin varautumista mahdollisiin kapinahankkeisiin karjalaisten taholta, mistä Venäjällä liikkui huhuja.[11]

4.154 *Petsamo*

Ensimmäinen yritys Petsamon liittämiseksi Suomeen Vapaussodan aikana epäonnistui, kuten jo on selostettu (sivut I 13-14 ja 29). Suomen hallitus piti kiinni oikeudestaan Petsamoon, mikä perustui siihen, että Aleksanteri II:n manifestilla 1864 alue oli luvattu Suomelle vastikkeeksi sen luovuttamasta Siestarjoen tehtaan alueesta.[1] Kun alueen haltuunotto oli epäonnostunut, hallitus yritti ajaa asiaa Pariisin rauhanneuvotteluissa kesällä 1919 Itä-Karjalan asian yhteydessä, saavuttamatta kuitenkaan tuloksia.

Kun englantilaiset joukot vuoden 1919 syksyllä poistuivat Murmannin rannikolta, näytti tilanne Suomen vaatimusten toteuttamiselle suotuisalta ja hallitus koetti estää valkoisia venäläisiä ottamasta haltuunsa Petsamoa. Sotaväen päällikkö antoi 9.10.19 Jääkäriprikaatin komentajalle esikäskyn komennuskunnan lähettämisestä Petsamoon. "Meille historiallisesti kuuluva Petsamo, Jäämeren rannalla on miehitettävä". Tehtävään oli valittava yksi upseeri ja "25 erittäin luotettavaa ja rohkeata miestä". Valmisteluihin oli ryhdyttävä, mutta komennuskunta oli lähetettävä matkaan vasta eri käskyllä. Sen tehtävänä tuli olemaan englantilaisten varastojen vartiointi. Mukaan oli otettava Suomen lippu ja se oli pystytettävä Petsamossa. Jos siellä oli vielä englantilaisia, oli lippu pystytettävä Englannin lipun viereen. Luultavasti lähetettäisiin Petsamoon myös suoma-

lainen sota-alaus. 18.10.19 annettiin lisäkäsky. Petsamoon lähetettävän komennuskunnan lisäksi oli varauduttava lähettämään toinen Kantalahteen. Kumpaankin tuli nyt valita upseerin lisäksi 60 miestä ja 2 konekivääriä miehistöineen.[2]

Yleisesikunta vastusti joukkojen lähettämistä Petsamoon ja Kantalahteen. Poliittinen tilanne pakottaa olemaan valmiina taisteluun Karjalan kannaksella ja siellä tarvitaan kaikki joukot. Petsamon liittäminen Suomeen ei riipu sen miehityksestä; tällä saattaa olla jopa poliittisesti epäedullinen vaikutus. Kantalahteen lähetetty pieni joukko joutuisi pian vaikeuksiin, koska venäläiset ennen pitkää pakottaisivat vetämään sen sieltä pois. Lisäksi joukon huolto olisi vaikeata "pitkän ja erittäin kalliin etappilinjan" takia.

Jos hallitus kaikesta huolimatta päättää lähettää nämä komennuskunnat, pitää Yleisesikunta välttämättömänä seuraavia ehtoja. Johtajiksi on määrättävä arvostelukykyiset esiupseerit. Kenraali Skobeltzinin kanssa on sovittava ainakin Kantalahden joukon toiminnasta. Petsamon osaston on oltava 50 miehen ja Kantalahden joukon 200 miehen vahvuinen, kumpaisellakin oltava konekivääreja. On järjestettävä "täydellinen etappilinja Kuolajärveltä Kantalahteen", mutta Petsamon osaston huollon on tukeuduttava Vardöhön (Vesisaareen).[3]

Sotaväen päällikkö näyttää tässä vaiheessa jo luopuneen suunnittelemasta retkeä Kantalahteen, mutta esimerkiksi Luoteisrajan rajapäällikkö Esko Riekki kannatti vielä 21.11.19 laatimassaan muistiossa molempia retkikuntia. Wilkama kuitenkin pyysi 12.11.19 Yleisesikunnan lausuntoa laatimistaan ohjeista vain Petsamon komennuskuntaa varten. Niiden mukaan sen tehtävänä on "vartioida Petsamossa olevia varastoja ja laitoksia, turvata alueen varsinainen asujamisto Muurmannin punikkilegioonasta Kantalahteen ja siitä pohjoiseen jääneiden sissijoukkojen mahdollisilta ryöstö- ja hävitysretkiltä".[4]

Sotaväen päällikkö kiirehti 18.11.19 sotaministeriä vaikuttamaan hallituksessa "siihen suuntaan, että Petsamoon mahdollisimman pian lähetetään Suomen vakinaisesta sotaväestä miehitysjoukko, vahvuudeltaan noin 60 miestä ja 2 konekivääriä". Aikaisemmin esittämiensä perustelujen lisäksi hän nyt vetoaa siihen, että Petsamo on "Suomelle välttämätön ollakseen täydellisesti riippumaton Itämeren politiikasta". Kun kerran Repola ja Porajärvi on liitetty Suomen tasavaltaan, niin "vielä suuremmalla syyllä olisi Petsamo Suomeen

yhdistettävä". "Koska sekä Tasavallan Presidentti että Herra Sotaministeri ovat periaatteellisesti hyväksyneet" Petsamo-suunnitelman, olisi liitteenä olevat ohjeet komennuskuntaa varten vahvistettava ja annettava sille määräys lähteä liikkeelle heti kun se on valmis.[5]

Sotaväen päällikkö kiirehti asiaa vielä kerran 8.12.19, "koska suunnitellun Petsamon retken onnistuminen Norjan ja Venäjän intressien takia samaan alueeseen saattaa retkikunnan lähettämisen viivyttelyn vuoksi kohdata aina lisääntyviä vaikeuksia".[6]

Valtioneuvosto päätti 20.12.19 lähettää retkikunnan Petsamoon "suojelustarkoituksessa", vahvisti sille ohjesäännön ja asetti määrärahan sen käytettäväksi. Ohjesäännön mukaan komennuskunta on "sotilaallisessa ja taloudellisessa suhteessa suoranaisesti Jääkäriprikaatin komentajan alainen. Sitten kuin Petsamoon on saapunut valtion poliittinen komisiooni, on komennuskunnan päällikön oltava komisioonin johtajan kanssa yhteistoiminnassa". Tehtäväksi määrättiin "Suomen omaisuuden ja lennätin- ja puhelinyhteyden suojeleminen", "liikenteen suojelus kulkuteillä" sekä järjestyksen ylläpito ja väestön suojeleminen "hävitykseltä ja ryöstöltä". Valkoisiin venäläisiin on suhtauduttava sovinnollisesti, mutta punaisten venäläisten ja legioonalaisten suhteen on oltava varuillaan.[7]

Petsamon "I retkikunta" lähetettiin Kaartin Jääkäripataljoonasta Vaasasta. Sen vahvuus oli 60 miestä ja johtajana jääkäriluutnantti H Sippus. Lapin olojen tuntemattomuudesta ilmeisesti johtui, että se oli tullessaan Rovaniemelle varsin puutteellisesti varustettu. Lapin Rajavartiosto kirjoitti nimittäin 28.2.20 tehneensä voitavansa auttaakseen retkikuntaa, vaikka sen tulosta ei ollutkaan mitään ilmoitettu sille etukäteen. Vaillinaista varustusta kuvaa, että "sukset olivat tervaamatta, jalkineita oli ainoastaan yksi pari pieksusaappaita, niissäkin yhdet pumpulisukat, joten matkaa oli jo yksistään tämänkin puolesta mahdoton jatkaa varustusta täydentämättä. Reet olivat kapeammat kuin täällä käytettävät, joten olimme pakoitetut vaihtamaan 5 kpl. niitä omiimme". Rehut olivat puutteelliset.[8]

Retkikunta saapui Ivaloon eli Kyröön, kuten paikkakuntaa tuolloin myös nimitettiin, vuoden vaihteessa ja ehti Virtaniemeen eli rajalle 17.1.20. "Kuormastokuljetusvaikeudet ovat hyvin suuret, niin ettei kuormasto ole suunnitelman mukaan ehtinyt tulla perille Ivaloon"

Jälkikuljetuksia varten hankittiin myös poroja.[9]

Todettakoon tässä yhteydessä, että maantie ulottui vain Ivaloon asti ja sekin oli autokelpoinen ainoastaan kesällä. Ivalosta Petsamoon on matkaa kaikkiaan 217 km ja Virtaniemeenkin jo 55 km. Kesällä 1920 oli noin 15 km Ivalosta jotenkuten kulkukelpoista, mutta loppumatkalta oli vain linja avattu. Suurelta osin tie kulki soiden yli. Petsamon tultua Suomelle tietä ryhdyttiin rakentamaan ja vuoteen 1931 mennessä voitiin päästä autolla ja perille saakka. Lisäksi oli olemassa vesitie, 178 km. Muutamin paikoin oli veneet vedettävä rantaa myöten koskien ohi. Tätä reittiä käytettiinkin osaksi moottorivenein, osaksi soutu- ja koskivenein.[10]

Retkikunnan pysähtymiseen rajalle vaikutti huoltovaikeuksien lisäksi kysymys sen päällikkyydestä ja johtosuhteista. Jääkäriprikaatin komentaja, everstiluutnantti T E Jernström kirjoitti 30.12.19, että luutnantti Sippus on "urhoollisuudestaan ja innokkuudestaan huolimatta liian kokematon" vaativaan tehtävään ja ehdottikin siihen jääkärimajuri Walleniusta, Lapin Rajavartioston komentajaa. Hänet oli sisäasiainministeriö jo luvannut irrottaa. Retkikunta olisi alistettava samalla Lapin Rajavartiostolle, jota näin voitaisiin käyttää sen apuna. Valtioneuvoston 20.12.19 vahvistamat ohjeet retkikunnalle olivat Jernströmin mielestä puutteelliset ja hän halusi niitä täydennettäviksi mm. hallintoasiain osalta.[11]

Sotaväen päällikkö, sotaministeri, sisäasiain ministeri ja Oulun läänin maaherra yhtyivät esitykseen. Wallenius oli suostuvainen ryhtymään tehtävään, mutta esitti kuitenkin 5.1.20 eräitä näkökohtia sen suhteen. Retkikunnan vahvuus, 63 miestä, "on ehdotto masti riittämätön". Sen vahvuus pitäisi nostaa 300:a n, jotta se riittäisi Petsamon miehitykseen, herättäisi väestössä luottamusta ja että ulkovallat käsittäisivät "Suomen Hallituksen otteen vakavuuden Petsamon maahan". Kaikkea miehistöä ei tosin tarvitsisi jatkuvasti pitää Petsamossa, osa voitaisiin ehkä jo heti miehityksen jälkeen siirtää takaisin Suomen puolelle.

Retkikunnan talous ei ollut suunniteltu riittävän vankaksi, ainakin Norjan kruunuja ja ruplia olisi varattava käyttöön, joskin pitäisi "jo alusta siirtää Petsamon maahan suomalainen rahakanta". Retkikunta tarvitsee ehdottomasti oman lääkärin ja lääkevaraston. Myös pappi olisi tarpeen "sekä omien sotilaiden että sikäläisen kansan sielunhoidon ja valistuksen vuoksi". - Sodankylän kirkkoherra Arvi Järventaus liitettiinkin retkikuntaan helmikuun jälkipuoliskolla.

Huollon helpottamiseksi olisi Petsamoon lähetettävä heti miehityksen jälkeen "laiva lastattuna retkikunnan jatkuvalla muonituksella ja kaikenlaatuisella kauppatavaralla asujamiston tarpeeksi". Tällainen laiva lähetettiinkin, mutta se ei ehtinyt perille ennen kuin retkikunnan oli pakko lähteä Petsamosta.

Petsamo olisi heti liitettävä valtakunnan postiverkkoon, mutta valtion omistamaa puhelin- ja lennätinyhteyttä ei pitäisi antaa asujamiston käyttöön. Erikoinen on ehdotus, että "valtiollisia rikollisia olisi katsottava sormien läpi joka tapauksessa niin kauan kuin ei jatkuvaa rikollista toimintaa huomata". Ehkä tämä johtui siitä, että Petsamoon oli siirtynyt kapinan jälkeen Suomesta paenneita ja myös Muurmannin legioonalaisia.[12]

Valtioneuvosto teki 5.1.20 päätöksen retkikunnan johtosuhteiden järjestelystä. Varsin tulkinnanvaraisena tästä myöhemmin aiheutui sekaannuksia ja viranomaisten erilaisia käsityksiä. Walleniuksen piti matkustaa heti Petsamoon ottamaan käsiinsä retkikunnan "yleinen johto". Hänen oli myös toimittava sen "poliittisten toimenpiteiden varsinaisena valvojana". Hän on, "mikäli ei ole kysymyksessä puhtaasti sotilaalliset asiat, lähinnä Ulkoasiainministeriön alainen, jolta hän tulee saamaan kaikki poliittiset ohjeensa". "Sotilaallisessa suhteessa" retkikunta on "sotilasviranomaisten johdon alaisena", eli siis retkikunnan lähettäneen Jääkäriprikaatin komentajan alainen.[13]

Ulkoministeri kirjoitti 7.1.20 sotaministerille, että presidentti ja hän olivat yhtä mieltä siitä, ettei retkikuntaa olisi ainakaan vielä lähetettävä rajan yli. Tämä kannanotto ei näytä vaikuttaneen mitään retkikunnan toimintaan, koska se ei vielä ollut valmis ylittämään rajaa.[14]

Majuri Wallenius ilmoitti 23.1.20 sisäasiainministeriöön rajavartiotarkastajalle, että Paatsjokivarsi on vapaa miehityksestä ja että hän seuraavana päivänä aloittaa etenemisen rajan yli Nautsiin. Samana päivänä ulkoministeri kysyi sähkeitse Walleniuksen olinpaikkaa ja oliko hän sopinut venäläisten kanssa menosta rajan yli. Ellei sopimusta ollut, oli odotettava Suomen puolella kunnes tulisi käsky rajan ylittämisestä.[15]

Seuraavana päivänä ulkoministeri sähkötti Walleniukselle, että kenraali Miller, valkoisten venäläisten pohjoisrintaman komentaja,

(sivu I 103), vastustaa jyrkästi retkikunnan menoa rajan yli, koska hän luulee Venäjän valtion omistavan lennätinlinjan ja majatalot Petsamossa. Ulkoasiainministeriö aikoo todistaa niiden kuuluvan Suomelle ja Millerin olevan väärässä. Kun asia on selvitetty, on retkikunnan oltava valmiina menemään rajan yli.[16]

Jääkäriprikaati sähkötti 26.1.20 Sotaväen päällikölle, että Wallenius odottelee ulkoasiainministeriön määräystä mennä rajan yli. Nyt haluttiin tietää, onko ulkoministeri antanut mitään käskyä. Sotaväen päällikkö vastasi, että Wallenius "kuuluu suorastaan Jääkäriprikaatin alle, joten hänen ei tarvitse odottaa Ulkoministeriön määräyksiä".[17]

Seuraavana päivänä Sotaväen päällikkö pyysi "Herra Sotaministerin toimenpidettä, ettei tällä tavalla sivuuttamalla kaiken virkatien anneta määräyksiä suorastaan alaisilleni upseereille ilmoittamatta edes mitään siitä minulle".[18]

Ulkoasiainministeri puolestaan kirjoitti 28.1.20 sotaministerille, että näyttää vallitsevan epätietoisuutta retkikunnan johdon järjestelystä, minkä vuoksi hän haluaa ilmoittaa, että retkikunta on "puhtaasti sotilaallisissa asioissa sotilasviranomaisten johdon alaisena", mutta "poliittisessa suhteessa Suomen Hallitukseen" ja sen on "saatava juuri tärkeimmät ohjeensa maan ulkopoliittiselta johdolta". Tässä suhteessa ulkoministeri vetoaa valtioneuvoston päätökseen 5.1.20, josta on jo mainittu. Hän selostaa myös erimielisyyttä kenraali Millerin kanssa ja toivoo sen pian selviävän, jotta retkikunta voisi lähteä liikkeelle.[19]

Saatuaan edellä esitetyn Sotaväen päällikön tulkinnan johtosuhteista Jääkäriprikaati lähetti Walleniukselle käskyn mennä rajan yli. Wallenius puolestaan ilmoitti tämän ulkoasiainministeriölle ja mainitsi samalla aloittavansa etenemisen 28.1.20. Ulkoministeri Holsti sähkötti vastaan, että valtioneuvoston päätöksen mukaan Walleniuksen on toteltava ulkoministeriötä, koska retki on "poliittinen toimenpide". Edelleen hän viittasi Milleriin ja että "norjalaiset käyttävät hyväksensä jokaista retkenne mahdollisesti tekemää poliittista virhettä".

Holsti selosti sähkösanomain vaihdon sotaministerille 28.1.20 ja väitti, että Wallenius on "saamistaan kirjallisista ohjeista huolimatta joko omin päin tai joltain sotilastaholta saamansa, minulle tuntemattoman käskyn nojalla sittenkin astunut rajan poikki". Yleis-

esikunnan päällikkö on lisäksi ilmoittanut Sotaväen päällikön määränneen retkikunnan ottamaan haltuunsa Petsamosta löytyvät varastot ja tämä on täten "kokonaan sivuuttanut valtuutensa". Sotilasviranomaiset ovat ilmeisesti "tietämättömyydessä" rikkoneet "kaiken diplomatian ensimmäisiä periaatteita" vastaan ylittämällä rajan "vastoin maan korkeimman poliittisen johdon kieltoa ja ... ryhtymällä pakkotoimenpiteisiin vieraan valtion omaisuuden suhteen". Tosin valkoisten venäläisten heikkoudesta johtuen sieltä päin ei ole vaaraa, mutta ei ole syytä hermostuttaa Norjaa, josta voi tulla varteen otettava vastustaja suurvaltain pääkaupungeissa.

Holsti ehdottaakuitenkin, että Wallenius pysytetään retkikunnan poliittisena johtajana, joka saa kaikki retkikunnan poliittisia tarkoitusperiä koskevat määräyksensä Ulkoasiainministeriöltä". Se että hän saa sotilasjohdolta puhtaasti sotilaallisluontoisia määräyksiä, ei saa tehdä hänestä "poliittisissa asioissa sotilasjohdon alaista henkilöä".[20]

Varovaisuus Norjan suuntaan oli ilmeisesti oikeutettua, sillä saatujen tietojen mukaan väestö oli Petsamossa kovin punaista ja Suomeen liittymistä vastaan. Monet toivovat liittymistä Norjaan ja se on toimituttanut asiassa jopa jonkinlaisen kansanäänestyksenkin. Suurimpana syynä kansan huonoon käsitykseen pidetään tohtori Renvallin retkeä (sivu I 14).[21]

Ulkoministerin sotilasjohtoon kohdistama koulumestarimainen ojennus ei vielä saanut johtosuhteita järjestykseen. Jääkäriprikaati kirjoitti Sotaväen päälliköllе 31.1.20 Walleniuksen ilmoittaneen, että ulkoministeri vetoaa valtioneuvoston päätökseen 5.1.20, jonka mukaan hän on "suorastaan ulkoministeriön alainen". Prikaatin komentaja pyytää selvittämään asian ja siitä hänelle ilmoittamaan. Ilmeisesti Sotaväen päällikkö ei tiennyt valtioneuvoston päätöksestä, sillä hän pyysi sotaministeriä toimittamaan hänelle siitä otteen, jonka hän saikin 6.2.20. - Otteen lähettäessään sotaministeri mainitsi ilmoittaneensa ulkoministerille, että Wallenius "sotilaana ei ollut velvollinen noudattamaan Ulkoministerin määräyksiä, ennenkuin hänelle aikaisempaa komentotietä ilmoitetaan, että hänen on määrätyissä suhteissa noudatettava Ulkoministerin välittömiä määräyksiä".[22]
Sotaministeri ojensi ulkoministeriä myös 31.1.20 ilmoittaen saaneensa Sotaväen päälliköltä tietää ulkoministerin sivuuttaneen

hänet antamalla hänen upseereilleen käskyn olla menemättä rajan yli. Koska retkikunta "kaikissa taktillisissa suhteissa" on Sotaväen päällikön alainen, pyydetään ulkoministeriötä vastedes lähettämään "retkikuntaa koskevat taktilliset määräykset" sotilasjohdon kautta.[23]

Sotaväen päällikkö perusteli 2.2.20 sotaministerille menettelyään. Kun valtioneuvoston päätös retkikunnan lähettämisestä (20.12.19) oli annettu hänen toteutettavakseen, ei hänen käsityksensä mukaan ulkoministeriö voinut antaa käskyjä retkikunnalle suoraan. Jotta sekaannuksilta vältyttäisiin, hän ehdottaa ohjeita täsmennettäviksi siten, että ulkoministeri antaa ohjeet, jotka "koskevat retkikunnan sijoitusta, sen suhtautumista paikkakunnan väestöön sekä yleensä kaikkia poliittista luonnetta olevia asioita". Wallenius on Jääkäriprikaatin alainen "ainoastaan sotilaallisessa suhteessa garnisoonipäällikkönä ja retkikunnan taloutta koskevissa asioissa". Luutnantti Sippus on komennuskuntaan nähden komppanian päällikön asemassa.[24]

Yleisesikunnan päällikkö tarkensi ehdotusta 4.2.20. Walleniuksen on ulkoasiainministerin ohjeitten mukaan määrättävä, mitkä paikat on miehitettävä ja mitä on vartioitava, millä alueella ja miten järjestystä on ylläpidettävä sekä miten on suhtauduttava väestöön ja venäläisiin viranomaisiin. Walleniuksella ei ole kurinpitovaltaa retkikuntaan nähden, vaan siitä vastaa luutnantti Sippus. Ulkoministeri hyväksyi esityksen ja antoi sen tiedoksi Walleniukselle 13.2.20. "Te olette ensi sijassa poliittinen johtaja joka saa kaikki poliittiset ohjeensa Ulkoministeriöltä ... puhtaasti sotilaallisissa suhteissa retkikunta teidän ohjeittenne mukaan toimivan luutnantti Sippuksen lähimmän päällikkyyden alainen ... jonkun ajan kuluttua saadaan järjestetyksi siviili- ja sotilaallinen edustuksemme ... toimikaa siis kuten tähänkin saakka".[25]

Näyttää siltä, ettei tämän jälkeen ainakaan suurta kitkaa johtosuhteista ilmennyt, mutta Sotaväen päällikkö totesi 2.2.20, että "asiaa näin järjestettäessä en voi olla vastuussa retkikunnan sotilaallisesta toiminnasta", koska ulkoministerin ohjeet vaikuttavat "retken sotilaalliseen onnistumiseen". Joka tapauksessa lähdön viivästyminen "on ollut omiaan heikentämään retkikuntaa psykologisesti".[26]

Ulkoministeri sekaantui vielä kerran retkikunnan johtosuhteisiin. "Ministeri Holstin ehdotuksesta Valtioneuvosto katsoi hyväksi suostua" 18.2.20 siihen, että konsuli E Lampio, joka oli ollut konsuli-

na Muurmannilla, nyt määrättiin konsuliksi Petsamoon. Tässä tehtävässä hän on suoraan ulkoministeriön alainen ja hän myös "välittää kaikki Suomen Hallituksen antamat poliittiset ohjeet Petsamon alueen suomalaiselle sotaväen päällikölle, jonka poliittisissa suhteissa on näiden ohjeiden mukaan toimittava". "Majuri Wallenius, joka tähän saakka on ollut sotilaallisten tehtäviensä ohella alueen poliittisena ja taloudellisena päällikkönä jää nyt sotilaalliseksi pääjohtajaksi ja luovuttaa muut valtuutensa konsuli Lampiolle ... Wallenius on ... poliittisissa ja taloudellisissa seikoissa oleva konsuli Lampion lähin apulainen ... Tärkeämpien kysymysten esiintyessä on suotavaa, että majuri Wallenius ja Petsamon suomalainen pappi neuvottelevat konsuli Lampion kanssa, viimeksimainitun puheenjohdolla ..." [27]

Ulkoministeriö sähkötti Walleniukselle 4.3.20: "Saatte lähteä Petsamosta luovutettuanne Lampion saavuttua hänelle poliittisen johdon ja sovittuanne prikaatin kanssa sotilaallisen johdon järjestämisestä. Holsti". Sotaväen päällikkö ilmoitti sotaministerille 19.3.20 pitävänsä Lampiota sopimattomana hänelle määrättyyn tehtävään ainakin sellaisin valtuuksin kuin valtioneuvoston pöytäkirjasta ilmeni. Wallenius puolestaan sähkötti 24.3.20: "Minulla ei ole mitään halua toimia Lampion apulaisena". Sotaministeri vei asian valtioneuvostoon ja saattoi 27.3.20 ilmoittaa Sotaväen päällikölle, että tämä on tekemällään päätöksellä peruuttanut konsuli Lampiolle aikaisemmin antamansa valtuudet. [28]

Retkikunta ylitti rajan 28.1.20, kuten Wallenius oli ilmoittanut ja 10.2.20 hän sähkötti ulkoministeriöön: "Saavuimme tänään klo puoli kymmenen Petsamoon. Neuvoteltuamme venäläisten upseerien kanssa rauhallisesti poistuivat nämä. Ystävälliset suhteet täydellisesti säilytetty. Väestö rauhallinen". Kuitenkin hän oli jo matkan varrelta kiinnittänyt ulkoministeriön huomiota väestön huoltotilanteeseen. Se "odottaa kiusaantuneena ratkaisua ottaako Suomi heidät hoitoonsa vai ei. Petsamonkin väestö on saanut muonalupaa vain tämän kuukauden loppuun. Tehtäväni epämääräisyyden ja joukon vähälukuisuuden vuoksi en ole katsonut voivani suorastaan luvata mitään". - Ulkoministeri onnitteli retkikuntaa heti sen saavuttua Petsamoon ja kiitti Walleniusta "menestyksellisistä neuvotteluista venäläisten kanssa". [29]

Wallenius oli jo tehtävän vastaan ottaessaan pitänyt 60 miehen komennuskuntaa aivan liian pienenä ja hän palasi asiaan monesti myöhemminkin. Valtioneuvosto päättikin 29.1.20, että retkikunnan tueksi

on Kyrön - Virtaniemen tielle lähetettävä yhden jalkaväen komppanian suuruinen komennuskunta. Huollon vaikeutta kuvaa, että samalla myönnettiin "50 poron ja pulkan ostamiseen 45000:-" markan määräraha.[30]

Sotaväen päällikkö kiinnitti sotaministerin huomiota 4.2.20 niihin miltei ylivoimaisiin vaikeuksiin, jotka uuden komennuskunnan sijoittaminen Kyröön ja Virtaniemeen tuottaa, ellei jälkikuljetusta voida järjestää lähettämällä laiva Petsamoon". Pian osoittautuikin, että vaikeudet olivat suuret, sillä 1.3.20 Wallenius joutui komentamaan Ivalossa olevasta rajavartiokomppaniasta "30 miestä muonineen hoitamaan etappia Virtaniemestä Petsamoon".[31]

Sotaministeri antoi 7.2.20 Jääkäriprikaatille käskyn varustaa 100 miestä lähtemään Petsamoon. Komennuskunta määrättiin otettavaksi Kajaanin Sissipataljoonasta Tampereelta. Tämä ns. II komennuskunta lähti helmikuun lopulla ja saapui Rovaniemelle junakuljetuksena. Täältä se lähti 1.3.20 kohti pohjoista ja saapui Petsamoon 17.3.20. Se alistettiin Walleniukselle, joten tällä oli nyt kaikkiaan 165 miestä. Kaiken varalta ilmoitti rajavartiostojen tarkastaja Sotaväen esikunnalle 2.3.20, että yksi Lapin Rajavartioston Rovaniemellä olevista komppanioista oli "lähtövalmis tunnissa, jos niin tarvitaan".[32]

24.3.20 lähetettiin Petsamoon Pohjanmaan Jääkäripataljoonasta 1 aliupseeri ja 10 miestä, koska sieltä oli kotiutettava tämän verran miehiä, joiden asevelvollisuusaika kului umpeen.[33]

Alkuvuodesta 1920 valkoisten venäläisten tilanne nopeasti huononi; 21.2.20 bolshevikit saivat vallan käsiinsä Muurmannin alueella.[33a] Tämä muutti olennaisesti tilanteen Petsamossa. Wallenius kertoi 12.2.20 ystävällisistä suhteista kasakkakapteeni Sokoloffiin. Venäläiset olivat myös kyselleet vähän päästä, "pääsevätkö pakenemaan turviimme jos tarvitaan". Toisaalta tuli tietoja Muurmanilta, että venäläiset puuhaavat valtausjoukon lähettämistä Petsamoon kansanäänestyksen toimeenpanemista varten. Yleisesikunnalla oli yhteysupseeri Muurmannilla (sivu I 115,117). Petsamon kysymyksen ratkeamisesta rauhallisesti ei kuitenkaan ollut varmuutta ja Wallenius sähköttikin, ettei "esiintymisellämme ole tarpeellista pontta, ellei sotaväkeä huomattavasti lisätä". Jo 5.2.20 hän oli ehdottanut vahvuuden nostamista 300 mieheen, kuten hän oli alun perin vaatinut.[34]

Bolshevikkien nousu valtaan Muurmannilla sai Yleisesikunnan 26.2.20

ehdottamaan Petsamon miehitysjoukon vahventamista pataljoonalla. Punaisten vahvuudeksi arvioitiin 1000 - 1200 miestä. Hyökkäys Petsamoon voi tapahtua meritse Petsamon satamaan tai talvitietä myöten, ilmeisesti päävoimin meritse ja pienemmin voimin maitse.[35]

Ottaen huomioon näin suuren joukon huollon vaikeudet Sotaväen päällikkö seuraavana päivänä esitti sotaministerille ryhdyttäväksi "kiireellisiin toimenpiteisiin muonan lähettämiseksi etappipaikkoihin tiellä Rovaniemi - Petsamo pataljoonalle (noin 850 miestä varten) niitä kahta viikkoa varten, mitkä pataljoonan matka Rovaniemeltä Petsamoon kestäisi, sekä kokoamaan vähintäin 2 kuukauden muonan mainitulle miesmäärälle Petsamoon". Vaikka joukkoa ei voitaisikaan lähettää liikkeelle ennen kuin sen huolto olisi taattu, annettiin Jääkäriprikaatille käsky valmistaa yksi pataljoona lähtövalmiiksi. Kajaanin Sissipataljoonaa, "joka on majoitettuna maan punaisimpaan seutuun", Tampereelle, ei Sotaväen päällikkö pitänyt soveliaana lähetettäväksi.[36]

Jääkäriprikaati antoi 2.3.20 Pohjanmaan Jääkäripataljoonalle käskyn valmistautua lähettämään Petsamoon pataljoona, 2 kivääriKomppaniaa ja konekivääriKomppania, yhteensä noin 500 miestä. Pataljoona ilmoitti 4.3.20 vahvuudeksi 509 aliupseeria ja miestä. - Wallenius kiirehti pataljoonan lähettämistä 3.3.20. Siihen pitäisi liittää myös vuoritykistöä ja miinanheittäjiä. Kuljetus ja majoitus perillä ei tuota vaikeuksia, mutta muonitus pitäisi järjestää meritse.[37]

Retkikunnan suhteet paikalliseen väestöön olivat ilmeisesti kehittyneet suotuisasti, koska luutnantti Sippus ilmoitti 16.2.20, että asevelvollisuusikäiset miehet, jotka olivat menneet tunturiin venäläistä sotaväen ottoa pakoon, olivat palanneet ja tarjoutuneet auttamaan. Sippus jätti "prikaatin harkintaan, eikö olisi syytä lähettää 20 miehelle aseita ja ampumatarpeita". Esitykseen ei suostuttu, eiväthän petsamolaiset olleet Suomen kansalaisia ja siten asevelvollisia.[38]

Petsamossa tilanne kiristyi. 26.2.20 saatiin tietää bolshevikkien aikovan lähettää joukkoja Petsamoon. 27.2.20 käytiin heidän ja retkikunnan välillä sähkeitten vaihtoa. Bolshevikit pyysivät suomalaisia lähettämään edustajansa Murmanskiin "neuvottelemaan monista kysymyksistä vannoen Jumalan ja vallankumouksen kautta edustajain turvallisuuden". Ulkoministeriön luvalla sinne lähetettiinkin kapteeni Autti. Samana päivänä saatiin tietää bolshevikkeja olevan tulossa

meritse. "Vihollisuuksien esiintyessä on asemamme pitämätön odotamme tietoja ja ohjeita ehdottomasti tänään", Wallenius sähkötti. Seuraavana päivänä Holsti sähkötti vastaan: "Jos asema käy kestämättömäksi, on peräydyttävä".[39]

Wallenius kiirehti apuvoimia taas 5.3.20. Tarvittaisiin täydellinen jääkäripataljoona, "hyvin onnistunut yritys muutoin vaarassa". 6.3.20 hän sähköttää: "Ainoa keino Petsamon kysymyksen ratkaisuun on riittävän suuri miehitysjoukko. Tuhat miestä takaisi rauhan sisään ja ulospäin". 14.3.20: "Jos täällä tällä hetkellä olisi tuhat miestä ottaisin niillä valloittaakseni Muurmanskin Kuollan ja Aleksandrovskin jolloin kai ainakin Petsamon kysymys olisi lopullisesti ratkaistu". Saman aikaisesti toivottiin neuvotteluja bolshevikkien kanssa, mutta niistä ei ollut tulosta. 16.3.20 Wallenius piti velvollisuutenaan ilmoittaa, että koska apujoukkoja ei tule, hän ei voi käytettävissään olevilla voimilla pitää Petsamoa. Holstin neuvo oli: "Ehdottakaa rauhan säilyttämistä sielläkin kunnes lopullinen rauha tehdään" ja "muistutan vielä kerran retkenne ensi sijassa rauhallinen poliittinen suojelustoimenpide eikä sotilaallinen valtausretkikunta".[40]

19.3.20 saatiin Murmanskista tieto, että Petsamoon on päätetty hyökätä suurin voimin, elleivät suomalaiset ole poistuneet seuraavana päivänä. Wallenius kysyi ulkoministeriöstä, "onko hyökkäyksen estämiseksi mitään tehty tai tullaanko tekemään" ja sai vastauksek si, että on pyydetty ettei Petsamoon hyökättäisi. "Toistan aikaisemman neuvon peräytykää jos ylivoima hyökkää välttäkää saartoa ja pakkoa mennä Norjan puolelle".[41]

Bolshevikit tulivat Petsamoon 20.3.20 kahdella laivalla kello 10 ja maitse Moskovan kylän kautta Paatsjoelle. Heidän vahvuudekseen on ilmoitettu 570 miestä, mutta toinen tieto puhuu 1000-2000 miehestä. Retkikunta vetäytyi Salmijärvelle, jotta ei olisi joutunut saarroksiin. Wallenius kuvaa tilannetta 26.3.20 lähettämässään sähkeessä seuraavasti: " ... retkikunta ei varustettu sotaa varten vaan on huolimatta miltei jokapäiväisistä pyynnöistäni pidetty poliittisena toimenpiteenä; joukolla oli keskimäärin 100 patruunaa mieheen; jos punaisten olisi onnistunut vallata Salmijärvi ei retkikunnalla olisi ollut ruokaa eikä kahdentuntisen taistelun jälkeen patruunia. Ylläolevien y.m. seikkojen vuoksi annoin peräänty miskäskyn. Bolshevikit käyttivät tykistöä ja kiväärejä ... Peräänt-

tyminen suoritettiin mallikelpoisesti. Jäämme Salmijärvelle ja tulemme täällä pitämään puoliamme niin kauan kuin patruunia riittää. Hyökkäystä Petsamoon ei voida aloittaa ennenkuin miehistö ja aseistus täydennetään". - Sotaväen päälliköltä oli kylläkin saapunut 22.3.20 käsky, että Petsamo oli miehitettävä uudelleen ja pidettävä.[42]

Tapahtuneen johdosta Sotaväen päällikkö esitti 26.3.20 sotaministerille, että hallituksen pitäisi vaatia Neuvosto-Venäjän hallitusta vetämään joukkonsa pois Petsamosta, johon Suomella on laillinen ja historiallinen oikeus. Samalla olisi kiireellisesti ryhdyttävä vahventamaan retkikuntaa ja varmistettava sen huolto.[43]

Ulkoministeri antoi 30.3.20 ohjeen perääntyä mieluummin Suomen puolelle kuin Norjaan. Hallitus kuitenkin yrittää diplomaattiteitse saada venäläiset vetäytymään Petsamosta. "Kehotan teitä pysymään asemissanne". "Jos Petsamo tyhjenee otettakoon haltuun alue mikä ennen venäläisten hyökkäystä".[44]

Kelirikosta huolimatta venäläiset lähtivät etenemään etelään päin ja yöllä 1.4.20 saartoivat retkikunnan Salmijärven kyläaukeille. Syntyneessä taistelussa suomalaiset kärsivät tappioitakin ja joutuivat lopulta vetäytymään Virtaniemeen Suomen rajan taakse. Norjan puolelle joutui taistelussa 27 miestä, joista 6 haavoittunutta. Viimeiset joukot tulivat rajan yli 4.4.20. Wallenius ilmoitti 3.4. tapahtumista seuraavasti. Salmijärven taistelun jälkeen jäi 22 patruunaa kivääriä kohti. Retkikunnan "taistelukuntoisuus oli pitkällisen kovan vahtipalveluksen puutteellisen muonan taistelujen ja ankarien marssien vuoksi siinä määrin heikentynyt etten pitänyt viisaana uusiin taisteluihin antautumista annoin käskyn vetäytyä Virtaniemeen".[45]

Virtaniemeen saavuttuaan Wallenius sähkötti ulkoministerille: "Katsoen tehtäväni päättyneeksi pyydän palata virkatehtäviini Rovaniemelle" ja sai 7.4.20 ulkoministeriöstä myöntävän vastauksen.[46]

Pohjanmaan Jääkäripataljoona, joka oli saanut käskyn lähteä Petsamoon, ilmoitti Retkikunta III:n vahvuudeksi 14 upseeria, 55 aliupseeria ja 402 miestä ja se oli lähetetty liikkeelle 8.4.20. Pataljoonan komentaja, majuri G Taucher määrättiin "koko retkikunnan ylimmäksi päälliköksi" ja prikaati pyysi, "että majuri Wallenius Lapin olojen tuntijana asetettaisiin pataljoonan käytettäväksi". Asiakirjoista ei ilmene, että näin olisi tapahtunut, päin-

vastoin näkyy, että majurit eivät sopineet yhteistoimintaan.

Pataljoonan saavuttua Ivaloon ja Virtaniemeen oli I ja II retkikunta komennettava takaisin joukko-osastoihinsa. Taucher ilmoitti 16.4.20 saapuneensa Ivaloon. Sippuksen joukot lähtivät etelää kohti 20. ja 21.4.20.[47]

Sotaväen päällikkö antoi 8.4.20 Taucherille käskyn "heti Virtaniemelle saavuttuaan ryhtymään tiedustelutoimintaan rajan toiselle puolen ja myöskin etenemään Petsamoa kohti". Käsky kylläkin peruutettiin. Jääkäriprikaati sähkötti 29.4.20: "Ellei prikaati toisin määrää ei yksikään mies enään saa mennä rajan yli. Tällä hetkellä rajan toisella puolen olevien miesten ei tarvitse palata. Näiden lukumäärä heti ilmoitettava". Samana päivänä tuli vastaus, ettei rajan takana ole yhtään miestä.[48] Viimeksi oli partio käynyt 27.4.20.

Pohjanmaan Jääkäripataljoona sijoittui siten, että yksi komppania oli Virtaniemessä ja huolehti rajan vartioinnista, esikunta ja toinen kivääirikomppania oli Ivalossa ja konekivääirikomppania Törmäsessä Ivalon eteläpuolella. 22.6.20 valtioneuvosto päätti, että retkikunta oli "viipymättä siirrettävä varsinaiseen majoituspaikkaansa. Sotaväen päällikkö antoi tästä käskyn 28.6.20 ja pataljoonan pääosa saapui Ouluun 15.7.20, loput muutamia päiviä myöhemmin. Rajan vartiointi jäi Lapin Rajavartiostolle.[49]

Suomalaisten vetäytyminen Petsamon alueelta lopetti taistelut. Venäläiset kuitenkin vahvensivat joukkojaan. Yleisesikunnan tietojen mukaan heillä oli siellä 10.6.20 noin 1500 miestä ja he valmistelivat Vuoremia Petsamon ja Salmijärven välillä puolustuskuntoon. Toukokuussa tiedettiin tykistöllä vahvennetun rykmentin olevan Paatsjokilaaksossa marssilla etelään. Myös aselevosta liikkui huhuja ja Taucher kysyi 2.5.20, onko aselepo tehty. "Saavatko ryssät vapaasti tulla rajalle". Jääkäriprikaati vastasi, ettei aselepoa ole tehty ja ryssät saavat tulla rajalle, mutta ei Suomen alueelle.[50]

Suomen toiminta Petsamon suunnalla herätti mielenkiintoa myös Norjassa. Maan Helsingin-lähettiläs jätti 17.4.20 ulkoministeriöön hallituksensa nootin, jossa ilmoitettiin Norjan lähettäneen 13.4.20 neuvostohallitukselle sähkeen esittäen Norjalla olevan vaatimuksia rajantarkistuksiin poliittisten ja alueellisten etujensa suojelemiseksi, jos Suomen ja Venäjän rajaa muutetaan. Suomen hallitus vastasi 19.4.20, että Suomen ja Venäjän rajan mahdolliset muutokset ovat vain näiden maiden asia, mutta että Suomen hallitus toivoo

Suomen ja Norjan rajarauhan silti säilyvän.[51]

Norjassa epäiltiin Suomella olevan suunnitelmia rajantarkistuksiin myös Norjan suuntaan ja vihjailtiin Suomen järjestelmällisesti lähettävän väkeä Norjan rajaseuduille. Ehkäpä tästä johtuen tai tätä tekosyynä käyttäen norjalaiset vangitsivat suomalaisia ja sijoittivat heitä eristysleireihin, joissa olot Suomen Vesisaaressa olevan konsulin tietämän mukaan olivat huonot. 29.5.20 hän sähkötti, että "suomalaiset karkoitettu Finmarkenista katsomatta onko heillä työtä vai ei. Asema kyllä vaikea ..." ja 4.6.20: "internoitujen asema Kirkenäsissä tukalampi kuin ennen".[52]

Petsamon kysymys ratkesi Tarton rauhassa Suomen hyväksi. Kun rauhansopimus 1.1.21 astui voimaan, venäläiset poistuivat Petsamosta ja Suomen rajavartioviranomaiset ottivat sen haltuunsa.[53]

4.155 Rannikot

Tosiasiallista vihollisuhkaa rannikoita vastaan ei vuosikymmenten vaihtuessa esiintynyt muualla kuin Laatokalla, jossa vielä Tarton rauhan jälkeenkin todettiin vihollisen liikehdintää rannikon läheisyydessä. Esimerkkinä mainittakoon, että Konevitsasta ilmoitettiin 8.4.21 useina öinä havaitun erilaisia valoja ja valomerkkejä, jotka eivät tulleet omilta aluksilta. Kun nämä vieraat laivat tulivat varsin lähelle saaren rantaa, patteriston komentaja kysyi Rannikkotykistörykmentti 3:n komentajalta, saisiko hän "tällaisissa tilaisuuksissa ampua 75 m/m tykeillä pari laukausta".[1]

Vallankumouksen ja sisällissotien seurauksena Venäjän laivasto menetti taistelukuntonsa suurimmaksi osaksi. Esimerkiksi Yleisesikunnan katsauksessa 31.12.21 mainitaan, että "Itämeren laivastosta ovat taistelukunnossa ainoastaan 8 Novik-tyyppisiä ja 9 Vedenal.veneitä sekä muutamia pienempiä hiilitorpeedolaivoja. Linjalaivoista ja risteilijöistä ei ainoakaan ole kunnossa. Laivaston matruusikommunisteista kotiutetaan suurin osa vuosiluokkiin 1889-1892 kuuluvista".[2]

Vakiinnutettuaan valtansa bolshevikit ryhtyivät panemaan kuntoon sekä armeijaansa että laivastoaan. Yleisesikunnan katsauksessa 1.10.23 todetaan, että kun palvelusajaksi vakinaisessa väessä oli jalkaväen ja tykistön osalta määrätty 1 1/2 vuotta, oli se laivastossa 4 1/2 vuotta.[3]

Myös Englannin laivaston kesällä 1919 neuvostolaivastolle aiheuttamat tappiot tuntuivat vielä myöhemminkin. Yleisesikunnan katsauksessa 1.12.23 mainitaan, että tuolloin upotettu risteilijä Pamjatj Asovan nostotyöt olivat käynnissä, mutta alus romutettaisiin.[4]

Suomenkaan laivaston toimintamahdollisuudet eivät olleet suuret. Yleisesikunnan päällikkö ehdotti yhden torpedoveneen määräämistä Koivistolle tai Lavansaarelle estämään liikennettä Pietariin. Sotaväen päällikkö ilmoitti kuitenkin 12.7.20 sotaministerille, että laivastolla ei ollut hiiliä ja pyysi ministerin toimenpiteitä, etteivät "tärkeät sotatoimet ... kävisi mahdottomiksi".[5]

Yleisesikunnan saamien tietojen mukaan oli Venäjän laivastolle varattu tärkeitäkin tehtäviä sotasuunnitelmassa Suomea vastaan. Ensinnäkin oli sen estettävä Suomen ja Viron välinen liikenne Suomenlahden yli "Novik-tyyppisillä torpeedonhävittäjillä". Toiseksi laivaston tuli tukea armeijaa sen pyrkiessä sodan alkupäivinä estämään Suomen armeijaa valtaamasta Pietaria (vrt. siv. 25-26). Venäläisten oletuksen mukaan Suomen laivasto olisi sijoitettava Koivistolle, Neuvostolaivasto puolestaan Luganlahteen Suomenlahden etelärannalla. Tämän laivaston tehtävä Suomenlahdella määritettiin seuraavasti. Petropavlovskin oli pommitettava suomalaisia joukkoja näiden edetessä Suomenlahden rannan suuntaisesti Pietaria kohti. "Loppuosa laivastosta sulkee molemmat Koiviston salmeen johtavat tiet; tällä toimenpiteellä on aivan erikoinen merkitys sodan 12 ensimmäisenä päivänä ja sen on vaikutettava demoralisoivasti suomalaiseen johtoon ja estettävä etenemistä Pietaria vastaan. Tämän sotatoimen jälkeen Suomen laivastolla ei voi olla enää mitään merkitystä".
Samassa sotasuunnitelmassa oli neuvostolaivaston "tehtävänä Laatokalla päästä Konevitsan saaren omistajaksi ... Niin pian kuin saaren linnoitukset on pommitettu hajalle, ryhdytään maihinlaskuun... Saaren valtaamisen jälkeen hallitaan Suomalaisen Pietaria vastaan suunnatun hyökkäyslinjan itäistä sivustaa ..." Laivasto voisi myös estää suomalaisten joukkojen liikkumista Aunuksen suuntaan Laatokan koillis- ja itärannan teillä.[6]

Tarton rauhansopimuksen mukaan Suomen oli ryhdyttävä toimenpiteisiin Suursaaren neutralisoimiseksi kansainvälisillä takuilla. Yleisesikunta laati 11.3.21 ulkoministeriön pyynnöstä asiasta muistion, jonka mukaan saarella oli strategista merkitystä kummal-

lekin valtiolle. Suomelle se oli tärkeä tähystys- ja havaintopaikka. Tykistöllä voitaisiin sulkea saaren eteläpuolitse kulkeva laivaväylä ja pakottaa vihollinen käyttämään epäedullisempaa, lähempänä Viron rannikkoa kulkevaa väylää. Vihollisen käsiin joutuneena Suursaari taas olisi hyvä tukikohta jatko-operaatioille rannikkoamme vastaan ja se jakaisi saaristomme siltä kohtaa kahteen toisistaan eristettyyn osaan. Näillä perusteilla Yleisesikunta päätyi siihen, että "kummankin valtion asettamien näkökohtien molemminpuoliseksi tyydyttämiseksi (jää) vain yksi mahdollisuus, nim. kansainvälinen takuu Suursaaren neutralisoimiseksi". Tällaista takuuta ei koskaan saatu, joten saarta ei neutralisoitu, mutta sitä ei myöskään rauhan aikana linnoitettu.[7]

Kuten aikaisemmin on selostettu (sivut 15-16), aiheutti Ahvenanmaan kysymys Suomen ja Ruotsin välien kiristymisen niin pitkälle, että Suomen hallitus antoi sotavoimilleen tulenavauskäskyn Ruotsin mahdollisen maihinnousuyrityksen varalta. Kommodori G von Schoultzin 9.10.19 laatiman tilanteenarvioinnin mukaan Suomen laivasto ei pystyisi puolustamaan saaria Ruotsin hyökkäystä vastaan. Ruotsilla oli "täysin uudenaikainen taistelulaivasto, jonka uppouma (deplasementti) nousee yli 70.000 tonnin". Suomella puolestaan oli asettaa vastaan enintään 3500 tonniin nouseva, täysin vanhentuneista aluksista koostuva laivasto, tonnimäärältään siis vain 5 % vastapuolesta. Tästä epäsuhdasta huolimatta olisi Suomen laivasto asetettava liikekannalle ja keskitettävä Turun - Ahvenanmaan alueelle estämään tai ainakin häiritsemään Ruotsin mahdollisia valtausyrityksiä. "Mahdottomuus menestyksellä taistella Ruotsia vastaan ... ei kuitenkaan edellytä kieltäytymistä kaikesta vastustuksesta vihollisen hyökätessä alueellemme". Kieltäytyminen tulkittaisiin sisälliseksi heikkoudeksi tai siten, että tunnustetaan Ruotsin toiminta "joskaan ei oikeudenmukaiseksi niin kuitenkin sellaiseksi teoksi, jota ... voi pitää oikeutettuna". - Myös rannikkopatterit Utössä, Lypertössä, Örössä ja Russarössä olisi miehitettävä.[8]

4.16 ITÄ-KARJALAN KANSANNOUSUT

Suomen hallituksen yritykset Itä-Karjalan kysymyksen ratkaisemiseksi olivat epäonnistuneet. Viimeksi oli Aunuksen retkikunnan ollut pakko peräytyä takaisin Suomen puolelle (sivu I 115). Pyrkimyksestä alueen yhdistämiseksi Suomeen ei kuitenkaan luovuttu. Hallitus antoi Tarton rauhanvaltuuskunnalle ohjeeksi vaatia sitä, joskin valtuuskunta tyytyi vain esittämään karjalaisille itsemääräämisoikeutta, joten he voisivat itse päättää valtiollisesta asemastaan (sivu 7). Tarton rauhansopimuksessa koko alue kuitenkin jäi Neuvosto-Venäjälle (sivu 9).

Joukko karjalaisia oli liittynyt Maynardin johtamiin englantilaisiin joukkoihin (sivut I 25-26).[1] Uhtualla pidettiin 21.7.19 kokous, jossa sekä englantilaisiin tukeutuneet että Suomeen suuntautuneet karjalaiset päättivät yhteistoiminnasta ja julistivat Karjalan riippumattomaksi Pohjois-Venäjän tasavallasta eli englantilaisten tukemista valkoisista venäläisistä. Kokous asetti "Vienan väliaikaisen toimikunnan" eli hallituksen ajamaan Karjalan vapauspyrkimyksiä.
Kun englantilaiset poistuivat syksyllä 1919 Muurmannilta, he luovuttivat rintaman kenraali Skobeltzinin johtamille valkoisille venäläisille. Tällöin englantilaisten johdossa olleet karjalaiset vähitellen siirtyivät Vienan väliaikaisen toimikunnan joukkoihin. Tämän johdosta Pohjois-Venäjän hallitus alkoi lähettää rangaistusretkikuntia Vienaan pakottaakseen karjalaisia joukkoihinsa ja estääkseen heidän vapausliikkeensä. Karjalaiset joutuivat monin paikoin taisteluun näitä retkikuntia vastaan. Kahakat päättyivät yleensä karjalaisten voittoon. Vuoden loppuun mennessä Viena oli Väliaikaisen toimikunnan hallussa.[2]

Kun bolshevikit olivat helmikuussa 1920 kukistaneet valkoiset venäläiset, he ryhtyivät levittäytymään Muurmanin radalta länteen päin. Suomen hallitus lähetti 28.2.20 neuvostohallitukselle pyynnön, että sen sotajoukot eivät tunkeutuisi Vienaan, koska alueen kunnat olivat kansojen itsemääräämisoikeuteen vedoten ruvenneet järjestelemään olojaan. Neuvostohallitus vastasi 3.3.20, että se jättää avoimeksi kysymyksen, haluaako alueen väestö liittyä Suomeen ja että se on antanut joukoilleen käskyn olla tunkeutumatta Repolaan ja Porajärvelle (sivu 30).

Bolshevikit ryhtyivät kuitenkin jo maaliskuun alkupäivinä etenemään sekä Porajärven että Uhtuan suuntaan, jonne ne saapuivat 19.3.20. Karjalan ensimmäiset maakuntapäivät oli kutsuttu kokoontumaan Uhtualle 21.3.20. Bolshevikit lupasivat taata kokouksen turvallisuuden. Heti aluksi maapäivät vaativat bolshevikkejä poistumaan Vienan hallituksen alueelta, mihin nämä muutaman päivän kuluttua suostuivatkin. 22.3.20 maakuntapäivät hyväksyivät yksimielisesti julkilausuman, että "Vienan-Karjala tahtoo itse vapaasti hoitaa asiansa sekä irtautua Venäjän valtakunnasta". Tuleva valtiollinen asema ratkaistaisiin kansanäänestyksellä. Vienan väliaikaisen toimikunnan tilalle valittiin "Karjalan väliaikainen hallitus". Tämä ryhtyikin heti järjestelemään alueen oloja ja yhteyden ottaminen Suomen hallitukseen johtikin mm. lainan saantiin. Suomen hallitus lähetti edustajansa Vienan Karjalan hallituksen luo.[3]

Rajajoen aseleponeuvotteluissa 12.4. - 24.4.20 (sivu 5) Suomen hallitus vaati mm. Itä-Karjalaan muodostettavaksi puolueettoman vyöhykkeen siten, ettei Neuvosto-Venäjä olisi saanut pitää joukkoja Vienan Karjalassa ja Muurmannilla. Kun venäläiset eivät tähän suostuneet, neuvottelut katkesivat.

Keväällä bolshevikit ryhtyivät valmistelemaan Vienan Karjalan valtausta ja 18.5.20 he ottivat Uhtuan haltuunsa kohtaamatta juuri lainkaan vastarintaa, sillä Karjalan väliaikainen hallitus ei ollut sanottavasti kiinnittänyt huomiota puolustusvoimien kehittämiseen, koska se oli kuvitellut voivansa toteuttaa alueen itsenäistymisen rauhanomaisesti. Vienan hallitus pyysi nyt Suomelta apua bolshevikkien karkottamiseksi. Suomen hallitus ei katsonut voivansa tehdä muuta kuin lähettää 22.5.20 Moskovaan jyrkän vastalauseensa esittäen, että suostuessaan neuvostohallituksen esittämiin jatkoneuvotteluihin lopullisesta rauhasta, Suomen hallitus oli edellyttänyt Neuvostohallituksen pidättyvän vihamielisistä teoista Karjalan kansaa kohtaan. Neuvostohallitus vastasi 23.5.20, ettei Vienan Karjala kuulunut Suomen intressipiiriin minkään sopimuksen nojalla ja että sillä oli oikeus miehittää alueet heti kun ne olivat vapautuneet valkoisista venäläisistä joukoista. - Neuvostohallitus ilmoitti Vienan Karjalan hallitukselle 25.5.20 kieltäytyvänsä tunnustamasta sitä, koska se oli vain "pienen väestönosan keinotekoisesti aikaansaama". Vienan hallitus selitti, että valittaessa edustajia Uhtuan maakuntapäiville, kaikilla 18 vuotta täyttäneillä vienankarjalaisilla oli

ollut äänioikeus. Bolshevikit eivät ottaneet selitystä huomioon, vaan jatkoivat etenemistään.[4] Vienan Karjalan hallitus siirtyi Uhtualta Vuokkiniemeen, jossa 11.6.20 alkaneet toiset maakuntapäivät päättivät muodostaa vapaaehtoisen vapautusarmeijan ja julistaa yleisen liikekannallepanon. Vapaajoukoilla oli aluksi menestystäkin, mutta pian bolshevikit keräsivät Vienaan niin vahvat voimat, että karjalaiset pakotettiin vetäytymään Uhtuan - Kiestingin tasalta, missä ne olivat pitäneet puoliaan kesän ajan. Tarton rauhansopimuksen johdosta he syksyllä vetäytyivät Suomeen.[5] (Kuva s. 439)

Yleisvenäläinen toimeenpaneva keskuskomitea antoi 7.6.20 asetuksen "Karjalan työkansan kommuunin" perustamisesta. Vastatessaan 23.5.20 Suomen hallituksen noottiin neuvostohallitus oli selittänyt, että se tulee ottamaan huomioon eräitä suomalaisia piirejä elähyttävät tunteet ja aikoo ryhtyä toimenpiteisiin Karjalan työtätekevän kansan kansallisten vaatimusten tyydyttämiseksi. Pian ilmeni tämän tarkoittavan työkansan kommuunin perustamista, jolla torjuttaisiin Suomen ja karjalaisten vaatimukset itsemääräämisoikeudesta. Tänä ajankohtana bolshevikeilla olikin tosiasiallisesti vallassaan koko Itä-Karjala, lukuunottamatta Repolaa ja Porajärveä. Tämä merkitsi selvää yliotetta Tarton rauhanneuvotteluissa (sivu 7).[6]

Bolshevikkien valtaan joutuneilla alueilla vallitsi terrori ja mielivalta. Miehiä vietiin pakolla puna-armeijaan, naisia pakkotöihin, vilja takavarikoitiin. Seurauksena oli, että väestöä pakeni Suomeen ja erämaiden piilopirteille. Etelä-Vienassa oli vielä paikkakuntia, joissa väestö oli onnistunut estämään bolshevikkien valtaanpääsyn. Näillä alueilla sattui aseellisia yhteenottoja karjalaisten ja bolshevikkijoukkojen välillä. Väestön asennoitumista työkansan kommuunia vastaan osoittaa Petroskoissa heinäkuussa 1920 pidetty yleiskarjalainen konferenssi, joka oli kutsuttu koolle osoittamaan karjalaisten halua pysyä Venäjän yhteydessä. Osanottajista 85 % äänesti kuitenkin itsenäisyyden tai Suomeen liittymisen puolesta.[7]

Tarton rauhassa koko Itä-Karjala jäi Neuvosto-Venäjälle, jonka valtuuskunta liitti sopimuspöytäkirjaan vakuutuksen karjalaisille myönnettävistä oikeuksista. Tämän mukaan väestölle luvattiin kansallinen itsemääräämisoikeus ja sisäinen autonomia (sivu 7).[8] Repolan ja Porajärven asukkaat tosin edustajakokouksessaan 25.11.20 selittivät pitävänsä kiinni päätöksistään erota Venäjästä ja liittyä Suomeen. Kun Suomen hallitukseen kuulunut Itä-Karjalan toimitus-

kunta tulisi lakkautettavaksi 15.12.20, päätettiin perustaa toimikunta eli "paikallishallitus" käyttämään korkeinta valtaa alueella. Toimenpiteillä ei tietenkään ollut käytännöllistä merkitystä. - Suomessa pakolaisina elävät karjalaiset perustivat joulukuussa 1920 "Karjalan keskushallituksen" jatkamaan oikeustaistelua Karjalan vapauden puolesta.[9]

Tarton rauhan jälkeen joutuivat bolshevikkien kostotoimenpiteiden kohteiksi sekä Vienan Karjalan väliaikaisen hallituksen joukoissa että englantilaisten alaisina bolshevikkeja vastaan taistelleet, minkä vuoksi heidän oli pakko paeta Suomeen tai vetäytyä piilopirteille. Suomeen paenneet ryhtyivät suunnittelemaan taistelua neuvostojärjestelmää vastaan ja saavuttivat heti laajaa kannatusta Vienassa. Täällä ruvettiin perustamaan komppanian vahvuisia taisteluyksiköitä, joista muodostui Karjalan Metsäsissirykmentti. Kansannousun aatteellisena johtajana oli karjalainen Vasili Levonen, joka tunnettiin peitenimellä Ukki Väinämöinen ja sotilallisena johtajana aluksi suomalainen reservin luutnantti Jalmari Takkinen eli Ilmarinen. Suomesta liittyi metsäsisseihin 27 jääkäriä ja noin 500 muuta vapaaehtoista.

Ensimmäinen aseellinen yhteenotto tapahtui 28.10.21 Voingissa, noin 65 km Rukajärveltä pohjoiseen. Vaikkakin kahakka sattui sissien taisteluvalmiuden kehittymisen kannalta liian aikaisin, johti se yleiseen nousuun bolshevikkeja vastaan. Suurimmillaan vapausarmeija nousi noin 3000 mieheen ja jouluun mennessä se oli saanut haltuunsa alueen, jonka itäraja oli linja Porajärvi - Seesjärvi - Suikujärvi - Tuoppajärvi (kuva s. 439). Metsäsissit hallitsivat nyt jonkin verran laajempaa aluetta kuin väliaikainen hallitus vuonna 1920. Joulusta 1921 vapausarmeijaa komensi jääkärimajuri Paavo Talvela.

Jo vuoden lopulla neuvostohallitus ryhtyi keskittämään voimia Vienaan kansannousun tukahduttamiseksi; marraskuun lopulla arvioitiin joukkoja olleen noin 1400 miestä ja kuukautta myöhemmin jo 30000 miestä. Ylivoiman edestä oli metsäsissien ankaria taisteluja käyden vetäydyttävä vähitellen Suomen rajan taakse, viimeiset 20.2.22. Pakolaisia tuli kansannousun johdosta Suomeen noin 11000 (sivu 9). Taistelutahto ei voinut korvata puutteellista, improvisoitua organisaatiota ja vähäistä koulutusta taisteltaessa vihollisen vakinaisia joukkoja vastaan. - Suomalaiset vapaaehtoisetkin olivat enimmäkseen nuoria, jotka eivät olleet suorittaneet asevelvollisuuttaan; suureksi osaksi he olivat koululaisia.[10]

Vapaustaistelijat vetosivat Suomeen monin tavoin. Hallitusta pyydettiin ilmoittamaan neuvostohallitukselle, että se ei omasta puolestaan vastaisi rauhansopimuksen määräyksistä, koska neuvostohallitus ei ollut täyttänyt sitoumuksiaan. Myös toivottiin Suomen vievän Karjalan asian Kansainliittoon. Lisäksi vapaustaistelijat pyysivät apua Tanskasta ja Virosta.

Vetoaminen Suomen kansaan johti paitsi vapaaehtoisten lähtöön taistelemaan karjalaisten rinnalla, myös keräyksiin taloudellisen avun toimittamiseksi. Seurauksena oli sosialidemokraattien välikysymys eduskunnassa. Siinä tiedusteltiin, tuleeko hallitus estämään Karjalan väestön hyväksi harjoitetun luvattoman toiminnan ja aikooko hallitus huolehtia siitä, että kansainvälisen oikeuden ja Tarton rauhansopimuksen määräyksiä noudatetaan. Pääministeri Vennola vastasi 21.12.21, ettei hallitus ollut sekaantunut kansannousuun, vaan oli ryhtynyt toimenpiteisiin Suomen puolueettomuuden turvaamiseksi. Kansannousu johtui hallituksen käsityksen mukaan siitä, ettei neuvostohallitus ollut toteuttanut poliittisen vapauden periaatetta Karjalassa. Hallitus tulisi pitämään kiinni Tarton rauhansopimuksen määräyksistä ja vaatimaan myös toista osapuolta noudattamaan niitä. Neuvostohallitus puolestaan väitti aseistettujen joukkojen hyökänneen Suomesta rajan yli ja piti Suomen hallitusta vastuullisena asiasta.[10a]

Suomessa aiheutti hallituksen ja erityisesti sisäministeri H Ritavuoren toiminta kansannousun yhteydessä laajaa paheksuntaa. Hallitus myöntyi neuvostohallituksen vaatimuksesta riisumaan aseista rajan yli Suomeen vetäytyneet taistelijat. Tämä johti siihen, että sisäministerin käskystä suomalaiset vapaaehtoiset vangittiin rajalla ja kuljetettiin pois vankikyydillä. Tätä toimintaa ei pääministerikään hyväksynyt ja se johtikin mielialan kiihtymiseen maassa. Ainakin välillisenä seurauksena pidetään ministeri Ritavuoren murhaa (sivu 22).[11]

Itä-Karjalan itsenäistymispyrkimykset loppuivat tosiasiallisesti siihen, kun metsäsissien viimeiset joukot tulivat rajan yli Suomeen. Vetoomuksista Kansainliittoon ja Kansainväliseen tuomioistuimeen ei ollut apua, kuten jo aiemmin on mainittu (sivu 10). Myös Viron ja Englannin välitysyritykset epäonnistuivat neuvostohallituksen jyrkän kielteisen kannan vuoksi.[12]

4.2 SOTALAITOKSEN KEHITYS

4.21 L A I N S Ä Ä D Ä N T Ö

1920-luvun alkupuolen lainsäädännöstä oli uusi asevelvollisuuslaki tärkein ja eniten maanpuolustuksen kehitykseen vaikuttava. Aikaisemmin on jo mainittu (sivu I 144), että valtioneuvosto asetti komitean valmistelemaan uutta asevelvollisuuslakia. Komitean piti "laatia sellainen ehdotus puolustuslaitoksemme järjestämiseksi, joka toiselta puolen takaisi lujan turvan itsenäisyydellemme ja alueemme koskemattomuudelle, mutta toiselta puolen saattaisi sotilastaakan sekä valtiolle kokonaisuudessaan että sen yksityisille kansalaisille mahdollisimman helpoksi kantaa". Sekava maailmanpoliittinen tilanne aiheutti, että komitea sai mietintönsä valmiiksi vasta 11.12.20, siis lähes kahden vuoden työskentelyn jälkeen. Alunperin siihen kuului kahden sotilasjäsenen ja yhden lakimiehen lisäksi vain porvarillisia poliitikkoja, mutta vastakohtaisuuksien tasaantumista osoittaa, että siihen syksyllä 1920 tuli myös sosialidemokraattien edustus.[1]

Komitea esitti lain perusteluissa, että itsenäisyyden säilyttäminen vaatii niin voimakkaan maanpuolustuksen rakentamista ja ylläpitämistä kuin maan elävän voiman varat tekevät mahdolliseksi. "Jokaisen asekuntoisen miehen on tarpeen vaatiessa oltava käytettävissä isänmaan puolustukseen".

Hallituksen esitys uudeksi asevelvollisuuslaiksi pohjautuu komitean mietintöön ja se annettiin eduskunnalle 18.3.21. Sen mukaan säilytettiin sotalaitosmuotona kaaderijärjestelmä, vaikka tuohon aikaan ehdotettiin Suomessakin otettavaksi käyttöön Sveitsin mallin mukainen miliisijärjestelmä. Palvelusajaksi ehdotettiin yhtä vuotta, vaikka sekä sotaministeriö että Yleisesikunta vaativat kahta. Reservin upseerien ja aliupseerien palvelusajaksi ehdotettiin puoltatoista vuotta. Eduskunta hyväksyi 10.3.22 lain siinä muodossa, että yleinen palvelusaika oli yksi vuosi, mutta erikoisaselajeissa sekä upseereiksi ja aliupseereiksi koulutettavilla 15 kuukautta. Laki äänestettiin lepäämään yli vaalien ja hyväksyttiin lopullisesti uudessa eduskunnassa 20.10.22. Presidentti vahvisti sen 11.11.22. Samoin hyväksyttiin myös laki asevelvollisuuslain voimaanpanemisesta. Asetus asevelvollisuuslain soveltamisesta annettiin 14.4.23. Laki tuli voimaan 1.4.23.

Lakia eduskunnassa käsiteltäessä kommunistit esittivät sen hylkäämistä ja ryhtymistä aseistariisumisneuvotteluihin Neuvosto-Venäjän ja reunavaltioiden kanssa. He ehdottivat myös 3 kuukauden palvelusaikaa vakinaisessa väessä ja 10 vuotta nostoväessä. Sosialidemokraatit olisivat halunneet 4 kuukauden palvelusaikaa, mutta mieluummin kuitenkin miliisijärjestelmää, josta kristillinen työväenpuolue oli jo aikaisemmin tehnyt anomusehdotuksen. Eduskunta oli kuitenkin hylännyt sen 29.5.20.[2] Joskin sosialidemokraattien enemmistö suhtautui nurjasti maanpuolustukseen ja sen mukaisesti käsiteltävänä olevaan lakiin, ilmeni heidän joukossaan jo toisenlaistakin mielialaa. Eräässä puheenvuorossa sanottiin seuraavasti. "Ilman suurempia vastalauseita kirjoitettiin meidän puolueemme päääänenkannattajassa viime vuonna, että rajalle, joka miehen velvollisuus mennä rajalle, jos vihollinen hyökkää" (vrt. sivu 116).[3]

Myös porvarillisella taholla, erityisesti maalaisliitossa esiintyi ääniä lyhyemmän palvelusajan puolesta. Hallituksen esityksen hyväksymiseen vaikutti ilmeisestikin olennaisesti sotaministeri Jalanderin ilmoitus, että hän piti vuoden palvelusaikaa vähimpänä, "mikä saattamatta maan puolustuskykyä tehottomaksi voidaan hyväksyä ... Asevelvollisuuslaki on yksi niistä peruskivistä, joilla Suomen itsenäisyys on pystyssä pysyvä".[4]

Vakinaisen väen palvelusaikaa lukuunottamatta laki noudatteli samoja periaatteita kuin edeltäjänsäkin. Se lähti periaatteesta, että "isänmaan ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustamiseksi on jokainen Suomen mies asevelvollinen", periaate, joka on ollut voimassa koko itsenäisyyden ajan. Asepalveluksen suorittamisesta voidaan erityisten syiden, kuten uskonnollisten ja terveydellisten vuoksi myöntää poikkeuksia. Suoritettuaan asepalveluksensa vakinaisessa väessä mies siirtyi reserviin 7 vuodeksi, minkä jälkeen hän kuului nostoväen I luokkaan kunnes täytti 52 vuotta. Upseerit kuuluivat reserviin 60 ikävuoteen asti. Nostoväen II luokkaan kuuluivat kutsunnanalaisina olleet, mutta ei vakinaiseen palvelukseen hyväksytyt ja III luokkaan kuuluivat miehet 17 ikävuodesta siihen saakka kunnes astuivat palvelukseen, eli 21 vuotiaiksi. Erityisistä syistä voitiin myöntää lykkäystä palvelukseen astumisesta. Reservissä ollessaan voitiin asevelvollinen kutsua kertausharjoituksiin enintään 63 päiväksi (vrt. sivu I 144).

Palvelusajan lyhentämistä ennakoitiin jo vuonna 1922 siten, että alkuvuodesta laskettiin asevelvollisia 2 kuukauden lomalle.[5]

Asevelvollisuuslaissa oli määräykset myös asevelvollisuuden suorittamisesta aseettomana. Asepalvelusta vastasi tällöin työpalvelus ja sitä oli kolme eri luokkaa:
- I työvelvollisuusluokkaan kuuluvat kansalaisluottamuksensa menettäneet tai todistajaksi kelpaamattomaksi julistetut. Heidän palvelusaikansa on rauhan aikana 1 1/2 vuotta sekä sodan aikana niin kauan kuin sota kestää. Heistä muodostettaisiin erityisiä työpataljoonia, joita voitaisiin käyttää linnoitus-, tie- ym. rakennustöissä ja erilaatuisissa huoltotehtävissä sekä rintamalla että kotiseudulla.
- II luokan työvelvolliset ovat sellaisia, jotka huonon kansalaiskuntonsa tai sotilaskäytöksensä takia ovat määrätyt suorittamaan työpalvelusta. He palvelevat saman ajan kuin muutkin asevelvolliset, mutta erilaisissa yksiköissä, joita sotilasslangi kutsui "kurikomppanioiksi".
- III luokan työvelvolliset palvelevat rauhan aikana 6 kuukautta yli normaalin palvelusajan, koska he omantunnon syistä kieltäytyvät ottamasta asetta.[6]

Asevelvollisuuslain uudistamisen lisäksi laadittiin useita puolustusvalmiutta koskevia lakeja ja asetuksia, joista mainittakoon seuraavat:
- laki sotalaitokselle rauhan aikana annettavista luontaissuorituksista, huhtikuussa 1920,
- laki hevosten ja ajoneuvojen ottamisesta sotaväen tarpeeseen sodan aikana, marraskuussa 1922,
- laki sotatuomioistuimista ja sotaväen rikoslaki, vuosina 1922, 1924 ja 1926,
- asetus maan jakamisesta kutsuntapiireihin, kesäkuussa 1923,
- asetus puolustusneuvostosta, 22.4.24 ja
- laki upseerien opetuslaitoksista, 4.7.24.

Eräisiin näistä lainsäädäntötoimenpiteistä palataan myöhemmin.

Yleisesikunta teki 9.10.22 puolustusministerille esityksen sotatilalainsäädännöstä, joskin laki sotatilasta saatiin vasta vuonna 1930. Vaikkakin puolustusministerin asiana on esitellä valtioneuvostossa, mitkä alueet sodan syttyessä on julistettava sotatilaan ja mitkä on luettava kuuluviksi sotanäyttämöön, pidettiin välttämättömänä suunnitella asiaa jo rauhan aikana. Yleisesikunnan käsityksen mukaan

olisi sodan syttyessä Venäjää vastaan koko maa julistettava sotatilaan ja varsinaiseen sotanäyttämöön tulisi kuulumaan Viipurin lääni sekä tarkoin määrätyt osat Mikkelin, Kuopion ja Oulun lääneistä sekä Petsamon kihlakunta. Esitykseen liittyi laaja muistio, jossa perusteliin sotatilalainsäädännön tarpeellisuutta. Vain lain nojalla valtiovalta voi ryhtyä tehokkaisiin ja useimmiten kiireellisiin toimiin, jotka ovat tarpeen sodan tai kapinan syttyessä. Nämä toimet voivat koskea varsin suurta osaa väestöstä ja on tärkeätä, että sitä kohdellaan yhdenmukaisten säännösten nojalla. Myös yritykset laillisen yhteiskuntajärjestyksen kumoamiseksi sekä maanpetokselliset toimet vaativat sodan aikana erityislainsäädäntöä. Myös väestön evakuoiminen rajaseuduilta sodan syttyessä vaatii poikkeuksellisia toimia, mistä Yleisesikunta 4.1.22 teki esityksen sisäasiainministeriölle.[7]

4.22 YLIN JOHTO

Ståhlbergin tultua presidentiksi järjestettiin ylin johto ja sen keskinäiset suhteet 8.9.19 asetuksella "ylimpäin sotilaallisten komento- ja hallintoviranomaisten toimivallasta ja heidän määräystensä antamisen järjestyksestä" (sivu I 147). Tämä asetus vakiinnutti järjestelmän, joka pääpiirteissään on vieläkin voimassa. Sen mukaan presidentillä on "sotavoiman ylin päällikkyys", mutta hän voi luovuttaa sen sodan aikana toiselle. Ylipäällikkyydestä johtuu suorastaan, että "presidentti nimittää upseerit", mikä samalla merkitsee myös ylentämisoikeutta.

Varsinaista sotilaallista käskyvaltaa käyttämään presidentti nimitti Sotaväen päällikön, jonka alaisia olivat "tasavallan maa-, ilma- ja meripuolustukseen kuuluvat sotajoukot". Sotaväen päällikön päätehtäväksi asetus määräsi "kaikkien aselajien sodankäynnin vaatimusten mukaisen" koulutuksen sekä tämän ohella myös vastuun talouden-hoidosta ja kurista. Sotaväen päällikön rinnalle asetus määräsi Yleisesikunnan päällikön, jonka piti johtaa "Tasavallan puolustusta varten tarpeellista sotatieteellistä valmistustyötä". Hän oli myös muissa esikunnissa ja laitoksissa palvelevien yleisesikuntaupseerien samoinkuin ulkomaisissa lähetystöissä olevien sotilasasiamiesten esimies ja hänen oli huolehdittava heidän koulutuksestaan. Asetus teki mahdolliseksi myös Yleisesikunnan päällikön alistamisen Sotaväen päällikön alaiseksi. Siinä oli nimenomainen määräys, että edellämainitut esittelevät kumpikin presidentille toimialaansa kuuluvat asiat, ellei alistusta ole pantu toimeen.

Kun kenraalit Wilkama ja Enckell 12.9.19 määrättiin virkoihinsa (sivu I 147), olivat heidän tehtävänsä jo asetuksella rajatut. Aikaa myöten ilmeni mielipiteitä, joiden mukaan ylimmän johdon järjestely ei ollut tarkoituksenmukainen. Selvästi tämä tuli esiin Wetzerin komiteassa (sivu 97), jossa todettiin samoja asioita käsiteltävän useissa toisistaan riippumattomissa virkapaikoissa. Komitea ei kuitenkaan ottanut kantaa kysymykseen, koska puolustusministeriössä tiettävästi oli jo ryhdytty asiassa toimenpiteisiin. Kirjeessään Yleisesikunnan päällikölle 1.2.23 ministeriö toteaakin, että se "on jo pitemmän aikaa ollut tietoinen siitä, että sotilasjohdon järjestely ennen pitkää on osoittautuva tarpeen vaatimaksi". Kun sotalaitoksen saattaminen vakinaiselle kannalle oli lähitulevaisuudessa odotettavissa, halusi ministeriö nyt Yleisesikunnan

päällikön esityksen kysymyksen järjestämisestä.[1]

Laajassa lausunnossaan Enckell toteaa asetuksessa ylimmän johdon järjestelystä monia ristiriitaisuuksia ja puutteita. Hän asettaa kyseenalaiseksi puolustusministerin pätevyyden esitellä presidentille ylimmän upseeriston henkilöasioita ja käyttää asetuksen hänelle määräämää kurinpitovaltaa puolustuslaitoksen henkilökuntaan nähden.
Enckellin esitys edellyttää muutoksia sekä puolustusministeriön että Sotaväen päällikön ja Yleisesikunnan päällikön asemaan ja toimivaltaan. Puolustusministeriö olisi jaettava kolmeen jaostoon. Keskusjaosto hoitaisi juridiset, taloudelliset, tilitys- ja kutsunta-asiat yms., hankintajaosto käsittäisi intendentuuri-, taisteluväline-, insinööri- ja saniteettiosastot ja hoitaisi sekä rauhan että sodan aikaa varten tarpeelliset hankinnat. Komentojaosto olisi uusi ja käsittelisi Sotaväen esikunnalta puolustusministeriöön siirtyvät komento- ja henkilöasiat.

Sotaväen päällikön tilalle tulisi puolustusministerin alainen ylitarkastaja, jonka alaisina taas olisivat jalkaväen, tykistön ja rannikkopuolustuksen tarkastajat. Näiden yhdessä muodostama "armeijatarkastus" vastaisi "sotavoiman sodanmukaisesta opetuksesta" ja tämä "ammattitoiminta" jäisi puolustusministerin vastuupiirin ulkopuolelle. Hallinnollisissa ja komentoasioissa tarkastajat olisivat puolustusministerin alaisia, mikä selittää ehdotuksen puolustusministeriön komentojaoston perustamisesta.

Yleisesikunnan päällikkö vastaisi "tieteellisestä sotavalmiudesta, jonka pätevyyttä voivat arvostella ainoastaan ammattimiehet ja tuomita vain sota". Siitä ei siis ministeri voi olla parlamentaarisessa vastuussa eikä hän näinollen saisi myöskään puuttua tähän työhön. "Hallinnollisessa ja komentosuhteessa" Yleisesikunnan päällikkökin olisi puolustusministerin alainen.

Jotta edellä mainittujen kolmen "toisistaan riippumattoman virantoimittajan" yhteistyö ei jäisi vain heidän henkilökohtaisesta yhteydenpidostaan riippuvaiseksi, olisi muodostettava puolustusneuvosto, puheenjohtajana puolustusministeri, varapuheenjohtajana Yleisesikunnan päällikkö sekä jäseninä ylitarkastaja ja jalkaväen ja rannikkopuolustuksen tarkastajat. Neuvosto edustaisi "korkeinta sotilaallista asiantuntemusta ja auktoriteettia puhtaissa sotilaskysymyksissä" ja sen tulisi saada antaa lausunto mm. sodanaikai-

sen materiaalin hankintaa ja ylimpiä upseerinimityksiä koskevissa kysymyksissä. Täten estyisi puoluepolitiikan vaikutus sotavoimain henkilökysymyksiin.

Puolustusministeri esittelisi neuvostpn mielipiteet presidentille Yleisesikunnan päällikön, "sotilasammattitiedon ensimmäisen edustajan läsnäollessa". Viimeksi mainitulla olisi oman alansa asioissa suora esittelyoikeus presidentille. Muistioon liittyi selventävä kaavio johtosuhteista.[2]

Puolustusministeriössä laadittiin Enckellin ehdotuksen pohjalta luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sotavoiman ylimmästä komentovallasta ja hallinnosta sekä lakiteksti ja soveltamisasetus. Lain 1 §:n mukaan sotavoiman ylin päällikkyys olisi kuten ennenkin presidentillä ja hän voisi luovuttaa sen sodanaikana toiselle. Myös upseerien nimittäminen säilyisi ennallaan.

Enckellin esityksen mukaisesti tulisi puolustusministeri toimimaan rauhan aikana "sotilaallisen komentovallan haltijana ja ... korkeimpana sotilaallisena hallintoviranomaisena". Tarkastajisto määritellään lakiluonnoksessa siten, että "sotilaallisen kasvatuksen, järjestyksen ja kurin sekä puolustusvalmiuden valvomista varten asetetaan tarpeellinen määrä kenraaleja tai esiupseereita, joista yksi voidaan määrätä sotavoiman ylitarkastajaksi". Soveltamisasetuksessa määrätään ylitarkastaja samalla ministeriön komento-osaston päälliköksi ja sanotaan, että hän on vastuunalainen puolustusministerille sotavoiman tilasta. Tässä poiketaan Enckellin esityksestä, joka jätti komento-osaston ministeriön osastona riippumattomaksi tarkastajista. Asetuksen mukaan esittelisi puolustusministeri suoraan presidentille upseerien henkilöasiat aina rykmentin komentajia myöten, alempien henkilöasiat menisivät presidentin sota-asiain kanslian kautta, mutta niistä olisi kummassakin tapauksessa hankittava ylitarkastajan lausunto.

Puolustusneuvostosta sanotaan lakitekstissä, että siihen kuuluisi ministerin ja Yleisesikunnan päällikön lisäksi kaksi presidentin määräämää kenraalia, määritys on siis väljempi kuin Enckellin esitys. Yleisesikunnan asema ja tehtävät ovat Enckellin esityksen mukaiset. Suoraa esittelyoikeutta presidentille ei kuitenkaan ole asetustekstiin otettu, sanotaan vain, että hänellä on oikeus olla läsnä ja lausua mielipiteensä esiteltäessä presidentille sotilasteknillisiä asioita, jotka kuuluvat hänen toimialaansa. Ilmeises-

tikin tarkoitetaan, että esittelijänä toimisi puolustusministeri.

Loogisena seurauksena edellä esitetystä on asetuksen 1 §:ssä mainiinta Sotaväen päällikön toimen ja hänen esikuntansa lakkauttamisesta. Tehtävät siirtyvät puolustusministerille ja ministeriön komento-osastolle. Lakiteksti sanookin, että mitä ennen on säädetty sotaväen päälliköstä, on sovellutettava puolustusministeriin.[3]

Vielä saman helmikuun aikana ehdittiin pyytää ja saada Wilkaman lausunto ministeriön esityksistä. Hän vastusti jyrkästi korkeimman komentovallan antamista puolustusministerille pitäen sitä hallitusmuodon vastaisenakin. Puolustuslaitokselle olisi myös haitallista ministerien tiheä vaihtuvuus ja heidän enemmän tai vähemmän subjektiiviset näkemyksensä puoluekannastakin riippuen. Wilkama ehdotti seuraavanlaista järjestelyä. Sotaväen päällikön olisi aina oltava läsnä puolustusministerin esitellessä presidentille sotalaitoksen järjestelyä ja henkilöasioita. Olisi asetettava neuvottelukunta, johon kuuluisivat puolustusministeri, Sotaväen päällikkö, Yleisesikunnan päällikkö ja yksi vakinaisessa palveluksessa oleva kenraali käsittelemään asioita, joita presidentti sen harkittavaksi jättää tai joku sen jäsenistä ehdottaa. Presidentti määräisi neuvottelukunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan ja neuvottelukunta voisi kutsua lisäjäseneksi sen toimialan johdossa olevan henkilön, jota käsiteltävä asia kulloinkin koskee. Lopuksi Wilkama mainitsee neuvotelleensa asiasta kokouksessa, jossa oli läsnä kahdeksan henkilöä puolustuslaitoksen ylimmästä johdosta. Hänen edellä esittämiään ajatuksia oli yksimielisesti kannatettu ja esitetty, että "armeijan johto on keskitettävä yhden henkilön käsiin, jonka tulee olla päiväpolitiikasta riippumaton, kokenut ja taitava kenraali". Tämä lause voinee tarkoittaa Yleisesikunnan päällikön alistamista Sotaväen päällikölle. Enckelliä ei ollut kutsuttu mainittuun kokoukseen, "koska hän jo aikaisemmin oli julkisuudessa lausunut mielipiteensä samasta asiasta".[4]

Esimerkkinä siitä, ettei Yleisesikunnan päällikön ja Sotaväen päällikön yhteistoiminta aina sujunut kitkatta, selostettakoon eräs kirjeenvaihto maaliskuussa 1920. Sotaväen päällikkö kirjoitti parista ilmoituksesta todenneensa, että kuljetettavat joukot jo olivat matkalla hänen tietämättään. "Koska Sotaväen Päälliköllä ... on toimeenpanovalta Yleisesikunnan periaatteellisen ratkaisun jälkeen, niin pyydän, että periaatteellisesta päätöksestä ainakin ilmoitettaisiin Sotaväen Esikuntaan ja kuten ainakin kuuluu pyy-

dettäisiin päätöstä käytännössä toimeenpanemaan". Enckell vastasi, että päätöksen siirrosta oli tehnyt 3.Divisioona. "Katsoen toimenpiteen kiireellisyyteen, ilmoitti Divisioonan komentaja siitä yöllä 18/19.3.20 puhelimitse Yleisesikunnan päällikölle, joka periaatteellisesti ilmoitti suostuvansa siirtoon. Koska Sotaväen päällikköllä ei ole kotipuhelinta, saattoi Yleisesikunnan Päällikkö vasta keskustelua seuraavana aamuna 19/3.20 klo 10 a.p., Sotaväen Esikunnan virka-aikana, mutta kuitenkin noin 5 tuntia e n n e n kuljetusten toimeenpanoa, ilmoittaa tapahtuneesta keskustelusta ja sen aiheuttamista toimenpiteistä Sotaväen Päällikölle".[5]

Jossain määrin sivuttiin myös kysymystä ylimmästä johdosta puolustusministerin asettaman sotaneuvoston kokouksessa 5.-6.11.23, kun se lausui toivomuksen, "että puolustuskysymyksen valmistelua varten koko laajuudessaan olisi asetettava "puolustusvalmistelukunta", jonka jäseniksi kutsuttaisiin myös "sopivia henkilöitä sotalaitoksen ulkopuolelta, mieluimmin Valtiopäiviltä". Puolustusministeri, kenraali Nenonen, joka oli toiminut mainitun, sotalaitoksen ylimmistä upseereista koostuvan neuvoston puheenjohtajana, esitti asian Tasavallan Presidentille, joka 30.11.23 määräsi asetettavaksi erityisen "puolustusrevisionikomitean", puheenjohtajana jääkäri ja rehtori Eirik Hornborg ja jäseninä sekä parlamentaarikkoja että upseereja (sivut 99 ja 234). Puheenjohtajansa mukaan komitea yleisesti tunnetaankin Hornborgin komiteana. Sen työ valmistui 11.1.26.[6]

Koska ylimmän johdon järjestelystä oli hyvin erilaisia käsityksiä, sai puolustusrevisionikomitea ensimmäiseksi tehtäväkseen selvittää kysymystä ja tehdä siitä esityksensä. Tutkittuaan asiaa ja hankittuaan ulkopuolisiakin asiantuntijalausuntoja komitea ehdotti lähimpänä toimenpiteenä Yleisesikunnan alistamista Sotaväen päällikölle sekä sotilaallisen puolustusneuvoston perustamista presidentin neuvoa-antavaksi elimeksi ja valtakunnallisen puolustusneuvoston muodostamista pääasiallisesti poliitikoista maanpuolustuksen pääkysymysten selvittämistä varten.[7]

Puolustusministeri Aminoff hyväksyi komitean ensimmäisen ehdotuksen; neuvostojen perustaminen sai jäädä odottamaan. Presidentti hyväksyi 22.4.24 Yleisesikunnan alistamisen Sotaväen päällikölle keskityksen aikaansaamiseksi ylimmässä johdossa ja päätös saatettiin heti voimaan.[8]

Alistuksesta huolimatta ilmeni johtosuhteissa ristiriitaisuuksia

varsinkin alussa. Yleisesikunnan päällikkö oli 6.3.24 kirjoittanut tykistön tarkastajalle pidättävänsä itselleen oikeuden kääntyä suoraan joukko-osastojen puoleen sikäli kuin se olisi tarpeen. Sotaväen päällikkö ilmoitti tämän johdosta 28.4.24 Yleisesikunnan päällikölle, ettei menettely ole sopusoinnussa valtionhoitajan vahvistaman tarkastavien kenraalien virkaohjeen kanssa, vaan tulisi tämän tykistöpuolustusta koskevissa asioissa toimia yksissä neuvoin tykistön tarkastajan kanssa.[9]

Vielä syksylläkin olivat alistussuhteet jossakin määrin epäselvät, koska 10.10.24 Yleisesikunnan uusi v.a. päällikkö, everstiluutnantti A E Heinrichs selvensi asiaa puolustusministeriön kansliapäällikölle niin, ettei "Y.E. ole Divisioonan esikunnan tapaan S.E:aa alempi esikunta, vaan merkitsee Yleisesikunnan päällikön alistaminen Sotaväen Päällikön alaiseksi, että viime mainitulla on nyttemmin käytettävänään kaksi rinnastettua esikuntaa." 10

4.221 Sotaväen päällikkö

Presidentti-ylipäällikön alaisena sotilaallista käskyvaltaa käyttävän Sotaväen päällikön työelimenä oli Sotaväen esikunta, jonka kokoonpano 1.1.21 oli seuraava.

Esikuntapäällikkö:
- komento- ja kouluutustoimisto,
- henkilöasiain toimisto,
- valistusasiain toimisto, johon kuului myös sotarovasti,
- voimistelu- ja urheiluasiain toimisto, johon kuului myös urheiluohjaaja,
- taloustoimisto,
- ylikapellimestari ja
- lainopillinen avustaja.

Suoraan Sotaväen päällikön alaisina olivat kahden adjutantin lisäksi jalkaväen ja ampumataidon tarkastaja, tykistön tarkastaja, yliläkäri ja ylieläinlääkäri.[11]

Sotaministeriö kehotti 31.5.20 Sotaväen päällikköä tekemään esityksen "Sotaväen yliläkärin, ylieläinlääkärin, sotarovastin ja urheiluohjaajan samoinkuin heidän toimintaansa varten tarpeellisten henkilöiden siirtämisestä Sotaväen Esikuntaan vuoden 1921 alusta lukien". Perusteluna oli, että heidän tehtäviensä laatu edellyttää samanlaista joukko-osastojen johtoa ja valvontaa sekä yhteistyötä

näiden kanssa kuin esikunnan muukin toiminta. - Varikkojen hoito jäisi kuitenkin edelleen sotaministerin tehtäväksi.

Wilkama oli toista mieltä. Hän vastasi, että "korkeimpien sotilashenkilöiden mahdollisesti vaihtuessa, saattavat myöskin mielipiteet vaihtua siitä, minkä viraston yhteydessä mainitut henkilöt parhaiten soveltuvat toimimaan". Wilkaman ministeriön kirjelmään tekemästä merkinnästä selviää, että hän "korkeimmalla sotilashenkilöllä" tarkoitti sotaministeriä ja niin kauan kuin sotalaitos ei ollut vakinaisella kannalla, nämä voivat helposti suorittaa muutoksia organisaatiossa, mistä aiheutuisi haittaa. Wilkaman perusteluja eikuitenkaan otettu huomioon, kuten ilmenee edellä esitetystä kokoonpanosta, jonka sotaministeriö julkaisi 23.12.20.[12]

4.222 Yleisesikunta

Yleisesikuntakin oli 1920-luvun alkuun tultaessa saavuttanut vakiintuneen aseman ja kokoonpanon. Joskin henkilövaihdoksia tapahtui runsaasti kuten muuallakin, oli tärkeä merkitys sillä, että päällikkönä toimi koko ajan kenraali Enckell, jolla oli siihen hyvät edellytykset sekä koulutuksensa että palvelukokemuksensa johdosta. Hänhän oli suorittanut sekä Haminan Kadettikoulun että Pietarin yleisesikunta-akatemian kurssit primuksena ja palvellut monissa yleisesikuntaupseerin tehtävissä. Maailmansodan aikana hän oli sotilasasiamiehenä Italiassa eli siis Venäjän päämajan edustajana liittolaismaan päämajassa, senjälkeen Serbian armeijan pääesikunnassa sekä erikoistehtäviin komennettuna ententen edustajana Turkissa ja Kaukasiassa. Palattuaan kotimaahan keväällä 1919 hän toimi ensin rannikkopuolustuksen päällikkönä kunnes 12.9.19 nimitettiin Yleisesikunnan päälliköksi (sivu I 147), jonka tehtävän hän otti vastaan 16.9.19. Hän oli syntynyt 2.3.78, joten hän tällöin oli 41-vuotias.

Vuoden 1920 alussa oli Yleisesikunnan organisaatio ja työnjako seuraava:

- Toimisto I: Huolehtii kaikesta suoranaisesta sotatoimiin kuuluvasta valmistelutyöstä; määrittelee joukkojen sijoituksen, huolehtii sotilaallisen yhteyspalveluksen järjestelystä sekä joukkojen varustamisesta tarpeellisilla kartoilla. Toimisto jakaantui kolmeen alatoimistoon. Ia: Maanpuolustus (raja- ja rannikkosuojelus). Sotatoimien valmistelutyöt. Turvallisuustoimenpiteet valtakunnan sisä-

puolella (yhdessä Suojeluskuntien Yliesikunnan kanssa). Armeijan majoitus. Tilannekarttain pito. Harjoitus- ja manööveriasiat. Ib: Karttapalvelu. Id: Sotilasyhdyspalvelu (puhelin, lennätin, kipinälennätin, posti- ja pikalähettipalvelus). Yhteys asianomaisten siviiliviranomaisten kanssa. Väliaikainen alatoimisto: Maalinnoitusasiat (kartoitus ym.)

- Toimisto II: Rauhan- ja sodanaikaisen sotilasliikenteen järjestely ja etappiasiat. Toimistossa oli kaksi alatoimistoa.
- Toimisto III: Liikekannallepanokysymysten käsittely (paitsi puhtaasti taktillisia, operatiivisia ja etappiasioita). Sotalaitoksen järjestelykysymykset (määrävahvuudet, laki- ja asetusehdotukset yms.)
- Toimisto IV: Vieraiden maiden aseellisia voimia koskevien tietojen tilastollinen käsittely. Rintamatiedot omilta ja muilta rintamilta. Omien ja vieraiden maiden sotilasmaantieto.
- Toimisto V: Vieraiden maiden armeijain järjestelyä koskevien tietojen kokoaminen. Vihollista koskevan tiedusteluaineiston valmistelu ja menevien raporttien laatiminen. Omien tiedustelujärjestöjen hoitaminen.
- Toimisto VI: Armeijan sisäistä järjestystä koskevat asiat ja tärkeiden sotilasasiain turvallisuuden suojaaminen.
- Toimisto VII: Yleisesikunnan järjestely ja juoksevat asiat, saapuvien asiain esittely. Henkilöasiat. Koulutuskysymykset. Menoarvio- ja taloudelliset asiat.

Toimistojaon ulkopuolella olivat päämajoitusmestari ja Yleisesikunnan päällikön apulainen sekä komendantti.

Yleisesikunnan päällikkö esitti 21.4.21 sotaministerille, että ministeriön järjestely- ja liikekannallepanotoimistot siirrettäisiin Yleisesikuntaan ja ministeriön hoidettavaksi jäisivät vain kutsuntaa ja asevelvollisuutta koskevat asiat. Nyt tehtiin päällekkäistä työtä kahdessa paikassa, mikä aiheutti ajanhukkaa ja turhaa kirjeenvaihtoa. Asioitten luonteesta johtuen näitä töitä oli pakko tehdä Yleisesikunnassa, mutta vasta kun ne oli täällä saatu valmiiksi, ne oli esitetty sotaministerille lopullista ratkaisua varten. Olisi siis parempi, että asiat kokonaisuudessaan hoidettaisiin yhdessä paikassa ja edullisimmin Yleisesikunnassa. Tämä ei estäisi, että taloudelliset ja menoarvioasiat edelleenkin ratkaistaisiin ministeriössä. Jos ehdotus hyväksyttäisiin, pitäisi Yleisesikuntaan saada

kaksi osastopäällikköä, joista toinen johtaisi kahtia jaettua toimisto III:a, siis järjestelytoimistoa ja liikekannallepanotoimistoa sekä toimisto II:a, etappitoimistoa. Toinen osastopäällikkö saisi johtoonsa toimistot IV, V ja VI. Toimistot I ja VII jäisivät suoraan Yleisesikunnan päällikön alaiseksi. YE:n päällikön apulaisesta voitaisiin saada toinen osastopäällikkö, toista varten esitettiin uutta virkaa, joka saatiinkin seuraavan vuoden alusta. Samalla ehdotettiin perustettavaksi kokonaan uusi toimisto VIII, jolle toimisto III luovuttaisi kaikki sotalaitoksen järjestelyä käsittelevät asiat ja sille jäisivät vain liikekannallepanoa koskevat. Seuraavan vuoden alusta siirrettiinkin ministeriön liikekannallepanotoimistosta kolme upseeria virkoineen Yleisesikuntaan.[2]

Vuoden 1922 alkupuolella oli Yleisesikunnan sisäinen järjestely seuraava:

Yleisesikunnan päällikkö
- Toimistot I ja VII
- Osasto I: toimistot II, III ja VIII
- Osasto 2: toimistot IV, V ja VI.

Yleisesikunnan päällikön edellisen vuoden huhtikuussa tekemä ehdotus oli siis toteutunut. Liikekannallepanoasioiden keskittäminen selvensi työnjakoa Yleisesikunnan ja sotaministeriön kesken. - Päämajoitusmestarin virkaa ei ollut täytetty sen jälkeen kun eversti N Procopé oli 22.11.19 nimitetty sotilasasiamieheksi Pariisiin.[3]

Kartoitusasiain keskittämistä Yleisesikuntaan tarkoitti erityisen topografiupseeriston muodostaminen. Vuoden 1922 alusta saatiin väliaikainen siviilivirka, joka seuraavana vuonna muutettiin upseeriviraksi. Vuoden 1924 alusta oli suoraan Yleisesikunnan päällikön alaisena topografikunta, 10 topografiupseeria, päällikkönä maanmittaushallituksen topografisen osaston päällikkö.

Suoraan Yleisesikunnan päällikön alaisia olivat myös ulkomaisissa lähetystöissä palvelevat sotilasasiamiehet, joita vuonna 1922 oli jo viisi.[4]

4.223 Suojeluskunnat

Suojeluskuntien ylimmän johdon järjestelyssä ei 1920-luvun alussa tapahtunut muutoksia, mutta eräällä sinänsä vähämerkityksellisellä tapauksella oli traagiset seuraukset. Kenraalimajuri Gerich, joka

oli siirtynyt armeijasta Helsingin suojeluskuntapiirin päälliköksi, kirjoitti kesäkuussa 1921 Hufvudstadsbladetiin artikkelin, jossa arvosteltiin hallituksen reunavaltiopolitiikkaa ja sanottiin baltilaiseen puolustusliittoon liittymisen aiheuttavan Suomelle vaaroja. Kirjoituksen sävy oli siinä määrin reunavaltoja loukkaava, että näiden maiden lähettiläät esittivät protestinsa ulkoministeri Holstille 11.6.21. Hallitus päätti, että sotaministeri Hämäläisen oli ryhdyttävä asian vaatimiin toimiin kenraali Gerichin suhteen. Hämäläinen antoi suojeluskuntien ylipäällikölle D von Essenille käskyn erottaa von Gerich. v. Essen kieltäytyi, jolloin presidentti erotti von Essenin ja nimitti hänen tilalleen kenraali K E Bergin, joka toimi Sotaväen esikunnan päällikkönä. Berg erottikin von Gerichin ja ampui itsensä seuraavana päivänä. Tapauksen johdosta kohdistettiin hallitukseen ja varsinkin sotaministeriin ankaraakin arvostelua, jopa niin että tämä nosti kunnianloukkaussyytteen erästä lehteä vastaan. Ilmeisestikin juuri nämä tapahtumat johtivat siihen, että Hämäläinen erosi 3.9.21 hallituksesta; seuraajaksi tuli kenraalimajuri Jalander.[1]

Suojeluskuntain ylipäällikkö, eversti von Essen esitti puolustusministerille 17.5.21 komitean asettamista selvittämään suojeluskuntien ja armeijan välisiä suhteita. Sotaministeri Hämäläinen päättikin nimittää komitean, mutta edellä kuvatut tapahtumat viivästyttivät sitä niin, että vasta ministeri Jalander asetti sen 21.11.21. Puheenjohtajaksi määrättiin Yleisesikunnan päällikkö ja jäseniksi Yliesikunnan, Sotaväen esikunnan ja sotaministeriön edustajat. Komitean mietintö jätettiin puolustusministerille 23.12.22.

Aluksi todettiin vapaussota-armeijan sodan päätyttyä jakaantuneen kahtia, vapaaehtoiseen suojeluskuntajärjestöön ja asevelvolliseen armeijaan. Kummallakin oli alkuun "jättiläistyö" organisoidessaan oman sisäisen järjestelynsä ja toimintansa, joten yhteistyö jäi varsin vähäiseksi. Nyt oli tullut aika suunnitella ja määritellä suhteet. Komitea otti tehtäväkseen rauhan aikaisten suhteiden selvittämisen, koska sodan aikaisista neuvoteltiin parhaillaan Yleisesikunnan ja Yliesikunnan kesken.

Komitea totesi, että molempien osapuolten tehtävä oli sama, "isänmaan puolustaminen ulkoisia ja sisäisiä vihollisia vastaan". Suojeluskunta-asetuksen mukaan järjestön tuli toimia armeijan tukena ja tämän vuoksi piti suhteet saada niin läheisiksi kuin mahdollista. Tähän päästäisiin seuraavin keinoin. Laitosten ylimmän johdon

tuli ajoittain neuvotella keskenään sekä tutustua toistensa organisaatioiden toimintaan. Koulutus tuli tehdä yhdenmukaiseksi molemmissa. Myös suojeluskunnissa oli noudatettava armeijan ohjesääntöjä ja koulutusmenetelmiä. Aseistuksen yhdenmukaistamiseksi oli saatava aikaan yhteistoimintaa taisteluvälinehankinnoissa ja -kokeiluissa.

Upseerien asemaa oli myös yhdenmukaistettava mm. virkaiän laskemisen suhteen ja rinnastamalla erilaisia kouluja ja kursseja. Suojeluskuntien piti päästä osallistumaan armeijan suuriin harjoituksiin, ammuntoihin ja paraateihin. Yhteistoimintaa liikuntakasvatuksen alalla oli myös aikaansaatava.[2]

4.224 *Sotaministeriö - Puolustusministeriö*

Sotaministeriön organisaatio oli syksyyn 1919 mennessä jo saavuttanut vakiintuneen muotonsa, joskin henkilökunnan vaihtuvuus oli melkoista. Vähitellen sekin tasaantui. Kun 30.3.22 säädettiin laki valtioneuvoston ministeriöiden lukumäärästä ja yleisestä toimialasta, tähän liittyi myös laki asiain ratkaisemisesta valtioneuvostossa ja valtioneuvoston ohjesääntö. Sotaministeriöstä tuli nyt Puolustusministeriö ja sen tuli käsitellä asiat, "jotka koskevat sotavoimaa ja puolustuslaitosta". "Sota"-käsitteen muuttuminen "puolustukseksi" ei kuitenkaan mennyt läpi koko terminologian. Niinpä sota ja sotilas jäivät vielä moniin paikkoihin, puhuttiinhan jatkuvasti Sotaväen päälliköstä ja hänen alaisistaan sotamiehistä!

Vaikka sotaministeriö oli tarkoitettu hallintovirastoksi oli sen toimialaan sisällytetty 8.9.19 annetussa asetuksessa myös sotalaitoksen henkilöasioita. Siinä määrättiin, että rykmentin komentajien ja sitä ylempien upseerien nimitys-, ylennys-, siirto- ym. henkilöasiat esittelee presidentille sotaministeri. Ylimpien upseerien suhteen hänen oli kuitenkin hankittava Sotaväen päällikön tai Yleisesikunnan päällikön lausunto sen mukaan kumman alaisia he olivat. Presidentin sota-asiainkanslian päällikkö esitteli muiden kuin edellä mainittujen upseerien henkilöasiat. Tämä järjestelmä säilyi myös vuoden 1922 organisaatiouudistuksessa. Tarkoituksena oli säilyttää poliittiselle johdolle vaikutusmahdollisuus sotalaitoksen ylimpien virkojen täyttämiseen.

Kesällä 1923 paljastui puolustusministeriön taisteluvälineosastolla vakoilujuttu, jonka johdosta puolustusministeri Jalander erosi

22.6.23. Hänen tilalleen tuli kenraali Nenonen, joka hoiti tätä tehtävää hallituksen eroon asti 18.1.24. Taisteluvälineosaston päällikkö, eversti L Schwindt sai omasta pyynnöstään eron seuraavana vuonna, 25.7.24, monien muiden Venäjällä palvelleiden upseerien tavoin.[1]

Toimi- ja käskyvaltasuhteista ja säännösten tulkinnanvaraisuudesta aiheutui ristiriitaisuuksia eri johtoportaiden välille. Näiden poistamiseksi ehdotettiin mm., että Sotaväen päällikön virka lakkautettaisiin tai jopa että hänestä tulisi puolustusministerin rinnalle ammattiministeri valtioneuvostoon.[2] Esimerkkeinä ristiriitaisuuksista esitettäköön pari Yleisesikunnan kirjelmää puolustusministerille. 19.12.24 Yleisesikunnan päällikkö lähetti luettelon vuosina 1919 - 1923 lähetetyistä 71 kirjelmästä, joihin ei ollut saatu vastausta. Hän pyysi nyt ministeriä "ryhtymään tarmokkaisiin toimenpiteisiin, jotta Y.E. aivan lähitulevaisuudessa saisi tietoonsa puolustusministeriön mielipiteen" ainakin erikseen merkityissä tärkeimmissä kysymyksissä. "Tietoisena siitä vastuusta mikä on Y.E:lla ja minulla henkilökohtaisesti sekä niistä turmiollisista seurauksista, mitkä yhä jatkuva puutteellisuus Puolustusministeriön ja Yleisesikunnan välisessä tehokkaassa yhteistyössä voi aikaansaada maamme puolustukselle, katson itseni pakoitetuksi ilmoittamaan Herra Puolustusministerille odottavani pikaista ja perinpohjaista muutosta Puolustusministeriön suhtautumisessa Yleisesikunnan työhön ja vaatimuksiin".[3]

Toinen esimerkki on hieman vähemmän vaativa. Maalaisliittolainen sanomalehti Ilkka, joka jo vuodesta 1921 alkaen oli vaatinut "puhdistuksia" armeijassa, oli 24.2.23 arvostellut Yleisesikunnan ehdotusta upseerikoulutuksen järjestämiseksi. Enckell oli todennut, ettei asia ollut vuotanut Yleisesikunnasta, vaan todennäköisesti ministeriöstä. Viime aikoina oli lehdistölle annettu salaisluontoisiakin tietoja ja sallittu sen tutustua keskeneräisiin kysymyksiin. Arvostelukyvyttömien lehtimiesten sekaantuminen asioihin "on lievimmin sanoen omiaan vähentämään työtehoa ja yritteliäisyyttä sekä aloitteiden tekoa puolustuslaitoksessa. Ainaiset hyökkäykset sanomalehdistön taholta eivät suo armeijan ja puolustuslaitoksen hyväksi työnsä ja aikansa uhraaville sitä työrauhaa, joka on ensimmäinen edellytys hedelmällisen työn suoritukselle". Puolustusministeriä pyydettiin "tekemään voitavansa tämän epäkohdan poistamiseksi". Puolustusministeri vastasi 3.3.23, ettei ministeriöstä

ollut annettu sanomalehdille mainittua uutista. Samalla hän viittasi määräykseen, jonka mukaan sotilashenkilöitä kiellettiin antamasta sanomalehdille minkäänlaisia sotalaitosta koskevia tietoja ilman asianomaisen korkeamman päällikön suostumusta.[4]

4.225 *Upseerien eroukka*

Organisaatiota koskevien erimielisyyksien lisäksi esiintyi myös ristiriitoja eri upseeriryhmien välillä. Jo Vapaussodan aikana jääkärit olivat olleet tyytymättömiä siihen, että he joutuivat Venäjällä palvelleitten korkeampien upseereitten alaisiksi. Tämä tyytymättömyys kyti näkymättömänä jonkin aikaa, mutta tuli vähitellen voimakkaammaksi. Vuonna 1921 se nousi jo lehdistön palstoille. Vaadittiin upseerikunnan puhdistamista venäläisyydestä eli itse asiassa Venäjällä palvelleiden upseerien eroa. Erityisesti vastakohtaisuus ilmeni kenraali Wilkaman ja jääkäriupseerien välillä. Todettakoon, että jääkärit eivät missään vaiheessa vastustaneet Mannerheimia, sen jälkeen kun ristiriita Vapaussodan aikana jääkäreitten sijoittamisesta valkoiseen armeijaan oli sovittu.[1]

Konkreettisia erimielisyyksiä "venäläisen koulukunnan" ja jääkärien välillä oli upseerien korkeakoulutuksen ja laajan reserviupseerikoulutuksen aikaansaamisesta sekä yhteistoiminnasta armeijan ja suojeluskuntajärjestön välillä. "Näyttää siltä, kuin tahtoisi ylin sotilaallinen johtomme keinoilla millä tahansa estää jääkäriupseereja täydentämästä koulutustaan, voidakseen vähitellen syrjäyttää heidät kokonaan. Mutta tällaisen menettelyn kautta estävät nämä johtoasemassa olevat upseerit myös armeijamme kehityksen, sillä sen kautta jää suurin osa sen upseeristoa ilman tarpeellista kasvatusta. Seurauksena tähän asti noudatetusta järjestelmästä on ollut, että upseerien ehdoton enemmistö ei ole pätevä tehtäviään hoitamaan", luetaan Talvelan muistelmista. Varsin ymmärrettävä on myös viimeinen lause siinä mielessä, että jääkärit olivat huolissaan virkaurastaan ja etenemisestään ilman muodollistakin pätevyyttä.

Koska yleisesikuntaupseerien koulutuksen johtaminen kuului Yleisesikunnan päällikölle, kohdistui jääkärien vastustus lähinnä hänen toimenpiteisiinsä. Koulutus oli järjestetty siten, että Ranskaan lähetettiin vuosittain muutamia nuoria upseereita, vähintään kolme

vuotta palvelleita luutnantteja, jotka ensin opiskelivat vuoden meidän kadettikouluamme vastaavassa St. Cyrin sotakoulussa tai vastaavassa oppien kieltä ja tutustuen Ranskan puolustuslaitokseen. Tämän jälkeen seurasi 2 vuotta varsinaista yleisesikuntaupseerikoulutusta sota-akatemiassa. Upseerien piti vielä olla naimattomia tai jättää perheensä kotimaahan. Nämä ehdot sulkivat pois suurimman osan jääkäreistä ja ainakin urallaan pisimmälle ehtineet (vrt. s. 123). Esimerkkinä jääkärien suhtautumisesta asiaan esitettäköön tuolloin Karjalan Kaartin Rykmentin komentajana toimineen everstiluutnantti Öhquistin kirjelmä 2.Divisioonan komentajalle 28.6.22. Hän ehdottaa, että hänelle ja muillekin hänen rykmentissään palveleville vanhemmille jääkäriupseereille järjestettäisiin sellainen täydennyskoulutus, "että se virallisesti voitaisiin katsoa vastaavan täydellistä kadettikoulun kurssia", sillä eiväthän he voine enää mennä kadettikouluun. Vaikka jääkäreillä on hyvä käytännön koulutus, ovat teoreettiset opinnot jääneet hajanaisiksi ja epätasaisiksi eikä niitä ole voitu korvata tai täydentää itseopiskelulla eikä myöskään joukko-osastoissa annettavalla koulutuksella. Rauhan aikana kiinnitetään huomiota - ehkä liikaakin - muodollisiin seikkoihin, "papereihin ja todistuksiin läpikäydystä koulutuksesta" ja sellaisia ei jääkäreillä ole. He tuntevat olonsa epävarmaksi ja haluaisivat saada tässäkin suhteessa tulevaisuutensa turvatuksi. Koulutus pitäisi järjestää kotimaassa sekä kustannussyistä että koulutettavien puutteellisen kielitaidon takia. Jos esitys hyväksytään, on myös jääkäreillä mahdollisuus osallistua sellaiseen korkeampaan opetukseen, jota sanomalehtitietojen mukaan suunnitellaan Kadettikoulun jatkoksi. Lopuksi Öhquist toteaa, että jääkärit ovat vain vähän yli 30 vuotta vanhat, joten heitä hyvin kannattaa kouluttaa siinä kuin aivan nuoriakin upseereita eikä korkeata sotilasarvoa saisi pitää esteenä.

2.Divisioonan komentaja, kenraalimajuri Wetzer, itse Haminan kadetti ja Venäjän armeijassa palvellut, lähetti Öhquistin kirjelmän Sotaväen päällikölle puoltaen sitä "mitä lämpimimmin". Hän kiinnittää huomion siihen, että jääkärit ovat ylenneet korkeille virkapaikoilleen nopeasti juuri "upseerikuntoisuutensa kautta" ja suuritöisistä tehtävistä johtuen ei heillä ole aikaakaan itseopiskeluun. Lakimiehenä - hänhän oli myös varatuomari - Wetzer ilmeisesti myös ymmärsi muodollisenkin pätevyyden arvon. "Jos nämä miehet, jotka

ovat uhranneet ja yhä vielä parhaillaan uhraavat parhaimmat voimansa työhön armeijan palveluksessa, tulevaisuudessa mahdollisesti mainitsemistani muodollisista syistä tulisivat syrjäytetyiksi, - olisi se vääryyttä, joka mihin hintaan hyvänsä on estettävä milloinkaan tapahtumasta".[2]

Kytevä tyytymättömyys johti pian tekoihin. Jääkäriliitto antoi 10.7.22 Sotaväen päällikölle lausunnon, jossa se suositti upseerien korkeakoulutuksen järjestämistä normaalina kurssina jossakin ulkomaisessa sota-akatemiassa. Kursseille olisi komennettava vanhempia upseereja, rykmentin komentajia, Kadettikoulun opettajia ja vanhempia esikuntaupseereita. Liitto huomautti, että ennen kenraali Enckellin tuloa Yleisesikunnan päälliköksi oli Ranskan sota-akatemiaan lähetetty ainoastaan 3 jääkäriä ja Enckellin aikana vain nuoria luutnantteja.

Puoli vuotta myöhemmin, 2.-3 .1.23 joukko jääkäreitä kokoontui Helsingin upseerikasinolle keskustelemaan armeijan epäkohdista, kun heidän ehdotuksensa niiden korjaamiseksi eivät olleet johtaneet mihinkään tuloksiin. On huomattava, että Jääkäriliitto, yhtävähän kuin Upseeriliittokaan, eivät olleet aktiivisesti mukana nyt alkavassa toiminnassa. Varsinaisina puuhamiehinä olivat ainakin everstiluutnantti Hägglund ja majuri Talvela. Koko toiminnan taustavoimana olivat ainakin aktivisti ja jääkäritoimiston johtaja E E Kaila sekä maalaisliittolaisen "Ilkan" päätoimittaja Santeri Alkio.

Kokouksessa keskusteltiin muistion pohjalta, jonka ilmeisestikin olivat muotoilleet Hägglund ja Kaila, mutta jonka laatimiseen useat muutkin olivat osallistuneet. Se sisälsi seuraavat ehdotukset:
- ylimmän johdon keskittäminen siten, että Yleisesikunnan päällikkö alistetaan Sotaväen päällikölle,
- kotimaisen sotakorkeakoulun perustaminen,
- riittävän ja korkeatasoisen reserviupseerikunnan kouluttaminen liikekannallepanossa perustettavaa sotavoimaa varten,
- sotaväen ja suojeluskuntajärjestön yhteistoiminnan tehostaminen,
- aseistuksen ja varustuksen hankkiminen sodan ajan tarpeita varten,
- yleisen epäluottamuslauseen antaminen Venäjällä koulutuksensa saaneita korkeita upseereita, erityisesti Sotaväen päällikköä, kenraali Wilkamaa ja Yleisesikunnan päällikköä, kenraali Enckelliä vastaan.

Kokouksessa ehdotus hyväksyttiin ja valittiin toimikunta ajamaan

asiaa eteenpäin. Sen piti pyrkiä neuvottelemalla viranomaisten kanssa saamaan aikaan tyydyttävä ratkaisu, mutta jos tässä ei onnistuttaisi, kaikki jääkärit jättäisivät eroanomuksensa.

Kesti kuitenkin runsaan vuoden, ennenkuin mitään konkreettista alkoi tapahtua. Cajanderin II virkamieshallituksen (18.1.24) puolustusministerin Aminoffin kanssa käydyt neuvottelut johtivat siihen, että tämä esitti 23.3.24 puolustusvoimia koskevan ohjelmansa, jonka valtioneuvosto hyväksyi. Ilmeisestikään jääkärit eivät luottaneet armeijan ylintä päällystöä koskeviin suunnitelmiin, jonka vuoksi he vaativat, että henkilömuutokset oli ratkaistava 23.4.24 mennessä, muuten he eroaisivat. Puolustusministeri oli jääkärien kannalla, mutta hallituksen enemmistö vastaan, jolloin hän piti parhaana erota. Samana päivänä, 23.4.24, jättivät sekä puolustusministeri että upseerit eroanomuksensa. Talvelan mukaan eroanomuksia oli noin 900 eli noin 90 % palveluksessa olevista upseereista kannatti jääkärien vaatimuksia. Wilkaman mukaan oli eroanomuksia 30.5.24 mennessä saapunut 459.[3]

Vaikkakaan hallitus ei ollut suostunut upseerien vaatimuksiin sotalaitoksen ylimmän johdon suhteen - ei voitu hyväksyä sitä, että he pakkokeinoin vaikuttaisivat tällaiseen asiaan - hallitus myöntyi useimpiin heidän vaatimuksiinsa. Valtioneuvosto päätti 20.4.24 seuraavista toimenpiteistä:
- asetusehdotukset ylimmästä puolustusneuvostosta ja Yleisesikunnan alistamisesta Sotaväen päällikölle oli otettava käsiteltäviksi,
- upseerien nimityksiä varten asetettaisiin erityinen neuvottelukunta ja sotakorkeakoulun perustamishanketta joudutettaisiin.

Puolustusministerin esittelystä presidentti 22.4.24 hyväksyi komitean asettamisen valmistelemaan kysymystä "mitkä armeijan ja puolustuslaitoksen palveluksessa olevista upseereista ja muista henkilöistä voivat, huomioonottaen heidän kykynsä, ansionsa ja koeteltu kansalaiskuntonsa, tulla kysymykseen puolustuslaitoksen virkoja ja toimia asetettaessa vakinaiselle kannalle".

Kuten jo on mainittu (sivu 65), presidentti hyväksyi 22.4.24 Yleisesikunnan alistamisen Sotaväen päällikölle. Samana päivänä annettiin asetus ylimmästä puolustusneuvostosta ja asetettiin ministerivaliokunnat valmistamaan esityksiä sotakorkeakoulusta, upseerien koulutuksesta ja laivasto-ohjelmasta. Vastaavat esitykset annettiin toukokuun alussa eduskunnalle, joka hyväksyi ne laivasto-

ohjelmaa lukuunottamatta. Puolustusministeri esitti presidentille myös, että Wilkaman pitäisi harkita esikuntapäällikkönsä vaihtamista sopivampaan henkilöön ja että hänet koetettaisiin saada eroamaan vapaaehtoisesti, jotta upseerien joukkoerot voitaisiin estää. Wilkama ei kuitenkaan suostunut ehdotuksiin.[4]

Tasavallan presidentti ei hyväksynyt puolustusministerin eikä myöskään upseerien eroanomuksia. Puolustusministeri puolestaan yritti rauhoittaa mielialaa antamalla 28.4.24 päiväkäskyn, jossa hän lausui mm. seuraavaa. "Puolustusministerin tehtävänä yksin on kaikin keinoin valvoa armeijan etua ja huolehtia siitä, että oikeutetut syyt tyytymättömyyteen puolustuslaitoksen kaikilta eri aloilta poistetaan. Mutta vaikkakaan tämä päämäärä ei ensi hetkessä voikaan toteutua, jääköot upseerit paikoilleen, älköötkä missään tapauksessa jättäkö korvaamattomia aukkoja maanpuolustajain riveihin".

Cajanderin hallitus jätti 31.5.24 paikkansa Ingmanin hallitukselle, jonka tehtäväksi jäi kriisin lopullinen selvittäminen. Puolustusministeriksi tuli nyt jääkärieversti L Malmberg, joka oli asettanut tietyt ehdot hallitukseen tulolleen. Näihin kuului mm., että
- "armeijan johto uusitaan siten, että sotaväen päällikön, tämän esikunnan päällikön, Yleisesikunnan päällikön, jalkaväen tarkastajan, rannikkopuolustuksen tarkastajan, rannikkotykistön komentajan sekä 3.Divis. komentajan paikat sopivalla tavalla miehitetään uusilla voimilla",
- "n.s. puhdistuskomiteaan tulee suomalainen, armeijan todellista ja perinpohjaista puhdistusta ajava enemmistö",
- "Suojeluskuntajärjestön yhteistoiminta armeijan kanssa ja tukeminen puolustuslaitoksen taholta tulee tehostetuksi",
- "komennuksia ulkomaille lisätään ja järjestetään tarkoitusta vastaavan ohjelman mukaisesti".

Malmbergin nimittäminen puolustusministeriksi oli jo sinänsä osoitus jääkärien vaatimusten huomioon ottamisesta ja Ingman hyväksyikin hänen ehtonsa siten, että hallitus tulee niitä "niin pian kuin mahdollista sopivalla tavalla perilleajamaan". Eniten vaikeutta tuottaneet ylimmän johdon henkilökysymykset järjestettiin siten, että kenraali Wilkama sai 1.8.24 virkavapautta ulkomaanmatkaa varten. Ratkaisevaa oli, että presidentti Ståhlberg piti kenraali Wilkamaa arvossa.[5] Sijaiseksi määrättiin kenraalimajuri Nenonen

"toimien samalla edelleenkin tykistön tarkastajana". Kenraali Enckell sai omasta pyynnöstään eron 18.9.24. Hän oli Talvelan mukaan "lupautunut toimimaan yleisesikunnan päällikkönä vain niin kauan kuin Wilkama oli sotaväen päällikkönä". Hänen tilalleen tuli everstiluutnantti E. Heinrichs. Sotaväen esikunnan päällikkö, eversti Spåre vapautettiin tehtävästään 20.6.24 ja hänen tilalleen nimitettiin everstiluutnantti H. V. Österman.[6]

Ilmeisestikin Wilkama, joka tunnettiin syvästi uskonnollisena miehenä, yritti parhaansa mukaan ajaa sekä puolustuslaitoksen että sen henkilökunnan etua. Otettakoon esimerkiksi hänen kirjeensä pääministerille 7.1.24. Hänen on täytynyt pitää asiaa poikkeuksellisen tärkeänä, kun hän kirjoittaa suoraan pääministerille sivuuttaen puolustusministerin. Wilkama pitää velvollisuutenaan saattaa pääministerin tietoon upseeriston kasvavan levottomuuden palkkauksensa kehityksessä. Tuon ajan voimakkaan inflaatiokehityksen vuoksi maksettiin virkamiehille ns. kalliinajanavustuksia ja nytkin eduskunta oli myöntänyt tietyn summan tarkoitukseen. Kun siitä ensin oli otettu siviilivirkamiehille tarvittava osuus, jäikin puolustuslaitoksen henkilökunnalle maksettavaksi paljon vähäisempi määrä kuin eduskunnan hyväksymäin laskuperusteiden mukaan siviilihenkilöille maksettu. Upseeristo tunsi nyt kärsivänsä vääryyttä. Omana mielipiteenään Wilkama lisää, että vaikka armeijan henkilökunta onkin nuorta, siltä vaaditaan "verrattomasti enemmän työtä ja ponnistuksia kuin ennen". Tähän vaikutti myös se, että vastoin ylimmän johdon kantaa oli alipäällystön lukumäärää supistettu riittämättömien määrärahojen tähden. Huonojen palkkausolojen vuoksi se oli edelleen supistunut eikä "voitane varmuudella sanoa, onko sanottu kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen taantumus alipäällystöön nähden edes vieläkään pysäytettävissä". Palkkojen riittämättömyydestä johtuu myös upseeriston väheneminen, vaikka Kadettikoulusta valmistuvien määrä on "täysilukuinen". Seurauksena on, että "upseeriston keskimääräinen ikä ja kokemus pienenee, armeijan opetus menee taaksepäin tai käy suorastaan niin ylivoimaiseksi, että ajan pitkään käy vaikeaksi välttää joidenkin joukko-osastojen hajoittamista tai supistamista". Wilkama pyytää pääministeriä vaikuttamaan siihen, että saataisiin noin 3 miljoonan määräraha tilanteen korjaamiseksi. "Ratkaisevaa on, että puolustuksen rappeutumisen välttäminen on maalle ja kansalle elinehto, jonka täyttäminen käy mahdolliseksi ainoastaan siten, että kokenut päällystö ja alipäällystö palkkoja parantamalla saadaan pysytetyksi toi-

missaan".

Upseerien joukkoliikehtimisen selvittämisen yhteydessä eduskunta myönsikin toukokuussa 3,2 milj. markan määrärahan "ikälisien suorittamiseksi puolustuslaitoksen palkannauttijoille".[7]

4.23 JOUKOT

4.231 "Luettelot Suomen armeijasta"

Kenraali Enckell tuli Yleisesikunnan päälliköksi 16.9.19 ja ryhtyi heti tutkimaan mahdollisuuksia nopeuttaa liikekannallepanoa ja joukkojen keskittämistä puolustusasemiin rajoille. Jo 24.9.19 hän esitti Sotaväen päällikölle muutoksia joukkojen sijoituksiin puolustusasemassa sekä tästä aiheutuvia rauhan aikaisten majoituspaikkakuntien vaihtoja. Ehdotetut siirrot olivat seuraavat.

1.Divisioona		
Keski-Suomen Rykmentti	Hämeenlinnasta	Raivolaan
2.Divisioona		
Uudenmaan Rykmentti	Karjalan kannakselta	Haminaan
Viipurin Rykmentti	Itärajalta	Käkisalmeen ja Rautuun
3.Divisioona		
Pohjois-Savon Rykmentti	Itärajalta	Kuopioon ja Mikkeliin
Tampereen Rykmentti	Haminasta	Itärajalle

Uudenmaan Rykmentti oli sijoitettu Terijoen - Raivolan seuduille, Viipurin Rykmentti itärajalle Joensuusta Käkisalmeen saakka ja Pohjois-Savon Rykmentistä oli vielä yksi pataljoona Salmissa (sivu I 151). Enckell laski tällä järjestelyllä voittavansa aikaa parikin vuorokautta. Asiaan palataan tuonnempana (sivut 136 ja 175).

Rauhanaikaisen sotalaitoksen muodostamisprosessi jatkui vielä 1920-luvullakin, joskin sen kokoonpano jo vuosikymmenen alussa oli pääosiltaan vakiintunut. Vuoden 1922 jälkeen tapahtui vain vähäisiä muutoksia, jotka nekin suureksi osaksi johtuivat kasarmijärjestelyistä. Kun verrataan seuraavassa taulukossa esitettyjä luetteloita keskenään ja vuoden 1919 kokoonpanoon (sivu I 150), todetaan muutosten koskeneen suurelta osalta erikoisaselajeja ja -joukkoja. Vakiintumiseen vaikutti sekin, että Tarton rauhan jälkeen voitiin vakinaisen väen joukot siirtää varsinaisiin varuskuntiinsa ja kun Ahvenanmaan kysymys oli ratkennut, ei sielläkään enää tarvinnut pitää sotaväekeä. Tapahtuneitten muutosten vuoksi julkaistiin tuohon aikaan muutamia kertoja vuodessa "luettelo Suomen armeijasta". Seuraavassa esitetään kokoonpanot vuoden 1920 lopulla ja 15.6.22.

15.12.20

1.Divisioona

Esikunta
Helsinki
Suomen Valkoinen Kaarti
Helsinki
Porin Rykmentti
Turku
Keski-Suomen Rykmentti
Hämeenlinna
Uudenmaan Rakuunarykmentti
Helsinki
Kenttätykistörykmentti 1
Helsinki-Tuusula
Miinanheittäjäkomppania
Helsinki

2.Divisioona

Esikunta
Viipuri
Karjalan Kaartin Rykmentti
Viipuri
Uudenmaan Rykmentti
Hamina
Viipurin Rykmentti
Käkisalmi - Kiviniemi
Käkisalmen Läänin Rykmentti
Terijoki
Karjalan Ratsujääkärirykmentti
Viipuri
I Polkupyöräpataljoona
Viipuri
II Polkupyöräpataljoona
Viipuri
Kenttätykistörykmentti 2
Viipuri

15.6.22

1.Divisioona

Esikunta
Helsinki
Suomen Valkoinen Kaarti
Helsinki
Porin Rykmentti
Turku
Uudenmaan Rykmentti
Suomenlinna-Santahamina

Kenttätykistörykmentti 1
Helsinki-Tuusula
1.Er.Konekiväärikomppania
Helsinki
2.Er.Konekiväärikomppania
Turku
Helsingin Komennuskomppania
Helsinki

2.Divisioona

Esikunta
Viipuri
Karjalan Kaartin Rykmentti
Viipuri
Savon Jääkärirykmentti
Viipuri - Käkisalmi
Keski-Suomen Rykmentti
Kouvola

Polkupyöräpataljoona 1
Kellomäki
Polkupyöräpataljoona 2
Raivola
Kenttätykistörykmentti 2
Viipuri

Miinanheittäjäkomppania Viipuri	3.Er.Konekivääri komppania Viipuri 4.Er.Konekivääri komppania Lappeenranta
3.Divisioona	3.Divisioona
Esikunta Mikkeli	Esikunta Mikkeli
Pohjois-Savon Rykmentti Kuopio - Mikkeli	Pohjois-Savon Rykmentti Kuopio - Mikkeli
Tampereen Rykmentti Lahti	Tampereen Rykmentti Lahti
Savon Jääkäriryk mentti Kouvola	Viipurin Rykmentti Hamina
Hämeen Ratsurykmentti Hämeenlinna	
III Polkupyöräpataljoona Joensuu	Polkupyöräpataljoona 3 Mikkeli
Kenttätykistörykmentti 3 Lappeenranta	Kenttätykistörykmentti 3 Riihimäki
Miinanheittäjäkomppania Mikkeli	5.Er.Konekivääri komppania Lahti 6.Er.Konekivääri komppania Hamina
Jääkäriprikaati	Jääkäriprikaati
Esikunta Vaasa	Esikunta Vaasa
Kaartin Jääkäripataljoona Vaasa	Kaartin Jääkäripataljoona Vaasa
Pohjanmaan Jääkäripataljoona Oulu	Pohjanmaan Jääkäripataljoona Oulu
Kajaanin Sissipataljoona Tampere	Kajaanin Sissipataljoona Hämeenlinna
Jääkäritykistöpatteristo Tampere	Jääkäritykistörykmentti Hämeenlinna
Polkupyöräkomppania Laihia	
Miinanheittäjäkomppania Vaasa	7.Er.Konekivääri komppania Vaasa

Ratsuväkiprikaati
Esikunta
Lappeenranta
Uudenmaan rakuunarykmentti
Lappeenranta
Hämeen Ratsurykmentti
Lappeenranta

Raskas Tykistörykmentti
Lappeenranta
Hyökkäysvaunurykmentti
Santahamina
2 panssarijunaa (miehittämättömät)
Viipuri
Teknilliset joukot
Esikunta
Helsinki
Radiojoukot
Helsinki - Santahamina
Kenttälennätinpataljoona
Riihimäki
Autojoukot
Helsinki - Viipuri
Pionieeripataljoona
Koria
Rautatiepataljoona
Hamina

Raskas Tykistörykmentti
Viipuri
Hyökkäysvaunurykmentti
Hämeenlinna
2 panssarijunaa (miehittämättömät)
Viipuri
Teknilliset joukot
Esikunta
Helsinki
Radiojoukot
Helsinki - Santahamina
Kenttälennätinpataljoona
Riihimäki
Autopataljoona
Helsinki - Viipuri
Pioneeripataljoona 1
Koria
Pioneeripataljoona 2
Hamina

Rannikkopuolustus
Esikunta
Helsinki
Laivasto
Helsinki
Rannikkotykistörykmentti 1
Suomenlinna
Rannikkotykistörykmentti 2
Viipuri
Rannikkotykistörykmentti 3
Sortavala

Rannikkopuolustus
Esikunta
Helsinki
Rannikkolaivasto
Helsinki
Rannikkotykistörykmentti 1
Suomenlinna
Rannikkotykistörykmentti 2
Viipuri
Rannikkotykistörykmentti 3
Sortavala
Er. Rannikkotykistöpatteristo
Hanko

Ilmailuvoimat	Ilmailuvoimat
Esikunta	Esikunta
Santahamina	Santahamina
Ilmailupataljoona	Ilmailupataljoona
Santahamina	Santahamina
Ilmailuosasto I	Ilmailuosasto 1
Sortavala	Utti
Ilmailuosasto II	Ilmailuosasto 2
Utti	Viipuri
Ilmailuosasto III	Ilmailuosasto 3
Koivisto	Sortavala

Yhtymät saavuttivat pääaselajin osalta lopullisen kokoonpanonsa jo vuoden 1921 alusta (sivu 91), joskaan ne tällöin eivät vielä olleet lopullisilla sijoituspaikoillaan.[2]

Sotalaitoksen määrävahvuus oli syksyllä 1919 noin 34000 aliupseeria ja miestä. Syksyn kutsunnat aiheuttivat, että kotiuttamisten jälkeenkin vahvuus nousisi noin 38000:een. Sotaministeriö totesi tuolloin, että "puolustuslaitoksen taloudellinen tilanne ei salli" määrävahvuuden ylittämistä. Se antoikin 19.9.19 käskyn, että kotiuttamisen jälkeen palvelukseen jäävistä miehistöön kuuluvista oli vuorollaan 1/6 lomautettava, olihan mainittu 4000 miehen ylitys suunnilleen tuon suuruinen. Miehet piti laskea lomalle siviilipuvuissa, jotta heidän sotilasvarusteensa jäisivät joukko-osaston käytettäväksi. Sotaväen päällikkö antoi vastaavan käskyn 4.10.19, mutta muotoili sen niin, että rekryyttien saavuttua oli laskettava "yksi kuudesosa miehistöön kuuluvista noin 2 kuukauden lomalle ja taasen näiden palattua, uudelleen yksi kuudesosa j.n.e.". Käsky johti sellaiseen väärinkäsitykseen, että useissa joukoissa lomautettiin alokkaita. Tämä aiheutti sotaministerin kyselyn Sotaväen päällikölle 10.12.19: "Pyydän kiireellisesti tietoa siitä, kuinka monta alokasta, missä joukko-osastoissa ja milloin on laskettu lomalle". Sotaväen päällikkö suoritti vaaditun tiedustelun ja selvensi antamaansa käskyä siten, että se tarkoitti ainoastaan vanhempaa ikäluokkaa. Prosessi jatkui niin, että uusia miehiä laskettiin lomalle edellisten palattua. 29.12.19 sotaministeri kysyi Sotaväen päälliköltä, minkälaisiin rankaisutoimiin tämä oli ryhtynyt alokkaiden lomalle laskemisen johdosta. Asiakirjoista ei selviä oliko tällaisiin ryhdytty. - Tämän ensimmäisen "säästöloman" jäl-

keen ei uusia pitkään aikaan käytetty, koska lyhennetyn asevelvollisuusajan johdosta määrävahvuuksia ei ylitetty.[3]

Organisaation väliaikaisuudesta oli lunnollisesti monenlaista haittaa, ei vähiten kantahenkilökunnalle. Joukkoja siirrettiin paikkakunnalta toiselle, upseereja ja aliupseereja sekä niiden mukana että erikseen, joten he eivät voineet vakiintua asuinpaikkaan tai edes palveluspaikkaan. Useita aloitteita tehtiinkin vuosien mittaan sotalaitoksen saattamiseksi vakinaiselle kannalle, mutta tähän päästiin vasta vuonna 1928. Sotaväen päällikkö kiinnitti 6.7.20 sotaministerin huomiota siihen, että oli vaikeata saada sotalaitokseen näissä oloissa kunnollisia upseereja ja kapitulantteja, koska "epävarmuus sotilasalalla on omiaan herättämään tyytymättömyyttä, viekottelemaan kykenevää upseeriainesta pois armeijasta". Armeijan syntymisestä oli jo kulunut 2 1/2 vuotta ja on "mahdotonta jatkaa enään nykyisen tilanteen epävakaisuutta". Väitteensä tueksi Wilkama esittää numeroita. Sotalaitoksessa palveli 1098 upseeria, ylimpiä esikuntia lukuunottamatta, mutta "vakansseja" eli täyttämättömiä virkoja oli 341. Viimeisen vuoden aikana oli upseeripoistuma 303, joista aktiiviupseereja 161. Kadettikoulusta saatiin tilalle vain 56 upseeria. Viime vuonna ei kouluun ollut täyttä määrää päteviä hakijoita. Upseereista oli reserviupseereja 273, joista tosin 80 oli aktiiviupseerikursseilla. Yleisesikunnan päällikkö yhtyi Sotaväen päällikön esittämiin näkökohtiin ja kannatti ehdotusta, että "upseerikunnalle annettaisiin... valtakirjat ja heidän toimensa valtion virkamiehinä vakiinnutettaisiin".[4]

Tilanteeseen ei tullut parannusta lähivuosina. Puolustusministeri kirjoitti Sotaväen päällikölle 15.7.24 epäonnistuneensa edellisenä vuonna yrityksessään saada puolustuslaitoksen virat ja toimet vakinaisiksi, mutta uudistavansa yrityksen niin pian kuin olosuhteet sallivat. Henkilökunnan palkkoja on esitetty korotettaviksi seuraavan vuoden budjetissa, Kadettikoulua laajennettavaksi niin että vuosittain voitaisiin ottaa 120 uutta kadettia ja uusia kapitulanttialiupseerin toimia on ehdotettu 600.[5]

Organisaation jonkinlaista vakiintumista osoittaa kuitenkin se, että 29.7.21 tapahtuneessa sotaministerin esittelyssä presidentti vahvisti "joukko-osastojen ja sotilaslaitosten suomen- ja ruotsinkieliset nimitykset". Valtaosaltaan ne säilyivät sellaisinaan sotiin saakka ja osa niistä on vieläkin käytössä. Tosin luettelossa

ei tehdä eroa joukko-osaston ja yhtymän välillä, joten prikaateja ei nimitetä yhtymiksi. Hyvin horjuvaa oikeinkirjoitusta ja lyhenteiden käyttöä vakiinnutti luettelo tärkeimmistä lyhennyksistä. Suurin osa terminologiasta on säilynyt nykyaikaan saakka, joskin esimerkiksi ilmailuvoimista on tullut ilmavoimat ja pionieerista pioneeri. Kaikilla joukko-osastoilla, puhtaasti suomenkielisilläkin, oli myös ruotsinkieliset nimet. Lyhenteet oli kuitenkin johdettu vain suomenkielisestä nimestä.[6]

4.232 Enckellin komitea armeijan uudelleenjärjestämiseksi

Sekä sotaministeriössä että Yleisesikunnassa todettiin talvella 1920 tarvetta suorittaa uudelleenjärjestelyjä sotalaitoksessa. Eversti Ahrenberg kirjoitti 28.1.20 sotaministerille muistion konekivääreien sijoittamisesta organisaatioon ja aloitti sen: "Kun armeijan lopullisen järjestelyn aika lähenee ..." Yleisesikunnan päälliköksi syksyllä 1919 tullut kenraali Enckell oli helmikuussa 1920 valmis esittämään muutoksia armeijan organisaatioon. Hän kirjoitti 12.2.20 sotaministerille laajan esityksen "armeijan nykyisessä järjestelyssä esiintyvistä puutteellisuuksista". Parannusehdotukset kohdistuivat suureksi osaksi erikoisaselajien asemaan, mm. hän ehdotti yhtymissä olevien teknillisten joukkojen kokoamista suuremmiksi yksiköiksi, ratsuväen yhdistämistä prikaatiksi ja tykistön sekä konekivääreien määrän lisäämistä.[1]

Sotaministeriö asetti 21.2.20 komitean "laatimaan ehdotusta suunnitelmaan armeijan järjestämiseksi", puheenjohtajana kenraali Enckell ja jäseninä edustajat sotaministeriöstä, Yleisesikunnasta, Sotaväen esikunnasta ja Rannikkopuolustuksen esikunnasta.[2]

Komitea aloitti työskentelynsä 3.3.20 ja piti seitsemän istuntoa, joissa se näyttää keskustelleen pääasiallisesti Enckellin edellä mainitun esityksen pohjalta. Loppulausunnossaan sotaministerille 9.6.20 komitea toteaa suurin piirtein yhtyneensä Yleisesikunnan päällikön ehdotuksiin. Lausunto jakaantuu kolmeen osaan:
"1) missä määrin armeijamme täyttää nykyajan vaatimuksia ja mitä muutoksia sen kokoonpanossa olisi tehtävä näiden vaatimusten täyttämiseksi.
2) mitä muutoksia tässä sotaaikaa tarkoittavassa järjestelyssä rauhanaikana on tehtävä, huomioonottaen käytettävissä olevan miehistön

lukumäärän siinä tapauksessa, että meillä on yht-aikaisesti ainoastaan yksi ikäluokka palveluksessa.
3) mitenkä armeijan nykyistä sijoitusta tämän uudelleenjärjestelyn perusteella olisi muutettava". Komitea ennakoi työssään jo uuden asevelvollisuuslain mukaista yhden vuoden palvelusaikaa.[3]

Komitean ehdotuksista neuvoteltiin 21.8.20 kokouksessa, johon osallistui Enckellin ja Wilkaman lisäksi edustajia Yleisesikunnasta ja sotaministeriöstä. Suunnitelma hyväksyttiin periaatteessa, joskin Wilkaman mielestä joukkojen siirtoja ei voitaisi panna toimeen lähitulevaisuudessa, koska se aiheuttaisi tyytymättömyyttä siirtymään joutuvissa upseereissa. Enckell piti kuitenkin siirtojen toteuttamista välttämättömänä "silmällä pitäen liikekannallepanoa ja tehokasta maan puolustusta". Tällöin ei voida ottaa huomioon joillekin upseereille koituvia vaikeuksia.

Sotaministeri esittikin 21.9.20 presidentille muistion, jonka perusteella tämä vahvisti armeijan uuden kokoonpanon, sijoituksen ja täydennyssuunnitelman. Siirrot oli toimeenpantava sotaministeriön saatua kasarmit sellaiseen kuntoon, että siirrot voivat tapahtua. Sotaväen päällikkö korostikin 12.10.20 sotaministeriölle, että upseeriston, aliupseeriston ja miehistön asunto-olot on ennen siirtoa saatava sellaiseen kuntoon, ettei jouduta turvautumaan "ylimajoitukseen", joka tulisi vaikuttamaan "armeijan kuriin ja henkeen, kuin myöskin koko sen olemukseen ja sotakuntoisuuteen".[4]

Sotaministeriössä laadittiin 1.10.20 muistio uudestijärjestelyn toimeenpanemisesta. Tästä pyydettiin "pikaiset lausunnot" Sotaväen esikunnalta ja Yleisesikunnalta sekä ministeriön eri osastoilta, koska siirtyminen uuteen organisaatioon ehdotettiin tapahtuvaksi marraskuun kuluessa. Tämä olisi välttämätöntä senkin vuoksi, että seuraavan vuoden menosääntö perustui jo uuteen organisaatioon.[5]

"Käsky armeijan uudestijärjestelyn toimeenpanemisesta" annettiin sotaministeriöstä 5.11.20.[6] Kuriositeettina mainittakoon, että ministerin adjutantin arkistossa olevaan kappaleeseen on kirjoitettu seuraava teksti: "Hra Lilliander toi tämän kappaleen adjutantuuriin 30/3.21 klo 1 pvällä ilmoittaen erään samassa liikeessä (rautakauppa Tallbergillä) palvelevan henkilön löytäneen sen Katajanokalla kadulta 29.3.21. Hra L. ilmoitti hra Grönforsin Int.os:lta kehoituksesta tuoneensa tämän adjutantille. 30/3.21. Leander adjut."

Siirtyminen uuteen kokoonpanoon määrättiin tapahtuvaksi seuraavasti.

(vrt. sivuihin 80-84).

- Jalkaväki- ja jääkäripataljoonista oli yksi komppania hajoitettava, joten edellisiin jäi vain kaksi kivääri komppaniaa ja konekivääri komppania, jälkimmäisiin kolme kivääri komppaniaa ja konekivääri komppania. Määräys ei kuitenkaan koskenut Käkisalmen Läänin Rykmenttiä, johon jäi 4 komppaniaa kuhunkin pataljoonaan. Supistus johtui siitä, ettei jalkaväkeen riittänyt entistä määrää asevelvollisia, kun erikoisaselajien ja -joukkojen määrää lisättiin. Konekivääri komppanioita pidettiin myös "aselajina".
- Ratsuväkiprikaati muodostettiin Uudenmaan Rakuunarykmentistä ja Hämeen Ratsurykmentistä. Karjalan Ratsujääkärirykmentti hajoitettiin ja käytettiin edellä mainittujen täydennykseksi. Vanhan perinteen mukaisesti ratsuväen joukkoyksiköstä käytettiin edelleen rykmentin nimitystä, vaikka se olikin vain vahvan pataljoonan kokoinen: 4 ratsastavaa ja 1 konekivääri eskadroona. Enckell perusteli muutosta sillä, että ei ollut varaa pitää divisioonissa riittävän suuria ratsuväkiyksikköjä, jotka kykenisivät niiden tehtäviin: "tiedustelupalvelus ja hyökkäykset paljastetuin asein ja vihollisen takaa-ajo". Nykyiset kaksi eskadroonaa eivät riitä edes päätehtävään, tiedusteluun. Ylijohdolle tarvittiin kuitenkin riittävän vahva ratsuväkiyksikkö kaukotiedustelua varten. Ratsuväkiprikaati tuli suoraan Sotaväen päällikön alaiseksi.
- Kenttätykistörykmentteihin lisättiin neljäs patteristo ja kussakin patteristossa tuli olemaan 2 patteria. Enckell olisi halunnut divisioonaan tykistöprikaatin, käsittäen 2 rykmenttiä á 2 patteristoa á 3 patteria, yhteensä 48 tykkiä. Nykyinen 36 tykin rykmentti merkitsi tykistön ja jalkaväen suhteena 5,4 tykkiä 1000 miestä kohden; sen pitäisi maailmansodan kokemusten mukaan olla 8:1000. Ehdotettu 48 tykkiä nostaisi suhteen vasta 7:1000. Komitean ehdotus ja uusi organisaatio kuitenkin vähensi tykkien luvun rauhan aikana 32:een. - Jääkäriprikaatin tykistö lisääntyi: 2 patteristoa á 2 patteria entisten 3 patterin sijasta.
- Raskaan tykistön määrä ei lisääntynyt, mutta entiset 6 patteria jaettiin nyt kolmeen patteristoon kahden sijasta.
- Uutena yhtymänä perustettiin "Tekniliset joukot":
  - Teknillisten Joukkojen Esikunta,
  - Kenttälennätinpataljoona,
  - Radiojoukot,
  - Pionieeripataljoona,

Rautatiepataljoona ja
Autopataljoona.

Kuten muissakin yhtymissä oli komentajalla kenraalin virka-asema. Kenttälennätinpataljoona koottiin yhtymien tiedonantovälinekomppanioista. Esikunnan lisäksi kuului pataljoonaan 4 komppaniaa. Enckell perusteli yhdistämistä lähinnä koulutuksen yhdenmukaistamisella. Radiojoukkojen organisaatio säilyi entisenä: esikunta, kenttäradiokomppania, 12 kiinteätä radioasemaa (Turku, Hanko, Santahamina, Kotka, Suursaari, Viipuri, Konevitsa, Valamo, Sortavala, Mantsi, Porajärvi, Repola) ja Radiokoulu.

Enckell ehdotti samalla rykmentin esikuntaan sijoitettavaksi "yhteysupseerin" (viestiupseerin), joka koulutettaisiin kenttälennätinpataljoonassa ja antaisi perusyksiköiden puhelinmiehistölle keskitetysti näiden tarvitseman koulutuksen, jonka jälkeen nämä palaisivat yksikköihinsä.

Pionieeripataljoonat ja Ponttoonikomennuskunta irrotettiin divisioonista ja niistä muodostettiin 4 komppaniaa käsittävä Pionieeripataljoona sekä Rautatiepataljoona, johon kuului esikunnan lisäksi Rautatierakennuskomppania ja Rautatieliikennekomppania. Enckell ehdotti hankittavaksi kevyttä ponttonikalustoa, josta sodan aikana muodostettaisiin 4 kevyttä ponttonikolonnaa. Ponttoonikomennuskunnalla oli nyt raskaita sotasaalisponttoneita, jotka tulivat käyttöön vain suurten vesistöjen ylimenoissa. (Kalustoa kutsuttiin myöhemmin moottoriponttoneiksi ja se oli käytössä Vuoksella vielä Talvisodan aikana). Kevyet ponttonit sijoitettaisiin Pionieeripataljoonaan, joka kouluttaisi niiden miehistön. Uusien ponttonien hankinta ei toteutunut vielä Enckellin aikana. Hän ehdotti myös, että jokaiseen jalkaväkikomppaniaan koulutettaisiin muutamia "pioniirisotilaita", jotka olisivat heti käytettävissä kun jalkaväen suoritettavaksi tulisi "pioniiritehtäviä, kuten piikkilanka- ja oksaesteiden sekä suojuksien rakentaminen, pienempien räjäytysten suorittaminen j.n.e.". Näiden "pioniirisotilaiden" kouluttajana toimisi rykmentin esikunnan upseeri, joka olisi saanut koulutuksensa "Pioniiripataljoonassa". Tämäkin suunnitelma toteutui vasta paljon myöhemmin.

Autopataljoona oli muodostettava Autokomennuskunnasta ja siihen tulisi kuulumaan esikunta, 2 autokomppaniaa ja 2 autovarikkoa.

- Uusia joukkoja tulivat olemaan kolme polkupyöräpataljoonaa, jois-

ta I ja II liitettiin 2.Divisioonaan ja III pataljoona 3.Divisioonaan. Enckellin mukaan näiden taktillisena tehtävänä tulisi olemaan ratsuväkirykmenttien tukeminen ja "n.k. ajavan tai ratsastavan jalkaväen " osalle tulevat tehtävät.
- Uusia perustettavia olivat myös 7 erillistä konekivääriKomppaniaa, kaksi kuhunkin divisioonaan ja yksi Jääkäriprikaatiin. Enckell perusteli muistiossaan konekiväärien lisäämistä sillä, että maailmansota oli osoittanut konekiväärien ja tykistön tulella olevan mitä suurin arvo. Konekiväärien luku pitäisi komppaniassa nostaa 6:sta 12:een. Tämä tietenkin vaatisi komppaniaan lisää miehiä, mutta vastaavasti voitaisiin kivääRikomppanian miesmäärää pienentää. Rykmenteissä olevien konekiväärien lisäksi pitäisi divisioonassa olla ainakin kaksi konekivääRikomppaniaa á 12 kivääriä tarpeen mukaan käytettäväksi. Myös keveiden konekiväärien määrää olisi nostettava kivääRikomppaniassa kahdesta kuuteen ja muodostettava näistä erityinen neljäs joukkue. Tässä vaiheessa ei vielä konekivääreitä päästy lisäämään, vaan uudetkin erilliset komppaniat perustettiin vanhojen määrävahvuuksien mukaan (6 konekivääriä).[7]

Vasta alkuvuodesta 1922 saatiin konekivääRikomppanioihin 12 kivääriä, ensin täydennettiin erilliset konekivääRikomppaniat ja sitten jalkaväkirykmenttien ja jääkäripataljoonien komppaniat.[8]

Tässä yhteydessä on aiheellista selostaa alkuvuodesta 1920 käyty kirjeenvaihto konekivääRikysymyksestä. Eversti Ahrenberg laati 28.1.20 muistion, jossa hän ehdotti konekiväärien uusjakoa pataljoonassa siten, että kuhunkin kivääRikomppaniaan muodostettaisiin konekivääRijoukkue, johon kuuluisi 4 raskasta ja 2 kevyttä konekivääriä. KonekivääRikomppania lakkautettaisiin. Ehdotuksesta antoivat jotkut konekivääRiupseerit myönteisiäkin lausuntoja, mutta sekä Wilkama että Enckell tyrmäsivät ehdotuksen "taktillisesti epäonnistuneena järjestelmänä", jonka ainoa etu olisi kustannusten säästö. Molemmissa lausunnoissa todettiin, että raskas konekivääri ei pysty seuraamaan hyökkäävää jalkaväkeä samalla nopeudella kuin kevyt, joten niitä ei voi yhdistää samaan joukkueeseen.[9]
- Ilmailupataljoonaan piti perustaa tähystyspalloasema. Koulutetun henkilökunnan puutteessa käsky jäi kuitenkin kuolleeksi kirjaimeksi (vrt. sivu 117).
Uudestijärjestely aiheutti Helsingin Paikallispataljoonan ja Työkomppanian, Suomenlinnan Pataljoonan sekä Viipurin Paikallispatal-

joonan hajoittamisen. Enckellin komitea kiinnitti huomiota siihen, että nämä "vahti- ja työpalvelusta" suorittavat joukot saivat asevelvollisia kokonaismäärään nähden suhteettoman paljon. Sellaisille paikkakunnille, joissa kuitenkin on paljon "vahtipalvelusta", pitäisi sijoittaa riittävästi jalkaväkeä.

Joukko-osastoja siirrettiin yhtymästä toiseen seuraavasti:

Keski-Suomen Rykmentti	1.Divisioonasta	2.Divisioonaan
Uudenmaan Rykmentti	2. -"-	1. -"-
Viipurin Rykmentti	2. -"-	3. -"-
Savon Jääkärirykmentti	3. -"-	2. -"-

Alistussuhteiden muutokset, uusien yhtymien muodostaminen ja majoitusmahdollisuudet aiheuttivat melkoisen määrän joukkojen siirtoja paikkakunnalta toiselle:

Keski-Suomen Rykmentti	Kannakselta	Hämeenlinnaan ja myöhemmin Kouvolaan
Uudenmaan Rykmentti	Haminasta	Helsinkiin ja Santahaminaan
Viipurin Rykmentti	Käkisalmesta ja Kiviniemestä	Haminaan
Savon Jääkärirykmentti	Kouvolasta ja rajalta	Viipuriin ja Käkisalmeen
Kenttätykistörykmentti 3	Lappeenrannasta	Riihimäelle
Kajaanin Sissipataljoona	Tampereelta	Hämeenlinnaan
Jääkäritykistöpatteristo	Tampereelta	Hämeenlinnaan
Raskas Tykistörykmentti	Lappeenrannasta	Viipuriin
Hyökkäysvaunurykmentti	Santahaminasta	Hämeenlinnaan

Ratsuväkiprikaati koottiin Lappeenrantaan, mikä merkitsi Hämeen Ratsurykmentin siirtymistä Hämeenlinnasta, Uudenmaan Rakuunarykmentin Helsingistä ja Karjalan Ratsujääkärirykmentin Viipurista.

Polkupyöräpataljoonien uudestijärjestelyn vuoksi jouduttiin kuljettamaan mm. Jääkäriprikaatin Polkupyöräkomppania Laihialta, Hämeen Ratsurykmentin Polkupyöräeskadroona Hämeenlinnasta ja Karjalan Ratsujääkärirykmentin Polkupyöräeskadroona Viipurista Joensuuhun (vrt. sivuun 109) sekä Suomenlinnan pataljoona Viipuriin. III Polkupyöräpataljoona siirtyi 4.5.21 Joensuusta Mikkeliin.[10]

Savon Jääkärirykmentin komentaja teki 4.4.21 esityksen rykmentin muuttamisesta prikaatiksi, koska rykmentti tulisi sijoitettavaksi kolmelle eri paikkakunnalle, jolloin pataljoonat tulisivat toimimaan varsin itsenäisinä. Rykmentin vahvuus tulisi olemaan taval-

lista suurempi: 12 komppaniaa ja 2011 miestä normaalin 9 komppanian ja 1033 miehen sijasta. Yleisesikunta ei kuitenkaan hyväksynyt esitystä, koska ehdotettuun organisaatioon tulisi edelleenkin kuulumaan vain kolme pataljoonaa kuten rykmenttiinkin. "Jotta Savon Prikaatista voisi tulla todellinen itsenäinen prikaati, pitäisi sen saada tykistöä sekä muitakin erikoisjoukkoja". Tähän ei ollut mahdollisuutta ja lisäksihän prikaati jäisi ehdotuksenkin mukaan 2.Divisioonan alaiseksi.[11]

Kesäisin joukot olivat leireillä. 1.Divisioona ja Jääkäriprikaati Parolassa, 2.Divisioona Lappeenrannassa ja 3.Divisioona Utissa. Tykistön leirialue oli Perkjärvellä. Aina Tarton rauhaan saakka oli itärajalla useita pataljoonia, joita aika-ajoin vaihdettiin. Vuoden 1921 alussa oli Kannaksella Suomenlahden ja Laatokan välillä Käkisalmen Läänin Rykmentti. Tampereen Rykmentin pataljoona oli alueella Kitelä - Salmi - Uomaa - Suojärvi. Savon Jääkärirykmentistä oli pataljoona Repolassa ja Porajärvellä. Patteri Jääkäritykistöpatteristosta oli Suojärvellä ja patteri Kenttätykistörykmentti 3:sta Porajärvellä. 15.2.21 päivätyn luettelon mukaan oli enää Kannaksella Käkisalmen Läänin Rykmentti rajan pinnassa.[12]

Joukkojen pitäminen Ahvenanmaalla kuului Porin Rykmentin tehtäviin. Yleensä siellä oli komppania tai parikin, mutta kun pääministerin piti tulla Ahvenanmaalle selostamaan Suomen hallituksen toimenpiteitä itsehallinnon aikaansaamiseksi, Sotaväen päällikkö antoi käskyn, jonka mukaan "Porin rykmentin päällikkö ja esikunnan komentotoimisto on heti siirrettävä Ahvenanmaalle, Maarianhaminaan. Everstiluutn. Östermanin on otettava vastaan Pääministeri seurueineen Maarianhaminassa 4.6.20" (sivu 15). Kun ministerien käynti aiheutti suhteiden kiristymistä sekä ahvenanmaalaisten että Ruotsin kanssa, saarille lähetettiin pataljoona sotaväkeä, mikä olikin suurin joukko koko aikana. Pian pataljoona kuitenkin vedettiin pois ja Ahvenanmaalle jätettiin kivääri komppania ja konekivääri komppania, lopuksi vain jälkimmäinen. Kiistan ratkettua presidentti 18.1.22 hyväksyi sotaministerin esityksen, että "Ahvenanmaalla oleva sotaväki komennetaan vakituiseen garnisooniinsa kuluvan tammikuun lopulla".[13]

Kesän 1911 jälkeen tapahtui puolustuslaitoksen organisaatiossa varsin vähän muutoksia - sotalaitoksestahan tuli puolustuslaitos 30.3.22 (sivu 71). Tärkeimmät olivat seuraavat:
- Hyökkäysvaunurykmentti supistettiin pataljoonaksi vuonna 1923,

- Radiojoukot muuttuivat Radiopataljoonaksi samana vuonna ja samoin saivat Ilmailuvoimien joukko-osastot uudet nimet:
- Ilmailupataljoonasta tuli Ilmailukoulu, jääden Santahaminaan,
- Ilmailuosasto 1:stä muodostettiin Hävittäjäeskaaderi ja Maatiedustelulaivue n:o 1,
- Ilmailuosasto 2:sta muodostettiin Pommituseskaaderi ja Meritiedustelulaivue,
- Ilmailuosasto 3:sta tuli Meritiedustelulaivue N:o 2.

Rannikkopuolustuksessa tapahtui vuonna 1923 perustavanlaatuinen muutos. Rannikkopuolustuksen päällikön virka lakkautettiin ja rannikkotykistö sekä laivasto tulivat rinnakkaisina suoraan Sotaväen päällikön alaisiksi.

Rannikkotykistöön perustettiin 1.8.21 Turun Erillinen Patteristo, jonka nimi 25.10.21 muutettiin Erilliseksi Rannikkotykistöpatteristoksi. Miinanetsintälaivue liitettiin vuoden 1919 lopulla Rannikkolaivueeseen. Meripataljoona muuttui vuonna 1923 Laivaston Koulutuskunnaksi.[14]

4.233 Wetzerin määrävahvuuskomitea

Vaikkakin vuonna 1921 oli toteutettu melko laaja uudestijärjestely, ilmeni pian tarvetta taas uuteen. Puolustusministeriössä laadittiin 29.5.22 muistio, jossa todettiin uuden asevelvollisuuslain ilmeisestikin tullessa syksyllä hyväksytyksi, saatavan samalla pohja sotavoiman asettamiseksi vakinaiselle kannalle. Tällöin olisi määrättävä sen lopullinen kokoonpano ja määrävahvuudet. - Vakinaistaminen tosin viivästyi vielä monella vuodella.[1]

Määrävahvuuskysymysten ja kokoonpanojen käsittelyä varten ministeriö suunnitteli nimettäväksi komitean, jossa olisi edustus ministeriön ja ylimpien esikuntien lisäksi eri aselajeista, jotta nimenomaan joukoissa saavutettuja kokemuksia voitaisiin työssä käyttää hyväksi. Ministeriö pyysi nyt Yleisesikuntaa laatimaan ehdotuksensa siitä, mitä muutoksia kokoonpanoihin ja vahvuuksiin olisi tehtävä, erityisesti ottaen huomioon suojajoukot sekä uuden asevelvollisuuslain osalle asevelvollisia määräämän 15 kuukauden palvelusajan aiheuttaman lukumäärän lisääntymisen. Tähän saakka oli vuosiluokan suuruudeksi laskettu 22000 miestä, mutta nyt ministeriön mukaan voitiin perustaksi ottaa 22500, mikä sinänsä tänä päivänä näyttää

vähältä, kun koko ikäluokan suuruudeksi ilmoitettiin 32283. Lähes 10000 vähennyksen ministeriö ilmoitti johtuvan seuraavista syistä. Ilman laillista syytä jää kutsunnoista pois noin 10 %, kutsunnassa määrätään uusintatarkastuksiin tai vapautetaan noin 20 %, joukko-osastoissa vapautetaan noin 7 % ja aseettomaan palvelukseen voi päästä 3-4 %.

Tässä esitetyt luvut poikkeavat jossain määrin sotaministeriön muistiossa 5.1.21 esitetyistä. Vuoden 1920 kutsunnassa oli palvelukseen määrätty 15118 miestä ja saman verran arvioitiin tulevan myös alkavana vuonna, kun rauhan ajan määrävahvuudet edellyttivät 22000 miestä. Tilaston mukaan oli kutsunnassa hyväksytty vakinaiseen palvelukseen keskimäärin 54 %, mutta tämä luku vaihteli eri kutsuntapiireissä suuresti, 19,4 - 73,9 %. Rauhan aikana vapautettujen prosenttiluku vaihteli 5,1 - 41,2 %, keskimäärin noin 18 %. Jotta tarkastukset tulisivat yhdenmukaisemmiksi, ehdotettiin, että kutsuntalääkäreiksi määrättäisiin sotilaslääkäreitä, jolloin ilmeisestikin hyväksyttyjen luku lisääntyisi ja päästäisiin ehkä 72 %:iin. Sotaväen päällikkö ei pitänyt tarkoituksenmukaisena lääkärintarkastusten tekemistä ankarammiksi, koska silloin miehiä olisi pakko vapauttaa joukko-osastoissa. Sensijaan hän kannatti ajatusta, että vähemmän palveluskelpoisia miehiä määrättäisiin aseettomaan palvelukseen, jolloin he vapauttaisivat asepalvelukseen miehiä, joita nyt oli pakko käyttää työpalveluun.[2]

Ministeriön tarkoitus oli asettaa komitea jo kesäkuussa, mutta Yleisesikunnan muistio valmistui vasta 23.6.22. Sen mukaan Yleisesikunta piti välttämättömänä maan itäosiin sijoitettujen joukko-osastojen eli suojajoukkojen, Karjalan Kaartin Rykmentin, Viipurin Rykmentin, polkupyöräpataljoonien, 3.Erillisen Konekivääri-komppanian sekä Kenttätykistörykmenttien 1 ja 2 määrävahvuuksien lisäämistä. Myös ilmailuvoimia, rannikkotykistöä ja meriväkeä olisi vahvennettava ja uusina joukkoina olisi perustettava vuoritykistöpatteristo Kenttätykistörykmentti 2:een, panssariauto-osasto Ratsuväkiprikaatiin sekä erillinen etappi- ja kuormastokomppania. Jotta edellä esitetyt muutokset tulisivat mahdollisiksi, esitettiin Jääkäriprikaatista vähennettäväksi kolme komppaniaa, kolme erillistä konekivääri-komppaniaa lakkautettavaksi sekä erinäisiä jalkaväen määrävahvuuksia hieman pienennettäviksi.

Palvelukseenastumispäivät ehdotettiin määrättäviksi siten, että "meillä olisi kriitillisimpinä aikoina vuodesta keväällä ja talvel-

la koko vuosiluokka harjaantuneena". Tämän mukaan tuli armeijalle vähäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta kaksi palvelukseenastumispäivää, 15. tammikuuta ja 15. syyskuuta sekä laivastolle yksi, 1. lokakuuta.[3]

Puolustusministeri asetti 1.8.22 komitean laatimaan ehdotusta puolustuslaitoksen lopulliseksi kokoonpanoksi ja määrävahvuuksiksi. Puheenjohtajaksi määrättiin kenraalimajuri Wetzer ja jäseniksi edustajat Sotaväen esikunnasta, Yleisesikunnasta, Puolustusministeriöstä ja Teknillisistä joukoista sekä kolme Sotaväen päällikön määräämää rykmentin komentajaa. Puheenjohtajansa mukaan komiteaa kutsuttiin "Wetzerin määrävahvuuskomiteaksi". Se aloitti työnsä 28.2.22 ja asetti valiokunnan, johon tulivat eversti Spåre Sotaväen esikunnasta, everstiluutnantti Hägglund Keski-Suomen Rykmentistä ja everstiluutnantti Oesch Viipurin Rykmentistä, yksityiskohtaisesti harkitsemaan, miten asevelvollisten lukumäärä saataisiin riittämään "niiden muodostelmien ylläpitämistä varten rauhanaikana, joita pidetään välttämättöminä, jotta maamme puolustus mahdollisen sodan syttyessä voisi tulla tarpeellisen tehokkaaksi". Valiokunta sai mietintönsä valmiiksi 14.9.22 ja Wetzer lähetti sen puolustusministerille 16.9.22.[4]

Valiokunta tuli siihen tulokseen, että "nykyisiä n.k. suojajoukkoja täytyy pitää aivan riittämättöminä vihollisen pidättämiseen, kunnes mobilisoitujen joukkojen ylösmarssi on tullut suoritetuksi. Mikäli valiokunta luulee tietävänsä, on tämä myös Yleisesikunnan mielipide". Niinpä nyt ehdotettiinkin, että rauhan ajan armeija jaettaisiin kahteen osaan:

- suojajoukot ja
- kantajoukot.

Edellisiä tulisi olemaan heti sodan alusta 15 pataljoonaa ja 6 patteristoa (72 tykkiä) ynnä ratsuväki, noin 12600 miestä, nykyisten 11 pataljoonan, 2 patteriston ja ratsuväkiprikaatin sijasta. Laatokan pohjoispuolelle tulisi kuten ennenkin 3 pataljoonaa, joten Kannakselle riittäisi 12 pataljoonaa entisten 8 sijaan eli 50 % enemmän. Suojajoukkojen lisääminen merkitsi samalla sitä, ettei asevelvollista miehistöä enää riittäisi siihen, että muut rykmentit liikekannallepanossa muodostaisivat kaksi rykmenttiä, kuten suunnitelmat nyt edellyttivät. Suojajoukkojen lisäksi ehdotettiin pidettäväksi "kantajoukkona" 5 jalkaväkirykmenttiä, 1 erillinen konekivääriKomppania ja 6 patteristoa (18 patteria). Nämä perustaisivat lii-

kekannallepanossa 5 divisioonaa täydellisine tykistöineen. Kantajoukkoihin luettiin myös teknilliset joukot, ilmailuvoimat ja rannikkopuolustus. Yhteinen rauhanaikainen vahvuus olisi noin 11800 miestä.
Valiokunnan käsityksen mukaan suojajoukot kykenisivät puolustamaan rajoja kunnes mainittujen viiden divisioonan perustaminen ja rintamaanmarssi olisi suoritettu. Tällöin vedettäisiin suojajoukot pois rintamasta ja niistä muodostettaisiin ainakin 2 sotavahvuista divisioonaa ja myöhemmin mahdollisesti toiset kaksi.

Asevelvollisten palvelukseen astumisen valiokunta ehdotti tapahtuvaksi 4 kertaa vuodessa, jolloin joukkojen vahvuus olisi tasaisempi läpi koko vuoden ja 75 % koko armeijasta olisi heti rintamalla käytökelpoista, koska vain neljäs osa olisi alokkaita. Palvelukseenastumispäiviksi ehdotettiin maaliskuun 17, kesäkuun 7, syyskuun 17 ja joulukuun 28. päivää. Tätä järjestelmää pidettiin edullisempana kuin Yleisesikunnan suunnittelemaa "puolivuosijärjestelmää".

Kun Wetzer lähetti mietinnön puolustusministerille, hän ehdotti siitä pyydettäväksi lausunnot myös Sotaväen päälliköltä ja Yleisesikunnan päälliköltä, jotta komitea saisi tarpeelliset ohjeet työnsä jatkamiselle.

Yleisesikunnan lausunto on päivätty 11.10.22. Siinä todetaan heti aluksi, että "komitea on käsittänyt käsitteen "suojajoukot" väärin". Niihin kuuluu vain 3 polkupyöräpataljoonaa, ratsuväkiprikaati ja Savon Jääkärirykmentistä yksi komppania sekä suojeluskuntia. Nämä toimivat vakinaisen armeijan "ylösmarssilinjan" etupuolella ja niiden tehtävänä on "yksinomaan hidastuttaa vihollista niin kauan, kunnes vakinainen armeijamme on ehtinyt kokoontua ja ryhtyä suorittamaan sille puolestaan aluksi kuuluvaa tehtävää, suojata koko sodassa Venäjää vastaan tarvittavan armeijan liikekannallepanoa ja kokoontumista ... Pääasiana on aina pidettävä sitä, että ylösmarssilinjalle ehtii kokoontua tarpeellisen vahvat puolustusvoimat ennenkuin vihollinen ehtii saapua sille ... vihollinen tulee epäilyksettä olemaan niin voimakas, että me kykenemme pysäyttämään sen ainoastaan asettamalla koko vakinaisen armeijamme sitä vastaan. Meillä suorastaan ei ole varaa suurentaa suojajoukkojamme". Komitea on tehnyt suuren virheen siinä, että se on pyrkinyt lisäämään niitä vakinaisen armeijan kustannuksella.

Ylösmarssi pyritään suorittamaan linjalle Humaljoki - Äyräpää - Vuoksi. Jos näyttäisi siltä, että tälle linjalle ei ehdittäisi, ei suojajoukkoja lisätä, vaan ylösmarssi suoritetaan suunnitellulle taemmalle linjalle.

Yleisesikunnan päällikkö arvostelee ankarasti myös komitean ehdotusta kantajoukkojen käyttämisestä kenttäarmeijan muodostamiseksi ja toteaa, että niiden muodostaminen neljäksi divisioonaksi ei ole pitkään aikaan mahdollista. Hän käyttää arvostelussaan varsin voimakasta kieltä: "aivan epätoivoiseksi käy mieli" ... "sodan alussa uhratuksi 1/2 vakinaisesta armeijastamme" ja "on omiaan herättämään Yleisesikunnan hämmästystä". Lopuksi todetaan, että "armeijan nykyistä järjestelyä - ottaen huomioon Yleisesikunnan ehdottamat muutokset - kaikissa kohdissaan on pidettävä komitean ehdottamaa edullisempana".[5]

Wetzerin komitean mietintö valmistui 10.2.23. Se oli keskeyttänyt työnsä saadakseen lausunnot alakomiteansa mietinnöstä, jota se ei ollut yksimielisesti hyväksynyt. Se kokoontui uudestaan 23.10.22 ja todettuaan Yleisesikunnan hyljänneen alakomitean ehdotukset, päätti ottaa työnsä pohjaksi edellä mainitun Yleisesikunnan muistion.[6]

Komitean työhön tuli nyt kuulumaan seuraavien kysymysten selvittäminen:
- Karjalan Kaartin Rykmentin, Viipurin Rykmentin ja polkupyöräpataljoonien vahventaminen,
- Savon Jääkärirykmentin muuttaminen prikaatiksi,
- vuoristopatteriston ja erillisen kenttätykistöpatteriston perustaminen,
- panssarijunien miehittäminen pääasiassa suojeluskuntalaisilla,
- panssariauto-osaston ja kantaosaston perustaminen ratsuväkeen,
- Rautatiepataljoonan ja Radiojoukkojen uudestijärjestely,
- Autopataljoonan vahventaminen,
- etappipataljoonan perustaminen ja
- Ilmailuvoimien asteittainen laajentaminen.

Pääasiallisesti Yleisesikunnan laatimien määrävahvuusesitysten ja työn aikana vielä joukoista saatujen lausuntojen perusteella komitea laati nyt yksityiskohtaiset määrävahvuusehdotukset kutakin joukkoa varten. Kaikkia niitä ei kuitenkaan välittömästi toteutettu, esimerkiksi Savon Jääkärirykmentti muuttui prikaatiksi vasta 1927

ja Kuormastopataljoona, joka vastasi etappipataljoonaa myös vasta 1927.

Komitean laatimat määrävahvuusehdotukset edellyttivät vuotuiseksi asevelvollisten määräksi 24700 asevelvollista, mikä oli 2200 enemmän kuin ministeriön laskelmien mukaan olisi käytettävissä. Vajauksen täyttämiseksi ehdotettiin, että ratsuväessä, kenttätykistössä ja teknillisissä joukoissa alokkaat astuvat palvelukseen neljä kertaa vuodessa, jolloin 15 kuukautta palvelevien määrä tasaantuu ja näillä joukoilla on tasainen "sotakelpoisuus" kautta vuoden. Eräät joukot eivät voi vielä lähivuosina käyttää hyväkseen koko määrävahvuuttaan, esimerkiksi Viipurin Rykmentti vasta kun sen siirto Laatokan pohjoispuolelle käy mahdolliseksi. Kutsunnoissa tultaneen myös saamaan palvelukseen enemmän miehiä kuin on oletettu, koska kutsuntatoimistoille ja lääkäreille on annettu uusia ohjeita. Komitea esittää myös, että asevelvollista miehistöä ei pitäisi käyttää kaikenlaisiin komennustehtäviin kuten lämmittäjiksi, pumppumiehiksi, jopa kirjapainon latojiksi, vaan tällaisiin töihin pitäisi saada palkattua työvoimaa - toive, joka ei ole toteutunut vielä tänäkään päivänä.

Kantahenkilökunnan määrävahvuudet laadittiin yksittäisten upseerien ja käsityöläisten tarkkuudella ja tästä aiheutui laaja kirjeenvaihto, kun kaikki pyrkivät perustelemaan lisätarpeitaan. Osittain tämä ehkä johtui siitäkin, että kaikkialla vallitsi melkoinen upseerivajaus: 1.7.22 laaditun tilaston mukaan palveluksessa oli 1156 upseeria ja virkoja 1506, vajausta siis lähes neljännes.[6a]

Komitea totesi myös, ettei ylimmän johdon järjestely ollut onnistunut, vaan asioita käsiteltiin useissa toisistaan riippumattomissa virkapaikoissa, mikä teki "koneiston kankeaksi tuottamatta vastaavaa hyötyä". Komitea ei kuitenkaan ollut käsitellyt kysymystä, koska puolustusministeriössä tiettävästi oli jo ryhdytty asian vaatimiin toimenpiteisiin. Puolustusministeri, kenraalimajuri Nenonen esittikin 30.10.23 presidentille, että kutsuttaisiin koolle sotaneuvosto käsittelemään kysymystä ja antamaan lausuntonsa puolustussuunnitelmista ja sotavoimien järjestelystä. Presidentti hyväksyi esityksen ja määräsi komiteaan Nenosen esityksen mukaisesti joukon ylimpiä upseereita. Sotaneuvosto kokoontui 5.-6.11.23 keskustelemaan asiasta, mutta ei saanut aikaan selvää kannanmäärittelyä, joskin se totesi maanpuolustuksessa vallitsevan suuria puutteita ja pitikin välttämättömänä arvovaltaisen komitean asettamista asiaa

selvittämään. Presidentti hyväksyi puolustusministerin esityksen asiasta ja määräsi 26.11.23 erityisen "puolustusrevisionikomitean" asetettavaksi (sivu 65). Asiaan palataan myöhemmin.

Yleisesikunnassa laadittiin kesäkuussa 1924 muistio selvittämään "sotavoimien osittaisesti uutta rauhanajan järjestelyä, joka tulisi turvaamaan armeijan rintamaanmarssin linjalle Humaljoki - Taipale". Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää suojajoukkojen välttämätön tarve ottaen samalla huomioon riittävän vahvojen kaaderien jättäminen liikekannallepanossa perustettavia A- ja B-joukkoja varten. Muistion mukaan tarvittaisiin kahdenlaisia suojajoukkoja:
- keveitä liikkuvia muodostelmia, jotka sijoitetaan rajaseudulle ja joiden tehtävänä on viivyttää vihollista sekä
- jalkaväki- ja tykistömuodostelmia, jotka sijoitetaan lähelle "keskitysasemaa", jonka ne sodan syttyessä heti miehittävät. Suojajoukkojen olisi oltava niin vahvat, että ne voivat ryhtyä toimintaan ilman erityistä liikekannallepanoa.

Muistion mukaan tarkoitus saavutettaisiin säilyttämällä olemassa olevat kolme divisioonaa ja jääkäriprikaati, mutta lisäksi tarvittaisiin kolme uutta prikaatia: Savon Prikaati sekä 1. ja 2.Erillinen Prikaati. Uusiin prikaateihin otettaisiin pataljoonat ja patteristot olemassa olevista rykmenteistä ja ne alistettaisiin divisioonille siten, että 2.Divisioona saisi erilliset prikaatit ja 3.Divisioona Savon Prikaatin. Suojajoukkoihin tulisi kuulumaan yhteensä 10 erillistä pataljoonaa: Savon Prikaatiin 4 ja muihin 2 kumpaankin; lisäksi tulivat kolme polkupyöräpataljoonaa. Tykistöä tulisi kuhunkin prikaatiin patteristo. Suunnitelman vaatima asevelvollisten vuotuisen lukumäärän lisääminen "voitaneen helposti aikaansaada muuttamalla tarkoitustaan vastaavammaksi lääkärintarkastuksessa asevelvollisiin asetettuja hyväksymisvaatimuksia sekä ennen kaikkea käyttämällä entistä tarkemmin hyväksi työkykyisiä asevelvollisia armeijassa esiintyviä sotilashallinnollista laatua olevien paikkojen täyttämisessä".

Lähettäessään muistionsa 30.6.24 puolustusministerille, Yleisesikunnan päällikkö esitti ryhdyttäväksi seuraaviin toimenpiteisiin:
- polkupyöräpataljooniin liitetään konekivääärikomppania,
- ratsuväkiprikaatiin perustetaan panssariauto-osasto, 6 autoa, ja ratsastava patteri, 4 kanuunaa (LK 76,2); prikaatiin liitetään orgaanisesti Polkupyöräpataljoona 2,

- ratsuväkiprikaati siirretään Lappeenrannasta lähemmäksi rajaa, esimerkiksi Muolaan - Valkjärven seuduille. - Ehdotusten mahdollisimman nopea toteuttaminen olisi "maan puolustukselle hyvinkin suotavaa".[7]

Vähäisessä määrin voitiin ehdotettuja parannuksia toteuttaa tulevina vuosina, mutta 15.7.24 puolustusministeriö esitti eräitä väliaikaisia supistuksia rauhan ajan joukkoihin "pahimpien armeijassa vallitsevien epäkohtien" korjaamiseksi. Näitä olivat ministeriön mielestä

- upseerien ja kapitulanttien puute sekä
- kasarmien kurja tila eräillä paikkakunnilla ja paikoittain vallitseva sietämätön majoitusahtaus.

Epäkohtia ei tietenkään saataisi poistetuiksi kuin vähitellen vuosien kuluessa. Ministeriö oli jo ryhtynytkin toimenpiteisiin upseeri- ja aliupseeripulan poistamiseksi (sivu 85) laajentamalla Kadettikoulua ja lisäämällä kapitulanttien määrää. Tulevan vuoden budjettiin oli esitetty määrärahoja lisättäväksi kasarmien rakentamiseen ja korjaamiseen, mutta kun parannuksen aikaansaaminen tällä tavoin on hidasta, ministeriö esitti Sotaväen päällikön harkittavaksi "erinäisiä radikaalisia järjestely- ym. toimenpiteitä", joiden vaikutus tuntuisi nopeasti. Tällaisia olisivat jalkaväkirykmenttien yhden pataljoonan, useimpien erillisten konekivääriKomppaniain, tykistörykmenttien yhden patteriston lakkauttaminen toistaiseksi. Rannikkotykistössä voitaisiin osa pattereista jättää vain hoito- ja vartiomiehistön varaan. Asevelvolliset jaettaisiin tilan mukaan välittämättä määrävahvuuksista ja reservin tarpeista.

Ministeriö pyysi Sotaväen päälliköltä esitystä toimenpiteistä, joihin edellä esitetyistä esimerkin luontoisista ehdotuksista voitaisiin ryhtyä epäkohtien lieventämiseksi, kunnes ne aikanaan saadaan poistetuiksi.[8]

Sotaväen päällikkö pyysi nyt divisioonilta esityksiä ja saikin niitä runsaasti. Myös Yleisesikunta kytkettiin mukaan ja tämä teki syksyllä esityksen, jonka Sotaväen päällikkö hyväksyi ja joka 11.10.24 esitettiin puolustusministerille. Väliaikaiset lakkauttamiset supistuivat lopulta varsin pieniksi:

- Suomen Valkoisen Kaartin Vöyrin Pataljoonaan liitettäisiin 1.Erillinen Konekivääri komppania ja yhdistettäisiin väliaikaisesti 2.Konekivääri komppaniaan, 1. ja 3.Konekivääri komppania yhdistettäisiin

yhdeksi Vaasan Pataljoonan komppaniaksi; Lapuan Pataljoonaan jäisi näin ollen vain kaksi kivääri komppaniaa.
- Jääkäritykistörykmentistä lakkautettaisiin toistaiseksi patteristojen esikunnat.
Muihin joukko-osastoihin nähden ei tulisi supistuksia; Hyökkäysvaunupataljoonan suhteen tosin tehtäisiin ehdotus myöhemmin suoritettavien lisäselvitysten jälkeen. - Ehdotetut muutokset olisivat jääneet varsin vähäisiksi, joten suurisuuntaisiksi suunnitellut "radikaaliset järjestelyt" kuivuivat itse asiassa kokoon.[9]

4.234 Käkisalmen Läänin Rykmentti

Poikkeuksellinen historia oli Käkisalmen Läänin Rykmentillä, joka toimi vain runsaan vuoden ajan. Ajatus Terijoen Rajavartiopataljoonan suurentamisesta rykmentiksi oli lähtöisin sotaministeriöstä, jossa asiasta laadittiin muistio 17.12.19. Siinä todettiin, ettei pataljoonan voimin rajan vartiointia saatu kyllin tehokkaaksi. Sotaväen päällikkö kannatti esitystä lausunnossaan ja esitti rykmenttiin perustettavaksi eskadroonan suuruisen ratsuväkiosaston, "josta rajan vartioinnille olisi erittäin suuri hyöty".[1]

Presidentti teki esittelyssä 17.1.20 päätöksen uuden rykmentin perustamisesta käyttäen kantajoukkona Terijoen Rajavartiopataljoonaa. Rykmenttiin tuli kolme pataljoonaa, kussakin neljä kivääri komppaniaa. Koska kantajoukossa oli vain 7 komppaniaa ja perustaminen oli suoritettava nopeasti, määrättiin Suomen Valkoinen Kaarti, Viipurin Rykmentti, Pohjois-Savon Rykmentti, Kaartin Jääkäripataljoona ja Pohjanmaan Jääkäripataljoona luovuttamaan kukin 4.Komppaniansa "upseereineen, aliupseereineen, miehistöineen ja hevosineen" uudelle rykmentille, joka määrättiin kuulumaan 2.Divisioonaan. Sotaväen päällikön ehdottamaa eskadroonaa ei siis perustettu, mahdollisesti ratsuhevosten puutteen vuoksi. Olihan samasta syystä täytynyt ratsuväkirykmentteihin perustaa "pyöräilijäeskadroonat" edellisenä syksynä.[2]

Rykmentin komentajaksi nimitettiin everstiluutnantti E.A.Heinrichs ja toukokuussa 1920 hänet määrättiin myös Karjalan kannaksen rajakomendantiksi. 1.1.21 virkanimikkeeksi tuli Kaakkoisen rajamaan komendantti. 9.7.20 määrättiin everstiluutnantti W Hägglund rykmentin väliaikaiseksi komentajaksi "siksi aikaa kun rykmentin vaki-

nainen komentaja on Karjalan kannaksen Rajakomendanttina".[3]

Heinrichs selosti 7.2.20 Sotaväen esikunnalle rykmentin perustamista. Hän saapui Terijoelle 4.2.20 ja seuraavana päivänä rykmentti aloitti toimintansa, esikuntansa runkona Terijoen Rajavartiopataljoonan esikunta. Samana päivänä perustettiin I Pataljoona Tyrisevällä. Sitä mukaa kuin muualta tulevat komppaniat saapuivat, saatiin toisetkin pataljoonat syntymään, niin että 19.2.20 rykmentin "ulkomuoto" oli valmiina, "Sisäinen järjestely vaatii tietenkin vielä paljon työtä, ja on sen menestyminen ensi sijassa riippuvainen upseeri- ja hevoskysymyksistä niinkuin myös laaditun menosääntöehdotuksen vahvistamisesta".[4]

Everstiluutnantti Hägglund kirjoitti rykmentin muistojulkaisuun 1921, että "rykmenttiä perustettaessa oli varsinaisena tarkoituksena aikaansaada vakinainen sotilaallinen rajavartiosto Karjalan Kannakselle. Tämä vartiotehtävä ei rajoittunut puhtaasti sotilaalliseen rajanvartiointiin, kuten rajaa lähinnä olevien seutujen turvaamiseen tavanmukaisilta paikallista laatua olevilta vihollishyökkäyksiltä ja ensimmäisen vastarinnan tekemiseen todellisen ja suurpiirteisen vihollishyökkäyksen sattuessa, vaan oli sen vaikein ja rasittavin puoli rajan tulli- ja poliisivartiointi". Tämä johtui vilkkaasta salakuljetuksesta ja kommunistien liikehtimisestä rajan yli.[5]

Rykmentin kaksinainen tehtävä aiheutti alunperin kitkaa käskyvaltasuhteisiin. 2.Divisioonan komentaja kirjoitti 14.2.20 Sotaväen päällikölle lukeneensa lehdistä, että kenraali Gulinin johdolla toimiva raja-asioita käsittelevä komitea suunnittelisi rykmentin alistamista rajamaan komendantille. Kenraali Tunzelman piti tätä virheenä, koska vastuu puolustuksesta olisi pidettävä yksissä käsissä ainakin niin kauan kuin sotatila vallitsee Suomen ja Venäjän välillä. Tämä merkitsee myös kaikkien joukkojen alistamista 2.Divisioonalle. Rajan pinnassa oleva 500 metrin evakuoitu vyöhyke pitäisi alistaa rykmentille ja sen komentajan olisi siitä vastattava, mutta takana oleva, sotatilaan julistettu alue olisi alistettava komendantille ja tämä taas olisi joko sotaministeriön tai sisäasiainministeriön alainen. Rajan sulkemista koskevissa asioissa komendantin olisi oltava yhteydessä rykmentin komentajaan ja hän voisi antaa tätä toimintaa koskevia ohjeita, mutta ei saisi vaikuttaa rykmentin puolustustehtävään.[6]

Myös Käkisalmen Läänin Rykmentin komentaja esitti kirjelmällään 18.2.20 kenraali Gulinille, että "rintamapäällikkyyden alistaminen Rajamaan Komendantin, siis administratiivisen viranhaltijan, alaiseksi, näyttää organisatooriselta virheeltä". Jos 2.Divisioonan Esikuntaa ei pidetä sopivana "keskuksena", olisi perustettava erityinen käskynhaltijan virasto, joka olisi divisioonan ja sitä kautta Sotaväen päällikön alainen, ei siis minkään ministeriön. Käskynhaltijan alaisena olisi siviilikomendantti ja rintamapäällikkö. Ottaen huomioon sotatilan olisi jokaisesta kompromissista käskyvaltaan nähden "rajapuolustukselle haitallisia seurauksia".[7]

Sotaväen päällikkö puolestaan halusi rykmentin alistettavaksi rajamaan komendanttiviraston alaiseksi samalla tavoin kuin Inkerin Rykmentti (sivu 29), koska molempien tehtävänä oli rajan turvaaminen sekä salakuljetuksen ja luvattoman rajanylityksen estäminen. "Rykmenttien tehtävä ei ole taktillinen muulloin kuin sodan aikana, eivätkä ne siis rauhallisissa oloissa voi kuulua mihinkään Divisioonaan". Rajamaan komendanttivirasto olisi siis vastuussa järjestyksestä ajalla eikä 2.Divisioona, kuten tähän saakka.[8]

Alistussuhteet ratkaistiin 30.4.20 annetulla asetuksella, jolla vahvistettiin rajakomendantin ohjesääntö. Sen 8.§:n mukaan "rajan vartiointia, rajan ylipääsyä sekä rajan avaamista ... koskevissa asioissa tulee rajaa vartioivien joukko-osastojen päälliköiden noudattaa rajakomendantin määräyksiä". Rajakomendantti tosin tuli sotaministerin alaiseksi, mutta siitä huolimatta syntyi kitkaa komendantin ja sotilasviranomaisten välille. Valtioneuvosto oli 5.2.20 päättänyt, että raja oli salakuljetuksen ja Venäjältä uhkaavan ruttovaaran takia täydellisesti suljettava. Rajamaan komendantti, eversti Sarin oli kuitenkin 22.4.20 antanut Käkisalmen Läänin Rykmentin Komentajalle ulkoministeriön ohjeeseen vedoten määräyksen, ettei "niitä pakolaisia, jotka ... ovat onnistuneet pääsemään rajan yli, saa palauttaa rajan toiselle puolelle". Rykmentin komentaja vetosi nyt "ainoaan suoranaiseen esimieheensä", koska tällaisen ohjeen antamiseen ei mikään yksityinen ministeriö voinut olla oikeutettu eikä tällaista "Ulkoministeriön ohjetta voida rajajoukoille noudatettavaksi tiedoittaa viraston kautta, jonka alaisia nämä joukot eivät ole". 2.Divisioonan komentaja vetosi 31.5.20 asiassa Sotaväen päällikköön, mutta ohjesääntöön ei tullut muutosta.[9]

Uusi ohjesääntö ei poistanut tehtävissä ja alistussuhteissa esiintyvää kitkaa. 2.Divisioonan komentaja kirjoitti 16.7.20 Sotaväen päällikölle, että sen mukaan rajakomendantti on vastuussa rajan vartioimisesta, mutta "ylemmissä piireissä" esiintyy vielä käsitys, jonka mukaan vastuu olisi divisioonan. Komentaja pyytää nyt "Sotaväen Herra Päällikön virallista vahvistusta siihen, että Divisioona tästä lähtien ainoastaan taktillisesti vastaa rajan puolustuksesta s.o. vihollisen todellakin suurin joukoin hyökätessä maahan ja Rajakomendantin alaisten joukkojen osoittautuessa kykenemättömiksi rajaa puolustamaan". Sotaväen asettaminen tullipoliisin tehtäviin oli hänen mielestään epätarkoituksenmukaista ja samaa mieltä oli rykmentin aikaisempi komentajakin, everstiluutnantti Heinrichs, joka nyt toimi rajakomendanttina. Jo aikaisemmin tehty ehdotus tullipoliisin perustamisesta olisi heti toteutettava. Sotaväki ei pysty estämään salakuljetusta ja "gulasheeraamista" vaan "demoraliseerautuu". Yleisesikunnan päällikkö ja Sotaväen päällikkö olivat samaa mieltä. Tullivartiointiin pitäisi käyttää joko siviilimiehiä tai värvättyä sotaväkeä ja Käkisalmen Läänin Rykmentti olisi taktillisena reservinä torjumassa vihollisen ylivoimaiset hyökkäykset. Sotaväen päällikön mielestä olisi rykmentistä kotiutuvat asevelvolliset korvattava värvätyillä. 7.9.20 hän ilmoitti sotaministerille: "Tulen päiväkäskyllä vapauttamaan 2.Divisoonan ... normaaliaikoina edesvastuusta puolustaa ja vartioida rajaa".[10]

Vihdoin sotaministeriö 23.9.20 selvensi rajakomendantin johtosääntöä seuraavasti. "Käkisalmen läänin rykmentti on rykmentin perustamiskäskyn mukaisesti kaikissa suhteissa 2.Divisoonan alainen ... Mikäli rykmentti taktillisten vartiotehtävien ohella voi suorittaa myös tulli- ja poliisivartiointia, tulee rykmentin komentajan viimeksimainittuun vartiotoimeen nähden noudattaa Karjalan kannaksen rajakomendantin määräyksiä ja ohjeita. Rykmentin sijoitukseen nähden ei rajakomendantilla näin ollen ole määräämisvaltaa, vaan tulee hänen lähettää tulli- ja poliisivartioinnin tehostamista tarkoittavat, rykmentin sijoitukseen vaikuttavat ehdotuksensa 2.Divisioonan komentajan harkittavaksi. Edellä määrätty Käkisalmen läänin rykmentin ja Karjalan kannaksen rajakomendantin välinen suhde ei näin ollen rajoita 2.Divisioonan komentajan käskyvaltaa ja edesvastuuta Karjalan kannaksen taktilliseen vartiointiin nähden".[11]

Tarton rauhan seurauksena lopetettiin sotatila Karjalan kannaksella

ja tämän vuoksi päätettiin armeija vapauttaa rajan vartioimisesta. Tästä johtuen katsottiin voitavan vähentää jalkaväkirykmenttien lukumäärä kymmenestä yhdeksään ja 15.1.21 sotaministeri kysyikin Sotaväen päällikön mielipidettä, mikä rykmentti lakkautettaisiin. Luonnollista oli, että tämä ehdotti Käkisalmen Läänin Rykmenttiä, jonka varsinainen tehtävä nyt oli loppumassa ja joka itse asiassa oli perustettukin ylimääräiseksi joukko-osastoksi. Aivan heti ei lakkauttamista kuitenkaan voitu suorittaa. Yleisesikunta piti välttämättömänä rykmentin toimintaa siihen asti kunnes rajan vartiointia varten perustettava tullipoliisi pystyisi ottamaan vastaan tehtävän. - Komendanttilaitos ottikin sitten vähitellen vastaan rykmentin vartiotehtävät. Rajamaan komendantti kirjoitti 29.1.21 Yleisesikunnan päällikölle, että tulli- ja poliisitehtävien poistuessa rykmentin tehtäväksi jäi vain toimia "peittojoukkona pääpuolustuslinjaa varten samalla lailla kun myöhemmin sen tilalle perustettavat polkupyöräilijäpataljoonat, varmistaa armeijan ylösmarssi sodan syttyessä". Koska hänelle oli ilmoitettu, että Yleisesikunnan päällikön käskystä rykmentin kuitenkin oli ylläpidettävä jonkinlaista etuvartiojärjestelmää kenttävahteineen, hän nyt pyysi määräystä siitä, ettei rykmentillä ollut sellaista taktillista tehtävää, joka vaatisi kenttävahtien asettamista ja siitä johtuvaa hajanaista sijoitusta, vaan että rykmentti sitä mukaa kuin se vapautuu tulli- ja poliisivartioinnista, voi poistaa kenttävahdit. Näin rykmentti voitaisiin koota "niin suuriin suljettuihin osastoihin kuin mahdollista". Yleisesikunta vastasi 3.2.21 kaikkiin kohtiin myöntävästi.[12]

Presidentti hyväksyi lakkauttamisesityksen 15.3.21 ja sotaministeriö antoi siitä käskyn 17.3.21. Rykmentti oli hajoitettava 20.4.21 mennessä. Toimenpide liitettiin käynnissä oleviin uudestijärjestelyihin siten, että rykmentin henkilöstö käytettiin Karjalan Kaartin Rykmentin ja Savon Jääkärirykmentin vahventamiseen sekä polkupyöräpataljoonien uudestimuodostamisen rungoiksi.[13]

4.235 *Majoituskysymyksiä*

Kuten jo mainittiin, vaikuttivat majoitusmahdollisuudet melkoisesti joukkojen sijoittamiseen. Venäläisten rakentamat kasarmit eivät olleet Suomen sotilaspoliittisen tilanteen kannalta edullisimmilla paikoilla. Kasarmien puutteessa oli pakko majoittaa sotaväkeä siviiliväestön asumuksiin. Sotaväen päällikön mielestä tämä heikensi kuria, haittasi koulutusta ja oli miesten terveyden kannalta epäedullista.[1]

2.Divisioona ilmoitti 13.10.19 Sotaväen päällikölle, että Viipurin Rykmentin I Pataljoona oli vielä Raivolassa, kun Raudussa, minne se olisi pitänyt siirtää, oli ollut mahdotonta saada sille sopivaa majoitusta. Sotaväen päällikkö esitti vielä samana päivänä sotaministeriölle, että rajan suojelun uudesti järjestelyn johdosta olisi Metsäpirttiin sijoitettava kaksi komppaniaa ja Kiviniemeen yksi. Näille olisi nyt mitä kiireellisimmin rakennettava "hyvät ja tilavat talvibarakit", koska kasarmeja ei ollut ja siviiliväestön asumuksiin majoittaminen oli epätarkoituksenmukaista.[2]

Yleisesikunta perusteli "Kiviniemen ja Metsäpirtin garnisoonia" seuraavasti. Jos vihollisen onnistuu saada haltuunsa Kiviniemen ja Taipaleen ylimenokohdat, on puolustus vedettävä taaksepäin aina linjalle Käkisalmi - Räisälä - Pölläkkälä asti. Lähimmät joukot ovat nyt Käkisalmessa, josta on matkaa Vuokselle noin 50 - 60 km, kun rajalta on sinne vain 20 - 30 km. Ylimenopaikat "ovat näinollen äkkinäisen hyökkäyksen tapahtuessa viholliselle avoimia ja Käkisalmeen sijoitetun rykmentin ensi-tehtäväksi tulisi heittää hänet takaisin Suvannon yli. - Yritys, joka luultavasti ei onnistuisi". Koska kummassakin paikassa on hyvät puolustusasemat, riittää Kiviniemen miehitykseen 2 komppaniaa ja Taipaleeseen 1 komppania konekivääreineen. Viimemainitussa paikassa on taktillisesti edullisinta sijoittaa puolustus joen eteläpuolelle, Metsäpirttiin. Säännöllisten olojen aikanaan palattua on joukkojen sijoitus ratkaistava tilanteen mukaisesti ja nyt voidaan tyytyä parakkeihin, "sikäläiset asumusolosuhteet eivät salli majoituksen järjestämistä siviiliväestön luona".[3]

Sotaministeriö ilmoitti 28.10.19, että parakkien piirustukset ovat hyväksytyt ja paikoista sovitaan 2.Divisioonan kanssa. Työt aloitetaan heti kun varat on myönnetty. - Ilmeisesti töitä jo aloiteltiinkin, sillä majuri Hanell on Sotaväen esikunnassa merkinnyt 8.12.19, että ne on keskeytetty, koska varoja ei ole myönnetty. Pari päivää

myöhemmin hän on merkinnyt saaneensa ministeriöstä tietää, että varoja tullaan pyytämään eduskunnalta lisäbudjetissa.

Kaikesta huolimatta Viipurin Rykmentin I Pataljoona siirrettiin alueelle siten, että pääosa majoitettiin Kiviniemeen ja yksi komppania Rautuun. Divisioona tosin ehdotti, että se voitaisiin sijoittaa Haminaan tai Sortavalaan, mutta Sotaväen päällikkö ei tähän suostunut, "maan puolustusta koskevista syistä". Hän esitti vielä 1.12.19 ministeriölle pyynnön parakkien rakentamisesta perustellen sitä aikaisemmin esittämillään sotilaallisilla syillä ja koska paikkakunnat nykyisin olivat täynnä inkeriläisiä pakolaisia.[4]

Seuraavaksi Viipurin Rykmentin komentaja esitti pataljoonan siirtämistä Käkisalmeen, mutta Yleisesikunta ei siihen suostunut. Se painotti 26.3.20, että poliittinen ja sotilaallinen tilanne ei ollut lainkaan muuttunut, vaan Kannaksella oli pidettävä joukkoja yhtä paljon kuin ennenkin. "Olisi sen vuoksi väärin heikontaa puolustusta raja-alueella".[5]

Kauan ei pataljoonaa kuitenkaan voitu pitää Kiviniemessä. 2.Divisioonan komentaja esitti 14.12.20 sen siirtämistä Haminaan, missä oli majoitusmahdollisuuksia. Perusteluna oli "erittäin kurjat majoitusolot". Lämpötila ei nouse kuin muutamia asteita yli jäätymispisteen "uunien täydellisen kelvottomuuden takia", pataljoona ei voi kestää nykyisiä olosuhteita "ilman mitä suurimpia terveydellisiä vaurioita". Esitykseen suostuttiin ja pataljoona siirtyi Haminaan ennen vuoden loppua.[6]

Vuoden lopulla päätettiin kuitenkin Raudun - Metsäpirtin alueelle siirtää komppania Savon Jääkärirykmentistä Viipurista. Sotaväen päällikkö antoi tästä ensimmäisen käskyn 2.Divisioonalle 26.12.21 ja lopullisen siirtokäskyn 8.1.22. Rautuun oli majoitettava kaksi joukkuetta rautatieasemalle ja Metsäpirttiin yksi joukkue kunnantalolle. Komppanian tehtävänä oli "suojata ... rajaseutua venäläisten mahdollisilta ryöstöretkiltä sekä olla sikäläisen väestön moraalisena turvana". Kenttävahteja rajalle ei kuitenkaan pitänyt asettaa, vaan komppania pidettiin "joukkueittain suljettuna, jatkaen garn. tapaista kouluutustaan".[7]

Kiviniemeen ryhdyttiin vuonna 1921 rakentamaan kasarmeja ja ne valmistuivatkin niin, että Savon Jääkärirykmentin III Pataljoona muutti niihin 9.10.22. Näin pääsi aikaisemmin tullut 8.Komppania pataljoonansa yhteyteen.[8]

Sotaväen päällikkö kirjoitti 17.3.22 Yleisesikunnan päällikölle, "kuinka tärkeätä onnellisen keskittämisen turvaamiselle yleensä olisi voida majoittaa kyllin paljon joukkoja jo rauhan aikana lähelle rajaa, jossa ne ovat paljon tarpeellisemmat kuin sisämaassa ja Pohjanlahden rannikolla. Tässä suhteessa en pidä mitään menoja liian suurina". Hän pyysi myös "kyllin painokkaasti painostamaan asiaa S.M:lle".[9]

Polkupyöräpataljoonat olivat suojajoukoista tärkeimpiä ja nopeutensa vuoksi käyttökelpoisimpia, minkä vuoksi ne piti sijoittaa mahdollisimman lähelle tulevaa toiminta-aluettaan. Yleisesikunnan mielestä PPP 1:n tuli saada kasarmit Terijoella, kuten myöhemmin tapahtuikin. PPP 2 olisi pitänyt sijoittaa Lintulaan taikka Joutselkään, mutta joka tapauksessa Lintulan - Kivennavan maantien varteen. Koska elämä näissä paikoissa "tulisi pataljoonalle yksitoikkoiseksi ja voisi myöskin vaikeuttaa kunnollisen upseeriston ja kapitulanttialipäällystön pysyttämistä pataljoonassa", Yleisesikunta kuitenkin katsoi voivansa hyväksyä sijoituksen Kivennavalle, mutta tämä olikin "äärimmäinen myönnytys", sillä "pataljoonan sijoituksen ensi sijassa määräävät strategiset näkökohdat". Sotaväen päällikkö olisi halunnut pataljoonan Raivolaan lähinnä taloudellisista syistä. Pataljoona olikin Raivolassa siihen saakka kunnes sille rakennettiin kasarmit Valkjärvelle.[10]

PPP 3:n komentaja esitti pataljoonansa lopullista sijoittamista Sortavalaan ja 3.Divisioonan komentaja oli samaa mieltä, mutta Yleisesikunnan päällikkö vastusti suunnitelmaa jyrkästi ja halusi pataljoonan Suistamolle, josta sillä olisi lyhyt matka rajalle, kun Sortavalasta käsin tulisi ylimääräinen päivän marssi toiminta-alueelle. Suistamoa oli vastustettu sillä perusteella, että sinne ei saataisi kykenevää upseeristoa, koska siellä ei olisi mahdollisuutta lasten kouluttamiseen, eivätkä palkat sallisi sitä toisella paikkakunnalla. Yleisesikunta selitti, että "joukko-osastoja sijoitettaessa ei aina voida ottaa huomioon upseeriston yksityisiä etuja, eikä näitten nojalla sivuuttaa painavia strateegisia näkökohtia", erityisestikin suojajoukkojen kohdalla. - PPP 3 sijoitettiin lopulta kuitenkin Mikkeliin, vaikka Suistamolla oli jo Metsähallituksen toimesta hankittu 40000 metriä rakennushirsiäkin Yleisesikunnan valitsemalle paikalle.[11]

Tavoitteena oli toisaalta saada joukot täydennysalueensa sisäpuo-

lelle tai ainakin sen lähelle ja toisaalta sijoittaa suojajoukot toiminta-alueensa tuntumaan. Tästä johtuen Enckellin komitea esitti eräitä väliaikaisia sijoituspaikkoja, kunnes saataisiin mahdollisuudet majoittaa joukot lopullisille paikoilleen. Sotaministeriön 25.8.20 päivättyyn mietintöön on edellä mainitun Polkupyöräpataljoona 3:n Enoon sijoittamisen (vrt. s. 82 ja 91) lisäksi merkitty seuraavat väliaikaisratkaisut.

- Kenttätykistörykmentti 3 aluksi Rantasalmelle, lopullisesti Savonlinnaan; aikanaan rykmentti kuitenkin muutti Lappeenrannasta Riihimäelle.
- Viipurin Rykmentti haluttiin siirtää Sortavalan lähelle Helylään, mutta se jäi kuitenkin Haminaan, josta se vasta vähän ennen Talvisotaa siirtyi Jaakkiman Huuhanmäkeen.
- Rannikkotykistörykmentti 3:n esikunta ja huolto sijaitsivat Sortavalassa, mutta ne suunniteltiin siirrettäväksi Jaakkimaan. Siirto **toteutettiinkin** myöhemmin ja ne sijoitettiin Lahdenpohjaan.
- Koivistolla oleva Ilmailuosasto 3 siirrettiin väliaikaisesti Sortavalaan ja lopulliseksi sijoituspaikaksi suunniteltiin Jaakkimaa, mutta siirtoa ei koskaan toteutettu (sivut 80-84 ja 91).[12]

Edellä jo mainittiin Viipurin Rykmentin I Pataljoonan vaikeat asunto-olot. Monilla muillakin joukoilla oli samanlainen tilanne. Esimerkiksi voidaan ottaa Kajaanin Sissipataljoonan kurjien majoitusolojen vaikutus joukon terveyteen. Se asui Tampereella venäläisen sotaväen parakeissa. Pataljoonan komentaja kirjoitti Jääkäriprikaatin komentajalle 8.2.21 mm. seuraavaa. "Viime kuukausien kuluessa on pataljoonasta vapautettu 18 alokasta keuhkotaudin tähden, jonka he lääkärin lausunnon mukaan ovat saaneet täällä sietämättömien asunto-olojen takia ... ei voi olla puhettakaan keuhkopotilaiden toipumisesta näissä oloissa. Kaikesta päättäen tulee keuhkosairaudet edelleen jatkumaan ... lämpö kosteissa parakeissa voi vaihdella vuorokaudessa 25 asteella ... seurauksena voi olla pataljoonan johdon siirtyminen lääkärien huostaan". Kurjista asunto-oloista johtuen kantahenkilökunnassa ilmenee halua anoa siirtoa pois pataljoonasta. Onnistuminen "työn ilon ja innostuksen ylläpitämisessä" johtuu "etupäässä miehistön vaatimattomasta ja vakavasta luonteesta". "Muutaman kymmenen venäläisen vangin oleskelu Hämeenlinnan kasarmirakennuksissa ei liene sellainen syy, jonka takia pataljoonaa voidaan pitää sietämättömissä olosuhteissa". - Pataljoona siirrettiinkin pian suunnitelman mukaisesti Hämeenlinnaan.[13]

4.236 Rajavartiostot

Rajavartiostojen organisaatiossa tapahtuneet muutokset johtuivat suureksi osaksi kysymyksestä, käytettäisiinkö rajan vartiointiin asevelvollisia vai palkattua väkeä. Pohjimmiltaan tietenkin oli kysymys rahasta, asevelvolliset tulivat valtiolle halvemmiksi kuin värvätyt. Ratkaisun tarkoituksenmukaisuus jäi tällöin helposti vähäiselle huomiolle.

Käkisalmen Läänin Rykmentti otti 20.2.20 vastuun Karjalan kannaksen rajan vartioinnista. Rykmentin komentaja, everstiluutnantti Heinrichs määrättiin toukokuussa myös rajakomendantiksi. Kesällä hän teki esityksen erityisestä sisäisestä tullirajasta ja 25.9.20 valtioneuvosto määräsikin tällaisen rajan noin 30 km valtakunnan rajasta sisämaahan päin. Tämän rajan yli saatiin tuoda tavaroita vain rajakomendantin luvalla. Tarkoituksena oli rehottavan salakuljetuksen estäminen. Tämän tullirajan valvontaan perustettiin rajakomendantin alainen tullipoliisi, vahvuudeltaan 7 esimiesasemassa olevaa ja 37 tullipoliisia.[1]

Sotaväen päällikkö kirjoitti 9.2.21 sotaministerille saaneensa tietää eduskunnassa suunniteltavan Kannaksen rajan vartioinnin jättämistä edelleenkin sotaväen tehtäväksi. Hän vastusti tätä jyrkästi perustellen kantaansa mm. sillä, ettei asevelvollisille voida antaa poliisitehtäviä, joihin heillä ei ole koulutusta eikä kokemusta. Sotaväkeä pitäisi Kannakselle sijoittaa kaksi rykmenttiä, mikä sekä koulutuksen että sotavalmiuden kannalta on täysin epätarkoituksenmukaista. Sotaväen päällikkö ei voi ottaa vastuuta siitä, että raja tulee kunnollisesti vartioiduksi ja vastuu lankeaakin niille, jotka aiheutuvat epäkohdat tietäen kuitenkin ovat valmiit panemaan rajan vartioinnin sotaväen tehtäväksi.[2]

Sotaministeriössä laadittiin samaan aikaan muistio, jossa yhdyttiin Sotaväen päällikön kantaan ja ehdotettiin, että "hankittaisiin Tasavallan Presidentin hyväksyminen siihen, että
1) asevelvollisia ei saada käyttää rauhanaikaiseen rajavartiointiin; sekä
2) että tämän johdosta Käkisalmen Läänin Rykmentti 1.3.21 lukien hajoitetaan ..."[3]

Kun Tarton rauhan jälkeen Käkisalmen Läänin Rykmentti huhtikuussa 1921 lakkautettiin, tullipoliisi otti vastaan rajan vartioinnin,

viimeisen vartiolohkon 4.4.21. Voidakseen vastata laajentuneesta tehtävästään tullipoliisia vahvennettiin ja sille hankittiin aseistukseksi kiväärien ja pistoolien lisäksi jopa konekiväärejäkin. Vahvuudeksi tuli aluksi 379 miestä.

Vuoden 1922 alusta komendanttilaitos ja tullipoliisi yhdistettiin Kannaksen rajavartiostoksi. Sen tehtävänä oli kuitenkin edelleenkin toimiminen tulliviranomaisena ja organisaation mallina oli tullilaitos. Rajavartiolaitoksen historia toteaa, että "sotilaallisuutta oli oikeastaan vain siinä, että miehistöstä käytettiin nimitystä "rajavartiosotilas" ja että puku oli jalkaväelle vahvistettua mallia". Puolustuksesta vastasi edelleenkin puolustuslaitos, jonka suojajoukot olivat varsin lähellä rajaa.[4]

Kun Suomi Tarton rauhassa sai Petsamon alueen, valtioneuvosto päätti 25.11.20, että alueen miehitys ja rajan vartiointi annetaan Lapin rajavartiostolle. Samalla siirrettiin Kuusamo Kainuun rajavartiostolle. 22.1.21 määrättiin Petsamoon lähtemään Lapin rajavartiostoon kuuluva "Petsamon rajavartiosto", 3 upseeria, 22 aliupseeria ja 267 miehistöön kuuluvaa. Pian vahvuutta kuitenkin pienennettiin, seuraavan vuoden alussa se oli enää vain 50 miestä.[5]

Helmikuussa 1922 sattunut "läskikapina" (s. 10) osoitti, että säästäväisyyssyistä tapahtunut rajavartiostojen supistaminen oli tehnyt ne toimintakyvyttömiksi. Seuraavat luvut antavat esimerkinluontoisen kuvan vahvuuksien vaihteluista.[6]

Rajavartiosto	26.8.19	vuoden 1922 alussa
Petsamo	-	50 miestä
Lappi	noin 500 miestä	126 "
Kainuu	" 300 "	150 "
Joensuu	" 150 "	68 "
Salmi	" 350 "	273 "
Yhteensä	noin 1300 miestä	667 miestä

Eduskunnan läskikapinan jälkeen lisämenoarviossa myöntämät määrärahat eivät enää voineet tilannetta korjata. Seuraavan vuoden menoarvioon yritettiin saada rajavartiolaitoksen määrärahat pysytetyksi nyt saavutetulla tasolla, mutta kun tilanne rajoilla oli ainakin

näennäisesti rauhoittunut, eduskunta radikaalisti supisti ehdotetun 38 miljoonan markan määrärahan 25 miljoonaan ja kehotti hallitusta "ryhtymään toimenpiteisiin rajavartioinnin järjestämiseksi sotaväellä hoidettavaksi". Valtioneuvosto antoi 8.2.23 puolustusministeriön tehtäväksi päätöksen toteuttamisen. Ensi sijassa oli rajavartiostojen keskuspaikoilla olevissa osastoissa palvelevat värvätyt korvattava asevelvollisilla.

Puolustusministeriön kanta oli jyrkän kielteinen. Asiasta oli jo saatu riittävästi kielteisiä kokemuksia. Ensinnäkään asevelvolliset eivät ikänsäkään vuoksi voineet olla kypsiä itsenäistä harkintakykyä vaativiin tehtäviin rajan vartioinnissa eikä heitä lyhyenä palvelusaikana ehditä siihen kouluttaakaan. Toiseksi toiminta rajalla on niin vierasta normaalille palvelukselle, että mies reserviin siirtyessään ei ole kelvollinen liikekannalle pantaviin joukkoihin. Näihin kuitenkin tarvitaan koko asevelvollinen ikäluokka, jotta puolustustehtävästä pystyttäisiin suoriutumaan. Puolustusministeriö katsoi kuitenkin voivansa suostua siihen, että asevelvollisia sijoitettaisiin keskuspaikoissa oleviin rajavartiostojen taktillisiin reserviosastoihin, ehdolla, että näissä annettaisiin miehille sama koulutus kuin armeijassakin ja että sotalaitoksella olisi oikeus suorittaa näissä joukoissa koulutustarkastuksia, vaikka ne olivatkin sisäasiainministeriön alaisia. Sisäministeriö laatikin tältä pohjalta suunnitelman, jonka mukaan näihin reserviosastoihin tarvittiin 423 asevelvollista, "joille annettaisiin sama koulutus kuin armeijassakin, mutta joita poikkeustapauksissa voitaisiin käyttää rajanvartiointiinkin". Osastot sijoitettaisiin Rovaniemelle, Kajaaniin, Joensuuhun ja Pitkäänrantaan. Eduskunta myönsi tarvittavan lisämäärärahan 27.3.22, jonka jälkeen voitiin siirtyä järjestelmään, joka periaatteessa on vieläkin voimassa. - Karjalan kannaksella ei asevelvollisia katsottu voitavan käyttää.

Suojeluskuntien käyttämisestä rajan vartiointiin teki valtioneuvosto kielteisen päätöksen marraskuussa 1919. Kuitenkin sopi 2.Divisioona Kannaksen suojeluskuntien osallistumisesta poikkeuksellisesti rajan varmistukseen siten, että tämä voi tapahtua rajalle sijoitettujen joukko-osastojen päällystön asianomaiselle paikallispäällikölle kussakin tapauksessa erikseen esittämästä pyynnöstä. Suojeluskuntia ei kuitenkaan saanut käyttää rajalinjaan liittyvällä 500 metrin syvyisellä evakuoidulla alueella. Rajavartiotoimintaa vuonna 1922 järjestettäessä oli esillä myös suojeluskuntien mahdollinen

osallistuminen varsinaiseen rajan vartiointiin. Viipurin suojeluskuntapiiri olisikin tähän suostunut, mutta suojeluskuntien ylin johto ei sitä hyväksynyt.[7]

Alkuvuodesta 1922 tilannetta pidettiin kuitenkin niin uhkaavana (s. 27), että sisäasiainministeriö esitti rajavartiostojen vahventamista palkkaamalla niihin suojeluskuntalaisia. Lähinnä tulisivat kysymykseen Salmin ja Joensuun rajavartiostot, joihin väkeä tarvittaisiin heti, mutta enintään kolmen kuukauden ajaksi. Normaali värväys tulisi liian kalliiksi, kun kysymyksessä oli tilapäinen avun tarve. Tähän ei myöskään uskottu saatavan vakinaisen väen joukkoja.

Yleisesikunta ilmoitti 5.1.22 kannattavansa kylläkin rajavartiostojen vahventamista, mutta totesi samalla, että Viipurin, Sortavalan ja Joensuun suojeluskuntapiirien suojeluskuntalaiset on kaikki jo varattu käytettäviksi vakinaisen armeijan lisänä sodan syttyessä Venäjää vastaan. Sisäasiainministeriön aikeet rikkoisivat pahasti Yleisesikunnan ja Suojeluskuntien yliesikunnan yhdessä laatimia suunnitelmia. Yleisesikunta suostuisi kuitenkin siihen, että lisämiehistöt otettaisiin vain yhdestä tai joistakin määrätyistä suojeluskunnista ja että miehistön mukana tulisi myös vastaava päällystö, jolloin saataisiin takeet siitä, ettei joukkoon soluttautuisi epäluotettavaa ainesta ja "mahdollisesti päinvastaisia tarkoituksia varten tehtävään pyrkiviä". Näillä edellytyksillä Joensuun rajakomendantti voisi saada tarvitsemansa 50 miestä Pielisjärven suojeluskunnasta ja Salmin rajakomendantti 181 miestä Salmin suojeluskunnasta tai tarvittaessa lähikunnista. Ellei sisäasiainministeriö voisi suostua ehdotukseen, olisi suojeluskuntalaiset yritettävä hankkia sisämaasta. Asiakirjoista ei ilmene, saatiinko suojeluskuntalaisia palkatuksi, mutta polkupyöräjoukkoja lähetettiin joka tapauksessa rajalle.[8]

Yleisesikunta esitti 3.3.23 sisäasiainministeriölle, että sodan syttyessä raja-alueen jako piireihin rauhan aikaisin perustein ei sovi Yleisesikunnan suunnitelmiin maan puolustamiseksi. Sen vuoksi olisi ministeriön sodanuhkan aikana tai liikekannallepanon alkaessa ilmoitettava rajavartiopiirien hajoittamisesta sekä joukkojen alistamisesta sotilasjohdolle. Rajavartiojoukoissa palvelevat upseerit, reservinläiset ja nostomiehet jäävät toistaiseksi palvelukseen rajavartiojoukkoihin. Osa miehistöstä, jonka palvelussitoumus

päättyy, voi sodankin aikana poistua joukosta. Näiden pitäminen täysilukuisina olisi kuitenkin tärkeätä, jonka vuoksi esitetään, että miehistön kanssa tehtäisiin sodan varalta lisäsopimus, jonka mukaan heidän olisi sodan sytyttyä palveltava ainakin kuukausi normaalisopimuksen mentyä umpeen. Lisäksi Yleisesikunta halusi saada sodan syttyessä käyttöönsä rajavartiostojen ampumatarvikeja muonavarastot, koska/nimenomaan sodan ensi päivinä olisi erittäin paljon hyötyä ennen normaalin huollon käyntiin saantia.[9]

Sisäasiainministeriö hyväksyi 2.5.23 Yleisesikunnan esityksen, mutta esitti, että rajavartiokomppaniat pitäisi senjälkeen kun armeijan keskittäminen on saatu suoritetuksi, koota rauhan aikaisen jaotuksen mukaisiksi joukko-osastoiksi, jolloin näistä saataisiin suurin hyöty. Täten muodostetut joukot "voisivat parhaiten kehittää rajavartiopalveluksessa rauhan aikana saavuttamansa tottumuksen ja kokemukset koko armeijan hyödyksi".[10]

4.24 PUOLUSTUSVOIMIEN VARUSTAMINEN JA TALOUDELLINEN PUOLUSTUSVALMIUS

Sotalaitoksen materiaalisena perustana oli Vapaussodassa saatu sotasaalis. Vuosina 1918-1919 suoritettiin jonkin verran hankintoja ulkomailtakin, mm. ostettiin panssarivaunuja ja lentokoneita, joita ei ollut sotasaaliin joukossa lainkaan (sivut I 153-154). Aluksi oli suoranainen pakko uhrata melkoisesti varoja maanpuolustukseen, mutta sitä mukaa kuin olot rauhoittuivat, pieneni myös sotalaitoksen osuus valtion budjetista, kuten seuraava lukusarja osoittaa:[1]

Vuosi	1919	1920	1921	1922	1923	1924
%	22,0	19,4	14,6	16,0	12,2	16,0

Aiheellisesti totesikin sotaministeriön talousasiain esiupseeri, eversti Spåre 29.10.19, että rauhan ajan armeijaltakin puuttui vielä perusvaatetus ja -varustus, puhumattakaan siitä, että sitä olisi riittänyt liikekannalle pantavalle kenttäarmeijalle.[2]

Yleisesikunta yritti jopa taloudellisuuteen vedoten saada rahaa puolustuksen tehostamiseen. Sotaministerille esitettiin 17.10.19 konekivääримäärän lisäämistä, mikä tietenkin "vaatisi lisäkustannuksia, mutta kuitenkin ainoastaan näennäisesti, koska suurempi puolustusmahdollisuus, jonka tämä mekaaninen voima tarjoaa, sallii jalkaväen vahvuuden pienentämistä, joten menot täten tasottuvat". Erityisesti Karjalan kannaksen puolustuksen tehostamiseen olisi tarvittu konekivääreitä.

Yleensä eduskunta moitti sotilasmenoja suuriksi ja karsi niitä. Vuoden 1921 budjettia käsiteltäessä määrärahoja vähennettiin niin radikaalisti, että sotaministeri Jalander tämän vuoksi erosi hallituksesta 8.3.21. Kun Cajanderin hallituksen budjettiesityksessä oli melkoisesti vajausta, eduskunta vähensi puolustusmenoja noin 33 miljoonalla markalla. Käsiteltäessä budjettiesitystä vuodeksi 1924 puolustusministeri Jalander ehdotti eräitä puolustusmenoja lisättäväksi, mutta vasemmiston ja keskustan äänillä esitys hylättiin. Sattuipa sellaistakin, ettei puolustuslaitoksen henkilökunnalle olisi haluttu maksaa samansuuruisia kalliinajan lisiä kuin siviilivirkamiehille (sivu 78).[4]

Edellä jo mainittiin tapaus, jolloin vasemmiston ja keskustan äänillä hylättiin esitys puolustusmenojen lisäämiseksi. Vasemmisto vastusti periaatteessa kaikkia puolustusmenoja, mutta erityisesti perushankintamäärärahoja. Kuitenkin on jo havaittavissa sosiaalidemo-

kraattisen puolueen keskuudessa vähitellen myönteisempääkin suhtautumista, kuten ilmenee mm. eräästä puheenvuorosta eduskunnassa 27.3.23: "... meillä on puolustuslaitos olemassa puolustustehtäviä varten ... sen onnettomuuden tapahtuessa, että Suomen miesten täytyy marssia rajalle, niin sille (puolustuslaitokselle) on hankittava ammuksia ... se ei sellaisenaan ole mikään militaristinen kysymys. Kysymys on maan puolustuksesta, itsepuolustuksesta tavallansa, tämän sanan laajassa merkityksessä ... naapurimaassamme paraikaa käydään mitä suuremmoisinta asevarustelua, johon verraten täkäläinen asevarustelu vallan kalpenee ..." (vrt. s. 58). Kommunistit vastustivat jyrkästi puolustusmenoja ja saivat tukea sosiaalidemokraattien vasemmalta siiveltä. Porvarilliset puolueet tukivat periaatteessa hallitusten puolustusbudjetteja, mutta varsinkin maalaisliitto oli monesti esityksiä pienentämässä: "... on selvää, että Suomen valtio ei voi kantaa sotilaskustannuksia kauan sellaisina kuin ne nykyisin ovat ja että tässä täytyy tulla vähennys..." (5.3.20)[5]

Sotaministeriön taisteluvälineosasto totesi jo vuonna 1918, että maan puolustusvalmiuden kannalta oli välttämätöntä pystyä kotimaassa valmistamaan tärkeimpiä sodassa tarvittavia välineitä ja tarvikkeita. 1920-luvun alussa saatiinkin vireille jo vähäisessä määrin sotatarviketeollisuutta. Syksyllä 1919 asetettiin komitea sitä suunnittelemaan ja sen ehdotuksesta hankittiin vuonna 1920 koneita ruutitehdasta varten. Eduskunta oikeutti 29.5.22 hallituksen ryhtymään toimenpiteisiin sen perustamiseksi ja varasi tarkoitukseen ensimmäiset määrärahat. Valtion ruutitehdas perustettiin vuonna 1923 Vihtavuoreen Jyväskylän lähelle ja se aloitti tuotantonsa 1926.

Sotasaalisvarastojen lisäksi hankittiin patruunoita vuosina 1918-1921 ulkomailta pääasiallisesti ylijäämävarastoista. Riihimäelle perustettiin vuonna 1918 yksityinen patruunatehdas, jonka laskettiin pystyvän tyydyttämään puolustuslaitoksen rauhan ajan tarpeet. Kun tehdas monien vaikeuksien vuoksi ei siihen kyennyt - mm. tulipalo vuonna 1922 - päätettiin vuonna 1923 perustaa valtiolle oma patruunatehdas. Se rakennettiin Lapualle ja aloitti toimintansa vuonna 1924.

Ensimmäisenä asetehtaana voidaan pitää Asevarikko 1:n korjauspajan yhteyteen vuonna 1924 perustettua "piippuverstasta", joka kelvottomista kivääripiipuista putkitti 20000 uuden veroista kivääri-

piippua. Varsinaisen kivääritehtaan perustamisesta päätettiin vasta vuonna 1925. Hämeenlinnaan perustettiin vuonna 1922 pukuleikkaamo, josta kehittyi myöhemmin Riihimäelle siirtynyt Armeijan pukimo, Valtion Pukutehtaan edeltäjä.[6]

Laivaston alkuna olivat Vapaussodassa saadut sotasaalisalukset. Niiden määrä yhtä vähän kuin laatukaan eivät tyydyttäneet sotalaitoksen vaatimuksia. Ensimmäisen esityksen laivaston rakentamiseksi teki vuonna 1919 asetettu ns. suuri rannikkopuolustuskomitea, jonka puheenjohtajana toimi kenraali Enckell. Komitea nojautui Rannikkopuolustuksen esikunnan laatimaan ohjelmaan, jonka hinnaksi arvioitiin 560 milj. markkaa. Sekä Yleisesikunnan päällikkö että Sotaväen päällikkö kannattivat komitean esitystä, olihan ensinmainittu juuri esityksen tehneen komitean puheenjohtaja. Lausunnossaan presidentille 21.8.21 Enckell toteaa ehdotetun laivaston tarpeellisuuden sekä Venäjän että Ruotsin vastaisessa sodassa. Wilkama puolestaan olisi halunnut lisätä "vedenalaisten veneiden" määrän neljästä kuuteen ja vähentää sisävesilaivastoa. Laatokan lisäksi saattoi sotanäyttämönä tulla kysymykseen vielä Saimaa, mutta ei enää Päijänne.
Laivaston rakentamisen varmistamiseksi esitettiin erityistä laivastolakia ja ensimmäisiä määrärahoja jo vuoden 1921 budjettiin. Eduskunta hylkäsi esitykset useana vuonna peräkkäin ja kysymys siirtyi puolustusrevisionikomitean käsiteltäväksi.[7]

Sotasaaliina ei maahan jäänyt lentokoneita, mutta vuonna 1918 hankittiin Saksasta muutamia koneita ja seuraavana vuonna Ranskasta parikymmentä, enimmät vesitasoja. Ilmavoimien ilmoituksen mukaan oli 4.5.20 lentokunnossa 5 vesitasoa ja 6 maalentokonetta, joita voitiin käyttää koulutukseen ja tiedusteluun. Samana vuonna hankittiin myös muutamia tähystyspalloja, joitten käyttöön piti perustaa erityinen tähystyspallokomppania, mutta koulutetun henkilökunnan puutteessa sitä ei saatu toimintaan (vrt. s. 90)[7a] Ilmailuvoimien esikunta esitti 30.6.22, että 'Ensimmäisenä hätäaputoimenpiteenä" varattaisiin 10 milj. markkaa lentokoneitten hankintaan ja ostettaisiin 6 taistelukonetta koulutusta varten ja 14 "mobiilivarastoon". Ilmailuvoimilla oli tuolloin "yksi ainoa sotakelpoinen tiedustelulaivue ... Sotakelpoisia taistelukoneita, saatikka sitten taistelulaivueita, ei löydy ainoatakaan". Sotaväen päällikkö ja Yleisesikunnan päällikkö suhtautuivat esitykseen myönteisesti, mutta viimeksi mainittu ei halunnut lausua mielipidettään siitä, riit-

täisikö tämä määrä "tyydyttävästi täyttämään Armeijan ensimmäisen tarpeen". Enckell ehdottikin komitean asettamista "pohtimaan Ilmailuvoimiemme kehittämisohjelmaa koko laajuudessaan" ja puolustusministeriö asetti sen 22.7.22. Tämäkin kysymys siirtyi puolustusrevisionikomitealle.[8]

Ilmailuvoimiin kuului jo vuonna 1918 Santahaminan ilmailutelakka, joka aluksi suoritti vain korjauksia, mutta rupesi pian rakentamaan lentokoneitakin. Vuonna 1921 perustettiin Ilmailuvoimien lentokonetehdas, johon ilmailutelakka yhdistettiin. Santahaminan lisäksi lentokonetehdas toimi myös Suomenlinnassa ja sen ensimmäiset tuotteet, meritiedustelukoneet, valmistuivat vuoden 1922 lopulla. Tehdas siirrettiin myöhemmin Tampereelle.[9]

Puolustusvalmiuden kannalta tärkeän itärajan, erittäinkin Karjalan kannaksen, linnoittamiseen käytettiin erään laskelman mukaan vuosina 1920-1924 yhteensä 31 milj. markkaa.[10]

Taloudellisen puolustusvalmiuden kehittämistä selvittämään puolustusministeriö asetti vuonna 1924 sotatalouskomitean, puheenjohtajana K Castrén. Se esittikin eräitä toimenpiteitä, jotka eivät kuitenkaan johtaneet toimenpiteisiin ja niin komitea pyysi vapautusta tehtävästään.[11]

Talousasiain esiupseeri, eversti Spåre esitti 19.9.19 erityisen sotarahaston perustamista, koska "sotavoimien mobilisointi ja sodan käynti (vaatii) maan varallisuussuhteisiin verraten suunnattomia summia, joiden hankkiminen tarpeen vaatiessa voi tuottaa suuriakin vaikeuksia ellei tarkoitukseen jo ennakolta ole rahoja varattu". Rahastoon siirrettäisiin kunkin vuoden budjetissa tietty summa. "Täten aikojen kuluessa Valtakunnalla tulisi olemaan käytettävissään melkoisiakin summia sillä hetkellä kun se on pakoitettu tarttumaan aseisiin, ilman että sodan nielemät summat tulevat tuntumaan kansalle rasittavina". Ehdotus ei kuitenkaan voinut toteutua, koska lainsäädännössä "kaikenlainen fondeeraaminen kielletty", kuten ilmeisestikin joku ministeriön lakimies on kirjelmään merkinnyt.[12]

Sotaministeriössä laadittiin samoihin aikoihin laskelmia sodankäynnin aiheuttamista menoista. Seuraavaan taulukkoon on poimittu muutamia lukuja vaihtoehdoista, jotka johtuvat joukkojen määristä ja sodan kestoajasta.[13]

Sotavoima					Menot milj. markkaa			
A-joukot	B-joukot	T-joukot	Rann. puol.	Yht.	Kerta-menot	Sodan kestoaika		
						1 kk	3 kk	6 kk
55000		12000	5000	72000	70	260	617	1096
55000	39000	12000	5000	111000	135	374	935	1698

Huomautus: Vuoden 1919 miljoona markkaa on v. 1981 rahassa noin 1,5 miljoonaa.

Sotaneuvosto käsitteli 6.11.23 maanpuolustuksen rahoittamista. Puolustusministeri, kenraali Nenonen, ilmoitti aikovansa esittää ylimääräisessä menoarviossa sotavarustusohjelman, joka käsittäisi noin 250 milj. markkaa vuodessa. Vakinainen ja ylimääräinen menoarvio tekisi siten yhteensä 600-650 milj. markkaa. Tätä voitaneen pitää ensimmäisenä yrityksenä aikaansaada eräänlainen perushankintaohjelma, koska hankinnat ajoittuisivat useille vuosille, kuten Nenosen hahmottelemasta ohjelmasta ilmenee:

- laivasto	55 milj. mk	vuodessa
- tykistö ynnä 1 milj. ammuksia sodan varalle, yhteensä 300 milj. mk, satakunta uutta patteria 6-8 vuodelle jaettuna, yhteensä 150 milj. mk	60-70	-"-
- kiväärit ynnä noin 20 milj. ammusta vuodessa, kivääripiippujen ja k.k.-piippujen uusiminen tapahtuu Salerno-menetelmän kautta; ammustehtaamme kykenevät valmistamaan 700-750 tuhatta patruunaa päivässä	80-90	-"-
- ilmalaivasto maj. Somersalon maksimiohjelman mukaan	50	-"-
- kasarmirakennusohjelma	50	-"-

Yhteensä kertyi esitetyistä luvuista 295-315 milj. mk vuodessa, joten summa ei mahtunut Nenosen kaavailemaan 250 miljoonan rajoihin. Ilmeisestikin kysymyksessä oli eräänlainen hahmotelma keskustelun pohjaksi, sillä kysyttäessä Nenonen myönsi, että "hänen suunnitelmansa toistaiseksi ovat suureksi osaksi pidettävät toivomuksina, joilla on verrattain vähän reaaliarvoa".

Keskustelussa esitettiin, ettei suunnitelman lähtökohdaksi voida ottaa jotakin määrättyä rahaerää, vaan tarpeelliset varat on hankittava todellisen tarpeen mukaan. Menonen oli kuitenkin sitä mieltä, että "rahaerä on määriteltävä ohjelman kehykseksi". Valtiovarainministeri Ryti oli hänelle ilmoittanut, ettei 650 miljoonaa voi tulla kysymykseen, vaan enintään 450. - Puolustusmäärärahoja ajatellen pidettiin suotavana, että ehdotettuun "puolustusvalmistelukomissiooniin" tulisi myös "eduskuntamiehiä" (sivu 65).[14]

4.25 KOULUTUS

Sotaväen koulutuksesta oli ensisijaisesti vastuussa Sotaväen päällikkö, joskin Yleisesikunnan päällikkö johti yleisesikuntaupseerien koulutusta sekä omassa esikunnassaan että muissa virkapaikoissa. Yleisesikunta määritti myös muun koulutuksen suuntaviivat ja yhteistoiminnan kautta vaikutti suojeluskuntienkin koulutukseen. Johtamista varten oli Sotaväen esikunnassa koulutustoimisto. Eri aselajien tarkastajat ohjasivat kukin oman aselajinsa koulutusta (sivu 62). Upseerikoulutusta valvoi sotakoulujen tarkastaja, aluksi Kadettikoulun johtaja, vuodesta 1924 lähtien Sotakorkeakoulun johtaja. Teknillisten joukkojen koulutusta johti vuodesta 1921 alkaen Teknillisten joukkojen komentaja. Ilmailuvoimien, laivaston, rannikkotykistön ja jonkin aikaa rannikkopuolustuksen esikunnat vastasivat kukin oman alansa koulutuksesta.[1] Rannikkopuolustuksen tarkastajan virka oli vuosina 1923–1925. Suojeluskuntien yliesikunnassa oli aluksi koulutustoimisto, vuodesta 1922 lähtien koulutusosasto.

Upseerikouluista vanhin oli vuonna 1919 toimintansa aloittanut Kadettikoulu. Reserviupseerikurssit alkoivat Haminassa 1920 ja Reserviupseerikoulu perustettiin vuonna 1923. Sotakorkeakoulu perustettiin vuonna 1924. Eduskunta hyväksyi 4.7.24 lain upseerien opetuslaitoksista, joka määritti edellä mainittujen koulujen tehtävät. Lain aikaansaamiseen vaikutti olennaisesti upseerien liikehdintä saman vuoden alkupuolella (sivu 73).[2]

Ottaen huomioon vallitsevan upseeripuutteen ja varsin epähomogeenisen koulutustason, oli koulutuksen painottuminen Kadettikouluun varsin luonnollista. Olihan neljännes upseeriviroista täyttämättä (sivu 98). Kadettikoulutuksen lisäksi järjestettiin kursseja upseerien peruskoulutuksen täydentämiseksi. Lukuisa joukko Vapaussodassa upseerin arvon saavuttaneita ja vakinaiseen palvelukseen jääneitä reserviupseereita suoritti Kadettikoulun kurssin ns. kuuntelu-upseereina, järjestettiinpä erityinen aktiiviupseerikurssi jääkärialiupseereille, joilla oli riittävä koulusivistys.

Ensimmäinen reserviupseerikurssi alkoi Haminassa huhtikuun alussa 1920 ja toinen toukokuussa 1921. Seuraavana vuonna pantiin toimeen jo kaksi kurssia ja tästä lähtien pyrittiinkin pitämään kaksi kurssia vuodessa. Reserviupseerikoulun perustaminen vuonna 1923 vakiin-

nutti reserviupseerien koulutuksen. Tämä kysymys oli esillä myös upseerien joukkoerouhkauksen yhtenä syynä. Enckell vaati koulutettavilta ylioppilastutkintoa, mikä tuohon aikaan rajoitti koulutettavien määrää. Sitä olisi pitänyt suurentaa kenttäarmeijan upseeritarpeen tyydyttämiseksi.[2a]

Suojeluskuntajärjestössä oli päällystökoulutus aloitettu jo vuonna 1919 ja vuonna 1921 nimitettiin ensimmäiset suojeluskuntaupseerit, mikä arvo oli tuolloin otettu käyttöön. Tämä koulutus järjestettiin nimenomaan suojeluskuntien oman päällystötarpeen tyydyttämiseksi, koska armeijan reserviupseerikoulutus ei vielä tuottanut tarvittavaa päällystömäärää.[3]

Alkuvuodesta 1920 Enckell ryhtyi laatimaan "ohjesääntöä yleisesikuntaupseereista" ja pyysi siitä lausunnot sotaministeriöltä, Sotaväen päälliköltä ja tasavallan presidentin sota-asiain kanslian päälliköltä. 27.5.20 ohjesääntö oli valmis ja hän lähetti sen presidentille pyytäen, että se "saavuttaisi Tasavallan Presidentin vahvistuksen". Sota-asiain kanslia lähetti sen seuraavana päivänä sotaministerille edelleen käsiteltäväksi, mutta vastausta siihen ei saatu.

Ohjesäännön pääsisältö oli seuraava. "Yleisesikuntaupseereja ovat ne korkeamman sotakoulun läpikäyneet upseerit, jotka toimivat vakinaisesti Yleisesikunnassa tai yleisesikuntatoimissa sotilaslaitoksissa ja esikunnissa". Tämän mukaisesti voidaan puhua virkapaikasta paremminkin kuin arvonimestä, johon päädyttiin tietyn koulutuksen perusteella. "Korkeamman sotakoulun", joka ilmeisesti tarkoitti omaa sotakoulua, rinnalla mainittiin ulkomaiset sotakoulut, jollaisen loppututkinto myös ohjesäännön mukaan antoi pätevyyden yleisesikuntaupseeriksi. Korkeakoulutuksen saaneita upseereita oli tarpeeseen nähden liian vähän, jonka vuoksi tehtiin mahdolliseksi hankkia pätevyys suorittamalla tietty koe, jonka laatu määrättäisiin myöhemmin. Pätevyyden saavuttamisesta annettaisiin upseerille erityinen todistus. Yleisesikuntaupseerien edellytettiin hankkivan kenttäkokemusta palvelemalla joukoissa komentajatehtävissä, mutta tällöin he eivät olleet yleisesikuntaupseereita eivätkä saaneet käyttää Yleisesikunnan virkapukua. Tosin Enckell ehdotti "erikoista myöhemmin määrättävää Yleisesikuntaupseerimerkkiä", josta nämä upseerit tunnistettaisiin.[4]

Oman sotakorkeakoulun perustamista varten oli valtioneuvosto aset-

tanut määrärahan jo vuonna 1919, mutta ilmeisestikin kiireellisempien järjestelyjen vuoksi hanke jäi toteuttamatta. Samoihin aikoihin Enckellin aloitteen kanssa, 17.5.20, Wilkama vaati Yleisesikunnalta toimia "sota-akatemian" perustamiseksi, sillä muuten "ei meidän sotalaitoksemme nyt, eikä koskaan voi kehittyä siinä määrin eikä sillä nopeudella, kuin sille olisi mahdollista upseerien edelleen kehittämisen ja sotatieteeseen syventymismahdollisuuksien ollessa järjestetyt asian vaatimalla tavalla". Enckellin mielestä ei akatemian perustaminen voinut tulla kysymykseen pienen armeijan vähäisen yleisesikuntaupseerien tarpeen takia, vaan ainoana tienä oli upseerien komentaminen opiskelemaan ulkomaisissa sota-akatemioissa. Joukko-osastojen upseerien jatkokoulutus voitaisiin järjestää siten, että mahdollisimman pian pantaisiin toimeen Kadettikoulussa "erikoinen muutamia kuukausia kestävä kurssi esiupseereille, rykmentinkomentajaehdokkaille". Ennen tätä heidän pitäisi osallistua divisioonan komentajan johdolla taktillisiin kenttäharjoituksiin. Teoreettisen kurssin jälkeen heiltä vaadittaisiin "käytännöllinen koe". Tämär jälkeen he pystyisivät antamaan jatkokoulutusta joukko-osastojen upseereille.[5]

Komennuksia ulkomailla järjestettiinkin jo vuodesta 1919 alkaen, jolloin ensimmäiset kolme jääkäriä lähetettiin Ranskaan. Enckellin asettamat vaatimukset komennettaville olivat sen laatuiset - ylioppilas, enintään luutnantin arvo, naimaton - että ne sulkivat pois suurimman osan jääkäriupseereista, joitten kyvykkäin kärki oli ohittanut tuon asteen jo kotimaahan palattuaan ja Vapaussodan aikana (vrt. s. 74).

Sotaväen päällikkö uudisti esityksensä upseerien jatkokoulutuksen järjestämisestä 8.12.22. Se oli nyt yksityiskohtaisempi kuin aikaisempi ehdotus sota-akatemian perustamisesta ja sisälsi seuraavat kohdat:

- kaikki nuoret upseerit, jotka eivät olleet käyneet Kadettikoulua, saisivat tilaisuuden suorittaa sen kurssin kuunteluoppilaina noin vuodessa; toistaiseksi vain ns. markovillalaiset olivat saaneet tähän tilaisuuden;
- esiupseeriksi pääsyä varten järjestettäisiin n. 8 kuukauden kursseja, joille komennettaisiin kerrallaan 8 - 10 kapteenia;
- ulkomaisiin sotakorkeakouluihin, lähinnä Ranskaan olisi komennettava Kadettikoulun vakinaisiksi opettajiksi sopivia vanhempia upseereja;

- oma sotakorkeakoulu olisi ensi tilassa perustettava;
- rykmentin komentajia ja vanhempia pataljoonan komentajia olisi komennettava ulkomaille saamaan jatkokoulutusta. Nimenomaan viimemainitun ryhmän kouluttaminen olisi tärkeätä, koska heidän varaansa tulee vastaisuudessa jäämään upseerien koulutus joukko-osastoissa.[6]

Enckell teki pian tämän jälkeen, 20.1.23, oman esityksensä nimenomaan yleisesikuntaupseerien kouluttamiseksi - sehän oli Yleisesikunnan päällikön vastuulla. Laskelmiensa perustaksi hän ilmoitti rauhan ajan tarpeen olevan 64 ja sodan ajan tarpeen noin 100 yleisesikuntaupseeria. Koulutusta varten hän esitti kaksi vaihtoehtoa:
- perustetaan oma, joko väliaikainen tai vakinainen sotakorkeakoulu, johon hankitaan ulkomailta, lähinnä Ranskasta opettajat;
- jatketaan koulutusta ulkomailla ja koetetaan löytää Ranskan lisäksi toinenkin maa, jotta saataisiin useampia upseereita vuosittain koulutetuksi.

Ottaen huomioon sekä koulutustarpeen että kustannukset Enckell päätyi edellisen vaihtoehdon kannalle ja ehdotti väliaikaisen sotakorkeakoulun perustamista kahdeksi vuodeksi. Jotta suunnittelutyötä voitaisiin jatkaa, olisi puolustusministerin lausuttava kantansa kumman vaihtoehdon mukaan olisi edettävä. Enckell kiirehti vielä ratkaisua 5.3.23, koska hanke olisi otettava huomioon seuraavan vuoden budjettia laadittaessa.[7]

Puolustusministeriö tiedotti jo 9.3.23, että suunnittelun pohjaksi oli otettava Enckellin puoltama vaihtoehto. Toinen vaihtoehto ei tulisi kysymykseen senkään vuoksi, että harvat ulkomaiset opiskelupaikat tarvittaisiin opettajavoimien kouluttamiseksi omia sotakouluja varten. Yleisesikunnan olisi nyt kiireellisesti laadittava yksityiskohtainen suunnitelma korkeakoulun perustamiseksi. Jos työhön tarvitaan komitea, olisi siitä tehtävä esitys.[8]

Enckellin ehdotus sotakorkeakoulun perustamiseksi on päivätty 3.4.23. Suurpiirteisen opetusohjelman lisäksi siinä on esitys koulutustarpeesta ja koulutukseen tulevista upseeriryhmistä. Näitä ovat
- rauhan ja sodan aikaiset yleisesikuntaupseerit,
- prikaatien, jalkaväki- ja ratsurykmenttien, erillisten pataljoonien ja hyökkäysvaunupataljoonan rauhanaikaiset komentajat sekä
- sodan aikaisten B-jalkaväkirykmenttien komentajiksi tulevat.

Ottaen huomioon jo koulutetut sekä koulun olemassa olon aikana ulkomailla koulutettavat tulee koulutettavien määräksi 120. Näistä on 30 sellaisia, jotka jo komentavat joukko-osastoja tai ovat korkeimmilla yleisesikuntaupseerien vakansseilla. Näille riittää vuoden koulutus, muille kurssi olisi kaksivuotinen. Jos koulutus aloitetaan siten, että ensimmäisenä vuotena otetaan kummallekin kurssille 30 upseeria, saadaan seuraava laskelma:

Vuosi	Alempi kurssi	Ylempi kurssi	Yhteensä
1. vuosi	30	30	60 upseeria
2. -"-	30	30	60 -"-
3. -"-	30	30	60 -"-
4. -"-	-	30	30 -"-

Koulutustarve tulisi näin tyydytetyksi 4 vuodessa, jonka jälkeen täydennys tapahtuisi lähinnä Ranskan sota-akatemiassa. Koulun pitäisi aloittaa toimintansa vuonna 1924 ja yksityiskohtaista opetusohjelmaa laatimaan pitäisi asettaa komitea Enckellin itsensä johdolla.[9]

Valtioneuvosto asetti puolustusministerin esityksestä komitean 26.4.23 ja määräsi puheenjohtajaksi kenraali Enckellin ja jäseniksi kenraali Ignatiuksen sekä majuri Martolan. Komitea sai työnsä valmiiksi 31.5.23. Sotakorkeakoulun perustamista vauhditti upseerien erouhka keväällä 1924 ja syksyllä 1924 se aloittikin toimintansa, aluksi tosin vain viideksi vuodeksi perustettuna.[10]

Tykistön tarkastajan, eversti Nenosen aloitteesta ryhdyttiin Teknillisessä korkeakoulussa syksyllä 1922 suunnittelemaan tykistön ja teknillisten joukkojen upseerien kouluttamista. Mietintö asiasta valmistui 15.5.23. Kenraali Enckellin mukaan "koko hyvää tarkoittava ehdotus on tehty niin hataraksi ja vajavaisesti, että sen toteuttaminen ... on sula mahdottomuus ... Ehdotuksen henki on niin kokonaan siviili, että se suhtautuu suorastaan halveksuvasti niin tärkeään asiaan kuin upseerien sotilaallinen kasvatus on". Lausunnosta huolimatta aloitettiin Teknillisessä korkeakoulussa syksyllä 1923 upseerien "sotateknillinen" koulutus, joka myöhemmin liitettiin Sotakorkeakoulussa tapahtuvaan yleisesikuntaupseerien koulutukseen.[11]

Kun sotakorkeakoulun perustaminen näytti viivästyvän, ryhdyttiin suunnittelemaan koulutuksen järjestämistä jopa oma-aloitteisesti. Majuri P Susitaival saikin aikaan yksityisen yleisesikuntaupseerikurssin järjestämisen Saksassa vuoden 1921 lopulla. Koska Saksalla

ei tuolloin Versailles'n sopimuksen mukaan saanut olla omaa sotakorkeakoulua, järjestettiin koulutus "yksityisopetuksena". Ensimmäisellä kurssilla oli mukana viisi majuria. Kaikkiaan sai vuosina 1921-1925 ainakin 12 suomalaista tällä tavalla yleisesikuntaupseerin koulutuksen, mukana mm kolme tulevaa kenraalia, K M Wallenius, N Hersalo ja V H Palojärvi. Ensimmäiset saivat yleisesikuntaupseerin arvon jo vuonna 1925 ja viimeiset 1930. Matrikkelitietojen mukaan muutamat eivät saaneet sitä lainkaan.[12]

Ennen oman sotakorkeakoulun perustamista saivat useimmat ulkomailla opiskelevat koulutuksensa Ranskassa, mutta jotkut opiskelivat Italiassa, Englannissa ja jopa Belgiassa. Olojen vakiintumattomuutta kuvaa, että eräille Yleisesikunnassa palveleville suotiin yleisesikuntaupseerin arvo jo vuonna 1919 saksalaisten johdolla tapahtuneen opiskelun perusteella ja ennen kuin he olivat suorittaneet varsinaisia opintoja ulkomaisissa sotakorkeakouluissa. (Esimerkiksi majurit Hanell ja Heinrichs sekä everstiluutnantti Hägglund vuonna 1919. Hanell ja Heinrichs opiskelivat Ranskassa 1926 - 1928, Hägglund Ruotsissa 1931 - 1932).[13]

Vapaussotaan osallistui 1261 jääkäriä, näistä 440 upseeria. Sodan päätyttyä melkoinen osa kuitenkin hakeutui siviilielämään, joten 1.1.21 heitä oli palveluksessa enää vain 666, mikä oli noin 42 % elossa olevien määrästä. Upseereita oli 445, joten muissa tehtävissä oli 221 jääkäriä, näistä aliupseereita 194.[14]

Upseerien puutteen ohella oli aliupseerien puute koulutusta suuresti vaikeuttava tekijä. Divisioonissa toimeenpantavien aliupseerikurssien (sivu I 166) lisäksi perustettiin vuonna 1921 jalkaväen, ratsuväen ja kenttätykistön aliupseerikoulut ja seuraavana vuonna lääkintäaliupseerikoulu. Kanta-alipäällystön kouluttamiseksi perustettiin edellä mainittujen aselajien ja rannikkotykistön kapitulanttikoulut niitä aliupseereja varten, jotka olivat tehneet kapitulanttisopimuksen eli sitoutuneet palvelemaan määräajan puolustuslaitoksessa.[15]

Miehistön koulutus tapahtui entisten suuntaviivojen mukaan. Kouluttajavoimien vähyys ja omankin koulutustason heikkous vähensivät sen tehoa. Susitaival toteaa siitä, että "jalkaväkemme koko koulutus, varsinkin taktinen koulutus, oli surkeasti retuperällä ... kenraalin (Wilkaman) koko "tarkastus" supistui kasarmiolosuhteiden, ri-

vistöjärjestyksen ja muun muodollisen katselemiseen. Joskus sentään järjestettiin taisteluharjoituksen tapainen ... (tarkastuskertomuksista) sopii päätellä kuinka primitiivinen Suomen armeijan koulutustaso oli".[16]

Esimerkkinä selostettakoon kertomusta erään rykmentin tarkastuksesta 14.-15.3.21. Läsnä oli 27 upseeria ja 1043 aliupseeria ja miestä, vahvuusilmoitukset tosin vaillinaiset. Rykmentti oli "järjestäytynyt avoimeen nelikulmioon puutteelisesti". Pukeutuminen huolimatonta, ohimarssi sujui huononlaisesti. Heti tämän jälkeen alkoivat taisteluharjoitukset komppanioittain. 7.Komppanian harjoituksessa pataljoonan komentaja antoi käskyn molempien siihen osallistuvien puolten kuullen. Komppanian päällikkö ryhtyi itse johtamaan toista puolta, joten hän ei pystynyt arvostelemaan toisen puolen toimintaa. Hyökkääjä käyttäytyi kömpelösti edetessään avoimen maaston yli. Tässä yhteydessä annetaan kertomuksessa ohjeita, miten olisi pitänyt menetellä. Saman aikaisesti oli 8.Komppania järjestänyt harjoituksen partiotoiminnasta. Partiota johtava kersantti "käsitti tehtävänsä väärin sekoittaen käsitteet kenttävartio ja partio kokonaan". Yleistilanne oli järjestetty puutteellisesti ja sekavasti.

Eräs pataljoonan komentaja sai tehtäväkseen järjestää harjoituksen, johon osallistuisivat aliupseerikoulu ja erillinen konekivääri-komppania puolustustehtävässä ja pataljoona hyökkääjänä. Arvostelu jakaa runsaasti moitetta, mutta selostaa myös, miten olisi pitänyt toimia. "Olen päiväkäskyssäni määrännyt kapteeni ... joka johti hyökkääjiä, rangaistavaksi siinä tapauksessa, että hän on syypää taisteluharjoituksen täydelliseen epäonnistumiseen". Puolustaja toimi pääasiallisesti oikein ja sai tunnustusta myös marssisaavutuksestaan yön ja päivän kuluessa.

Seuraavaksi päiväksi sai rykmentin komentaja tehtäväkseen järjestää kahden pataljoonan harjoituksen kohtaamistaisteluna. "Yleensä osoitti taisteluharjoitus ne puutteet, jotka yhä vielä esiintyvät upseeriston taktillisessa koulutuksessa, etenkin mitä maaston arvostelemiseen, käskynantoon ja reservien käyttöön tulee". "Yleisvaikutus Rykmentistä oli keskinkertaista huonompi, osittain veltto ... taistelukuntoisuus ei ole nykyajan vaatimusten tasalla. Erittäinkin upseeriston itseopiskelua on kaikin tavoin tehostettava, sillä tarmokkaasta ja tietorikkaasta upseeristosta riippuu ennen kaikkea menestymisen mahdollisuudet vaaran hetkenä".[17]

Susitaipaleen vähättelevästä arvioinnista huolimatta on jo tuolloin nähtävissä pyrkimystä omaperäisen doktriinin kehittämiseen. Wilkaman allekirjoittamassa ja kapteeni Sivenin (Susitaipaleen) varmentamassa kirjelmässä 2.5.21 muistutetaan yhtymiä jo edellisenä vuonna annetuista ohjeista talvisodan vaatimuksista. Suoritettuihin tarkastuksiin viitaten kehotetaan yhtymiä kiinnittämään huomiota suksien runsaampaan käyttöön, suksijoukkojen taktillisiin tehtäviin, lumivaippojen käyttöön, eri ahkiomallien kokeiluun ja muihin talvisotatekniikan kysymyksiin.[18]

Ohjesääntötyötä jatkettiin ja vuonna 1920 valmistui Kenttäpalveluohjesääntö, vuonna 1922 Jalkaväen harjoitusohjesäännön I osa, vuonna 1923 Ampumaohjesääntö ja vuonna 1924 Kenttätykistön ampumaohjesääntö sekä koulutusohjesääntö. Eräitä muitakin ohjesääntöjä ja kalusto-oppaita julkaistiin. Nämä yhdenmukaistivat ja edistivät koulutusta koko puolustuslaitoksessa, mutta myös suojeluskuntajärjestö käytti niitä hyväkseen omien ohjesääntöjensä lisäksi.

Kun ohjesääntökirjallisuus oli puutteellista ja samoin myös upseerien koulutus, antoi Yleisesikunta usein varsin yksityiskohtaisia ja jopa oppikirjamaisia ohjeita puolustuksen järjestämisestä. 30.9.20 annettiin otsikolla "Karjalan kannaksen asemien miehittäminen" mm. seuraavat ohjeet. "Konekiväärien käytölle on elävän voiman säästö passiivisilla puolustusalueilla määräävänä periaatteena". Vastustuskeskusten konekiväärituli pakottaa vihollisen yrittämään etenemistä keskusten välimaastosta, jossa varajoukkojen tehtävänä on pysäyttää hyökkäys ja tätä varten on myös näille annettava konekivääreiä. Varajoukkojen sijoituksessa on ensi sijaisesti otettava huomioon tämä toiminta. Kun puolustaja tuntee maaston tarkoin ja kun välimaastossa teiden puutteessa voidaan käyttää vain jalkaväkeä, ovat taktilliset edut puolustajalla, joka kykenee torjumaan ylivoimaisetkin yritykset. Vastustuskeskusten sisällä on tukikohtien välimaasto suljettava piikkilankaesteillä. Jos niitä ei kaikin paikoin voida tulittaa konekivääreillä, on tehtävään pantava jalkaväkiryhmiä, jotka tulellaan pystyvät estämään esteiden hävittämisen.[19]

Vuotta myöhemmin annetussa ohjeessa sanotaan menestyksellisen puolustussodan edellyttävän "komentajien ja alempienkin päälliköiden täyttä ymmärtämystä nykyaikaisen puolustussodan olemuksesta ja niistä vaatimuksista, mitä se asettaa koko puolustusmenetelmälle

ja periaatteelle". On oltava perillä nykyaikaisen, "entistä monin kerroin monimutkaisemman puolustussysteemin eri muodoista ja järjestetystä puolustusanalyysistä, jotta suhteellisesti pieniin ja enemmän tai vähemmän itsenäisesti toimiviin tuki- ja vastustuskohtiin jakautuvan puolustuslinjan pitäminen olisi taattu".

Terminologia on jo alkanut vakiintua. Päävastarinta-asemaksi kutsutaan aikaisemmin selostettua Humaljoki - Taipale asemaa. Tähän keskittyy puolustus ja tämä tulee koko puolustusvyöhykkeen rungoksi. On kuitenkin välttämätöntä järjestää eteen varmistus- eli etuvartioasema, "jonka tarkoituksena on saada etenevä vihollinen pysähtymään ja täten voittaa aikaa päävastarinta-aseman tarkoituksenmukaiseen miehittämiseen".[20]

Yleisesikunta jakoi 17.11.21 joukoille 23 konekirjoitussivun mittaiset "ohjeet nykyaikaisen puolustusmenetelmän sovelluttamisesta puolustusasemalla Humaljoki - Taipale". Tarkoitus oli esittää "ainoastaan suuntaviivat siitä, mitenkä puolustus mainitulla asemalla voidaan järjestää nykyaikaisia vaatimuksia vastaavaksi".

"Keskittämällä puolustus päävastarintakeskuksiin saadaan vihollisen hyökkäys murretuksi, käyttämällä oikein reservejä ja järjestämällä sulkuasemia tarkoituksenmukaisesti saadaan vihollisen mahdollinen menestys rajoitetuksi". Jalkaväkeä käytetään "milloin kiinteästi maahan sijoittuneena, milloin liikkuvana", johtavana periaatteena porrastaminen syvyyssuuntaan. Maastoa ja "maaston muovailua" käytetään hyväksi.

Jo rauhan aikana on kaikki suunnitelmat ja valmistelut tehtävä pienimpiä yksityiskohtia myöten valmiiksi, niin että "jokaisella yksiköllä divisioonasta pieneen tukikohtaan asti" on tehtävänsä selvillä. Myös ohjeisiin puolustusperiaatteista on päällystön tutustuttava.
Ohjeitten mukaan ovat nykyaikaisen puolustusmenetelmän ydinperiaatteet:
- "puolustusjärjestelmän tulee olla syvä, yhtenäinen ja joustava,
- hyökkäys pysäytetään ennenkaikkea tulella".

Rintaman murtuminen on puolustuksen suurin vaara, koska tällöin ei vain puolustajan taisteleva osa vaan myös rintamantakainen järjestely joutuu vaikeuksiin. Puolustajan on epäedullista asettua yhteen linjaan, sillä jos tämä murtuu, vihollisella on vapaat kädet toimia

tämän takana. Asemasodassa voi hyökkääjä salassa keskittää voimansa valitsemaansa kohtaan. Puolustajan on pyrittävä siihen, ettei vihollinen "yhdellä rynnistyksellä pääse rintaman läpi", vaan on pakotettu tekemään useita perättäisiä yrityksiä. Tähän päästään siten, että puolustuksessa on useita linjoja: "varmistus-, päävastarinta-, salpausasemiin kuuluvat perättäiset tulilinjat". Vihollisen menestyksen rajoittamiseksi on puolustusasemaan järjestettävä vinosti sijaitsevia sulkuasemia, jotka yhdistävät aseman eri osia, jos vihollinen onnistuu tunkeutumaan asemaan sisälle.

"Puolustusjärjestelmän runkona ovat konekiväärit, joidenka ympärille jalkaväen ja tykistön yhteistoiminta on keskitettävä". Jalkaväen päätehtävä on konekiväärien suojaaminen. Niiden eteen ja sivustoille on sijoitettava jalkaväkeä "käsigranaatteineen ja mahdollisesti pikakivääreineen ... jotta konekivääri voisi suorittaa tehtävänsä". Täten syntyvät tukikohdat, jotka varustetaan puolustautumaan joka suuntaan. Niiden välimaastossa joutuu vihollinen tulen alaiseksi sekä selästä että sivuilta. "Liikettä on puolustustaistelussa käytettävä ainoastaan tulella sitä ennen pysähtymään saatua vihollista vastaan". Vastahyökkäys tapahtuu vihollisen sivustaan ja sitä tuetaan konekivääri- ja tykistötulella. Metsämaastossa, jossa on vaikeaa saada aikaan tehokasta tuliestettä, "on liike jo taistelun alussa otettava puolustuksen avuksi; siellä on usein edullista yhdistää liikkuva ja kiinteä puolustus".

Puolustusaseman Humaljoki - Taipale pituus on voimiimme nähden suhteeton. Ei voida tehdä yhtenäistä vastarintaa koko puolustusalueella, vaan on pyrittävä murtamaan vihollisen hyökkäys tärkeimmissä kohdissa, joita valtaamatta vihollinen ei voi jatkaa etenemistä. Puolustus on näissä kohdissa järjestettävä syväksi ja estettävä vihollista laajentamasta menestystään leveyssuuntaan.

Valittu asema katkaisee vihollisen etenemistiet enimmäkseen maastossa, jossa vihollisen on vaikea edetä tien ulkopuolella ja jossa aseman sivustat nojaavat soihin, järviin tai suuriin metsiin. Näinollen on teiden ympäristöt muodostettava päävastarintakeskuksiksi, jotka kykenevät puolustautumaan myös sivuilta tulevia hyökkäyksiä vastaan.

Voimiemme vähyyden vuoksi emme voi miehittää ja puolustaa useita peräkkäisiä asemia, vaan puolustus on keskitettävä yhteen asemaan, johon järjestetään muutamia toisiaan lähellä olevia perättäisiä tulilinjoja. Päävastarinta tapahtuu päävastarinta-asemassa Humaljoki -

Vuoksi. Vihollisen etenemisteiden ympäristöt on järjestettävä kestämään osaksi piiritettynäkin. Tällä aktiivisella puolustusalueella on varmistuslinja Vihajoki - Marjaniemi, Etuvartioihin on voimien vähyyden vuoksi sijoitettava mahdollisimman pieni määrä joukkoja ja niiden tehtävänä on "vihollisen etenemisen ilmoittaminen sekä rajoitettu vastarinta".

Divisioonilla on "äärettömän suuret alueet puolustettavinaan". Nämä alueet on jaettu lohkoihin, joita tavallisesti erottaa toisistaan jokin luonnollinen este, vesistö, suo tai metsä. Divisioonan komentajan tehtävänä on jakaa eri aselajit, jalkaväki, tykistö ja tekniliset joukot kullekin lohkolle, määrätä "puolustuksessa seurattava perusajatus" sekä järjestettävä lohkojen yhteistoiminta. Rintaman leveyden takia on divisioonan komentajan vaikea johtaa joukkojaan taistelussa, joten lohkojen komentajat tulevat olemaan suhteellisen itsenäisiä. Sen vuoksi on kaikki lohkolla olevat joukot alistettava lohkon komentajalle, jotta aselajien yhteistoiminta kävisi mahdolliseksi. Divisioona voi puuttua taisteluun vain jalkaväki- ja tykistöreservillään.

Ohjeitten kohdassa "maaston tiedustelu" käsketään upseerien tiedustella puolustusaseman maastoa aina selustan yhteyksiä myöten. Siihen osallistuu divisioonan esikuntaa, lohkojen komentajia ja "jos mahdollista pataljoonien ja komppanioiden päälliköt". "Itse taistelualueella tulee divisioonan komentajan tuntea seudun yleinen luonto ja maanpinnanmuodostus".

Tuliverkon suunnitteleminen selostetaan varsin tarkasti. "puolustajan ensimmäinen ja tärkein tehtävä on suunnitella asemalleen voimakas ja syvä tuliverkko". Usein riittää yksi konekivääri pysäyttämään vihollisen ja valmistamaan tilaisuuden vastahyökkäykselle. Tuliverkko "pitää voida panna silmänräpäyksessä käyntiin" ja sen pitää voida ampua myös pimeässä ja sumussa merkkien mukaan. Konekiväärin ampumaalan tulee olla tasainen, ilman kuolleita kulmia ja niin laaja kuin mahdollista. "Konekiväärin ominaisuudet tulevat paraiten esiin sen ampuessa sivustatulta". Perättäiset sulkutulet muodostetaan ristiin menevistä sivustatulista. Myös rintamatuli saattaa tulla edullisesti kysymykseen, jos maastossa on jokin kapea laakso, jokivarsi tai metsätie rintamaa vastaan kohtisuorassa. Pääampumasuuntansa lisäksi konekiväärille voidaan antaa myös sivutehtäviä. "Voi esiintyä tilanteita, jolloin konekiväärien on puolustettava tukikohtaa kaikkiin suuntiin".

"Konekiväärien sulkutulista" tärkein on se, joka "pyyhkäisee maaston päävastarinta-aseman etumaisen linjan edessä". Tämän taakse oli suunniteltava kaksi noin 200-300 metriä toisistaan olevaa perättäistä sulkutulta, jotka ovat "silmäyhteydessä" keskenään. Jos konekivääreitä riittää, voidaan niitä sijoittaa myös päävastarintakeskusten välimaastoon ja etuvartioasemiinkin. - Lopuksi huomautetaan, että konekivääri sulkutulet suunnitellaan suora-ammuntaa silmällä pitäen. Epäsuora ammunta on tuskin oloissamme mahdollinen, koska se edellyttäisi konekivääri en käyttämistä ryhminä riittävän tehon saavuttamiseksi.

Jalkaväen käyttösuunnitelma on "alistettu kokonaan konekiväärien käyttösuunnitelman alaiseksi" ja niiden suojaamiseksi. Päävastarintakeskusten välimaastossa yhdistetään toisiinsa kiinteä ja liikkuva puolustus. Tärkeimmissä kohdissa muodostetaan tukikohtia sijoittamalla yhteen keveitä konekivääre jä ja taisteluryhmiä. Näiden välillä on puolustus liikkuvien taisteluryhmien tehtävänä, joiden "tulee olla hyvin harjaantuneita n.s. sissisotaan".

Vesistöjen puolustus tapahtuu samojen periaatteiden mukaan. Rannoille järjestetään "hyvillä tiedonantovälineillä varustettuja kiinteitä partioita", jotka hälyttävät vihollisen yrittäessä ylimenoa. Torjuntaan varataan joukkoja "yhteen kohtaan ryhmittyneinä, jotta ne ajoissa voisivat lähettää eri suuntiin tarvittavan suuria joukko-osastoja vihollisen maihinnousun estämiseksi".

Reservejä voidaan käyttää "joko vaarassa olevien asemien vahvistamiseksi tai vastahyökkäykseen". Päävastarintakeskuksia miehittävien komppaniainkin on varattava reservi. Keskukseen tunkeutuva vihollinen on pyrittävä pysäyttämään tulella ja komppanian reservi on "mieluimmin taistelun alkaessa tuotava vahvistamaan viimeistä tulilinjaa tai ainakin pidettävä sen läheisyydessä", ja voidaan sieltä lähettää suorittamaan jotakin tehtävää, esimerkiksi valtaamaan takaisin puolustukselle välttämätöntä kohtaa. Lohkon komentajan reservien käyttö tulee kysymykseen ensisijaisesti päävastarintakeskusten välimaastossa, koska "vihollinen tulee epäilemättä yrittämään sen kautta kiertoliikkeitä".

Divisioonan reservin käyttö tulee lähinnä kysymykseen rintaman läpi murtautuneen vihollisen torjumiseksi, mikä tapahtuu miehittämällä suunnitellut sulkuasemat eli bretellit. "Tätä reserviä ei hyödytä lähettää etenevää vihollista vastaan, se voi pysäyttää

etenevät vihollisjoukot ainoastaan odottamalla niitä asemissaan, joissa se on kerinnyt suunnitella puolustusta varten järjestelmällisen tuliverkon". Suurta vastahyökkäystä varten tarvitaan yleensä armeijan reservit.

Tiedustelu tulee maaston peitteisyyden ja lentovoimien vähäisyyden vuoksi olemaan melkein yksinomaan maatiedustelua. Varsinaisten tiedustelupartioiden lisäksi on järjestettävä "upseerien johtamia hyökkäyspartioita vihollisen jälkikuljetuksen häiritsemiseksi". Tämä on edullista varsinkin talvella käyttäen nopeita suksijoukkoja.
Kaikki toiminta on etukäteen tarkoin suunniteltava. Niinpä on jokaista tukikohtaa varten laadittava kirjalliset ohjeet, joissa sen päällikölle annetaan seikkaperäinen selvitys tukikohdasta ja sen toiminnasta.

Tykistön käyttösuunnitelmassa todetaan tykistön päätehtäväksi "perättäisten sulkutulien ampuminen päävastarinta-asemaan eri tulilinjojen eteen".

Yhteys kahden eri lohkon välillä pidetään taisteluryhmän avulla, johon kuuluu väkeä kummaltakin lohkolta. Tämä ryhmä kulkee edestakaisin kummankin lohkon äärimmäisten kiinteiden tukikohtien välillä". Saman periaatteen mukaan järjestetään yhteys myös kahden rinnakkaisen komppanian välillä, joskin nämä ryhmät ovat kiinteitä. Eri asteisissa johtopaikoissa pidetään viereisten johtopaikkojen yhteysupseereita ja lähettejä.

Tykistön ja jalkaväen mahdollisimman tiiviin yhteyden takaamiseksi määrätään kullekin komppanialle "avustajapatteri". Sulkutulen pyytäminen tapahtuu sovittavien "eriväristen valopommien" avulla sekä puhelimtse ja lähetein. Tykistö ja jalkaväki rakentavat omat puhelinverkkonsa, jotka ovat yhteydessä keskenään.

Viimeisenä lukuna ohjeissa on "maaston järjestely- ja työsuunnitelmat". Ensimmäinen tehtävä on ampuma-alan raivaaminen, mitä ei kuitenkaan pidä tehdä kaatamalla metsä tyystin pois, sillä se helpottaa "liiaksi vihollisen tiedusteluelimiä löytämään tulilinjamme". Työ on suoritettava harventamalla ja karsimalla. Tulen tehoa lisätään esteillä, luonnollisilla tai keinotekoisilla. Näistä tehokkain ja helpoimmin aikaansaatava on "piikkilankaverkko". Esteinä voidaan käyttää myös tulvituksia, risuesteitä ja hautoja.

Esteiden rakentamisen kanssa rinnan aloitetaan ampumahautojen kaivaminen, joihin ilmeisesti sisällytetään myös konekivääriasemat, ynnä yhdyshaudat. Viimeisenä työnä mainitaan suojakammioiden rakentaminen. Lohkon komentajan on laadittava työsuunnitelma, josta ilmenevät tehtävät työt, niiden kiireellisyysjärjestys, tarveaineet, työjoukot, niiden jako ja johto sekä lopuksi "työtapa", jota ei tarkemmin selvitetä.[21]

Ohjesääntöjen puutetta korvaamaan julkaistiin myös eri aiheisia yhtenäisiä koulutusohjeita, esimerkiksi syyskuussa 1922 Sotaväen esikunnan laatimat "väliaikaiset ohjeet jalkaväkikomppanian taisteluopetusta varten", yhteensä 27 sivua.[22]

Upseerien tarvetta varten jatkettiin jo vuonna 1919 aloitettua "upseerin käsikirjastoa", joka ilmeisestikin oli ohjesääntökomitean puheenjohtajan, kenraali Gerichin aloitteesta syntynyt(sivu I 166).[23]

Työnjaon mukaan kuului Yleisesikunnan päällikölle yleisesikuntaupseerien koulutus, kaikesta muusta vastasi Sotaväen päällikkö. Enckell kuitenkin hyvin usein antoi ohjeita muustakin koulutuksesta ja arvostelikin sitä, mistä muutamia esimerkkejä. 25.4.24 hän kirjoittaa jalkaväen tarkastajalle polkupyöräjoukkojen koulutusohjelmista. Näyttää siltä kuin polkupyöräjoukot käsitettäisiin ratsuväen tapaisiksi tiedustelu- ja verhoamistehtäviin sopiviksi joukoiksi, kun ne itse asiassa ovat jalkaväkeä tai tämän apujoukkoja, jotka nopeutensa vuoksi sopivat ottamaan haltuunsa tärkeitä maastonkohtia tai viivytystaisteluissa pystyvät nopeasti irtaantumaan ja siirtymään seuraavaan asemaan. Niitä ei siis pidä hajoittaa tiedustelutehtäviin, vaan on niitä käytettävä yhtenäisinä taisteluyksikköinä siellä missä vaaditaan tulitoiminnan ohella nopeata liikuntakykyä.[24]

Vuoden 1923 "divisionien välisten manööverien yhteenvetoarvostelussa" Enckell pyytää Sotaväen päällikköä ottamaan huomioon eräitä seikkoja. Kenraali T:n suunnitelmassa oli virheenä passiivisuus muilla rintaman osilla kuin juuri hyökkäyskohdassa, mistä johtuen vastapuoli saattoi irroittaa joukkoja näiltä rintamanosilta. Toinenkaan puoli ei toiminut niinkuin olisi pitänyt. Kenraali W:n hyökkäyksessä oli virheenä, ettei sen kiertoliike ulottunut tarpeeksi syvälle. Enckell ei esitä ainoastaan virheitä, vaan myös ohjeita miten olisi pitänyt menetellä ja mitä yleisiä väärinkäsityksiä hän oli havainnut, mm. ei joukoissa ollut ymmärretty "periaa-

tetta syvyysporrastelusta puolustustaistelussa", jota hän sitten laajasti selostaa.[25]

5.4.24 Enckell kirjoittaa Sotaväen päällikölle seuranneensa divisioonien manöövereitä ja todenneensa "sotaliikkeitten suunnittelussa tapahtuneen suuren edistysaskeleen". Kuitenkin "nykyaikaisen taktiikan oikea ymmärtäminen ... joukko-osastoissa puuttuu". Yleisesikunnan päällikkönä hän ei ole oikeutettu sivuuttamaan tätä välinpitämättömänä, vaan pitää välttämättömänä, että ylimmän johdon taholta annetaan asiasta tarkkoja ohjeita. Tällaiseksi ohjeeksi hän tarjoaa Yleisesikunnassa laadittua "yksityiskohtaista, vaikkakin mahdollisimman lyhyttä kuvausta jalkaväen taistelun eri vaiheista". - Enckellin arvostelut yhtymien ja joukkojen laatimista puolustussuunnitelmista ovat myös suuressa määrin opetusluontoisia.[26]

Heinäkuussa 1919 oli sotaministeriössä esillä suunnitelma kutsua reservi 63 päivää kestäviin kesäharjoituksiin tulevan elokuun alkupuoleksi. Eri osastojen oli heinäkuun loppuun mennessä ilmoitettava toimenpiteistään. Kertausharjoituksia ei järjestetty, mutta huomio kiintyy suunnitelman kireään aikatauluun.[27]

Sotaministeri Hämäläinen kiinnitti Sotaväen päällikölle 28.5.21 lähettämässään henkilökohtaisessa kirjeessä tämän huomiota joukoissa esiintyvään käskynalaisten huonoon kohteluun. Hänen tietoonsa oli tullut pahoinpitelyjä sekä herjaus- ja solvaustapauksia. "Solvaava kohtelu esimiehen taholta kasvattaa ... punaisuutta ja vihaa järjestäytynyttä yhteiskuntaa kohtaan ... esimies menettää täten kaiken kunnioituksen". Ministeri ehdottaakin epäkohdan poistamiseksi, että joukko-osastojen komentajien ja vastaavien pitäisi "ensi tilassa sekä senjälkeen vuosittain käsitellä kysymystä erikseen upseereille ja erikseen aliupseereille järjestämillään luennoilla". Komentajien olisi myös tarkoin valvottava alaistensa esiintymistä. - Tässä yhteydessä todettakoon, että myös kesällä 1918 oli vankileirien vartiostona toiminut sotaväki syyllistynyt vankien "töykeään, jopa raakaan kohteluun" (sivut I 26-27).[28]

4.26 LIIKEKANNALLEPANON VALMISTELUT

Kuten jo mainittiin, Enckell pyrki nopeuttamaan liikekannallepanoa ja joukkojen keskittämistä puolustusasemaan (sivu 80). Suorittamalla Yleisesikunnan ehdottamat joukkojen majoituspaikkojen vaihdot ja eräät järjestelyt joukkojen keskitysalueissa, mihin palataan myöhemmin (sivu 175), joukot saataisiin keskitetyiksi parikin päivää aikaisemmin kuin siihen saakka oli laskettu. Yleisesikunnan kirjelmässä 26.9.19 on esitetty seuraavat asiaa selventävät taulukot.
Joukot ovat keskitetyt:

Yhtymä	Entisen suunnitelman mukaan	Uuden suunnitelman mukaan
1.Divisioona	1. lkp.päivänä klo 7.26	2. lkp. päivänä klo 3.59
2.Divisioona	2. -"- -"- 7.49	1. -"- " 9.13
3.Divisioona	4. -"- -"- 5.9	3. -"- " 6.11
Jääkäriprikaati	5. -"- -"- 9.31	4. -"- " 1.26

Eri lkp.päivinä rintamalle saapuvien joukkojen määrä:

Yksikkö	1. lkp.päivä		2. lkp.päivä		3. lkp.päivä		4. lkp. päivä	
	vanha suunn.	uusi suunn.	vanha suunn.	uusi suunn.	vanha suunn.	uusi suunn.	vanha suunn.	uusi suunn.
patal-joonia	12	17	10 1/2	9	6	4	1 1/2	-
patte-reita	4	11	10	8	7	11	9	-
eskadr.	3	4	4	3	3	4	1	-

Yllä mainitut edut johtuivat siitä, että rautatiekuljetukset olivat helpommin järjestettävissä, koska matkat lyhenivät eikä joukkoja jouduttu kuljettamaan ristiin.[1]

Yleisesikunnassa laadittiin 13.12.19 laskelma siitä, miten joukot eri tapauksissa voisivat ehtiä puolustusasemaan Humaljoki - Taipale (sivu 179). Tämä laskelma lähetettiin Sotaväen päällikölle 8.1.20 ja pyydettiin tämän toimenpiteitä sellaisen valmiuden saavuttamiseksi, että joukot olisivat kuljetusvalmiina jo valmistuspäivänä tosin ilman kuormastoja, koska hevosia ei näitä varten

vielä ehdittäisi saada. Joukko-osastojen sodan ajan vahvuudesta puuttuvat hevoset tosin pitäisi ottaa heti liikekannallepanon julistamisen jälkeen.

Sotaväen päällikkö antoi tämän johdosta 14.1.20 kiertokirjeen, jonka mukaan seuraavat joukot oli, jos liikekannallepano julistetaan ennen kello 6 iltapäivällä, jo seuraavana eli valmistuspäivänä kuljetettava rautateitse ylösmarssilinjalle.

1.Divisioona:
- Valkoisen Kaartin Rykmentti
- Uudenmaan Rakuunarykmentti
- Esikunta, I ja III/Porin Rykmentti
- III/Keski-Suomen Rykmentti

2.Divisioona:
- Uudenmaan Rykmentti
- Esikunta, II ja III/ Viipurin Rykmentti

3.Divisioona:
- Savon Jääkärirykmentti

Jääkäriprikaati:
- Kaikki joukot.

2.Divisioonassa oli lisäksi "muutama tunti hälytyksen jälkeen"
- Karjalan Kaartin Rykmentin oltava valmis lähtemään jalkamarssissa puolustuslohkolleen ja
- Karjalan Ratsujääkärirykmentin ratsastavien eskadroonien oltava valmiina lähtemään ratsain "ylösmarssilinjan etualalle" ja pyöräilijäeskadroonan kuljetettavaksi ylimääräisellä junalla Perkjärven asemalle.

Joukkojen oli ryhdyttävä toimenpiteisiin käsketyn valmiuden saavuttamiseksi ja ilmoitettava 10.2.21 mennessä miten nopeasti ne ovat lähtövalmiina.[2]

2.Divisioona ilmoitti Sotaväen päällikölle 9.2.20 antaneensa kaikille joukko-osastoilleen käskyn olla lähtövalmiina 6 tunnissa ja varautuneensa ottamaan vastaan ottohevoset kuormastoja varten. Vastaavanlaiset ilmoitukset oli kaikkien yhtymien annettava.[3]

Yleisesikunta antoi 5.3.21 yksityiskohtaisia määräyksiä joukkojen valmiudesta. Ratsuväen, polkupyöräpataljoonien ja panssarijunien "ylösmarssin valtakunnan rajalle" oli tapahduttava heti liikekannallepanokäskyn tultua julistetuksi "tai jo tätä ennen". Savon Jääkärirykmentin ja Karjalan Kaartin Rykmentin oli 6 tuntia käskyn

saatuaan oltava marssivalmiina "rauhanaikaisessa tai vahvistetussa rauhanajan vahvuudessa".[4]

Joukot ilmoittivat valmiutensa varsin erilaiseksi. II Polkupyöräpataljoona ilmoitti olevansa marssivalmiina nykyisessä määrävahvuudessaan 2 tunnin kuluessa, erityistä sodan ajan määrävahvuutta ei pataljoonalla ollutkaan. Karjalan Kaartin Rykmentti oli marssivalmiina rauhan aikaisessa määrävahvuudessa 5 tunnin kuluessa ja sodan aikaisessa kokoonpanossa 72 tunnin kuluttua edellyttäen, että reserviläiset ja hevoset saadaan ajoissa. Savon Jääkärirykmentti olisi valmiina 7 tunnissa valoisana ja 12 tunnissa pimeänä aikana. Sodan aikaisen kokoonpanon saavuttaisi esikunta ja yksi pataljoona 48 tunnissa, toinen pataljoona 60 tunnissa ja kolmas 72 tunnissa. Keski-Suomen Rykmentti ilmoitti olevansa marssi- tai kuljetusvalmiina rauhan aikaisessa määrävahvuudessa 24 tunnin ja sodan aikaisessa 3 vuorokauden kuluessa.[5]

Yleisesikunta ilmoitti 2.Divisioonalle 27.12.21, että laadittujen kuljetussuunnitelmien mukaan joukkojen siirtyminen puolustusasemaan tapahtuisi seuraavasti.

Karjalan Kaartin Rykmentti:

- I Pataljoona lähtee 2. lkp.päivänä kello 4 marssille Mälkölään,
- II Pataljoona siirretään samoin 2. lkp.päivänä kello 7,40 ja 8,40 rautateitse Äyräpään asemalle ja
- III Pataljoona lähtee "mikäli mahdollista jo 8 tunnin kuluttua käskyn saatuaan" marssille Mälkölään.

Keski-Suomen Rykmentin kuljetukset alkavat Kouvolasta 3.lkp.päivänä kello 12,15.

Savon Jääkärirykmentti:

- I Pataljoona kuljetetaan Viipurista 19 tunnin kuluttua käskyn saatuaan junalla Sairalan asemalle, josta marssii Oravaniemen lohkolle,

II Pataljoona kuljetetaan junilla Käkisalmesta siten, että yksi komppania lähtee 6 tunnin kuluttua käskyn saatuaan Kiviniemeen, yksi komppania 1.lkp.päivänä kello 11, 7,59 ja viimeinen kello 11,35 Sakkolaan,

III Pataljoona kuljetetaan Viipurista Kiviniemeen 10 tunnin kuluttua käskyn saatuaan.[6]

Yleisesikunnan laskemat ajat olivat ilmeisestikin liian optimis-

tisia, sillä 2.Divisioona ilmoitti 5.1.22, että sen joukot saapuisivat puolustusasemaan seuraavasti:
- Äyräpään lohkolle (Peronjoki - Äyräpäänjärvi) 4.lkp.päivänä aamulla
- Muolaan ja Mälkölän lohkoille (Äyräpäänjärvi - Vuoksi) 3.lkp.päivänä illalla,
- Oravaniemen vastainen ranta miehitetään 3.lkp.päivänä aamulla,
- Kiviniemen lohko noin 24 tuntia Savon Jääkärirykmentin saatua käskyn ja
- Taipaleen lohko 2.lkp.päivänä keskipäivällä.

Perusteluna esitettiin, että suunnitelmissa on yleensä lähdettävä epäsuotuisimmista laskelmista ja edellä esitetyt ajat koskevat joukkojen alokaskausia.[7]

Joukkojen siirtojen nopeuttamiseksi erityisesti Laatokan Karjalassa ja itärajalla, missä etäisyydet olivat varsin pitkät, Yleisesikunta esitti puolustusministeriölle 14.7.22, että kaikki 3.Divisioonan jalkaväkijoukot muutettaisiin polkupyöräjoukoiksi. Ehdotus uusittiin 7.9.22, mutta varojen puute esti sen toteuttamisen.[8]

Yleisesikunnassa laadittiin 6.5.24 tilasto kaikkien joukkojen liikekannallepanon valmistumisesta eli mikä olisi niiden "lähtöpäivä garnisonista". Sen mukaan lähtisivät rauhan aikaisten divisioonien jalkaväkirykmentit liikkeelle 2.-4.lkp.päivänä. Suojajoukkoihin kuuluvat ratsuväki- ja polkupyöräjoukot olivat valmiit jo liikekannallepanon valmistuspäivänä ja Savon Jääkärirykmentti 1.lkp.päivänä. Osia joukoista voitiin lähettää rintamalle jo muutaman tunnin kuluttua käskyn antamisesta. 8-divisioonat valmistuivat yleensä 7.-9. lkp.päivänä, jotkut osat poikkeuksellisesti jo 4.lkp.päivänä, kuten Mikkelin Läänin Rykmentti.[9]

Yleisesikunta esitti sotaministeriölle 1.12.19, että "epäselvyyksien ja väärinkäsitysten poistamiseksi liikekannallepanon valmistustöissä olisi sangen hyödyllistä antaa joukko-osastoille tarkat määritelmät kaikista n.s. liikekannallepanotapauksista". Näitä "tapauksia" oli erilaisia sen mukaan kuinka laajana liikekannallepano oli tarkoitus suorittaa (sivu I 158). Nyt Yleisesikunta ehdotti, että "liikekannallepanotapaus"-sana poistettaisiin ja otettaisiin käyttöön kaksi keskitystapausta ja kolme muodostelutapausta. Keskitystapaus 1: armeija kuljetetaan rajalle mahdollisimman nopeasti, "sotavahvuuteensa nähden ehken puutteellisena" ja keskitetään

tiettyyn puolustusasemaan.
Keskitystapaus 3: armeija täydennetään ensin sotavahvuiseksi ja "sitten kuljetetaan rajalle, jossa se jo ajoissa laaditun hyökkäyssuunnitelman mukaan asettautuu määrättyihin lähtöpaikkoihin ja alkaa sotatoimet". Tuohon aikaan oli puolustussuunnitelman lisäksi voimassa hyökkäyssuunnitelma Pietaria vastaan sekä vielä puolustushyökkäyssuunnitelma (sivu I 136).
Muodostelutapaus 1: liikekannalle pannaan sekä A- että B-joukot (sivu I 155) ja lisäksi myös T-joukot.
Muodostelutapaus 2: A-divisioonien rykmentit perustavat yhteisesti yhden B-divisioonan ja tarvittavat T-muodostelmat.
Muodostelutapaus 3: Liikekannalle pannaan vain A-joukot sekä näitä varten tarvittavat T-joukot.
Liikekannallepanon laajuus riippui "osittain valtion talouskestävyydestä, osittain niistä tehtävistä, jotka johtuvat maan sotilaspoliittisesta asemasta".[10]

Sotaministeriö antoi Yleisesikunnan esityksen johdosta käskyn 11.12.19, vieläpä melkein samoin sanoin.[11]

Sotaministeriön pyynnöstä tiedotti Yleisesikunta 25.2.20: "Keskitystapauksessa N:o 1, siis puolustussodan ollessa kysymyksessä, tulee ainoastaan muodostelutapaus N:o 1 kysymykseen". Lisäksi mainittiin, ettei kaikille B-joukoille "ehkä" voida ennen rintamalle lähtöä antaa täydellistä varustusta ja vaatetusta, vaan joudutaan se lähettämään niille myöhemmin. "Täydellinen asestus on kuitenkin kaikkia B-joukkoja varten olemassa". Majuri Hanell on kirjoittanut Sotaväen esikunnassa kirjelmän laitaan: "siis muodostelutapaukset N:o 2 ja N:o 3 ei tulene koskaan kysymykseen!" Helmikuun lopulla 1920 ei hyökkäys Pietariin varmaankaan tuntunut enää todenäköiseltä.[12]
Eversti Spåre, talousasiain esiupseeri, jonka tehtäviin kuului mm. liikekannallepanoasiain koordinointi (sivu I 161), kirjoitti 29.10.19 sotaministerille, että eduskunnalle tehty esitys määrärahojen saamiseksi kenttäarmeijan varustamiseksi käsitti vain A- ja T-joukkojen tarpeet, mutta "B-joukot jäävät yhä edelleenkin kaikkia varusteita vaille". Edellä oleva maininta joukoille lähetettävistä varusteista lienee ollut katteetonta optimismia, semminkin kun rauhan ajan armeijalta puuttui vielä perusvarustustakin. Spåre kiinnittää huomiota myös ristiriitaan ministeriön ja Yleisesikunnan suunnitelmien kesken. Edellinen laskee liikekannallepanon koskevan

vain A- ja T-joukkoja, jäkimmäinen myös B-joukkoja, joiden vahvuudeksi mainitaan 39000 miestä. Nyt olisikin ensi tilassa hankittava varoja "täydellisen perusvaatetuksen ja varustuksen hankintaan rauhan ajan armeijaa varten" sekä kiirehdittävä varojen saantia A- ja T-joukkoja varten. Olisi myös ratkaistava, tuleeko B-armeijan mobilisointi kysymykseen ja otettava tämä varustamissuunnitelmissa huomioon. Hän ehdottaa, että "kaikki mobilisoimissuunnitelmat rajoitetaan toistaiseksi siihen, minkä käytettävissä olevat varat myöntävät".[13]

Melko monimutkaista liikekannallepanojärjestelmää ryhdyttiin yksinkertaistamaan vuoden 1921 alkupuolella. Muodostelutapaukset 1, 2 ja 3 poistettiin kokonaan. Yleisesikunta perusteli asiaa 8.3.21 sotaministeriölle seuraavasti. Tuleva sota on puolustussotaa riippumatta siitä, käydäänkö sitä offensiivisesti vai defensiivisesti - Enckell ei siis enää pitänyt mahdollisena hyökkäystä Pietaria vastaan eli liikekannallepano 3:a. Maan koko puolustuskuntoisuutta on voitava käyttää hyväksi, "emme enää voi laskea olevan eri muodostelutapauksia, joissa suuremman tai pienemmän sotavoiman muodostaminen sodanaikana tulisi kysymykseen". A-joukot ovat sotavahvuisiksikin täydennettyinä liian heikot selviytyäkseen tehtävästään maan puolustamisessa. Siksi täytyy liikekannallepanossa heti perustaa myös B-joukkoja, joiden tulee olla sotakelpoisia eli siis muodostetut koulutetusta miehistöstä. Perustamisen jälkeen ei enää ole aikaa koulutukseen. Lisäksi täytyy tietenkin saman tien perustaa T-joukot, koska täydennystä voidaan tarvita heti sodan alussa.

Yleisesikunnassa suoritetuissa laskelmissa tultiin siihen tulokseen, että koulutettu henkilökunta ei riittäisi suunniteltujen joukkojen täydelliseen muodostamiseen. Tämän vuoksi piti olla kaksi rinnakkaista suunnitelmaa:

- täydellinen suunnitelma, jonka mukaan kaikki joukot olisivat sodanaikaisten määrävahvuuksien mukaiset ja
- väliaikainen suunnitelma, joka käsittäisi ne joukot, jotka henkilöstöresurssien puitteissa kyettäisiin perustamaan. Ajan mittaan ja koulutuksen edistyessä päästäisiin vähitellen täydellisen suunnitelman mukaiseen kokoonpanoon. Sotaministeriössä annettiin täydelliselle suunnitelmalle nimeksi "sotajaotus I". "Sotajaotus II" tarkoitti väliaikaisen suunnitelman mukaan muodostettua kenttäarmeijaa.

Tärkeimmät erot sotajaotusten välillä olivat seuraavat:

Jalkaväki

- sotajaotus I: sekä A- että B-divisioonassa on jalkaväkirykmentissä 3 pataljoonaa, kussakin 3 kivääri komppaniaa ja 1 konekivääri komppania, rykmentillä lisäksi jalkaväkitykkiosasto ja kevyt miinanheitinosasto;
- sotajaotus II: A-divisioonan rykmentit kuten edellä, kuitenkin ilman jalkaväkitykki- ja miinanheitinosastoja; B-divisioonan rykmenteillä oli aluksi vain 2 pataljoonaa, kolmas jätettiin kotiarmeijaan koulutettavaksi ja riittävän koulutustason saavutettuaan se lähetettäisiin kenttäarmeijaan omaan rykmenttiinsä.

Rauhanaikainen Jääkäriprikaati muuttuisi sotajaostus I:ssä jääkäridivisioonaksi siten, että sen pataljoonat laajenisivat rykmenteiksi. Sotajaotus II:n mukaan jäisi kaksi B-pataljoonaa kotiarmeijaan ja "tarpeellisesti harjaantuneina" ne liitettäisiin Jääkäriprikaatiin, joka nyt muuttuisi jääkäridivisioonaksi, kussakin kolmessa rykmentissä kaksi pataljoonaa.

Tykistö

Tykistön henkilöstöreservi oli niin pieni, että B-tykistörykmenttiä ei pystytty perustamaan, vaan B-divisioonien tykistöksi oli pakko erottaa A-rykmentistä yksi patteristo. Raskaita patteristoja ei myöskään riittänyt sotajaotus II:een.

Erillisiä konekivääri komppanioita kuului sotajaotus I:n mukaan kuhunkin divisioonaan kaksi, mutta toistaiseksi niitä voitaisiin perustaa vain yksi kuhunkin yhtymään.

Sotaministerin huhtikuussa 1921 valmistuneissa ohjeissa selitettiin myös keskitystapaukset K1 ja K3. Edellinen tuli "käytettäväksi strateegisessa puolustuksessa" ja jälkimmäisissä "joukot keskitetään määrätyille seuduille alkaakseen täältä hyökkäyksellisen strateegisen toimintansa". K1:n ja K3:n eteen pantiin vielä V tai R, jolloin edellinen tarkoitti keskitystä Venäjää vastaan ja R Ruotsia vastaan.

Sotaministeriön ohjeissa oli tarkat määräykset myös Kotiarmeijan liikekannallepanosta. Suurin eroavaisuus sotajaotusten välillä oli siinä, että I:ssä perustettiin aina kahta sodan ajan jalkaväkirykmenttiä varten oma täydennysrykmentti, mutta II:ssa vain täydennyspataljoona. Pian huomattiin, että reservi ei riittänyt tähänkään. Yleisesikunta esittikin sen tilalle divisioonan täydennyskomppaniaa. Samalla ehdotettiin B-divisioonien kotiarmeijan pataljoonat

koottavaksi Armeijankenttätäydennysprikaatiksi. Tykistölle perustettiin sotajaotus II:n mukaan vain täydennyspatterit sotajaotus I:n patteriston sijaan.[14]

Koska rauhan ajan vahvuudet olivat pienemmät kuin sodan ajan, annettiin A-joukkojen muodostamisesta omat ohjeensa. Jalkaväkirykmenteissä oli kuhunkin pataljoonaan perustettava kolmas kivääriKomppania. Erilliset konekivääriKomppaniat oli tehtävä itsenäisiksi ja alistettava divisioonille. Kenttätykistörykmenteissä oli kuhunkin patteristoon perustettava kolmas patteri, kanuunapatteri. Teknillisissä joukoissa oli pataljoonien perustettava vastaavat komppaniat kenttäarmeijan divisioonille.

Rauhan ajan joukkojen oli suoritettava täydentäminen sodan ajan vahvuuteen omissa varuskunnissaan, mistä oli seurauksena keskityskuljetusten alkamisen viivästyminen. Kun Yleisesikunnan laskelmien mukaan "ei varmuudella voida tietää, saavatko joukot aikaisemmin kuin 3. liikek.päivän kuluessa täydennysmiehistönsä", eivät kuljetukset pääsisi alkamaan ennen kuin 4. lkp-päivän jälkeisenä yönä. Voitiin kuitenkin odottaa, että lähiaikoina saataisiin täydennysmiehistö ja tarvittavat hevoset ajoneuvoineen jo 2.lkp.päivän aikana, joten kuljetuksetkin alkaisivat vastaavasti aikaisemmin. Yleisesikunta lähetti puolustusministeriölle 6.5.24 taulukon joukkojen lähtöpäivistä majoituspaikkakunniltaan. Suojajoukot, ratsuväki ja polkupyöräpataljoonat lähtivät jo valmistuspäivänä. 2.lkp.päivänä olivat valmiina 2.Divisioonasta esikunta, Karjalan Kaartin Rykmentti, Keski-Suomen Rykmentti ja Kenttätykistörykmentti 2. Samana päivänä pääsi liikkeelle 3.Divisioonasta vain Tampereen Rykmentti. 3.lkp.päivänä valmistui lähtöön Viipurin Rykmentti ja kaksi rykmenttiä 1.Divisioonasta. B-joukkojen rykmentit tulivat lähtökuntoon vasta 4.-9. lkp-päivinä.[15]

Liikekannallepanossa oli rauhan ajan joukkojen perustettava kenttäarmeijan A-joukot ja myös luovutettava upseereita ja aliupseereita B- ja T-joukkoja varten (sivu I 156). Yleisesikunnan päällikkö kiinnitti 12.2.24 puolustusministerin huomiota niihin vaikeuksiin, joita liikekannallepanossa aiheutui, kun joukoissa ei ollut tarpeeksi kantahenkilökuntaa edes rauhan ajan tarvetta varten. "Kantahenkilökunnan luovuttaminen kohtaa siis voittamattoman esteen. Olosuhteiden näin ollessa ei B-rykmenttien ja T-muodostelmien liikek.panomahdollisuus ole nykyisten edellytysten vallitessa turvattu". Puo-

lustusministerin toivottiin tekevän voitavansa "parannusten aikaansaamiseksi armeijan upseeri- ja kapitulanttipulan aiheuttamien seuraamusten torjumiseksi" (vrt. sivu 79).[16]

Siltä varalta että liikekannallepano sattuisi joukkojen ollessa kesäleireillä, oli niille annettava ohjeet poikkeuksellisesta menettelystä. Esimerkiksi kesäksi 1924 oli määrätty, että suojajoukkoihin kuuluvat ratsuväki- ja polkupyöräjoukot lähtivät leireiltä suoraan puolustuslohkoilleen rintamalle, samoin Perkjärven leirillä olevat tykistöjoukot. Muut kuljetettiin ensin varuskuntiinsa ja asetettiin siellä liikekannalle. Kannaksella olevat polkupyöräpataljoonat eivät olleetkaan leireillä.[17]

Sotaministeriössä suoritettujen laskelmien mukaan voitiin liikekannallepanossa majoittaa kysymykseen tulevilla perustamispaikkakunnilla yhteensä noin 100000 miestä, mikä likimain vastasi tarvetta (sivu 119).[18]

Jotta reserviläiset voitaisiin liikekannallepanossa sijoittaa oikeisiin joukkoihin sekä koulutuksen että lukumäärän huomioon ottaen, antoi sotaministeriö 27.9.21 kutsuntapiireille käskyn "reserviläisten katsastuskokousten" järjestämiseksi seuraavan marraskuun aikana. Kullekin reserviläiselle oli annettava uusittu liikekannallepanomääräys, josta ilmeni mihin joukko-osastoon hänet oli määrätty ja rautatieasema, jolta hänen määräaikana oli lähdettävä joukko-osastoonsa. Kutsuntapiiri laati katsastuskokousten perusteella tilastot piirinsä reserviläisten sijoituksista ja heidän saamastaan koulutuksesta.[19]

Kun keväällä 1921 Yleisesikunnassa tutkittiin maan puolustusmahdollisuuksia, päädyttiin siihen, että suunnitellut 6 jalkaväkidivisioonaa ja jääkäridivisioona eivät riitä, vaan tarvittaisiin vähintään 10 divisioonaa. Puuttuvista kolmesta käytettiin eräässä muistiossa nimeä C-divisioonat. Laskelmien mukaan maan mieskuntoinen väestö riittäisi näidenkin perustamiseen. Yleensä katsotaan valtion voivan käyttää 10 -11 % asukasluvustaan maanpuolustukseen. Kun tuolloin asukasluku oli 3300000, saataisiin sotavoiman vahvuudeksi 363000 miestä. Ikäluokka oli 22000 miestä, joten mainitun vahvuuden saavuttaminen vaatisi noin 25 ikäluokkaa, kun otetaan huomioon, että vanhemmat ikäluokat ovat nuorempia melkoisesti pienemmät. - Esitettyjen 10 divisioonan perustamiseen ei kuitenkaan tarvitsisi käyttää koko tuota määrää, vaan 9 - 10 ikäluokkaa riittäisi, eli noin puo-

let maan koko puolustusvoimasta (sivu 186).

Yleisesikunta esittikin sotaministeriölle 2.2.21, että sodan ajan puolustusvoimien vahvuudeksi otettaisiin vähintään 10 divisioonaa, "toistaiseksi ja siksi kunnes mahdollisuudet sen edelleenkehittämisen sallivat". Nykyisille A- ja B-joukoille olisi tietenkin jo rauhan aikana hankittava kaikki "mitä niiden sotakuntoisuuteen kuuluu", mutta mahdollisuuksien mukaan olisi saatava varustus myös edellä esitetyille kolmelle lisädivisioonalle. Kaikille perustettaville joukoille olisi varattava välttämätön kantahenkilökunta. Joukkojen sotakelpoisuus olisi taattava rauhan aikana tapahtuvien "harjoituskokousten" (kertausharjoitusten) kautta. Nämä olisi määrättävä pakollisiksi, "eikä - kuten nyt - tehtävä ainoastaan mahdollisiksi". Kuten tiedetään, tavoitteeseen ei päästy vielä Talvisotaan mennessä.[20]

Sodanajan vahvuuden suurentaminen oli esillä myös sotaneuvoston kokouksessa 6.11.23. Kenraali Nenonen, silloinen puolustusministeri, esitti, että pitäisi mobilisoida 10 divisioonaa. Enckell ilmoitti tämän olevan nykyisen reservin avulla mahdotonta. Ei myöskään ole tarpeeksi aseita ja varusteita eikä myöskään tykistöä. Viimeksimainittua ei ole tarpeeksi edes B-joukkoja varten. "Näin ollen olisi rikollista lähettää sellaisia joukkoja rintamalle ainoastaan vihollisen tuhottaviksi".[21]

4.261 Rannikkopuolustus

Kenraali Enckell toimi ennen Yleisesikunnan päälliköksi tuloaan Rannikkopuolustuksen päällikkönä, jonka alaisia olivat sekä rannikkotykistö että laivasto. Hänen jälkeensä tuli Rannikkopuolustuksen päälliköksi kenraalimajuri K. Kivekäs ja hänen esikunnakseen Rannikkopuolustuksen esikunta, johon laivaston ja rannikkotykistön esikunnat sulautettiin. Vuoden 1923 alusta rannikkopuolustus jaettiin suoraan Sotaväen päällikön alaisiin laivastoon ja rannikkotykistöön. Laivaston päälliköksi tuli kommodori G. von Schoultz ja hänen johtoelimekseen Laivaston esikunta. Kenraali Kivekäs jäi Rannikkopuolustuksen tarkastajana johtamaan rannikkotykistöä, mutta "tarkastusoikeudella myös laivastoon nähden muissa paitsi taloudellisissa asioissa". Hänen sijoituspaikkansa oli Sotaväen esikunta, jossa hänen työelimensä oli Rannikkopuolustuksen tarkastajan toi-

misto.[1]

Yleisesikunnassa tutkittiin rannikon puolustuksen ja sen eri elementtien johtamista nimenomaan sodan aikaa silmällä pitäen, erityisesti ottaen huomioon kiinteän yhteistoiminnan tarve maavoimien yhtymien ja niiden alueella olevan rannikkotykistön yksiköitten välillä. Yleisesikunnan ehdotus valmistui 19.6.24 ja Sotaväen päällikkö vahvisti sen 30.6.24.[2]

Rannikkopuolustuksen sodanaikainen organisaatio ja johtosuhteet tulivat olemaan seuraavat. Rannikkopuolustuksen päällikkö oli suoraan Ylipäällikön alainen ja hänen asemansa vastasi armeijakunnan komentajaa. Hänen esikuntansa oli Rannikkopuolustuksen esikunta, johon esikuntapäällikön johdossa kuului komentotoimisto, sotatoimien toimisto, ilmailutoimisto sekä taloustarkastaja ja teknillinen tarkastaja.

Rannikkopuolustuksen päällikön alaisia olivat:

- meriväki (=laivasto) "operatiivisessa ja komentosuhteessa", "taloudellisessa suhteessa" puolustusministeriön alainen;
- rannikkotykistö, alistussuhteet samat kuin meriväen;
- rannikkovartiojoukot, kuten edellä;
- rannikkopuolustuksen ilmailuvoimat: vakinaiset ilmailuvoimat operatiivisessa suhteessa Meriväen päällikön alaiset, komentosuhteessa Rannikkopuolustuksen esikunnassa olevan Ilmailupäällikön kautta Ilmailuvoimien päällikön alaiset ja taloudellisessa suhteessa suoraan viimeksimainitun alaiset;
- erikoistehtäviä varten voitiin Rannikkopuolustuksen päällikölle tai muulle rannikkopuolustusviranomaiselle alistaa ilmailumuodostelmia operatiivisesti, jolloin ne muuten jäivät Päämajan alaisiksi;
- Laivaston tukikohdat olivat komentosuhteessa Rannikkopuolustuksen päällikön alaisia, operatiivisesti Meriväen päällikön alaisia ja huollollisesti puolustusministeriön alaisia.

Rannikkotykistön yksiköitä samoinkuin rannikkovartioyksiköitä voitiin tiettyä yhteistoimintavaihetta varten alistaa operatiivisesti maavoimien johdon alaiseksi.

Rannikkotykistön ja Laivaston yksiköt täydennettiin liikekannallepanossa sodan ajan määrävahvuuteen, joten niillä ei ollut maavoimien tapaan B- ja T-joukkoja. Rannikkovartiojoukkojen perustamisesta vastasi suojeluskuntajärjestö (sivu 161).

4.262 *Suojeluskunnat*

Syksyllä 1919 suunniteltiin 8 suojeluskuntapataljoonan perustamista avustamaan sotaväkeä rajan yli pakenevien bolshevikkien pidättämisessä (sivu I 108). Vaikka suunnitelmaa ei toteutettukaan, jatkettiin valmisteluja pataljoonien muodostamiseksi. Yleisesikunta pyysi 19.12.19 suojeluskuntien Yliesikunnalta "ilmoitusta kaikista niistä varustuksista vaatetuksen, aseistuksen, kuormastojen j.n.e. suhteen, jotka ne 8 1:nä liikek.päivänä rajalle lähetettävää suojeluskuntapataljoonaa jo omistavat sekä luettelon niistä varustuksista, jotka Yliesikunta tahtoisi niille tämän perusteella myönnettäviksi". Pataljoonien vahvuudeksi oli aikaisemmin ilmoitettu 400 miestä.

Pataljoonat oli tarkoitus yhdistää kahdeksi rykmentiksi, joista toiseen kuuluisivat Uudenmaan, Turun, Porin ja Hämeen piirien ja toiseen Viipurin, Mikkelin, Etelä-Pohjanmaan ja Jyväskylän piirien pataljoonat. Edellinen kuljetettaisiin Säiniön asemalle ja alistettaisiin 1.Divisioonalle, jälkimmäinen Kämärän asemalle ja alistettaisiin 2.Divisioonalle.[1]

Yleisesikunta oli toukokuussa 1919 pyytänyt Yliesikuntaa tutkimaan mahdollisuutta "liikek. sattuessa koota aseisiin kutsumatta jääneistä suojeluskuntalaisista muodostettuja taktillisia sotajoukkoja (komppanioita, pataljoonia)". Yliesikunta esitti elokuussa seuraavan laskelman:

suojeluskuntien koko miesvahvuus	88535
vähennetään ikäluokat 1890-1899	32969
vähennetään sodan aikainen vartiomiehistö	38857
käytettävissä oleva ylijäämä	16709

Tästä ylijäämästä voidaan muodostaa 119 jalkaväkikomppaniaa, (sodan aikainen määrävahvuus 132 miestä), joista saadaan 39 pataljoonaa, kussakin esikunta ja 3 komppaniaa. Lisäksi tulee vielä 2 erillistä komppaniaa. Yliesikunta ilmoitti 12.5.22, että käytettävissä oleva ylijäämä oli aikaisemmin laskettu liian suureksi, tarkistuksen mukaan sen määrä oli vain 13030 miestä.[2]

Yleisesikunta kehitti kirjelmässään 5.1.20 edelleen ajatusta suojeluskuntajoukkojen liikekannallepanosta. "Vahtipalveluksesta liikenevästä miehistöstä, ikäluokat 90 - 99 poisluettuna" oli jo muodostettu komppanioita ja pataljoonia. Näistä pitäisi nyt koota

rykmenttejä kuten edellä mainitut kaksi rykmenttiä. Parhaiten tämä kävisi suojeluskuntapiireittäin tai näitä yhdistelemällä. Toistaiseksi ei kuitenkaan pitäisi koskea näihin kahteen, mutta myöhemmin voitaisiin mainittujen kahdeksan piirin pataljoonat liittää piirien perustamiin rykmentteihin. Kaikkiaan laskettiin voitavan perustaa 11. Niiden taisteluarvoa lisäisi suuresti, jos niihin voitaisiin liittää kuhunkin suojeluskuntapatteri. Yliesikunnan käsityksen mukaan se olisi mahdollista.[3]

Yliesikunta esitti 12.2.20, että ikäluokkiin 1890 - 1899 kuuluvat suojeluskuntalaiset pitäisi saada ottaa suojeluskuntajoukkoihin, mikäli eivät kuulu armeijan reserviin, vaan nostoväkeen. Armeijan taholta oli esitetty epäilyjä, että tällöin ei miehiä riittäisi liikekannallepanossa perustettaviin 8- ja T-joukkoihin. Yliesikunta huomautti, että kaikki joukothan tulivat armeijan johtoon ja voitaisiinhan suojeluskuntapataljoonia sellaisinaan liittää 8-rykmenteihin. Suojeluskuntapäällystö kuului enimmäkseen ikäluokkiin 1890-1899, joten ainakin nämä tulisivat mukaan, jos ylipäänsä aiottiin perustaa suojeluskuntajoukkoja.

Yliesikunta esitti suojeluskuntajoukkojen etuna niiden nopean perustamisen, niillä olevan varustuksen, vaatetuksen, aseistuksen ja jopa osittain ajoneuvojenkin saannin ilman sotaväen apua. Tästä nopeudesta olisi apua siinäkin tapauksessa, että jossain syntyisi kapina tai levottomuuksia, jotka estäisivät kutsuntaa ja liikekannallepanoa. "Aivan mahdotonta eivät ole myöskään levottomuudet jossain armeijan vakinaisessa joukko-osastossa".[4]

Yleisesikunnan päällikkö kutsui 13.2.20 neuvottelukokouksen käsittelemään Yliesikunnan esittämiä asioita. Edustettuina olivat Yleisesikunnan lisäksi sotaministeriö ja Yliesikunta. Sotaministeriön edustaja, eversti Ahrenberg, piti vaarallisena sitä, että ehdotuksen toteuttaminen "voisi paljastaa 8-joukkomme valkoisista aineksista siinä määrin, että armeija jakautuisi kahteen jyrkästi rajoitettuun puolueeseen, joista toinen olisi kokoonpantu valkoisista, ehdottoman luotettavista, mutta toinen punaisista, epäluotettavista aineksista". Muut läsnäolijat eivät uskoneet Ahrenbergin väitettä. Sen tueksi ei ole tilastollisia tietoja väestön jakautumisesta punaisiin ja valkoisiin. Kaikki valkoinen aines ei kuulu suojeluskuntiin. "Kansassa on sitäpaitsi vahva prosentti välinpitämättömiä ja jopa vaaleanpunaisiakin, jotka sodan sytyttämän isänmaallisen

innostuksen vallassa taistelussa bolscheviikkejä vastaan menisivät valkoisten leiriin". - Yleisesikunta pyysi 6.3.20 sotaministerin ratkaisua "Yliesikunnan ehdotuksen suhteen, että ikäluokkien 1890-1899 suojeluskuntiin kuuluvat asevelvolliset liikekannallepanossa saisivat suorittaa sotapalveluksensa suojeluskunta-joukko-osastoissa, jotka sitoutuvat taistelemaan rintamalla".[5]

Sotaväen päällikkö puolestaan yhtyi Ahrenbergin kantaan. Hän ilmoitti 23.3.20 sotaministerille, että ehdotetulla tavalla "saadaan armeijan 8-joukkoihin miehistö, joka ilman muuta luotettavampaa ainesta on yksinään hyvänkin upseeriston johdossa mahdoton mitään toimimaan". Joskin liikekannallepano nopeutuisi, ovat muut seuraukset sen laatuiset, että ehdotus on mahdoton toteuttaa.[6]

Ahrenberg laati 7.4.20 asiasta muistion, jossa hän totesi suojeluskuntien avun olennaisesti nopeuttavan liikekannallepanoa ja varmistavan sen onnistumista. Jotta ehdotuksessa piilevä vaara poistuisi, hän ehdotti 8-joukot muodostettavaksi siten, että suojeluskunnat liikekannallepanossa asettavat sotalaitoksen käytettäväksi suunnitellut 9 jalkaväkirykmenttiä ja 3 pataljoonaa rauhanvahvuisina tai jonkinverran suurempina, "mitkä muodostelmat sitten täydennetään sotavahvuisiksi kutsunnasta saaduilla nostokkailla". Näin saataisiin jo liikekannallepanon ensimmäisinä päivinä vakinaisen armeijan lisäksi 8-joukot, jotka tarpeen vaatiessa voitaisiin lähettää heti rintamalle, koska ne olisivat "suojeluskunnissa harjoitettua väkeä". Täydentäminen voisi tapahtua vasta rintamalla. - Erikoisjoukkojen osalta Ahrenberg ei tehnyt ehdotusta, koska ei tuntenut suojeluskuntien mahdollisuuksia, mutta toivoi idean soveltuvan myös näiden liikekannallepanoon. Sotaministeri hyväksyi ehdotuksen periaatteessa 6.5.20.[7]

Yleisesikunnassa 12.4.20 laaditussa muistiossa kiinnitettiin huomiota siihen, että jos 8-joukot muodostetaan vain vapaaehtoisista suojeluskuntalaisista, "teemme itsemme riippuvaisiksi jokaisen suojeluskuntalaisen hyvästä tahdosta ja eri suojeluskuntien enemmän tai vähemmän tarkistamattomista valmistelutöistä". Tämän vuoksi olisi niiltä suojeluskuntalaisilta, joita ei oteta palvelukseen kutsunnan kautta, vaadittava kirjallinen sitoumus palvella armeijassa koko sodan ajan ja alistua noudattamaan kaikkia heille annettuja käskyjä.[8]

Yleisesikunnassa 3.5.20 laaditussa muistiossa sotaministeriön edel-

lä mainittua ehdotusta kannatettiin "täydellisesti", koska se nopeuden lisäksi tarjosi muitakin etuja. Suojeluskunnissa on niin paljon "harjaantunutta väkeä" kysymykseen tulevissa ikäluokissa, että B-joukkoihin ei juuri paljoakaan täydennysmiehistöä tarvita, vaan ovat ne jo 1.lkp.päivänä melkein täysilukuiset. Voimassa olevan suunnitelman mukaan B-joukot saisivat kutsunnassa nostoväkeä niin, että tilanne olisi "epävarma palvelukseen saapuneen aineksen koulutukseen nähden". Päällystö- ja alipäällystökysymys ratkeaisi helposti, koska suojeluskunnissa oli paljon sopivia johtajia aina komppanianpäälliköitä myöten, "vaikk'eivät ole todellisia ali- ja yliupseereita". Näin ollen A-joukot joutuisivat luovuttamaan vain rykmentin ja pataljoonan komentajat, kun tähän asti oli otettava 17 upseeria jokaisesta A-rykmentistä. B-joukkojen aseistus ja varustus saadaan suojeluskunnista, "asetakit ovat vain varustettavat olkalapuilla ja valkoiset käsivarsinauhat poistettavat".

Käytännön toimenpiteinä ehdotettiin, että aseisiin kutsuttaville suojeluskuntalaisille olisi hankittava asevelvollisuuslain edellyttämät lääkärintodistukset palveluskelpoisuudesta. - Wilkama tosin huomautti todistusten vuosien mittaan vanhenevan. B-joukkojen "muodostelupaikat" olisi sovittava Yleisesikunnan ja Yliesikunnan kesken. Tykistö voitaisiin perustaa joko entiseen tapaan tai suojeluskuntapattereista. Erikoisaselajit sekä kuormastot ja kolonnat muodostettaisiin entisten suunnitelmien mukaan. Yleisesikunta lähetti asiasta Sotaväen päällikölle kirjelmän 12.5.20 ilmoittaen "lämpimimmin kannattavansa" ehdotusta. Wilkama puolestaan vastasi, että "liikekannallepano tosin on nopeampi, mutta hyvin epävarma. Koska en lähemmin tunne suojeluskuntain sotakuntoisuutta en voi tarkempaa lausuntoa asiasta antaa. En katso voivani ehdotusta puoltaa".[9]

Suojeluskuntatykistö kehittyi lähivuosina niin, että Yleisesikunta saattoi 12.5.22 "mielihyvällä suostua Yliesikunnan ehdotukseen koko maassa löytyvien suojeluskuntapattereiden asettamisesta armeijan käytettäväksi liikek.panon sattuessa". Yleisesikunta suunnitteli näistä muodostettavaksi 4 patteristoa, kussakin 3 patteria à 4 tykkiä yhteensä 12 tykkiä 75 - 76 mm. Patteristot liitettäisiin Jääkäriprikaatiin sekä 4., 5. ja 6.Divisioonaan. Yleisesikunta antoi ohjeita määrävahvuuksien laatimisesta sekä suojeluskunnilta puuttuvien varusteiden, varaosien ja muun kaluston hankkimi-

sesta. Suojeluskuntien oli asetettava päällystö patterien päälliköitä myöten, patteristojen komentajat tulisivat sotalaitoksesta.[10]

Vuoden 1921 alussa uusittu suojeluskunta-asetus (212/21) määritti suojeluskuntien tehtäväksi toimia "tarvittaessa varsinaisen armeijan tukena". Tämä koski sekä rauhan että sodan aikaa. Yhteistoimintaa sotalaitoksen ja suojeluskuntajärjestön keskenhän oli ollut Vapaussodasta lähtien, mutta ilmeisesti siinä oli toivomisen varaa, varsinkin kenraali Wilkama näyttää suhtautuneen suojeluskuntiin vieroksuen. Aloite suhteiden lähentämiseen lähti suojeluskuntien ylipäälliköstä, eversti von Essenistä, joka laati 17.5.21 asiasta laajan muistion. Hän toteaa aluksi, että maan puolustamiseen on armeijan lisäksi käytettävissä 100000 vapaaehtoista käsittävä suojeluskuntajärjestö. "Ilman kansamme uhrautuvaisuutta ja lujaa tahtoa säilyttää itsenäisyytensä ja sisällisen rauhan ei tätä järjestöä koskaan olisi voitu pitää pystyssä. Ja ilman tätä järjestöä olisi armeijamme täydentäminen ja asettaminen liikekannalle mahdoton". "Meillä ei ole kahta kilpailevaa armeijaa. Meillä on yksi puolustuslaitos, jonka muodostavat yhdessä armeija ja suojeluskuntajärjestö". "Täytynee monesta hyvästä yrityksestä huolimatta tunnustaa, että yhteistoiminta ei ole ollut läheskään niin läheinen ja kiinteä kuin mitä sen pitäisi ja voisi olla". von Essen tekee sitten joukon ehdotuksia käytännön toimista mm. koulutuksen, hankintojen ja liikuntakasvatuksen alalla ja ehdottaa, että sotaministeri nimittäisi komitean selvittämään kysymystä. Wilkama on kirjoittanut muistion reunaan: "Ehtona: 1) komentosanat suomeksi, 2) vapaaehtoisuudesta luopuminen, 3) rikoslakien alaiset, siis käskyvalta päälliköille". Kuitenkin hän puolsi komitean asettamista. Enckell puolestaan lausui "täydellisen kannatuksensa promemoriassa esitetyn ehdotuksen suhteen".[11]

Sotaministeri asettikin esitetyn komitean 21.11.21 ja sen mietintö valmistui 23.12.22 (sivut 69 ja 70). Komitea rajoittui käsittelemään vain rauhan aikaisia suhteita, joten sodan varalta suojeluskunnissa tehtävä valmistelutyö samoinkuin sodan aikaiset suhteet jäivät Yleisesikunnan ja Yliesikunnan neuvottelujen varaan.

Suojeluskuntain Yliesikunnassa laadittiin kesällä 1923 muistio, joka koski "uutta aluejakoa suojeluskunnissa ja sk.järjestön aktiiviupseerikaaderia". Tekijä on ilmeisestikin äskettäin Yliesikuntaan tullut majuri L Grandell, joka hieman myöhemmin esitti

samoja ajatuksia Hornborgin puolustusrevisionikomiteassa, joskin ne toteutuivat vasta kymmenkunta vuotta myöhemmin aluejärjestelmään siirryttäessä. - Muistiossa lähdettiin sitä, että armeija on tarkoitus asettaa syksyllä rauhan kannalle ja silloin käy suojeluskunnille "kovinkin vaikeaksi melkeinpä mahdottomaksi pysyttää palveluksessaan tehtäviinsä päteviä upseereja". Olisi välttämätöntä saada tärkeimpiin toimiin aktiiviupseereita ja näitä voitaisiin käyttää liikekannallepanossa perustettavien B- ja T-joukkojen päällystönä. Muistiossa tutkittiin, miten ajatus käytännössä olisi toteutettavissa ja siitä pyydettiin mm. piiripäällikköjen lausunnot.[12]

Alustavan muistion pohjalta laadittiin 11.7.23 laaja muistio (19 sivua) ja siitä pyydettiin Sotaväen päällikön, Yleisesikunnan päällikön ja Tykistön tarkastajan lausunnot. Sen mukaan ei armeijan ja suojeluskuntajärjestön yhteistoimintakomitea voinut tutkia kysymystä järjestön sodan aikaisesta toiminnasta armeijan tukena, koska ei vielä ollut tietoa vakinaisen armeijan lopullisesta järjestelystä. Kun tämä nyt on uuden asevelvollisuuslain puitteissa selvinnyt - Wetzerin komitea jätti mietintönsä 10.2.23 - Yliesikunta piti velvollisuutenaan esittää oma kantansa ja ehdotuksensa.[13]

Suojeluskuntien tehtävänä oli toimia vakinaisen armeijan tukena helpottamalla liikekannallepanoa ja ottamalla osaa maan rajojen puolustamiseen. Liikekannallepanossa suojeluskunnat asettaisivat armeijan käytettäväksi B- ja T-joukkoja varten runkoja eli kaadereita, joiden tuli olla valmiina jo sodan ensimmäisinä päivinä. Näitä laskettiin tarvittavan 266 jalkaväkikomppaniaa ja 23 kenttätykistön patteria varten eli yhteensä 289. Muille aselajeille suojeluskunnat eivät pystyisi asettamaan kaadereita. Tehtävän täyttämiseksi Yleisesikunta esitti periaatteen, joka ennakoi myöhemmin toteutettua aluejärjestelmää.

Kunkin jalkaväkirykmentin sekä Savon Prikaatin ja Jääkäriprikaatin sodan aikainen täydennysalue jaetaan niin moneen suojeluskunta-alueeseen, kuin kultakin täydennysalueelta on perustettava kiväärikomppanioita; konekiväärikomppanioita ja pattereita varten ei alueita muodostettaisi, vaan ne saisivat miehensä "sopivimmilta suojeluskunta-alueilta". Kaikkiaan tulisi näitä olemaan 201. Kultakin alueelta perustettaisiin tietty B- tai T-komppania, käyttäen siihen reserviläisiä ja "sotilaallisesti harjaantuneita" nostomiehiä. Tämä komppaniajako olisi voimassa paitsi liikekannallepanoa, myös

koko alueen käsittäviä taisteluharjoituksia varten. Täten sekä johtajat että miehet oppisivat tuntemaan toisensa, millä olisi suuri merkitys joukon taistelukunnon kannalta. Suojeluskuntapiirien järjestämiä taisteluharjoituksia varten koottaisiin joukot myös alueittain, joten liikekannallepanossa perustettavat joukot olisivat jo rauhan aikana olemassa "n.s. miliisijoukkojen muodossa". Suojeluskunta-alueet perustaisivat myös ne suojeluskuntajoukot, jotka sellaisinaan asetettaisiin armeijan käytettäväksi suojajoukkoina rajaseuduilla ja rannikkovartiointiin. - Ajalle kuvaavaa on, että suojeluskuntalaiset suunniteltiin jaettavaksi joukkoihin niin, että nämä saisivat kaikki samassa suhteessa "luotettavaa väkeä".

Edellä mainittujen liikekannallepano- ja suojajoukkotehtävien lisäksi suojeluskunnille tuli paikallista vartiopalvelusta, liikekannallepanokäskyn levittämistä, miehistön komentamista hevosottoja kutsuntatilaisuuksiin jne. Tehtävät olivat siis moninaiset ja tärkeät ja niistä selviytyminen edellytti riittävää määrää pystyvää päällystöä. Edellä mainittu yhteistyökomitea oli jo ehdottanut, että suojeluskuntien korkein päällystö piiripäälliköitä ja sotilasohjaajia myöten tulisi samaan asemaan kuin armeijassa palvelevat. Tämä kaaderi on kuitenkin riittämätön. Myös aluepäälliköiksi tarvitaan päteviä upseereita, onhan tehtävä itsenäisempi ja vaativampi kuin esimerkiksi perusyksikön nuoremman upseerin. Yliesikunnan laskelmien mukaan oli armeijan rauhan aikaisiin määrävahvuuksiin sijoitettu yhteensä 157 nuorempaa upseeria jalkaväen ja tykistön perusyksiköihin nimenomaan B- ja T-joukkojen päällystöksi. Rauhan aikainen koulutustehtävä voitaisiin hoitaa jäljelle jäävillä upseereilla, vaikka nämä mainitut 157 annettaisiin suojeluskunta-alueiden päälliköiksi. Yliesikunnan käsityksen mukaan tämä olisi heidän tarkoituksenmukaisinta käyttöään.[14] Nämä suojeluskunta-alueiden päälliköt kuuluisivat rauhan aikana asianomaisiin armeijan joukko-osastoihin ja asetettaisiin määräajaksi suojeluskuntien käyttöön. Kun kaikkia T-joukkoja ei tarvitsisi perustaa heti ensimmäisinä päivinä, voitaisiin mainitulla upseerimäärällä tulla toimeen.

Ensimmäiseksi antoi lausuntonsa kenraali Enckell, joka 18.7.23 kirjoitti, että "Y.E. on täydellisesti samaa mieltä Yliesikunnan kanssa siitä, että sk. rauhanaikainen järjestely olisi saatava sellaiseksi, että se takaa suojeluskuntajärjestön mahdollisimman

tehokkaan käytön maan puolustuksessa liikek.tapauksessa. Samaten on Y.E. sitä mieltä, että uudelleenjärjestelyn on pohjauduttava uuteen aluejakoon, mikä helpoittaa kaaderin asettamista liikek.panossa muodostettaville joukko-osastoille".[15]

Nykyisen upseeripuutteen aikana ei armeija kuitenkaan pystyisi luovuttamaan aluepäälliköiksi 157 upseeria. Maa olisi kylläkin jaettava alueisiin Yliesikunnan esittämän periaatteen mukaan, mutta aktiiviupseereita irroitettaisiin vain "siinä määrin kuin armeijan upseerilukumäärä sen sallii" ja muihin alueisiin määrättäisiin päälliköksi joku alueella asuva reservin upseeri.

Sotaväen päällikkö ilmoitti 3.8.23, ettei armeija voi luovuttaa laskettua määrää upseereita. Nykyisten määrävahvuuksien mukaan on upseerivajaus 28 %, mutta Wetzerin komitean ehdottamien vahvuuksien mukaan noin 45 %, joten tästä selviää, "ettei armeija pitkään aikaan tuskin lainkaan voi luovuttaa upseereita suojeluskuntien käytettäväksi". - Yliesikunnan suunnitelman ytimeen, alueelliseen liikekannallepanojärjestelmään Wilkama ei kiinnitä lainkaan huomiota. Samantapainen on myös Tykistön tarkastajan lausunto, joskin sen on allekirjoittanut hänen poissa ollessaan jääkärimajuri Lundqvist. Tykistöllä on nytkin liian vähän koulutushenkilökuntaa ja 8-patterien määrä tulee Yliesikunnan laskemasta 19:stä ainakin kaksinkertaistumaan.[16]

Yleisesikunta esitti puolustusministeriölle 7.9.23 erityisten "upseerivarikkojen" perustamista. Periaatteessa oli asiasta jo sovittu ministeriön ja Yleisesikunnan välisissä neuvotteluissa, joten nyt rajoituttiin vain lukumäärälaskelmiin. Kaikkiaan tarvittaisiin suojeluskuntia varten 200 upseerivakanssia, joista 166 olisi jalkaväkeä ja 34 tykistöä varten. Kapteenin vakansseja näistä olisi 49 ja loput luutnantin. "Luvut ovat perusteellisesti suoritettujen laskelmien ja suunnitelmien tuloksia, joten ne eivät sallisi mitään supistamista".[17]

Samoihin aikoihin ilmoitti Yliesikunta puolustusministeriölle saman luvun, 200 aktiiviupseeria, joista 38 oli varattu itärajan suojeluskuntapiirejä varten suojajoukkosuojeluskuntien päällystöksi. - Lisäksi tarvittaisiin "sk.järjestön korkeampaa päällystöä käsittävään kaaderiin" yhteensä 64 upseeria, joista puolet kapteeneja ja luutnantteja, puolet ylempiä upseereita kenraalista majuriin. -

Yliesikunta korostaa armeijan taholta saamiensa tehtävien tärkeyttä ja vaikeutta, joten se ei voi vastata niistä ilman "todellakin pystyviä upseereja". Edellä mainittu määrä aktiiviupseereita suojeluskuntia varten olisi siis otettava huomioon, "kun puolustuslaitoksen vakinaiset upseerivakanssit vahvistetaan". - Vastoin odotuksia viipyi puolustuslaitoksen vakinaistaminen vielä pitkään eikä resursseja ollut myöskään "upseerivarikon" perustamiseen.[18]

Majuri Grandell uusi ehdotuksensa tarkistettuna 1.2.24 esittäessään puolustusrevisionikomitealle territoriaali- eli aluejärjestelmän käyttöön ottamista kenttäarmeijaa liikekannalle pantaessa. Pääosa rauhanaikaista armeijaa sijoitettaisiin suojajoukoiksi Kannakselle. Kotiutetuista asevelvollisista pidettäisiin alueittain kutsuntaluetteloa. Aluejako vastaisi aiemmin esitettyä, siis periaatteessa jalkaväkikomppania tai kenttätykistön patteri aluetta kohti. Aluepäällikkönä toimisi aktiiviupseeri, kapteeni tai luutnantti, tehtävänä kutsuntaluettelon pitämisen lisäksi kouluttaa alueen suojeluskuntaa. Grandell korostaa suojeluskuntakoulutuksen etujen lisäksi sitä, että nuoren upseerin koulutukselle olisi suurta hyötyä käynnistä vuorollaan suojeluskunnassa ja sen ohessa tutustumassa liikekannallepanojärjestelmään. - Asiaan palataan myöhemmin.[19]

4.2621 Konkreettista yhteistoimintaa

1920-luvun alussa yhteistoiminta alkoi vähitellen kehittyä yhä kiinteämmäksi. Suojeluskuntien tuki ilmeni seuraavissa toiminnoissa:

- osallistumisena suojajoukkojen toimintaan Kannaksella ja itärajalla,
- varautumisena perustamaan joukkoja liikekannallepanon nopeuttamiseksi ja
- sisäisen järjestyksen turvaamisena.[1]

Ensimmäiseksi sovittiin Kannaksen suojeluskuntien avusta suojajoukoille. 2.Divisioona esitti Yliesikunnalle, että nämä suojeluskunnat tulisivat sen käyttöön "hyökkäyksen sattuessa rajan yli" ja se saisi sopia yksityiskohdista Viipurin suojeluskuntapiirin kanssa. Yliesikunta suostui esitykseen ja edellytti sotalaitoksen vastaavan suojeluskuntajoukkojen huollosta. 2.Divisioona pyysikin 9.12.19

"kuuliaisimmin Herra Sotaministerin toimenpidettä", että 13:sta suojeluskunnasta tuleville, yhteensä 2401 aliupseerille ja miehelle "ensi päivästä lähtien, jolloin ne tulevat 2.Divisioonan käytettäviksi, annettaisiin Armeijan Elintarvikevarikosta tarpeellinen muonitus, koska tämän kautta nämä suojeluskunnat heti olisivat taistelukunnossa puolustuksen käytettävinä", sensijaan että ne muuten pysyttelisivät kotikylissään.

Hieman myöhemmin, 22.1.20, suojeluskuntajoukkojen määrät olivat jo melkoisesti suuremmat. 2.Divisioona nimittäin ilmoitti tällöin Sotaväen päällikölle suunnitellusta ryhmityksestä seuraavaa:
- Rajaryhmä: 8 suojeluskuntaa, yhteensä 1259 miestä,
- 1.Divisioona: 5 suojeluskuntaa, yhteensä 1080 miestä ja
- 2.Divisioona: 6 suojeluskuntaa, yhteensä 930 miestä.
- Tykistöä oli suojeluskunnilla 14 tykkiä, kaliiperi 3"-6".

Kaikkiaan oli siis Kannaksella käytettävissä 19 suojeluskuntaa ja joukkoja 3269 miestä. Kun otetaan huomioon heidän paikallistuntemuksensa, oli kysymyksessä melkoinen voimanlisä suojajoukoille.[2]

Sotaministeriö antoi 25.1.21 yksityiskohtaiset ohjeet Kannaksen suojeluskunnista. Suojeluskunta-asetuksen nojalla ne "siirretään liikekannallepanotapauksessa tai vihollisen äkillisen hyökkäyksen sattuessa 2.Divisioonan käskynalaisuuteen". Suojeluskuntia oli käytettävä erillisinä joukko-osastoina ja vain niin kauan kuin oli aivan välttämätöntä, minkä jälkeen ne oli "vapautettavat rintamaosaltaan vakinaisilla joukoilla". Suojeluskuntalaiset oli tämän jälkeen kotiutettava tai lähetettävä asevelvollisuussuhteidensa mukaan T-joukkoihin tai kutsuntatoimistoihin.

Suojeluskuntajoukkojen huollosta oli 2.Divisoonan laadittava ehdotus yhdessä Viipurin suojeluskuntapiirin päällikön kanssa ja lähetettävä se sotaministeriön, Yleisesikunnan ja Yliesikunnan hyväksyttäväksi. Suunnitelman joukkojen "sotilaallisesta käytöstä" laatisi Yleisesikunta.[3]

Yleisesikunta tiedotti Yliesikunnalle 14.6.21, että puolustusaseman konekiväärien miehittämiseen tarvitaan 129 miestä. Suojeluskuntien tehtäväksi jäisi myös rannikkovartiointi Vuoksen - Suvannon linjalla ja Vammelsuusta Humaljoelle (sivu 270).

Varsinaisten suojeluskunnista muodostettujen suojajoukkojen "muona- ja ammustarpeiden jakelupaikat" oli miehitettävä paikallisin voimin

ja tähän menisi 64 miestä. Koska "sodanaikainen etappilaitos" pääsee toimintaan vasta 8.-10.lkp.päivänä, tarvitaan alkujärjestelyihin 1086 miestä Viipurista aina Joensuun tasalle asti.

Täydennyspataljooniin tulevien reserviläisten vastaanottamista varten vaadittiin Viipuriin ja Käkisalmeen yhteensä 45 miestä, koska näistä varuskunnista ovat vakinaisen väen joukko-osastot tällöin jo suorittaneet "ylösmarssinsa" rintamalle. Kutsuntapiirit tarvitsevat lisäksi kukin 4 miestä kutsuntatilaisuuksiin, mutta miesten lukumääriä ei ilmoiteta, koska niistä oli sovittava paikallistasolla.[4]

Kesään 1921 mennessä oli saatu aikaan suunnitelmat suojeluskuntien käytöstä Karjalan kannaksella ja erityisesti suojajoukkojen toiminnan tukemisessa. Suojajoukkojen heikkous huolestutti kuitenkin Yleisesikuntaa jatkuvasti ja 9.9.21 se esitti Suojeluskuntien Yliesikunnalle kysymyksen, "missä määrin armeijajohdon alaiseksi liikekannallepanon sattuessa voitaisiin määrätä aikaisemmin määrättyjen suojeluskuntien sijasta kaikki Viipurin, Sortavalan ja Joensuun piireihin kuuluvat suojeluskunnat".

Jos Yliesikunta pitäisi tätä periaatteessa mahdollisena, haluttaisiin tietää, mitkä suojeluskunnat ja minkä vahvuisina voisivat tulla kysymykseen, missä ne voisivat kokoontua ja kuinka nopeasti sekä millainen on niiden aseistus ja varustus.[5]

Suojeluskuntaviranomaiset olivat erittäin halukkaita kaikin tavoin olemaan mukana puolustusvalmiutta kohotettaessa, mutta Viipurin suojeluskuntapiirin kirjelmä 15.12.21 Suojeluskuntain Yliesikunnalle osoittaa vaikeuksiakin olevan. Ne olivat suuressa määrin taloudellisia. Esittäessään, millä edellytyksillä piiri voisi asettaa suojeluskuntajoukkoja armeijajohdon käytettäväksi, piiripäällikkö mainitsee puutteellisen varustuksen ensimmäiseksi. Varojen puutteesta johtuen suojeluskunnat eivät ole pystyneet hankkimaan miehille esimerkiksi päällystakkeja ja pukuja. "Lienee vaikeata ja mahdotonta lähettää joukkoja rintamapalvelukseen, jos välttämättömimmätkin varustukset puuttuvat". Nyt ehdotetaankin, että sotalaitos hankkisi ne ja antaisi ne suojeluskuntien käyttöön tietyin ehdoin. 27.3.22 päivätystä kirjelmästä käykin ilmi, että "valtion myöntämillä varoilla saadaan piirin S:kunnat verrattain tyydyttävästi varustetuiksi".

Toisena edellytyksenä mainitaan, että suojeluskuntien päällystö,

alipäällystö ja miehistö pitäisi palkan ja muiden taloudellisten etuisuuksien suhteen saattaa saman arvoiseen asemaan sotaväen vastaavan henkilökunnan kanssa. Armeijan pitäisi vastata suojeluskuntajoukkojen huollosta. Suojeluskuntia pitäisi käyttää "erillisinä joukko-osastoina asianomaisten rykmenttien tai pataljoonien (tykistön) yhteydessä omine päällystöineen, mutta voidaan niihin luonnollisesti tarpeen vaatiessa määrätä vak.joukoista päällystöä ja alipäällystöä".[6]

Asiakirjoissa viitataan usein neuvotteluihin, joita noihin aikoihin ilmeisesti käytiin jatkuvasti suojeluskunta- ja sotilasviranomaisten kesken eikä ainoastaan ylimmissä johtoportaissa, vaan myös alemmilla tasoilla. Niinpä Viipurin suojeluskuntapiirikin saattoi antaa pari viikkoa edellä esitetyn kirjelmän lähettämisen jälkeen alue- ja paikallispäälliköilleen "yleisiä ohjeita liikekannallepanon varalta". Niiden mukaan piirin suojeluskuntiin kuluvat reserviläiset ja nostomiehet jäävät pääsääntöisesti omiin suojeluskuntiinsa saamistaan liikekannallepanomääräyksistä huolimatta ja liitetäär suojeluskunnan perustamiin joukkoihin. Erikseen luetellaan ne kauempana rajalta sijaitsevat suojeluskunnat, joiden miehet menevät armeijan joukko-osastoihin. Samalla todetaan, että liikekannallepanon alkaessa kaikki suojeluskuntalaiset ovat sotalakien alaiset.

Suojeluskuntien tehtävinä luetellaan tiettyjen kohteiden vartiointi, liikekannallepanon avustaminen eri tavoin, puhelinkeskusten miehittäminen ja vartiointi jne. Pääosa piirin suojeluskunnista alistetaan "suoraan armeijan sotilasjohdon ja lähinnä 2.Divisioonan Komentajan alaisiksi", muut jäävät edelleen piirin johtoon. Suojeluskuntien oma päällystö johtaa yksiköitä komppanianpäällikkötasolle asti ja suojeluskuntajoukkoja käytetään "joko osittain itsenäisissä tehtävissä tai armeijan joukko-osastojen yhteydessä".[7]

Yleisesikunta esitti sotaministerille 8.3.22, että olisi tärkeätä saada liikekannallepanossa rajapiirien, Viipurin, Sortavalan ja Joensuun, suojeluskuntien kenttätykistö suojajoukkojen käyttöön mahdollisimman toimintakuntoisena. Niinpä esimerkiksi Viipurin piirillä on 9 patteria, mutta ne "eivät kuitenkaan nykyisessä asussaan ole niiden taistelukuntoisuuden vaatimuksia vastaavasti varustetut". Niinpä esitetäänkin, että "sotalaitoksen puolesta mikäli se suinkin katsotaan mahdolliseksi, puuttuvat varustukset mainituille pattereille luovutettaisiin". Luettelossa on yksityis-

kohtainen selvitys tarvittavasta materiaalista.[8]

27.2.22 Yleisesikunta oli jo valmis esittämään Yliesikunnalle, että laadittaisiin suunnitelmat maan koko puolustuskapasiteetin käyttämisestä "maahan hyökkäävän vihollisen torjumiseksi ja sisäisen järjestyksen turvaamiseksi maassa sotatoimien sattuessa". Ulkopoliittinen tilanne Suomen ja Neuvosto-Venäjän välillä oli yhä vielä kärjistynyt ja hyökkäys Suomea vastaan hyvinkin mahdollinen. Ottaen huomioon vakinaisen armeijan heikkouden ylivoimaiseen viholliseen nähden olisi suojeluskuntia käytettävä paitsi "vahdinpitoon maan sisäosien tärkeimmillä paikoilla", "sisäisen järjestyksen ylläpitoon", sekä suojajoukkojen tukemiseen Karjalan kannaksella ja Laatokan Karjalassa, kuten nykyiset suunnitelmat jo edellyttivät, myös rannikkoalueitten ja itärajan pohjoisosien miehittämiseen. Yliesikunta vastasi heti olevansa valmis yhteistoimintaan käsittäen valtiollisen tilanteen vakavuuden, olihan se aina pyrkinyt "läheiseen yhteistoimintaan armeijan johdon kanssa". Vuonna 1920 se oli jo antanut väliaikaisen liikekannallepanomääräyksen, jossa käsketään tärkeimpien paikkojen vartioinnista ja suojeluskuntajoukkojen muodostamisesta Yliesikunnan käytettäväksi.

Jo 9.4.19 Suojeluskuntien Yliesikunta oli ilmoittanut Yleisesikunnan päällikölle ottavansa liikekannallepanon sattuessa huolehtiakseen "rannikkosuojeluksesta".[9]

Yleisesikunnassa laadittiin toukokuussa 1922 suunnitelma "suojeluskuntien käytöstä valtakunnan rannikkojen puolustuksessa ja valtakunnan itärajan puolustuksessa sotatapauksessa Venäjää vastaan". "Ulomman saariston silmälläpitoa ja tärkeimpien mannermaalle johtavien väylien ensimmäistä puolustusta varten ... (oli käytettävissä) laivasto, ilmailuvoimia ja rannikkotykistömuodostelmat". Mannermaan rannikon silmälläpitoa ja puolustusta varten vihollisen maihinnousuyritysten torjumiseksi tarvittiin myös jalkaväkeä, "suojeluskuntamuodostelmia asetettavaksi Rannikkopuolustuksen Esikunnan käytettäväksi". Näiden joukkojen muodostamisesta tehtiin yksityiskohtainen suunnitelma Yleisesikunnan tutkittavaksi.

Yliesikunta vastasi 14.6.22, että se piti Yleisesikunnan suunnitelmaa "yleispiirteissään tarkoitustaan vastaavana", joskin se eräissä yksityiskohdissa halusi tarkistuksia. "Senjälkeen kun suojeluskuntalaisia on määrätty suojajoukkomuodostelmiin, sisäiseen vahdinpi-

toon, vahtireserviin y.m. erikoistehtäviin, sekä Yleisesikunnan käytettäväksi luvattu ylijäämä, 13000 miestä (sivu 147), ei suojeluskuntiin tosiasiallisesti enää jää ollenkaan aktiivista miehistöä". Jos nyt maan luotettavin ja paras aines kokonaisuudessaan "asetetaan vakinaiselle sotajalalle, tulee siitä ehdottomasti kärsimään maan teollisuus, maanviljelys y.m. sodankäynnille välillisesti tärkeät tekijät". Yliesikunta oli pitänyt suunnittelunsa lähtökohtana sitä, että suojeluskuntia olisi käytettävä liikekannallepanon ja armeijan "ylösmarssin" suojaamiseen. Rintamatoiminnan vakiinnuttua ja sisäisen vaaran vähennyttyä voitaneen vahtipalvelusta supistaa ja vahtireservejä mikäli mahdollista kotiuttaa. Täten jäisi suojeluskuntiin "ensi kuohunnan mentyä ohi" melkoisesti työvoimaa, jota voitaisiin käyttää myös vaihtomiehistönä niille 13000 miehelle, jotka oli luvattu rannikkojen ja itärajan pohjoisosien puolustukseen. Nämä miehethän joutuvat "vakinaisesti, kuitenkin ilman laillista velvollisuutta ... suorittamaan aktiivista palvelusta sodan aikana". Niinpä ei Yliesikunta voinut suostua siihen, että vahtireserveihin määrätyt miehet olisivat pysyvästi palveluksessa. Luvatut 13000 miestä aiottiin määrätä ikäluokista 17-45, siis asevelvollisista.

Suojajoukkoihin tulevat suojeluskunnat oli alunperin tarkoitettu toimimaan vain armeijan "ylösmarssin" suojaamisen ajan. Näistä voidaan Yliesikunnan mielestä tämän vaiheen jälkeen muodostaa vakinaisia osastoja.[10]

Yleisesikunnassa ryhdyttiin nyt laatimaan tarkistettua suunnitelmaa, jossa otettiin huomioon Yliesikunnan esittämät näkökohdat. Suunnitelma lähetettiin 7.9.22 Yliesikunnalle toimeenpanoa varten.[11]

Sen mukaan rannikko jaettiin viiteen lohkoon:
I: Virolahdelta Pernajaan (ml),
II: Porvoosta (ml) Bromarviin (ml),
III: Vestanfjärdistä (ml) Merikarvialle (ml),
IV: Sidebystä (ml) Kokkolaan (ml) ja
V: Lohtajalta (ml) Tornioon (ml).
Kultakin lohkolta lueteltiin "sisäänkulkuväylät" (yhteensä 65) ja maihinnousupaikat (yhteensä 79) sekä näiden mukaan määräytyvät "rannikkogarnisoonit" (varuskunnat). Lohkon toimintaa johtamaan perustettiin lohkoesikunnat Kouvolaan, Helsinkiin, Tampereelle, Seinäjoelle ja Ouluun. Sotalaitos tulisi asettamaan esikuntien

upseeriston, suojeluskunnat kaiken muun henkilöstön. Niiden oli myös muodostettava rannikkogarnisoonien joukot sekä lohkoreservit seuraavan taulukon mukaisesti.

Lohko	Rannikko-garnisoo-neja	Reservi			Yhteensä miehiä
		patl	kompp	joukk	
I	6	5			4115
II	6	3	1		2524
III	9		7		2628
IV	7	1	2	3	2096
V	3		6	1	1474
Yhteensä	31	13	16	4	12877

Rannikkogarnisoonien tehtävänä oli "pitää silmällä vihollisen liikkeitä saaristossa, ilmoittaa niistä lohkokomentajalle sekä tehdä ensimmäinen vastarinta vihollisen yrittäessä maihinnousua". Kunkin garnisoonin joukot oli järjestettävä yhdeksi joukko-osastoksi. "Yleiseksi reserviksi" oli perustettava Hämeenlinnaan 1 pataljoona, Tampereella 2 ja Turkuun 1, yhteensä 2543 miestä.

Ottaen huomioon eri lohkojen sijainnin vaarallisuuden, määrättiin lohkojen I ja II joukot muodostettavaksi heti liikekannallepanon alkaessa, erityisen kiireellisiä olivat ensinmainitun reservipataljoonat. Muiden lohkojen liikekannallepano voitiin toteuttaa vasta tarpeen tullen. Näiden hälytysvalmiutta oli kuitenkin tehostettava.[12]

Itärajan puolustuksesta Laatokan Karjalassa oli laadittu suunnitelmat samoihin aikoihin kuin suojeluskuntien käytöstä Karjalan kannaksella (sivu 157). Sortavalan ja Joensuun suojeluskuntapiirien suojeluskunnat tulisivat toimimaan Laatokan ja Enon välisellä alueella 3.Divisioonan alaisina vakinaisten joukkojen yhteydessä. Enosta pohjoiseen ei vakinaisia joukkoja riitä ja tänne tarvittaisiin suojeluskuntajoukkoja, joiden käytöstä tehtiin yksityiskohtainen ehdotus. - Jo hieman aikaisemmin oli Yleisesikunnan ja Yliesikunnan kesken sovittu siitä, että Kajaanin, Oulun ja Pohjolan suojeluskuntapiirien itärajalla olevista suojeluskunnista muodostetaan suojajoukkoja.

Yleisesikunta esitti 23.5.22 itärajan pohjoisosan puolustukseen koottavaksi suojeluskuntia seuraavasti:

- Lohko I, Lieksa - Suomussalmi, esikunta Kajaanissa,

rajalla olevat garnisoonit:	Lieksa	483 m.
	Kuhmoniemi	837 "
	Suomussalmi	800 "
	Yhteensä	2120 m.
lohkoreservit	Kajaani	970 "
	Nurmes	313 "
	Yhteensä	1283 m.

- Lohko II, Kuusamosta pohjoiseen, esikunta Kemijärvellä,

rajalla olevat garnisoonit:	Kuusamo	656 m.
	Kuolajärvi	235 "
	Yhteensä	891 m.
lohkoreservit	Kemijärvi	282 m.
	Sodankylä	205 "
	Rovaniemi	100 "
	Yhteensä	587 m.

Ehdotuksen mukaan tuli suojeluskuntien asettaa edellä mainitut miesmäärät sotalaitoksen käyttöön. Yhteensä 4881 miehestä laskettiin varsinaisen rajaseudun ulkopuolelta otettavaksi 2404 miestä. Lohkojen komentajat ja esikunnat asettaisi sotalaitos. Yliesikunnan olisi esitetyistä miesmääristä muodostettava joukkoja. Yleisesikunta pyysi nyt Yliesikunnan kantaa esitykseen ja ilmoitusta kuinka pian liikekannallepanon julistamisen jälkeen joukot olisivat käytettävissä.[13]

Itärajan puolustamiseksi oli suojeluskuntien muodostettava joukot kahta lohkoa varten:
- Lohko I: Lieksasta (ml) Suomussalmelle, lohkoesikunta Kajaanissa, joukot 2 pataljoonaa ja 2 komppaniaa sekä reservinä pataljoona ja 2 komppaniaa, yhteensä 3496 miestä;
- Lohko II: Kuusamosta Sodankylään, lohkoesikunta Kemijärvellä, joukot 1 pataljoona ja 3 erillistä komppaniaa, yhteensä 1143 miestä; joukot oli perustettava heti liikekannallepanon alkaessa. - Itärajan osuudelle Ivalosta Petsamoon ei tässä yhteydessä määrätty perustettavaksi suojeluskuntajoukkoja. Yhteensä niitä tarvittiin rannikoitten ja itärajan puolustukseen 20019 miestä.[14]

Suojeluskuntain Yliesikunta ilmoitti 30.11.22 Yleisesikunnalle antaneensa perustamistehtävät suojeluskuntapiireille ja neuvotelleensa asiasta piiripäälliköiden kanssa, "joten suunnitelma nyt heidän

lausuntojensa mukaisesti pitäisi olla todellisuutta vastaava ja helposti toteutettavissa". Muutamissa kohdissa oli Yleisesikunnan suunnitelmaa jouduttu hieman muuttamaan paikallisten olosuhteiden vuoksi. Kirjelmään on Enckell 2.12.22 merkinnyt, että se näyttää olevan sangen hyvin tehty ja hän antaa Osasto I:lle tehtäväksi sen tarkastamisen.[15]

Yleisesikunnan ja Yliesikunnan kirjeenvaihdosta ilmenee, että vuoden 1922 loppuun mennessä olivat jo kaikki vartiopataljoonat, -komppaniat ja -osastot valmiiksi suunnitellut ja nimetyt. Joukkoosastojen kuormastoista oli tarkoitus tehdä eri suunnitelmat, mutta komppanioiden hevostarve oli ajateltu tyydytettäväksi siten, että "kokoontuvat miehet tuovat mukanaan tarvittavat hevoset piirien sitä varten laatiman erikoisen suunnitelman mukaan".[16]

Yleisesikunta tiedotti 6.9.23 Yliesikunnalle, että itärajan pohjoisosan puolustukseen tulevien joukkojen määrä on melkoisesti lisääntynyt, kun niihin on liitetty alueen rajavartiojoukot. Tämä lisäys on niin merkittävä, että nyt suunnitellaan aktiivista toimintaa rajan yli eikä ainoastaan kiinteän puolustuksen järjestämistä tärkeimpien etenemisteiden sulkemiseksi.

Aikaisemmin mainittu Lohko I on nyt nimeltään Kajaanin lohko ja sen joukot ovat seuraavat:
- 4 rajavartiokomppaniaa Joensuun ja Kainuun rajavartiostoista sekä suojeluskuntajoukkoja,
- Pielisjärven Vartiopataljoona 1, kaksi komppaniaa ja tykkijaos,
- Pielisjärven Vartiopataljoona 2, kaksi komppaniaa ja kk-joukkue,
- Kuhmoniemen Vartiokomppania,
- Suomussalmen Vartiopataljoona, 3 kiväärikomppaniaa ja kk-komppania,
- Kainuun Vartiopataljoona, Kajaanissa, 3 kiväärikomppaniaa ja kk-komppania sekä
- Nurmeksen Vartiopataljoona, Nurmeksessa, 2 kiväärikomppaniaa.

Paikallisten suojeluskuntien perustamien joukkojen lisäksi tuotaisiin lohkolle komppanioita Mikkelistä, Savonlinnasta, Soanlahdesta, Jyväskylästä, Kuopiosta, Iisalmesta ja Suonenjoelta. Lohkon joukkojen yhteisvahvuutta ei mainita, mutta muualta tuotujen joukkojen vuoksi se on paljon suurempi kuin aikaisemmat suunnitelmat edellyttivät. Ensimmäiset joukot ovat valmiina 1.lkp.päivänä, myö-

häisin pataljoona on kokonaisuudessaan marssivalmiina vasta 10.1kp.päivänä.

Kemijärven lohkolla (entinen Lohko II) on seuraavat joukot:
- 5 rajavartiokomppaniaa Kainuun ja Lapin Rajavartiostoista sekä suojeluskuntajoukkoja:
- Kuusamon Vartiopataljoona, 3 kivääri komppaniaa ja 1 konekivääri-komppania,
- Kuolajärven Vartiokomppania,
- Sodankylän Vartiokomppania ja
- Kemijärven Vartiokomppania.

Paikallisten suojeluskuntajoukkojen lisäksi lohkolle tuli yksiköitä Oulusta, Kannuksesta, Oulaisista, Rovaniemeltä ja Karungista. Myöhäisin komppania saapuu Kuusamoon marssien 12.1kp.päivänä.[17]

Viipurin suojeluskuntapiiri ilmoitti Yliesikunnalle 27.3.22, että sillä oli miesylijäämää 1299 miestä senkin jälkeen kun kaikki suunnitelmat on täytetty. Piiri ehdottikin perustettavaksi erillisen suojeluskuntapataljoonan, jonka kokonaisvahvuus olisi 801 miestä. Se voitaisiin koota Viipuriin 48 tunnissa ja käyttää esimerkiksi 2.Divisioonan reservinä, jollaisia ei siihen mennessä ollut lainkaan.
Yleisesikunta hyväksyi esityksen ja tiedotti siitä 2.Divisioonalle 20.11.22. "Erillinen suojeluskuntapataljoona" tulisi käsittämään 3 kivääri komppaniaa ja konekivääri komppanian. Se koottaisiin määräaikoina harjoituksiin Viipurin suojeluskuntapiirin toimesta ja sodan aikana se olisi 2.Divisioonan "ensimmäisenä reservinä, erityisten suojajoukkojen tukena, joten sen lähempi käyttö- ja sijoitussuunnitelma kuuluu oleellisesti Div:n suunnitelmaan ylösmarssien suojaamiseksi Karjalan kannaksella, jossa Yleisesikunta pyytää sen otettavaksi huomioon".[18]

Vastaavanlaisen "Joensuun suojeluskuntapataljoonan" perustamisesta Yleisesikunta esitti 20.9.23 pyynnön Yliesikunnalle. Siihen tulisi noin 560 miestä ja 2 japanilaista vuoristotykkiä Joensuun ja ympäristön suojeluskunnista. Pataljoona "tulisi kuljetettavaksi Kaltimoon ja käytettäväksi 3.Div:n alaisena Ilomantsin etenemissuunnalla".[19]
Yleisesikunta pyysi 23.5.22 Yliesikunnalta selvitystä siitä, kuinka pian suojeluskuntajoukot olisivat valmiit toimintaan liikekan-

nallepanon julistamisen jälkeen. Yliesikunta vastasi tiedusteluun 11.12.22. Laskelmien perustana olivat seuraavat oletukset. Aika liikekannallepanokäskyn julkaisemisesta Helsingissä siihen saakka kunnes se saapuu suojeluskuntiin on yhtä pitkä kuin puolustusministeriön laskema aika käskyn saapumisesta reserviläisille. Suojeluskuntalaisille varataan valmistautumisaikaa 5 tuntia. Suojeluskuntien kokoontumiseen ja siirtymiseen rautatieasemille on marssinopeudeksi otettu 4 km tunnissa, vaikkakin todellisuudessa tullaan käyttämään kulkuneuvoja, jotka ovat nopeampia. Osastojen muodostamiseen menee keskimäärin 12 tuntia.

Seuraavassa luetellaan eräitä aikoja esimerkin luontoisesti. Yliesikunta korostaa kuitenkin, että ajat eivät vielä ole aivan lopulliset, mutta ovat lasketut verrattain runsaasti. Lohkoesikunnat sekä rannikolla että itärajalla ovat valmiit vuorokauden kuluttua. Etelärannikon vartiokomppaniat ovat valmiit yhden tai puolentoista vuorokauden, mutta Pohjanlahdella viimeiset jopa 3-4 vuorokauden kuluttua. Saman ajan vaativat monet sisämaassa ja itärajalla muodostettavat joukot, suurin osa valmistuu kuitenkin 1-2 vuorokaudessa.[20]

Yleisesikunnassa ja Yliesikunnassa oli eri yhteyksissä kosketeltu kysymystä, missä määrin ja kuinka kauan vapaaehtoisia suojeluskuntalaisia voitaisiin pitää palveluksessa liikekannallepanon jälkeen. Yliesikunta esitti 14.6.22 Yleisesikunnalle tutkittavaksi, "missä määrin suojeluskuntalaiset ovat velvolliset täyttämään kaikki ne käskyt mitä heille liikek.tapauksen varalle tai sen aikana annetaan". Heillähän on oikeus erotakin suojeluskunnasta, tosin kuukauden irtisanomisajan jälkeen. Näin ollen on ainakin teoriassa kyseenalaista, voidaanko täysin päteviä suunnitelmia tehdä tätä pitemmäksi ajaksi. Käytännössä voitaneen tosin olettaa heidän "murisematta täyttävän käskyt, koska suojeluskuntaan liittyminen ... sisältää siinä määrin aatteellista innostusta ja isänmaallisuutta, ettei kieltäytymistä itse sotatapauksessa juuri voisi odottaa". Koska "sodassa menestyy ainoastaan ankaraan kuriin perustuva jyrkkä pakko", olisi selvitettävä, miten vapaaehtoisuus voitaisiin muuttaa pakoksi. Tämä tutkimus pitäisi tehdä jo aikaisemmin perustetussa armeijan ja suojeluskuntien yhteistoimintaa käsittelevässä komiteassa (sivu 151).[21]

Yleisesikunnassa laadittiin asiasta laaja muistio, joka 23.6.22 lähetettiin puolustusministeriöön pyytäen pikaista ratkaisua. Muisti-

ossa todettiin heti aluksi, ettei suojeluskunta-asetus tee eroa sodan ja rauhan välillä, joten suojeluskuntia voidaan käyttää armeijan tukena sekä sodan että sen uhkan aikana. Sotaväen rikoslain mukaan suojeluskuntalaiset ovat sen alaisia ollessaan kutsuttuina sotaväen avuksi. Suojeluskuntien esikunnille olisi tehtävä selväksi, etteivät ne saisi myöntää eroa suojeluskuntalaisille ennen kuin kuukauden irtisanomisajan jälkeen. Tänä aikana voidaan asevelvolliset suojeluskuntalaiset kutsua vakinaiseen sotapalvelukseen, kuuluivatpa reserviin tai nostoväkeen.

Suojeluskuntien "kutsuminen sotaväen avuksi" tapahtuisi siten, että "Sotavoimain Ylipäällikkö suojeluskuntajärjestön korkeimpana päällikkönä ... kutsuu suojeluskunnat sotaväen avuksi". Tällöin voitaisiin suojeluskuntia käyttää samoihin tehtäviin kuin vakinaistakin väkeä, niin hyvin operatiivisiin kuin myös vartio- ja muihin tehtäviin. Suojeluskunnat tai perustetut erikoiset muodostelmat voidaan tällöin alistaa sotilasviranomaisille tai jättää suojeluskuntaviranomaisten johtoon.

Vaikeasti ymmärrettävä on muistiossa oleva maininta, että niiden suojeluskuntalaisten on erottava järjestöstä, jotka liikekannallepanossa kutsutaan palvelukseen armeijan joukko-osastoihin reserviin tai nostoväkeen kuuluvina. Tätä vaatimusta ei millään tavalla perustella, mutta joitakin poikkeuksia sääntöön esitetään. Tällaisia ryhmiä ovat mm. upseerit, jotka ovat saaneet liikekannallepanomääräyksen suojeluskuntaan tai suojeluskuntalaisista koottuun muodostelmaan sekä rajaseudun suojeluskuntapiirien muodostamien suoja- tai rajavartiojoukkojen miehet.

Lopuksi käsitellään muistiossa liikekannalle pantujen suojeluskuntien ja joukkojen huoltoa. Pääsääntöisesti esitetään, että suojeluskuntalaiset ottavat mukaan henkilökohtaisen varustuksen ja joukot niillä olevan kaluston ja aseistuksen, mutta tämän jälkeen kaikkinainen huolto kuuluu sotalaitokselle henkilöstön palkoista ja muonituksesta aina ase- ja ampumatarvikehuoltoon saakka.[22]

Yleisesikunta ilmoitti puolustusministerille 6.4.24 sen tietoon "viime aikoina monissa muodoissa tulleen", että suojeluskuntien aseistus "on yleensä sekä kivääreihin että konekivääreihin nähden sillä asteella, että ... (ne) eivät voi pystyä suorittamaan niille määrättyjä tehtäviä". Silti suojeluskuntien tulisi sekä suojajoukkoina että itärajan puolustuksessa, alueilla minne kenttäarmeijan

joukkoja ei riitä, vastata valtakunnan puolustuksesta. Erityisesti rajaseudun suojeluskunnista tiedetään, että niiden kivääreistä suuri määrä on "epäkelpoisia" eikä suojeluskuntiin voida ottaa lisää väkeä, kun ei ole antaa heille aseistusta ja varusteita. Konekiväärit ovat "niin kulutetut, ettei niitä suurimmalta osaltaan voida taistelutoiminnassa käyttää", vaikka juuri suojajoukoissa "tulisi koneellisen tulivoiman korvata elävää voimaa". Rajaseudun suojeluskunnilla nimenomaan ei ole varoja aseitten hankintaan.

Yleisesikunta esittääkin, että vakinaisen armeijan aseistamisen yhteydessä otettaisiin huomioon myös ne suojeluskuntajoukot, jotka "sotalaitos sotatapauksessa ottaa käytettäväkseen". Kiireellisintä olisikeveitten ja raskaitten konekiväärien saanti ja jo ensi vuoden menoarvioon olisi otettava varat 80 kevyen ja 96 raskaan konekiväärin hankintaan. Myös kiväärien hankintoja olisi tuettava, joskaan niitä ei pidetä yhtä kiireellisinä kuin konetuliaseita.[23]

Yleisesikunta kirjoitti puolustusministeriölle 8.10.23, että "varsinaisen sotalaitoksen ja suojeluskuntajärjestön välisen yhteistyön yhtenä tuloksena on se, että suojeluskuntajärjestöä on suunniteltu mitä laajimmassa määrässä käytettäväksi hyväksi varsinaisen armeijan liikekannallepanon helpottamiseksi". Tätä varten oli laadittu tarpeelliset käskyt ja ohjeet, mutta jotta ne kaikkialla oikein ymmärrettäisiin ja osattaisiin oikein soveltaa käytäntöön, pitäisi järjestää suojeluskuntapiireihin neuvontakokouksia. Näissä 2-3 päivää kestävissä tilaisuuksissa oli tarkoitus "paikallis- ja aluepäälliköille perinpohjaisesti selittää heidän tehtävänsä liikekannallepanon suorittamisen yhteydessä". Neuvontakokousten kuluihin pyydettiin nyt 70000 markan määrärahaa. Jo kolme päivää myöhemmin puolustusministeriö ilmoitti, että "Valtioneuvosto ... on nähnyt hyväksi myöntää Yleisesikunnan käytettäväksi 70000 markkaa sotavoimien liikekannallepanoa tarkoittavien neuvontakokousten järjestämiseksi".[24]

Neuvotteluista ja neuvontakokouksista huolimatta eivät yksityiset suojeluskuntalaiset vielä vuoden 1924 lopulla tienneet, miten menetellä liikekannallepanon tullessa. Viipurin suojeluskuntapiirin päällikkö kirjoitti Yliesikunnalle 5.3.24, että suunnitelmien mukaan piti armeijan reserviin ja nostoväkeen kuuluvien suojeluskuntalaisten jäädä suojeluskuntiinsa, siis perustettaviin suojeluskuntajoukkoihin. Tähän heillä kuitenkin oli vain suullinen määräys,

mutta joukko-osastoonsa kirjallinen. Suurin osa varmasti noudattaisi viimeksimainittua. Tällaiset suojeluskuntalaiset olivat lisäksi luetteloituna sekä joukko-osastoissaan että suojeluskunnissaan, mikä merkitsi miesmäärien laskemista kaksinkertaisina. Piiripäällikkö ehdottikin, että kutsuntatoimistot antaisivat suojeluskuntiin jääville tätä tarkoittavan kirjallisen määräyksen ja merkitsisivät sen kutsuntaluetteloon.

Myös 2.Divisioonan esikunta kiinnitti sekä puolustusministeriön että Yleisesikunnan huomiota asiaan. Yleisesikunta vaati puolustusministeriön pikaista ratkaisua, kutsuntalaitoshan oli sen alainen.[25]

4.263 Päämaja ja Kotiarmeijan esikunta

Ylipäällikön Päämajan muodostamisesta oli annettu käsky 2.8.19 (sivut I 160-161) ja 27.8.19 sitä tarkennettiin siten, että Päämaja tulisi perustettavaksi vain täydellisen liikekannallepanon tapahtuessa eli kun sekä A- että B-joukot asetetaan liikekannalle.[1]

Päämajan kokoonpanoa muutettiin melko perusteellisesti jo 13.11.19 sotaministeriön antamalla käskyllä ja määrättiin se perustettavaksi heti liikekannallepanon alkaessa. Siihen tuli nyt kuulumaan kaksi pääosaa, kenttäesikunta ja etappimaja sekä lisäksi tykistötarkastajan ja insinööritarkastajan toimistot.

Kenttäesikunnan (I) kokoonpano oli seuraava:
1. Ylimajoituslaitos, johon kuuluivat sotatoimien, yhteys-, tiedustelu-, tilastollinen, vastavakoilu- ja sanomalehtiosastot.
2. Keskusjaosto, johon kuuluivat adjutanttuuri- ja komendanttiosastot.
3. Armeijan ilmailuvoimien päällikön toimisto.

Etappimajan (II) kokoonpano oli seuraava:
Esikunta:
1. Kanslia sekä ampumatarpeiden ja insinöörivälineiden hankinta-, kenttälääkintä-, kenttäeläinlääkintä-, kenttäposti-, lennätinedustaja-, sensuuri- ja komendanttiosastot
2. Kenttäintendentuuri: keskus-, elintarve- sekä vaatetus- ja varustusosastot.
3. Kamreerijaosto: kenttärahasto- ja tarkastusosastot.

4. Kuljetusjaosto: rautatiekuljetus- ja etappilinjojen osastot.
5. Armeijan ylilääkäritoimisto.
6. Armeijan ylieläinlääkäritoimisto.

Kenttäesikunnan ja Etappimajan eri osat oli käskyssä määrätyllä tavalla perustettava sotaministeriön, Yleisesikunnan ja Ilmailuvoimien komentajan toimesta.

Armeijan tykistötarkastajan toimisto (III) muodostettiin vastaavan rauhan aikaisen tarkastajan toimesta.

Armeijan insinööritarkastajan toimisto (IV) muodostettiin sotaministeriön insinööriosastosta.[2]

Yleisesikunnan päällikkö käynnisti 15.7.21 "kiertokirjeellä" Päämajan ja Kotiarmeijan esikunnan uudestijärjestelyn. Syynä kahden vuoden takaisen organisaation uusimiseen Enckell piti "mahdollisimman suuren keskityksen ja yhtenäisyyden" aikaansaamista. Kenttäesikunnan tehtävänä olisi ollut "sotasuunnitelmien laatiminen ja johto sekä varsinainen rintamatoiminta", kun taas Etappimajan oli pidettävä joukot taistelukuntoisina ja johdettava liikennettä. Tämä jako ei ollut tarkoituksenmukainen, vaan näiden toimintojen johto olisi keskitettävä yksiin käsiin, Ylipäällikön esikuntapäällikölle. Ehdotusta selventämään liitettiin kaaviopiirros (kuva) ja lyhyt selostus eri osastojen ja toimistojen tehtävistä. Ehdotuksesta pyydettiin lausunnot Sotaväen päälliköltä, Tykistön tarkastajalta ja sotaministeriön eri osastoilta. Samalla mainittiin, että olisi harkittava sellaistakin vaihtoehtoa, jossa sotatoimien osasto erotettaisiin ylimajoitusmestarijaostosta ja alistettaisiin suoraan ylipäällikölle, jotta se olisi "mahdollisimman lähellä Ylipäällikköä". Olihan se ehdottomasti "sodankäynnin ja -johdon tärkein elin".

Kotiarmeijan esikunta oli tarkoitettu virastoksi, joka Yleisesikunnan ja Sotaväen esikunnan lakattua toimimasta ottaisi liikekannallepanossa hoitoonsa niiden tehtävät kotialueella. Kuvan mukaisesti siihen kuuluisi joukko johtavia eri alojen asiantuntijoita sekä Kotiarmeijan esikuntapäällikön alaisina 6 toimistoa lähinnä kotialueella olevien ja siellä perustettavien joukkojen johtamista sekä turvallisuuskysymyksiä varten.[3]

Sotaväen päällikkö ei lausunnoissaan hyväksynyt nimitystä päämajoitusmestari, päämajoitusmestarin tai ylimajoitusmestarin jaosto.

Parempi olisi sotatoimien jaosto ja samalla muutettaisiin sotatoimien osasto operatiiviseksi osastoksi. Jaostossa ei saisi olla niin monta osastoa kuin oli ehdotettu, sitä ei saisi rasittaa sellaisilla osastoilla, jotka eivät sinne ehdottomasti kuulu. Esikuntapäällikkö ei voi hoitaa niin monia tehtäviä kuin nyt oli ehdotettu. Parempi olisi jakaa Päämaja kahteen pääosaan: esikuntapäällikön alaiseen varsinaiseen esikuntaan ja etappipäällikön alaiseen etappiesikuntaan. Ellei tähän voida mennä olisi päämajoitusmestarin jaosto alistettava suoraan Ylipäällikölle. - Kotiarmeijan esikunta on liian laaja, suuri osa sen tehtävistä voitaisiin jättää sotaministeriölle.[4]

Sotaministeri vahvisti Päämajan ja Kotiarmeijan esikunnan kokoonpanot ja määrävahvuudet suurin piirtein Yleisesikunnan ehdottamassa muodossa. Seuraaviin luetteloihin on organisaatio esitetty toimistotasolle asti ja sulkuihin on merkitty päällikön sotilasarvo.

<u>Päämaja</u>

Ylipäällikkö (kenraali, 2 adjutanttia)
Esikuntapäällikkö (kenraali, esiupseeri ja adjutantti)

I Päämajoitusmestari (eversti)
- 1.Sotatoimien osasto (eversti tai everstiluutnantti)
- 2.Yhteysosasto (everstiluutnantti)
  - a. Kenttäpostitoimisto (virkamies, evl:n virka-asema)
  - b. Lennätinedustajatoimisto (-"-)
- 3.Tiedusteluosasto (everstiluutnantti)
- 4.Vastavakoiluosasto (majuri)
  Keskuskenttäsensuuri (kapteeni)
- 5.Sanomalehtiosasto (everstiluutnantti)
- 6.Ilmailuosasto (everstiluutnantti)

II Keskusjaosto (eversti)
- 1.Adjutanttuuriosasto (everstiluutnatti)
- 2.Komendanttiosasto (everstiluutnantti)
- 3.Oikeudellinen osasto (virkamies, evl:n virka-asema)
- 4.Kirkollisosasto (-"-)

III Kuljetusjaosto (eversti)
- 1.Sotarautatiehallitus
  - a. Liikenneosasto
  - b. Rataosasto
  - c. Koneosasto

d. Yleinen osasto
2.Rautatiekuljetusosasto (everstiluutnantti)
3.Maan- ja vesitiekuljetusosasto (everstiluutnantti)
4.Kuljetusvälineosasto (everstiluutnantti)

IV Hankintajaosto (eversti)
1.Kenttätaisteluvälineosasto (eversti tai everstiluutnantti)
a. Ase- ja ampumatarpeiden toimisto (majuri)
b. Kuormasto- ja pioniiritoimisto (majuri)
c. Rakennus- ja polttoainetoimisto (majuri)
2.Kenttäsaniteettiosasto (everstiluutnantti)
3.Kenttäintendenttiosasto (eversti tai everstiluutnantti)
4.Kenttäkamreeriosasto
a. Kenttärahasto
b. Tarkastustoimisto

Ylipäällikön siviilikanslia (virkamies, evl:n virka-asema)
a. Hallinnollinen toimisto (virkamies, majurin virka-asema)
b. Oikeudellinen toimisto (-"-)
c. Poliittinen toimisto (-"-)

Tykistön johtaja (kenraali)
a. Taktillinen toimisto (majuri)
b. Teknillinen toimisto (everstiluutnantti)
c. Komentotoimisto (kapteeni)

Linnoitustoiminnan johtaja (kenraali tai eversti)
Apulainen (eversti tai everstiluutnantti)

Kenttäylilääkäri (lääkintäkenraalimajuri)
Apulainen (lääkintäeverstiluutnantti)

Kenttäylieläinlääkäri (eläinlääkinteversti tai -kenraalimajuri)

<u>Kotiarmeijan esikunta</u>

Kotiarmeijan päällikkö (kenraali)
Adjutantti (kapteeni)

Esikuntapäällikkö (eversti, voi olla kenraalimajuri)

Komento- ja koulutusosasto (everstiluutnantti tai majuri)

Järjestely- ja liikekannallepano-osasto (everstiluutnatti tai maj)

Tiedusteluosasto (everstiluutnantti tai majuri)

Vastavakoiluosasto (everstiluutnantti tai majuri)
a. Valvontatoimisto (kapteeni)
b. Sensuuritoimisto (luutnantti, yhdysupseeri)

Keskus- ja henkilöasiain osasto (everstiluutnantti tai majuri)

Kuljetusosasto (everstiluutnantti tai majuri)
Jalkaväen Tarkastaja (kenraalimajuri)
Apulainen (majuri)
Tykistön Tarkastaja (eversti)
Apulainen (majuri tai kapteeni)
Teknillisten Joukkojen Tarkastaja (eversti)
Apulainen (majuri)
Taloustarkastaja (eversti)
Apulainen (kapteeni)
Remonttiupseeri (eversti)
Apulainen (kapteeni)
Ylilääkäri (lääkintäeversti)
Apulainen (lääkintäkapteeni)
Yliеläinlääkäri (eläinlääkintäeversti)
Apulainen (eläinlääkintäkapteeni)
Alkuperäisestä ehdotuksesta poiketen oli ylimajoitusmestarijaosto muuttunut päämajoitusjaostoksi ja Kotiarmeijan esikunnan toimistoista oli tullut osastoja.[5]

Ensimmäinen muutosehdotus Päämajan kokoonpanoon tehtiin Yleisesikunnassa 6.2.24. Sen mukaan olisi sotatoimien osastoon perustettu liikekannallepanossa topografinen toimisto, yhteensä 9 topografiupseeria, kun heitä vanhan kokoonpanon mukaan oli vain 1 kapteeni. Muutosesitys oli seuraus rauhan aikaisen topografikunnan kehityksestä (sivu 69). Syksyyn mennessä, jolloin Päämajan liikekannallepanokäsky valmistui, ei muutosta vielä ollut vahvistettu.[6]

Yleisesikunta pyysi 12.9.24 Sotaväen päällikköä vahvistamaan ehdotukset Päämajan ja Kotiarmeijan esikunnan liikekannallepanokäskyksi. Pyyntö johtui siitä, että Yleisesikunta oli 22.4.24 alistettu Sotaväen päällikölle (sivu 65).

Vastuu Päämajan liikekannallepanosta ja sen valmisteluista kuului Yleisesikunnalle, joskin toimeenpanoon osallistuivat myös puolustusministeriö, Sotaväen, Teknillisten joukkojen, Ilmailuvoimien ja Laivaston esikunnat, joista upseeriryhmiä siirtyisi Päämajaan. Yksittäisiä upseereita tuli myös joukko-osastoista, reservistä ja nostoväestä. Eräitten erikoisosien, kuten siviilikanslian ja poliittisen kanslian perustaminen tapahtuisi "Sisä- ja Ulkoasiainministeriöiden myötävaikutuksella", samoin sotarautatiehallituksen Rautatiehallituksen avulla. Lisäksi mainitaan, että "Suojeluskunta-

järjestö asettaa henkilökunnan Päämajan suojeluskuntajaostoon", vaikka tällaista ei mainita missään aikaisemmissa asiakirjoissa eikä "perustettavien elinten" luettelossakaan, joka on muuten täysin yksityiskohtainen. "Arvoastelüettelon" eli sijoitusluettelon pitäminen kuului Yleisesikunnalle.[7]

Kotiarmeijan esikunnan perustamisvastuu annettiin Sotaväen esikunnalle. "Kotiarmeijan Esikunta perustetaan siksi virastoksi, jolle liikek.panossa siirtyvät Yleisesikunnan (osaksi) ja Sotaväen Esikunnan tehtävät kotialueella. Sen pääasiallisena tehtävänä on rintamajoukkojen täydennyksen kutsunnan, harjoituksen ja rintamallelähettämisen järjestäminen". Kotiarmeijan päällikön nimittäisi Tasavallan Presidentti ja hän olisi suoraan Ylipäällikön alainen.

Perustamistehtävät on jaettu Sotaväen esikunnan, Yleisesikunnan ja Teknillisten joukkojen esikunnan osalle ja yksittäisiä upseereita tulisi lisäksi joukko-osastoista, reservistä ja nostoväestä. "Arvoasteluettelon" pitäminen kuului Sotaväen esikunnalle.

Kotiarmeijan esikunnan tehtäväksi annettiin ottaa vastaan ja säilyttää Yleisesikunnan, Sotaväen esikunnan ja Teknillisten joukkojen arkistot niiltä osin kuin ne eivät siirry Päämajaan. Aikaisemmin tämä tehtävä oli määrätty erityiselle sotaministeriön alaiseksi perustettavalle arkistolle.[8]

Kotiarmeijan esikunnan sijoituspaikaksi määrättiin Helsinki ja se saisi käyttöönsä Sotaväen esikunnan ja Yleisesikunnan "rauhanaikaiset huoneustot".[9]

4.3 PUOLUSTUSSUUNNITELMAT

4.31 TILANTEENARVIOINNIN KEHITYS JA SEN VAIKUTUS SUUNNITELMIIN

Kun kenraali Enckell 16.9.19 ryhtyi hoitamaan Yleisesikunnan päällikön tehtäviä, oli maan puolustamisesta olemassa kolme suunnitelmaa (sivu I 167):

- puolustussuunnitelma,
- puolustus-hyökkäyssuunnitelma ja
- hyökkäyssuunnitelma.

Ruvetessaan tutkimaan puolustusmahdollisuuksia itäistä vihollista vastaan, Enckell pian tuli siihen tulokseen, että suorittamalla eräitä järjestelyjä joukkojen sijoituksessa ja Kannaksen puolustusasemassa, puolustusvalmiutta voitaisiin kohottaa ja nopeuttaa. 24.9.19 hän esitti suunnitelmansa Sotaväen päällikölle. Venäjällä oli mahdollisuus keskittää vahvoja voimia Karjalan kannakselle ja myös itärajalle Laatokan pohjoispuolella, olihan suurin osa Aunusta bolshevikkien hallussa Aunuksen retken epäonnistuttua. Kun heillä oli Laatokalla melkoinen määrä sotalaivoja, oli heillä myös mahdollisuus maihinnousulla uhata yhdyslinjaa Elisenvaara - Käkisalmi. Intendentuurin lausunnon mukaan 8-joukkojen muodostaminen tapahtuisi hitaammin kuin suunnitelmissa oli edellytetty. Puolustus olisi nyt keskitettävä mahdollisimman nopeasti tärkeimmille alueille, joihin voidaan otaksua vihollisen voimakkaimman hyökkäyksen kohdistuvan. Ajan voittamiseksi puolustuksen järjestämiseen on joukot keskitettävä linjalle, joka ei ole liian lähellä rajaa.

Nykyinen puolustusasema Kannaksella on Muolaanjärven - Suomenlahden väliseltä osalta vähemmän sopiva, syystä että se kulkee suurimmaksi osaksi metsien ja soitten läpi, jotka ulottuvat pitkälle rintaman taakse ilman yhteyksiä (vrt. sivut I 168-175). - Tämä oli todettu jo kun aseman sijoituksesta päätettiin, jolloin 2.Divisioona olisi halunnut sen paljon idemmäksi. Nyt Enckell ilmoitti tarkoituksena olevan tiedustella uusi linja taempaa, Muolaanjärveltä Summan kautta Humaljoelle. (Kuva s. 440)

Heikkojen majoitusmahdollisuuksien vuoksi ei Kannaksella voida pitää suuria joukkoja, joten rajalla olevien on "jälkijoukkotaisteluilla" vetäydyttävä puolustusasemaan. Yleisesikunta esittääkin nyt seuraavia joukkojen sijoituksia jälempänä esitettävin perusteluin (sivu 80).

2.Divisioona:
- Karjalan Kaartin Rykmentti Viipuriin,
- Uudenmaan Rykmentti Haminaan ja
- Viipurin Rykmentin 2 pataljoonaa Käkisalmeen, yksi Rautuun.

3.Divisioona:
- Pohjois-Savon Rykmentti Mikkeliin ja Kuopioon,
- Savon Jääkärirykmentti Kouvolaan ja Korialle sekä
- Tampereen Rykmentti Sortavalaan ja itärajalle.

1.Divisioona:
- Keski-Suomen Rykmentti Raivolaan Uudenmaan Rykmentin tilalle.

2.Divisioona saisi puolustettavakseen alueen Laatokka - Muolaanjärvi, joten sillä olisi jo yksi rykmentti Vuoksen rintamaa varten paikalla ja tärkeälle lohkolle Vuokselta Muolaanjärvelle saataisiin nopeasti rykmentit Viipurista ja Haminasta.

1.Divisioona saisi kolme rykmenttiään nopeammin alueelle Muolaanjärvi - Suomenlahti kuin vanhan suunnitelman mukaan Muolaanjärven - Laatokan välille.

3.Divisioona voi nopeasti "asettautua strateegisesti suotuisaan asemaan, kunnes yleinen tilanne selviytyy", siirtämällä Savon Jääkärirykmentin Laatokan rannikon puolustukseen ja Pohjois-Savon Rykmentin Savonlinnaan, josta se on helposti suunnattavissa minne tilanne vaatii.

Jääkäriprikaati siirretään Viipuriin reserviksi. - Kirjelmästä ei selviä, oliko tarkoitus toimeenpanna siirto heti vai vasta tilanteen niin vaatiessa. Todennäköisempi on jälkimmäinen vaihtoehto.[1]

Pari päivää myöhemmin Enckell esittää laskelman, jonka mukaan joukot saadaan puolustusasemaan entistä nopeammin siten, että 1.Divisioona voittaa hieman yli 2 vuorokautta ja 2.Divisioona noin vuorokauden (sivu 136).

Wilkama vastasi 30.9.19 hyväksyvänsä suunnitelman "sikäli, kun pidetään silmällä puhtaasti passiiviselle puolustuskannalle asettumista". Hän oli kuitenkin sitä mieltä, että sotavoimat "eivät saa rajoittua pelkkään puolustautumiseen vaan että niiden, puolustuslaatuisen vihollisen rintaman sitomisen ohella, varsinkin talvisaikana, tulee käsittää voimakkaan hyökkäyksen, suunnattuna kiertoliikkeen muodossa Raudun, suksijoukoilla mahdollisesti Laatokankin kautta vihollisen kylkeen ja Pietaria kohti". Yleisesikunnan pitäi-

si ajoissa ryhtyä valmistamaan tätä varten yksityiskohtaista suunnitelmaa.[2]

Yleisesikunta käskytti suunnitelmansa yhtymille 29.9.19, siis jo ennen Sotaväen päällikön vastausta. Liikekannallepanotapaus 1 eli puolustus käskettiin edellä esitetyn suunnitelman mukaisesti, tapaus 2 eli puolustus-hyökkäys jäi muuten ennalleen, paitsi että 1. ja 2.Divisioona vaihtoivat paikkaa, jolloin viimemainitut rykmentit Vuoksen - Muolaanjärven väliltä siirtyisivät Rautuun. Liikekannallepanotapaus 3 eli hyökkäys Pietariin jäi toistaiseksi vanhan suunnitelman varaan, paitsi että divisioonat tässäkin vaihtoivat paikkoja.[3]

Saadakseen käytännön tuntumaa puolustussuunnitelmiin Enckell matkusti pian Karjalan kannakselle. Hän ilmoitti Tasavallan presidentille 29.9.19 "kuuliaisimmin" matkustavansa sinne tutkimaan uutta puolustuslinjaa. Tutkimuksen tulokset ilmenevät tilanteen arviointina, jonka hän lähetti Sotaväen päällikölle 24.10.19. "Yleisesikunta on katsonut velvollisuudekseen tarkistaa ja uudistaa maan puolustussuunnitelmaa, painostaen sitä periaatetta, että liikekannallepanomme hitaus ja leveä rintama, jota on puolustettava, antaa viholliselle suuria mahdollisuuksia murtautua maahamme ennenkuin kerkeämme käyttää hyväksemme mahdollisuuksiamme".[4]

Tilanteen arviointi rajoittuu Karjalan kannaksen puolustuksen tutkimiseen. Se voidaan järjestää joko siten, että rakennetaan yksi tai useampia linnoitettuja linjoja taikka siten, että sodan syttyessä joukot työnnetään eteen niin pitkälle kuin mahdollista ja sitten sitkeää viivytystaistelua käyden väsytetään vihollista. Kun taempana olleet joukkomme on keskitetty, "tarjoamme viholliselle vakavaa vastarintaa, mahdollisuudella reippailla joukoillamme murtaa hyökkäysvoimansa". Myös tässä tapauksessa pitäisi viivytys- ja puolustusasemat linnoittaa tai ainakin etukäteen tiedustella.
Pysyvän puolustuslinjan rakentaminen koko kannaksen poikki vaatii paljon aikaa ja suuria rahasummia, joten sillä olisi vaikutusta vasta tulevaisuudessa. Tällöin sen merkitys riippuu poliittisesta tilanteesta, jota ei nyt voida arvioida. Yhtenäisen linjan miehittämiseen eivät joukkomme riitä, "mikään paikka ei olisi kyllin vahva vastustaakseen voimakkaampaa hyökkäystä. Lopuksi on mahdol-

lista, että tuleva strateeginen tilanne vaatisi toisen paikan pääpuolustuslinjaksi". On siis keskityttävä nykyhetken mahdollisuuksiin.

Kannaksella olevat vähäiset joukot, Terijoen rajavartiopataljoona sekä Viipurin Rykmentti ja Keski-Suomen rykmentti, eivät pysty puolustamaan rajaa kokonaisuudessaan, mutta kylläkin pääteitä. Vain Viipurin Rykmentin Käkisalmessa olevat kaksi pataljoonaa ja Viipurissa oleva Karjalan Kaartin Rykmentti voivat heti lähteä liikkeelle sodan syttyessä. Näitten varaan ei rajan puolustusta voida rakentaa, vaan rajalla olevien joukkojen on viivytystaistelulla hankittava aikaa "armeijan ylösmarssia ja täydennystä varten" sekä väsytettävä vihollista. Näin luodaan päävoimille mahdollisuus "ei ainoastaan lyödä vihollisen hyökkäykset takaisin, vaan ehkä käydä vastahyökkäykseen".

Nyt olikin "löydettävä ensimmäinen linja, jossa on mahdollista puolustaa eri läpikulkupaikat likimäärin samalla tasolla saadaksemme yhtäjaksoisuutta puolustukseen". Asemat oli tiedusteltava ja linnoitettava, suunniteltava niiden miehitys ja niiden välisten alueiden vartiointi. Suorittamiensa tiedustelujen perusteella Enckell hyväksyi tähän asti suunnitellun puolustusaseman Laatokasta pitkin Vuoksen vesistöä ja aina Muolaanjärven pohjoispäähän. Tästä eteenpäin asema poikkesi entisestä, se tulisi nyt linjalle Muolaanjärvi - Taasiolampi - Peronjoki - Summa - Karhula - Näykki - Humaljoen lahti. Aikaisemmat käskyt edellyttivät idempänä olevaa linjaa Muolaanjärvi - Kaukjärvi - Hatjalahdenjärvi - Kuolemajärvi - Kipinolanjärvi - Humaljoen lahti (sivu I 168).

Tämä ylösmarssilinja jakaantuu kahteen osaan:
- passiivinen alue, Vuoksen vesistöä pitkin ja
- liikunta-alue, Vuoksesta Suomenlahteen.

Passiivinen alue miehitetään vähäisin voimin, koska "vesistöjen ylikulku suuremmilla joukoilla" tulee kysymykseen vain Taipaleessa ja Kiviniemessä. Viimemainittu on ainoa paikka, josta käsin vastahyökkäys on mahdollinen ja sen vuoksi on vesistön eteläpuolelle rakennettava "sillankorva", jota voidaan puolustaa vähäisin voimin. Vihollinenkaan tuskin suuntaisi tänne suuria joukkoja.

Liikunta-alueella on väli Vuoksesta Muolaanlampeen puolustettavissa pienin joukoin ja konekiväärein, mutta Muolaanlammen - Muo-

laanjärven välinen kannas on linnoitettava, koska sen kautta kulkee valtamaantie. Muolaanjärvestä Suomenlahteen on teiden suunnat linnoitettava.

Puolustusasemaan vasemmalle tulevan 2.Divisioonan ja oikealle tulevan 1.Divisioonan väliraja siirtyy nyt Muolaanjärvestä hieman etelään, Peronjokeen.

"Eteentyönnetyistä asemista, joita menestyksellä voidaan käyttää vihollisen viivyttämiseen", kiinnitetään huomiota seuraaviin paikkoihin:
- Raudun pohjoispuoliset järvikannakset,
- järvikannaslinja Valkjärvi - Punnusjärvi - Kirkkojärvi - Yskjärvi
- Muolaanjärvi - Perkjärvi,
- Kaukjärven - Hatjalahdenjärven kannas,
- Hatjalahdenjärven - Kuolemajärven välinen salmi,
- Vuotjärven - Suulajärven kannas, Vammeljokilinja, Vammeljärven - Rieskjärven kannas ja Onkamojokilinja. Suurin piirtein tässä maastossa sijaitsi 2.Divisioonan aikoinaan ehdottama "Uudenkirkon linja", jonka Yleisesikunta oli hyväksynyt tilapäiseksi pääpuolustuslinjaksi kunnes Perkjärven linja saataisiin rakennetuksi (sivu I 143).

Rajalla olevien joukkojen piti viivyttää vihollista. Viipurin Rykmentin oli miehitettävä passiivinen alue ja Karjalan Kaartin Rykmentin edettävä niin pitkälle kuin mahdollista. Divisioonien välirajaksi viivytysalueella määrättiin Jäppilä - Uusikirkko - Viipurin rautatie (2.D:lle ml.)

3.Divisioona sijoitettaisiin Laatokan Karjalaan ja Jääkäriprikaati reserviksi Viipuriin.

Tilanteenarvioinnin perusteella määritetään divisioonien tehtävät hyvin yksityiskohtaisesti, jopa oppikirjamaisesti:
- tiedusteltava eri asemat alueillaan, "jolloin ensisijassa konekivääri-asemat ovat valittava sekä silmälläpitäen näitä määrättävä linjan suunta. Mahdollisuudet sivustatulelle ovat tarkoin tutkittavat, myös katsottava että on tarpeeksi ampuma-alaa. Metsäalueilla on ampuma-alaa tehtävä sekä okalankaestettä varten käytettävä kasvavia puita eikä paaluja",
- tehtävä ehdotus tarpeellisia valmistelutöitä varten,
- suunniteltava työt, jotka joukko-osastot suorittavat ylösmarssin jälkeen ja

- tehtävä yksityiskohtainen puolustussuunnitelma divisioonia ja rykmenttejä varten. Siihen tuli sisällyttää "myös kaikki mikä koskee tiedonantovälineitä, jälkikuljetusta, haavoittuneita, paikkakuntien tyhjentämistä asukkaista j.n.e.".[4a]

Yleisesikunta antoi 19.12.19 Rannikkopuolustuksen esikunnalle tehtäväksi laatia ehdotus "alaistensa sotavoimien liikekannallepanoksi" ja toiminnaksi liikekannallepano 1:n yhteydessä. Ohjeeksi annettiin, että "ylösmarssilinjan oikean sivustan tukikohdaksi on valittu Humaljoenlahti, pitäen silmällä Koiviston salmen operatiivista merkitystä, joka tekee suotavaksi, että se ei siirtyisi vihollisen toiminta-alueelle".[5]

Saatuaan uusituksi sekä puolustus- että hyökkäyssuunnitelmat, Yleisesikunta 31.10.19 poisti käytännöstä puolustus-hyökkäyssuunnitelman, "joka ei vastaa nykyistä tilannetta ... Tilanteen niin salliessa, kehittyy se nykyisestä puolustussuunnitelmasta".[6]

Yleisesikunta esitti sotaministeriölle 13.12.19 arviointinsa siitä, miten eri tapauksissa joukot voivat ehtiä edellä esitetylle puolustuslinjalle Humaljoen lahdesta Taipaleeseen. Vihollinen voi koota Pietarin alueelle valtavia joukkoja meidän saamatta asiasta tietoa ja kun Pietarista on Suomen rajalle Terijoen suunnalla vain 40 km ja Raudun suunnalla 80 km, voi sen hyökkäys Suomeen tulla yllätyksenä, semminkin nykyisen poliittisen tilanteen huomioon ottaen. Rajalla olevat joukot, kaksi Keski-Suomen Rykmentin pataljoonaa ja Terijoen Rajavartiopataljoona, jotka ovat hajoitettuina yhteen linjaan pitkin yli 100 km:n pituista rajaa, eivät kykene pysäyttämään vihollista eivätkä sitä huomattavasti viivyttämäänkään. Vihollinen pystyykin oletettavasti saavuttamaan

- 1. eteenmarssipäivänä linjan Vammelsuu - Valkeamatka - Kiviniemi - Taipale,
- 2. päivänä linjan Uusikirkko - Kyyrölä - Salmenkaitajoki,
- 3. päivänä linjan Kyrönniemi - Kuolemajärvi - Kaukjärven pohjoispää ja
- 4. päivän aamuna linjan Humaljoen lahti - Kolkkala - Näykki - Karhula - Summa eli juuri suunnitellun puolustusaseman.

Vihollisen edellä selostetut mahdollisuudet huomioon ottaen on varauduttava puolustukseen kaikilla teillä, mutta myös rajoituttava tähän, koska voimat eivät riitä yhtenäisen puolustusaseman miehittämiseen. Kannaksen runsaitten vesistöjen muodostamat kapeikot ja

teiden sekä "ylimenopaikkojen" välillä olevat "rämeiset läpipääsemättömät metsät" estävät paikallisia "kiertoliikkeitä". Puolustuksen tulee olla joustavaa, joukkojen on voimia säästäen vetäydyttävä tukikohdasta toiseen, pakottaen vihollisen aina uudestaan kehittäytymään ja tuottaen sille mahdollisimman paljon tappioita. Tilanteen salliessa on tehtävä voimakkaita vastahyökkäyksiä. Puolustuksen on rajoituttava tietyille strategisille linjoille, joiden välissä tehokas puolustus ei ole voimien vähyyden vuoksi mahdollista.

Ensimmäinen edullinen puolustuslinja on Vitikkala - Vammeljärvi - Suulajärvi - Vuotjärvi - Kirkkojärvi - Punnusjärvi - Vuoksi - Taipale (vrt. sivu I 175). Tämä linja ei voi tulla kysymykseen armeijan puolustusalueena, koska vihollinen voi saavuttaa sen jo ensimmäisenä päivänä eivätkä joukkomme ennätä sille ennen vihollista.

Toinen kysymykseen tuleva puolustusalue on Humaljoen lahden - Kuolemajärven - Muolaanjärven - Vuoksen - Taipaleen tasalla. Se on "armeijan ylösmarssille ja puolustukselle edullinen maastonsa ja strateegisen asemansa vuoksi". Sen läntisen osan puolustaminen on välttämätöntä, koska siitä luopuminen merkitsisi Viipurin menettämistä, itäisellä osalla kylläkin voidaan peräytyä Vuoksen pohjoisen haaran taakse, Noisniemen - Räisälän - Käkisalmen tasalle.

Kolmas puolustusalue, Viipuri - Karisalmi - Antrea - Jääski - Vuoksenniska - Saimaa (Vuoksen yläjuoksu) jättää viholliselle itäiset rautatiet ja koko Itä-Suomen. "Peräytyminen tälle linjalle merkitsee vakavaa vaaraa maan puolustukselle sekä sotilaallisessa, maantieteellisessä että moraalisessa merkityksessä".

Kuten jo edellä todettiin, rajan pinnassa olevat voimat ovat niin heikot, että ne eivät voi estää vihollisen etenemistä, eivät edes paljon hidastaa. On siis välttämätöntä, että joukot ehtivät toiselle linjalle ennen vihollista. Keskitysmarssiaikoja laskettaessa on otettava huomioon, että ennen varsinaista 1.liikekannallepanopäivää on valmistuspäivä ja näin ollen 1.lkp.päivä alkaa vasta 47-24 tuntia liikekannallepanon julistamisesta. Parhaassa tapauksessa voidaan vihollisen aikeista saada tieto niin varhain, että liikekannallepano voidaan julistaa jo pari päivää ennen vihollisen eteenmarssin alkamista, joten tämä ehkä alkaa 1.lkp-päivänä. Mahdollista on kuitenkin, että valtion johto arvostelisi tilannetta niin, että se päättäisi liikekannnallepanosta vasta vihollisen jo

hyökättyä maahan. Tällöin meidän 1.liikekannallepanopäivämme sattuisi yhteen vihollisen 3.marssipäivän kanssa. Käyttäen edellä esitettyjä tapauksia äärirajoina, muistiossa on laskettu joukkojen saapumisajat toiselle puolustusalueelle verrattuna vihollisen etenemismahdollisuuksiin. Alueesta Peronjoki - Vuoksi todetaan, että meille edullisimmassa tapauksessa 2.Divisioonan joukot ehtivät asemaan ennen vihollista, mutta epäedullisimmassa tapauksessa vain edellyttäen, että Uudenmaan Rykmentti lähetetään Haminasta ylimääräisellä junalla heti liikekannallepanokäskyn julkaisemisen jälkeen.
Humaljoen lahden - Peronjoen väliselle alueelle ehtivät 1.Divisioonan joukot edullisimmassa tapauksessa vuorokautta jopa kahtakin ennen vihollista, mutta epäedullisimmassa tapauksessa saman aikaisesti vihollisen kanssa, jotkut vieläpä myöhemminkin, jos ne eivät ole jatkuvasti muutaman tunnin lähtövalmiudessa varuskunnissaan. Erityisen vaikea on tilanne tykistön ja kuormastojen osalta, joilta rauhan aikana puuttuu hyvin suuri määrä hevosia.

Yleisesikunta esittikin nyt sotaministeriölle, että liikekannallepanon turvaamiseksi ja jotta joukot ajoissa ehtisivät puolustusasemaan, hallitukselle pitäisi saada mahdollisuus julistaa maa "uhkaavan sodanvaaran tilanteeseen" jo ennen varsinaista liikekannallepanoa ja tällöin olisi mahdollista panna käyntiin valmistavat toimenpiteet hevosten ja ajoneuvojan ottamiseksi armeijalle. - Uhkaavan sodanvaaran käsitettä ei kuitenkaan lainsäädäntöön otettu.

Lopuksi pyydetään ministeriön toimenpiteitä armeijan materiaalisten puutteiden poistamiseksi (sivut 115-120). Tätä perustellaan sillä, että viime ajat ovat osoittaneet poliittisen ja sotilaallisen tilanteen Venäjällä olevan altis nopeille ja suurille muutoksille, joten ehkä hyvinkin pian voimme joutua puolustautumaan hyökkäävää vihollista vastaan.[7]

1.Divisioona ilmoitti Yleisesikunnalle 3.12.19 ryhmittäneensä joukkonsa puolustusasemaan seuraavasti:
- Porin Rykmentti Humaljoen lahden pohjoispäästä Kuolemajärveen, kaksi pataljoonaa edessä, väliraja noin 3 km Kuolemajärvestä länteen, Kolkkalassa, yksi pataljoona reservinä eli "varassa";
- Keski-Suomen Rykmentti Kuolemajärvestä Summajoen pohjoisimpaan "kaartoon", tarkemmin ei vielä tällöin voitu ilmoittaa; rykmentti oli äskettäin siirretty rajalle Terijoen - Raivolan seuduille

(sivu 80).
- Suomen Valkoinen Kaarti Summajoen pohjoisimmasta kaarrosta Perojokeen, kaksi pataljoonaa edessä, väliraja Summajärvi, yksi pataljoona reservinä.[8]

2.Divisioona antoi 14.11.19 joukoilleen käskyn pääpuolustusaseman tiedustelusta seuraavan ryhmityksen mukaisesti:
- Karjalan Kaartin Rykmentti Perojoesta Muolaanjärveen, saaret mukaanluettuna, yksi pataljoona pääasemassa, yksi reservinä Oinolassa ja yksi reservinä Kämärän kylässä;
- Uudenmaan Rykmentti Muolaanjärvestä Muolaanlammen, Äyräpäänjärven ja Salmenkaidan kautta Vuokseen, länsirannan saaret mukaanluettuna, kaksi pataljoonaa edessä, väliraja Äyräpäänjärven länsiranta, yksi pataljoona reservinä Ristseppälässä;
- Viipurin Rykmentti pitkin Vuoksen ja Suvannon pohjoisrantaa, Koukunniemen poikki Taipaleenjokeen ja Laatokkaan; lisäksi rykmentillä oli sillanpääasema Kiviniemen kohdalla Vuoksen etelärannalla linjalla Väärämäenlampi - Röykkylä, kolmisen kilometriä Kiviniemen koskesta kaakkoon;
- Karjalan Ratsujääkärirykmentti reservinä siten, että yksi ratsastava ja yksi polkupyöräeskadroona tuli Karjalan Kaartin Rykmentin ja Uudenmaan Rykmentin taakse, loput Viipurin Rykmentin taakse.

Karjalan Kaartin Rykmentin ja Karjalan Ratsujääkärirykmentin, jotka Viipurista ehtisivät ensimmäisinä Kannakselle, piti aluksi miehittää suojajoukkoasemat linjalla Kanneljärvi - Suulajärvi - Vuotjärvi - Kirkkojärvi - Punnusjärvi, edellinen oikealla ja jälkimmäinen vasemmalla, välirajana Vuotjärvi.[9]

Edellä oleva käsky meni myös Yleisesikuntaan ja tämä puuttui asiaan 5.12.19 huomauttaen, että divisioonan suunnitelman mukaan vihollinen on todennäköisesti puolustusasemassa ennen joukkoja. Perusteena olivat samat laskelmat, jotka Yleisesikunta oli jo aikaisemmin esittänyt Sotaväen päällikölle ehdottaessaan 1. ja 2.Divisioonan vaihtamista (sivut 175,179). Vaativa tehtävä olisi ratkaistavissa siten, että divisioonan joukot olisivat lähtövalmiina varuskunnissaan muutaman tunnin kuluttua käskyn saatuaan ja että Karjalan Kaartin Rykmentti ja Uudenmaan Rykmentti vaihtaisivat paikkaa puolustusasemassa.

Uudenmaan Rykmentille olisi annettava puolustuslohko Peronjoesta Äyräpäänjärven länsirantaan. Sen olisi pantava yksi pataljoona

Muolaanjärven - Äyräpäänjärven välille ja toinen rautatien suuntaan, kolmas reserviksi Hotakkaan. Karjalan Kaartin Rykmentin lohko ulottuisi Äyräpäänjärvestä Vuokseen.

Karjalan Ratsujääkärirykmentille olisi annettava tehtäväksi varmistaa puolustukseen asettuminen siten, että se ratsastavilla eskadroonillaan sulkisi kannakset Muolaanjärven - Äyräpäänjärven - Vuoksen välillä ja pyöräilijä- sekä konekivääriesKadroonilla linjalta Perkjärven kylä - Pyykkölä pohjoiseen vievät tiet. Viipurin - Pietarin rautatien varmistamiseen olisi käytettävä panssarijunaa, jonka myös tulisi olla muutaman tunnin lähtövalmiudessa. - Lopuksi divisioona sai tehtäväkseen valmistella yksityiskohtaisesti Keski-Suomen Rykmentin perääntymisen rajalta puolustusasemaansa Kuolemajärven ja Summajoen välille "sopusoinnussa divisioonan joukkojen toiminnan kanssa".[10]

Vuoksen rintaman osalta ei Yleisesikunnalla ollut muuta huomautettavaa kuin että Kiviniemen sillanpää oli suunniteltu liian laajaksi. "Sen tehokkaaseen puolustukseen vaadittaisiin yksi divisioona".

Saamiensa ohjeiden mukaan 2.Divisioona laati uudet "ylösmarssikäskyt" 22.12.19 ja 12.1.20. Edellinen oli suppeahko, jälkimmäinen täydellisempi ja sisälsi jo ohjeet mm. huoltosuunnitelmien laatimista varten. Johdantona todettiin, että koska perusteet, joiden mukaan edellinen käsky oli annettu, "ovat Yleisesikunnan kirjelmän ... mukaan jonkunverran toisenlaiset kuin mitä Divisioona otaksui, tulevat rykmenttien lohot osaksi muuttumaan".

Rykmenttien puolustustehtävät tulivat nyt olemaan Yleisesikunnan ohjeen mukaiset. Uudenmaan Rykmentin oli pidettävä yhteyttä oikealla olevaan 1.Divisioonaan ja Viipurin Rykmentin vastaavasti Rannikkotykistörykmentti 3:een Laatokalla.

Koska oli otaksuttava vihollisen tunkeutuvan rajan yli jopa ilman sodanjulistusta, oli joukkojen ryhdyttävä "kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin" ollakseen marssivalmiina 6 tunnin kuluttua käskyn saatuaan. Joukkojen tehtävät määritettiin seuraavasti:
- Uudenmaan Rykmentti kuljetetaan junalla varuskuntapaikastaan Haminasta Äyräpään eli Galitzinan asemalle, josta se marssii puolustuslohkolleen ja miehittää sen;
- Karjalan Kaartin Rykmentti lähtee heti tultuaan valmiiksi "pikamarssissa" omalle lohkolleen;
- Viipurin Rykmentin Käkisalmessa olevat osat kuljetetaan junilla

Sakkolan ja Kiviniemen asemille ja marssivat sieltä lohkoilleen. Kiviniemessä ja Metsäpirtissä majailevat rykmentin osat varmistavat rajalla olevien joukkojen ylimenon Kiviniemessä ja Taipaleessa ja puolustavat sen jälkeen näitä ylimenopaikkoja sekä Kiviniemen sillanpäätä. - Kaikkien rykmenttien käytettäviksi asetettiin paikalliset suojeluskunnat.

- Karjalan Ratsujääkärirykmentin oli heti valmistuttuaan määrä lähteä pikamarssissa - polkupyöräeskadroonaa lukuunottamatta - Muolaan lohkolle ja varmistettava linja Suulajärvi - Vuotjärvi - Punnusjärvi - Vuoksi. Tälle linjalle saavuttuaan rykmentin komentaja ottaa "rajalta peräytyvien joukkojen päällikkyyden käsiinsä ja varmistaa lohkon Muolaanjärvi - Vuoksen virta kunnes Uudenmaan Rykmentti ja Karjalan Kaartin Rykmentti on saanut miehitettyä sen". Polkupyöräeskadroona kuljetetaan rautateitse Perkjärven asemalle ja asettuu siellä Keski-Suomen Rykmentin komentajan käytettäväksi. Kun jalkaväkirykmentit ovat miehittäneet lohkonsa, kootaan Ratsujääkärirykmentti divisioonan reserviksi Heinjoelle.
- Kenttätykistörykmentti 2:n tuli olla valmiina myös 6 tunnissa, minkä jälkeen yksi patteristo kuljetetaan junalla Kiviniemeen Viipurin Rykmentin lohkolle ja muut kaksi marssivat Uudenmaan Rykmentin ja Karjalan Kaartin Rykmentin lohkoille;
- Panssarijunien tuli olla lähtövalmiina 2 tunnissa, jonka jälkeen toinen suunnattiin Hiitolan - Raasulin radalle ja toinen Viipurin-Pietarin radalle.
- Divisioonan reserviksi tulisi suojeluskuntarykmentti ja vuoristopatteristo Kämärän kylään.

Joukko-osastojen komentajien oli tiedusteltava puolustusasemat lohkoillaan ja laadittava sitten ylösmarssikäskynsä, joiden tuli olla divisioonan esikunnassa 25.1.20 mennessä. Kaikkien käskettiin miehittää vakinaisilla joukoilla "ainoastaan taktillisesti tärkeimmät paikat. Kaikki vähemmän tärkeät paikat ja järvien rannat sekä yhteydet varmistetaan suojeluskunnilla, joille on asetettava konekivääreja käytettäväksi". Oli myös ilmoitettava, paljonko valonheittimiä tarvittiin järvien rantojen puolustusta järjestettäessä.
- Komentajille huomautettiin myös, että "pitkien rykmentti lohkojen puolustukseen tarvitaan vahvoja rykmentti reservejä".

Viipurin Rykmentille annettiin tehtäväksi Kiviniemen sillanpään tiedustelu kahta pataljoonaa varten.[11]

2. Divisioona lähetti Viipurin Rykmentin suunnitelman Yleisesikuntaan 16.3.20. Sen mukaan Kiviniemessä oleva I Pataljoona miehittää Kiviniemen sillanpään heti hälyytyksen tultua. II ja III Pataljoona kuljetetaan Käkisalmesta Sakkolaan ja Kiviniemeen, josta marssivat lohkoilleen.

Rykmentin puolustusasema Pölläkkälästä Vuoksen rantaa pitkin Laatokkaan miehitetään seuraavasti:
- Pölläkkälästä Kiviniemeen (poisluettuna) II Pataljoonan komppania ja 100 miestä Vuokselan suojeluskunnasta,
- Kiviniemestä Koukunniemeen Sakkolan ja Metsäpirtin suojeluskunnat,
- lohkon Koukunniemestä Laatokkaan (Taipale) miehittää ensimmäiseksi Kiviniemestä käsin I Pataljoonan 3.Komppania, joka asettuu puolustukseen Vuoksen eteläpuolelle Metsäpirttiin; kun II Pataljoonan komentaja sekä kivääri komppania ja konekivääri komppania saapuvat, alistetaan 3.Komppania II Pataljoonalle,
- Kiviniemen sillanpää, I Pataljoona (paitsi 3.Komppania), saa myöhemmin vahvennuksekseen komppanian II Pataljoonasta,
- III Pataljoona reservinä Kiviniemessä, jossa myös rykmentin esikunta.[12]

Yleisesikunta esitti kritiikkinsä suunnitelmaan 12.4.20. Ensimmäisenä huomautuksena oli, että puolustussuunnitelman on oltava erilainen kesällä ja talvella. Kesällä on vain Kiviniemen sillanpää ja Taipaleen asema miehitettävä, muu osa asemaa voidaan jättää suojeluskuntien vartioitavaksi, "Oravaniemen salmelle vahvempi vartiosto varustettuna konekivääreillä". Talvella on vartiointi suoritettava vahvemmilla joukoilla, Oravaniemeen komppania Kiviniemen pataljoonasta.

II Pataljoona on hajoitettu pitkin koko puolustusasemaa ja lisäksi ovat I ja II Pataljoona vaihtaneet komppanioita. Kullekin pataljoonalle on annettava oma lohkonsa sekoittamatta komppanioita. Kiviniemen sillanpää on miehitettävä riittävän suurin voimin; I Pataljoona ei siihen riitä, vaan III Pataljoona on siirrettävä sinne reservistä. - II Pataljoona on sijoitettava Taipaleen lohkolle.

Divisioona on jättänyt kokonaan huomioon ottamatta ne Käkisalmen Läänin Rykmentin osat, jotka tulevat perääntymään Vuokselle. Niille on määrättävä tehtävät, kun ne ovat saapuneet puolustusasemaan.[13]

4.311 Venäjän keskitys 1 (V.K.1)

Alkuvuodesta 1921 luovuttiin termeistä "liikek.1" ja "liikek.3". Näiden tilalle tulivat V.K.1 ja V.K.3 (sivut 142, 143). Termit määrättiin virallisiksi sotaministeriön kirjelmällä 24.3.21, mutta Yleisesikunta käytti niitä jo ainakin 5.3.21.[1]

Kun Yleisesikunnassa keväällä 1921 tutkittiin maan puolustusmahdollisuuksia, todettiin tarvittavan vähintään 10 divisioonaa, kun niitä suunnitelmien mukaan olisi käytettävissä vain 7 (vrt. sivu 145). Perusteluna esitettiin sotaministerille 2.2.21 seuraava tilanteenarviointi. Sodassa kysymykseen tulevista vihollisista on Venäjällä "täysin ylivoimaiset mahdollisuudet" ja Ruotsikin voi panna liikekannalle 12 divisioonaa.

Kuten kaikissa aikaisemmissakin arvioissa, todetaan nytkin Venäjän suunta vaarallisimmaksi (vrt. s. 23 seur.). Karjalan kannaksen sotilasmaantieteellisessä esittelyssä ei ole olennaisesti uutta, ei myöskään Venäjän yllätysmahdollisuuksissa. Se voi asettaa etulinjaan 7 - 8 divisioonaa, sen reservit ovat erittäin runsaat. A- ja B-joukkomme tuskin riittävät täysin passiiviseenkaan puolustukseen. Menestyksen ehtona on kuitenkin aktiviteetti ja sitä varten tarvitaan reservivoimia. Lisäksi on otettava huomioon, että vihollinen voi hyökätä myös Laatokan pohjoispuolitse, joten meillä on kaksi eri rintamaa.

Jos emme pysty pysäyttämään vihollista ensimmäiselle puolustuslinjalle Humaljoen lahti - Muolaanjärvi - Vuoksi - Taipale, joudutaan peräytymään toiselle, Viipurinlahti - Antrea - Saimaa, jolloin puolustettava alue levenee ja vihollisen mahdollisuudet käyttää "rajatonta ylivoimaansa" lisääntyvät. Tilanne vaikeutuu vielä, jos joudutaan perääntymään Kymijoen - Päijänteen linjalle.

Ruotsin mahdollisesti hyökätessä joudutaan heti taistelemaan sen 12 divisioonaa vastaan. Hyökkäyksen tullessa lännestä ei meillä ole Itä-Suomen luonnollisten esteiden veroisia ennen kuin vasta Päijänteen - Kymijoen tasalla. Näin ollen tarvitaan tälläkin suunnalla hyökkääjän voimasuhteita vastaavat puolustusvoimat.

Yleisesikunta esittääkin nyt, että nykyisiä suunnitelmia A- ja B-joukkojen perustamiseksi olisikin pidettävä väliaikaisina ja suunnittelun pohjaksi olisi otettava vähintään 10 divisioonan vahvui-

nen kenttäarmeija.[2]

Edellistä paljon laajempi ja perusteellisempi muistio maan puolustuskysymyksestä valmistui Yleisesikunnassa 27.5.21 ja jaettiin nyt Tasavallan presidentille, sotaministerille, Sotaväen päällikölle ja yhtymien komentajille. Sotilasmaantieteellinen katsaus ei Karjalaksen osalta sisällä uutta, mutta nyt selostetaan myös Laatokan Karjalaa. Vaikka vihollinen täällä voi operoida vain pienin voimin, se saattaa kuitenkin aiheuttaa vakavan uhkan "joukkojemme vasenta sivustaa ja selkäpuolta vastaan". Sillä on käytettävissä pääasiallisesti vain kolme tietä, Salmi - Impilahti, Värtsilä - Savonlinna ja Korpiselkä - Joensuu, mutta se voi laskea joukkoja maihin armeijan selkäpuolelle. Maihinnousut Laatokalla tai Kannaksella tarkoittavat vain sen maa-armeijan taktillista tukemista, mutta itsenäisenä strategisena sotatoimena voi tulla kysymykseen maihinnousu Suomenlahden rannikolla kaukana selustassamme.

Vihollisen päähyökkäys tulee tapahtumaan Karjalan kannaksella ja siellä meidän on edullisinta torjua se. Jos Kannas joudutaan jättämään, on pakko luopua myös koko itäisestä sotanäyttämöstä Laatokan pohjoispuolella ja silloin puolustus siirtyy "yhä pitempiä puolustusrintamia vaativalle sisäiselle sotanäyttämölle".

Kannaksella kysymykseen tulevista puolustusasemista todetaan strategisesti ja taktillisesti edullisimmaksi linja Humaljoen lahti - Summa - Muolaanjärvi - Vuoksi. Laatokan pohjoispuolella on uhkaavin rantateitten suunta. Täällä on ensimmäinen taktillista arvoa omaava puolustusasema Uuksunjokilinja, sitten Jänisjokilinja ja seuraava vasta Saimaa, Putikon luona, pitkin Inhalanjokea Laatokkaan.
Mikäli suinkin mahdollista, olisi pelkän passiivisen puolustuksen sijasta pyrittävä aktiiviseen, mutta tähän ovat A- ja B-joukoista koostuvat voimamme liian heikot, joten lisäksi tarvittaisiin vähintään 3 C-divisioonaa. Kun tähän saakka oli aina esitetty, että aktiviteetti ilmenisi Raudun suunnasta vihollisen sivustaan suuntautuvana hyökkäyksenä, muistiossa esitetään, että se on "edullisimmin suoritettava puolustusalueemme oikeanpuoleisella sivustalla Humaljoen ja Kelkkalan sekä Summan alueilta"(sivut 181-182 ja 225).

Suojaamaan armeijan keskittämistä puolustusasemaan tarvitaan suojajoukot, jotka heti liikekannallepanon julistamisen jälkeen tai jo sitä ennen miehittävät rajan ja lyövät vihollisen takaisin tai

"ylivoimaisen vihollishyökkäyksen sattuessa kaikkien mahdollisuuksien mukaan hidastuttavat sen etenemistä". Tähän tehtävään varataan Ratsuväkiprikaati, kaksi pyöräilijäpataljoonaa, kaksi panssarijunaa ja paikalliset suojeluskunnat. Vihollisen voimasuhteista riippuen tulee suojajoukkojen heti sodan julistamisen jälkeen pyrkiä mahdollisuuksien mukaan ottamaan haltuunsa edullisemmat puolustusasemat rajan takana (sivu I 170).

Ottaen huomioon puolustusaseman leveyden, oli kummankin divisioonan asetettava kaikki kolme rykmenttiään etulinjaan, joten niille ei jäisi mitään "divisioona-reserviä". Voimien vähyyttä kuvaa se, että koko passiiviselle rintamaosalle Vuoksella liikeni vain yksi rykmentti, vaikka leveyttä oli 60 km. Puolustuksen painopistehän oli Vuoksen ja Suomenlahden välillä. Tänne sijoitettiin myös koko raskas tykistö, kolme patteristoa.

Enckellin käsityksen mukaan Suomenlahden - Vuoksen välinen rintamanosa oli niin vaarallinen, että "tilanteesta riippuvana pyrkimyksenä on alunperäisesti pidettävä mahdollisuutta" alistaa Vuoksen rintama 3.Divisioonalle, jolloin tämän olisi vastaavasti pitänyt antaa omistaan yksi rykmentti 2.Divisioonalle. Tämän puolustuskyky vahvistuisi suuresti, kun sen rintaman leveys samalla supistuisi.

B-joukkojen saapumista odotettaessa saattaisi myös tulla kysymykseen 1.Divisioonan vahventaminen siten, että ylijohdon reservinä oleva Jääkäriprikaati saisi vastuulleen Summan alueen, jolloin siellä oleva rykmentti palaisi divisioonan käyttöön.

Kuten jo mainittiin, divisioonien piti panna kaikki kolme rykmenttiään rinnakkain etulinjaan. Siitä huolimatta ei rintama ole yhtenäinen, vaan puolustus rakentuu vihollisen todennäköisten etenemissuuntien sulkemiseen "vastustuskeskuksilla", joiden välimaaston puolustus perustuu "rykmenttilohkojen reservien manööveriliikkeisiin". Puolustusta on tehostettava linnoittamalla ja sen runkona tulevat olemaan "vihollisen etenemisteiden mukaan sijoitetut konekivääriasemat ja miehistösuojakammiot".

Kuten aikaisemmassakin muistiossa, todetaan nyt, että jos ensimmäiselle puolustuslinjalle ei ehditä ennen vihollista tai jos siitä on vihollisen painostuksesta pakko luopua, on puolustauduttava toisella linjalla, Viipurin eteläpuolelta Antreaan ja Vuoksea pitkin Saimaaseen. Tällöin vihollisen Kannaksella ja Laatokan pohjoispuo-

lella olevat voimat saavat yhteyden keskenään ja voimiemme heikkous tulee entistä selvemmäksi rintaman pidetessä. Puolustuksen tukemiseksi olisi täälläkin turvauduttava linnoittamiseen.

Jos toinenkin puolustusasema murtuu, menetetään Viipuri ja joudutaan vetäytymään sisäiselle sotanäyttämölle, Viipurin pohjoispuolelta pitkin Saimaan kanavaa Saimaalle.

Seuraava puolustusasema olisikin Kymen - Päijänteen linja, mutta jos tämä menetetään, "on puolustus katsottava mahdottomaksi ja vihollisen torjumismahdollisuudet menetetyiksi".

Tilanteenarviointi on tehty lähinnä kesäaikaa silmällä pitäen, jolloin vesistöt tarjoavat suojaa puolustajalle. Talvella tätä suojaa ei ole, mutta ne antavat mahdollisuuden "vihollisen saattamiseksi tehokkaan tulen alaiseksi". Vihollinen on vielä suuremmassa määrin kuin kesällä sidottu teihin. Joka tapauksessa vaatii talvisota puolustajalta suurempia voimia "voidakseen menestyksellä torjua vihollisen mahdolliset hyökkäysyritykset myös jääpeitteisten vesistöjen yli".[3]

Yleisesikunnassa laadittiin suunnitelma myös toiminnasta sen jälkeen, kun joukot olisivat saavuttaneet puolustusaseman linjalla Humaljoen lahti - Summa - Muolaanjärvi - Vuoksi - Taipale. Jos vihollinen ei tällöin ole vielä ehtinyt ylittää rajaa tai suojajoukot ovat sen etenemisen pysäyttäneet, tullaan "sotatoimipäämäärään", vihollisen lyömiseen tai rajan taakse työntämiseen, pyrkimään etenemällä mainitulta puolustuslinjalta. Jos taas vihollinen on jo päässyt mainitun linjan edustalle, tullaan suorittamaan läpimurto tältä linjalta. Jatkotoimenpiteinä voidaan siis erottaa

- etenemistapaus ja
- läpimurtotapaus.

Etenemistapauksessa on päämääränä siirtää päävoimat alueelle Kivennapa - Joutselkä - Hartonen, mistä käsin ryhdytään sotatoimiin vihollista vastaan, ennen kuin se on ehtinyt suorittaa mainittavia aluevaltauksia. Matka puolustusasemasta tälle alueelle on noin 60 km, mikä pitää voida marssia kahdessa päivässä.

Eteneminen suoritettaisiin kolmessa ryhmässä:

- Ryhmä A, 1.Divisioona ja Jääkäridivisioona (muodostettuna Jääkäriprikaatista) lähtee Humaljoen - Summan alueelta ja etenee Suomenlahden ja Viipurin - Pietarin rautatien välissä, 1.Divisioona ensim-

mäisenä portaana ja Jääkäridivisioona porrastettuna sen vasemman siiven taakse. Ensimmäisen päivän tavoitteena on Uudenkirkon tasa ja lopullisena tavoitteena toisena päivänä Tyrisevä.
- Ryhmä B, päävoimat, 2., 4. ja 5.Divisioona, lähtee Muolaan - Mälkölän alueelta ja etenee kaakkoon, oikeana rajana rautatie (mukaanluettuna) ja vasempana linja Marjaniemi - Lipola, ensimmäisenä portaana 4.Divisioona oikealla ja 5.Divisioona vasemmalla sekä toisena portaana 2.Divisioona. Etulinjan divisioonien tavoite on ensimmäisenä päivänä Vuotjärven - Valkjärven tasa ja toisena päivänä Joutselkä - Hartonen - Kekrola.
- Ryhmä C, 6.Divisioona, lähtee Vuokselta ja etenee Ryhmä B:n ja Laatokan välissä, saavuttaa ensimmäisenä päivänä Raudun ja toisena päivänä Korkiamäen - Korosaaren alueen muutamia kilometrejä rajan eteläpuolella.

Ryhmä A:n vahvuus olisi noin 23000 miestä, Ryhmä B:n noin 35000 ja Ryhmä C:n noin 12000 miestä eli koko armeijan vahvuus noin 70000 miestä, 21000 hevosta sekä 51 kevyttä ja 9 raskasta patteria.

Suunnitelmassa esitetään yksityiskohtaisesti, kuinka joukot ryhmitetään etenemistä varten ja mitä teitä ne etenevät tavoitteisiinsa. Jos "sotatilanne sallii vielä jatkaa etenemistä tulevat tavoitteet olemaan seuraavat:
-Ryhmä A, linja Dubki - Sestrorjetsk - Valkeasaaren asema - Aleksandrovskaja, muutamia kilometrejä rajan takana; Jääkäridivisioona siirtyy Terijoen - Raivolan seuduille.
- Ryhmä B, linja Aleksandrovskaja - Mjednoi Savod, mikä merkitsi etenemistä kymmenkunta kilometriä rajan taakse.
- Ryhmä C, linja Elisavetinka - Leskolova - Volojärvi, edellisestä tavoitteesta noin kymmenkunta kilometriä etelään. Rintaman vasenta siipeä olisi siis työnnetty paljon pitemmälle kuin oikeata.

Muistiossa ei eritellä "läpimurtotapausta", mutta tekstistä ilmenee, että eteneminen voisi tapahtua samalla tavalla kuin edellä on esitetty. Siinä ei ole allekirjoitusta eikä päiväystä, eikä sitä näin ollen myöskään jaettu Yleisesikunnan ulkopuolelle. Kysymyksessä on siis vain tavanomainen sisäinen tutkimustyö - kaikkien mahdollisuuksien varalle. Se osoittaa, että esikunnassa pidettiin mainitunlaista etenemistä varteen otettavana mahdollisuutena.[4]

Yleisesikunta esitti puolustusministerille 7.9.22 laajan tilanteenarvioinnin, jonka tarkoituksena oli saada aikaan järjestelyjä Sa-

von Jääkärirykmentin ja Viipurin Rykmentin rauhan aikaisessa sijoituksessa. Vihollisen päähyökkäys tulee tapahtumaan Karjalan kannaksella, mutta myös Laatokan pohjoispuolitse tapahtuva eteneminen on vaarallinen, koska se uhkaa Kannaksen puolustajien selustaa. Kannaksella uhka on suurin länsiosalla, mutta myös itäosalla tapahtuva hyökkäys saattaa uhata Viipurin ja länsikannaksen joukkojen selustaa sekä samalla Kannaksen ja Laatokan pohjoispuolisten joukkojen yhteyksiä. Vihollisen tavoitteet ovat itse asiassa samat Kannaksen itäosalla ja Laatokan Karjalassa.

Edellisestä ilmenee, että Venäjän vastainen rintama jakaantuu kolmeen "operatsioonialueeseen":
- Laatokan pohjoispuolinen alue,
- Vuoksen rintama ja
- Suomenlahden - Vuoksen välinen alue.

Vain Laatokan pohjoispuolisen alueen puolustus on nykyisten suunnitelmien mukaan järjestetty jotenkin tyydyttävästi. Kannaksella on 2.Divisioonan miehitettävä alue Äyräpäästä Laatokkaan siten, että Äyräpäästä Vuokseen tulee kaksi rykmenttiä ja Vuoksen rintamalle yksi. Voimia on ehdottomasti liian vähän ja erityisen selvästi tämä näkyy talvella, jolloin vesistöt eivät enää ole esteinä etenevälle viholliselle, vaan päinvastoin pidentävät puolustettavaa rintamaa huomattavasti.

Johdon järjestely on vaikeata. 2.Divisioonan on kiinnitettävä päähuomionsa Viipurin suuntaan, joten Vuoksella olevan rykmentin johtaminen jää toissijaiseksi tehtäväksi ja yhteydetkin ovat heikot. Luonnollisinta olisikin yhdistää itäisen Kannaksen ja Laatokan Karjalan joukot samaan johtoon, kun tehtäväkin on sama. Jos sodan kuluessa tulee kysymykseen eteneminen Kannaksella, tapahtuu päähyökkäys lännestä käsin ja Vuoksen rintama on passiivinen eikä siis sovi samalle divisioonan komentajalle.

Yleisesikunta haluaisikin nyt vahventaa pääoperaatioaluetta asettamalla sinne 1.Divisioonan lisäksi 2.Divisioonan kokonaisuudessaan, siis myös sen kolmannen rykmentin. Savon Jääkärirykmentti olisi annettava 3.Divisioonalle ja tämän pitäisi luovuttaa Tampereen Rykmentti 2.Divisioonalle Äyräpään - Mälkölän rintaman vahventamiseksi, se kun varsinkin talvisaikaan on arveluttavan heikko.

Kannaksen itäosan ja Laatokan Karjalan puolustus annetaan suoraan

Päämajan alaisen armeijakunnan johtoon. Tähän tulevat 3. ja 6.Divisioona, joista viimeksimainittu on ajateltu ylijohdon reserviksi Viipuriin lähinnä maihinnousujen torjuntaan. Kun näitä ei talvisaikaan ole odotettavissa, divisioona on käytettävissä itäisen Kannaksen puolustuksen vahventamiseen. Armeijakunnan ryhmitys ja tehtävät tulisivat olemaan seuraavat:

- 3.Divisioona vastaa Laatokan Karjalan puolustuksesta ja siihen kuuluvat Viipurin Rykmentti, tämän perustama B-rykmentti ja Pohjois-Savon Rykmentti.
- 6.Divisioona toimii Kannaksen itäosassa ja siihen kuuluvat Savon Jääkärirykmentti ja sen Käkisalmessa perustama B-rykmentti sekä Pohjois-Savon Rykmentin B-rykmentti, aluksi armeijakunnan reservinä. Kun Savon Jääkärirykmentti yksinään on liian heikko Vuoksen rintaman puolustukseen, saa se täten lähialueelta vahvennusta. - Laatokalla oleva Rannikkotykistörykmentti 3 alistettaisiin myös armeijakunnalle.

Edellä esitetyn asetelman toteuttaminen on kuitenkin toistaiseksi mahdotonta, koska Viipurin Rykmentti on sijoitettu Haminaan ja Savon Jääkärirykmentin yksi pataljoona on Viipurissa. Ensinmainitun liikekannallepano on kovin hidas, koska sen miehistö on ensin kuljetettava Sortavalan seuduilta Haminaan, missä rykmentti nyt on ja perustamisen jälkeen taas takaisin samoille alueille. Yleisesikunta toisti nyt esityksensä rykmentin sijoittamisesta "vakinaiselle garnisoonipaikalleen" Sortavalan seuduille. Jos aluksi sinne saataisiin vaikkapa vain yksi pataljoona, voitaisiin sen varaan rakentaa B-rykmentin liikekannallepano ilman edestakaisia kuljetuksia. Sortavalan seuduilta olisivat rykmentit nopeasti siirrettävissä Laatokan Karjalaan. Savon Jääkärirykmentin Viipurissa oleva pataljoona olisi myös mahdollisimman pian siirrettävä Käkisalmeen tai ainakin pois Viipurista. Käkisalmen - Kiviniemen seuduilta käsin kävisi Vuoksen aseman miehittäminen nopeasti. - Näitten järjestelyjen jälkeen voitaisiin 2. ja 3.Divisioonan rauhan aikainen kokoonpano saada tarkoitustaan vastaavaksi. - Todettakoon, että Viipurin Rykmentti siirtyi Laatokan Karjalaan, Jaakkimaan, 1930-luvun lopulla ja Savon Jääkärirykmentin pataljoona pois Viipurista saman kymmenluvun puolivälissä.[5]

Koska edellä esitettyjä joukkojen rauhan aikaisia siirtoja ei ainakaan lähiaikoina voitaisi suorittaa, mutta Äyräpään - Laatokan välisen rintaman vahventaminen olisi talvisaikaan välttämätöntä, pää-

päädyttiin Yleisesikunnassa 30.10.22 laaditussa muistiossa seuraavaan ratkaisuun:
- 2.Divisioona, joka vastaa Äyräpään - Vuoksen välisestä rintamasta, saa vahvennukseksi Viipurin Rykmentin, joka voimassa olevan suunnitelman mukaan olisi sijoitettava reserviksi Hiitolan - Elisenvaaran seuduille.
- 3. ja 6.Divisioona yhdistetään armeijakunnaksi, joka saa vastuulleen Vuoksen ja Laatokan Karjalan puolustuksen. Edellinen sijoitetaan Laatokan Karjalaan ja saa Pohjois-Savon Rykmentin, Tampereen Rykmentin ja Viipurin Rykmentin perustaman B-rykmentin eli Itä-Suomen Rykmentin (sivu I 155). 6.Divisioona tulee Vuoksen rintamalle ja saa 2.Divisioonalta Savon Jääkärirykmentin, jonka sijoittaa Vuoksen puolustukseen. Tänne tulee myös vastaava B-rykmentti eli Mikkelin Läänin Rykmentti. Pohjois-Savon Rykmentin perustama B-rykmentti eli Kuopion Läänin Rykmentti sijoitetaan armeijakunnan reserviksi Hiitolan seudulle.
- Muitten divisioonien sijoitus jäi ennalleen eli 1.Divisioona puolustusasemaan Suomenlahdesta Äyräpäänjärveen, 5.Divisioona reserviksi Heinjoelle ja Jääkäriprikaati Viipuriin.[6]

4.312 Venäjän keskitys 1:n variantti (V.K.1 var.)

Edellä esitetty järjestely suunniteltiin toistaiseksi vain talvikautta varten ja keskityskuljetukset määrättiin sen mukaisesti. Ne olivat aluksi vain "muunnoskuljetussuunnitelmia". Vuoden 1922 alussa ruvettiin käyttämään nimitystä Venäjän keskitys 1:n variantti eli V.K.1 var.[1]

Kun nyt divisioonien sodan aikainen kokoonpano tuli olemaan toinen kuin rauhan aikana, Yleisesikunta antoi yhtymille ohjeet yhteyden pitämisestä sodan aikaisiin rykmentteihinsä sotavalmisteluja koskevissa asioissa. Tämän piti kuitenkin tapahtua rauhan aikaisen divisioonan esikunnan kautta. Selostaessaan suunnitelmaansa Sotaväen päällikölle 18.1.23 Yleisesikunta korosti järjestelyn väliaikaista luonnetta. - Kuten jo todettiin, V.K.1 var. ei koskenut 1.Divisioonaa eikä sen puolustusasemaa Suomenlahdesta Äyräpään järveen.[2]

Komentosuhteet tulivat käytännössä monimutkaisiksi ja vaikeasti hoidettaviksi, mikä ilmeni selvästi esimerkiksi 3.Divisioonan käs-

kystä 16.2.23. Siinä todettiin, että "Laatokan länsipuolella olevan Suvantolinjan puolustuksesta huolehtii 6.Div.", johon sodan syttyessä siirretään Savon Jääkärirykmentti ja Mikkelin Läänin Rykmentti. 3.Divisioonan esikunta huolehtii näiden liikekannallepanovalmisteluista 2.Divisioonan esikunnan välityksellä. Viipurin Rykmentti ja Hämeen Läänin Rykmentti on määrätty siirrettäväksi 2.Divisioonaan ja Hämeen Läänin Rykmentti 5.Divisioonaan. Näiden rykmenttien liikekannallepanovalmisteluista huolehtii 2.Divisioonan esikunta 3.Divisoonan esikunnan välityksellä.[3]

Yleisesikunta lähetti edellä mainitun, puolustusministerille osoitetun muistionsa (7.9.22) tiedoksi myös yhtymille ja selvensi sitä vielä 9.11.22. Koska jo nyt oli pidetty välttämättömänä toteuttaa talvikaudeksi puolustuksen vahventaminen Kannaksen rintaman vasemmalla siivellä, tulisi 2.Divisoona vapautetuksi Vuoksen rintaman puolustuksesta. Tehtävä siirtyisi 6.Divisioonalle, joka saisi sitä varten Savon Jääkärirykmentin, tehtävästä tähänkin asti vastanneen joukko-osaston. Tilalle 2.Divisioona saisi toistaiseksi Haminassa olevan Viipurin Rykmentin.

Divisioonan olisi nyt laadittava muuttunutta asetelmaa vastaava keskitys- ja puolustussuunnitelma. Yleisesikunta puolestaan piti tarkoituksenmukaisimpana, että kaikki kolme rykmenttiä pantaisiin puolustukseen rinnakkain ja niistä kustakin otettaisiin yksi pataljoona divisioonan reserviksi. Rykmenttien tehtävät olisivat siten seuraavat (vrt. s. 193):

- Karjalan Kaartin Rykmentti puolustaa Mälkölän lohkoa, mutta kunnes Keski-Suomen Rykmentti ehtii saapua, on yksi pataljoona pantava aluksi Muolaan lohkolle, mistä se siirtyy divisioonan reserviksi;
- Keski-Suomen Rykmentti miehittää Muolaan lohkon kahdella pataljoonalla ja antaa III Pataljoonan divisioonan reserviksi Heinjoelle;
- Viipurin Rykmentti miehittää kahdella pataljoonalla Äyräpään lohkon ja luovuttaa I Pataljoonan divisioonan reserviksi Kämärän kylään.[4]

Kenraali Wetzer oli toista mieltä joukko-osastojen sijoituksesta puolustusasemaan kuin Yleisesikunta. Hän lähetti suunnitelmansa 21.12.22 ja sen mukaan rintama Perojoesta Vuokseen miehitettiin samoin kuin ennenkin. Viipurin Rykmentti sijoitettiin reserviksi Kämärän asemalle. Kirjelmästä ei ilmene, miksi Wetzer poikkesi Yleisesikunnan suunnitelmasta, hän oli "Yleisesikunnan Päällikölle

henkilökohtaisesti esittämiensä syiden perusteella" päätynyt omaan ratkaisuunsa, vaikka divisioonan esikuntapäällikkökin oli Yleisesikunnan esityksen kannalla ja perusteli sitä laajasti komentajalleen.[5]

2.Divisioona antoi 24.4.23 laajan yhteiskäskyn puolustuksesta. Sen mukaan puolustusasema miehitettäisiin seuraavasti:

- Äyräpään lohko: Keski-Suomen Rykmentti. Ensimmäiseksi rintamalle tuleva pataljoona suunnataan aluksi Muolaan lohkolle ja palaa takaisin rykmenttiinsä varsinaisen miehitysjoukon saavuttua. Divisioona perusteli koko rykmentin sijoittamista lohkolle sillä, että muuten ei lohkolle riittäisi reserviä lainkaan, joskin lisäalueen miehittämiseen ei varsinaisesti menisi kuin konekivääri joukkueella vahvennettu kivääri komppania. Ratkaisu oli tarkoituksenmukainen siitäkin huolimatta, ettei divisioonalle jäänyt omaksi reserviksi kuin kaksi pataljoonaa.
- Muolaan lohko: Viipurin Rykmentti paitsi pataljoona, joka jää divisioonan reserviksi Kämärän kylään. Lohkon miehittää aluksi pataljoona Karjalan Kaartin Rykmentistä ja pataljoona Keski-Suomen Rykmentistä.
- Mälkölän lohko: Karjalan Kaartin Rykmentti paitsi pataljoona , joka aluksi miehittää Muolaan lohkon ja siirtyy sitten divisioonan reserviksi Ristseppälään.
- Divisioonan reserviksi tuli mainittujen kahden pataljoonan lisäksi 3.Erillinen Konekivääri komppania Heinjoelle. - Divisioonan käskyyn sisältyi lisäksi luettelo suojajoukoista sekä liitteinä näiden toimintasuunnitelma ynnä viittaukset puolustusaseman varmistamissuunnitelmaan.[6]

3.Divisioonan suunnitelma puolustuksen järjestelystä sotatapauksessa V.K.1 var. on päivätty 8.10.23. Siinä määritetään 1., 2. ja 6.Divisioonan tehtäväksi "kohdata vihollinen niin lähellä valtakunnan rajaa kuin suinkin mahdollista, lyödä maahan tunkeutunut vihollinen takaisin, tai ylivoimaisen vihollishyökkäyksen sattuessa pysähdyttää ja pidättää vihollisen eteneminen ainakin yli pääpuolustuslinjan, siksi, kunnes maan koko puolustusvoima on suorittanut rintamaanmarssinsa".

Suunnitelman johdanto-osassa selostetaan myös mm. joukko-osastojen siirrot yhtymästä toiseen seuraavasti:

- Savon Jääkärirykmentti	2.Divisioonasta	6.Divisioonaan
- Itä-Suomen Rykmentti	6.Divisioonasta	3.Divisioonaan

- Mikkelin Läänin Rykmentti 5.Divisioonasta 6.Divisioonaan
- Hämeen Läänin Rykmentti 6.Divisoonasta 5.Divisioonaan

6.Divisioonan puolustusasema jaettiin seuraaviin lohkoihin:
- Lauttaniemen lohko ulottui Salmenkaitajoen suun tasalta Pikku-Vuoksen itärantaan, miehitysjoukkona Savon Jääkärirykmentin I Pataljoona,
- Kiviniemen lohko, Pikku-Vuoksesta Viiksanlahteen, miehityksenä Savon Jääkärirykmentin III Pataljoona.
- Sakkolan lohko, Viiksanlahdesta Haparaisten kylän eteläpuolella olevaan niemeen, miehityksenä Mikkelin Läänin Rykmentin I Pataljoona ja
- Taipaleen lohko, edellä mainitusta rajasta Laatokkaan, miehityksenä Savon Jääkärirykmentin II Pataljoona.

Lohkojen miehitys selostetaan erikseen "sotilaskautena" ja "alokaskautena", jonka laskettiin kestävän 3 kuukautta palvelukseenastumispäivästä. Kullekin lohkolle lähetettiin ensin varmistusjoukoksi sotavahvuuteen täydennettynä konekivääriJoukkueella vahvennettu komppania, minkä lisäksi varmistukseen osallistui paikallisia suojeluskuntajoukkoja. Varsinainen miehitys esimerkiksi Lauttaniemen lohkolle tapahtui sotilaskautena siten, että pataljoona jo valmistuspäivänä kuljetettiin "supistetussa rauhan ajan vahvuudessa" Viipurista Antreaan, josta se marssi lohkolleen. Pataljoonan reserviläiset kuljetettiin 1.lkp.päivänä Käkisalmesta Antreaan, jossa heidät liitettiin pataljoonaansa. Alokaskautena taas pataljoona kuljetetaan Viipurista Käkisalmeen, edellä mainittua varmistuskomppaniaa lukuunottamatta. Täällä luovutetaan alokkaat täydennysrykmentille ja saadaan tilalle täydennysmiehistö. Tämän jälkeen pataljoona marssii Räisälän kautta lohkolleen Lauttaniemeen. Suojeluskuntajoukkojen osuus oli melkoinen, kaikilla lohkoilla yhteensä 236 miestä, 6 konekivääriä ja 2 "asemapatterijaosta".

Divisioonan reservit järjestettiin seuraavasti:
- Mikkelin Läänin Rykmentin II Pataljoona saapuu 7.lkp.päivänä Noitermaan asemalle, josta marssii Taipaleen lohkolle ja vapauttaa Savon Jääkärirykmentin II Pataljoonan. Tämä siirtyy Saapruun (Pyhäjärven etelärannalla) divisioonan "varajoukoksi";
- Mikkelin Läänin Rykmentin III Pataljoona siirretään valmistuttuaan Saapruun divisioonan reserviksi, jolloin Savon Jääkärirykmentin II Pataljoona siirretään reserviksi Kuninkaanristiin (Vuokselassa)

- Kuopion Läänin Rykmentti saapuu 7. ja 8.lkp.päivänä Hiitolaan armeijakunnan reserviksi.[7]

Yleisesikunta tiedotti 13.11.23 pitävänsä divisioonan suunnitelmaa suurin piirtein tarkoitustaan vastaavana. Sen mielestä oli kuitenkin Kannakselle keskitettävien joukkojen tehtävät määritelty siten, että "sanamuoto voisi mahdollisesti aiheuttaa joukko-osastoissa jonkunverran väärinkäsitystä". 1., 2. ja 6.Divisioonan tehtävänä on "pysähdyttää ja pidättää vihollisen eteneminen ainakin yli pääpuolustuslinjan, siksi, kunnes maan koko puolustusvoima on suorittanut rintamaanmarssinsa". Vasta tämän jälkeen olisi vihollisen lyöminen mahdollista. - Tässä ilmenee tiettyä päällekkäisyyttä, koska 6.Divisioonan osalta suunnitelmat V.K.1 var. ja V.K.2 ovat samanlaiset.

Sakkolan lohkon puolustusta Yleisesikunta piti heikkona, sehän oli vain suojeluskuntajoukkojen varassa aina siihen saakka kunnes sen varsinainen miehitysjoukko, Mikkelin Läänin Rykmentin I Pataljoona saapuisi 4.lkp.päivänä. Muut lohkothan voitiin miehittää jo valmistuspäivänä. Etenkin talvisaikaan lohko voisi kuitenkin olla vaaranalainen. Olisi ehkä parempi jakaa Sakkolan lohko väliaikaisesti vieruslohkojen kesken, kunnes varsinainen miehitysjoukko ehtii paikalle (vrt. s. 212).

Divisioonan reservien suhteen Yleisesikunta piti edullisempana siirtää Savon Jääkärirykmentin II Pataljoona Suvantolinjan oikean sivustan vahvistamiseksi Pikku-Vuoksen länsipuolelle eikä Kuninkaanristiin.[8]

2.Divisioona olisi halunnut saada vain talvikautta varten suunnitellun menettelyn koskemaan myös kesäkautta ja teki siitä esityksen Yleisesikunnalle 20.2.23. Jos tähän ei voitaisi suostua, pyydettiin tarkkaa määritystä siitä, mistä päivästä kesäkausi katsotaan alkavaksi. Kun vastausta ei kuulunut, 2.Divisioona uusi 4.4.23 esityksensä, koska nykyinen järjestely aiheutti paljon ylimääräistä työtä ja hankaluuksia sekä 2. että 3.Divisioonalle.[9]

Keväällä 1923 päädyttiin Yleisesikunnassa siihen, että aluksi vain talvikautta varten tehty suunnitelma V.K.1 var. olisi edullisinta ottaa käyttöön myös kesäkautena. Yhtymille tiedotettiinkin 9.4.23, että lopullinen käsky tästä annetaan heti kun eräät jälkikuljetuskysymykset on selvitetty. Yhtymien tuli jo nyt omissa suunnittelu-

töissään noudattaa suunnitelmaa V.K.1 var.[10]

"Eräät jälkikuljetuskysymykset" aiheuttivat kitkaa vielä pitkään. Yleisesikunnan päällikkö kirjoitti 29.8.23 puolustusministerille pyytäneensä taisteluvälineosastolta uuden suunnitelman mukaisia laskelmia ampumatarviketäydennyksestä. Osasto ei ollut voinut tehtävää suorittaa "joko virkailijoitten lomien, konekirjoittajattarien puutteen tai sen vuoksi, että sen virkailijan vakanssi, jolle tämä työ kuuluisi, on täyttämättä". Seurauksena oli, että armeijalla tällä hetkellä ei ollut lopullisesti valmista rintamaanmarssisuunnitelmaa.
- Intendentuuriosasto oli sentään toimittanut omat laskelmansa, joskin pahoin myöhästyneinä.[11]

Vetoomus ministeriin auttoi, joten Yleisesikunta saattoi 3.11.23 ilmoittaa, että puolustus tapahtuisi tästä lähtien suunnitelman V.K.1 var. mukaan, joten se ei enää ole mikään variantti ja lyhenne "var" voidaan siis jättää pois käytöstä.[12]

4.313 Venäjän keskitys 2 (V.K.2)

Yleisesikunta oli jatkuvasti huolestunut siitä, että maan hallitus ei poliittisista syistä antaisi puolustusvoimille mahdollisuutta ryhtyä sotilaallisiin varotoimiin, kun todettaisiin vaaran uhkaavan itärajan takaa. 2.3.22 laaditussa muistiossa todetaan puolustussuunnitelmat laaditun sillä edellytyksellä, että venäläisten ryhtyessä kokoamaan joukkoja itärajan taakse hyökkäystä varten, sotilasjohto saisi "vapaat kädet ryhtyä näitä vastaaviin puolustusta valmistaviin toimenpiteisiin". Oli kuitenkin pakko varautua siihenkin, että poliittiset syyt estäisivät hallitusta antamasta lupaa tällaisiin valmisteluihin. Tällöin saattaisi olla seurauksena, että vihollinen yllättäisi meidät valmistautumattomina emmekä ehtisi keskittää joukkojamme "strateegisesti ja taktillisesti edullisimmalle ensimmäiselle puolustuslinjalle" Humaljoki - Taipale. Tämä voisi johtaa siihen, että olisi luovuttava Kannaksen ja Itä-Suomen puolustuksesta ja keskitettävä joukot toiselle puolustuslinjalle Nuoraa - Säiniö - Karhusuo - Lyykylänjärvi - Noskuanjärvi - Kuukauppi - Vuoksi - Saimaa - Pielisen reitti.

Tässäkin vaikeassa tilanteessa olisi kuitenkin pyrittävä pitämään

Laatokan Karjala. Suunnitelman V.K.1 mukaisesti olisi joukot keskitettävä puolustuslinjalle Jänisjoki - Värtsilä - Kaltimo. Tällöin olisi myös mahdollista pitää Viipuri ja rautatie Viipuri - Antrea - Sortavala. Kannaksella olisi uusi "rintamaanmarssilinja" yritettävä työntää kymmenkunta kilometriä idemmäksi edellä mainitusta toisesta puolustusasemasta linjalle Mäkäränlahti - Yläsäiniö - Pilppula - Kaltovesi - Vuoksi. Tämä uusi puolustussuunnitelma sai nimen V.K.2 ja sitä oli pidettävä V.K.1:n vaihtoehtona. Itä-Kannaksella linja voisi olla Virkinselän - Räisälän - Käkisalmen tasalla, mutta koska vihollinen todennäköisesti pyrkii ensi sijassa Viipuria kohti, olisi myös mahdollista saavuttaa edullisempi linja Vuoksi - Kiviniemi - Taipale. Vain jos tämä ei onnistu, jäädään taemmalle linjalle. - Suojajoukkojen toiminta säilyy periaatteessa entisellään, Kannaksella ne vain viivyttävät hieman syvemmälle kuin V.K.1-suunnitelmassa.

Yhtymät saisivat vastuun puolustuksesta siten, että 1.Divisioonan lohko ulottuisi Suomenlahdesta rautatiehen, 2.Divisioonan tästä Vuokseen ja 3.Divisioonan Vuoksesta Laatokkaan. Jääkäriprikaati tulisi ylijohdon reserviksi Viipuriin. B-divisioonat koottaisiin reserveiksi siten, että 4.Divisioona tulee Viipuriin, 5.Divisioona Talin seuduille ja 6.Divisioona vasemman siiven taakse alueelle Käkisalmi - Elisenvaara - Hiitola. Suunnitelma aiheuttaisi vähäisiä muutoksia divisioonien kokoonpanossa, esimerkiksi Savon Jääkärirykmentti, joka jo oli Itä-Kannaksella, siirtyisi 3.Divisioonaan ja vastaavasti Tampereen Rykmentti 2.Divisioonaan (vrt. s.193)

Puolustusministerille lähetetty muistio sisältää vain suunnitelman perustelut, mutta ei joukkojen yksityiskohtaista käyttöä. Siinä kiinnitetään ministerin huomiota "niihin tappioihin yleisten maanpuolustusmahdollisuuksiemme suhteen, mitkä ovat seurauksena siitä, että sotilaalliset vaatimukset syrjäyttäen mahdollisesti tulisimme puhtaasti poliittisista syistä pakoitetuiksi ilman muuta luovuttamaan strateegisesti ja taktillisesti verratomasti edullisemman, osaksi jo linnoitetun ensimmäisen puolustuslinjamme ilman muuta vihollisen haltuun ja suorittamaan rintamaanmarssin huomattavasti pohjoisemmaksi luonnollisilta eduiltaan verrattomasti epäsuotuisemmalle puolustuslinjalle".[1]

Uusi suunnitelma aiheutti heti vastaväitteitä. Kenraali Wetzer kirjoitti 14.3.22, että "pienimmänkin viittauksen puute aktiiviseen

toimintaan ... (on) ... omiaan vaikuttamaan lamauttavasti joukko-osastojen komentajiin ja kaikkiin muihinkin upseereihin, jotka tulevat työskentelemään puolustusvalmistelujemme kanssa". Passiivinen puolustus on tietyissä tapauksissa välttämätöntä, mutta sen masentavaa vaikutusta olisi neutralisoitava, mikä edellyttää aktiivista toimintaa. Sillä olisi edes jonkinlainen psykologinen vaikutus. On oletettavissa, että varsinainen puolustuslinja saadaan ainakin osittain miehitetyksi, joten voitaisiin ajatella siirtymistä tästä tilanteesta V.K.2:een.

Wetzerillä oli lisäksi muutosehdotuksia suunnitelman sisältöön. Olennaisin oli se, että 3.Divisioona pitäisi vapauttaa kokonaan Kannaksen puolustuksesta, jolloin se jäisi toimimaan V.K.1:n mukaan. Lisäksi hän toteaa, että Vuoksen - Suvannon linjan puolustus ja varsinkin jos se vedetään Räisälän - Käkisalmen tasalle, on yhdelle rykmentille "ylivoimainen ja talvella mahdoton" tehtävä siten kuin Yleisesikunta oli sen suunnitellut.[2]

Enckell vastasi 22.3.22, että Yleisesikunnan on laadittava suunnitelma puolustuksen järjestämisestä jollekin tietylle linjalle, ottaen huomioon kaikki arvioitavissa olevat seikat, mutta sotatoimet vihollisen kohtaamisen jälkeen eivät ole teoreettisestikaan arvioitavissa, vaan ne kuuluvat ylimmän johdon päätösvaltaan ja tällöin voi aktiivinenkin toiminta tulla kysymykseen. Voimasuhteet huomioon ottaen ei ennen koko puolustusvoiman kokoamista voi tulla kysymykseen minkäänlainen aktiivinen toiminta puolustusvyöhykkeen etupuolelle, "sikäli kuin tahdomme olla tekemättä itseämme vikapäiksi muutenkin heikkojen voimiemme syöttämiseen pala palalta vihollisen tuhottaviksi ja näinollen tahalliseen sotilaalliseen virheeseen". Samaan tulokseen voisi johtaa myös se, jos osalla voimista miehitettäisiin joitakin paikkoja V.K.1:n puolustusasemasta ja sitten olisi siirryttävä suunnitelmaan V.K.2.

Yleisesikunta ei suostunut myöskään Wetzerin esitykseen, jonka mukaan 3.Divisioona olisi vapautettu kokonaan Kannaksen puolustuksesta. Wetzerin lausunto Vuoksen - Suvannon linjan puolustusvoimien heikkoudesta oli "tosin kiistämätön tosiasia", mutta linjan vahvistamiseksi ei ole muuta keinoa kuin linnoittaminen ja siinä suhteessa Yleisesikunta on jo ryhtynyt toimenpiteisiin. Elävää voimaa ei alueelle ole saatavissa ennen sotatoimien alkamista ja silloin voi pakottavassa tapauksessa tulla kysymykseen sen irrot-

taminen 3.Divisioonan heikosta reservistä Elisenvaaran seuduilla.[3]

3.Divisioona esitti Yleisesikunnalle, että olisi edullisempaa siirtää 2.Divisioonaan Viipurin Rykmentti Tampereen Rykmentin asemesta. Yleisesikunta suostui esitykseen 23.5.22 ja tiedotti rykmentin saapuvan Talin asemalle 4. ja 5.lkp.päivänä.[4]

2.Divisioonan käsityksen mukaan puolustusaseman sijoittaminen Yleisesikunnan suunnitelman mukaan Pikku-Vuoksen varteen teki mahdottomaksi liikekannallepanotoimet Kiviniemessä ja Käkisalmessa, jotka kuitenkin olivat tarpeen sekä rykmentin itsensä että sen B-rykmentin kannalta. Jotta perustamispaikkoja ei tarvitsisi siirtää, ehdotettiin puolustusasemaa työnnettäväksi eteenpäin linjalle Vuoksi - Kiviniemi - Kiimajärvi - Pyhäjärvi - Yläjärvi - Vernitsa, jolloin jopa Konevitsan tykistökin voisi tukea puolustusta.[5]

3.Divisioona puolestaan vaati oman puolustusasemansa etupuolella toimivia suojajoukkoja alistettavaksi Savon Jääkärirykmentille eikä 2.Divisioonalle, kuten Yleisesikunnan suunnitelma edellytti.[6]

Yleisesikunta vahvisti lopullisesti suunnitelman V.K.2 vuoden 1923 alkupuolella ja tiedotti siitä yhtymille 12.4.23. Johdannoksi todettiin,että tämä oli voinut tapahtua, kun oli saatu joukko-osastojen huomautukset suunnitelmasta ja kun Yleisesikunta oli suorittanut edellisenä kesänä sen vaatimia tiedusteluja. Puolustusasemaa oli pidetty epäedullisena "pituutensa, huonojen yhteyksiensä ja näköalojensa vuoksi". Erityisesti oli moitittu suunnitelman passiivista luonnetta. Tähän huomautettiin, että V.K.2:n oli määrä astua voimaan sellaisessa tapauksessa, että sotilasjohto ei ajoissa saa vapaita käsiä toimiakseen ja näin ollen ei ehditä asettua puolustukseen varsinaiseen puolustusasemaan. Jos tätä yritettäisiin sitä mukaa kuin joukot tulisivat valmiiksi, olisi vaara tarjolla, että ne tulisivat lyödyksi kukin erikseen.

Pyrkimyksenä on tietenkin saavuttaa pääasema, linja Humaljoki - Taipale, mutta tämän tulee tapahtua riittävän vahvoin voimin, niin että asema todella voidaan pitää. Suunnitelman ydin muotoillaan nyt seuraavasti:

- "suojata Viipuria
- tehdä mahdolliseksi joukkojen menestyksellinen eteneminen päävastarinta-asemaan V.K.1".

Suunnitelma toteutetaan siten, että 1.Divisioona ja Jääkäriprikaa-

ti yhdistetään armeijakunnaksi (1.Arm.kunta), joka asettuu puolustukseen 2.puolustusasemaan, siis linjalle Nuoraa - Karhusuo - Lyykylänjärvi eikä sen etupuolelle, kuten alkuperäinen suunnitelma edellytti. (Kuva s. 441)

2. ja 5.Divisioona yhdistetään myös armeijakunnaksi (2.Arm.kunta), jonka tehtävänä on muodostaa eräänlainen haka-asema Lyykylän - Kurvilan tasalle ja varautua sieltä hyökkäämään Viipuria kohti etenevän vihollisen sivustaan.

1. ja 2.Divisioonan oli määrä lähettää eteen teiden suunnissa etuosastoja, vahvuus rykmentistä pataljoonaan. Näiden tavoitteet olivat keskimäärin 15 kilometrin päässä ja ylivoimaisen vihollisen painostaessa ne voisivat vetäytyä puolustusasemaan.

Jääkäriprikaati saapuisi luonnollisesti myöhemmin kuin 1.Divisioona, joten tämän piti puolustaa koko armeijakunnan asemaa Jääkäriprikaatin saapumiseen asti, jolloin tästä kaksi pataljoonaa jätettäisiin armeijakunnan reserviksi Viipuriin ja kaksi tulisi puolustusasemaan. 5.Divisioona kootaan 2.Divisioonan taakse Repolan - Noskuan alueelle, sehän oli B-joukkoja ja valmistuisi myöhemmin. Koska armeijakuntien esikuntien muodostamiseen ei ollut riittävästi henkilökuntaa, määrättiin kaaderiyhtymien, 1. ja 2.Divisioonan, komentajat toimimaan armeijakuntien komentajina, mikä käytännössä merkitsi Jääkäriprikaatin ja 5.Divisioonan alistamista vastaaville divisioonille.

4.Divisioona sijoitettiin ylijohdon reserviksi Viipuriin ja sen oli ensisijaisesti varauduttava toimimaan 2.Armeijakunnan vahvennuksena.

3. ja 6.Divisioonan tehtävät määrättiin nyt samoiksi kuin suunnitelmassa V.K.1 var. eli ne yhdistettiin armeijakunnaksi (3.Arm. kunta). 6.Divisioonan, joka siis vastasi Vuoksen puolustuksesta, käskettiin lisäksi varmistaa Vuosalmen kohdalla oleva kulma miehittämällä linja Katniemi - Vuosalmi yhdellä pataljoonalla Savon Jääkärirykmentin B-rykmentistä eli Mikkelin Läänin Rykmentistä. Tätä varten kuljetettaisiin sen I Pataljoona rautateitse Antreaan, mistä sen oli määrä marssia puolustusasemaansa.

Suunnitelma oli varsin oleellisesti muuttunut alkuperäisestä muodostaan ja Yleisesikunta käski nyt yhtymien tehdä omat "ylösmars-

si-, miehitys- ja majoitussuunnitelmansa" uusien tehtävien mukaisesti.[7]

Yleisesikunnan ohjeiden perusteella laativat divisioonat kukin oman yksityiskohtaisen suunnitelmansa. 1.Divisioonan on päivätty 12.11.23. Sen orientoiva osa on Yleisesikunnan ohjeen mukainen. Divisioonan tehtäväksi todetaan Viipurin suojeleminen yhdessä Jääkäriprikaatin kanssa, kun taas puolustusvoimien kokonaistehtävä on eteneminen pääasemaan. Tämä tapahtuu siten, että päävoimat hyökkäävät vasemmalta sivustalta eli linjalta Lyykylä - Kurvila vihollisen oikeaan sivustaan.

Divisioona suorittaa tehtävänsä asettumalla puolustukseen V.K.1:n mukaiseen taempaan asemaan eli "2:lle puolustuslinjalle" Nuoraa - Yläsäiniö - Karhusuo - Lyykylä lohkolle Suomenlahdesta Perojokeen. 1.Divisioona ja Jääkäriprikaati yhdistetään 1.Armeijakunnaksi, jonka esikunnan muodostaa pääasiallisesti divisioonan esikunta jonkin verran vahvennettuna. Koska 1.Divisioona ehtisi sotatoimialueelle ennen Jääkäriprikaatia, sen pitäisi aluksi miehittää koko mainittu lohko, Jääkäriprikaati tulisi rintaman vasemmalle siivelle Säiniön alueelle.

Miehityssuunnitelmassa on kaksi vaihtoehtoa:
- tapaus α, jolloin divisioona toimii yksin ja
- tapaus β, kun Jääkäriprikaati on jo saapunut ja armeijakunnan esikunta muodostettu.

Divisioona kuljetetetaan rautateitse Viipuriin, josta Uudenmaan Rykmentti marssii Koiviston tietä lohkolleen oikealle ja lähettää patterilla vahvennetun pataljoonan "eteentyönnetyksi osastoksi" Rokkalaan. Suomen Valkoinen Kaarti marssii tietä Viipuri - Liimatta - Alasäiniö, miehittää keskilohkon ja lähettää patterilla vahvennetun pataljoonan eteentyönnetyksi osastoksi Koiviston tietä Kaijalaan. Porin Rykmentti marssii vasemmalle lohkolle Ylä-Säiniöön ja lähettää I Pataljoonan suoraan Viipurista rautateitse Kämärän asemalle, mistä tämä marssii Huumolaan.

Tapauksessa α tulisi lohkojako olemaan seuraava:
- Nuoran lohko, Viipurinlahdesta Kakkolaan, miehityksenä Uudenmaan Rykmentti (paitsi pataljoona, joka on eteentyönnettynä osastona Rokkalassa). Sitä tukee III/Kenttätykistörykmentti 1 (paitsi patteri);

- Ala-Säiniön lohko, Kakkolasta Säiniön aseman länsipuolelle, miehityksenä Suomen Valkoinen Kaarti (paitsi pataljoona), jota tukee II/Kenttätykistörykmentti 1 (paitsi patteri);
- Ylä-Säiniön lohko, Säiniön asemalta Mättönjärveen, miehityksenä Porin Rykmentti (paitsi pataljoona), jota tukee IV/Kenttätykistörykmentti 1;
- Mättönojan (Mättäänojan) lohko, Mättönjärvestä (Mättäänjärvestä) Peronjokeen, miehityksenä 3.Erillinen Konekivääärikomppania.

Divisioonan reserviksi jäi 1.Erillinen Konekivääärikomppania ja "tykistön komentajan välittömän komennon alaisena" tuli olemaan kaksi raskasta patteristoa. Kunkin lohkon reserviksi oli otettava komppaniasta vajaaseen pataljoonaan.

Etuvartioasemat sijoitettiin 2 - 3 kilometrin päähän päävastarinta-asemasta. Niihin oli määrättävä vain "välttämättömimmät joukot pääavastarinta-asemien miehitysjoukkojen hälyyttämistä varten". Eteentyönnettyjen osastojen oli liityttävä etuvartiojoukkoihin, kun ne joutuivat perääntymään "ylivoimaisen vihollisen painostuksesta". Etuvartioiden päälliköiden oli "yksityiskohtia myöten suunniteltava asemien miehittämistä näillä perääntyvien joukkojen jäännöksillä".
- Eteentyönnettyjen osastojen tehtäväksi oli määrätty "vihollisen etenemisen hidastuttaminen".

Tapauksessa β, jolloin Jääkäriprikaati jo olisi mukana, 1.Divisioona vastaisi vain Nuoran ja Ala-Säiniön lohkoista, loput tulisi Jääkäriprikaatille, jolle myös 3.Erillinen Konekivääärikomppania alistettaisiin. Jääkäriprikaatista jäisi kaksi pataljoonaa armeijakunnan reserviksi Viipuriin. Ylä-Säiniön lohkolta vapautuva Porin Rykmentti (paitsi pataljoona) tulisi divisioonan reserviksi, pääosin Liimattaan, yksi pataljoona Nuttulaan. Eteentyönnetyt osastot jäisivät ennalleen, mutta Jääkäriprikaatin piti miehittää etuvartioasemat omilla joukoillaan. Divisioonan esikunta - myöhemmin armeijakunnan esikunta - on molemmissa tapauksissa Viipurissa.[8]

Yleisesikunta ei täysin hyväksynyt 1.Divisioonan suunnitelmia. Se piti liioiteltuna jättää 30 raskasta konekivääriä reserviin, onhan ase nimenomaan puolustukseen sopiva. Edullisempaa olisi käyttää konekivääärit aseman syvyyden aikaansaamiseen tai toisen tulilinjan muodostamiseen. Eteentyönnettyjen osastojen käyttäminen etuvarti-

oitten vahventamiseen ei ole YE:n mielestä johdonmukaista, koska näille on annettu vain hälytystehtävä. Ne voitaisiin vetää suoraan päävastarinta-aseman taakse, jolloin jalkaväki tulisi reserviksi ja tykistö asettuisi ennalta varattuihin asemiin ottaakseen osaa päävastarinta-aseman puolustukseen.

Tapauksessa β on divisioonan esikunnasta muodostettava pysyvästi armeijakunnan esikunta, koska uuden esikunnan perustamiseen ei ole mahdollisuuksia. Divisioonan puolustusasema olisi Yleisesikunnan mielestä jaettava kolmeen rykmentin lohkoon siten, että Ala-Säiniön lohko jaetaan kahtia. Lohkojako tulisi siten olemaan seuraava:
- Nuoraan lohko, kuten ennenkin, miehityksenä Uudenmaan Rykmentti (paitsi pataljoona);
- Rounion lohko, entisen Ala-Säiniön lohkon oikea puoli, miehityksenä Suomen Valkoinen Kaarti (paitsi pataljoona);
- Ala-Säiniön lohko, entisen lohkon vasen puoli, miehityksenä Porin Rykmentti (paitsi pataljoona);
- Ylä-Säiniön lohko, miehityksenä Jääkäriprikaati (paitsi pataljoona), yksi pataljoona reservinä Liimatassa;
- Mättönojan lohko, kuten ennen, miehityksenä 3.Erillinen Konekivääri-komppania, nyt alistettuna Jääkäriprikaatille.

1.Divisioonan reserviksi tulisivat Uudenmaan Rykmentin ja Suomen Valkoisen Kaartin eteentyönnetyt pataljoonat vetäydyttyään päävastarinta-asemaan, sijoituspaikkana alue Nuttula - Hotinen. Armeijakunnalle olisi myös syytä varata reservi ja siihen voitaisiin ottaa pataljoona Jääkäriprikaatista sekä Porin Rykmentin eteentyönnetty pataljoona vetäytymisen jälkeen.

Yleisesikunta ei voinut suoranaisesti käskeä 1.Divisoonaa korjaamaan suunitelmaansa, joukothan olivat Sotaväen päällikön alaisia. Sen vuoksi käytettiin esimerkiksi sanamuotoa "Yleisesikunta tahtoisi esiintuoda mielipiteenään, että olisi ehkä syytä ..." Niinpä nytkin perusteltiin ehdotusta lohkojaon muuttamiseksi. Se perustui "olettamukseen, että vihollinen ensin koettaessaan aikaansaada rintamamurtoa Nuoraalla ja Yläsäiniöllä mahdollisesti epäonnistuu. Tämän jälkeen tulee vihollinen mahdollisesti koettamaan murtaa asemamme keskustan ja tässä mahdollisesti juuri vast.kesk.A:n kohdalla, jossa maasto puolustajalle on epäedullinen vahvan tulikentän muodostamiselle". Kun vielä reservien tuonti oli vesiesteiden vuoksi vaikeata, Yleisesikunta halusi vastustuskeskus A:n muodostetta-

vaksi rykmentin lohkoksi. - Useimmiten yhtymät vastaan panematta suostuivat Yleisesikunnan ehdotuksiin, joskin taas on esimerkkejä varsin kärkevästäkin kirjeenvaihdosta, kun divisioonan komentaja puolustaa kantaansa.[9]

Jääkäriprikaati laati 17.9.23 käskynsä suorittamiensa tiedustelujen ja 1.Divisioonasta saamiensa tietojen perusteella. Prikaati kuljetettaisiin rautateitse Kannakselle, Kaartin Jääkäripataljoona ja Kajaanin Sissipataljoona Säiniön asemalle. Pohjanmaan Jääkäripataljoona ja Kokkolan Jääkäripataljoona Viipuriin, jonne ne jäävät armeijakunnan reserviksi.

Säiniön asemalta pataljoonat marssivat puolustusasemaan ja ottavat vastaan Porin Rykmentiltä Ylä-Säiniön lohkon. Kaartin Jääkäripataljoonasta jätetään kaksi komppaniaa sekä 7.Erillinen Konekivääri-komppania lohkon reserviksi Liimattaan. Kumpikin pataljoona varaa lisäksi omaksi reservikseen jääkärikomppanian. - Päävastarinta-asemaa "kehitetään syvyyssuuntaan" muodostamalla etulinjan tukikohtien taakse "toinen vastustusalue", jonka "tulivoimaksi" tulee 7.Erillinen Konekivääri-komppania. - Lohkon "varmistusasemat" eli etuvartioasemat määrättiin linjalle Mikkolanmäki - Rövelinsuo (Ryövälinsuo). Ne oli miehitettävä konekivääreirin varustetuilla osastoilla, joiden vahvuus sai olla enintään kuudes osa etulinjan miehityksestä.

Käskyssä ei mainita lainkaan prikaatin vasemmalla puolella olevaa Mättönojan lohkoa, jonka miehitti 3.Erillinen Konekivääri-komppania alistettuna Jääkäriprikaatille. Huumolassa oleva etuosasto on suoraan armeijakunnan alainen, mutta se jää perääntyessään varmistusasemiin, kunnes toisin määrätään.

Lopuksi todetaan, että "mikäli käytettävissä olevat komennusrahat ja muut seikat sallivat tulee Prikaati suorittamaan lohkolla edellämainittuja tiedusteluja ja myös tutustuttamaan asianomaista päällystöä maastoon lohkolla".[10]

Yleisesikunta piti suunnitelmia "yleensä tarkoitustaan vastaavina", mutta "tahtoi kiinnittää huomiota" joihinkin seikkoihin. Aseman syvyysporrastuksesta "käytetty sanantapa johtaa väärinkäsitykseen". On suunniteltava "heti ensimmäisen tulilinjan yhteyteen ja taakse tulilinja, joka välittömästi voi tukea ensimmäistä tulilinjaa" eikä muodostettava toista vastustusaluetta.

Toinenkin väärinkäsitys ilmeni käskystä. Etuosaston tehtävä oli hidastuttaa vihollisen etenemistä puolustamalla Huumolaa ja "kun sen vastustusvoima tässä on murtunut", ei sitä voi enää käyttää taisteluetuvartioasemassa, vaan se on sijoitettava reserviin.[11]

Yleisesikunta muutti 15.12.23 Jääkäriprikaatin joukkojen jakoa kuten jo 8.12.23 oli käsketty 1.Divisioonalle. Armeijakunnan reserviksi tuli Jääkäriprikaatista vain yksi pataljoona, joten prikaatille jäävistä kolmesta pataljoonasta yksi voitaisiin ottaa sen omaksi reserviksi.[12]

2.Divisioonan esikunnassa valmistui vastaava suunnitelma jo 26.5.23 ja "Divisionakäsky koskeva rintamaanmarssisuunnitelmaa W.K.2" jaettiin joukoille. Komentajien oli "heti itse maastossa tapahtuvan tiedustelun perusteella laadittava ehdotuksensa kysymykseen tulevaksi miehitys- ja sijoitussuunnitelmaksi".

Suunnitelmassa on aluksi melko laaja, tilanteenarvioinnin luontoinen orientoiva osa. Yleisesikunnan ohjeessa esitettyjen asioitten lisäksi punnitaan mahdollisuuksia hyökkäyksen suorittamiseen ja todetaan olevan "huomattavasti paremmat edellytykset menestyksellisen etenemisen suorittamiselle päävastarinta-asemaa kohti" puolustusaseman vasemmalta sivustalta etelään.

Tärkeimmät sotatoimet tullaankin suorittamaan läntisellä Kannaksella. "Itäisellä operatsionialueella" pidetään linja Vuoksi - Suvanto - Taipale ja "vasta jos vihollisen painostuksesta ollaan pakoitetut luopumaan tästä, tulee puolustuksemme turvautumaan 2. linjaan Vuoksi - Käkisalmi".

Kaikkien kolmen armeijakunnan kokoonpanon ja tehtävien yleisluontoisen selostuksen jälkeen määritetään divisioonan tehtävä ennen hyökkäyksen alkamista seuraavasti: "pitää hallussaan tie Kurvila - Lyykylä (joka tulee olemaan etenemisen lähtölinja), estää vihollisen pääsemästä Kaltoveden pohjoispuolelle siten suojaten 5.Div:n kokoontumista sekä estää vihollisen käyttämästä poikittaisteitä Kämärän asema - Kämärän kylä - Kurvila ja Järvenpää - Vääräkoski - Pilppula - Vampala".

Rykmenttien tehtävät määritettiin Yleisesikunnan ohjeen mukaisesti:

- Karjalan Kaartin Rykmentti. III Pataljoona täydennetään sotavahvuiseksi ja se lähtee 16 tunnin kuluttua käskyn saatuaan marssille

Heinjoen tietä Kurvilaan, tehtävänään sulkea Kurvilan tienoilla Mälkölästä ja Muolaasta tulevat maantiet. Tuekseen pataljoona saa patterin Kenttätykistörykmentti 2:sta. - Loput rykmentistä kuljetetaan rautateitse 1.lkp.päivän iltana Kavantsaaren asemalle, mistä marssii Ala-Noskuan kautta Kaltovesilinjan miehitykseksi. Tuekseen rykmentti saa tänne kaksi patteria Kenttätykistörykmentti 2:sta.

- Viipurin Rykmentti kuljetetaan 3.-5.lkp.päivinä Karisalmen asemalle, josta pataljoonat marssivat toiminta-alueilleen. I Pataljoona siirtyy Aittolahteen, loput rykmentistä Pilppulaan, josta lähetetään "eteentyönnetty pienempi varmistusjoukko" sulkemaan tie Kämärän kylä - Kurvila Raulammen - Suutarilammen tienoilla. Rykmentin pääosan tehtävänä on sulkea tie Vääräkoski - Pilppula - Vampula. Tuekseen rykmentti saa kolme patteria Kenttätykistörykmentti 2:sta.

- Keski-Suomen Rykmentin pääosat kuljetetaan 2.-3.lkp.päivänä Kämärän asemalle, josta marssii Kämärän kylään, tehtävänä sulkea tiet Kämärän asema - Kämärän kylä, Muolaa - Kämärän kylä ja Kämärän asema - Kurvila. III Pataljoona kuljetetaan 3.lkp.päivänä Taliin, mistä marssii Mannikkalaan. - Tuekseen rykmentti saa kolme patteria Kenttätykistörykmentti 2:sta.

- Divisioonan esikunta sijoittuu Aittolahteen.[13]

Yleisesikunnan päällikkö kiinnitti 11.6.23 divisioonan komentajan huomiota siihen, että tämä oli suunnitelman perusteluissa paljastanut "armeijan melkein koko puolustussuunnitelman", jota kuitenkin on pidettävä niin salaisena, ettei sitä saisi olla kovin monessa paikassa. Se on vaarassa joutua vihollisen haltuun vaikkapa siten, että jonkin polkupyöräpataljoonan arkisto "vihollisen äkkiarvaamatta tehdyn hyökkäyksen kautta joutuisi niiden käsiin". Kenraali Wetzer vastasi 15.6.23 kiinnittäneensä komentajien huomiota suunnitelmien "erinomaiseen salaisluontoisuuteen". Hän oli kuitenkin pitänyt mainittujen tietojen antamista tarpeellisena, koska komentajien on tiedettävä "yleispiirteittäin myös naapurialueilla toimivien joukkojen yleisistä toimintasuunnitelmista". Hän ilmoitti "kuitenkin katsovansa nyttemmin voivansa olla Yleisesikunnan Herra Päällikön kanssa samaa mieltä ... suunnitelman johdannon jatkuvan säilyttämisen suhteen asianom. kom:n hallussa". Hän lupasikin lähimmässä tulevaisuudessa vaatia mainitun johdannon palauttamista.[14]

Kenraali Wetzer kritisoi kenraali Enckellille 7.8.23 lähettämässään kirjeessä Yleisesikunnan suunnitelmaa. Oltuaan "tilaisuudessa hankkimaan osaksi maastotiedusteluun perustuvia havaintoja V.K.2:n suhteen" hän oli näkevinään "välttämättömyyden mielipiteiden vaihtoon sekä osaksi aikaisemman suunnitelman määräyksien muuttamiseen k.o. sotatapauksen suhteen". Divisioonan päätehtävänä oli pitää hallussaan tie Kurvila - Lyykylä ja estää vihollinen pääsemästä Kaltoveden pohjoispuolelle. Näin luotaisiin edellytykset hyökkäykselle vihollisen oikeaan sivustaan. Lisäksi oli kolmantena tehtävänä estää vihollista käyttämästä rintaman edessä olevia sivusuuntaisia teitä. Wetzerin mielestä näillä olisi merkitystä kuitenkin vasta hyökkäyksen alettua, joten huomio pitäisi kiinnittää ensi sijaisesti hyökkäyslähtölinjan puolustamiseen kaakosta tulevaa vihollista vastaan. Näin ollen olisi Karjalan Kaartin Rykmentin käyttösuunnitelmaa muutettava. III Pataljoona oli määrätty lähetettäväksi 16 tunnin kuluttua käskyn saatuaan Kurvilaan sulkemaan Mälkölästä tuleva maantie ja loput rykmentistä kuljetettaisiin 1.lkp.päivän iltana Kaltovesilinjan miehitykseksi. Koko operaation tärkein edellytys oli kuitenkin Kurvilan - Heinjoen alueen "ehdoton käsissäpitäminen", jotta vihollinen ei pääsisi vyöryttämään hyökkäyksen lähtölinjaa. Kaltovesilinjan pitäminen olisi kuitenkin alueelle johtavan huonon tiestön huomioon ottaen niin helppoa, että sinne ei tarvittaisi kahta pataljoonaa, tehtävän voisivat hoitaa jopa suojeluskuntajoukot. Olisikin siis suunnattava rykmentin päävoimat, II ja III Pataljoona, Kurvilan - Heinjoen alueelle. Ensiksi saapuva pataljoona varmistaisi idästä ja kaakosta tulevat tiet. Näin järjestäen I Pataljoona valmistuisi viimeksi, 2.lkp.päivän aamuna ja se marssisi Heinjoelle, asettuisi vesistön pohjoisrannalle ja lähettäisi 1 - 2 komppaniaa suojaamaan Kaltovesilinjaa yhdessä suojeluskuntien kanssa.
Wetzer esitti myös vähäisiä tarkennuksia molempien muiden rykmenttien eteentyönnettyjen osastojen sijoitukseen, mutta olennainen muutos oli ehdotus 5.Divisioonan keskittämiseksi Kääntymän - Näätämän alueelle, jolloin se tulisi parikymmentä kilometriä lähemmäksi lähtöasemaa.[15]

Kenraali Enckell vastasi 21.9.23, että divisioona oli "jossain määrin käsittänyt väärin" tehtävänsä. Rintaman edessä olevien poikittaisteiden sulkeminen on tietenkin toisarvoinen tehtävä, mutta se on tarpeen "päätehtävää silmälläpitäen" ja Jääkäriprikaatin vasem-

man sivustan suojaamiseksi. Yleisesikunta "katsoo mahdolliseksi suostua" kahden pataljoonan käyttämiseen Kaltoveden eteläpuolella. Ne on sijoitettava puolustukseen Lahdenperään (Heinjoella), joten vain yksi pataljoona käytetään Kaltoveden varmistamiseen. - Muiden rykmenttien eteenvedettyjä osastoja koskeviin ehdotuksiin nähden Yleisesikunta piti kiinni kannastaan.

Suunniteltu hyökkäys voidaan aloittaa vain siinä tapauksessa, että "yleinen tilanne myöntää aluksi Viipuriin keskitetyn 4.Divisioonan käyttämisen tähän tarkoitukseen". Tällöin se tullaan keskittämään juuri Näätälän ja Kääntymän kyliin. Tältä alueelta suunnitellaan divisioonan ynnä Viipurin Rykmentin etenevän Kämärän - Honkaniemen suuntaan. Tämän ryhmän oikean ja Jääkäriprikaatin vasemman sivustan välillä etenee Keski-Suomen Rykmentti suunnalla Mannikkala - Suurpero - Kämärän asema. Molemmat hyökkäysryhmät yhdessä valtaavat Kämärän kylän.

5.Divisioona ja Karjalan Kaartin Rykmentti etenevät Heinjoen - Lahdenperän alueelta suuntaan Muola - Ristseppälä.[16]

Kenraali Wetzer ei myöntänyt käsittäneensä väärin divisioonalle tulevaa tehtävää, vaikka se "ei täydellisesti oikeassa sanamuodossa Yleisesikunnan kirjelmästä ilmenekään". Yleisesikunta puolestaan on käsittänyt väärin hänen tarkoituksensa. Hän ei suinkaan esitä Karjalan Kaartin Rykmenttiä hajoitettavaksi, ainoastaan ensiksi paikalle tulevasta pataljoonasta oli lähetettävä varmistusosastoja etumaastoon. - 5.Divisioonaa koskevan ehdotuksensa hän oli tehnyt tietämättä 4.Divisioonan suunniteltua käyttöä, sen oli ilmoitettu vain olevan armeijan reservinä Viipurissa. Yleisesikunnan varausta sen käytöstä hyökkäykseen "vain siinä tapauksessa että yleinen tilanne myöntää" Wetzer ei pidä tarkoituksenmukaisena. Eihän koskaan voi olla täyttä varmuutta 1.AK:n rintaman pitämisestä, jolloin koko armeijareservi voitaisiin irrottaa tältä suunnalta. Toisaalta "on hyvin luultavaa, että ainoa keino 1.A.K:n rintaman pitämiseksi ja Viipurin suojaamiseksi" on juuri suunniteltu hyökkäys. Tämä pitäisi siis "kerta kaikkiaan ottaa huomioon ja joukkojen ryhmitys sen mukaisesti alunperäisin määrätä tapausta W.K.2 varten".[17]

Kenraali Wetzer palasi uudestaan asiaan 12.11.23, vaikka ei ollut kaan saanut vastausta edellä mainittuun kirjelmäänsä. Hän peruste-

lee esitystään nimenomaan sillä, että hyökkäyksessä vihollisen oikeaa sivustaa vastaan on pääpaino pantava omalle vasemmalle sivustalle. Kuta vahvemmaksi se saadaan ja kuta kauemmaksi itään se ulottuu, sitä tuhoisampi se on viholliselle ja sitä pienempi on vaara, "että oma kaartava vasen siipemme itse vuorostaan joutuu idästäpäin suuntautuvan sivustaiskun alaiseksi". Tämän vuoksi olisi varmistusosastot työnnettävä "mahdollisimman paljon eteen sulkemaan helposti puolustettavia kapeikkoja Rist-Seppälän ja Heikurilan lähellä".
Kaltoveden länsi- ja pohjoisrantojen suhteen hän oli tullut suoritettujen tiedustelujen perusteella siihen käsitykseen, että tehtävään olisi varattava mahdollisimman pienet voimat Karjalan Kaartin Rykmentistä, mieluummin olisi käytettävä suojeluskuntaosastoja. Niinpä olisi III Pataljoona, joka ensimmäiseksi ehtii paikalle, määrättävä varmistamaan kaikki Heinjoen kirkonkylästä itään, kaakkoon ja etelään johtavat tiet niin vahvoin voimin ja niin kaukana, että muut pataljoonat ehtivät asettua puolustukseen ja pitää ainakin kirkonkylän.[18]

Yleisesikunta tiedotti 22.11.23, ettei se "ole toistaiseksi katsonut olevan syytä" vastata divisioonan aikaisempaan kirjelmään, koska se jo 21.9.23 oli hyväksynyt divisioonan suunnitelman Karjalan Kaartin Rykmentin suhteen. Nyt Yleisesikunta on periaatteessa yhtä mieltä divisioonan kanssa 4.Divisioonan käytöstä ja se tuleekin alunpitäen keskitettäväksi Näätälän ja Kääntymän kyliin, jonne se saapuu 10.lkp.päivänä.

Yleisesikunta on samaa mieltä hyökkäyksen painopisteen sijoittamisesta vasemmalle siivelle, mutta esittää vielä yhtenä näkökohtana, että "liikkeen koko painoa ei saa panna kaartavan siiven äärimmäisiin osiin, vaan on kiertoliikkeen onnistumiselle välttämätöntä, että kaartava siipi kiinteästi yhtyy keskustaan, joka vuorostaan myöskään ei saa olla passiivinen".[19]

2.Divisioona uusi 7.12.23 suunnitelmansa tapausta V.K.2 varten. Salaamista koskevasta kirjeenvaihdosta huolimatta on uusikin suunnitelma jokseenkin yhtä paljastava kuin edellinen (26.5.23), siitä puuttuu olennaisesti vain poliittista johtoa koskeva maininta. Joukkojen tehtävät määritetään seuraavasti.
- Karjalan Kaartin Rykmentti: II ja III Pataljoona täydennetään sotavahvuuteen kahden kivääri komppanian ja konekivääri komppanian osalta. Täydennys otetaan jäljelle jäävistä komppanioista ja I Pa-

taljoonasta. 16 tunnin kuluttua käskyn saapumisesta pataljoonat marssivat Kurvilaan ja sulkevat Mälkölästä ja Muolaasta tulevat maantiet sekä turvaavat Heinjoen - Lahdenperän alueen "käsissä pitämisen". Loput pataljoonista lähtevät täydennettyinä Viipurista 2.lkp.päivänä kello 4. I Pataljoona ja rykmentin esikunta kuljetetaan rautateitse Karisalmen ja Kavantsaaren asemille, josta pataljoona marssii Kaltovesilinjalle. Kukin pataljoona saa tuekseen patterin Kenttätykistörykmentti 2:sta.
- Viipurin Rykmentin tehtävä säilyy aivan vähäistä tarkennusta lukuunottamatta entisenä, samoin Keski-Suomen Rykmentin.[20]

V.K.2-suunnitelma kehittyi lopulliseen muotoonsa vuoden 1923 alkupuolella (sivu 201). 3.Divisioona kiinnitti 5.4.23 Yleisesikunnan huomiota "Vuoksen suvantolohkon" (myöhemmin nimeksi vakiintui Sakkolan lohko) miehityksen heikkouteen liikekannallepanon ensi päivinä. Sitä voitaisiin kuitenkin vahventaa 6.Erillisen konekivääri-komppanian ja Mikkelin Läänin Rykmentin ensimmäiseksi valmistuvan pataljoonan voimin. Molemmat olisivat lähtövalmiina 4.lkp.päivänä, kunhan vain niiden hevostäydennys voitaisiin järjestää.[21]

3.Divisioonan esitys ei vielä ehtinyt vaikuttaa Yleisesikunnan 12.4.23 antamaan yleisohjeeseen V.K.2:sta. Siinä määrättiin edellä mainittu pataljoona käytettäväksi Vuosalmen kohdalle jäävän divisioonien välisen aukon tukkeeksi (sivu 202). Muilta osin oli tapaus V.K.2 samanlainen kuin V.K.1 var. 3.Divisioona uusi esityksensä vielä 8.5.23 tarkentaen sitä niin, että kun pataljoona ottaisi vastaan Sakkolan lohkon, siellä olevat Savon Jääkärirykmentin III Pataljoonan osat jäisivät Kiviniemen lohkolle. Toiseksi valmistuva Mikkelin Läänin Rykmentin pataljoona vaihtaisi Taipaleen lohkolta Savon Jääkärirykmentin II Pataljoonan, joka jäisi reserviksi Saapruun Pyhäjärven eteläarannalla, kunnes Mikkelin Läänin Rykmentin kolmas pataljoona sen vapauttaisi. Tällöin II/SJR siirrettäisiin oman rykmenttinsä reserviksi Kuninkaanristiin Vuokselassa. 6.Erillisestä Konekivääri-komppaniasta annettaisiin kaksi joukkuetta Taipaleeseen ja loput jätettäisiin reserviksi Saapruun. Ehdotetun järjestelyn etuna olisi, että rykmentit tulisivat saamaan omat pataljoonansa, Mikkelin Läänin Rykmentti vasemmalla (Taipaleen ja Sakkolan lohkot) ja Savon Jääkärirykmentti oikealla (Kiviniemen ja Lauttaniemen lohkot). Erityistä saumaosastoa ei ehdotukseen sisältynyt.[22]

Kun Yleisesikunta ei reagoinut 3.Divisoonan esityksiin, tämä antoi yleisohjeen (12.4.23) mukaisen käskynsä 17.5.23. Se oli varsin lyhyt; todettiin vain, että Kannaksen länsiosassa joukot keskitetään toiselle puolustuslinjalle, mutta itäosassa ja Laatokan pohjoispuolella "puolustuslinjoille V.K.1 var.1, joten V.K.1.var.1 ja V.K.2. 3.Div. suhteen ovat aivan samanlaiset" (sivu 195). - Armeijan tehtävänä on suojata Viipuri ja Karjalan rata sekä rintamaanmarssin suoritettuaan "edetä kannaksen länsiosassa puolustuslinjalle V.K.1. var.1".[23]

Yleisesikunta vastasi 14.9.23 divisioonan keväällä tekemiin esityksiin, että sen mielestä tapaukset V.K.1 var. ja V.K.2 ovat varsin erilaiset. Molemmissa tosin ovat sivustat heikot, mutta edellisessä vasen ja jälkimmäisessä oikea. Tällä tavalla ne "esiintyvät vihollisselle houkuttelevampana hyökkäyskohteena", minkä vuoksi puolustukseen käytettävien joukkojen sijoitukset tulisivat olemaan kummassakin tapauksessa erilaiset:

- V.K.1 var. Mikkelin Läänin Rykmentin ensimmäiseksi valmistuva pataljoona kuljetetaan Noitermaahan ja miehittää Sakkolan lohkon vapauttaen täten Savon Jääkärirykmentin III Pataljoonan siellä olevat osat. Toiseksi valmistuva pataljoona kuljetetaan samoin Noitermaalle ja se vapauttaa Taipaleessa olevan Savon Jääkärirykmentin II Pataljoonan, joka nyt siirretään oikean sivustan reserviksi Oravakytöön Torhonjärven länsirannalla. Mikkelin Läänin Rykmentin kolmanneksi valmistuva pataljoona kuljetetaan sekin Noitermaalle ja sijoitetaan vasemman sivustan reserviksi Saapruun. Tämän järjestelyn kautta molemmat rykmentit säilyvät kokonaisina.
- V.K.2. Tässä tapauksessa on 2. ja 6.Divisioonan saumakohta erittäin arka, koska Lauttaniemen ja Kaltoveden välinen alue jää avonaiseksi. Miehitys on tämän vuoksi järjestettävä niin, että Savon Jääkärirykmentin pataljoonat jäävät paikoilleen Lauttaniemeen, Kiviniemeen ja Taipaleeseen. Mikkelin Läänin Rykmentin ensimmäiseksi valmistuva pataljoona kuljetetaan Antreaan, kuten jo aikaisemmin (12.4.23) on tiedotettu (sivu 202), ja marssii sieltä miehittämään Vuosalmen lohkon. Toiseksi valmistuva pataljoona kuljetetaan myös Antreaan, josta marssii reserviksi Oravakytöön. Kolmanneksi valmistuva pataljoona kuljetetaan Noitermaahan ja marsii sieltä Saapruun reserviksi vasemman sivustan taakse. Rykmentin hajoittamista ei siis voida välttää.[24]

Edellä esitetty Yleisesikunnan kanta oli divisioonan tiedossa, kun se 8.10.23 laati suunnitelmansa sotatapausta V.K.1.var. varten (sivu 285). 24.10.23 se pyysi tarkistusta suunnitelmaan V.K.2:n osalta. Koska vasen sivusta oli kovin heikko, olisi Saapruun tulevasta reservipataljoonasta (III/MLR) saatava komppania Sakkolan lohkon miehitykseksi. Sehän oli aluksi vain Käkisalmen suojeluskunnasta lähetetyn joukon, 82 miestä ja 2 konekivääriä, varassa. Taipaleesta (II/SJR) ei lohkon vaarallisuuden vuoksi liikene sinne voimia ja Kiviniemen pataljoona (III/SJR) on jo luovuttanut yhden komppanian suojajoukoksi, joten siellä ei ainakaan alokaskautena ole käytettävissä kuin vajaa komppania. Täältäkään ei siis liikene voimia Sakkolan lohkolle lähetettäväksi. Yleisesikunta vastasi 9.11.23 suostuvansa pataljoonan käyttämiseen puolustusaseman vahvistamiseen. Divisioonan komentajan ratkaistavaksi jäi, kuinka suuri osa pataljoonasta tähän irrotettaisiin.[25]

3.Divisioonan lopullinen suunitelma itäisen Kannaksen puolustuksesta sotatapauksessa V.K.2 on päivätty 1.2.24. Johdanto-osassa selostetaan koko suunnitelman pääperiaatteet ja tämän jälkeen todetaan, että "Kannaksen itäiselle osalle keskitettyjen joukkojen, 6.Divisioonan, tehtävänä on estää vihollinen ylittämästä linjaa Hopianiemi (Katniemi) - Vuoksi - Suvanto - Laatokka sekä yhteyden säilyttäminen oikealla oleviin naapurijoukkoihin". Tehtävä on siis sama kuin suunnitelmassa V.K.1 ja samoin todetaan, että "Laatokan pohjoispuolella (3.Divisoona) on samoin puolustusvoimiemme katsottu voivan suorittaa rintamaanmarssinsa linjalle V.K.1".

Yksityiskohtaisessa suunnittelussa on otettu huomioon Yleisesikunnan14.9. ja 13.11.23 antamat ohjeet. Lohkojakoon on nyt tullut viidenneksi Vuosalmen lohko, jonka rajoja ei tosin määritetä. Miehitykseksi tulee Mikkelin Läänin Rykmentin I Pataljoona, joka saapuu paikalle 4.lkp.päivänä.

Muitten lohkojen miehitys on samoin kuin V.K.1:ssä, lukuunottamatta sitä, että Kiviniemessä oleva Savon Jääkärirykmentin III Patajoona lähettää komppanian suojajoukkotehtäviin ja "eristää viipymättä 1 joukkueen jalkaväkeä Sakkolan lohkon miehittämiseksi siksi kunnes III/M.L.R on suorittanut rintamaanmarssinsa, jolloin joukkue on lähetettävä takaisin Kiviniemen lohkokomentajan käytettäväksi". Sakkolan lohkon miehitykseksi tulee komppania Mikkelin Läänin Rykmentin III Pataljoonasta. Pataljoonan pääosa tulee divisioonan reserviksi

Saapruun. Se kuljetetaan rautateitse Noitermaan asemalle. - Rykmentin II Pataljoona saapuu 7.lkp.päivänä Antreaan ja marssii sieltä divisioonan reserviksi Oravankytöön.

Kuopion Läänin Rykmentti kuljetetaan 7. ja 8.lkp.päivänä Hiitolaan, armeijakunnan reserviksi, "alistuen 3.Armeijakunnan Komentajan käskynalaiseksi".[26]

4.314 Venäjän keskitys 3 (V.K.3)

"Osittain muuttunut niin sotilaallinen kuin poliittinenkin tilanne, samaten muutamat muutokset armeijamme järjestelyssä antavat Yleisesikunnalle aihetta osittain muuttamaan hyökkäyssuunnitelmaa Pietaria vastaan, ja tulee tämän uuden suunnitelman korvata alkuperäistä suunnitelmaa" (sivut I 181-185), kirjoitti Yleisesikunta 17.10.19 Sotaväen päällikölle ja yhtymien komentajille. Tarkistukseen oli syytä, koska "vihollisen on keskitettävä joukkonsa Koltschakia, Denikiniä ja Pietarin alueella etenkin Judenitschiä vastaan", kolkuttelihan tämä lokakuussa jo Pietarin portteja (sivu I 105). - Mannerheimin avoin kirje Tasavallan presidentille oli päivätty 28.10.19 (sivu I 106).[1]

Vihollisen voimat arvioidaan nyt hieman suuremmiksi kuin keväällä, 20000 miestä, 138 tykkiä ja 140 konekivääriä (sivu I 183). Muistiossa selostetaan ensinnä tiestö. Terijoelta johtaa Pietariin 4 tietä, Raudun suunnalta 5. Kuten aikaisemmassakin suunnitelmassa todetaan ensinmainittu suunta lyhyemmäksi ja strategisesti tärkeämmäksi, mutta hyökkääjälle vaikeammaksi kuin jälkimmäinen. Linnoittamisaste kuvataan melko yksityiskohtaisesti, läntinen Kannas on linnoitettu paljon vahvemmin kuin itäinen. Näin päädytään siihen, että eteneminen on suoritettava kahdessa ryhmässä, päävoimat "operatioonisuunnassa Rautu - Pietari".

Koska B-joukkojen liikekannallepano ja keskitys vie aikaa lähes 3 viikkoa ja tilanne voi vaatia nopeata etenemistä, nimenomaan valkoisten venäläisten joukkojen toiminnan huomioon ottaen, on eteneminen aloitettava A-joukoilla heti kun ne ovat valmiit ja odottamatta B-joukkoja. Terijoen suunnalta hyökkää 1.Divisioona, ratsuväkeä, raskasta tykistöä, panssarijuna ja panssariautojoukkue, keskitysalueena Terijoki.

Raudun suunnasta eteneviin päävoimiin kuuluisi 2.Divisioona, Jääkäriprikaati, raskasta tykistöä, 2 "tankkipatteria", panssarijuna ja joukkue panssariautoja, jotka kaikki keskitetään Raudun alueelle. Ryhmän reserviksi tulee 3.Divisioona Kiviniemeen, paitsi sen ratsuväki Rautuun. B-joukot keskitetään Viipuriin. Molemmissa suunnissa alkaa eteneminen saman aikaisesti.

Uudistetussa suunnitelmassa ovat 1. ja 2.Divisioona vaihtaneet paikkaa, 3.Divisioona on kokonaisuudessaan alistettu ryhmän komentajalle, jota ei kuitenkaan ole nimetty. Joukkojen jakaminen eri teille on jätetty kummallakin suunnalla toimiville komentajille, joskin esimerkin luontoisesti mainitaan, miten se voitaisiin suorittaa.

Tämän pitemmälle ei suunnitelmaa kehitetä, joten varsinainen sotatoimi tapahtuisi vanhan suunnitelman mukaan. - Wilkama on kirjoittanut paperiin hyväksyvänsä suunnitelman, mutta haluaisi panna "tankkirykmentin lyhyintä ja parasta tietä", siis Terijoelta käsin ja "helposti suksia käyttäviä pohjolan miehiä" hän käyttäisi kiertoliikkeeseen vasemmalla sivustalla. Hänen myöhemmin tekemänsä merkintä osoittaa, että "pohjolan miehet" ovat Jääkäriprikaati.[2]

Enckell piti kuitenkin kiinni suunnitelmastaan ja ilmoitti Wilkamalle 29.10.19, että hyökkäysvaunuja on käytettävä päähyökkäyssuunnassa, siis vasemmalla siivellä. Täällä on myös ryhmän komentajalla valta järjestää eteneminen haluamallaan tavalla. Yleisesikunta on vain tehnyt ehdotuksen, joka "lämpimänä vuodenaikana varmaankin on tarkoituksenmukaisin. Talvella kykenevät luultavasti k a i k k i suomalaiset joukot tarpeen vaatiessa liikkumaan suksilla". "Kiertoliikkeitä" tulisivat luultavasti tekemään vain pienehköt joukot taktillisin tavoittein, sillä tykistö, kuormastot jne. liikkuisivat pakostakin teitä myöten.[3]

Jo päivää ennen varsinaisen hyökkäyssuunnitelman jakelua eli 16.10.19 Yleisesikunta antoi sähkeitse yhtymille esikäskyjä valmistautumisesta hyökkäyksen varalle. 2.Divisioonalle tiedotettiin, että liikekannallepano 3:n tapahtuessa Viipurin Rykmentin on nykyisessä kokoonpanossaan miehitettävä raja ja turvattava joukkojen keskittäminen Rautuun. Divisioonan oli myös heti suunniteltava itselleen ja Jääkäriprikaatille majoitus Rautuun, 3.Divisioonalle Kiviniemeen ja 1.Divisioonalle Terijoelle. Majoitusrajat oli sähkeitse ilmoitettava Yleisesikuntaan 18.10.19, mikä viittaa siihen että kysymys

ei ollutkaan mistään pelkästään hypoteettisesta hyökkäyksestä. Divisioonille ilmoitettiin samalla, että noudatettaisiin "uutta suunnitelmaa", olivathan 1. ja 2.Divisioona vaihtaneet paikkaa.

2.Divisioona ilmoitti vielä samana päivänä, mitkä kylät oli varattu millekin yhtymälle, mutta Yleisesikunta vaati sähkeellään 18.10.19, että majoitus oli valmisteltava yksityiskohtaisesti edellisenä päivänä annetun käskyn mukaisesti jokaiselle eri joukko-osastolle ja esikunnalle. 1.Divisioona ilmoittikin omasta puolestaan 19.10.19 suunnitelleensa majoitukset joukkojaan varten ottaen huomioon niiden "sotavahvuudet".[4]

Divisioonat antoivat kohta Yleisesikunnan käskyn saatuaan omat käskynsä joukoilleen ja suorittivat myös tiedustelua. Yleisesikunta tarkisti käskyään 7.1.20, koska se "silloisten olosuhteiden painostamana annettiin ilman yksityiskohtaista tiedustelua keskitysalueella". Koottujen tiedustelutulosten perusteella käskyä muutettiin vasemman hyökkäysryhmän osalta seuraavasti. 2.Divisioona keskitetään Raudun - Laatokan välille, 3.Divisioona Rautuun ja Jääkäriprikaati Valkjärvelle. Myös varmistustoimenpiteet mukautettiin uuteen suunnitelmaan. Rinnakkain sijoitetut 2. ja 3.Divisioona aloittaisivat etenemisensä saman aikaisesti ja reservinä oleva Jääkäriprikaati seuraisi 3.Divisioonaa.

Kohta alkavaa hyökkäystä ennakoi Yleisesikunnan käskyssä oleva maininta: "Koska joukot pikaista eteenmarssia varten ovat keskitettävät mahdollisimman pienelle alueelle ja seutu suurimmaksi osaksi on huonosti asuttua, on majoituksessa noudatettava periaatetta, että hevoset sijoitetaan taivasalle ja miehistö kootaan kaikkiin katollisiin rakennuksiin mahdollisimman ahtaalle tilalle". Wilkama oli taas hieman eri mieltä ja kirjoitti viereen: "Onko tämä tarpeellista varsinkin kylmän kauden aikana?"[5]

Yleisesikunta antoi 19.12.19 Rannikkopuolustuksen päällikölle ohjeet osallistumisesta hyökkäykseen. Vihollisen maihinnousu Suomenlahden tai Laatokan rannikolla armeijan selkään voisi "mitä suurimmassa määrässä häiritä" operatsiooneja. Mitä lähemmäksi Pietaria edetään, sitä uhatummiksi käyvät sivustayhteydet varsinkin Suomenlahden rannikolla. "Samassa määrässä kuin rannikkopuolustusvoimien onnistuu kiinnittää Kronstadtin linnoituksen ja siihen nojautuvan laivaston toiminnan laivastoomme ja rannikkotykistöömme, helpoittaa

se armeijamme sotaliikkeitä maalla". Rannikkopuolustuksen esikunnan oli nyt laadittava ehdotuksensa alaistensa sotavoimien toiminnasta, jonka oli liityttävä "mitä läheisimmin armeijan yleiseen operatsioonisuunnitelmaan, tukien sen kaikkia liikkeitä".[6]

Suunnitelma uusittiin taas 6.9.21 ja sai nyt nimekseen V.K.3 (sivu 142). Johdantona mainitaan, että armeijan järjestely ja kokoonpano samoin kuin sotilaspoliittinen tilanne ovat kokonaan muuttuneet.[7]

Vihollisesta mainitaan vain lyhyesti, että sillä on rajan läheisyydessä "huomattavia sotavoimita, jotka se sodan syttyessä erittäin nopeasti voi keskittää Karjalan kannakselle". - Tiestö selostetaan suurin piirtein samoin kuin aikaisemmassa suunnitelmassa, "operatsioonisuunnat" samoin: päävoimat Raudun - Pietarin ja pienempi ryhmä Terijoen - Pietarin suunnassa.

Joukkojen käyttö poikkeaa olennaisesti entisestä suunnitelmasta. Ottaen huomioon, että vihollinen voi käyttää "ainakin 3-4 divisioonaa varustettujen asemiensa suojassa, on meidän alunperäisin kyettävä asettamaan hyökkäykseen tarpeeksi vahvat voimat ja katsottava näinollen välttämättömyydeksi sekä A- että B-joukkojen käyttö". Joukkojen keskittäminen tulee vaatimaan huomattavasti enemmän aikaa kuin varhaisempi pelkästään A-joukkojen käyttöön perustuva suunnitelma. Keskitys on turvattava tarpeeksi vahvoin suojajoukoin.

Terijoen suunnasta hyökkäävä Ryhmä A koostuu armeijakunnasta, johon esikunnan lisäksi kuuluu 1. ja 4.Divisioona, II Pyöräilijäpataljoona, raskastykistöpatteristo, puolet Uudenmaan Rakuunarykmentistä ja panssarijuna. Armeijakunnan esikunta sijoitetaan Raivolaan, 1.Divisioona keskitetään Raivolan - Terijoen alueelle ja 4.Divisioona Kivennavalle.

Raudun - Raasulin suunnasta hyökkää Ryhmä B, armeija, johon kuuluu esikunnan lisäksi 2., 3. ja 5.Divisioona, Jääkäridivisioona, I ja III Pyöräilijäpataljoona, kaksi raskasta patteristoa, Hyökkäysvaunurykmentti, Hämeen Ratsurykmentti ja puolet Uudenmaan Rakuunarykmentistä sekä panssarijuna. Armeijan esikunta tulee Kiviniemeen, 2.Divisioona Valkjärven - Raudun välille, 3.Divisioona Raudun - Petäjärven alueelle, 5.Divisioona Viiksanlahden - Pyhäjärven välille ja Jääkäridivisioona Sakkolan - Vilakkalan - Taipaleen alu-

eelle. Pikaista eteenmarssia varten joukot oli kuten aikaisemmassakin suunnitelmassa keskitettävä mahdollisimman pienelle alueelle, miehistö rakennuksiin ja hevoset taivasalle.

Keskityksen suojaamiseen käytettäisiin pyöräilijäpataljoonia, ratsuväkeä sekä Itä-Kannaksella olevaa Savon Jääkärirykmenttiä ja paikallisia suojeluskuntia. Sitä mukaa kuin joukot saapuisivat Kannakselle, suojajoukkoja vahvennettaisiin yhteensä kolmella jalkaväkirykmentillä ja kolmella patteristolla.

Varmistus oli tarkoitus työntää valtakunnan rajan eteläpuolellekin ainakin Itä-Kannaksella: "Mikäli näyttäytyy mahdolliseksi miehittävät nämä joukot viipymättä linjan Bolsch.Korkiomäki - Korossary - Wjerch.Nikuljassy", muutaman kilometrin päässä rajasta.

Rannikon varmistamisesta huolehtivat paikalliset suojeluskunnat sekä vihollisten mahdollisten maihinnousujen torjumisesta yleinen reservi, 6.Divisioona.

Hyökkäys aloitettaisiin mahdollisimman pian keskityksen päätyttyä ja kummallakin suunnalla samanaikaisesti. Ryhmä A:n piti hyökätä molemmat divisioonat rinnan ja sitoa vihollisen voimia Ryhmä B:n hyökkäyksen helpottamiseksi. "Ryhmä B:n tehtävänä on kiertää tai murtautua vihollisen oikean sivustan lävitse". 3.Divisioona etenee etulinjassa ja sitä seuraa Jääkäriprikaati aina linjalle Warsolovo - Matoksa saakka, parikymmentä kilometriä rajalta, jonka jälkeen sekin siirtyy etulinjaan ja muodostaa vasemman sivustan. 2.Divisioonaa ei mainita lainkaa, mutta ilmeisestikin sen olisi pitänyt hyökätä 3.Divisioonan oikealla puolella etulinjassa. 5.Divisioona oli varattu Ryhmä B:n reserviksi.

Päämaja sijoitettaisiin Viipuriin, samoin sen reservi, 6.Divisioona. "Ilmailuvoimat jaetaan tarpeen mukaan päämajan, armeijan ja armeijakunnan käytettäväksi".[8]

Suunnitelma lähetettiin 2.Divisioonalle 6.9.21 ja pyydettiin sitä suorittamaan sen edellyttämät majoitustiedustelut 15.10.21 mennessä.

Vuonna 1923 suunnitelma taas tarkistettiin, mutta koska muistiota ei ole päivätty, sen tarkka päivämäärä ei käy selville. Vuosiluku on pääteltävissä asiayhteyksistä.

Muistion johdannossa perustellaan suunnitelman uusimisen tarvetta

mm. sillä, että armeijan kehitys on "jatkumistaan jatkunut", suojeluskuntalaitos on vakiintunut, varsinaiset rajavartiojoukot on muodostettu ja varustettu tarkoituksenmukaisella aseistuksella. Sotatilasta johtuvia poikkeuksellisia oloja järjestävät lainsäädännölliset toimenpiteet ovat kohottaneet maan taistelukuntoisuutta sekä lisänneet mahdollisuuksia toteuttaa sotatoimisuunnitelma V.K.3. - Suomenhan on pakko yleensä rajoittua maan puolustamiseen ulkoapäin tulevaa hyökkäystä vastaan. Sotilaspoliittisen tilanteen myöntäessä saattaa kuitenkin tulla kysymykseen myös hyökkäyssota Venäjää vastaan, joten tämän varalta on laadittava operaation suuntaviivat.

Pääsotanäyttämönä tulee luonnollisesti olemaan Karjalan kannas, mutta myös Laatokan pohjoispuolella voidaan suorittaa sotatoimia. Aikaisemmissa hyökkäyssuunnitelmissa ei tätä mahdollisuutta ole lainkaan mainittu. Joskaan tällä suunnalla ei ole "tilaisuutta lyödä vihollisen armeija ja pakoittaa vihollinen rauhaan", on otettava huomioon, että alueella asuu meille ystävällinen väestö ja että mitä suurempia maa-alueita saadaan vallatuksi, sen paremmat takeet hankitaan edullisen rauhan solmimiseen. Operaation onnistuminen tulisi "viemään kysymyksen näitten alueitten liittymisestä maahamme myönteistä ratkaisua kohti". - Hyökkäys myös helpottaisi Kannaksen operaatiota sitomalla vihollisen joukkoja.

Vihollisen mahdollisuuksien erittelyssä ei ole varsinaisesti uutta entiseen verrattuna. Pietarin puolustaminen on sille tietenkin tärkeintä, joten "itäinen sotanäyttämö" merkitsee vähemmän. Sen puolustaminen ei vaadi viholliselta vahvoja sotavoimia, koska suuret sotatoimet eivät tule kysymykseen teiden ulkopuolella. Vastarinta keskittyy vain harvojen teitten varteen. Paikallinen väestö on yleensä vihamielinen venäläisiä kohtaan ja voi häiritä vihollisen toimia monin tavoin.

Oman toiminnan analyysissä on nähtävissä selvempi tavoitteiden asettelu kuin aikaisemmin. Vihollisen rajattomat mahdollisuudet huomioon ottaen on ainoa keinomme toimia ripeästi ja alun alkaen mahdollisimman suurin voimin "saavuttaaksemme heti tarpeellisen ylivoiman ja sen siveellisen innoituksen, jota voitokas eteneminen on omiaan luomaan joukoissa". Ensimmäisenä päämääränä on Pietarin valtaaminen, minkä yhteydessä uskotaan, sen paremmin perustelematta, saatavan haltuun myös Kronstadt. Tämä alueellinen voitto riistäisi viholliselta sen tärkeimmän maa- ja meritukikohdan. Tästä johtuen viholli-

sen laivaston toiminta rannikkojamme vastaan kävisi, ellei mahdottomaksi, ainakin vaikeaksi. - Pietarin valtaus olisi myös sellainen "siveellinen voitto", jonka merkitystä ei voida arvioida kyllin suureksi. Alueen hallussa pitoon tarjoaa Neva harvoine ylimenopaikkoineen luonnollisen puolustuslinjan.

Itäisellä sotanäyttämöllä on ensimmäisenä päämääränä linja Laatokka - Syväri - Äänisjärvi - Äänislahti. Sotatoimissa tällä alueella lasketaan saatavan apua paikalliselta väestöltä, joka "tulee kaikin mahdollisin keinoin avustamaan joukkojemme toimintaa sekä myös liittymään meihin". Laajat erämaat tarjoavat mahdollisuuksia sissisotaan erityisesti talvella, jolloin hiihtojoukoillamme ei ole lähes-kään samoja vaikeuksia kuin vihollisella.

Karjalan kannaksen sotilasmaantieteellinen analyysi ei tuo olennaisesti uutta aineistoa. Laatokan pohjoispuolisesta alueesta todetaan, että siellä voi tulla kysymykseen 9 tietä, pohjoisin Suomussalmelta Vienan Kemiin. Kuhmon tasalta alkaen tiet ovat käyttökelpoisia vain talvella. Tiestö jakaantuu kahteen osaan, joitten välillä ovat Ilomantsin - Porajärven tien pohjoispuolella olevat erämaat. Eteläisen alueen teitä yhdistää joukko rajan suuntaisia poikittaisteitä.

Voimien käyttöä suunniteltaessa todetaan kuten aikaisemminkin, että vihollinen voi Karjalan Kannaksella käyttää ainakin 3-4 divisioonaa "varustettujen asemiensa suojassa", joten hyökkäykseen on pantava riittävän vahvat voimat, mikä taas on mahdollista vasta kun 8-joukotkin ovat käytettävissä. Päävoimat käytetään Kannaksella. Laatokan pohjoispuolelle tulee ainoastaan 3.Divisioona, varsinaista ylijohdon reserviä ei ole lainkaan. - Laatokan pohjoispuolelle suunnataan vain "niin voimakkaat joukot, että ne, jos vihollinen kykenee estämään niitten etenemisen, voivat pitää hallussaan valloittamansa maa-alueet ja järjestäytyä aktiiviseen puolustustaisteluun".

Varsinaisen kenttäarmeijan lisäksi on käytettävissä rajavartiojoukot sekä suojeluskunnat. Viimemainitut tulevat toimimaan pääasiallisesti suojajoukkoina, itärajalla myös aktiivisesti.

Ne osallistuvat myös rannikon puolustuksessa (sivu 160) ja tämä tekee osaltaan mahdolliseksi sen, ettei varattu ylijohdon reserviä, jonka tehtäviin kuuluisi mm. maihinnousujen torjuminen.

Hyökkäys Karjalan kannaksella tapahtuisi suunnilleen samoin kuin aikaisemminkin oli suunniteltu. Ryhmä A:n muodostaisivat nyt kui-

tenkin 1. ja 2.Divisoona, siis molemmat A-divisioonat, joten ryhmä B:hen tulisi vain B-divisioonia; muut joukot ovat kuten aikaisemmin. Ryhmä A:n tehtävä määritetään entiseen tapaan. Ryhmä B:n kaikille yhtymille on nyt määrätty tehtävät: 6. ja Jääkäridivisoona etenevät rinnakkain etulinjassa, ensinmainittu oikealla. 4.Divisioona seuraa Jääkäridivisioonaa, kunnes noin 20 km:n päässä rajalta rintaman levetessä työnnetään etulinjaan keskelle. 5.Divisoona on reservinä ja seuraa 4.Divisioonaa.

Laatokan pohjoispuolella toimii 3.Divisioona Aunuksen suunnalla, vasempana rajana "operatsionisuunta Suojärvi - Petroskoi". Tästä pohjoiseen on vain rajavartio- ja suojeluskuntajoukkoja. 3.Divisioonan tärkein "operatsioni" on Salmi - Lotinanpelto. Tänne tulee kaksi rykmenttiä paitsi pataljoona, joka sijoitetaan Suojärven suuntaan. Reservirykmentti tulee aluksi Salmiin. Painopistesuunnassa on ensi tavoitteena Laatokan ja Äänisen välisen kannaksen valtaaminen, jolloin samalla katkaistaan Muurmannin rata, mikä "tekee vihollisen puolustustoiminnan pohjoisemmilla rintamaosilla aikaa myöten mahdottomaksi". Saman aikaisesti painopistesuunnan kanssa lähtee hyökkäämään myös Suojärvelle keskitetty pataljoona. - Suojajoukkoina toimineet rajavartio- ja suojeluskuntajoukot liitetään hyökkäysjoukkoihin.

Laatokan Karjalasta pohjoiseen oleva itäraja jakaantuu kahtia, Kajaanin ja Kemijärven lohkoihin, välirajana Suomussalmi, edelliselle mukaanluettuna. Kajaanin lohkon joukot etenevät mahdollisimman nopeasti rajan yli ensi tavoitteena linja Porajärvi - Repola - Miinoa - Kostamus - Vuokkiniemi ja jatkavat etenemistään aina Muurmannin radalle saakka. Karjalaisen väestön järjestäytymistä yhteistä vihollista vastaan tuetaan kaikin keinoin. - Kemijärven lohkolla pysytään toistaiseksi passiivisina.[9]

Edellä esitettyä suunnitelmaa ei lainkaan käskytetty yhtymille, mikä ilmeisestikin johtui siitä, että Enckell tuolloin oli jo sitä mieltä, ettei offensiiviin ollut edellytyksiä. Vuoden 1921 suunnitelmaa ei tosin kumottukaan, koska olisihan jossakin tapauksessa voinut ilmaantua poikkeuksellisen edullinenkin tilanne, jolloin sitä olisi voitu soveltaa. Enckellin käsitys ilmenee hyvin hänen sotaneuvoston kokouksessa 5.11.23 pitämästään esityksestä. Sodassa Venäjää vastaan tulee kysymykseen vain puolustus. Venäjän ylivoimasta johtuen Suomen on harjoitettava rauhan politiikkaa, mikä taas

asettaa armeijalle ainoastaan yhden tehtävän, puolustaa maan itsenäisyyttä ja alueellista koskemattomuutta. Puolustussuunnitelma voi rakentua strategiselle offensiiville tai defensiiville. Edellisen edellytyksenä on sopivat liittolaiset, jotka sitovat Venäjän sotavoiman melkein kokonaan. Jos Suomen on yksinään kestettävä Venäjän hyökkäys, kysymykseen tulee vain strateginen puolustus. Yleisesikunta on suunnitelmissaan ottanut huomioon molemmat vaihtoehdot.[10]

4.3141 *Vuoden 1924 tilanteenarviointi*

Yleisesikunnassa laadittiin 30.6.24 laaja analyysi (30 sivua) "Karjalan kannaksen puolustuskysymyksestä".[1] Aluksi todetaan, että paras ratkaisu "olisi epäilemättä ryhtyä, ennenkuin vihollinen on ennättänyt keskittää voimansa, hyökkäykseen päämääränä saavuttaa Pietari ja Nevalinja". Samalla on kuitenkin nähtävä, että hyökkäyksellä on mahdollisuuksia onnistua vain siinä tapauksessa, että saavutetaan mainittu tavoite ennenkuin Pietarin sotilaspiirin divisioonat ovat ehtineet keskittyä Kannakselle ja Moskovan divisioonat ovat saapuneet tälle alueelle. Lisäksi on ehtona, että "jokin liittoutunut laivasto neutralisoi" venäläiset rannikkolinnoitukset ja laivaston. Näitten ehtojen täyttämiseen ei näytä olevan mahdollisuuksia, joten päädytään puolustukseen.

Parhaaksi puolustusasemaksi todetaan kuten ennenkin linja Humaljoen lahti - Vuoksi - Taipale. Tutkimus keskittyy suureksi osaksi mahdollisuuksiin saavuttaa tämä linja ja tässä yhteydessä esitetäänkin näkökohtia, joita ei ole aikaisemmissa tilanteenarvioinneissa. Vihollisella tulee olemaan ylivoima ja se pyrkinee yllätykseen. Sillä ei kuitenkaan ole Pietarissa ja sen ympäristössä sellaisia voimia, joilla se voisi välittömästi aloittaa sotatoimet, vaan sen on suoritettava liikekannallepano, joka tuskin voi tapahtua täysin salassa. Vaarana puolustuksellemme onkin oman hallituksemme päättämättömyys tai hitaus vastatoimenpiteiden aloittamisessa. - Jos vihollinen kuitenkin onnistuisi pääsemään täydelliseen yllätykseen, olisivat mahdollisuutemme vähäisemmät ja jos tämä tapahtuisi talvella, jolloin vesistöt ovat jäässä, "on vähän toiveita voida ollenkaan puolustaa kannasta".

Todennäköistä kuitenkin on, ettei vihollinen pääse täydelliseen yllätykseen, jolloin "oma valppautemme ja päättäväisyytemme" antaa meille mahdollisuuksia. Suojajoukot on hälytettävä, reservit kutsuttava harjoituksiin ja varmistettava pääpuolustuslinjamme. "Jos hallitus huolimatta ilmeisestä vaarasta on vastahakoinen päättämään liikekannallepanon, on sotilasviranomaisten tehtävä voitavansa tämän päätöksen kiirehtimiseksi ja samanaikaisesti on ryhdyttävä kaikkiin sotilasjohdosta riippuvaisiin varovaisuustoimenpiteisiin".

Suojajoukoilla on tärkeä tehtävä varmistettaessa päävoimien keskittäminen puolustusasemaan. Asevelvollisuuslain mukaan on asevelvollisten kokonaismäärä noin 23500 miestä. Kun tästä vähennetään erikoisaselajien ja muitten pakollisten muodostelmien tarvitsemat määrät, riittää suojajoukkoihin noin 10000 - 11000 miestä. Tästä päädytään ehdotukseen, että olisi jo rauhan aikana pidettävä pääpuolustuslinjan läheisyydessä sellaiset sotavahvuiset A-muodostelmat, että sisämaahan sijoitettujen joukkojen liikekannallepano ei hidastuisi eikä taisteluarvo heikentyisi. Nämä suojajoukot miehittäisivät pääpuolustuslinjan yhdessä paikallisten suojeluskuntien kanssa. Rajalle lähetettäisiin keveitä ja liikuntakykyisiä voimia viivyttämään vihollista. Pääpuolustuslinjalle asetetut joukot muodostettaisiin prikaateiksi ja ne liitettäisiin aikanaan liikekannallepanossa perustettuihin ja puolustusasemaan keskitettäviin yhtymiin. Nämä puolustusaseman läheisyydessä olevat joukot olisivat 1. ja 2. Prikaati sekä Savon Prikaati (sivu 99). On mahdollista, että koko muistion tarkoituksena onkin juuri ollut perustella esitystä mainittujen prikaatien perustamiseksi ja sijoittamiseksi Karjalan kannakselle.

Muistiossa tutkitaan myös, "mikä manöveriajatus on asetettava Humaljoki - Taipalelinjan puolustuksen perustaksi ... t.s. mihinkä on kohdistettava vastaisku sitten kun vihollisen hyökkäysvoima on murtunut tai muut offensiiviille edulliset edellytykset ilmenevät". Vuoksen linjalta tapahtuva hyökkäys edellyttäisi "Kiviniemen ja Taipaleen siltavarustusten rakentamisen jo rauhanaikana ja niiden hallussapitämisen". Tämä aiheittaisi vihollisen puolelta sellaiset vastatoimenpiteet, että operaatio ei ilmeisestikään onnistuisi. Tässä siis torjutaan ajatus "puolustus-hyökkäyssuunnitelmasta", joka oli ollut voimassa vuoteen 1919 asti (sivu 179).

Mahdolliseksi hyökkäyksen lähtölinjaksi jää näin ollen Suomenlahden - Vuoksen välinen osa puolustusasemaa. Sen jakaa Muolaanjärvi kahteen erilaiseen osaan. Tutkimuksessa päädytään siihen, että edullisinta olisi suorittaa läpimurto "lohkolla Summa - Summajärvi", ensimmäisenä tavoitteena Uusikirkko. Hyökkäyskaista ulottuisi kuitenkin Muolaanjärvestä Rakkolanjokeen eli Summajokeen ja hyökkäykseen saataisiin helposti keskitetyksi 3 2/3 divisioonaa. Tämän kaistan etuina mainitaan lisäksi, että läpimurron suorituksessa voidaan käyttää hyväksi hyökkäysvaunuja ja alueen kahta rautatietä.

Lopuksi selostetaan sitä "manöverisuunnitelmaa, jota armeijan korkein johto sopivimmin voisi koettaa toteuttaa siinä tapauksessa, että armeijamme on ehtinyt loppuunsuorittaa keskityksensä ennenkuin vihollisen päävoimat ovat saavuttaneet linjan Humaljoki - Taipale taikka ainakin sen länsiosan". Huonoin ratkaisu olisi tällöin jäädä paikoilleen odottamaan vihollista. Ainoa oikea ratkaisu olisi koettaa lyödä vihollinen jo ennenkuin se saapuisi puolustusasemaan eteen ja valitsemassaan kohdassa ryhtyisi hyökkäämään sitä vastaan. Tutkimuksessa esitetään esimerkkinä seuraavanlainen etenemissuunnitelma:

- 1.Divisioona etenee Suomenlahden ja tien Summa - Uusikirkko välissä, kaikki kolme rykmenttiä rinnakkain,
- Jääkäridivisioona seuraa toisessa linjassa tietä Summa - Uusikirkko,
- 4.Divisioona etenee teitä Kyyrölä - Pamppala ja Muolaa - Pihlainen Kivennapaa kohti,
- 5.Divisioona: kaksi rykmenttiä Jutikkalan ja Vuottaan kautta Kekrolaa kohti ja yksi rykmentti Valkjärven kautta Lipolaa kohti,
- 2.Divisioona seuraa toisessa linjassa tietä Muolaa - Pihlainen,
- 6.Divisioona etenee Kiviniemestä Raudun kautta Korkeamäkeen ja Korosaareen, yksi pataljoona marssii Taipaleen kautta Vanhajaamaan.

Tavoite oli siis rajan eteläpuolella. - Suunnitelma poikkeaa olennaisesti voimassa olevasta V.K.3:n ryhmityksestä (sivut 221-222).

Suojajoukot työnnettäisiin rajan itäpuolelle.

"Armeijan manöverien ensimmäisenä maalina" olisi Uusikirkko, järvikannakset Suulajärven, Vuotjärven ja Valkjärven välillä sekä Rautu; toisena Vammelsuujoen ja Onkamojoen ylimenopaikat, Kivennapa, Siiranmäki, Lipola, Korkeamäki ja Korosaari. Manöveriä ei olisi

aloitettava, ellei hyviä edellytyksiä ilmene linjan Kivennapa - Lipola - Korkeamäki - Korosaari saavuttamiseksi ennen huomattavia vihollisjoukkoja.

Tilanteenarvioinnin tuloksena on kuitenkin, että offensiivisuunnitelmat on pakko resurssien puutteessa hylätä. "Suomalaisen johdon liioiteltu optimistisuus ... voisi helposti aiheuttaa ... katastrofisia seurauksia".

Viimein päädytään siihen, että "Karjalan kannaksen puolustuskysymyksen mahdollisten ratkaisujen analyysi osoittaa, että koko armeijamme keskitys linjalle Humaljoki - Taipale on se ratkaisu, joka meille tarjoaa parhaimmat edellytykset ja näin ollen myöskin pienimmät mahdollisuudet joutua vaaralle alttiiksi".

Vihollisen ylivoima saattaisi kuitenkin pakottaa luopumaan mainitusta linjasta, mutta tällöin voitaisiin "toivoa uudelleen saavuttaa tasapaino linjalla Nuora - Heinjoki - Taipale, jolloin tämän linjan puolustuksen tulee perustua päämäärään linjan Humaljoki - Taipale takaisin valloittamiseen".

- Tämän jälkeen ei asiakirjoissa hyökkäyssuunnitelmaa enää käsitellä kään, mutta kenraali Enckell selostaa näkemyksiään välirauhan aikana, 31.10.40 laatimassaan muistiossa seuraavasti. Ottaen huomioon armeijamme heikkouden ja sen monet puutteet, mm. koulutustason alhaisuuden sekä Venäjän erittäin merkittävät resurssit - sen aikaisesta heikkoudesta huolimatta - olivat spekulaatiot hyökkäyksestä turhia. Kysymys oli siitä, saataisiinko armeijamme edes ajoissa puolustukseen Kannakselle. "Probleemi oli vaikeimpia, mihin kukaan Yleisesikunnan päällikkö on koskaan joutunut etsimään ratkaisua".[2]

4.315 Ruotsin keskitys (R.K.1)

Palattuaan kotimaahan Enckell astui vakinaiseen palvelukseen 27.5.19 yleisesikuntaeverstinä. Hänet määrättiin Rannikkopuolustuksen päälliköksi 18.7.19. Jo ennen tätä hän oli saanut tehtäväkseen tilanteenarvioinnin Ruotsin hyökkäyksen varalta. Hänen muistionsa "Finlands försvar i händelse af ett krig med Sverige" on päivätty 3.7.19.[1]

Yleisesikunnan tietojen mukaan Ruotsilla oli sodan ajan joukkoja 12 jalkaväki- ja 1 ratsuväkidivisioona. Edellisiin kuului kuhunkin 4 rykmenttiä á 3 pataljoonaa, tykistörykmentti (42 tykkiä), ratsuväkirykmentti á 4 eskadroonaa sekä teknillisiä ja huoltojoukkoja. Liikekannallepanon arvioitiin vievän noin 8 päivää.

Maittemme erilaiset resurssit huomioon ottaen voitaneen lähteä siitä, että ainakin sodan alkuvaiheet tullaan käymään Suomen maaperällä. Hyökkäys Tornionjoen yli ei ole todennäköinen Pohjanlahden kummankin puolen liikenneyhteyksien heikkouden takia. Hyökkäyksen torjuminen Pohjois-Suomessa on varsin tehokasta myös monien jokien vuoksi; siltojen hävittäminen tekee niistä hyvin pitäviä esteitä. Sotilaspoliittisesti merkittävät tavoitteet ovat kaukana Etelä-Suomessa. Hyökkäys tällä suunnalla ei siis ole vakavasti otettava uhka.

Jos Ruotsi hyökkää Suomeen, tapahtuu se koko armeijan voimin maihinnousuna länsirannikolle Vaasan - Tammisaaren välillä, ensimmäisenä tavoitteena linja Haapamäki - Tampere - Hämeenlinna - Riihimäki - Hyvinkää, jolloin yhteydet maan pohjois- ja eteläosan välillä suuresti vaikeutuvat ja maan tärkeimmät keskukset, ennen muuta pääkaupunki, ovat uhattuina. Tällä alueella on useita sopivia maihinnoususatamia, Vaasa, Pori, Rauma, Turku, Hanko, Lappohja ja Tammisaari, joista johtaa hyvät rautatie- ja maantieyhteydet sisämaahan. Vastaavasti on Ruotsin puolella sopivia lähtösatamia Tukholma ja Gevle. Tämän alueen eteläpuolella tapahtuu myös päävoimien liikekannallepano. Ruotsin lienee mahdollista panna täältä liikkeelle saman aikaisesti kaksi divisoonaa.

Esitettyjen edellytysten perusteella näyttäisi seuraavanlainen hyökkäyssuunnitelma todennäköiseltä:

- maihinnousu Ahvenanmaalle pienehköin voimin 4.-5. liikekannallepanopäivänä ja Uuteenkaarlepyyhyn päivää tai paria myöhemmin; viimemainittuun suunnattujen joukkojen tehtävänä olisi katkaista yh-

teydet Etelä- ja Pohjois-Suomen välillä;
- 10.lkp.päivästä alkaen nousevat päävoimat maihin kolmena ryhmänä: oikealla vahvimmat voimat, ehkä 3 divisioonaa, Turun seuduilla, keskimmäinen ryhmä, ehkä 2 divisioonaa, Porin - Rauman alueella ja kolmas ryhmä Vaasan seuduilla, ehkä loput siitä divisioonasta, jonka joukkoja on jo noussut maihin etujoukkona Uuteenkaarlepyyhyn. - Maihinnousu voi olla suoritettu loppuun näillä voimilla 20.liikekannallepanopäivänä.

Oikeanpuoleinen ryhmä aloittaa etenemisen päävoimin Hämeenlinnan - Hyvinkään suuntaan, pienemmin voimin kohti Karjaata, keskimmäinen Tampereen suuntaan ja vasen ryhmä kohti Haapamäkeä. Operaatioideana saattaisi olla työntää armeijamme koilliseen suuntaan ja katkaista sen yhteydet Etelä- ja Itä-Suomeen, jolloin se menettäisi tärkeimmät resurssinsa ja liikenneyhteytensä. Mainitun tavoitteen saavutettuaan vihollisella olisi edulliset asemat sekä jatkotoimintaa että tarvittaessa myös puolustusta silmällä pitäen.

Puolustussuunnitelmamme pitäisi nyt esitetyn mukaisesti perustua siihen, että lyömme vihollisen ennen kuin se on saavuttanut linjan Haapamäki - Tampere - Hämeenlinna - Hyvinkää. Koska vihollisen toiminta ja ryhmitys voi poiketa suurestikin edellä oletetusta, on meidän aluksi varauduttava armeijan nopeaan uudelleen ryhmittämiseen tilanteen niin vaatiessa. Päävoimat eli A-joukot ja suurin osa B-joukkoja olisi näin ollen keskitettävä alueelle Haapamäki - Tampere - Hämeenlinna - Hyvinkää, painopiste etelässä. Pienehköjä etujoukkoja olisi työnnettävä Seinäjoelle, Kokemäelle, Turkuun ja Karjaalle.

Kun tilanne selviää, suunnataan joukot mainitulta alueelta kohti etenevää vihollista. Lentotiedustelun pitäisi pystyä selvittämään vihollisen aikeet jo ennen kuin se on saattanut loppuun maihinnousunsa, joten on todennäköistä, että se kohdataan ennen kuin se on päässyt puoliväliin maihinnousupaikoilta ensimmäiseen tavoitteeseensa.
Vihollisen maihinnousun estäminen on mahdotonta ja sen yrittäminen johtaisi vain voimien hajoittamiseen ja vaarantaisi lopullisen tavoitteemme saavuttamisen. Toisaalta on jokaisen päivän merkitys vihollisen hidastamisessa arvokas juuri maihinnousun ensi vaiheessa. Sen vuoksi olisi rakennettava jo rauhan aikana pattereita todennäköisille maihinnousupaikoille. Olisi myös hankittava sukellus-

venelaivasto ja sille tukeutumispaikka Ahvenanmaan saaristoon. Rannikon läheisyyteen olisi rakennettava riittävä määrä lentoasemia. Operaatioalueella olisi suoritettava tiedustelua ja selvitettävä sen tiestö sekä sopivat puolustusasemat samoin kuin satamissa ja tiestöllä tehtävät hävitystyöt vihollisen maihinnousun ja etenemisen viivyttämiseksi.

Vaikka Enckellistä pari kuukautta muistion kirjoittamisen jälkeen tuli Yleisesikunnan päällikkö, ei Yleisesikunta kuitenkaan ryhtynyt laatimaan puolustussuunnitelmaa ennen kuin vuotta myöhemmin, syksyllä 1920. Ilmeisestikin itäistä suuntaa pidettiin vaarallisempana ja olihan Ahvenanmaalla Porin Rykmentin pataljoona.[2]

Sotaväen päällikkö antoi 6.5.20 käskyn joukkojen poistamisesta Ahvenanmaalta, sinne oli jätettävä vain yksi komppania. Samoihin aikoihin ilmeni saarilla kuitenkin separatistisen liikkeen aiheuttamaa levottomuutta (sivut 15 - 16), minkä johdosta pidettiin tarpeellisena varautua vahventamaan Ahvenanmaan varusväkeä. Sotaväen päällikkö antoi 12.5.20 käskyn majoituksen tiedustelemisesta kahdelle pataljoonalle ja kahdelle kenttätykille hevosineen. Samalla oli myös selvitettävä mahdollisuudet "pitää manöövereitä" näillä joukoilla. Porin Rykmentin oli pidettävä yksi pataljoona lähtövalmiudessa niin, että se voitaisiin vuorokaudessa siirtää Ahvenanmaalle. 2.6.20 Sotaväen päällikkö antoi käskyn, että oli heti ryhdyttävä edellä mainittuihin toimiin ja tuloksista oli ensi tilassa ilmoitettava. Kun pääministerin käynti Maarianhaminassa 4.6.20 ei ollut rauhoittanut tilannetta, vaan lisännyt levottomuutta ja aiheuttanut Ruotsin taholta uhkailuja, antoi sotaministeriö käskyn heti lähettää Ahvenanmaalle pataljoona Porin Rykmentistä. Sotaväen päällikkö mainitsi omassa käskyssään, että siirto tapahtui "leiriharjoituksia varten". Kun tilanne näytti vieläkin kiristyvän, antoi hallitus 21.6.20 jo tulenavauskäskyn ruotsalaisten maihinnousujoukkojen varalta (sivut 15,16.)[3]

Kun tilanne ilmeisestikin näytti rauhoittuvan, Sotaväen päällikkö ehdotti 8.7.20 sotaministeriölle, että "liika kustannuksien välttämiseksi" Ahvenanmaalle jätettäisiin talveksi vain kivääri komppania ja yksi tai kaksi konekivääri komppaniaa ja näille laitettaisiin kuntoon kasarmit. Sotaministeri vastasi 21.7.20, että asia riippuu siitä minkä ratkaisun Ahvenanmaan kysymys tulee saamaan Kansainliitossa. Suomihan oli suostunut jättämään riidan tämän ratkaista-

vaksi. Jos päätös olisi maallemme myönteinen, ei saarille tarvitsisi sijoittaa paljon sotaväkeä. Jos taas alue pitäisi luovuttaa Ruotsille, olisi ensin päätettävä, aiotaanko saaria puolustaa vai ei. Siitä riippuisi joukkojen sijoitus ja vahvuus. Jos Ahvenanmaasta luovuttaisiin, ei sinne kannattaisi rakentaa kasarmejakaan "ruotsalaista garnisoonia varten".[4]

Wilkama on kirjoittanut kirjeen reunaan: Kansainliiton päätös voi venyä aina kevääseen asti - tälle epämääräiselle toimenpiteelle ei voida patalj. sijoitus laskea - pataljoona majailee nyt teltoissa. 2 viikon päästä on asia ratkaistava, joko tuotava pataljoona pois tai majoitettava. 2 viikon päästä uusi ehdotus. K W". - Aivan niin pian ei asia selvinnyt, mutta 24.8.20 hän saattoi antaa käskyn joukkojen siirtämisestä takaisin Turkuun. Ahvenanmaalle oli jätettävä vain kivääri komppania ja konekivääri komppania. Toisen piti olla suomenkielinen ja toisen ruotsinkielinen. Ne voitiin majoittaa joko Maarianhaminaan tai Frebbenbyhyn, "riippuen siitä missä on parhaat majoitusmahdollisuudet". Taisteluvalmiudesta ei siis mainittu mitään, mutta siirron tuli tapahtua vähitellen, ilmeisesti ettei herätettäisi turhaa huomiota. 14.9.20 saattoi 1.Divisioona ilmoittaa, että siirto oli tapahtunut. Ahvenanmaalle oli jätetty Porin Rykmentin 7.Komppania ja 2.Konekivääri komppania.[5]

Kun sotaväen pitäminen Ahvenanmaalla aiheutti vaikeuksia jo pelkästään majoituksenkin vuoksi, ajateltiin yhtenä mahdollisuutena ilmeisestikin ahvenanmaalaisista koostuvan joukon perustamista. Sotaministeriö pyysi nimittäin 8.5.20 Sotaväen esikunnalta selvitystä siitä

- kuinka monta ja minkä arvoista asevelvollista Ahvenanmaan maakunnasta nykyään palvelee eri joukko-osastoissa,
- milloin he ovat astuneet palvelukseen,
- koska heidät on kotiutettava tai laskettava väliaikaisen asevelvollisuuslain määräämälle lomalle sekä
- kuinka monta ja minkä arvoista heistä haluaa edelleen suorittaa asevelvollisuuttaan sotalaitoksessa.

Tilanne kehittyi kuitenkin niin, ettei suunnitelmaa ryhdytty toteuttamaan.[6]

Sotaväen päällikkö kysyi 30.6.20 Yleisesikunnan päälliköltä, oliko olemassa suunnitelmaa Ruotsin mahdollisen hyökkäyksen varalta Tor-

nion ja Kemin seuduilla. Yleisesikunta vastasi 6.7.20 edellä esitetyn Enckellin tilanteenarvioinnin hengessä ja jopa lähetti sen alkuperäisenä ruotsinkielisenä tekstinä Wilkamalle. Varsinaisena vastauksena sanottiin, että muistiossa esitetyistä syistä "voidaan pohjoisen rajamme puolustus pääasiallisesti jättää paikallisten suojeluskuntain tehtäväksi sekä jotta hidastutettaisiin vihollisen mahdollista etenemistä etelään on sitäpaitsi lähetettävä pioniiriosasto räjähdyttämään etelään johtavien rauta- ja maanteiden siltoja". Pohjoiseen ei ole syytä keskittää suuria joukkoja, koska vihollisen olisi helppo katkaista niiden yhteydet etelään.[7]

Varsinainen puolustussuunnitelma valmistui Yleisesikunnassa syksyllä ja siitä pyydettiin Sotaväen päällikön lausuntoa 24.9.20. Päävoimat oli tarkoitus keskittää linjalle Seinäjoki - Tampere - Riihimäki - Helsinki. Pieniä etujoukkoja jalkaväkeä sekä ratsuväki työnnettäisiin mahdollisille maihinnousupaikoille. Yhtymät sijoitettaisiin seuraavasti:

1.Divisioona	
Esikunta ja divisioonajoukot	Helsinki
Suomen Valkoinen Kaarti	Karjaa - Tammisaari
Porin Rykmentti	Turku - Salo - Perniö (patl kuhunkin)
Uudenmaan Rykmentti	Helsinki
2.Divisioona	
Esikunta ja divisioonajoukot	Tampere
Karjalan Kaartin Rykmentti	Kiikka - Pori - Rauma (patl kuhunkin)
Viipurin Rykmentti	Toijala
Keski-Suomen Rykmentti	Viiala
Hämeen Ratsurykmentti	Honkajoki
3.Divisioona	
Esikunta ja divisioonajoukot	Hämeenlinna
Pohjois-Savon Rykmentti	Hämeenlinna
II ja III/Savon Jääkärirykmentti	Riihimäki
Tampereen Rykmentti	Lahti
Karjalan Ratsujääkärirykmentti	Mynämäki
Uudenmaan Rakuunarykmentti	Laitila
Jääkäriprikaati	
Esikunta ja prikaatijoukot	Seinäjoki
Kajaanin Sissipataljoona	Seinäjoki
Pohjanmaan Jääkäripataljoona	Seinäjoki

Kaartin Jääkäripataljoona	Vaasa

Kaakkoisrajalla

Käkisalmen Läänin Rykmentti	Suomenlahti - Laatokka

Itärajalla

I/Savon Jääkärirykmentti	Repola - Porajärvi

Hämeen Ratsurykmentti alistetaan 2.Divisioonalle, molemmat muut ratsuväkirykmentit jäävät yhteisen johdon alaisina Päämajan käyttöön. Eteentyönnettyihin joukkoihin kuuluvat Suomen Valkoinen Kaarti, Karjalan Kaartin Rykmentti ja ratsuväkirykmentit lähetetään määräpaikkoihinsa rauhan ajan vahvuisina, muut joukko-osastot täydennetään ensin sodan ajan vahvuuteen ja kuljetetaan vasta sitten määräpaikkoihinsa. B-joukot perustetaan aikaisempien suunnitelmien mukaisesti seuraavin poikkeuksin (sivu I 126):

- Turun Läänin Rykmentti	Lahti
- Kokkolan Jääkäripataljoona	Jyväskylä
- Oulun Jääkäripataljoona	Jyväskylä [8]

Sotaväen päällikkö ilmoitti mielipiteenään, että 2. ja 3.Divisioonan pitäisi vaihtaa paikkaa, koska jälkimmäisen täydennysalue on lähempänä Tamperetta; tällöin tulisi rautateiden käyttö tarkoituksenmukaisemmaksi. Yleisesikunta ei kuitenkaan luopunut kannastaan, koska "joukkojen keskityksessä on ensi kädessä määräävänä armeijan ylösmarssi" eivätkä täydennysalueet siihen vaikuta.[9]

Vuoden 1921 alussa puolustussuunnitelma uusittiin ja nyt siitä käytettiin nimeä R.K.1 (sivu 142). 11.4.21 se annettiin Yleisesikunnan päällikön hyväksymänä toimisto II:lle kuljetussuunnitelmien tekemistä varten ja 25.6.21 näiden valmistuttua se lähetettiin sotaministeriöön, Sotaväen päällikölle ja yhtymiin. Koska viimemainituille ei suunnitelmaa ollut aikaisemmin annettu tiedoksi, sitä selostettiin samaan tapaan kuin edellisenä vuonna Sotaväen päällikölle. Tälle lähetetyssä kirjelmässä mainitaan, että se noudattaa entisiä näkökohtia, mutta siihen on vain täytynyt tehdä kuljetuksien vaatimia vähäisiä muutoksia. Suunnitelma on pääpiirteissään seuraava.

Rauhan aikaisessa vahvuudessa kuljetetaan heti liikekannallepanon julistamisen jälkeen tai jo sitä ennen

I Pyöräilijäpataljoona	Tammisaareen
II Pyöräilijäpataljoona	Raumalle
III Pyöräilijäpataljoona	Poriin

Ratsuväkiprikaatin esikunta	Turkuun
Uudenmaan Rakuunarykmentti	Turkuun
Hämeen Ratsurykmentti	Laitilaan

Porin Rykmentin joukot kuljetetaan jo 2.liikekannallepanopäivänä paikoilleen, eivätkä ne todennäköisesti ehdi saada täydennystään ennen lähtöään vaan vasta uusilla sijoituspaikoillaan. Muut joukot saatetaan sodan ajan vahvuuteen garnisoonipaikoissaan ennen lähtöä. Keskityssuunnitelma on kokonaisuudessaan seuraava:

Päämaja	Helsinki
1.Divisoona	
Esikunta ja divisioonajoukot	Helsinki
Suomen Valkoinen Kaarti	Helsinki
Uudenmaan Rykmentti	Helsinki
Porin Rykmentti	Salo - Karjaa - Perniö (patl kuhunkin)
2.Divisioona	
Esikunta ja divisioonajoukot	Riihimäki
Keski-Suomen Rykmentti	Hämeenlinna
Karjalan Kaartin Rykmentti	Riihimäki
Savon Jääkärirykmentti	Lahti
3.Divisioona	
Esikunta ja divisioonajoukot	Tampere
Tampereen Rykmentti	Tampere
Pohjois-Savon Rykmentti	Viiala
Viipurin Rykmentti	Toijala
Jääkäriprikaati	
Esikunta ja prikaatijoukot	Seinäjoki
Kajaanin Sissipataljoona	Seinäjoki
Pohjanmaan Jääkäripataljoona	Seinäjoki
Kaartin Jääkäripataljoona	Vaasa

Kuten näkyy on luettelossa organisaatiomuutoksista johtuneita eroja entiseen suunnitelmaan verrattuna. Tarton rauha on aiheuttanut sen, että itärajalla ei nyt enää ole joukkoja. Yleisesikunta ei näytä ottaneen huomioon mahdollisuutta joutua kahden rintaman sotaan.[10]

Sotaväen päällikkö teki 20.7.21 muutosehdotuksen, että Päämaja siirtyisi Riihimäelle heti liikekannallepanon alkaessa. Olisi parempi heti asettua paikkaan, jossa voidaan pysyä mahdollisimman pitkään ja joka on sopivasti keskeinen. Rannikolta on todennäköi-

sesti kuitenkin varsin pian tultava pois. Suunnitelmassa Riihimäelle merkityt joukot olisi siirrettävä muualle. Myös 1.Divisioonan esikunta olisi parempi sijoittaa alunperin pois Helsingistä, joko Hyvinkäälle tai Karjaalle. - Todennäköisesti Wilkaman ehdotusta ei Yleisesikunnassa hyväksytty, ainakaan siitä ei näy asiakirjoissa mainintoja.[11]

Kansainliitto ratkaisi Ahvenanmaan kysymyksen Suomen eduksi ja 20.10.21 allekirjoitettiin sopimus alueen neutralisoimisesta ja linnoittamattomuudesta. Eduskunta hyväksyi sopimuksen joulukuussa. Puolustussuunnitelma Ruotsia vastaan ei tämän jälkeen enää ollut ajankohtainen, mutta sen kumoamisestakaan ei näy asiakirjoissa mainintaa. Ehkäpä ajateltiin antaa sen olla kaiken varalta voimassa (sivu 16).

4.316 Sotaneuvoston tilanteenarviointi 5.-6.11.23

Tasavallan Presidentti asetti 30.10.23 sotaneuvoston "antamaan lausuntonsa puolustussuunnitelmastamme ja sotavoimien järjestelystä". Neuvostoon määrättiin kenraaliluutnantit Wilkama ja Löfström, kenraalimajurit Kivekäs, Enckell, Wetzer, Åkerman, Tuntzelman ja Nenonen, eversti Malmberg, everstiluutnantti Hägglund sekä sihteeriksi eversti Spåre.[1]

Sotaneuvosto kokoontui 5.-6.11.23. Aluksi Yleisesikunnan päällikkö esitti alustuksen puolustuskysymyksestä todeten, että uhka maahamme kohdistuu vain Venäjän taholta ja että maan sen vuoksi on noudatettava rauhanpolitiikkaa. Tästä seuraa, että puolustusvoimien ainoa tehtävä on puolustaa tarvittaessa maan itsenäisyyttä ja alueellista koskemattomuutta.

Tehtävä voidaan ratkaista joko strategisen offensiivin tai strategisen defensiivin keinoin. Edellisen edellytyksenä on jokin sopiva liittoutuma ja suotuisa tilanne, mutta jos Suomi joutuu yksinään ottamaan vastaan Venäjän hyökkäyksen, on strateginen defensiivi ainoa mahdollisuus. Yleisesikunta on ottanut huomioon molemmat tapaukset ja tehnyt suunnitelmat tältä pohjalta.

Venäjän hyökkäys voi kohdistua koko itärajaan Karjalan kannakselta Jäämerelle saakka sekä etelä- ja länsirannikkoon. Uhka on suurin

Kannaksella, koska sinne johtaa runsas rautatie- ja maantieverkko Pietarista, joka on erinomainen hyökkäyksen lähtökohta lähellä rajaamme. Täällä voidaan operoida suurin voimin, kun taas Laatokan pohjoispuolella on heikkojen liikenneyhteyksien takia mahdollista käyttää vain paljon pienempiä. Siellä ei myöskään ole sellaisia tavoitteita kuin etelämpänä. Laatokalla ja sen pohjoispuolella aina Suojärven - Joensuun tasalle asti suoritetuilla sotatoimilla on kuitenkin mahdollista uhata Kannaksen puolustajien sivustaa ja selustaa.
Vihollisen lähimmät strategiset tavoitteet Kannaksen suunnalla ovat
- Viipuri, tärkeä rautateiden solmukohta, jonka valtaaminen lohistuttaisi koko Itä-Suomen puolustuksen.
- Viipurin - Hiitolan rautatie, jonka katkaiseminen erottaa toisistaan Kannaksen ja Laatokan Karjalan sekä
- Elisenvaara, jonka haltuunotto eristää Laatokan pohjoispuolella olevat joukot sisämaasta.

Laatokan pohjoispuolella ovat tärkeimmät tavoitteet
- Saimaan ja Laatokan välinen kannas, jonka kautta voidaan uhata Kannaksella olevia joukkoja ja
- Saimaan - Pielisen linjan murtaminen, jolloin voidaan uhata toisaalta etelässä, toisaalta pohjoisessa puolustautuvia joukkoja.

Vihollisen helpoin, suorin ja lyhin hyökkäyssuunta Viipuriin johtaa Länsi-Kannaksen kautta. Itä-Kannaksella toimivien joukkojen tarkoitus on uhata puolustajan sivustaa ja edetä Viipurin - Hiitolan rautatielle sekä edelleen Elisenvaaraan. Ilmeisestikin vihollinen suuntaa päävoimansa suoraan kohti Viipuria ja vain pienemmät joukot Vuoksen itäpuolelle. On arvioitavissa, että se voi hyökätä Kannakselle 8 divisioonan voimin, joista 6 Länsi- ja 2 Itä-Kannakselle. Laatokan Karjalassa vihollinen voi suunnata 3 divisioonaa Jänisjokilinjalle ja 1 divisioonan kohti Korpilahtea.

Suomen on puolustettava rajojaan aina Ahvenanmaalta Jäämerelle asti. Vihollinen on pysäytettävä mahdollisimman kauaksi rautatielinjasta Viipuri - Sortavala - Lieksa, mikä edellyttää joukkojen nopeata keskittämistä. Ottaen huomioon Pietarin läheisyyden ja puolustusalueen vähäisen syvyyden, on Kannaksella tärkeämpää kuin muualla kohdata vihollinen mahdollisimman lähellä rajaa ja pidättää sitä riittävän vahvoin voimin, kunnes liikekannallepanomme on saatu suoritetuksi ja olemme saaneet koko käytettävissämme olevan sotavoiman kuljete-

tuksi rintamalle suojaamaan edellä mainittuja strategisesti tärkeitä kohteita ja voimme mikäli mahdollista temmata aloitteen käsiimme.

Karjalan kannakselta voidaan löytää viisi puolustusasemaa, ottaen huomioon sotilasmaantieteelliset ja maastolliset näkökohdat. Seuraavassa luettelossa esitetään asemat, niiden leveydet ja kuinka paljon rintamaleveydestä on ilman luonnonesteitä:

1. Vammelsuu - Taipale	80 km,	ilman luonnonestettä 70 km
2. Vitikkala - Taipale	105 "	-"- 65 "
3. Humaljoki - Taipale	115 "	-"- 48 "
4. Nuoraa - Heinjoki - Taipale	115 "	-"- 33 "
5. Nuoraa - Heinjoki-- Käkisalmi	95 "	-"- 50 "

Pelkästään rintaman leveyden kannalta on 1. asema edullisin, mutta luonnonesteet huomioon ottaen se on huonoin. Asemat 3 ja 5 ovat näin arvosteltuina kolmannella tilalla ja suunnilleen saman arvoiset. Asemien 1 ja 2 oikea sivusta on täysin Kronstadtin ja Krasnaja Gorkan sekä vihollisen laivaston tulen alainen.

Maailmansodan kokemusten perusteella voitaneen arvioida, että meikäläinen divisioona voisi sodan ensi päivinä menestyksellisesti puolustaa noin 15 km leveää rintamaa, jos se on linnoitettu ja paljonkin leveämpää, jos sen edessä on luonnonesteitä. Tällä perusteella tarvittaisiin joukkoja edellä esitettyihin asemiin ensimmäiseen linjaan seuraavasti:

- Vammelsuu - Taipale	5 divisioonaa
- Vitikkala - Taipale	5 -"-
- Humaljoki - Taipale	4 -"-
- Nuoraa - Taipale	3 1/2 -"-
- Nuoraa - Käkisalmi	4-4 1/2 -"-

Nämä luvut pätevät suunnilleen myös talvella, edellyttäen että vihollinen ei ole varautunut talvisotaan.

Aseman, jossa aiomme pysäyttää vihollisen, on oltava niin kaukana rajalta, että siihen tarkoitetut joukot ehtivät miehittää sen ennen vihollista. Tämän vaatimuksen jättäminen huomiotta olisi karkea virhe, sillä joukkojen lähettäminen erillisinä "paketteina" vihollista vastaan johtaa väistämättä tappioon.

Vihollliselta kuluva aika tietyn puolustusaseman saavuttamiseen

riippuu sekä kuljettavasta matkasta että sen kohtaamasta vastustuksesta. Marssimatkat Pietarista eri asemiin ovat seuraavat:

- Vammelsuu - Taipale	60-70 km
- Vitikkala - Taipale	70-80 "
- Humaljoki - Taipale	80-110 "
- Nuoraa - Taipale	80-140 "
- Nuoraa - Käkisalmi	120-140 "

Ensimmäinen linja on niin lähellä rajaa, ettei vihollisen juuri tarvitse ottaa huomioon meidän viivytystämme hidastavana tekijänä, joten se voinee saavuttaa ensimmäisen linjan kolmantena tai viimeistään neljäntenä päivänä, vastaavasti toisen linjan neljäntenä tai viimeistään viidentenä päivänä. Kolmas ja taemmat asemat ovat jo niin kaukana, että vihollisen on otettava huomioon suojajoukkojemme viivytystaistelun hidastava vaikutus sekä etenemiseen että jälkikuljetuksiin. Tässä viitataan asemien vasenta sivustaa suojaaviin vesistöesteisiin, joilla vain muutamia ylityskohtia. Vihollisen voi näinollen olettaa saavuttavan kolmannen aseman aikaisintaan kolmantena - kuudentena päivänä, neljännen ja viidennen aseman viidentenä - yhdeksäntenä tai kymmenentenä päivänä. Aikamäärät tarkoittavat tietenkin asemien oikean sivustan kauimpana sijaitsevia paikkoja.

Vähin määrä joukkoja , joka on tarpeen jonkin aseman puolustamiseen sodan ensi päivinä on 3 1/2 divisioonaa - rauhan aikaisen armeijamme vahvuus. Sen saaminen sotakelpoiseksi vaatii liikekannallepanon. Tämä vie jalkaväen pääosalta 4 päivää ja tämän siirtyminen puolustusasemaan 2-3 päivää. Päävoimien keskittäminen mihinkään puolustusasemaan ei voi tapahtua kuin aikaisintaan kuudentena päivänä.

Emme siis voi laskea ehtivämme saada rauhan ajan joukkojamme ensimmäiseen tai toiseen asemaan, jotta se voisi suojata sodan ajan kenttäarmeijamme liikekannallepanoa ja keskitystä, mitä kaikkialla pidetään rauhan ajan puolustusvoimien tehtävänä. Niukin naukin ne ehtivät kolmanteen asemaan, mutta melko varmasti neljänteen tai viidenteen, minne ne siis varmuuden saamiseksi olisi suunnattava. Nämä asemat ovat kuitenkin kovin lähellä suojattavia kohteita ja puolustuksen kannalta epäedullisempia kuin Humaljoki - Taipale asema. Tämän vuoksi onkin Yleisesikunta jatkuvasti ponnistellut edellytysten luomiseksi tämän aseman saavuttamiseen ennen vihol-

lista. Näitä edellytyksiä ovat joukkojen tarkoituksenmukainen sijoitus, liikekannallepanon vaatiman ajan lyhentäminen, eräiden joukkojen pitäminen lisätyssä rauhan ajan vahvuudessa, keskitykseen menevän ajan lyhentäminen mm. rautatiestöä kehittämällä kiirehtien Koiviston ja Sortanlahden ratojen rakentamista, Kannaksen tiestöä parantamalla ja muuttamalla Savon Jääkärirykmentin polkupyöräjoukoksi. B-joukot voidaan saada nopeammin käyttöön suojeluskuntien avulla ja uusimalla divisioonien kuormastot. Suojajoukkoja on kehitetty viivytyksen tehostamiseksi. Tämä on tapahtunut nimenomaan suojeluskuntien avulla, jotta A-joukkojen päävoimia ei liiaksi pienennettäisi.

Pelkkä ajan säästö ei riitä. On ryhdytty myös Humaljoki - Taipale aseman puolustuksen lujittamiseen linnoittamalla ja samaa tarkoittaa elävän voiman säästäminen konetuliaseita lisäämällä. Joukkojen liikkuvuuden parantamiseksi on pyritty saamaan polkupyöriä tietyille joukoille.

Jos Yleisesikunnan edellä esitetyt toimenpiteet johtavat tulokseen ja toiveet toteutuvat, lisääntyvät mahdollisuudet Humaljoki - Taipale aseman saavuttamiseen. Koska kuitenkin on varauduttava epäonnistumiseenkin, on alettu linnoittaa myös Nuoraa - Taipale asemaa.

Kuten edellä selostetusta ilmenee, tulee A-joukkojen tehtävä olemaan varsin passiivinen, puolustustaistelu pääasemassa kunnes koko kenttäarmeija on saatu keskitetyksi. B-joukkojen saapuminen helpottaa tilannetta ja mahdollistaa aktiivisemman puolustustaistelun.

Laatokan pohjoispuolella on melkoinen ero puolustustaistelulla linjan Suojärvi - Korpiselkä - Joensuu pohjois- ja eteläpuolella. Laatokan - Suojärven välille tulee idästä 4 tietä, mutta vihollisen mahdollisuudet niiden käyttämiseen nopeassa offensiivissa ovat rajalliset. Muurmanin rata on vihollisen ainoa jälkikuljetus- ja huoltoreitti ja etäisyydet sieltä rajalle ovat seuraavat:

- Manssilaan noin 110 km Lotinanpellosta,
- Käsnäselkään noin 120 km Petroskoista,
- Mäköinselkään noin 100 km Kontupohjasta ja
- rajanylityspaikkaan Porajärveltä etelään, noin 110 km Kontiovaarasta (tarkoittanee Karhumäkeä, kumpikin käännös venäjän kielestä on mahdollinen).

Rajalta on vielä 120 - 160 km ensimmäiselle merkittävälle strategiselle tavoitteelle, Sortavalan - Lieksan rautatielle. Alue on aina Impilahden - Suistamon - Korpiselän tasalle saakka metsäistä ja soista, harvateistä erämaata. Kun vielä Itä-Karjalan väestö on venäläisiä kohtaan vihamielistä, seuraa siitä, ettei vihollinen voi käyttää vahvoja voimia. Joukkojen keskitys on hidasta ja vaatii suuria valmisteluja. On mahdollista, että vihollinen yrittää helpottaa operaatiotaan maihinnousulla Laatokan pohjoisrannalle, joka tapauksessa se käyttää Laatokkaa kuljetuksiin. Pääoperaatiot merkittävin voimin tulevat siis tapahtumaan alueen eteläosissa. Todettakoon vielä, että venäläisillä on viime aikoina ollut suunnitelmia rakentaa rautatie Suomen rajalle ja sitten jatkaa sitä rajan suuntaisena. On jo havaittu heidän aloittaneen suunnitelmansa toteuttamisen.

Meidän on tällä suunnalla yritettävä torjua vihollinen mahdollisimman kaukana rautatiestä. Vihollisen vaikeuksien vuoksi se on kin helpompaa kuin Kannaksella, ainakin käytettävissämme olevan ajan suhteen. Patterilla vahvennettu pataljoona kullakin tiellä kyennee viivyttämään vihollista pitkähkön ajan. Lisäksi tarvitaan pieni reservi maihinnousujen torjuntaan. Mainitut pataljoonat ehtivät linjalle Uuksu - Uomaa - Loimola - Suojärvi jo viidentenä tai kuudentena päivänä ja patterit pari kolme päivää myöhemmin. Kun vihollinen tuskin ehtii tänne saakka ennen meitä, on mainittu linja valittu puolustusasemaksi, mutta suotuisissa oloissa se voidaan työntää Vitelen - Tulomajärven tasalle. Ylivoimainen vihollinen saattaa pakottaa joukkomme perääntymään ja tämän vuoksi on ryhdytty linnoittamaan linjaa Jänisjoki - Tolvajärvi, joka nojaa vahvoihin luonnonesteisiin. Varmistamaan joukkojen ehtimisen Uuksun - Suojärven linjalle käytetään suojajoukkoina polkupyöräpataljoonaa ja suojeluskuntia. Yleisesikunta on tehnyt esityksiä liikenneyhteyksien parantamiseksi, mm. rautateiden rakentamiseksi Sortavalasta Salmiin ja Leppäsyrjästä Koirinojalle. Puolustusministeriölle on ehdotettu 3.Divisioonan muuttamista kokonaisuudessaan polkupyöräjoukoiksi liikkuvuuden parantamiseksi.

Suojärven pohjoispuolella johtaa vain yksi kunnollinen tie Repolasta Lieksaan, jonne on matkaa Muurmanin radalta noin 300 km. Venäläiset tosin suunnittelevat rautatien rakentamista Uhtualle. Suomen puolella on hyvät maantiet Liusvaaraan, Kuhmoon, Suomussalmelle, Kuusamoon ja Kuolajärvelle (Sallaan), mutta näistä pai-

koista ei vähäisiä polkuja lukuun ottamatta ole yhteyttä Venäjän puoleiseen tieverkkoon. Talviteitä sensijaan on, joten aluetta ei voida jättää puolustamatta. Strategisesti uhanalaisempi on alue Liusvaarasta Suomussalmelle kuin sieltä Jäämerelle, koska edelliseltä vihollinen voi päästä joukkojemme sivustaan tai selkään. Hyökkäys maan pohjoisimmassa osassa saattaa tähdätä sen erottamiseen eteläosasta, millä olisi vahva moraalinen vaikutus. Se pakottaisi meidät käyttämään joukkoja tämän alueen puolustukseen, mikä taas vähentäisi voimiamme tärkeämmillä alueilla.

Kun vihollinen täällä siis tuskin voi käyttää suuria joukkoja, Yleisesikunta on laskenut tultavan toimeen 1 1/2 divisioonalla, jotka toivotaan saatavan ajoissa rajalle ja jotka ryhtyvät aktiiviseen toimintaan tarkoituksena saada aikaan kansannousu Itä-Karjalassa ja sitten painostaa vihollista pohjoisesta käsin, mikä helpottaisi tällä suunnalla olevia joukkojamme.

Kuten jo mainittiin, voi vihollinen yrittää maihinnousua Laatokan pohjoisrannalle, tavoitteina Sortavala, Elisenvaara ja Hiitola, vaikeuttaakseen puolustustamme Kannaksella tai Laatokan Karjalassa tai jopa murtaakseen sen. Laatokalle on jo rakennettu rannikkolinnakkeita, mutta näiden lisäksi tarvittaisiin laivasto, jota tosin Tarton rauhansopimus rajoittaa, sekä reservejä linjalle Hiitola - Sortavala.

Vihollinen voi uhata myös meren rannikoita, joko tukeakseen Kannaksella operoivaa armeijaansa taikka strategisena sotatoimena, tavoitteena Lahden - Viipurin rautatie. Kohteena olisi tällöin rannikko Perniön - Virolahden välillä. Myös muualla ovat maihinnousut mahdollisia, mutta venäläisten vähäiset resurssit huomioon ottaen voimme rajoittaa puolustuksemme alueelle Hanko - Virolahti. Rannikkolinnoitusten ja laivaston lisäksi tarvitaan lukuisasti rannikon valvontajoukkoja sekä reservejä rautateiden solmukohtiin. - On oltava joukkoja myös sisäisen järjestyksen ylläpitämiseen.

Tämän orientoivan selostuksensa jälkeen Enckell esitti käsityksensä vaikean puolustusprobleemin ratkaisemiseen käytettävissä olevilla minimaalisilla resursseilla. Rannikon valvontaan ja puolustukseen tarvitaan melkoiset voimat sekä maalla että merellä, mutta tämän lisäksi pitäisi olla vähintään 12 divisioonaa, jotta rajoja voitaisiin puolustaa aktiivisesti. Yleisesikunnalla on kuitenkin vain 7, joista vähemmän kuin puolet on olemassa rauhan aikana. Li-

säksi vielä A-divisioonat ovat vajaita eikä niillä ole riittävästi nykyaikaisia jalkaväen aseita ja tykistöä. Myös puuttuu kuormastoja ja talvivarusteita. Upseerikaaderit ovat heikot. Armeijajoukkoja ja niiden kalustoja on niukasti. B-divisioonilla ei ole automaattiaseita eikä tykistöä ja niiden päällystökaaderit ovat hyvin niukat. Puolustusprobleemi olisikin aivan toivoton, ellei meillä olisi suojeluskuntajärjestöä, jonka isänmaallinen uhrivalmius armeijan auttamiseksi on ihailtava. Se on ottanut vastatakseen sisäisestä järjestyksestä, mihin tarvitaan kymmeniä tuhansia miehiä, lisäksi se auttaa liikekannallepanossa ja hoitaa ensimmäisinä päivinä koko etappipalvelun armeijan selustassa. Kaiken tämän päälle se on asettanut armeijan johdon käyttöön 27000 miestä, jotka ovat valmiit ase kädessä kohtaamaan vihollisen maan rajoilla. Ilman suojeluskuntia ei myöskään rajojen vartiointia Laatokasta pohjoiseen voitaisi suorittaa.

Yleisesikunta pyrkii ensisijaisesti saamaan puolustuksen pitäväksi vaarallisimmalla suunnalla, Karjalan kannaksella ja on suunnannut tänne 6/7 varsinaisesta kenttäarmeijasta ja melkein 4/5 vakinaisista joukoista. Loput on varattu toiseksi tärkeimmälle sotanäyttämölle, Laatokan ja linjan Suojärvi - Joensuu väliselle alueelle. Vähemmän tärkeät rintaman osat, ainakin toistaiseksi, Suojärveltä Jäämerelle sekä Suomenlahden ja Pohjanlahden rannikot on kokonaan jätetty suojeluskuntajoukkojen varaan, jotka alistetaan sotilasjohdolle. Näitä joukkoja on yhteensä 21500 miestä, joista 5000 varataan itärajalle ja 16500 rannikon puolustukseen.

Tämän jälkeen Enckell selosti puolustussuunnitelmat V.K.1, 2 ja 3 siten kuin ne on edellä esitetty (V.K. 1 - 3, sivut 186 -226 ja suojeluskuntien osuus itärajan ja rannikon puolustuksessa sivut 147 - 155). V.K.2:sta ei mainittu lainkaan sen alkuperäistä, varsin passiivista versiota. Jo esityksensä alussa Enckell mainitsi, että strateginen offensiivi, siis V.K.3, saattoi tulla kysymykseen vain poikkeuksellisen edullisten olosuhteiden vallitessa. Ruotsin keskitystä ei nyt mainittu lainkaan, sehän ei ollut enää ajankohtainen.

Loppulausuntonaan hän esitti, että puolustuskysymyksemme kuuluu vaikeimpiin mitä jokin maa voi joutua ratkaisemaan. Tehtäviä on monia ja keinoja vähän, kaikki eivät suinkaan ensiluokkaisia. Pahinta olisi kuitenkin heittäytyminen toivottomuuteen. Me voimme

ankaralla työllä luoda hyvät edellytykset menestykselliseen puolustukseen. Ensimmäinen ehto on, että meillä on puolustuslaitos, joka organisaationsa, varustuksensa ja päällystönsä puolesta pystyy täyttämään tehtävät, jotka nykyään kaikkialla rauhan ajan puolustusvoimille asetetaan, nimittäin suojata rajoja, kunnes koko sodan ajan armeija on saatu keskitetyksi. Niiden toinen tehtävä on muodostaa niin suuri sodan ajan kenttäarmeija kuin maan henkilöstö- ja materiaaliresurssit sallivat. Meidän ei siis tule pyrkiä vain B-joukkojen muodostamiseen, vaan myös uusien divisioonien perustamiseen niin pian kuin reservit sen mahdollistavat. Tehtävän täyttämisen kolmas edellytys on, että vähäisen elävän voimamme teho moninkertaistetaan antamalla sille nykyaikainen varustus, lisäämällä joukkojen liikkuvuutta, parantamalla tieverkostoa ja linnoittamalla puolustusasemia. Neljäs edellytys on tarvettamme vastaavat meri- ja ilmavoimat. Viides eikä vähiten tärkeä edellytys on, että jo rauhan aikana rakennamme puolustustarpeitamme vastaavan teollisuuden ja varaudumme tämän ja koko maan resurssien liikekannallepanoon.

Sotaneuvosto oli yksimielinen siitä, että puolustuksen painopisteen on oltava Karjalan kannaksella, mutta Yleisesikuntaa moitittiin pääsuunnitelman, V.K.1:n, liiallisesta passiivisuudesta. Parannuksena ehdotettiin
- Kronstadtin saartamista (blokaadia),
- puolustuksen sijoittamista linjalle Vammelsuu - Taipale,
- Kiviniemen sillanpään muodostamista hyökkäyksen lähtöasemaksi,
- puolustusaseman työntämistä Vuoksen eteläpuoliselle järvilinjalle edullisemman hyökkäyslähtöaseman saamiseksi kuin aseman eteläosa ja
- suojajoukkojen vahventamista; ehdotettiin 12-13 pataljoonaa ja 6 patteristoa taikka noin kolmasosa rauhan ajan joukoista.

Enckell puolusti kantaansa. Ehdotettukaan määrä suojajoukkoja ei riitä pitämään hallussa Vammelsuu - Taipale asemaa. Seurauksena yrityksestä olisi vain joukkojemme tuhoutuminen erillisinä "paketteina". Tärkeämpää kuin tietyn rajaseudun puolustaminen on koko maan turvaaminen siten, että rauhan ajan joukot mahdollistavat koko kenttäarmeijan keskittämisen ja tähän sopii juuri Humaljoki - Taipale asema. Offensiivista toimintaa vastaan puhuu käytettävissämme olevien voimien heikkous. Jo Kiviniemen sillanpään pitäminen vaatisi kokonaisen prikaatin. Hyökkäystä varten Pietariin olisi

joukot ryhmitettävä uudestaan ja tärkeintä on ensin saada puolustus pitäväksi ja se on mahdollista vain esitetyllä linjalla. Vammelsuu - Taipale asemaan ei joukkoja ehditä saada ja sen oikea sivusta on vihollisen raskaan tykistötulen alaisena sekä rannikkolinnakkeilta että laivoilta. Kronstadtin saartaminen vaatisi avomerilaivaston eikä meillä ole edes rannikkolaivastoa; tehtävä olisi mahdollinen vain suurvallalle.

Keskustelun päätökseksi hyväksyttiin seuraava lausuma: "Sotaneuvosto haluaa saada selvitetyksi, eikö olisi keksittävissä sellainen järjestely, joka mahdollistuttaisi rintamaanmarssin lähempänä rajaa kuin mitä nykyinen suunnitelma edellyttää, tai ainakin sellainen järjestely, joka antaisi entistä paremmat takeet nykyisen rintamaanmarssilinjan saavuttamisesta sotatapauksessa V.K.1".

Enckell esitti myös neuvostolle, että Tasavallan Presidentille ehdotettaisiin erityisen "puolustusvalmistelukomissionin (försvarsberedningskomission)" perustamista. Neuvosto päättikin lausua toivomuksen, "että puolustuskysymyksen valmistelua varten koko laajuudessaan olisi asetettava "puolustusvalmistelukunta", jonka jäseniksi kutsuttaisiin myös sopivia henkilöitä sotalaitoksen ulkopuolelta, mieluimmin Valtiopäiviltä". Esitys tarkoitti myös maanpuolustuksen aiheuttamien kustannusten ja niiden rahoittamisen tutkimista. Ehdotus johtikin "puolustusrevisionikomitean" nimittämiseen 26.11.23 (sivu 65).[2]

4.32 KARJALAN KANNAKSEN PUOLUSTUSASEMAT

4.321 *Pääasema*

Kenraali Enckell oli heti Yleisesikunnan päälliköksi tultuaan ryhtynyt tarkistamaan puolustussuunnitelmia (sivu 174) ja vaihtanut Kannaksella 1.Divisioonan oikealle ja 2.Divisioonan vasemmalle sekä lisäksi vielä siirtänyt puolustusaseman oikeaa siipeä taemmaksi. Divisioonat joutuivat nyt muuttamaan täydellisesti omat suunnitelmansa. Yhtymien lisäksi tiedustelua suoritti ranskalainen sotilaskomissioni (sivu I 149). Erityisen tärkeäksi tuli everstiluutnantti Gros-Coissyn osuus asemien suunnittelussa, mutta siihen ottivat osaa myös sotilaskomission kohtaja, eversti Gendre ja eri aselajien edustajat, varsinkin tykistö- ja panssariupseerit.

Lähteistä ei ilmene missä määrin divisioonat olivat syksyn mittaan tiedustelleet puolustusasemiaan. Joulukuun puolivälissä 1919 suorittivat "yleistutkimuksen upseerit ja insinöörit, joista toiset edustivat ylijohtoa ja sitä suurta yksikköä, jonka tehtäväksi on annettu mahdollisuuden varalta puolustaa asemaa, ja joista toiset taas ovat erikoisemmin määrätty tutkimaan tämän organisatsionin teknillistä toteuttamista". Suurella yksiköllä tarkoitettaneen yhtymää, tässä tapauksessa 1.Divisioonaa, jonka puolustusasemaa nyt tiedusteltiin. "Teknillistä **toteuttamista**" edusti everstiluutnantti Gros-Coissy, joka laati tutkimuksesta laajan muistion. Käännöksen "organisatsioni" olisi nykykielellä puolustuksen järjestely. - Vastaava tiedustelu rautatien - Laatokan välisellä lohkolla suoritettiin tammikuussa 1920.

Tiedustelun tarkoituksena oli laatia aluksi puolustuksen yleissuunnitelma ja kun olisi saatu määritetyksi "aseman yleisdispositivi" eli sijainti pääpiirteittäin, seuraisi lisätutkimuksia, joiden perusteella syntyisi yksityiskohtainen suunnitelma. - Gros-Coissy huomauttaa lisäksi, että tiedustelun tulokset ovat niukat, koska vuodenajan takia "päivät ovat erittäin lyhyet ja liikkuminen vaikeata ja hidasta". Työtä ei myöskään voitu jakaa, sillä kysymyksessä oli yleistutkimus, jossa tarvittiin koko tiedusteluosaston asiantuntemusta.

Tiedustelun tuloksena päädyttiin seuraaviin "vastustuskeskuksiin":
- Humaljoki,
- Kolkkala ja sen etupuolella noin kilometrin päässä Lattulassa

oleva "etuvarustus",
- Näykki ja sen etupuolella etuvarustukset Kuolemajärven sillalla ja Taatilassa Hatjalahdenjärven länsirannalla,
- Kolmikesälä - Hylkeälä - Lippola,
- Karhula,
- Summa,
- tukikohta Summajärven itäpuolella olevalla harjanteella (Talvisodan aikainen "Lähteen lohko"),
- Galitsinan (Leipäsuon aseman) vastustuskeskus,
- tukikohta Galitsinan ja Muolaanjärven välillä, harjanteella Kattilaojan ja Saaretjoen välillä.

Vaikka 1.Divisioonan vasen raja oli Peronjoki, tutkimus ulotettiin Muolaan seuduille asti, "jotta yhteys vielä tutkimattoman itäpuolella olevan sektorin kanssa olisi mahdollisimman hyvin turvattu". Edellä olevan luettelon viimeinen tukikohta kuului jo naapuridivisioonalle.

Koska puolustusrintama oli 38 km pitkä ja divisioonalla oli käytettävissään vain 4000 kivääriä sekä 54 kevyttä ja 54 "järeätä" konekivääriä, "olisi uhkarohkeata ja järjetöntä koettaa ainoastaan näillä apuneuvoilla turvata puolustus yhtäjaksoisella tulilinjalla". Ensiksi oli miehitettävä "alueen oleelliset kohdat, s.o. vastustuskeskukset ja välipaikkoja on vartioitava ratsu- tai jalkaväkipatrulleilla". Muistiossa on ote ranskalaisesta ohjesäännöstä, jonka mukaan vastustuskeskus voi puolustautua pitkään saarrettunakin ja siten huomattavasti helpottaa vastahyökkäystä.

Vastustuskeskus koostuu "puolustussaarekesikermästä", johon kuuluu vaihteleva määrä saarekkeita, myöhemmin niitä kutsutaan tukikohdiksi. Ne ovat yhteistoiminnassa keskenään, mutta kykenevät myös puolustautumaan itsenäisesti. Vihollisen hyökkäyksen alettua on johdon määrättävä, "mitä rintaman osia on lujitettava, sekä syvyysorganisatsionin että sivuilla olevien naapuriorganisatsionien kanssa vallitsevan yhteyden kautta".

Luku "Johdon järjestely" määrittelee käytetyn sanaston:
- taisteluryhmä, yleensä puolijoukkue,
- tukikohta, useiden taisteluryhmien yhdistys, yleensä yksi komppania ja aina pieni reservi,
- vastustuskeskus, useita tukikohtia leveys- ja syvyysjärjestyksessä, säännöllisissä oloissa yksi pataljoona; silla on aina peräänn-

tymispaikka,
- asema käsittää yhdistetyt vastustuskeskukset.
"Johdon organisatsionitehtäviin kuuluu vastustuskeskuksien ryhmitteleminen niiden taktillisten ominaisuuksien ja liikenneverkon nojalla, jotta voitaisiin määrätä sektorit" (vrt. sivu 254).

Muistiossa seuraa selostus edellä mainituista vastustuskeskuksista. Kustakin esitetään lyhyt kuvaus, ilmoitetaan sen valintaan johtaneet syyt ja luetellaan siihen kuuluvat tukikohdat. - Kahdella naapurivastustuskeskuksella on aina yhteinen etuvartio.

Humaljoen vastustuskeskuksesta todetaan, että sen on oltava yhteistoiminnassa Humaljoen rannikkopatterin kanssa ja myös torjuttava vihollisen maihinnousuyritykset.

Näykin vastustuskeskukseen kuuluvan Kuolemajärven etuvarustuksen etupuolella oleva noin 50 metrin pituinen silta on hävitettävä. Se voi tapahtua räjäyttämällä, mitä varten tarvitaan "ennakolta valmistettava yhtäkkiä kokoonpantava laite ylikulkutien hävittämiseksi", tai myös polttamalla.

Summan "varustussikermä" on molemmin puolin Viipurin - Pietarin maantietä, itäpuolella olevasta suosta Summajokeen lännessä. Kylän eteläpäässä on "etupuolustusvarustus", jonka tarkoituksena on mahdollisimman kauan estää vihollista tulemasta esiin metsistä". Pääpuolustusvarustus on kylän keskiosan tasalla, maaston korkeimmalla kohdalla. "Perääntymispaikka" on "paikkakunnan pohjoispuolella siellä päin, missä tie häviää metsiin". Kylän asumukset on hävitettävä, jotta "eri linjojen ampumakentillä ei olisi mitään esteitä".

Aseman miehitys on laskettu sen mukaan, että käytettävissä on 3 rykmenttiä á 3 pataljoonaa. Muistion liitteenä on rykmenttien komentajien tekemä ehdotus joukkojen ja "automatisten aseiden" jaoksi. Siihen on Gros-Coissy tehnyt omia huomautuksiaan: miehitys on paikoin "riittämätön", paikoin "hyödytön". Konetuliaseitten määrä on hänestä liian pieni. Rykmenteillä on yhteensä 54 "järeätä" ja 54 kevyttä konekivääriä. Komentajien ehdotuksen mukaan niitä tarvittaisiin edellisiä 83 ja jälkimmäisiä 59. Gros-Coissy laskee tarpeeksi 72 raskasta ja 162 kevyttä konekivääriä. Aseman metsäisyyden vuoksi olisi tarkoituksenmukaisempaa varata keveitä konekivääreiä kuin raskaita, jotka tulevat käyttöön aukeilla. "Oli miten oli, nykyään käytettävissä olevien automatisten aseiden lukumäärä

on riittämätön ehdotettua puolustusorganisatsioria varten", Gros-Coissy päättää lausuntonsa.

Tykistörykmentin komentaja puolestaan on tehnyt ehdotuksen tykistön sijoitukseksi, mutta Gros-Coissyn mielestä sitä on tarkistettava, "sillä se on todennäköisesti laadittu hyvin ylimalkaisten perusteiden mukaan", se jopa "näyttää olevan hiukan ilmassa". Tutkimuksen mukaan olisi "osoittautunut silmiinpistävän hyödylliseksi" asettaa tiettyihin paikkoihin "pysyväinen tykistö, mikä sijoitetaan pattereihin, joiden rakennustapa riippuu ilmeisesti niistä rahalähteistä, joita voidaan käyttää". Aluksi kävisi puinenkin lavetti. Ehdotukseen sisältyy seuraava tykistö:
- Galitsinan vastustuskeskukseen kaksi 6" pikatykkiä, "joiden tulisi pommittaa etäältä rautatietä ja jokaista panssarijunaa, joka liiaksi lähestyisi, sekä pitää Peronjoen siltaa tykkitulen alla siinä tapauksessa, että miinalaite ei toimisi ja pommittaa työmiehiä, jotka mahdollisesti koettavat korjata siltaa".
- Kolkkalan vastustuskeskukseen sijoitetut 6" tykit voisivat tulittaa Kuolemajärveä ja sen ympäristössä olevaa tiestöä; erityisesti Kuolemajärven ja Hatjalahdenjärven välisen kapeikon tulittamista varten asetettaisiin kaksi 6" pikahaupitsia kapeikosta 2 km luoteeseen. Todettakoon, että kiinteätä tykistöä ei Kannaksen maarintamalle sijoitettu lainkaan, lukuunottamatta Vuoksen - Suvannon linjan pienikaliiperisia tykkejä sekä yhtä Muolaan kannaksella olevaa 75 mm:n tykkiä. Tosin niitä usein myöhemminkin esitettiin. - Kesällä 1919 oli Mälkölään, Kiviniemeen ja Taipaleeseen sijoitettu ns. "suojeluskuntien asemapatterit", mutta nekin poistettiin vuonna 1921 (sivu 266).

Tiedusteluosasto tutki myös tieyhteyksiä, sillä "voittopuoli puolustuksen hyväksi tulee hyvin nopeaan havaittavaksi, jos sillä on käytettävissä hyvä tieverkko". Todettiin, että tienparannustyöt olivat jo monin paikoin käynnissä, mutta tarvittaisiin myös uusia, nimenomaan rintamansuuntaisia teitä. Nämä tekisivät mahdolliseksi joukkojen nopean siirtelyn sivuille päin siinä tarkoituksessa, että äkkiä hyökätään vihollisen kimppuun, jos se yrittäisi tunkeutua vastustuskeskusten väliin. Se tulisi harhaan vietynä epävarmaksi ja neuvottomaksi".

Keski-Euroopan olosuhteisiin viittaa toteamus, ettei tiedustelun aikana ollut huomattu "tärkeitä tähystyspaikkoja" alueen metsäi-

syydestä johtuen. Mainitaan kuitenkin näköalat Kolkkalasta Kuolemajärven koillisrannalle sekä Karhulasta Summaan ja päinvastoin. Mahdollisesti voitaisiin löytää jokin tähystyspaikka soiden keskeltä Galitsinan ja Muolaan väliltä.

Johtopäätöksinään suoritetusta tutkimuksesta Gros-Coissy toteaa, että "täydellisen puolustusorganisatsionin tulee käsittää vähintäinkin 2 pääasemaa" sekä väliasemat eli "bretelles" (=sulkulinjat). Nämä "ovat rintamaa vastaan kohtisuorassa olevia juoksuhautoja, jotka on siten tehty, että jalkaväelle ja konekivääreille voidaan niitä myöten hankkia ampumatarpeita". Tällainen "organisatsionityö on aina suoritettu ja suoritetaan aikaa myöten sillä sen suorittaminen yhdellä kertaa vähässä ajassa vaatisi valtavia summia". Nyt on kysymyksessä "jättiläismäinen yritys toteutettavaksi vaikeakulkuisella seudulla käytettävissä olevien aineellisten apuneuvojen ollessa sitäpaitsi niukat".

Yleissuunnitelma jätetään nyt johdon ratkaistavaksi. Se tyydyttää "rajoitetun puolustusorganisatsionin" vaatimukset, mutta suunnittelua on jatkettava jaksoissa ja määrättävä kiireellisyyden mukaan, missä järjestyksessä työt on tehtävä. Tarkoituksena olisi rakentaa asema, joka pysäyttäisi vihollisen ja pakottaisi sen "juoksuhautasotaan odotettaessa, että maalla on vuorostaan käytettävissä mahtavampia keinoja kuin vihollisella".

Sotilaskomission johtaja, eversti Gendre, yhtyi Gros-Coissyn käsityksiin. Kunhan rintama ensin on tutkittu Laatokkaan saakka ja laadittu yleissuunnitelma, Gros-Coissy tutkii tarkemmin kaikki vastustuskeskukset ja tekee niistä yksityiskohtaiset suunnitelmat, jotta työt voitaisiin vuodenajan salliessa aloittaa samanaikaisesti kaikkialla. Tämän tulisi tapahtua rintamavastuussa olevan divisioonan "jalkaväen ja insinöörikunnan upseerien johdolla". Gros-Coissy on saanut käskyn laatia myös materiaaliluettelot tulevia töitä varten ja tarveaineet pitäisi kuljettaa työmaille ajoissa "asiasta intresseerattujen divisioonien myötävaikutuksella siten, että kaikki on valmiina töiden aloittamista varten ensimmäisinä kauniina päivinä".

Ylläolevassa muistion selostuksessa on runsaasti suoranaisia lainauksia, koska ne antavat kuvan sekä tuon aikaisesta kielenkäytöstä yleensä että erityisesti sotilasterminologiasta. On kuitenkin otettava huomioon, että Gros-Coissy kirjoitti muistion ranskaksi

eikä kääntäjän ammattitaitoa voitane pitää parhaana mahdollisena.[1]

Kannaksen itäosan tutkimus rautatiestä Laatokkaan tapahtui 9.-11.1.20 ja sitä koskeva muistio on päivätty 29.1.20. Siitä ei ilmene, että nyt olisi ollut mukana suomalaisia komentajia. Myöhemmin Viipurin Rykmentille annetut ohjeet viittaavat siihen, ettei rykmentti ollut aikaisemmin tutustunut Gros-Coissyn suunnitelmaan.

Tässä muistiossa ei käsitellä edellisessä olleita yleisluontoisia asioita, vaan ryhdytään heti selvittämään alueen luonnetta, joka todetaan täysin erilaiseksi kuin länsiosan. Viimemainittu on vastustuskeskusten linja, välillä aukkoja, jotka ovat "kautta vuoden enemmän tai vähemmän kuljettavassa kunnossa eri aselajeille". Itäosa on vesistölinja, joka kesäaikana on hyvin tehokas este. Talvella vesistöt jäätyvät ja "siten ovat ylikulkukohdat hyvin lukuisat etenkin jalkaväkiosastoihin nähden", mutta "kolonnat, kuormastot ja rattaat eivät voi yrittää mennä näiden jääpintojen yli antautumatta suurille vaaroille alttiiksi". Tässä Gros-Coissy viittaa Austerlitzin taistelun kokemuksiin vuonna 1805.

Koska aikaisemmin on käsitelty puolustusta aina Muolaanjärveen asti, selostus alkaa nyt Muolaasta.

"Muolaan puolustusalue" on kannas Muolaanjärven ja Äyräpäänjärven välillä. Luonnonesteinä kannaksella ovat Muolaanlampi ja siihen Muolaanjärvestä laskeva "matala 6 - 10 m. leveä joki, joka aina tuottaa vastustusta hyökkääjälle, mutta ei voi itsessään taata minkäänlaista turvallisuutta vasemman rannan puolustajille". Joen itäpuolella on mäkimaastoa, josta käsin joki on hyvin näkyvissä. Maastoa tutkittuaan Gros-Coissy päätyi panemaan tähän mäkimaastoon vain valvontalinjan noin puolentoista - kahden kilometrin päähän joesta. Varsinaista puolustusasemaa ei tänne ollut edullista sijoittaa, koska etumaasto oli metsäistä, asema olisi tullut pitkäksi ja sen takana olisi joki. Pääasema tuli siis joen länsirannalle ja sen taakse noin puolen kilometrin päähän "reduttilinja" (tukilinja). Näiden väliin tuli vielä bretelli eli sulkulinja. Joen itäpuolelle, maantien pohjoispuolella olevaan kukkulamaastoon tuli eteentyönnetty tukikohta, miehityksenä kivääri komppania ja miinanheittäjäosasto. Loput kannasta puolustavasta pataljoonasta sijoitettiin länsirannalle.

Joen estearvon lisäämiseksi piti sen uomaan tehdä "yhtäjaksoinen

paaluaita", jos aika ja käytettävät välineet tekevät sen mahdolliseksi. Joki piti koettaa saada tulvehtimaan useilla sen poikki sijoitetuilla esteillä.

"Mälkölän puolustusalue" käsittää Salmenkaitajoen ja Äyräpäänjärveen pistävän Sikniemen erillisen tukikohdan. Puolustukseen on suunniteltu pataljoona, josta kaksi komppaniaa joen pohjoisrannalle, 7 kilometrin levyiselle rintamalle ja yksi reserviin. Joen eteläranta on avointa ja vesiperäistä, joten se yhdessä 20-40 metriä leveän joen kanssa antaa sekä hyvän ampuma-alan konetuliaseille että on vaikeasti ylitettävä este. Molemmat sivustat ovat kuitenkin metsäiset, joten niihin on suunniteltu "etumurrostuksia". Joen yli johtavat sillat on hävitettävä, mutta läntisimmän, päämaantien sillan arkut ovat graniittilohkareista, "joiden tuhoamista miinoilla ei voida ajatella", joten on tyydyttävä puurakenteiden polttamiseen. Koko jokivarteen on saatu yhtenäinen konekivääärien tulivyöhyke. Sikniemen tukikohtaan on suunniteltu 2 taisteluryhmää ja 2 konekivääriä. Ottaen huomioon laajan aukean, joka tarjoaa hyvät tähystysmahdollisuudet, on painotettu tykistön tehtävää puolustuksessa, sen tulee "voida aikaansaada esteitä joen etelärannalle".

Tässä ensimmäisessä tammikuussa suoritetussa tiedustelussa Gros-Coissy esittää Vuoksen - Suvannon linjalta vain Kiviniemen ja Taipaleen puolustuksen yksityiskohtaisesti. "Järvien puolustus" on tässä vaiheessa jätetty "ratsuväkipatrullien" ja tykistön tulen varaan.

"Kiviniemen alueen ja siltojen puolustus" on suunniteltu pelkästään sillanpääasemaksi joen eteläpuolelle. Siihen kuuluu neljä linjaa:
- "silmälläpitolinja",
- ensimmäinen vastustuslinja,
- tukilinja ja
- perääntymislinja.

Silmälläpitolinja tarkoittaa valvontalinjaa Hotokan - Röykkylän tasalla noin "3,700 m jokileikkauksesta eteenpäin". Sen pituus on 6 km ja niinollen liian pitkä käytettävissä oleville kahdelle pataljoonalle. Ensimmäinen puolustuslinja on vain muutamia satoja metrejä taempana eikä paljoakaan lyhyempi, mutta tarjoaa paremman ampuma-alan konetuliaseille ja seuraa pitkästi Saijanjokea. Tuki-

linja on vajaan kilometrin taempana ja perääntymislinja lähellä ylimenokohtia, mutta ottaakuitenkin mukaan idänpuoleisen niemekkeen, josta muuten voitaisiin hallita siltoja jopa konekivääritulella. "Viimeinen este ... tähtivarustus (vanha ruotsalainen linnoitus) turvaaja takaa viimeiset perääntymisliikkeet vasemmalle rannalle". Todellisuudessa "tähtivarustus" on vanha venäläinen linnoitus 1700-luvulta, aivan kosken partaalla, tien ja maantien välissä.

Kuten jo mainittiin, suunniteltiin miehitykseksi kahta pataljoonaa, välirajana rautatie. Vasemmanpuoleisella tuli kaksi komppaniaa eteen ja yksi reserviksi, oikeanpuoleisella yksi komppania eteen ja kaksi taakse johdon reserviksi.

Puolustuksen tukemiseksi suunniteltiin sijoittaa vanhan linnoituksen etupuolelle kaksi 6" pikatykkiä: "patteri ... olisi apuna rautatien kaukopuolustuksessa". Normaalista kenttätykistöstä olisi "välttämätöntä sijoittaa Suvannon pohjoisrannalle ... kenttäpatteri, jonka tulee antaa tehokasta sivustatulta Suvannon eteläärannalle" vasemman sivustan suojaksi. - Sillanpäähän tuli lisäksi 2 miinanheittäjäosastoa.

Sillanpääaseman tehtävää mahdollisen hyökkäyksen lähtölinjana ei muistiossa käsitellä lainkaan, ei myöskään puolustuksen sijoittamista joen pohjoisrannalle. Tämä mahdollisuus on kuitenkin otettu huomioon, sillä muistiossa sanotaan, että "jos vihollinen hyökkää äärettömissä joukoissa, niin sillat tuhotaan ja puolustavan puolen, joka on sijoitettu vasemmalle rannalle, on ehdottomasti estettävä ylikulku". - Pian sillanpääsuunnitelmasta luovuttiinkin kokonaan (sivu 260).

"Taipaleen puolustusasemassa" on Koukunniemi jätetty etuvartioasemaksi ja pääpuolustuslinja suunniteltu niemen tyveen. Miehitysenä eli "varusväkenä" on pataljoona. Kenttätykistön lisäksi puolustusta tukee Taipaleen kylän pohjoispuolella oleva alunperin suojeluskunnan rakentama patteri, kaksi vanhamallista 6" haupitsia sekä Järisevänniemen rannikkopatteri, 2/120 mm. Molempien pattereiden sektoreita on levennetty niin, että ne pystyvät ampumaan myös Taipaleenjoelle.

Vesistölinja on kesän aikana niin tehokas este, että on vähän luultavaa vihollisen yrittävän ylimenoa "venheiden avulla". Sil-

mälläpitoon ehdotetaan käytettäväksi ratsuväkipartioita. Talvella "paksut jääpeitteet voivat houkutella ainakin jalkaväkiosastoja, jotka aikoisivat hyökätä puolustusalueiden puolustusorganisatsionien kimppuun takaa päin". Alueiden laajuuden vuoksi ei tule kysymykseen automaattiaseiden sivustatuli, koska tarvittavaa ase- ja miesmäärää ei ole käytettävissä. Tehtävä on ratkaistava tykistön sivustatulella. Kaikkiaan tarvittaisiin 13 tykkiä ja kokeilemalla olisi selvitettävä sopivin tykkimalli. Kanuunan laaka lentorata voi aiheuttaa sen, että "ammuttu projektiili ponnahtaa vähäisten välimatkojen päähän ammuttuna ja vieläpä 4500 m päässäkin. Haubitsien ampumarata olisi epäilemättä edullisempi".[2]

Everstiluutnantti Gros-Coissy tutki kesällä 1921 yksityiskohtaisesti vihollisen ylimenomahdollisuuksia Vuoksella ja totesi "seuraavat, etelästä päin tulevalle viholliselle mahdolliset (ainakin siltä näyttävät) ylimenokohdat: Oravaniemi, Kiviniemi, Sakkola ja Taipale".
Oravaniemi (Lauttaniemi) on sikäli vaarallinen, että vihollinen voi täältä päästä Mälkölän puolustusasemaan ja Vuoksen pohjoisrannalla olevan aseman selkään. Joen leveyden, 600 m, rantojen muodon ja puolustajan sivustatulimahdollisuuden vuoksi on joen ylittäminen mahdoton muuten kuin nopeakulkuisilla veneillä. Puolustusasema Vuosalmi - Käkisalmi estää vihollisen eteneminen koilliseen.

Kiviniemessä on joen ylittäminen voimakkaan virran vuoksi "nykyisin käytännössä olevin keinoin" mahdotonta, jos sillat on hävitetty. Tällöin "vähenee puolustus - vasemmalla rannalla - yksinkertaiseksi silmälläpidoksi".

"Vihollinen, arvostellen ylitulon mahdottomaksi Kiviniemessä ja hyvin vaikeaksi Taipaleessa, tuskin tullee koettamaan ylituloa ... Sakkolan luona". Maaston ja joen mataluuden - pohjoisrannalla eivät veneet pääse 50 metriä lähemmäksi - huomioon ottaen, "tuntuu ylituloyritys väkivoimalla hyvin vähän otaksuttavalta", nopeakulkuisia veneitä lukuunottamatta ja näidenkin yrityksen voi "tykistö helposti estää".

"Taipaleenjoki on vakava este", koska se ei talvellakaan yleensä jäädy. "olkoon kuinka tahansa, viholliselle ei ole eduksi yrittää saada jalansijaa Koukunniemellä, jossa hän ei voi kehittyä". Tällä suunnalla "nähtävästi ei tulla suorittamaan kuin toisarvoisia sota-

toimia". - Eipä osannut Gros-Coissy arvata Talvisodan taisteluita! "Talvella ... on ... jäätyneitä vesistöjä puolustettava ja niille tulo kiellettävä konekivääreien, mörssärien sekä miinanheittäjien avulla".[3]

Ranskalaiseen sotilaskomissioon kuuluva luutnantti d'Arcier tutki kesällä 1920 panssarivaunujen käyttämistä puolustuksen tukemiseen. Vihollisen mahdollisuuksia panssariaseen käyttöön tutkittiin vasta seuraavana vuonna.

d'Arcierin mielestä olisi tarkoituksenmukaista käyttää panssarivaunuja vastahyökkäysten tukemiseen Galitsinan vastustuskeskuksessa Viipurin - Pietarin rautatien suunnassa sekä Summan vastustuskeskuksessa ja Summajärven itäpuolen tukikohdassa. Käyttö tulisi kysymykseen "rajoitetussa vastahyökkäyksessä, jonka tarkoituksena on ennen valmistettujen vihollisen valtaamien asemien takaisin valloittaminen". d'Arcier varoittaa laajentamasta hyökkäystä syvemmälle vaikeakulkuisen, metsäisen ja soisen maaston vuoksi.

Suomenlahden - Karholan välisellä alueella "on vältettävä ajatusta vahvistaa puolustusta tankkien avulla. Niiden kuljettaminen paikalle ja varustaminen ampumatarpeilla kohtaa liian paljon vaikeuksia".
Eversti Gendre yhtyi d'Arcierin käsitykseen. Alueen tiet eivät sovi panssarivaunujen kuljetuksiin autoilla näiden suuren painon - 10 - 12 tonnia - takia. "Käytännöllisin tapa kuljettaa nämä vehkeet paikalle" on sijoittaa ne avonaisiin rautatievaunuihin ja on varauduttava purkamaan ne linjalla missä kohtaa tahansa.[4]

Seuraavana vuonna ranskalaiset esittivät käsityksenään, että vihollisen mahdollisuudet panssariaseen käyttöön ovat melko rajoitetut, toiminta tulee kanavoitumaan varsin suuressa määrin. Esimerkiksi Summan kohdalta sanotaan, että vain "keskusosa on sopiva hyökkäykselle, ei näytä olevan mahdollista vastustaa hyökkäystä tykistön avulla etäältä".[5]

Siitäkin huolimatta, että Gros-Coissyn tiedusteluretkiin oli osallistunut divisioonien ylintä upseeristoa aina rykmentin komentajia myöten, eivät hänen näkemyksensä olleet vaikuttaneet yhtymien ratkaisuihin. Yleisesikunta huomautti nimittäin 2.3.20 divisioonille, että nämä ovat "noudattaneet lineaaritaktiikan periaatteita, suunnittelemalla kaikkien erikoisesti uhattujen alueitten yli yhtäjak-

soisia ampumahautoja ja esteitä". Tämä johtaa siihen, että vihollinen voi keskitetyin voimin murtautua aseman läpi valitsemassaan paikassa. "Joukkojen yhteenveto vähemmän uhatuilta lohkoilta saapuisi liian myöhään vastahyökkäyksen suorittamiseksi". Vihollinen voisi vyöryttää asemamme vasemmalle ja oikealle murtopaikasta ja päästä jopa puolustajan selkään. Yhtäjaksoiset asemat voidaan myös helposti selvittää ilmasta käsin ja antaa sitten tykistölle "kiitolliset maalit".

Enckell pitää tarpeellisena jatkaa esitystä varsin oppikirjamaisesti. Vihollisen on pakko edetä teiden suunnissa, välimaastossa pystyvät liikkumaan vain pienet osastot, ratkaisut tapahtuvat etenemisteiden tuntumassa. "Niin kauan kuin puolustaja hallitsee pienintäkin kohtaa tiestä, on eteenmarssi mahdoton". Puolustuksen rungon muodostavat konekiväärit ja "varsinkin syrjätuli tuottaa hyökkääjälle suurimmat tappiot". "Jos syrjätuli yhdistetään useammasta kohdasta samalle alueelle, on hyökkäys ilman tykistön voimakasta avustusta mahdoton". Konekiväärit ovat kuitenkin pienuutensa vuoksi tykistölle vaikeita maaleja, varsinkin jos ne on porrastettu syvyyteen ja ne ovat "suojattuina sivulle- ja jopa taaksepäinkin vihollisen hyökkäykseltä". On siis luovuttava lineaaritaktiikasta ja muodostettava "vastustuspesiä" (ilmeisesti suora käännös saksalaisesta termistä Widerstandsnest), jotka voivat puolustautua joka suuntaan ja tukea toisiaan. Vastustuspesä puolustautuu piiritettynäkin viimeiseen saakka (vrt. s. 126).

Karjalan kannaksen maasto suosii puolustusta vastustuspesien avulla. Maastoon mukautuen ja sopivasti ryhmitettyinä ne sulkevat etenemisen teiden suunnissa. Niiden konekiväärien tulivoima säästää jalkaväkeä, joka "varajoukkoina" torjuu vihollisen yritykset tunkeutua eteenpäin vastustuspesien välistä. "Paikallistuntemuksen perusteella tulevat ne tässä aina onnistumaan".

Divisioonia kehotetaan nyt uusimaan suunnitelmansa Gros-Coissyn yleissuunnitelman perusteella, sehän on tehty juuri edellä esitettyjen periaatteiden mukaan. Sitä on "paikallisesti täydennettävä", ja keskitettävä voimakkain puolustus taktillisesti tärkeisiin paikkoihin. "Ryhmitys on suoritettava yhtymittäin (ryhmä, joukkue, komppania) eikä asemaan tarvittavan kiväärimäärän mukaisesti".

Tiedustelut on suoritettava niin, että vielä talvikeleillä voidaan

kuljettaa rakennusmateriaalit paikalle ja ryhtyä linnoittamaan asemia heti keväällä.[6]

Divisioonat ryhtyivät nyt tarkistamaan esityksiään. Esimerkiksi 2.Divisioona lähetti 9.3.20 Viipurin Rykmentille Gros-Coissyn ehdotuksen Vuoksen rintaman puolustuksen järjestämisestä. Rykmentin oli tämän mukaisesti tehtävä asiasta esityksensä 16.3.20 mennessä. Rykmentin komentaja, everstiluutnantti Gadolin, lähettikin 14.3.20 ehdotuksensa Kiviniemen sillanpään puolustuksesta. Hän oli "huomannut, että majuri Gros-Coissyn ehdottama puolustusasema epäilemättä on paras mahdollinen". "Kun puolustukseen nähden erinomaisen edullinen maasto sitä sallii on ehdottomasti kaikki sivustatuliasemat käytettävät hyväksi ja on rakennettava k.k.asemia jotka heti ensimmäisestä mob.päivästä saakka miehitetään suuremmassa määrin kuin ne 2 k.k.k:aa (konekivääriä) jotka ovat käytettävissä, sallivat". Asemaan olisi sijoitettava 14 konekivääriä yli määrävahvuuden eli siis yhteensä 26. Koska sillanpään miehitykseen tarvitaan jo kaksi pataljoonaa, olisi "koko aluetta Pölläkkälä - Laatokka varten määrättävä uusi reservi. Ehdotan Karj.Ratsujääkärit". Rykmentti tekee Gros-Coissyn ehdotukseen pieniä tarkennuksia ja ilmoittaa lopuksi: "Lähempiä tietoja ja toivomuksia aseman rakentamisen suhteen ei voida antaa muuta kuin itse paikalla".[7]

— — — — — — —

Kun divisioonat olivat alkuvuodesta 1920 saaneet suunnitelmansa valmiiksi, Yleisesikunta maaliskuun puolivälissä lähetti kummallekin arvostelun niistä sekä ohjeet suunnitelmien tarkistamiseksi ja edelleen kehittämiseksi.[8]

1.Divisioonalle 16.3.20 lähetetyssä kirjelmässä todetaan, että olisi ollut syytä tarkemmin noudattaa pari viikkoa sitten annettuja ohjeita. Voimia pitäisi säästää eikä suunnitella miehitettäväksi 43 eri asemaa saman aikaisesti, jolloin seurauksena on "ehdoton heikkous kaikkialla ja mahdollisuus nopealle asemien läpimurrolle". Koska puolustusaseman maasto on metsäistä ja soista ja sitä vielä rajoittaa Kuolemajärven vesialue, vihollinen ei voi suurin voimin edetä kuin viittä päätietä ja paria sivutietä myöten. Teiden välimaastossa pystyvät liikkumaan vain jalkaväkipartiot, mutta eivät kuormastot ja tykistö, joita ilman "yleinen eteneminen" on mahdotonta. Puolustus on siis keskitettävä näiden etene-

misteiden sulkemiseen ja välimaasto on jätettävä "silmälläpidon alaiseksi". "Varajoukkojen tehtävänä on heittää metsien läpi tunkeutunut vihollinen takaisin".

Kuten jo aikaisemmin on esitetty, puolustus on keskitettävä vastustuspesiin, joiden alueella taistelu asemien hallitsemisesta käydään. "Puolustuksen voima on varustuksien ja miehityksen näkymättömyydessä, sen valmistuksessa ja taistelumaaston tarkassa tuntemuksessa. Taistelua ei käydä jäykistä linjoista vaan syvästä taistelukentästä, joka tarjoaa hyökkääjälle sitä enemmän ja sitä yllättävämpiä vaikeuksia, mitä pitemmälle hän pääsee siinä eteenpäin. Vastustuspesät puolustautuvat viimeiseen asti ja niiden miehityksen on oltava tietoinen siitä, että vihollisen tunkeuduttua tämän alueen läpi ja saarrettua vastustuspesät, varajoukkojen vastahyökkäys a j o i s s a heittää hänet takaisin. Jos vastustuspesät vastahyökkäyksen aikana tarmokkaasti jatkavat toimintaansa, on vihollinen pakoitettu hajoittamaan voimiansa ja vastahyökkäys pienilläkin joukoilla onnistuva". Varajoukot onkin sijoitettava siten, että ne pystyvät nopeasti avustamaan vastustuspesiä ja turvaamaan varustamattomia alueita. Niiltä vaaditaan tarkkaa maaston tuntemusta.

"Puolustusmenetelmä" on "erilainen etualalla ja pääpuolustusalueella". Edellisellä on pienin voimin viivytettävä vihollista ja estettävä "häneltä yleissilmäys puolustusasemiimme", mikä helpottaa niiden varustamista taistelua varten. "Etumurrokset täyttävät siis tehtävänsä, jos ne hetkeksi pysäyttävät vihollisen etenemisen, valmistavien taisteluiden aikana tarjoavat omille joukoille edulliset taisteluehdot ja pakoittavat vihollisen suuriin valmistuksiin niiden valtaamiseksi. Niitä on senvuoksi puolustettava sitkeästi, mutta siten, että voima- ja tappiosuhteet aina jäävät puolustajalle edullisiksi ... ei koskaan saa siirtää ratkaisevaa taistelua pääpuolustusalueen etupuolelle".

Näiden yleisluontoisten ohjeiden jälkeen annetaan yksityiskohtaisia neuvoja puolustusaseman eri osista. Humaljoen vastustuspesässä on voimat hajoitettu kahdeksaan eri asemaan, "jotka ainoastaan osittain kykenevät auttamaan toisiaan". Gros-Coissyn ehdottamat kolme tukikohtaa sulkevat täysin pääsyn Humaljoelle ja kokoavat voimat tiesolmuihin, lisäksi tarvitaan etumurros. Neljä ehdotettua asemaa on tarpeetonta. Miehitykseksi tulee pataljoona.

Kolkkalan vastustuspesään on suunniteltu kymmenen asemaa, kun tarvitaan kolme ynnä kaksi taempaa asemaa ja yksi etumurros. Miehitykseksi tulee pataljoona. Rykmentin (Porin Rykmentti) reserviksi sijoitetaan yksi pataljoona Humaljoen - Kolkkalan tien pohjoispuolelle.

Näykin - Kolmikesälän - Hylkeälän asemiin on pantava pääpaino, vaikkakin alueella on joitakin toisarvoisia teitä näiden vastustuspesien ulkopuolella. Kuolemajärven - Hatjalahden kannaksen asemia on käytettävä vain etumurroksina eikä miehitettävä suurin joukoin, "koska rintaman järjestetty vetäminen taaksepäin puolustuspesiin vihollisen hyökkäyksen aikana ei ole turvattu".

Näykin vastustuspesään on sijoitettava kaksi tukikohtaa siihen tulevien teiden varsille ja ne on miehitettävä vahvasti. Etumurrokset on pantava järvikannakselle ja Taatilaan. Miehitykseksi tarvitaan pataljoona.

Kolmikesälän - Hylkeälän vastustuspesään tulee samoin kaksi tukikohtaa. Karhulan vastustuspesä on tarpeen ensi sijassa yhteyttä varten Summaan. Yhteensä tarvitaan näiden vastustuspesien miehitykseen yksi pataljoona. Rykmentin (Keski-Suomen Rykmentti) reserviksi jäävä pataljoona sijoitetaan Hörkköön.

Summan - Peronjoen lohkoa hallitsee Summan kylän kautta kulkeva Pietarin - Viipurin maantie, joten tärkeimpänä on pidettävä Summan vastustuspesää. Divisioonan ehdottama yhtäjaksoinen linja kylän halki ei vastaa tarkoitustaan, vaan "on parasta noudattaa tarkoin everstiluutnantti Gros-Coissyn tekemää ehdotusta ja rakentaa useampia tukikohtia käsittävä vastustuspesä". Miehitykseksi yksi pataljoona.

Summajärven vastustuspesä järven itäpuolella on tarkoitettu sulkemaan Kämärän asemalle johtava tie ja pitämään yhteyttä 2.Divisioonaan. Miehitykseksi riittää kaksi komppaniaa. Rykmentin (Suomen Valkoinen Kaarti) reserveiksi jää näin ollen pataljoona ja komppania, edellinen Summan kylän taakse, jälkimmäinen Kämärän asemalle johtavan tien varteen.

Ratsuväki on koottava ylösmarssin jälkeen yhteen kohtaan, edullisimmin ehkä Ylä-Sommeen seudulle, "sillä hajoitettuna menettää se kokonaan taisteluarvonsa".

Yleisesikunnan käsitys tulevan taistelun luonteesta ilmenee seu-

raavasta. "Puolustusalueen tehtävänä on pysäyttää vihollisen eteneminen Karjalan kannaksella, kunnes armeijamme keskitys on loppuunsuoritettu ja vastahyökkäyksen suoritus mahdollista. Koska pitempiaikainen säännöllinen asemasota ei voi tulla kysymykseen, on asuntojen rakentaminen tarkoituksetonta". - Jo seuraavana vuonna pidettiin miehistösuojienkin (majoituskorsujen) rakentamista tarpeellisena.

Piikkilankaesteet ovat tarkoituksenmukaisia vain siellä, missä ne suojaavat asemia tai "missä k.k.syrjätuli niitä voi pyyhkiä. Läpikulkevien linjojen rakentaminen on siis hyödytöntä". Esteiden on pakotettava hyökkääjä "liikkumaan puolustajan tehokkaassa syrjätulessa".

Evakuoinnin suunnittelua varten annettiin ohje, että vain ne kylät, "joista välittömästi taistellaan, on tarpeellista tyhjentää asukkaista".

Lopuksi käskettiin divisioonan kiireesti tarkistaa suunnitelmansa, "koska rakennustyöt keväällä ovat aloitettavat".[9]

2.Divisioonalle annettiin 15.3.20 samantapaisia yleisiä ohjeita kuin 1.Divisioonalle, mutta myös erityisiä neuvoja, koska sen "puolustusalueen silmiinpistävänä erikoisominaisuutena on vesistöketjun muodostama erittäin vahva rintama-este, jonka määrätyissä paikoissa vaikeasti läpimurrettavat kapeikot katkaisevat". Kesällä voidaan vesistöt "jättää ainoastaan silmälläpidon alaiseksi", sillä vihollisen ylimenovalmistelut paljastuvat niin ajoissa, että varajoukkojen vastahyökkäys ennättää "työntämään maihinlasketut osastot järveen". Yleisesikunta oli jo aikaisemmassa ohjeessaan korostanut olevan tärkeätä varata voimakkaat varajoukot tämän tapaisilla rintamanosilla.

Talvella johtaa vesistön yli useita kaikille aselajeille kulkukelpoisia teitä ja suksijoukot voivat liikkua teistä riippumatta. Puolustukseen on sen vuoksi kiinnitettävä enemmän huomiota ja tehokas silmälläpito saatava aikaan. Konekivääreillä on hyvän ampuma-alan ansiosta erityinen merkitys. Heikollakin tykistöllä voi tällaisilla alueilla olla "tuhoava vaikutus".

Vesistölinjat ovat passiivisia puolustusalueita eikä niiden turvaaminen saa johtaa aktiivisen toiminnan vähentymiseen aktiivisilla alueilla. Tällaisia ovat juuri kapeikot ja näissä on vihollinen

pysäytettävä. Se on sidottu harvoihin teihin ja niiden ulkopuolella "yleinen eteneminen on mahdotonta". Sen eteneminen on siis "pysäytetty niin kauan kuin tiet ovat meidän hallussamme". Voimat on keskitettävä kapeikkoja hallitseviin vastustuspesiin.

Näiden yleisten ohjeiden jälkeen seuraa yksityiskohtaisia neuvoja kunkin rykmentin osalta. Uudenmaan Rykmentillä on rintamassa kaksi lohkoa, Peronjoki - Muolaa ja Muolaa - Äyräpäänjärvi. Edellisellä on rautatie ja useita metsäteitä. Kaikki nämä johtavat kahteen solmukohtaan, joihin siis puolustus on keskitettävä. Peronjoen ja rautatien väliin tulee vastustuspesä, miehityksenä pataljoona ja toinen rautatien itäpuolella olevalle harjulle, miehityksenä komppania (sivu. 245)

Divisioona oli suunnitellut puolustuksen Taasiolampien tasalle, 2-3 km eteenpäin yllä mainituista vastustuspesistä. Se oli hajoittanut puolustuksensa 5 - 6 eri tukikohtaan samalle tasalle, mikä helpottaa vihollisen yht'aikaista hyökkäystä pitkin rintamaa. Yleisesikunnan ehdotus kokoaa puolustajan joukot kahteen ratkaisevaan paikkaan, joiden ohi vihollinen ei voi edetä niitä valtaamatta.
Muolaan - Äyräpäänjärven lohkon suhteen "on edullisinta tarkoin noudattaa everstiluutnantti Gros-Coissyn ehdotusta".

Rykmentin varajoukko on parasta sijoittaa Muolaanjärven länsirannan taakse, Hotakan - Uuvellisen seuduille. Divisoonan suunnitelmassa se oli sijoitettu oikean siiven taakse.

Karjalan Kaartin Rykmentin alue ulottui Äyräpäänjärven länsipäästä Vuokseen. Divisioonaa kehotetaan noudattamaan Gros-Coissyn ehdotusta; erityisesti huomautetaan, että Äyräpäänjärven länsi- ja pohjoisrannan miehittäminen on tarpeetonta, järven keskiosassa olevan kannaksen puolustukseen "riittää pieni osasto". Salmenkaidan puolustuksen murtumisen varalta on sen taakse parin kilometrin päähän suunniteltava vastustuspesä, joka sulkee taaksepäin, Kaukilaan ja Pölläkkälään johtavat tiet. Salmenkaitajoen ja Mälkölän vastustuspesän miehittämiseen tarvitaan kaksi pataljoonaa, kolmas tulee reserviksi Kaukilaan, Äyräpäänjärven pohjoispään seuduille.

"Vesistörintaman puolustukseen" Yleisesikunta ei tässä yhteydessä paljoa puutu, sillä Viipurin Rykmentti ei ole vielä ehtinyt saada suunnitelmaansa valmiiksi. Yleisohjeena sanotaan, että paikalliset

suojeluskunnat eivät tule kysymykseen aktiivisessa puolustuksessa, mutta "täyttävät parhaiten tehtävänsä partiotoiminnassa". Ylimenopaikkojen puolustus on talvella uskottava vakinaisille joukoille.

Lopuksi divisioonalle annetaan joitakin yleisiä ohjeita suunnitelmien laatimisesta. Vastustuspesät on ympäröitävä piikkilankaesteillä suljetun piirin muotoisesti ja niin, että vihollisen hyökkäys niitä vastaan joutuu konekiväärien ja mahdollisimman monen syrjätulen alaiseksi. Miinanheittäjien vähäisyyden vuoksi ne on pantava tärkeimpien vastustuspesien puolustukseen ja niiden tuli on keskitettävä. Ampumahaudat on myös sijoitettava pitäen silmällä puolustusta sivustoille ja taaksepäin. On vältettävä yhtäjaksoisia suoria viivoja.[10]

Syksyllä 1920 luovuttiin Kiviniemen sillanpäästä pääasemana ja suunniteltiin vain sen "passiivista puolustusta", olisihan sillanpäähän tarvittu kaksi rykmentin kolmesta pataljoonasta (vrt. sivu 251). Viipurin Rykmentin 7.9.20 esittämän suunnitelman mukaan "etuaseman Kiviniemen siltain eteläpuolella miehittää kaksi jalkaväkikomppaniaa I/WR:stä keveiden konekiväärien kanssa". Saman aikaisesti miehitetään pääasema siltain pohjoispuolella yhdellä komppanialla siten, että yksi joukkue on etulinjassa ja kaksi reservinä, sekä neljällä konekiväärillä. Etuasema jätetään pataljoonan komentajan käskystä. 2.Divisioonan komentaja yhtyi esitykseen. Yleisesikunta ilmoitti 26.10.20, että kun sillanpääasemaa ei vielä ole rakennettu, vain passiivinen puolustus voi tulla kysymykseen.[11]

Viipurin Rykmentin 11.10.20 päiväämän käskyn mukaan tuli Vuoksen - Suvannon vesistön puolustuksen järjestely olemaan seuraava:
- lohko Pölläkkälä - Kottila (Vuoksen pohjoisen haaran rannalla), miehityksenä III Pataljoona,
- lohko Kottila (mukaanluettuna) - Kiviniemi (mukaanluettuna), I Pataljoona,
- lohko Kiviniemi - Koukunniemi (molemmat poisluettuna), "Sakkolan ja Metsäpirtin suojeluskunnat. Vartioivat Suvannon pohjoisrantaa",
- lohko Koukunniemi - Laatokka, miehityksenä II Pataljoona.

I Pataljoonan oli määrä heti hälyytyksen tapahduttua miehittää lohkonsa etuasemineen Kiviniemen siltojen etupuolella. II ja III Pataljoonan piti olla Käkisalmessa marssivalmiina 6 tuntia hälyytyksen jälkeen, jolloin ne siirretään rautateitse lähemmäksi puolus-

tusasemaa, edellinen Sakkolaan, josta marssii lohkolleen ja jälkimmäinen Kiviniemeen. Täältä oli III Pataljoonan heti lähetettävä komppania vahvennettuna konekivääriosastolla miehittämään Vuoksen eteläranta Oravanientä vastapäätä ja loppuosa pataljoonasta jäi Kiviniemen pohjoispuolelle rykmentin reserviksi. Kun I Pataljoona olisi "tyhjentänyt siltain eteläpuolella pitämänsä etuaseman ja miehittänyt asemansa Kiviniemessä", piti III Pataljoonan marssia omalle lohkolleen Oravaniemeen.[12]

Yleisesikunta antoi 13.10.20 ohjeita "Kiviniemen passiivista puolustusta varten". Kiviniemen puolustus on osa koko Vuoksen - Suvannon linjan puolustuksesta. Jos vihollinen onnistuu murtautumaan läpi Oravaniemestä tai Kiviniemestä, on idempänä olevien joukkojen myös pakko vetäytyä välttyäkseen joutumasta saarroksiin. Kiviniemen puolustuksen ohessa on siis otettava huomioon läpimurron estäminen vesistölinjalla ja puolustajan on jaettava voimansa tämän mukaisesti.

Viipurin Rykmentin suunnitelmassa on Kiviniemen sillanpäähän sijoitettu kaksi komppaniaa. Tämä on liikaa, koska kysymyksessä on passiivinen puolustus; se voi olla jopa vahingollistakin, koska se voi estää siltojen hävittämisen perääntyvien komppanioitten takana. Etelärannalle on jätettävä vain upseeripartio pitämään silmällä vihollista ja sen on hyvissä ajoin peräydyttävä kosken yli. Kun sillat ovat hävitetyt, on vihollisen toivotonta yrittää ylimenoa kosken kohdalta. Sen ainoa mahdollisuus on kiertää jommaltakummalta puolen, mutta tuskin kaukaa, lännessä ei Kottilaa ja idässä ei Sakkolaa edempänä. Joukkojen jako olisi näin ollen suoritettava seuraavasti. Kiviniemeen riittää komppania ja konekivääriosasto. Varsinaiseen puolustusasemaan sijoitetaan kivääriosasto ja molemmat konekiväärit, loput komppaniasta jätetään reserviksi taemmaksi. Sakkolaan sijoitetaan samoin konekivääriosastolla vahvennettu komppania, koska tieyhteyksien vuoksi vesistön ylimenopaikoilla on täällä helppoa.

"Kiertoliikkeen estämiseksi Kiviniemen välittömässä läheisyydessä ja alueen varajoukoksi" olisi Viiksanlahteen Kiviniemen pohjoispuolella sijoitettava kaksi kivääriosastoa ja kaksi konekivääriosastoa.

"Tärkein puolustuspiste Vuoksen linjalla on Oravaniemen ylimenopaikka, jossa siltarakennus on mahdollinen". Sen puolustukseen olisi varattava kaksi kivääriosastoa ja kaksi konekivääriosastoa.

Vesistön pohjoisrannalla oli varmistettava "kenttävahdeilla" ylimenopaikan vastainen niemi sekä siitä viitisen kilometriä alavirtaan oleva Noisniemi. Suvannon linjalle alueelle Sakkola - Taipale olisi varattava pataljoona.[13]

Yleisesikunta varoitti 21.1.22 2.Divisioonaa liiasta aktiivisuudesta Kiviniemen sillanpääasemassa. Divisioona on vastuussa siitä, jos sillanpäähän jätetyt joukot tai sillat jäisivät vihollisen käsiin. Tämä olisi puolustukselle niin kohtalokasta, ettei Yleisesikunta voi sellaista suunnitelmaa hyväksyä.[14]

Yhtymät pitivät tärkeänä, että joukkojen päällystö ainakin pataljoonan komentajia myöten tutustuisi tulevaan puolustusasemaansa. Ilmeisestikin komennusrahojen puutteen vuoksi matkojen järjestämisessä oli vaikeuksia, joita kuvaa esimerkiksi Uudenmaan Rykmentin ja 2.Divisioonan Esikunnan kirjeenvaihto syyskesällä 1920. Edellinen valittaa 16.8.20, ettei ole saanut komennusta pataljoonan komentajille asemaan tutustumista varten. Vastaus tuli 2.9.20 ja sen mukaan tutustuminen oli suoritettava kiireellisesti. "Matkan saa rykmentti itse järjestää, matkasta on ilmoitettava Divisioonalle. Mukaan olisi paras ottaa ratsuhevoset".[15]

Kuten myöhemmin esitetään, rakennettiin kesällä 1920 puolustusasemaan vähäinen määrä betonikorsuja. Tämä antoi Yleisesikunnalle aiheen tarkistaa lohkojakoa Peronjoen - Vuoksen välillä. 4.11.20 päivätyssä kirjeessä 2.Divisioonalle todetaan, että "puolustuslinja nykyisin on linnoitettu", minkä vuoksi rykmenttien lohkojen puolustusmahdollisuudet eivät enää ole täysin yhdenmukaisesti jakaantuneet. Uudenmaan Rykmentin lohko on kahdessa osassa molemmin puolin Muolaanjärveä. Eteläpuolella on rautatie Pietarista Viipuriin ja pohjoispuolella maantie, molemmat vihollisen pääetenemissuuntia. "Rykmentinkomentajan käy näin ollen vaikeaksi menestyksellä puolustaa kahta kaukana toisistaan olevaa puolustuslohkoa, joiden miehitys sitäpaitsi on katsottava heikoksi". Karjalan Kaartin Rykmentin lohko Äyräpäänjärvi - Vuoksi sensijaan on tullut helpommin puolustettavaksi, kun Salmenkaitajoen linja nyt on linnoitettu. Näinollen "katsoo Yleisesikunta tämän lohkon puolustuksen sietävän antamaan vahvistusta" eteläiselle naapurille.

Divisioonan harkittavaksi tehdäänkin seuraava ehdotus:
- alue Perojoesta Vuokseen jaetaan kolmeen "puolustusryhmään nim.

1) Peronjoki - Muolaanjärven pohjoinen ranta, 2) Muolaanjärvi - Äyräpäänjärvi, ylikulkupaikka Äyräpäänjärven keskikohdalla mukaanluettuna, 3) Äyräpäänjärvi - Vuoksenvirta".
- Uudenmaan Rykmentti ja Karjalan Kaartin Rykmentti antavat kumpikin yhden pataljoonan keskilohkolle, joten kaikki "puolustusryhmät" ovat saman vahvuisia. Keskiryhmän komentajaksi tulee vanhempi pataljoonan komentajista.

2.Divisioona oli kylläkin samaa mieltä siitä, että jako kolmeen lohkoon olisi edullinen, mutta ei olisi halunnut rikkoa rykmenttijakoa, joten se olisi säilyttänyt entiset lohkot. Yleisesikunta piti kuitenkin kiinni kannastaan ja kehotti divisioonaa toteuttamaan ehdotetun kolmijaon.[16]

2. Divisioona antoikin 27.11.20 käskyn, jonka mukaan sen puolustusasema Peronjoen - Vuoksen välillä jaettiin kolmeen lohkoon:
- Peronjoki (mukaanluettuna) - Hotajoki (poisluettuna), 2 pataljoonaa Uudenmaan Rykmentistä, komentajana rykmentin komentaja,
- Hotajoki (mukaanluettuna) - Äyräpäänjärven länsiranta (mukaanluettuna), pataljoona Uudenmaan Rykmentistä ja pataljoona Karjalan Kaartin Rykmentistä, komentajana vanhempi pataljoonan komentajista, kuitenkin alistettuna Uudenmaan Rykmentin komentajalle,
- Äyräpäänjärven länsiranta (poisluettuna) - Vuoksi, Salmenkaitajoen suulla olevat saaret mukaanluettuna, 2 pataljoonaa Karjalan Kaartin Rykmentistä, komentajana rykmentin komentaja.[17]

Vuoden 1921 alussa toimeenpantu organisaation muutos aiheutti sen, että Keski-Suomen Rykmentti ja Uudenmaan Rykmentti sekä Viipurin Rykmentti ja Savon Jääkärirykmentti siirrettiin yhtymästä toiseen (sivu 91). Tämän seurauksena muuttui myös rykmenttien sijoitus puolustusasemassa ja tuli nyt olemaan seuraava:
1.Divisioona:
- Suomen Valkoinen Kaarti Humaljoen lahdesta Kuolemajärveen (mukaanluettuna), "oikea sivustalohko",
- Uudenmaan Rykmentti Kuolemajärvestä Summajoen pohjoisimpaan "kaartoon" (poisluettuna) eli Näykin - Karhulan asemat, "keskilohko" ja
- Porin Rykmentti Summajoen pohjoisimmasta kaarrosta Peronjokeen (poisluettuna) eli Summan asemat, "vasen sivustalohko".
Aikaisemmin olivat joukko-osastot olleet seuraavassa järjestyksessä, oikealta vasemmalle: Porin Rykmentti, Keski-Suomen Rykmentti ja Suomen Valkoinen Kaarti (sivut 181-182)

Vuoden 1921 lopussa vakiintui joukko-osastojen järjestys oikealta vasemmalle seuraavasti:
- Uudenmaan Rykmentti,
- Suomen Valkoinen Kaarti,
- Porin Rykmentti.[18]

2.Divisioona:
- Keski-Suomen Rykmentti (paitsi III Pataljoona) Peronjoesta (mukaanluettuna) Hotajokeen (poisluettuna), Äyräpään lohko
- Keski-Suomen Rykmentin III Pataljoona ja Karjalan Kaartin Rykmentin I Pataljoona, lohkon komentajana vanhempi pataljoonan komentajista, Hotajoesta (mukaanluettuna) Äyräpäänjärven lounaisrantaan (mukaanluettuna), Muolaan lohko
- Karjalan Kaartin Rykmentti (paitsi I Pataljoona) Äyräpäänjärven lounaisrannasta Vuokseen, Salmenkaitajoen suulla olevat saaret mukaanluettuna, Mälkälän lohko
- Savon Jääkärirykmentti Vuoksen - Suvannon pohjoisrannalla Laatokkaan saakka, Vuoksen lohko.[19]

Aikaisemmin olivat joukko-osastot olleet sijoitettuina rintamaan oikealta vasemmalle seuraavasti (sivu 182-183) Uudenmaan Rykmentti, Karjalan Kaartin Rykmentti ja Viipurin Rykmentti.

Miehitysjoukkojen vaihtuessa puolustussuunnitelmat pysyivät pääasiallisesti ennallaan. Niinpä esimerkiksi Savon Jääkärirykmentin suunnitelmasta 16.12.20 selviää, että miehitys on periaatteessa samanlainen kuin aikaisemmin Viipurin Rykmentillä. Tosin nyt erotetaan tapaukset A ja B eli kesä ja talvi. Erona on, että "Suvannon piiri" on omana lohkonaan, miehityksenä kivääri komppania (kesällä 2.Komppania ja talvella 6.Komppania), konekivääri joukkue sekä Sakkolan ja Metsäpirtin suojeluskuntien osastot.[20]

Kenraali Gerichin jälkeen tuli 2.Divisioonan komentajaksi kenraali Wetzer 22.4.21. Hän kirjoitti Yleisesikunnalle 22.9.21, ettei hän katsonut divisioonan eri "puolustuslohkoja läheskään turvatuiksi. Muolaan lohkoa lukuunottamatta ovat lohkot aivan liian heikosti miehitetyt. Pelottavan heikkoja kohtia ovat Äyräpään lohko ja Kiviniemen siltasuoja". Hän ei kuitenkaan pyytänyt lisää joukkoja muualle kuin Vuoksen rintamalle, mutta erityisesti Äyräpään lohkon puolustusta hän ehdotti helpotettavaksi raivaamalla metsämaastoon ampuma-alaa jo rauhan aikana. Myös tykistöä olisi vahvennettava ja valvontaa varten olisi hankittava valonheittimiä Vuokselle ja jär-

ville.[21]

Yleisesikunnan vastauksesta 29.9.21 ilmenee, ettei se pitänyt Äyräpään lohkoa vaarallisimpana, koska se suoperäisyytensä vuoksi ja etenemiselle sopivien teiden puutteessa oli helpommin puolustettavissa kuin Muolaan ja Mälkölän lohkot, jotka Yleisesikunnan mielestä olivat uhanalaisimmat. "Joka tapauksessa on Yleisesikunta täysin yhtä mieltä Divisionan suhteettoman pitkän puolustusalueen miehitykseen käytettävien voimien heikkoudesta ... ja sikäli kuin olosuhteet sen myöhemmin sallivat, tulee Yleisesikunnan pyrkimyksenä olemaan yhden 3.Divisioonaan kuuluvan rykmentin liittäminen 2.Divisionan puolustusvoimien vahvistamiseksi". Jossain määrin puolustusta tulisivat helpottamaan "betoniin rakennetut k.k.-suojukset".[22]

Yleisesikunnan tilanteen arvioinnissa 27.5.21 (sivu 188) oli jo kiinnitetty maan poliittisen johdon huomiota 2.Divisioonan vaikeaan puolustustehtävään ja harkittu sen helpottamista antamalla 3.Divisioonan tehtäväksi Vuoksen rintaman puolustus siten, että 2.Divisioona voisi käyttää kolmea rykmenttiä kaventuneen lohkonsa puolustamiseen. Sama ajatus oli esitetty puolustusministerille 7.9.22 (sivut 190-192) nimen omaan siinä mielessä, että Savon Jääkärirykmentin ja Viipurin Rykmentin rauhan aikainen majoitus saataisiin järjestetyksi suunnitelman edellyttämällä tavalla. Molemmille rykmenteille olisi tarvittu uusia kasarmeja niiden lopullisille sijoituspaikoille.

Yleisesikunta siirsi 1. ja 2.Divisioonan välistä rajaa 17.4.23. Perusteluna oli, että Peronjoen länsipuolella oleva metsäalue oli uhkana ensisijaisesti 2.Divisioonalle, koska vihollinen saattoi sen kautta kiertää Äyräpään puolustusaseman oikean sivustan. Raja tuli nyt pari kilometriä länteen, pitäjänrajalle, pisteen 55,5 kohdalle. Divisioonan kovin laajan alueen vuoksi ei rajaa ollut aikaisemmin voitu siirtää, mutta kun Vuoksen rintama oli jäänyt pois, oli divisioonalla mahdollisuus levittäytyä vähän oikealle.[23]

1.Divisioona suunnitteli nyt puolustuksensa painopisteen siirtämistä jonkinverran länteen päin, koska oletti vihollisen hyökkäyksen painopisteen kohdistuvan Summankylään. Yleisesikunnan mielestä taas arimpana kohtana oli pidettävä Summankylän ja Summajärven vastustuskeskusten välistä aluetta, joten reservien siirtämiseen ei ollut aihetta.[24]

Yleisesikunta määräsi 26.9.21 pääaseman eteen tulevan varmistus-

eli etuvartioaseman Suomenlahden ja Vuoksen väliselle alueelle linjalle Vihajoki - Hietainen - Kuolemajärven silta - Työppölä - Kivisilta (tai Iivanala) - tienristeys Humallinnan itäpuolella - Luutajärvi - Väisänen - Tervola - Syvänoja - Yläkuusa - Marjaniemi. Asemat oli mainitulla linjalla sijoitettava "vihollisen etenemisen mukaisesti tärkeimpiin aikaisemmin tiedusteltuihin kohtiin ja käytetään niiden miehitykseen osa niistä voimista, jotka ovat määrätyt päävastarinta-asemalla vastaavan lohkon miehitykseen". Ylivoimaisen vihollisen painostuksesta etuvartiot vetäytyvät omille lohkoilleen päävastarinta-asemaan. - Etuvartioaseman etäisyys päävastarinta-asemasta vaihteli 2 - 5 km.[25]

Tässä yhteydessä on syytä selostaa suojeluskuntien "asemapatterit" pääasemassa. Yleisesikunnan päällikön aloitteesta lähetettiin toukokuussa 1919 Antrean, Kiviniemen ja Karisalmen suojeluskunnille kullekin kaksi 6" tykkiä, jotka sijoitettiin kiinteiksi pattereiksi Mälkölään, Kiviniemeen ja Taipaleeseen. Koska näiden patterien lähellä ei ollut sotaväen joukko-osastoja, ne annettiin paikallisten suojeluskuntien hoitoon ja vastuulle. Rannikkotykistörykmentti 2:n oli määrä kouluttaa pattereille miehistö paikallisista suojeluskunnista. Vuoden 1920 lopulla olivat olosuhteet 2.Divisioonan mielestä niin muuttuneet, ettei se pitänyt tarpeellisena pitää pattereilla enää suojeluskuntien tykkivartiostoja, vaan ehdotti niiden poistamista. Divisioonalla puolestaan ei ollut mahdollisuuksia asettaa vartioita, vaan oli valmis siirtämään tykit varikkoon. Toisaalta divisioonalla ei ollut mitään sitä vastaan, että suojeluskunnat ottaisivat tykit omaan käyttöönsä "suojeluskuntalaisten harjoituksia tai muita tarkoituksia varten".

Aluksi sovittiinkin niin, että muitten patterien tykit siirrettiin paikallisten suojeluskuntien varastoihin, mutta Taipaleen tykit sijoitettiin läheiselle Rannikkotykistörykmentti 3:n Järisevän patterille. Alkuvuodesta 1921 tykit kuitenkin päätettiin siirtää suojeluskuntien varastoista Viipurin Asevarikolle (vrt. sivu 247).[26]

4.3211 Puolustusaseman varmistaminen

Sen varalta, että vihollisen ratsuväkiosastojen onnistuisi tunkeutua suojajoukkojen läpi päävastarinta-asemaan taikka että sen "meidän puolellamme oleskelevat kätyrit" yrittäisivät hävittää puolustusaseman laitteita, Yleisesikunta antoi 2.12.20 2.Divisioonalle ohjeita "varmuustoimenpiteistä"; Kannaksella olevat joukothan olivat kaikki sen alaisia. Sodanuhkan sattuessa Yleisesikunta tiedottaisi siitä divisioonalle ja tämän olisi heti ryhdyttävä toimenpiteisiin puolustuslinjan tärkeimpien kohtien miehittämiseksi.

Kiviniemessä olevasta pataljoonasta oli heti lähetettävä hevoskuljetuksena komppania Taipaleeseen huolehtimaan Taipaleenjoen vartioinnista, sulkemaan vihollisen etenemistiet ja miehittämään tärkeimmät konekivääripesäkkeet - näitähän oli jo kesän aikana ehditty rakentaa. Lisäksi oli maasto eri konekivääripesäkkeiden välillä "saatava konekivääritulen alaiseksi". - Tätä tosin divisioona piti mahdottomana "niillä harvoilla k.k:llä, jotka ovat Div. käytettävissä", on kirjelmän laitaan merkitty.

"Vahdinpito" puolustusaseman konekivääripesäkkeissä oli järjestettävä divisioonan harkinnan mukaan joko vakinaisen väen tai paikallisten suojeluskuntien voimin, viimeksi mainittuihin olisi kai turvauduttava erittäinkin 1.Divisioonan alueella. Konekivääriasemien miehitykseen käytettäisiin Karjalan Kaartin Rykmentin konekivärikomppanioita sekä divisioonan kahta erillistä konekivärikomppaniaa, jotka heti käskyn saatuaan kuljetettaisiin kuorma-autoilla asianomaisille lohkoille. Niille annettaisiin myös varastoissa olevat sotavahvuuksiin kuuluvat konekiväärit, niin että kullakin komppanialla olisi 8 - 12 kivääriä, jotka aikanaan sitten siirtyisivät aseman miehittäville joukoille. Yleisesikunnan arvion mukaan tarvittaisiin koko asemaan Suomenlahden - Vuoksen välille enintään 40 konekivääriä.

Kenttätykistörykmentti 2:n oli vastaavasti miehitettävä Muolaan kannaksella oleva tykkiasema.

Divisioonan oli laadittava suunnitelma vartioinnin järjestämisestä ja otettava tässä mielessä yhteys suojeluskuntaviranomaisiin. Näille oli korostettava asian salassa pitämistä. Suunnitelmaan oli sisällytettävä miehistön ja aseiden kuljetus kuorma-autoilla, huomi-

oon ottaen, että ensi sijaisesti käytettäisiin Viipurin Autokomppanian autoja, mutta tarpeen mukaan myös yksityisiä.[1]

2.Divisioona esitti suunnitelmansa 19.12.20. Yleisesikunta oli esittänyt, että Kiviniemessä olevasta pataljoonasta lähetettäisiin komppania Taipaleen puolustukseen. Tämä oli kuitenkin mahdotonta, sillä juuri tuona päivänä Viipurin Rykmentin pataljoona siirtyi Kiviniemestä Haminaan. Koska Kiviniemessä ei ole kasarmeja, ei siellä ole joukkojakaan. Kasarmit valmistuvat aikaisintaan kesällä 1921. Divisioona ehdottaakin, että Kiviniemeen ja Sakkolaan kuljetettaisiin Käkisalmesta junalla kumpaankin konekivääreillä vahvennettu komppania. Edellinen miehittäisi Kiviniemen kosken pohjoisrannan, koska sillanpäätä ei vielä ole rakennettu. Jälkimmäinen komppania kuljetettaisiin hevosilla Taipaleeseen.

Divisioona vastusti Karjalan Kaartin Rykmentin konekivääriKomppaniain käyttämistä koko Suomenlahden - Vuoksen välisen aseman varmistamiseen. 1.Divisioonan alueelle voitaisiin ajatella vain perustettavien erillisten konekivääriKomppaniain luovuttamista. Divisioonan komentajan, kenraali Gerichin, kokemus maailmansodasta oli, että vieraille lainattuja joukkoja joko ei saatu takaisin lainkaan tai ne olivat palatessaan hyvin huonossa kunnossa. Hän arveli, että Karjalan Kaartin Rykmentillä ei näin ollen riittäisi konekivääreja oman asemansa puolustamiseen. Hän epäili myös autokuljetuksen onnistumista Kannaksen huonon tiestön ja Viipurin Autokomppanian heikon kaluston vuoksi. Autojen varaamiseen puolustuslaitoksen ulkopuolelta oli jo ryhdytty.

2.Divisioona oli ollut yhteydessä 1.Divisioonaan miehitettävien konekivääriasemien määrittämiseksi ensinmainitun alueella ja esitti luettelon 24 asemasta, joista 18 oli jo rakennettuja konekivääriKorsuja. Rakentamattomiin asemiin tulisi 6 konekivääriä. Myös tiet kuljetuksia varten oli suunniteltu.

Divisioonan omalle alueelle Peronjoen - Vuoksen välille tulisi yhteensä 13 konekivääriä, jotka asettaisi Karjalan Kaartin Rykmentin 1. ja 2.KonekivääriKomppania. Kiviniemeen tulisi 4 ja Taipaleeseen 2 konekivääriä, kaikkiaan siis Kannakselle 43 konekivääriä. Aseiden, patruunain ja miehistön kuljettamiseen tarvittaisiin 18 kuormaautoa.

Konekivääriasemien vartiointi jätettäisiin paikallisten suojelus-

kuntien tehtäväksi paitsi Kiviniemessä ja Taipaleessa, jossa siitä vastaisi Käkisalmessa oleva Savon Jääkärirykmentin pataljoona. Ennen varsinaisten miehitysjoukkojen saapumista konekivääärimiehistöt liitettäisiin paikallisten suojeluskuntien muonitukseen. Tämä järjestelmä olikin voimassa siihen saakka, kunnes Savon Jääkärirykmentin III Pataljoona siirtyi 9.10.22 Kiviniemeen kasarmien valmistuttua. 2.Divisioona esitti Yleisesikunnalle 5.9.22, että Kiviniemen "varmistuskaistale" annettaisiin tälle pataljoonalle. Taipaleen "kaistaleen" varmistaminen jäisi edelleen II Pataljoonalle, joka ehtisi paikalle yhtä nopeasti kuin Kiviniemessä oleva pataljoona. Yleisesikunta hyväksyi esityksen 10.10.22 (sivu 107).[2]

2.Divisioona ilmoitti Yleisesikunnalle 14.2.21, että "on osottautunut mahdottomaksi toteuttaa k.o. varmuustoimenpiteet" edellä esitetyllä tavalla, koska tarvittavia autoja ei ole saatavilla ja koska Kannaksen maantiet eivät kestä liikennettä "jos ne ovat vähänkin märkiä". "Talvenaikana taas ei ollenkaan voida ajaa autoilla kannaksen teillä". Näin ollen ehdotettiin, että varmuustoimenpiteet annettaisiin kokonaan suojeluskuntien tehtäväksi. He voivat 2 tunnissa miehittää kaikki paikat, kunhan vain saavat käyttöönsä tarvittavat konekiväärit, yhteensä 34. Suojeluskunnilla oli itsellään 9 konekivääriä. - Kiviniemen alueella oli kuitenkin varmuustoimenpiteet edelleenkin jätettävä Savon Jääkärirykmentille, aluksi Käkisalmesta käsin ja Kiviniemen kasarmien valmistuttua, eillä olevalle pataljoonalle.[3]

Yleisesikunta hyväksyi ehdotuksen ja tiedotti 8.3.21, että puolustusaseman tärkeimmät konekivääriasemat miehitetään suojeluskuntien voimin, joten 2.Divisioona vapautuu tästä tehtävästä. Suojeluskunnille annetaan tätä varten armeijan sotavahvuuteen kuuluvia konekiväärejä, jotka joukot aikanaan saavat takaisin miehittäessään puolustusasemat.[4]

Yleisesikunnan kirjelmästä Yliesikunnalle 14.6.21 ilmenee, että suojeluskuntien käyttö oli suunniteltu jo varsin yksityiskohtaisesti. "Siltä varalta, että pienempien vihollisvoimien onnistuisi ylämainittujen suojajoukkojemme lävitse tunkeutumalla uhata puolustuslinjaamme ja sen varustettuja asemia tai koettaisi meidän puolellamme mahdollisesti olevien kätyriensä avulla näitä asemiamme hävittää ennenkuin vakinaisen armeijamme ylösmarssi sille on ehtinyt tapahtua, miehitetään sodanuhkan sattuessa puolustuslinjamme

tärkeimmät k.k.-asemat paikallisten suojeluskuntien toimesta". Konekivääreín miehitettäviä asemia on luettelossa 25, Römpötistä ja Humaljoelta alkaen aina Summajärveen asti ja tästä edelleen Vuokseen saakka 18 vain vartioitavaa asemaa. Tehtävään tarvittiin 129 miestä. Vuoksen - Suvannon linjan "rannikkovahdinpito" tuli niinikään suojeluskuntien tehtäväksi samoin kuin "rannikkovartio" Vammelsuusta Humaljoelle.[5]

Yksityiskohtaiset ohjeet suojeluskuntien osuudesta puolustusaseman varmistamiseen annettiin 25.7.21. Kun joukot nyt olivat saaneet rauhan ajan määrävahvuudet ja autokanta oli jossain määrin kohentunut, olivat mahdollisuudet asemien nopeaan miehittämiseen parantuneet. Nimenomaan 2.Divisioonan puolustuslohkolla oli vaara suurin, että vihollisen ratsuväkiosastot pääsisivät murtautumaan heikkojen suojajoukkojen läpi. Yleisesikunta piti tämän takia välttämättömänä kaikkien konekivääriasemien miehittämistä divisioonan lohkolla. Aluksi sen tekisivät paikalliset suojeluskunnat heti liikekannallepanon alkaessa tai jo sodanuhkan aikana. Divisioonan olisi kuitenkin mahdollisimman pian miehitettävä kaikki alueellaan olevat 18 konekivääriasemaa Karjalan Kaartin Rykmentin konekivääríkomppaniain ja 3.Erillisen Konekivääríkomppanian voimin. Kuhunkin asemaan tulisi johtaja ja 4 miestä eli yhteensä 90 miestä. Kullekin kolmelle lohkolle tulisi upseeri johtajaksi. Kaikkiaan 8 kuorma-autoa olisi varattava kuljetuksiin; näistä yksi veisi miehistön Muolaan tykille.

Kun komennuskunnat olisivat saapuneet perille, vapautuisivat suojeluskuntalaiset vartiointivastuusta ja heitä voitaisiin käyttää etuvartiopalvelukseen ja "patrullitoimintaan" sekä konekivääritukikohtien välisen maaston suojaamiseen.

Vuoksen vesistörintaman suhteen Yleisesikunta hyväksyi 2.Divisioonan suunnitelmat ja oli esittänyt Suojeluskuntien Yliesikunnalle Vuokselan ja Sakkolan suojeluskuntien asettamista vesistölinjalle "rannikkovahdinpitoon".

1.Divisioonan alueella oli edelleen turvauduttava suojeluskuntiin asemien varmistamisessa. Tarvittavat konekiväärit otettaisiin tämän divisioonan sodan ajan määrävahvuudesta.[6]

Sotalaitoksen ja suojeluskuntien kesken oli sovittu siitä, että Karjalan kannaksen suojeluskunnat osallistuvat suojajoukkojen toi-

mintaan, mihin myös puolustusaseman varmistaminenkin kuului. Sotaministeriön antaman ohjeen mukaan suojeluskunnat tulisivat tässä vaiheessa toimimaan 2.Divisioonan alaisina (sivu 155). Yleisesikunta antoi 14.12.21 Suojeluskuntien Yliesikunnalle ohjeet Viipurin suojeluskuntapiirin käytöstä "sotatapauksessa V.K.1". Tämän mukaisesti tuli suojeluskuntien varmistaa puolustusasema ja miehittää rakennetut konekivääriasemat seuraavasti:

1. Koiviston sk.	alueella	Humaljoki - Kolkkala,
2. Johanneksen sk.	-"-	Römpötti - Närjä (ml.),
3. Kuolemajärven sk.	-"-	Näykki - Kaipiala (ml.) - Karhula (ml),
4. Säiniön sk.	-"-	Summa (ml.) - Summajärvi (ml.),
5. Luumäen sk.	-"-	Äyräpään asema,
6. Muolaan sk.	-"-	Muolaa - Äyräpäänjärvi,
7. Äyräpään sk.	-"-	Äyräpäänjärvi - Vuoksenvirta.

Luettelosta ilmenee, että suojeluskunnat joutuivat yleensä toimimaan omilla alueillaan lukuunottamatta Luumäen suojeluskuntaa, joka kuljetettaisiin junalla Äyräpään asemalle. "Rannikkovahdinpitoa" tuli lisäksi Koiviston, Vuokselan ja Sakkolan suojeluskunnille.[7]

Esimerkkinä siitä, miten suojeluskuntaosastojen piti toimia, esitetään 2.Divisioonan antama "Varmistuskäsky Luumäen Suojk:n Äyräpään asemalle lähettämälle osastolle. Pääll:lle". Käsky on päivätty 3.1.22 ja se olisi lähetettävä lähetillä Äyräpään asemalle, jossa se kuittia vastaan luovutettaisiin osaston johtajalle.

Käskyn mukaan "Osaston saavuttua Äyräpään asemalle astuu se suoranaisesti 2.Div:n komennon alle, kunnes alempana mainittu Lohkopääll. saapuu K.S.R:stä Kouvolasta". Jos lohkopäällikkö kuitenkin olisi jo paikalla, "astuu osasto hänen komentonsa alle". "Miehitysjoukkojen saavuttua alistetaan suojk. suoranaisesti niitten Kom:n alle".

Osaston tehtävänä oli varmistaa pääpuolustuslinja ja vartioida siellä olevia "K.K.betonnisuojuksia". Varmistuksen tarkoituksena oli "säilyttää joukoillemme tilaisuutta häiriöttä miehittää puolustusasemamme", sekä "samalla estää vihollista saamasta tietoa k.o:ista asemistamme". Tämän vuoksi oli "varmistustoimenpiteet siirrettävät kyllin kauaksi asemiemme eteen". Esimerkkinä mainittiin, että osasto voisi lähettää kolme ryhmää muutaman kilometrin päähän puolustusaseman eteen varmistamaan rautatien ja pääteiden

suunnissa.[8]

Yleisesikunnan edellä mainitun kirjelmän (14.12.21) perusteella antoi 1.Divisioona 23.1.22 suojeluskuntajärjestölle yksityiskohtaiset ohjeet varmistustoiminnasta omalla alueellaan. Divisioonan käyttöön tulisi yhteensä 2 "johtajaa" ja 154 miestä sekä 2 Colt-konekivääriä Koiviston, Kuolemajärven, Säiniön ja Johanneksen suojeluskunnista. Tehtävänä oli "miehittämällä rakennetut k.k.suojukset ja järjestämällä patrullikulkuja, estettävä vihollisen ratsuväkiosastoja, jotka mahdollisesti ovat tunkeutuneet läpi suojajoukkovarmistuksen etenemästä yli päävastarinta-asemain ja suojattava mainittuja betoni suojuksia mahdollisilta vihollisk ätyrien hävittämisyrityksiltä".

Divisioonan puolustusasema jaettiin rykmenttien lohkoja vastaaviin alalohkoihin, jotka nimettiin seuraavasti:
- oikea sivustalohko,
- keskilohko ja
- vasen sivustalohko sekä
- "taaimmat asemat Römpötti - Närjä".

Divisioonan jalkaväkirykmentit tulisivat luovuttamaan suojeluskunnille yhteensä 27 konekivääriä ja kuhunkin 8000 patruunaa. Ne toimitettaisiin suojeluskunnille Koiviston, Säiniön ja Kuolemajärven asemille suojeluskuntien haluamaan aikaan. Vastaanottomiehistön tulisi olla koolla vähintään viikon ajan, jolloin rykmentin lähettämä upseeri antaisi sille koulutusta aseen käytössä ja hoidossa. Konekivääreistä olisi vastuussa paikallisen suojeluskunnan päällikkö ja sekä aseille että patruunoille olisi varattava varma säilytyspaikka.[9]

1.Divisioonassa valmistui 4.4.22 suunnitelma, johon sisältyi lyhyt orientointi suojajoukkojen toiminnasta, edellä esitetyn kirjelmän mukainen selostus päävastarinta-aseman varmistamisesta sekä suunnitelma "varustustöiden" eli kenttälinnoittamisen järjestelystä. Tässä todettiin, että suojeluskunnille luovutettavat konekiväärit eivät riitä kaikkien konekivääriasemien miehittämiseen muualla kuin vasemmalla sivustalohkolla. Tämän vuoksi oli aseet varattava etupäässä niihin suojuksiin, "joista voidaan tärkeimpiä kaakosta johtavia teitä pyyhkäistä".[10]

Yleisesikunta kehotti 2.Divisioonaa 2.3.23 tarkistamaan varmistussuunnitelmaa siten, että Lauttaniemen (entisen Oravaniemen) ja

Taipaleen lohkojen vasta valmistuneet konekivääriasemat miehitettäisiin aluksi suojeluskuntien voimin ja että tätä varten luovutettaisiin Vuokselan ja Sakkolan suojeluskunnille yhteensä 6 konekivääriä. Lisäksi mainittiin menetelmää käytetyn jo 1.Divisioonan päävastarinta-aseman osalta. - 2. ja 3.Divisioonan komentajat esittivät kuitenkin 9.10.23, että "tällainen menettely ei käytännössä ole onnellinen", koska rykmentin komentaja ei voi vastata suojeluskunnalle luovutetusta aseistuksesta. Parempi olisi, jos Yliesikunta luovuttaisi aseet. - Todettakoon, että sodan aikainen vastuu Vuoksen rintamasta oli keväällä siirtynyt 3.Divisioonalle (s. 194).[11]

2.Divisioonan varmistussuunnitelma oli 10.10.23 seuraavanlainen. "Päävastarintavyöhyke jaetaan varmistustehtäviä varten miehitysuunnitelman mukaisiin lohkoihin seuraavasti".
- Äyräpään lohko, pitäjänrajasta Peronjoen länsipuolella Hotajokeen (poisluettuna), päällikkönä upseeri Keski-Suomen Rykmentistä, miehityksenä 18 miestä ja 6 konekivääriä samasta rykmentistä sekä 56 miestä Luumäen suojeluskunnasta.
- Muolaan lohko, Hotajoesta (poisluettuna) Äyräpäänjärven lounaisrantaan, päällikkönä upseeri Karjalan Kaartin Rykmentistä, miehityksenä 15 miestä ja 5 konekivääriä samasta rykmentistä sekä 63 miestä Muolaan suojeluskunnasta; lohkolla on lisäksi betonikorsussa oleva tykki, miehityksenä tykinjohtaja ja 5 miestä Kenttätykistörykmentti 2:sta,
- Mälkölän lohko, Äyräpäänjärven lounaisrannasta Vuokseen, Salmenkaitajoen suulla olevat saaret mukaanluettuina, päällikkönä upseeri Karjalan Kaartin Rykmentistä, miehityksenä 18 miestä ja 6 konekivääriä samasta rykmentistä sekä 109 miestä, kenttäkanuunajaos ja konekivääri Muolaan suojeluskunnasta.

Jos asianomainen suojeluskuntaosasto ehtisi paikalle ennen lohkon päällikköksi määrättyä upseeria, toimisi osaston johtaja lohkon päällikkönä kunnes varsinainen päällikkö saapuisi. Suojeluskuntaosastojen oli määrä kokoontua 12 tunnin kuluessa lohkoille, mutta Luumäen osasto oli kuljetettava paikalle junalla. Sotaväen komennuskuntien oli määrä matkustaa "heti käskyn saatuaan ensimmäistä kuljetustilaisuutta käyttäen" määräpaikkoihinsa. Aikanaan liittyisivät komennuskunnat rykmentteihinsä näiden saavuttua lohkoilleen.
- Rykmenttien komentajien piti laatia komennuskuntia varten yksityiskohtaiset toimintaohjeet.[12]

— — — — — —

3.Divisioona ilmoitti 18.9.23 Yleisesikunnalle ottaneensa 6.Divisioonan eli Vuoksen linjan varmistustoimenpiteet kokonaan huostaansa, sovittuaan asiasta 2.Divisioonan kanssa. Täten vältyttäisiin sekaannuksilta divisioonien liikekannallepanovalmisteluissa.[13]

1.10.23 päivätyn suunnitelman mukaan vastasi Savon Jääkärirykmentti varmistuksesta osittain omin voimin, osittain paikallisten suojeluskuntien avulla. Tehtävään varattiin kaksi komppaniaa Savon Jääkärirykmentistä sekä yhteensä 263 miestä paikallisista suojeluskunnista. Puolustussuunnitelman mukaisten lohkojen varmistus tapahtuisi seuraavasti:

- Lauttaniemen lohko, miehityksenä kivääri komppania ja konekivääri-joukkue Savon Jääkärirykmentin I Pataljoonasta. Joukko kuljetetaan rautateitse Viipurista Antrean asemalle, josta marssii lohkolleen. Lähtö tapahtuu 6 tunnin kuluttua käskyn saapumisesta. Vuokselan suojeluskunta kokoaa 86 miestä 12 tunnin kuluessa käskyn saapumisesta. Ellei sotaväen osasto ole vielä tällöin saapunut, on johto suojeluskunnan päälliköllä, jolta se siirtyy komppanian päällikölle tämän tultua paikalle.
- Kiviniemen lohko, miehityksenä Savon Jääkärirykmentin III Pataljoona, paitsi suojajoukkokomppania sekä liikekannallepanoa varten tarvittava henkilökunta. Lisäksi tuli "asemapatterijaos" Sakkolan suojeluskunnasta.
- Sakkolan lohko, miehityksenä 82 miestä Käkisalmen suojeluskunnasta, jotka kuljetetaan junalla Sakkolan asemalle. Lohkon komentajaksi lähetetään upseeri Kiviniemestä; tarvittaessa on johto suojeluskunnan päälliköllä ennen varsinaisen komentajan saapumista.
- Taipaleen lohko, miehityksenä komppania Savon Jääkärirykmentin II Pataljoonasta sekä 95 miestä, 4 konekivääriä Sakkolan suojeluskunnasta ja asemapatterijaos Metsäpirtin suojeluskunnasta. Lohkon komentajana on komppanian päällikkö ja suojeluskunta "astuu hänen käskettäväksi hänen saavuttuaan paikalle". Komppania lähtee Käkisalmesta 7 tunnin kuluttua käskyn saatuaan ja kuljetetaan junalla Noitermaan asemalle, josta marssii Taipaleeseen. Jos on erikoinen kiire, tulee komppanian päällikön "tehdä voitavansa, joko vuokraamalla tai takavarikoimalla hevosia ... jouduttaakseen marssiansa hevoskyydityksellä".

Koko varmistustoiminnan johtoon määrättiin Savon Jääkärirykmentin komentaja ja hänen komentopaikakseen Kiviniemi. Ennen hänen saapumistaan johto olisi paikallisen lohkon komentajalla. Varmistusjouk-

kojen komentajan oli pidettävä yhteyttä 2.Divisioonan esikuntaan Viipurissa, alaisiinsa lohkoihin, suojajoukkoihin, naapurijoukkoihin sekä 5.lkp.päivästä alkaen 6.Divisioonan esikuntaan Käkisalmessa, mikä ilmeisesti tarkoitti hänen alistamistaan suoraan divisioonalle. Naapurijoukkoina mainittiin Mälkölän lohko, johon Lauttaniemen lohkon oli pidettävä yhteyttä. - Vasta myöhemmin tuli suunnitelmassa V.K.2 divisioonien saumaan Vuosalmen lohko, joka tosin tulisi toimintaan vasta 4.lkp.päivänä (sivu 214).

Rykmentin tehtäväksi määrättiin "kaikkien yksityiskohtaisten määräysten ja ohjeitten" antaminen ja toiminnan valvominen. Suojeluskuntia koskevista asioista oli neuvoteltava Viipurin suojeluskuntapiirin kanssa.[14]

4.322 Taemmat asemat

Kun Kannaksen pääasema oli hahmottunut ja sen linnoittaminenkin saatu alkuun, Yleisesikunnassa ryhdyttiin kesällä 1921 suunnittelemaan taempia asemia. Varsinaisen aseman, Nuoraa - Kuukauppi - Vuoksi - Saimaa, lisäksi suunniteltiin vähäistä asemaa Salmenkaidan taakse, ns. Mälkölän - Pölläkkälän linjaa. Näiden jälkeen tutkittiin alustavasti vielä Viipurin "koillisrintamaa" Tali - Juustila, Saimaan kanavaan nojautuvaa puolustusasemaa ja Kymin - Päijänteen linjaa.

Everstiluutnantti Gros-Coissyn tiedusteluilmoitus taemmasta asemasta on päivätty 16.7.21. Hän suunnitteli sen linjalle Suomenlahti - Nuora - Repo - Ala-Säiniö - Määttäänjärvi (Mättäänjärvi) - Karhusuo - Kurenkorpi - Lyykylänjärvi - Näätälä - Noskuanjärvi - Alanoskua - Kuukauppi - Vuoksi (kuva s. 441).

Puolustusasemaan hän laski tarvittavan joukkoja seuraavasti:

"Sektori"	Miehitys	Reservi	Yhteensä
Nuora - Lyykylänjärvi	7 pataljoonaa	4 pataljoonaa	11 pataljoonaa
Lyykylänjärvi - Kuukauppi	3 1/2 -"-	1 1/2 -"-	5 -"-
Antrea - Saimaa	5 -"-	1 -"-	6 -"-
Yhteensä	15 1/2 pataljoonaa	6 1/2 pataljoonaa	22 pataljoonaa

Gros-Coissy suunnitteli aseman kenttälinnoitettavaksi. Maaperä asemassa vaihteli kuivasta ja kaivettavasta suohon ja kallioon. Maasto oli suureksi osaksi metsäistä ja vaati raivauksia. Hänen taulukkonsa ja käsikirjansa olivat täysin toisenlaisia olosuhteita varten, joten hän ei voinut laskea työhön tarvittavaa aikaa. Hän ei myöskään yrittänyt määrittää rakenteiden laatuja tai tyyppejä, vaan jätti sen komentajien päätettäväksi. Raivausta oli joka tapauksessa suoritettava runsaasti, mutta hän arveli, että Suomen metsähallinto on kyllin rikas suostuakseen tuontapaiseen uhraukseen kansallisen puolustuksen hyväksi - käsitys osoittautui myöhemmin liian optimistiseksi. Puolustusasemaa ei kylläkään ryhdytty linnoittamaan Gros-Coissyn ehdottamalla tavalla, mutta eräitä betonikorsuja rakennettiin Nuoraan - Säiniön välille sekä Lyykylänjärven ja Heinjoen maastoon.[1]

Yleisesikunnan käsitykset taemmista asemista ilmenevät hyvin sotaministeriölle 2.8. ja 23.11.21 tehdyistä esityksistä. Edellisessä kirjelmässä selostetaan aluksi maan sotilaspoliittista asemaa. Päähyökkäys tulee tapahtumaan Karjalan kannaksella, erityisesti sen länsiosalla, tavoitteena Viipuri. Samaan aikaan on odotettavissa hyökkäys myös Laatokan pohjoispuolitse tarkoituksena uhata Kannaksen joukkojen sivustaa ja selustaa. Vihollisen ylivoimainen laivasto tulee toimimaan sekä Suomenlahdella että Laatokalla tukien maavoimiensa toimintaa tykistöllään ja suorittamalla maihinnousuja taktillisten ja jopa strategistenkin päämäärien saavuttamiseksi. Vaarallisin alue tässä mielessä on Humallahden - Kotkan välinen rannikko sekä vastaavasti Laatokan rannikko Kannaksen joukkojen sivustassa.

Kannaksen ensimmäisen puolustusaseman eli pääaseman puolustuskykyä on lisättävä linnoittamalla ja tässä suhteessa on Vuoksen - Suvannon linjaa pidettävä passiivisena asemana ja Suomenlahden - Vuoksen väliä aktiivisena. Yleisesikunta onkin jo päättänyt luopua Kiviniemen sillanpääaseman rakentamisesta, sehän oli tarkoitettu hyökkäysoperaation lähtöasemaksi. Pääaseman linnoittamista on edelleen jatkettava ja erityisesti on tärkeätä sen sivustojen vahventaminen. Ylivoimaisen vihollisen painostuksesta voivat joukkomme kuitenkin joutua luopumaan pääasemasta ja jotta emme tällöin menettäisi koko Kannasta, erityisesti Viipuria, on suunniteltu puolustusta taemmassa asemassa, joka kulkee Viipurin eteläpuolitse - Lyykylänjärven - Määtälänjärven - Noskuanjärven kautta Vuokseen ja sitä pitkin Sai-

maaseen, josta edelleen Pielisen reittiä pohjoiseen. Tämänkin linjan pitäminen edellyttää sen linnoittamista, ensisijaisesti sen aktiivisten osien Suomenlahdesta Lyykylänjärveen ja Moskuanjärvestä Vuokseen.

Seuraava puolustuslinja on ajateltu Viipurin pohjoispuolitse Saimaan kanavaa pitkin Saimaan vesistölinjalle. Jos tästäkin asemasta joudutaan luopumaan, tulee puolustus keskittymään Kymin - Päijänteen linjalle, jossa "vihollisen hyökkäysvoimien yhä laajentunut käyttövapaus yhä tuntuvammin tulee uhkaamaan maan tärkeimpiä keskuksia vaatien yhä selvemmin maan koko puolustusvoiman kokoomista ja jo rauhan aikana suoritettavia linnoitustöitä linjan strateegisesti ja taktillisesti tärkeimmillä kohdilla". Yleisesikunta asetti sitten kiireysjärjestykseen eri puolustusasemat, jolloin pääaseman rakentamisen kanssa samanaikaisesti olisi ryhdyttävä vahventamaan puolustusta seuraavassa järjestyksessä: rannikkopatterit, Suvantolinja, 2:nen puolustuslinja ja Mälkölän - Pölläkkälän linja. Luetteloon oli otettu myös Laatokan pohjoispuolella suoritettavat työt, järvialueen kapeikot ja viimeisenä jopa Kymijokilinjakin. Marraskuussa Yleisesikunta korosti erityisesti sitä, että jo seuraavana kesänä olisi ryhdyttävä lujittamaan puolustusta pääaseman aktiivisella osalla, Vuoksella ja taemmassa asemassa.[2]

Syksyllä Yleisesikunta antoi yhtymille tehtäväksi taempien asemien tiedustelun Gros-Coissyn suorittamien tutkimusten pohjalta. Ensimmäiseksi, 6.9.21, sai 2.Divisioona käskyn Mälkölän - Pölläkkälän aseman tiedustelusta ja 20.9.21 annettiin kaikille yhtymille käsky taemman aseman tiedustelusta.

Mälkölän - Pölläkkälän asemaa koskevan käskyn perusteluina esitettiin, että vihollisen hyökkäyksen painopiste tulee todennäköisesti divisioonan lohkolla suuntautumaan Muolaan ja Mälkölän asemia vastaan, siis "aktiivisen puolustusalueemme" vasempaan sivustaan. Läpimurtoyritys Salmenkaitajoella on tarkoitettu uhkaamaan "Muolaan lohkoa ja Vuoksen-linjaa miehittävien puolustusvoimiemme selkäpuolta tai samalla pyrkiä suoraan Heinjoen kautta sotatoimiensa ensimmäistä päämäärää Viipuria kohti järkyttäen koko ensimmäisen puolustuslinjamme pitämistä". Koska Salmenkaitajokea pidettiin vain "toisarvoisena luonnollisena esteenä", oli joka tapauksessa pystyttävä torjumaan vihollisen läpimurtoyritykset Vuoksen - Äyräpäänjärven välillä ja siksi Yleisesikunta oli suunnitellut tämän loh-

kon toisen puolustuslinjan Mälkölän ja Pölläkkälän välille. Everstiluutnantti Gros-Coissy oli tutkinut mainittua linjaa ja divisioonan käskettiin nyt suorittaa sen tiedustelu tämän tutkimuksen pohjalta.[3]

Gros-Coissy määritteli puolustusaseman tarkoituksen samoin kuin Yleisesikunta esitti sen 2.Divisioonalle. Aseman sivustat nojaavat luonnollisiin esteisiin, Vuokseen ja Äyräpäänjärveen ja maasto on täällä paikoittain aukeata. "Niissä kohdin on itsetoimivien aseiden toiminta luonnostaanlankeavaa, kivääri t on varattava keskustaan", missä maasto on metsäistä. "Kukistettuaan Salmenkaitajoen puolustusaseman" vihollinen pyrkinee ensisijaisesti Mälkölään, koska maasto ei Pölläkkälän suunnalla suosi hyökkäystä. "Puolustajien on senvuoksi järjestettävä asemansa - niin lujaksi kuin aika ja apuneuvot sen sallivat - Mälkölän pienelle ylätasangolle ja siitä vasemmalle ... aina Korpivariksen seuduille asti". "Mälkölän ylätasangolla eivät konekiväärit voi asettautua ampuma-asemaan maanpinnan tasolle, vaan vähintäin 1,5 m. korkealle lavetille, jotta niillä olisi näköala lukuisten aitausten ja maaston epätasaisuuksien ylitse. Tätä varten voidaan käyttää hyväkseen rakennusten graniittisia perusteita ja sitten puhkaista ampumaaukkoja puisiin seiniin".

"Pölläkkälän Vuosalmea vastaan suunnattu siltavarustus" on Gros-Coissyn mielestä vahva, koska eteläranta on hallitseva. "Kaikki linnoitustyö ylimenoyritystä vastaan pidetään tarpeettomana. Muutamat ristiin ampuvat konekiväärit riittävät joen silmälläpitoon ja näyttää - ei mahdottomalta - mutta hyvin epätodenmukaiselta että mikään vihollinen menisi uskaliaisuudessa niin pitkälle, että hän - vaikka yölläkin - yrittäisi kulettaa niin helposti pommitettavalle rannalle 320 metrin pituista siltaa varten tarpeelliset tarpeet. Jotkut komennuskunnat yrittävät ehkä laskeutua maihin oikealle (etelä)rannalle". Puolustajan on ryhdyttävä "toimenpiteisiin (konekivääri sulkutuli, väijytykset) että vihollliselle joka koettaisi ylimenoa, tulisi takaisinpaluu mahdottomaksi".

Puolustusaseman miehitykseen tarvitaan pataljoona: neljä kivääri-komppaniaa, joista yksi reservinä, kaksi konekivääri komppaniaa ja patteri tykistöä.[4]

2.Divisioona antoi tiedustelutehtävän Karjalan Kaartin Rykmentin komentajalle, everstiluutnantti Öhquistille, hänhän vastasi pääase-

man lohkosta Äyräpää - Vuoksi (sivu 263) ja koska "Ev.luutn. Öhquist jo aikaisemmin lukuisilla tiedustelumatkoilla on ollut tilaisuudessa perinpohjin tutustumaan maastoon Mälkölän ja Pölläkkälän seuduilla". Öhquist yhtyi pääasiallisesti Gros-Coissyn ehdotukseen, mutta kiinnitti huomiota puolustusaseman molempien siipien väliseen heikkoon yhteyteen. Ainoa kunnollinen yhdystie sijaitsee nimittäin niin lähellä puolustusasemaa varsinkin keskustan metsäalueella, että vihollinen, joka tietenkin tulee keskittämään voimiaan juuri tähän kohtaan, helpostikin voi katkaista yhteyden kummallakin siivellä olevien joukkojen välillä. Perääntymisen mahdollisesti jatkuessa "on myöhemminkin miltei mahdotonta jälleen yhdistää nämä erilleen joutuneet joukot". Epäkohdan korjaamiseksi Öhquist ehdotti keskustan metsäalueella ampuma-alan raivaamista ja piikkilankaesteen rakentamista. Puolustajan täytyisi myös keskittää "elävät taisteluvoimansa ensisijassa tälle osalle linjaa".[5]

Varsinaisen taemman aseman eli "2:sen puolustuslinjan" tiedustelusta annettiin divisioonille käskyt 20.9.21. Siltä varalta, että olisi pakko luopua pääasemasta, oli Yleisesikunta suorittanut tiedustelua asemassa, johon vihollisen eteneminen on pysäytettävä. Sen sijainti oli pääpiirteissään seuraava: "Suomenlahti (Nuoran kohd.) - Repo - Ala-Säiniö - Määttäänjärvi - Karhusuo - Kurenkorpi - Lyykylänjärvi - Näätälä - Noskuanjärvi - Alanoskua - Kuukauppi - Vuoksi - Saimaa - Puumala - Sulkava - Punkaharju - kannas Puruveden ja Oriveden välillä".

Puolustusasema jaettiin yhtymille seuraavasti:
- 1.Divisioona Suomenlahdesta Karhusuon ja Kurenkorven välimaastoon,
- 2.Divisioona tästä Kuukauppiin ja
- 3.Divisioona pitkin Vuoksea ja järvikapeikkoja myöten aina Höytiäiseen saakka.

Divisioonien oli nyt viipymättä tiedusteltava kullekin suunniteltu aseman osa ja ilmoitettava tulokset Yleisesikunnalle.[6]

1.Divisioona esitti lausuntonsa 9.12.21 ja ehdotti maastotiedustelun perusteella vähäisiä muutoksia puolustusaseman sijaintiin. Asema jaettiin kolmeen lohkoon:
- vasen sivustalohko, Suomenlahdesta Yläjokeen,
- keskilohko, Yläjoesta Mättönjärveen ja
- oikea sivustalohko, Mättönjärvestä divisioonan vasempaan rajaan

Karhusuosta pohjoiseen. Kullekin lohkolle tuli jalkaväkirykmentti, mutta vasemman lohkon rykmentistä divisioona varasi pataljoonan omaksi reservikseen. Kunkin lohkon joukoista oli noin kolmannes varattu reserviksi.

Pääasemassa olevien rykmenttien oli vetäydyttävä vastaavalle lohkolle taemmassa asemassa ja perääntymistiet oli jo tiedusteltu.[7]

2.Divisioonan lausunto valmistui jo kuukautta aikaisemmin kuin edellinen, se on päivätty 4.11.21. Siinä ehdotetaan myös vain vähäisiä tarkennuksia Yleisesikunnan suunnitelmaan. Aseman lohkojakoonkaan ei esitetä muutoksia. Yleisesikunnan mukaan se olisi seuraava:

- divisioonan oikeasta rajasta Lyykylänjärveen yksi rykmentti,
- Lyykylänjärvestä Noskuanjärveen yksi rykmentti,
- Noskuanjärvestä Pitkäjärveen kaksi pataljoonaa ja
- Pitkäjärvestä Vuokseen yksi pataljoona.

Divisioonan komentaja sanoo saaneensa sen käsityksen, että Yleisesikunta suunnitteli Savon Jääkärirykmentin "peräytymisen n.k. sivustamarssilla pitkin omaa Suvanto - Vuoksen linjaansa. Tällainen peräytyminen ei ole ajateltavissa, vaan täytyy sen tapahtua suoraan pohjoiseen tai kaartamalla luoteiseen suuntaan". Tällöin voitaisiin puolustautua Vuoksen pohjoispuolisilla vesistölinjoilla Torhonjärvi - Kiimajärvi - Pyhäjärvi sekä Pikku-Vuoksi. Tätä silmälläpitäen olisi suunniteltava myös puolustusasema Noskuanjärvi - Oisilampi - Kaltovesi - Vuoksi, "josta se edullisesti jatkuisi edellämainittuihin vesistölinjoihin".

Osoituksena siitä, kuinka yksityiskohtaisesti kenraali Enckell syventyi suunnittelun yksityiskohtiinkin, on hänen merkintänsä 2.Divisioonan kirjelmän reunaan. Suunnitelma oli annettava tiedoksi everstiluutnantti Gros-Coissylle, mutta ratkaisu divisioonan esityksiin nähden tehtäisiin vasta sitten, kun hän olisi ehtinyt tutustua niihin maastossa.[8]

Yleisesikunta ilmoitti ratkaisunsa 22.6.22. Sitä oli edeltänyt maastotiedustelu, johon oli osallistunut myös 2.Divisioonan komentaja ja esikuntapäällikkö. Eräisiin divisioonan esittämiin vähäisiin tarkennuksiin kenraali Enckell suostui, mutta olennaisin muutos puolustusjärjestelyihin oli 1. ja 2.Divisioonan välirajan siirtäminen hieman etelämmäksi, Mättönjärveen (Mättäänjärveen). -

Koska puolustusasemaa eräin paikoin oli työnnetty hieman eteenpäin, voitiin Yleisesikunnan aikaisemmin määrittämää asemaa käyttää toisena puolustusasemana.[9]

Yleisesikunta tiedotti 22.11.23 2.Divisioonalle tutkineensa puolustusaseman sijoitusta Kaltoveden - Heinjoen seudulla. Hyökkäyksen aloittamiselle olisi tietenkin eduksi, jos se voitaisiin tehdä vesistön eteläpuolelta eli jos lähtölinjana olisi "siltavarustus" (sillanpääasema) Kaltoveden etelärannalla. Se ei kuitenkaan ole välttämätöntä, koska Heinjoen kirkonkylään voidaan hyökätä sekä lännestä että pohjoisesta. Puolustuskin on helpompaa, jos aseman edessä on tehokas este, Kaltovesi. Suunnitelmaa V.K.2 ajatellen on kuitenkin sekä puolustukselle että hyökkäykselle välttämätöntä pitää hallussa Heinjoen länsipuolella oleva Lahdenperän alue, koska sen menettäminen merkitsee viholliselle tien avautumista Viipuriin ja Karjalan rautatielle. Jos tämä alue sekä linja Nuora - Mättäänjärvi on hallussamme, voidaan nimenomaan Lahdenperän suunnalta päästä aloittamaan hyökkäys vihollisen sivustaan. Yleisesikunta päätyikin siihen, että niukat rauhanaikaiset linnoitusvarat oli ensimmäiseksi suunnattava tämän alueen puolustusta vahventamaan. - Tänne rakennettiinkin muutamia korsuja sulkemaan Heinjoelta tuleva tie.[10]

3.Divisioona ilmoitti 24.11.21 sijoittavansa Vuokselle etulinjaan yhden jalkaväki- ja yhden ratsuväkirykmentin sekä reserviksi kaksi polkupyöräpataljoonaa ja yhden ratsuväkirykmentin. Loput divisioonasta jaettiin Saimaan - Pielisen linjan vesistökapeikkoihin. "Yleisenä huomautuksena" esitettiin, että ehdotetut puolustusasemat ja joukkojen ryhmitys oli ajateltu kesäaikaa varten, talvisaikaa varten ryhmitys oli järjestettävä toisin. Tätä ei kuitenkaan esitetty.[11]

Sekä everstiluutnantti Gros-Coissyn että majuri V Mikkolan syksyllä 1921 suorittamien tiedustelujen mukaan tuli Vuokselle kiinteätä puolustusta Antrean, Jääsken, Enson ja Tainionkosken seuduille. Mikkola ilmoittaa, että näistä vain Enson paperitehtaan alue on vaikeasti puolustettavaa, muut "helposti ja vähillä voimilla puolustettavissa". Antreassa on vain yksi silta, Kuorekosken rautatiesilta. Kuukaupissa on ainoastaan lossi. Joki kuvataan tehokkaaksi esteeksi, sillan kohdalla virtava koski ja lossipaikalla joki 110 metriä leveä. Rannat suurimmalta osalta ja varsinkin sillan

kohdalla itäpuolella äkkijyrkät.

Jääsken rautatieaseman seuduilla on maantiesilta ainoa ylimenopaikka ja rannat ovat paikoittain vieläkin jyrkemmät kuin Antreassa. Enson paperitehtaan seudun puolustusta vaikeuttaa sen metsäisyys ja asemista on "vaikea saada etualaa metsää poishakkauttamallakaan". Raportista ei ilmene, mihin puolustusasema olisi sijoitettava, koska sitä ehkäisevät monet työväenasumukset ja tehtaan puuvarastojen kohdalle ne eivät voi tulla kysymykseen. Alueella ei ole siltaa, mutta patoa myöten pääsee ratsumies ja vähällä työllä siihen voidaan saada silta jopa tykistöäkin varten. Tainionkosken tehtaan seudulla ei ole patoa eikä siltaa, ei enää edes lauttaakaan ja virta on suhteellisen voimakas. Rannat ovat avoimet. Seutu on helposti puolustettavissa. Raportissa ei mainita lainkaan Imatraa, jonka rautaisen sillan (30 m) Gros-Coissy on sisällyttänyt omaan raporttiinsa.[12]

Yleisesikunta suunnitteli puolustusaseman Itä-Kannaksella sotatapauksessa V.K.2 alunperin Virkinselän - Räisälän - Käkisalmen tasalle (sivu 198). Gros-Coissy oli tiedustellut tämän linjan jo 3.9.21.[13] V.K.2 koskevassa käskyssä 2.3.22 sanottiin kuitenkin, että saattaa olla mahdollista saavuttaa Vuoksen - Suvannon linja ja tähän tullaan pyrkimään. Vain jos tässä ei onnistuta, tulee kysymykseen mainittu taempi asema.

Savon Jääkärirykmentin komentaja, everstiluutnantti W Bergh laati 2.11.22 laajan muistion "S.J.R:n puolustuslinja W.K.2:ssa". Hän toteaa, että Gros-Coissy on pyrkinyt ottamaan huomioon vesistölinjan luonnollisen estearvon. Kun Rykmentin III Pataljoona on siirtynyt Kiviniemeen 9.19.22, "on myöhästyminen tämän patalj. osalta W.K.1 linjasta mahdoton". Gros-Coissyn ja Yleisesikunnan suunnittelemat linjat sijaitsevat pataljoonan selkäpuolella. Sekä Kiviniemen että Käkisalmen kasarmit pitäisi evakuoida, mikä tietenkin erittäin pahasti haittaisi liikekannallepanoa. "On pakko siirtää W.K.2 linja Pikku-Vuoksesta idemmäksi ollen linja Kotniemi - Lauttaniemi - Kiviniemi - Haidermaa (Vuori 22,8) - Pannusaaren suo - Kiimajärvi - Pikojoki - Pyhäjärvi - Myllykylä - Yläjärvi - Mutalampi - Vernitsa - Laatokka - Konevitsa, katsottava edullisimmaksi".
Paitsi että liikekannallepano voi tapahtua sen suojassa, linjalla on muitakin etuja. Sillä on uhkaava sivusta-asema Viipuria kohti

etenevään viholliseen nähden. Rintamanosa Katniemi - Kiviniemi on vesiesteen takia vaikea valloittaa, joten pelkän sivustauhkan olemassaolo pakottaa vihollisen joko ensin valloittamaan tämän linjan tai jättämään sinne varmistusjoukkoja.

Aseman päätehtävää, Karjalan radan suojaamista, helpottaa sekin, että aseman takana on vielä toinen luonnoneste, Pikku-Vuoksi. Konevitsan tykistö voi tukea taistelua tällä linjalla. Se suojaa myös Sortanlahden satamaa.

Aseman varjopuolena on sen oikean siiven sijainti kaukana miehitysjoukon, I Pataljoonan, majoituspaikasta Viipurista. Kesällä pataljoona saadaan kuljetetuksi lohkolleen proomuilla Antreasta, talvella on marssiminen hitaampaa. Varmistus on kuitenkin hoidettavissa suojeluskuntien voimin.

Muistiossa on seuraavana puolustusaseman jakautuminen seitsemään lohkoon, jotka selostetaan varsin yksityiskohtaisesti. Eri lohkojen miehittämiseen on käytettävissä Savon Prikaati (komentaja ennakoi jo tehdyn ehdotuksen toteutumista) ja paikalliset suojeluskunnat. Miehittäminen tapahtuisi seuraavasti:
- Katniemen tukikohtaan konekivääreillä vahvennettu joukkue suojeluskunnasta.
- Lohkolle Kaskiselkä - Vuosalmi - Lauttaniemi tarvitaan kaksi suojeluskuntakomppaniaa kunnes I Pataljoona saapuu Viipurista.
- Kiviniemen ja Sakkolan lohkot jäisivät III Pataljoonan vastuulle.
- Pyhäjärven ja Sortanlahden lohkoista vastaisi II Pataljoona.

Laatokan rannikosta pitäisi rannikkopuolustuksen huolehtia. Joulukuussa 1921 sattunut tapaus, jolloin II Pataljoona joutui asettamaan miehistöä rannikkopattereille, ei saisi toistua (vrt. s.26), semminkin kun joukot muutenkin ovat puolustusaseman miehittämiseen riittämättömät.[14]

Kuten jo on selostettu, Yleisesikunta luopui suunnitelmastaan ja puolustusasema jäi sekä tapauksessa V.K.1 että V.K.2 Vuoksen - Suvannon linjalle (sivu 282).

3.Divisioona lähetti Berghin ehdotuksen Yleisesikuntaan 29.1.23, pitäen sitä suurin piirtein paikkansa pitävänä. Kenraali Tunzelman ei voinut puuttua yksityiskohtiin, koska ei tuntenut maastoa, sehän oli vasta hiljattain määrätty 3.Divisioonan alaiseksi rauhan aikaisten suunnittelutöiden osalta (sivu 193). Hän pyysi nyt

Yleisesikunnan ratkaisua, jotta suunnittelua voitaisiin jatkaa.[15]

Kuten jo on selostettu, Yleisesikunta luopui suunnitelmastaan ja puolustusasema jäi sekä tapauksessa V.K.1 että V.K.2 Vuoksen - Suvannon linjalle.

4.232 Suojajoukot ja niiden asemat

Syksyllä 1919 suojajoukkoina toimivat "rajalle eteentyönnetyt ja syvään jaostetut joukot" joiden tehtävänä oli pidättää vihollista, jotta "strateginen ylösmarssi puolustusaseman miehittämiseksi kävisi mahdolliseksi". Koko suojajoukkotehtävä oli jätetty 2.Divisioonan komentajalle (sivu I 168).

2.Divisioonan komentaja antoi 8.10.19 käskyn "rajan vartioimisen uudelleen järjestämisestä". Uudenmaan Rykmentti, joka oli ollut suojajoukkona ja rajaa vartioimassa, siirrettiin Haminaan lukuunottamatta III Pataljoonaa, joka täytyi vielä toistaiseksi jättää rajalle, kunnes sille vapautuisi majoitustilaa Haminassa (sivut I 151 ja 210). Tilalle tuli Keski-Suomen Rykmentti, jonka esikunta majoitettiin Terijoelle, I Pataljoona Jalkalaan ja II Pataljoona Raivolaan, III Pataljoona siirrettiin vasta 17.4.20 Tyrisevälle.[1]

Raja jaettiin "taktillisessa suhteessa" neljään lohkoon:
- Lohko I, rannikko Koivistolta Rajajoelle, miehityksenä komppania Keski-Suomen Rykmentin I Pataljoonasta, päällikkönä mainitun komppanian päällikkö;
- Lohko II, Suomenlahdesta Haapalaan, jaettiin alalohkoihin A ja B; päällikkönä Uudenmaan Rykmentin III Pataljoonan komentaja, miehityksenä lohkolla A (oikealla) komppania mainitusta pataljoonasta ja lohkolla B (vasemmalla) "Uudenmaan ja Pohjanmaan Taistelukoulu";
- Lohko III, Haapalasta Lipolaan, alalohkot C ja D, päällikkönä Keski-Suomen Rykmentin I Pataljoonan komentaja ja miehityksenä kummallakin alalohkolla komppania sanotusta pataljoonasta;
- Lohko IV, Lipolasta Laatokkaan, alalohkot E ja F, miehityksenä kummallakin alalohkolla komppania Terijoen Rajavartiopataljoonasta, koko lohkon reservinä kolmas komppania Raudussa, lohkon päällikkönä vanhin komppanianpäällikkö. - Rajalla olevat komppaniat oli vaihdettava kuukausittain. Vuorottelu oli suoritettava joukko-osastojen toimesta. "Kenttävahdit" rajalla oli vaihdettava joka kahdeskymmenes päivä.

Lohkojen päälliköt sekä Terijoen Rajavartiopataljoonan komentaja olivat Keski-Suomen Rykmentin komentajan alaiset. Kaikista rajalla olevista joukoista muodostui "Ryhmä Bonsdorff", komentajana everstiluutnantti G von Bonsdorff. Hän otti vastaan tehtävän 9.10.19.[2]

Koska rajalla oli kaksi johtoporrasta, "Rajamaan Komendanttivirasto" ja "Rajaryhmän komentaja", 2.Divisioona määritti näiden tehtävät siten, että edelliselle kuuluivat "järjestysvallan tehtävät", kuten passintarkastus ja rajan yli tulleiden henkilöiden käsittely, jälkimmäinen vastasi "rajan taktillisesta puolustuksesta", mihin sisältyi myös "linnapaikan päällikön" eli varuskunnan päällikön tehtävät Terijoella.

Rajaryhmän päällikön alaisia olivat kaikki rajalla olevat vakinaisen väen joukot sekä "mahdolliset suojeluskuntajoukot". Hän oli vastuussa rajan vartioinnista ja "kenttävahtien" toiminnasta. "Tärkeimmissä kenttävahdeissa pitää olla upseeri päällikkönä".[3]

Varsinainen suojajoukkotoiminta oli divisioonan 8.10.19 antamassa käskyssä määrätty varsin yksinkertaisesti: "Vihollisen hyökätessä rajan yli peräytyvät lohkojen miehistöt tehden sitkeästi vastarintaa" niille määrättyihin puolustusasemiin:
- Lohko I:n Vammelsuun - Rajajoen välillä olevat osat sekä lohko II linjalle Vammelsuu - Raivola - Särkijärvi;
- Lohko III Suulajärven ja Kirkkojärven välille, mutta Kivennavan kirkonkylää on "puolustettava niin kauan kuin mahdollista, kumminkin on ratkaiseva taistelu vältettävä";
- Lohko IV vetäytyy Kiviniemen ja Taipaleen "ylipääsypaikkoihin", siten, että "kaksi komppaniaa puolustaa Kiviniemeä ja yksi Taipaletta".

Eteläisimmällä alueella on lyhin matka rajalta, Mainilasta, puolustusasemaan Raivolassa vain 12 km, rajalta Kivennavalle on suunnilleen saman verran, mutta jos vihollinen pääsee tänne saakka, on Raivolan aseman vasen sivusta auki ja jos Kivennavasta on luovuttu, pääsee vihollinen aseman selustaan. Vuokselle vetäytyminen paljastaa vuorostaan lohko III:n sivustan ja selustan.

Divisioonan käskyn perusteella Ryhmä Bonsdorff antoi 16.10.19 oman käskynsä. Rajavartiopalvelun osalta seurattiin varsin tarkasti divisioonan ohjetta, suojajoukkotoiminta käskettiin paljon yksityiskohtaisemmin.[3a]

"Ylivoimaisen vihollisen hyökätessä rajan yli" oli itse asiassa vain kolme lohkoa, koska II lohkon oikeana rajana oli Suomenlahti; muuten lohkojako noudatti divisioonan käskyä. Lohkojen taistelukäskyjen mukaan olivat "puolustuspaikat" jopa viidellä linjalla, joista ensimmäinen oli "kenttävahdit rajalla" ja viides divisioonan käskemä puolustusasema. Muut puolustuspaikat oli sijoitettu sopiviin kohtiin näiden väliin. Joissakin paikoissa oli "tehtävä kovaa vastarintaa ja vasta viime hetkellä jatkettava perääntymistä", eräät asemat oli "pidettävät viimeiseen mieheen saakka".

Kun Uudenmaan Rykmentin III Pataljoona 16.10.19 siirtyi Haminaan, sen tehtävät otti vastaan Keski-Suomen Rykmentin II Pataljoona. Karjalan Kaartin Rykmentin 2.Komppania otti 17.12. vastaan I lohkon eli rannikon vartioinnin ja vapautti täältä Keski-Suomen Rykmentin I Pataljoonan komppanian. Lohko tuli nyt suoraan Ryhmän alaiseksi. Lohkoilla oli yhteensä 46 "kenttävahtia", minkä lisäksi sen oli "pitänyt asettaa ... vakinaisia rintamantakaisia vahteja" yhteensä 27 paikkaan aina Koivistoa, Seivästöä, Uuttakirkkoa, Kivennapaa ja Rautua myöten. Henkilökuntaa tähän tarvittiin 12 passintarkastajaa, 8 vahtipäällikköä ja 90 miehistöön kuuluvaa.[4]

Ryhmä Bonsdorffin käskyä kritisoivat sekä 2.Divisioonan esikunta että Yleisesikunta. Edellinen kirjoitti 7.11.19 mm. seuraavasti. "Näin pienille joukko-osastoille on mahdotonta määrätä puolustuslinjoja". Esimerkiksi Kaukjärven - Lintulan - Lipolan linja oli 30 km ja sen puolustajia vain kaksi komppaniaa. Vastarintaa on tehtävä suurimpien teiden risteyksissä ja niiden varrella puolustukselle erittäin edullisissa paikoissa. Käskyssä olisi määrättävä joukoille peräytymistiet ja tienristeykset. Esimerkkinä mainitaan alueilla I ja II rantamaantie, rautatie ja tie Kaukjärvi - Raivola. "Tienristeydet Kaukijärven, Terijoen, Raivolan, Tyrisevän ovat puolustettavat". "Ensimmäinen läpikulkeva linja tai asema mikä voi tulla kysymykseen on Raivolan puolustuslinja. Tämä asema on sitkeästi puolustettava". Vastaavanlaisia ohjeita annettiin alueille III ja IV.[5]

Yleisesikunta puolestaan ei ollut tyytyväinen 2.Divisioonan antamiin ohjeisiin eikä Ryhmä Bonsdorffin suunnitelmiin, joista "puuttuvat kokonaan seikkaperäiset ohjeet peräytymiselle. Ryhmän on sen vuoksi annettava jokaiselle rajalla seisovalle vartiolle, kenttä-

vahdille ja komppanialle ohjeet, miten sen on hyökkäyksen tapahtuessa meneteltävä". Myös naapurien toiminta on selostettava. "Peräytyminen on suunniteltava rajalta pääpuolustuslinjalle" ja erityistä huomiota on kiinnitettävä Keski-Suomen Rykmentin vetäytymiseen 1.Divisioonan pääpuolustuslinjalle.[6]

2.Divisioonan komentaja ilmoitti Sotaväen päällikölle 31.10.19 saaneensa tietoja, joiden mukaan bolshevikit suunnittelevat "sotaretkeä Suomea vastaan". Hänen on "mahdotonta vähälukuisten joukkojen kanssa ... samalla täydellisesti sulkea raja ja varata taktillinen reservi mahdollisia taisteluja varten". Jo keväällä oli suunniteltu suojeluskuntien saamista avuksi Kannaksen puolustukseen ja nyt hän oli saanut Yleisesikunnan päälliköltä tietää sotaministerin luvanneen lähettää 6 suojeluskuntapataljoonaa rajan vartiointiin. Hän anoi "kuuliaisimmin Herra Sotaväen päällikön toimenpiteitä asiassa". Samaan aikaan odotettiin pakolaisvirtaa rajan yli bolshevikkien mahdollisesti kukistuessa (vrt. sivut I 108, I 163 ja 147).[7]

Tunzelman uudisti 4.11.19 pyyntönsä suojeluskuntapataljoonista, joiden vahvuudeksi hän laski yhteensä 1500 miestä. Lisäksi hän palasi jo 25.9.19 tekemäänsä ehdotukseen inkeriläisen vapaajoukon järjestämiseksi sellaiseksi, että se voisi vastata rajan puolustuksesta Venäjän puolella (vrt. I 130).[8]

Sotaväen päällikön mielestä suojeluskuntalaisten käyttämistä rajan vartiointiin olisi vältettävä, koska heidän liikekannallepanossa olisi matkustettava kotiseuduilleen liittyäkseen joukko-osastoihinsa. Paikallisia suojeluskuntia sensijaan voitaisiin Kannaksella käyttää vartiointiin. Omasta puolestaan Wilkama esitti, ettei Kannaksella olevista joukoista päästettäisi vanhemman ikäluokan miehiä säästölomalle (sivu 59), jolloin miesmäärä ei olisi niin paljon pienentynyt. Suojeluskuntajoukkojen sijasta voitaisiin 2.Divisioonan joukoista lähettää rajalle pataljoona tai useampiakin. Inkeriläisjoukko olisi heti siirrettävä sisämaahan ja siellä joko hajoitettava ja pantava työhön tai toisena vaihtoehtona "järjestettävä sotilasjoukoksi, joka alistetaan Suomen sotilaslakien alaiseksi, tekee uskollisuudenvalan j.n.e. sekä hyvin järjestettynä joukkona mahdollisesti käytetään rajan vartioimiseen".[9]

Sotaministeriö ei suostunut miehistön lomalta pidättämiseen ja valtioneuvosto teki 10.11.19 "yksityisessä neuvottelussa" hylkäävän päätöksen suojeluskuntapataljoonien rajalle lähettämistä koskevassa

kysymyksessä.[10]

Valtioneuvoston päätöksen perusteella Sotaväen päällikkö kehotti 12.11.19 2.Divisioonan komentajaa tekemään ehdotuksen yhden tai useamman pataljoonan komentamisesta rajavartiostoon. Tämä ei kuitenkaan estänyt divisioonaa 19.11.19 esittämästä Sotaväen päällikölle, että "rajamaalla sijaitsevat suojeluskunnat heti hyökkäyksen sattuessa asetettaisiin rajalla olevan ryhmän käytettäväksi". Luvan saatuaan divisioona sopisi asiasta Viipurin Suojeluskuntapiirin kanssa (sivut 155-156).[11]

2.Divisioona esitti 26.11.19 suoraan Suojeluskuntien Yliesikunnalle Kannaksen suojeluskuntien saamista mukaan suojajoukkotoimintaan. Ehdotus sisälsi seuraavaa. Kannaksen suojeluskunnat asetetaan divisioonan "rajaryhmän komentajan käytettäväksi" ja hänelle ilmoitetaan niiden vahvuus ja kokoontumispaikat. Hänellä olisi oikeus sopia Viipurin suojeluskuntapiirin kanssa suojeluskuntien käytöstä, laatia toimintasuunnitelmat sekä suorittaa hälytys. Yliesikunta vastasi jo parin päivän kuluttua suostuvansa esitykseen muutamin käytännön vaatimin ehdoin. Divisioonan oli muonitettava suojeluskunnat toiminnan alkaessa, niiden oma joukko-osastojaoitus oli säilytettävä niin pitkälle kuin mahdollista ja Viipurin suojeluskuntapiirin päällikkö oli pidettävä tietoisena joukkojen käytöstä.[12]

2.Divisioona protestoi 19.11.19 sitä vastaan, että sen pitäisi irroittaa joukoistaan yksi tai kaksi pataljoonaa rajalle. Perusteluna esitettiin, että Uudenmaan ja Viipurin Rykmentit olivat olleet rajalla niin kauan, ettei niitä enää voinut määrätä tähän tehtävään ja Karjalan Kaartin Rykmentti taas oli ollut "äärimmäiseen asti rasitettu paikallisvartiopalveluksella" ja vain viimeisen puolen vuoden aikana palvelukseen astuneet miehet olivat "säännöllisesti koulutetut". Divisioona "ei millän ehdolla tahtoisi tuhlata tätäkin rykmenttiä rajalla", koska se tarvitsee "vähintäin yhden rykmentin, joka torjuu vihollisen ensimmäisen hyökkäyksen ja siten suojelee Divisioonan ylösmarssia". Eversti Tuntzelman esittikin, että rajalohko Lipolasta Laatokkaan annettaisiin Inkerin vapaajoukon vastuulle, saahan se "Suomen valtiolta koko ylöspitonsa". Tällä alueella olevat Terijoen Rajavartiopataljoonan komppaniat vapautuisivat näin Ryhmä Bonsdorffin käyttöön (sivut I 127 ja 285).[12a] Vetoomus ei kylläkään auttanut, vaan divisioonan oli 9.12.19 annettava käsky Karjalan Kaartin Rykmentille lähettää yksi komppania, 150

miestä, Ryhmä Bonsdorffin käytettäväksi. Komppania oli vaihdettava toiseen aina kuukauden välein ja tehtävä päättyisi 25.2.20.[13]

Yleisesikunta katsoi 8.1.20 "tarpeelliseksi vakavasti arvostella (suojajoukkojen) suunnitelmia niiden erinomaisen merkityksen vuoksi meidän koko ylösmarssimme onnistumiselle". Pataljoonien komentajat eivät olleet tajunneet tilanteen vakavuutta ylivoimaisen vihollisen hyökätessä ja pyrkiessä Kannasta "hallitsevien tärkeiden ylimenopaikkojen nopeaan valtaamiseen ennen ylösmarssimme päättymistä". Rajajoukkojen toiminnalle annetaan kaksi yleisohjetta: peräytymisen tulee tapahtua voimia säästellen ja ilman liikanaista mieshukkaa sekä vihollisen etenemistä hidastaen (vrt. s. 176 seur.).

Vihollinen voi keskittää Kannakselle vahvoja voimia ja sen käytettävissä on useita teitä, joten "voimme odottaa että vihollisen hyökkäys tapahtuu pitkin koko rajaa musertavalla voimalla ja työntää rajajoukkomme ilman pitkiä taisteluita pois linjaltaan". "Peräytyvien hajallisten rajajoukkojen ainoa pelastus on mahdollisimman nopeasti kokoontua pääteille, järjestäytyä ja jälkijoukkotaisteluissa voittaa aikaa peräytymiselle". Ei voida ajatella yhtenäisiä puolustusasemia pääteiden välissä, koska puolustajat tällöin "puristuvat marssivien rivistöjen väliin ja joutuvat vangiksi".

Pataljoonien käskyt ovat niin monimutkaiset, että niitä ei voida käytännössä toteuttaa, tuskinpa komppanianpäälliköt niitä ymmärtävätkään. Yksityiskohtaisessa arvostelussa todetaan, että tilanne Kuokkalan - Ollilan alueella tulee olemaan kriittinen, koska vihollinen voi saarrostaa pohjoisesta - seikka johon jo von Redern kiinnitti huomiota (sivu I 77). Ensimmäiset edulliset jälkijoukkoasemat ovat Terijoen tasalla. Vammelsuusta taaksepäin ei ole mitään ohjeita. Lohkon III suunnitelmasta todetaan mm. että eräs komppania saa käskyn puolustautua viimeiseen mieheen ... 6 km pituisella linjalla. Vihollisen murtautuessa tämän erinomaisen heikon ketjun läpi Pampalassa, on siitä vasemmalle ja oikealle jäävien osastojen taistelutta antauduttava". Lohkolla IV on myös vaarana joukkojen joutuminen vangiksi eräissä paikoissa.

"Yleisesikunta on tahtonut huomauttaa ainoastaan suunnitelmissa esiintyvistä suuremmista virheistä". Niinpä onkin "koko peräytymissuunnitelma laadittava uusille perusteille jos tahdomme säilyttää tämän huomattavan osan armeijaamme perikadolta jo vihollisen ensimmäisenä hyökkäyspäivänä. Jätettynä oman onnensa varaan ja ilman

toivoa avunsaannista ... on näiden joukkojen toimittava nopeasti ja silmälläpitäen luonnollisia peräytymismahdollisuuksia, jotka ovat tärkeämmät kuin teoreettiset puolustussuunnitelmat". On pyrittävä "käyttämään jokaista oikeata hetkeä sitkeään puolustukseen ja vastahyökkäykseen ylivoimaistakin vihollista vastaan niinpian kuin tilanne ja maasto sen sallii". - Lopuksi divisioonaa kehotetaan tutkimaan suojajoukkojen toimintaa sotapelin muodossa. Yleisesikunta lupaa antaa tilanteen ja lähettää edustajansa seuraamaan peliä.[14]

2.Divisioona antoi vastaavat ohjeet Ryhmä Bonsdorffille 23.1.20. Lohkoilla I ja II tulee "vasta Raivolan asemissa (mahdolliseksi) ensimmäinen ankarampi vastarinta", lohkolla III vastaavasti Kivennavan ja Ahijärven tasalla. Täällä ovat molemmat sivustat ja varsinkin vasen "vihollisen kiertoliikkeille avonaiset", joten näitä asemia ei voida kauan puolustaa, seikka johon jo Yleisesikuntakin oli kiinnittänyt huomiota erityisesti Lipolan suhteen. "Ankarampi vastarinta" tulee kysymykseen vasta järvikannaksilla Suulajärvestä Vuokseen. Täällä joukot saavat todennäköisesti yhteyden "Divisioonan ratsurykmenttiin" ja siirtyvät tällöin tämän johtoon (sivu 182) - Ryhmän ei siis enää tarvitse johtaa muita kuin Raivolan suunnan joukkoja, sillä lohkolla IV joukot joutuvat pian Vuokselle ja näin Viipurin Rykmentin johtoon (sivu 183).

Tässä käskyssä tiedotetaan myös, että Ryhmä Bonsdorff saa käyttöönsä rajaseudun suojeluskuntia Kuokkalasta Metsäpirttiin asti yhteensä 1259 miestä ja että "auttamaan 1.Divisioonan pääpuolustuslinjan puolustamiseen" saadaan läheisistä suojeluskunnista yhteensä 1000 miestä (vrt. s. I 165). - Ryhmän oli nyt ensi tilassa tehtävä uusi puolustussuunnitelma annetuilla perusteilla.[15]

Käkisalmen Läänin Rykmentin perustaminen vuoden 1920 alkupuolella (sivu 101 seur.) muutti olennaisesti suojajoukkojen toimintaa. 2.Divisioonan 17.2.20 antaman käskyn mukaan rykmentti otti 20.2.20 vastuun rajan vartioinnista lohkoilla A ja B sekä rannikolla rajalta Terijoelle saakka. Keski-Suomen Rykmentti irtautui kokonaan rajan vartioinnista, mutta vapautti puolestaan rannikolla Terijoesta länteen olevan Karjalan Kaartin Rykmentin komppanian, joka siirtyi takaisin Viipuriin. Keski-Suomen Rykmentti koottiin "majapaikkoihinsa, jotka rykmentti on varannut itselleen Raivolassa, Tyrisevällä ja Vammelsuussa". Ryhmä Bonsdorff lakkautettiin

21.2.20 ja sen tehtävät siirtyivät Käkisalmen Läänin Rykmentille.[16]

Rajalla olevat asevelvolliset rykmentit joutuivat suojajoukkotehtävänsä lisäksi hoitamaan myös tulli- ja poliisitehtäviä, mistä aiheutui monenlaista kitkaa. 2.Divisioona, johon rykmentit kuuluivat, joutui myös vastuuseen sille kuulumattomasta hallinnosta, mistä se halusi vapautua. Yleisesikunta esittikin 24.7.20, että tullivartiointi luovutettaisiin tullihallitukselle, joka hankkisi tehtävään siviilimiehiä tai värvättyä sotaväkeä. Käkisalmen Läänin Rykmentti olisi taktillisena reservinä tullivartiostolle, jos tämä "joutuisi ylivoimaisen vihollisen hyökkäykselle alttiiksi". Jos Käkisalmen Läänin Rykmentti ei kykenisi lyömään takaisin vihollisen hyökkäystä, olisi rajalla oleva aktiivirykmentti "toisen linjan reservinä". Kun normaaliolot aikanaan palaisivat, pitäisi Käkisalmen Läänin Rykmentti hajoittaa ja sen miehistö käyttää muiden joukkojen täydennykseksi. Todettakoon, että tuohon aikaan olivat Tarton rauhanneuvottelut käynnissä.[17]

Sotaväen päällikkö ilmoitti sotaministerille 31.7.20 yhtyvänsä Yleisesikunnan kantaan ja esitti, että Rajamaan komendantti olisi vastuussa kaikesta mikä koskee "luvatonta rajan ylikulkua ja salakuljetusta". Hänelle alistettaisiin "taktilliseksi tueksi" Käkisalmen Läänin Rykmentti. Sitä mukaa kuin sen asevelvolliset palveluksensa suoritettuaan kotiutetaan, rykmentti täytettäisiin värvätyllä miehistöllä. Tämän jälkeen olisi 2.Divisioona vain "taktillisesti vastuussa rajan puolustuksesta" eli vasta sitten kun Rajamaan komendantin alaiset joukot eivät riitä vihollisen hyökkäyksen torjuntaan.[18]

Sotaväen päällikkö oli ollut samalla kannalla jo edellisenä talvena. Lopulta hän ilmoitti sotaministerille 7.9.20, että hänen käsityksensä mukaan 2.Divisioona ei voi olla vastuussa rajan vartioimisesta eikä normaalioloissa sen puolustuksestakaan. Käkisalmen Läänin Rykmentti on Rajamaan komendantin ja siis sotaministeriön alainen. Tällä perusteella hän ilmoittaa: "Tulen päiväkäskyllä vapauttamaan 2.Divisioonan ... normaaliaikoina edesvastuusta puolustaa ja vartioida rajaa".[19] Sotaministeriö määräsi 23.9.20, että rykmentti on kaikissa suhteissa 2.Divisioonan alainen, joskin se taktillisten tehtäviensä ohessa voi myös suorittaa tulli- ja poliisivartiointia. Tämä ei kuitenkaan "rajoita 2.Divisioonan komentajan käskyvaltaa ja edesvastuuta Karjalan kannaksen taktilliseen

vartiointiin nähden" (sivu 104). Lopullisesti asia selvisi, kun Kannakselle perustettiin erityinen tullipoliisi ja tämä Tarton rauhan jälkeen otti vastuulleen rajan vartioinnin ja Käkisalmen Läänin Rykmentti lakkautettiin (sivu 105).

Yleisesikunta kehotti 28.2.20 2.Divisioonaa laatimaan uudet suunnitelmat suojajoukkojen toimintaa varten.[20] Divisioonan vastaus on päivätty 9.3.20. Käkisalmen Läänin Rykmentin sijoitus perustui sen edeltäjän, Terijoen Rajavartiopataljoonan sijoitukseen ja majoitusmahdollisuuksiin. Kumpaisenkin esikunta oli Terijoella, rykmentin I Pataljoona oli Kellomäen - Terijoen, II Pataljoona Jalkalan - Vuottaan ja III Pataljoona Raudun - Metsäpirtin alueella. Divisioona olisi halunnut saada esikunnan Kivennavalle, jonne, osittain myös Ahijärvelle, olisi sijoitettu reservipataljoonakin. Yksi pataljoona olisi tullut Kannaksen eteläpuoliskolle, lohkoille A, B ja C, kolmas pataljoona vastaavasti lohkoille D, E ja F. Divisioona pyysi nyt "Yleisesikunnan apua tätä varten siten, että Yleisesikunta painostaen tämän asian suhteettoman tärkeyden maan puolustukselle aikaansaisi Sotaministeriön puolesta toimenpiteitä rajajoukkojen majoitusoikeuteen nähden, jotka tekisivät ylläesitetyn sijoituksen mahdolliseksi".

Jos divisioonan ehdottama sijoitus voitaisiin toteuttaa, tulisi myös suojajoukkojen toiminta tarkoituksenmukaisimmaksi. Läntisellä Kannaksella oli Keski-Suomen Rykmentin komentajan johdossa hänen oman rykmenttinsä lisäksi alueella olevat Käkisalmen Läänin Rykmentin komppaniat sekä kenttätykistöpatteri. Nämä joukot vetäytyisivät rantamaantien, Uudenkirkon maantien ja rautatien suunnassa. Käkisalmen Läänin Rykmentin komentaja johtaisi toimintaa keskilohkolla, käytettävänään oma reservipataljoonansa ja edessä olleet komppaniat. Itäisellä Kannaksella oleva Käkisalmen Läänin Rykmentin pataljoona toimisi suojajoukkona omalla alueellaan.

Koska ehdotettu sijoitus on toistaiseksi ainakin talvella mahdoton, on suojajoukkojenkin toiminta suunniteltava nykyisen sijoituksen ja majoitusmahdollisuuksien mukaan. Näin ollen tulee läntiselle Kannakselle Keski-Suomen Rykmentti, Käkisalmen Läänin Rykmentin esikunta ja I Pataljoona sekä kenttätykistöpatteri vanhemman rykmentinkomentajan johdossa, keskimmäistä lohkoa johtaa Käkisalmen Läänin Rykmentin II Pataljoonan komentaja, käytettävissään oma pataljoonansa, ja itäisellä Kannaksella toimii rykmentin III Pataljoona sekä tälle

alistettu Pohjois-Inkerin Rykmentti.

Verrattaessa molempia edellä esitettyjä suunnitelmia todetaan, että läntiselle Kannakselle tulee liian paljon joukkoja, Keski-Suomen Rykmentti ja pataljoona Käkisalmen Läänin Rykmentistä sekä molempien rykmenttien esikunnat, "joista toinen ei siis sellaisena voisi tehdä mitään". Molemmat esikunnat ovat 1.Divisioonan lohkolla, mutta 2.Divisioonan lohkolla suojajoukkoja johtaa vain pataljoonan komentaja. Kannaksen keskiosalle tulee liian vähän joukkoja. Divisioona toivookin saavansa vähentää miehitystä lohkoilla A ja B viitaten saarrostusvaaraan pohjoisesta käsin. Alueella olevat kolme komppaniaa "ovat hyvin vaikeassa osaksi toivottomassa tilanteessa, jos vihollinen suurilla voimilla tunkeutuu rajan yli Jäppilän luona ja sieltä lähettää osan voimistaan suoraan Terijoelle".[21]

Yleisesikunta piti 26.3.20 aiheellisena huomauttaa, että "uhkaava sävy neuvostohallituksen nooteissa Suomen Hallitukselle osoittaa, että mieliala Suomea kohtaan on ylimielinen ja kiihtynyt, joten rauhallisten olosuhteitten jatkumisesta Karjalan kannaksella ei ole mitään takeita. Olisi sen vuoksi väärin heikontaa puolustusta rajaalueella".[22]

2.Divisioonan edellä esitettyyn suunnitelmaan perustuva käsky joukoille on päivätty 27.4.20. Sen pääsisältö on seuraava. Vihollisen hyökätessä ylivoimaisin joukoin peräytyvät joukot siten että
- Keski-Suomen Rykmentin perääntymisalue ulottuu Suomenlahdesta rautatiehen (poisluettuna), vahvennuksena rykmentillä on kenttätykistöpatteri sekä viisi paikallista suojeluskuntaa, pääosa rykmentistä vetäytyy Uudenkirkon maantien suunnassa;
- Käkisalmen Läänin Rykmentin I Pataljoona, panssarijuna ja kolme paikallista suojeluskuntaa peräytyy rykmentin komentajan johdolla Viipurin rautatien suunnassa, vasempana rajana linja Jäppilä - Suulajärvi - Muolajärvi, saatuaan yhteyden Karjalan Ratsujääkärirykmenttiin, joukot alistetaan tämän komentajalle;
- Käkisalmen Läänin Rykmentin II Pataljoonan perääntymisalue on edellisestä vasemmalle, vasempana rajana linja Korpikylä - Vuotta - Kirkkojärvi, vahvennuksena Joutselän ja Kivennavan suojeluskunnat, myös nämä joukot alistetaan Karjalan Ratsujääkärirykmentin komentajalle, kun yhteys on saatu;
- Pohjois-Inkerin Rykmentin Kirjasalon - Lipolan suunnalla olevat osat perääntyvät edellisestä joukosta vasemmalla, vasempana rajana

linja Vepsä - Valkjärvi - Marjaniemi, vanhimman pataljoonankomentajan johdolla, vahvennuksena Valkjärven suojeluskunta; joukot alistetaan Karjalan Ratsujääkärirykmentin komentajalle kuten edellisetkin; - Käkisalmen Läänin Rykmentin III Pataljoona, Pohjois-Inkerin Rykmentin Maaselässä olevat osat, panssarijuna sekä kaksi paikallista suojeluskuntaa, pataljoonan komentajan johdolla, perääntyy edellisen lohkon ja Laatokan välisellä alueella; saavuttuaan Kiviniemeen ja Metsäpirttiin joukot alistetaan Viipurin Rykmentin komentajalle.[23]

Divisioonan käskyn perusteella laativat rykmentit omat suunnitelmansa ja käskynsä. Keski-Suomen Rykmentin 3.5.20 päiväämät "ehdotukset" ovat melko yksityiskohtaiset ja määrittävät joukkojen jaon eri teille sekä paikat, joissa on tehtävä "sitkeämpää vastarintaa". Suunnitelma ulottuu aina pääpuolustuslinjalle asti ja siinä annetaan suojeluskunnille tehtäväksi miehittää omat lohkonsa, mutta "koska Rykmentti ei tarkemmin tiedä, missä koko I Divisioonan puolustuslinja kulkee, niin Rykmentti ei voi suojeluskunnille antaa lähempiä määräyksiä I Divisioonan puolustuslinjan miehittämisen suhteen".[24]

27.4.20 annettua varsin ylimalkaista käskyä seurasi 25.5.20 laajempi ja yksityiskohtaisempi käsky, joka perustui "divisioonan ja rykmenttien viime aikoina tekemiin tiedusteluihin". "Käsky rajalla olevien joukkojen peräytymisestä ylivoimaisen vihollishyökkäyksen sattuessa" sääntelee varsin tarkoin näiden toiminnan. Yleisohjeena esitetään, että käskyssä mainituissa asemissa "voidaan sulkemalla päätteitä ja lähettämällä pieniä varmistusosastoja sivuteille pakoittaa vihollista marssimaan ylös saadakseen riittäviä voimia tien avaamiseksi tai tekemään vaikeita ja aikaa vaativia kiertoliikkeitä läpi maaston syrjäteitä myöten".

Kannas jaettiin viiteen lohkoon, joille kullekin määrättiin komentaja ja tietyt joukot sekä puolustusasemat ja perääntymistiet. Puolustusasemat ryhmitettiin 1 - 3 ryhmään, joiden avulla määritettiin joukkojen yhteydet sivusuunnassa. "Yhteys on aina molemmin puolin kaikin voimin ylläpidettävä". Käskyssä määrättiin myös, miten yhteys eri asemista saadaan pääpuolustusaseman divisiooniin ja näiden lähetämiin etuosastoihin. - Käkisalmen Läänin Rykmentin esikunnalle ja komentajalle ei määrätty mitään tehtävää.

Äärimmäisenä oikealla perääntyy Keski-Suomen Rykmentti, tykistöpatteri ja 5 paikallisesta suojeluskunnasta yhteensä 1169 miestä alkaen Uudenkirkon Suojeluskunnasta aina Koiviston suojeluskuntaan asti.

Oikeana rajana on Suomenlahti ja vasempana Viipurin rautatie (poisluettuna). Pääosa rykmentistä peräytyy Uudenkirkon maantietä, pieniä osastoja rantamaantien ja Koiviston radan suunnassa. Puolustusasemat on jaoteltu kolmeen ryhmään:
- a. Raivolan asema Vammeljokivarressa,
- b-ryhmän asema katkaisi tiet Kyrönniemen - Halolan - Uudenkirkon tasalla ja
- c-ryhmän asemat olivat Kipinolan - Perkjärven tasalla.

Keski-Suomen Rykmentistä vasemmalle oli Käkisalmen Läänin Rykmentin I Pataljoonan perääntymisalue rautatiestä linjalle Jäppilä - Suulajärvi - Muolajärvi. Pataljoonalle oli alistettu Panssarijuna N:o 2 sekä 525 miestä kolmesta paikallisesta suojeluskunnasta. Yhteydenpitoa varten oli kevyt kipinälennätinasema. Perääntyessään oli pataljoonan puolustettava rautatietä ja maantietä Raivola - Kuuterselkä - Perkjärven kylä. Puolustusasemat olivat vastaavasti samalla tasalla kuin Keski-Suomen Rykmentillä:
- a. Raivolan asema Onkamojoen varrella,
- b. rautatielinjalla Lounatjoen pysäkiltä 1 km etelään - Hämeenkylä Suulajärven länsirannalla,
- c. "Pioniirikoulutuspataljoonan rakentamat asemat rautatielinjan ja Muolanjärven välillä".

Seuraavana vasemmalle oli Käkisalmen Läänin Rykmentin II Pataljoona, jonka vasempana rajana oli linja Korpikylä - Vuotta - Kirkkojärvi. Pataljoona sai vahvennuksekseen 271 miestä kahdesta suojeluskunnasta. Sen vastattavaksi tulivat tiet rajalta Kivennavan ja Ahijärven kautta Muolaaseen. Puolustusasemat olivat:
- a. Kivennavan - Ahijärven asema,
- b. Suulajärven - Vuotjärven kannas ja
- c. Muolajärven - Yskjärven kannas.

Järvikannaksille saavuttua pataljoona alistettaisiin Karjalan Ratsujääkärirykmentille, joka puolustaa Vuotjärven - Kirkkojärven kannasta.

Karjalan Ratsujääkärirykmentin tehtäväksi tuli edetä nopeasti Vuotjärven - Kirkkojärven - Punnusjärven kannaksille ja asettua puolustukseen (sivu 184). Edellä mainitun pataljoonan lisäksi sille alistettiin myös Pohjois-Inkerin Rykmentti, jolla tähän saakka oli ollut oma peräytymisalue Käkisalmen Läänin Rykmentin II Pataljoonan vasemmalla puolella. Sen vasempana rajana oli linja Vepsä - Valk-

järvi - Pasuri - Vuoksi. Rykmentin vahvennuksena oli Pohjois-Inkerin patteri sekä Valkjärven suojeluskunta. Puolustusasemat olivat:
- a. Lipolan kylä,
- b. Punnusjärven - Valkjärven kannas ja
- c. kannas Punnusjärvi - Salmenkaitajoki.

Pohjois-Inkerin Rykmentistä vasemmalle Laatokkaan asti toimi Käkisalmen Läänin Rykmentin III Pataljoona, jolle alistettiin Panssarijuna N:o 1 sekä Maanselässä oleva Pohjois-Inkerin Rykmentin pataljoona sekä Raudun ja Metsäpirtin suojeluskunnat, yhteensä 208 miestä. Puolustusasemiksi määrättiin:
- Mäkrälä - Vehmainen,
- Petäjärvi ja
- Metsäpirtin kirkonkylä.

Koska puolustusasemat eivät suoranaisesti liittyneet oikealla olevien joukkojen asemiin, ei tätä myöskään käskyssä mainittu. Kiviniemeen ja Metsäpirttiin saavuttuaan joukot "alistuivat Viipurin Rykmentin Komentajan alle".

Rykmenttien oli käskyn perusteella täydennettävä omat käskynsä ja lähetettävä ne divisioonaan ennen 15.6.20. Niihin oli liitettävä Koiviston, Uudenkirkon, Kuolemajärven ja Perkjärven suojeluskunnille annettavat ohjeet puolustusasemien linnoitustöistä, jotka nämä voivat tehdä ennen vihollisen saapumista. Divisioonan hyväksyttyä suunnitelmat, "säilytetään ne sinetöitynä rykmenttien ja pataljoonien esikunnissa ja lähetetään upseerien kanssa tarpeen vaatiessa suojeluskunnille. Upseerin pitää tuntea näitä töitä tarkasti ja johtaa suojeluskuntien töitä".[25]

Yleisesikunta esitti 23.6.20 eräitä sekä muodollisia että asiahuomautuksia käskyn suhteen. Korjaukset tehtyään oli divisioonan lähetettävä käsky "ensi tilassa ... Yleisesikunnan lopullisesti hyväksyttäväksi".[26]

Puolustusasemia määrättäessä oli jätetty huomiotta "monet muut mahdollisesti luonnossa esiintyvät puolustusasemat". Käskyä oli täydennettävä siten, että muuallakin oli "kaikilla tavoin tehtävä vastarintaa ja hidastettava vihollisen eteenmarssia asettautumatta kuitenkaan saarrokselle alttiiksi". Rannikko Karjalaisesta länteen voitiin jättää paikallisten suojeluskuntien ja ratsuväen suojattavaksi. Ei pitäisi määrätä Karjalan Ratsujääkärirykmentille puolus-

tusasemaa (Vuotjärven - Kirkkojärven kannas), koska ratsuväki on tarkoitettu koko rintamakaistaa varten. Oravaniemen "ylikulkupaikka" on jätetty varmistamatta.

2.Divisioonan suojajoukkokäskyn seuraava versio on päivätty 9.7.20. Tehtävän määrittelyssä on otettu huomioon Yleisesikunnan huomautus ja nyt se on seuraava. "Peräytyvien joukkojen on kaikin tavoin tehtävä vastarintaa ja koetettava estää vihollisen etenemistä, missä maasto tarjoaa vähääkään tilaisuutta siihen, asettautumatta kuitenkaan saarrokselle alttiiksi. Käskyssä luettelee Divisioona ainoastaan ne asemat, joissa se katsoo parhaiten voitavan asettua vastarintaan ja ovat nämä asemat koko perääntymisalueella jaetut neljään toistensa takana sijaitsevaan ja koko perääntymisalueen poikki ulottuvaan puolustusasemaan (-linjaan) a, b, c, ja d". Pääteiden sulkeminen ja sivuteiden varmistaminen on käsketty samoin kuin aikaisemmin. Perääntymisalueet on nimetty P1-5.

Keski-Suomen Rykmentin perääntymisalue P1 on entinen, samoin joukot. Rannikon varmistaminen on jätetty pelkästään suojeluskuntien tehtäväksi Karjalaisesta länteen. Puolustusasemat on nyt nimetty ja määritetty seuraavasti:

- a P1, Raivolan asema, Vammelsuunjoki - Onkamonjoki,
- b P1, Elinälän - Vammeljoen asema, Elinälä - Rieskjärvi - Vammeljärvi,
- c P1, Uudenkirkon asema, Suomenlahti - Karjalainen - Halolanjärvi - Uudenkirkon kirkonkylä - Lounatjoki ja
- d P1, Kuolemajärven - Perkjärven asema, Kipinolanjärvi - Kuolemajärvi - Hatjalahdenjärvi - Kaukjärvi - Perkoisenjärvi - Muolajärvi.

Käkisalmen Läänin Rykmentti on nyt määrätty perääntymisalueelle P2, alue ja joukot ovat entiset. "Kiireellisessä tapauksessa (jos vaara uhkaa eikä yhteyttä Divisioonan kanssa ole aikaansaatavissa)" voi perääntyminen Rajajoen mutkasta tapahtua rykmentin käskystä. Puolustusasemat ovat seuraavat:

- a P2, Raivolan asema, Onkamojoen varrella,
- b P2, Vammeljoen asema,
- c P2, Lounatjoen asema, Lounatjoen pysäkki - Suulajärvi ja
- d P2, Perkjärven asema, Perkoisenjärvi - Perkjärvi - Muolajärvi.

Perääntymisalue P3 on muuten entinen, paitsi että vasen raja on siirretty Kirkkojärvestä Punnusjärveen. Joukot ja tehtävät ovat entiset. Kannas Vuotjärvi - Kirkkojärvi jää Yleisesikunnan huomautuksesta

huolimatta Karjalan Ratsujääkärirykmentin puolustettavaksi. Puolustusasemat:
- a P3, Kivennavan asema, Kivennapa - Ahijärvi - Vuotta,
- b P3, Vuotjärven asema, kannakset Suulajärvi - Vuotjärvi - Kirkkojärvi,
- c P3, Iskjärven (Yskjärven) asema, Suulajärvi - Yskjärvi - Muolaan kirkonkylä - Punnusjoki - Punnusjärvi, "Punnusjoen puolustus jää ratsuväelle" ja
- d P3, Vuotsojan asema, Muolaanjärvi - Yskjärvi.

Perääntymisalue P4:n vasenta rajaa on siirretty itään, linjalle Vepsä - Nousiainen (Vuoksen eteläpuolella Noisniemeä vastapäätä). Joukot ja tehtävä ovat entiset, Oravaniemen varmistaminen on nimenomaan käsketty. "Ylikuljettua on lautta jätettävä pohjoispuolelle". Puolustusasemat:
- a P4, Lipolan asema,
- b P4 on kaksiosainen: Valkjärven asema , Punnusjärvi - Valkjärvi sekä Saarijärven - Nurmijärven asema, "jonka ... varmistaa Karjalan Ratsujääkärirykmentti".
- c P4, Punnusjärven - Sarkolan suon asema, Punnusjärvi - Raakolanjärvi, missä asema siis liittyi edellä mainittuun asemaan. - d-asemaa ei ole lainkaan.

Peräytymisalue P5:n oikea raja siirtyi samalla kuin oikean naapurin vasen raja. Joukot ovat entiset. Puolustusasemia on vain kaksi
- a P5, Mäkrälä - Vehmainen sekä Metsäpirtin kirkonkylä ja
- b P5, Petäjärvi.

Karjalan Ratsujääkärirykmentin tehtävät määritetään erikseen peräytymisalueille P3 ja P4. Rykmentin on heti saavuttuaan järvikannaksille Vuotjärvi - Punnusjärvi - Valkjärvi otettava yhteys Käkisalmen Läänin Rykmentin II Pataljoonaan (P3) ja Pohjois-Inkerin Rykmenttiin (P4).

Perääntymisalueella P3 on lähetettävä yksi ratsastava ja yksi pyöräilijäeskadroona "partiotoimintaan vihollista kohti" ja varmistamaan maanteiden suunnassa. "Vihollisen ahdistaessa" peräytyy pyöräilijäeskadroona asemaan Suulajärvi - Vuotjärvi - Kirkkojärvi, ja senjälkeen asemaan Suulajärvi - Yskjärvi - Punnusjärvi. Ratsastava eskadroona peräytyy asemaan Kirkkojärvi - Punnusjärvi. Aiemminhan oli sanottu, että Punnusjoen puolustus jää ratsuväelle.

Perääntymisalueelle P4 lähetettävä ratsastava eskadroona etenee

vihollista kohti ja varmistaa kuten alueella P3. Se peräytyy Saarijärven - Nurmijärven asemaan ja sieltä Vuoksen etelärannan suuntaista tietä myöten Ala-Kuusaan tai ellei se ole enää mahdollista, Kiviniemeen.[27]

Yleisesikunta arvosteli edellä esitetyn käskyn 27.7.20. "Yleisessä peräytymisohjeessa olisi ehkä hyödyllistä selittää lyhyin sanoin joukoille, että vihollisen etenemisen hidastuttamisella on ylösmarssimme järjestäytyneelle suorittamiselle mitä suurin merkitys, mutta että rajajoukkojen tehtävänä ei ole antautua alttiiksi tuhoutumiselle taistelussa jostain vähemmärvoisesta eteentyönnetystä linjasta. Rajajoukot muodostavat huomattavan osan armeijaamme ja niiden taisteluvoimaa tullaan tarvitsemaan pääpuolustusvyöhykkeessä".
Peräytymisalueen jakaminen puolustuslinjoihin on rintaman laajuuden ja joukkojen heikkouden vuoksi käytännössä tuskin toteutettavissa ja jäänee "teoreettiseksi toivomukseksi". Joukkojen on asetuttava vastarintaan siellä, missä maasto tai taktillinen tilanne osoittautuu edulliseksi. Viimemainittua ei voida edeltäkäsin määritellä. On toimittava itsenäisesti ja "jokaiselta upseerilta vaadittava erinomaista initsiatiivia. Peräytymistä johtavan, ensin 2.Divisioonan sitten asemadivisioonan komentajan tehtävänä on ... valvoa liikkeitten yhtenäisyyttä suurissa puitteissa, pitäen silmällä vihollisen hidastuttamisen ja joukkojen taistelukunnon säilyttämisen periaatteita".

Vyöhykkeet ovat tarpeen yhtenäisen liikkeen aikaan saamiseksi, mutta joukoilla on oltava riittävä toimintavapaus. Puolustuksessa tulevat kysymykseen pisteet teiden varsilla, eivät yhtenäiset linjat, joiden miehittäminen aiheuttaisi hajaannusta ja ajanhukkaa.

Suojeluskunnat on työnnettävä eteen avustamaan joukkoja eikä jätettävä rintaman taakse odottamaan niiden saapumista. Niille on määrättävä kokoontumisajat ja -paikat sekä missä ne liittyvät joukkoihin tai ryhtyvät itsenäiseen toimintaan. Linnoitustöihin ei niiltä riitä aikaa.

Eri peräytymisalueitten yksityiskohtaisessa tarkastelussa kiinnitetään huomiota mm. siihen, että Keski-Suomen Rykmentin on vetäydyttävä omalle lohkolleen puolustusasemassa (sivu 181). Tässä vaiheessa se oli 1.Divisioonan rykmenteistä keskimmäinen, Kuolemajärvestä Summajoen "pohjoisimpaan kaartoon". Peräytymisalueella P2 on rau-

tatielle pantava panssarijunan lisäksi myös jalkaväkeä. Alueella P3 on ratsujääkärirykmentillä itsenäinen tehtävä peräytymisen ja ylösmarssin suojelemisessa, joten ei ole annettava sille yhteisiä tehtäviä muiden joukkojen kanssa. Kun peräytyvät joukot ovat sivuuttaneet rykmentin, se jää vastaamaan tiedustelusta koko lohkolla eikä sille ole annettava taistelutehtäviä. Punnusjoen ylimenon suojaaminen ja kannasten puolustaminen Muolajärven - Yskjärven - Kirkkojärven välillä on annettava muille joukoille. Divisioonan käskettiin taas laatia uusi suunnitelma ja ottaa siinä huomioon esitetyt periaatteet.[28]

2.Divisioonan komentaja, kenraali Gerich ei täysin hyväksynyt Yleisesikunnan huomautuksia, vaan esitti 14.8.20 pari vastaväitettä. Rautatielle ei pitäisi panssarijunan lisäksi panna jalkaväkeä, koska rata on aivan suora ja ratavalli sekä sen ympäristön maasto jalkaväelle epäedullista ja tarjoaa vihollisen konekivääritulelle hyvät mahdollisuudet. Ratsuväkeä on niin vähän, ettei se riitä partiotoimintaan koko alueella, vaan seurauksena olisi "täydellinen väsymys ja pirstoutuminen". Ehdotettu menetelmä pitää ratsuväen koossa ja käytettävissä tilanteen vaatimusten mukaan. Muut Yleisesikunnan huomautukset oli otettu huomioon ja Gerich toivoi käskyn nyt tulevan hyväksytyksi oheisessa muodossa, "jotta joukko-osastot vihdoin saisivat tilaisuuden perehtyä tilanteeseen ja laatia käskyn mukaan omat peräytymiskäskynsä".[29]

Yleisesikunta lähetti Gerichin kirjeen Sotaväen päällikölle ja ilmoitti, ettei se tahdo antautua väittelyyn divisioonan kanssa. Se on vain tehnyt tehtävänsä suunnitelmien tarkastamisessa ja jos divisioona "ei tahdo noudattaa Yleisesikunnan huomautuksia ... on Yleisesikunnan katsottava itsensä vapautuneeksi kaikesta edesvastuusta niistä johtuviin seurauksiin nähden". - Wilkama vastasi 18.9.20 olevansa Yleisesikunnan kanssa samaa mieltä jalkaväen käytöstä panssarijunan yhteydessä. Sitävastoin hän piti tärkeänä, että joukot tietävät, "millä "linjalla" suunnilleen on vastustukseen sitkeimmin ryhdyttävä". Divisioonan käsky ei edellytä, että linjat miehitetään, vaan että näillä linjoilla sopivissa ja tärkeissä paikoissa viivytetään vihollista. Ratsuväen suhteen Wilkama taas yhtyi Yleisesikunnan päällikön kantaan.

Tämä esimerkki osoittaa, että organisaatio ja alistussuhteet saattoivat usein asettaa Sotaväen päällikön eräänlaiseen erotuomarin-

asemaan.[30]

Kun Pohjois-Inkerin Rykmentti oli hajoitettu ja siitä muodostettu 6.7.20 Pohjois-Inkerin Erillispataljoona (sivu I 132), antoi Kannaksen Rajamaan komendanttilaitos 14.8.20 käskyn sen toiminnasta. Rajajoukkojen "yleiseen peräytymiseen" voidaan ryhtyä vain "korkeimman sotilasjohdon" käskystä. Paikallisten taistelujen syttyessä pataljoonan alueella se "odottaa nykyisissä asemissaan mahdollista hyökkäystä". Inkeriläisille varataan tällöin "vapaa rajan ylikulku, viedäkseen varusteita ja reservejä taistelulinjalle". Jos inkeriläisten on pakko vetäytyä rajan yli, heidät alistetaan Käkisalmen Läänin Rykmentin III Pataljoonalle ja heitä käytetään vain reservinä. Jos bolshevikit kuitenkin jatkavat hyökkäystään Suomen puolelle, voidaan heitä rajan turvaamiseksi käyttää myös "etulinjalla".[31]

4.3231 Tarton rauhan ja armeijan uudestijärjestelyn vaikutus suojajoukkojen toimintaan

Tarton rauhan (14.10.20) jälkeen voitiin ryhtyä purkamaan Karjalan kannaksen sotilasorganisaatiota. Pian varsinaista rauhansopimusta edeltäneen välirauhansopimuksen (15.8.20, sivu 8) jälkeen, 25.8.20, Yleisesikunta hyväksyi Keski-Suomen Rykmentin siirtämisen pois rajalta, varsinaiseen majoituspaikkaansa Hämeenlinnaan (sivu 91). Esikunta saapui sinne lokakuun puolivälissä ja viimeinenkin pataljoona jouluun mennessä.[1]

Hyvissä ajoin ennen Keski-Suomen Rykmentin lähtöä, 12.9.20, Käkisalmen Läänin Rykmentti antoi käskyn varautumisesta, tulivathan sen pataljoonat nyt vastuuseen koko rajasta. Käskyn mukaan oli kenttävahtien "peräytyessään ennen yhtymistä komppaniaansa vältettävä sekaantumista taisteluihin vihollisen kanssa". "Varsinainen, mutta varovainen vastarinta alkaa I.pataljoonalle Kellomäeltä lähtien ... II.pataljoonalle Lintulasta lähtien ... III.pataljoonalle Maanselkä - Rautu - Viisjoki lähtien".

"Divisioonan määräys puolustautumisesta määrätyillä linjoilla ei ole käsitettävä siten, että pataljoonat ovat hajoitettavat pitkin näitä, vaan siten, että näitten linjojen tienoilla ja peräytymisteitten varsilla on käytettävä hyväkseen maaston tarjoamia edullisimpia puolustusasemia, varmistamalla sivustat heikoilla sivusta-

suojilla ja yhdyspatrulleilla. Ei myöskään ole peräydyttävä määritellystä linjasta toiseen ilman vastarintaa, vaan, jos maasto ja olosuhteet suinkin sitä sallivat, on vastarintaa tarjottava myöskin näitten linjojen välillä".[2]

Kannaksen rajakomendantti, everstiluutnantti Heinrichs, esitti 17.8.20 Käkisalmen Läänin Rykmentin vapauttamista tullivartiotehtävistä, koska "sotaväki ei ole tullitehtäviin sen pystyvämpi kuin tullivartiosto maan puolustukseen". Jos rykmentin asettamat kenttävahdit rajalla korvattaisiin tullivartiostoilla, voitaisiin rykmentti koota ja siitä tulisi "säännönmukainen aktiivinen joukko-osasto, kymmenes jalkaväkirykmentti, joka tietenkin voisi täyttää tärkeätä taktillista buffertitehtäväänsä aivan toisin kuin miltei yksinomaan tullivartiointia silmällä pitäen pirstaleihin hajoitettu rajajoukko". Heinrichs pelkäsi myös, "kuinka ystävällinen yhteys bolschevikkien ja suomalaisten rajasotilaiden välillä olisi nyt estettävä"(vrt. s. 104).[3]

Siviili- ja sotilasviranomaiset ryhtyivät nyt vaihtamaan rajalla olevia kenttävahteja tullivartiostoihin ja vuoden lopussa ainoastaan 4 vartioaluetta 22:sta oli enää sotaväen vastuulla. Heinrichs uusi ehdotuksensa 12.1.21 vaatien sotaväen täydellistä vapauttamista tullivartioinnista, mikä vaatisi tullipoliisin lisäämistä sekä määrärahojen myöntämistä tähän tarkoitukseen. 2.Divisioona kannatti esitystä, koska Käkisalmen Läänin Rykmentistä näin saataisiin "kaikkia rajamaalla kysymykseen tulevia taktillisia tehtäviä varten hyvin koulutettu joukko-osasto".[4]

Heinrichs kysyi Yleisesikunnalta 29.1.21, voisiko rykmentti poistaa kaikki kenttävahtinsa rajalta, koska rykmentin tehtävänä oli hänen käsityksensä mukaan "peittojoukkona (=Decktruppe) pääpuolustuslinjaa varten ... varmistaa armeijan ylösmarssi sodan syttyessä". Tätä varten olisi suotavaa "joukkojen sijoittaminen niin suuriin suljettuihin osastoihin kuin mahdollista". Hänelle oli kuitenkin ilmoitettu, että aikaisempi hajauttaminen perustuisi Yleisesikunnan päällikön käskyyn. Yleisesikunta ilmoitti 3.2.21, ettei tämän laatuista määräystä koskaan ole annettu eikä rykmentillä nykyisin ole sellaista taktillista tehtävää, joka vaatisi sen "hajoittamista hajallaan oleviin kenttävahteihin pitkin rajaa".[5]

Osoituksena olojen epävakaisuudesta - Tarton rauhasta huolimatta -

mainittakoon, että Yleisesikunnan päällikön toimeksiannosta 2.Divisioona lähetti 18.3.21 Polkupyöräpataljoona 2:sta 2 komppaniaa rajalle "suorittamaan vartiopalvelusta". Saman aikaisesti oli Viipurin asemalla kaksi junaa valmiina tarpeen vaatiessa kuljettamaan Kannakselle pataljoonan Karjalan Kaartin Rykmentistä ja 2 patteria Kenttätykistörykmentti 2:sta.[6]

Käkisalmen Läänin Rykmentti lakkautettiin pian tämän jälkeen, 20.4.21 (sivu 105) ja sen henkilöstö käytettiin mm. polkupyöräpataljoonien uudestijärjestelyyn. Näillä tuli olemaan ratkaisevan tärkeä tehtävä suojajoukkoina.

Olennaisesti muuttuneen tilanteen johdosta antoi Yleisesikunta 20.12.20 ohjeet suojajoukkojen toiminnan järjestämisestä lähimpinä aikoina. Ne jakautuivat kahteen osaan:
- A. Uudestijärjestelykäskyn aiheuttamien muutosten tapahduttua armeijajärjestelyssä ja
- B. Armeijajärjestelyn ollessa nykyisellään.

Käsky uudestijärjestelystä oli annettu 5.11.20 (sivu 87) ja se pyrittiin toteuttamaan vuoden vaihteeseen mennessä.

Karjalan kannaksen suojajoukkoina tulivat toimimaan tapauksessa B:
- Ratsuväkiprikaati,
- Käkisalmen Läänin Rykmentti,
- I Pyöräilijäpataljoona,
- II Pyöräilijäpataljoona,
- Panssarijuna N:o 1,
- Panssarijuna N:o 2 ja
- paikalliset suojeluskunnat.

Tapauksessa A puuttui luettelosta Käkisalmen Läänin Rykmentti, jonka lakkauttamisesta Yleisesikunta ei vielä tässä vaiheessa voinut antaa tietoa.

Kannas jaettiin kummassakin tapauksessa kolmeen perääntymisalueeseen, I - III. Välirajat olivat Viipurin rautatie (keskimmäiselle alueelle mukaanluettuna) ja Vepsä - Hampala - Oravaniemi. Suojajoukkojen perääntymisen johto kuului 2.Divisioonan komentajalle, "kunnes tämä johto myöhemmin uskotaan toisen komentajan alaisuuteen". Yleisohjeet ovat samat kuin aikaisemmin, mutta lisäksi oli suojajoukkojen pyrittävä selvittämään, "mitä ja kuinka suuria vihollisvoimia niillä on vastassaan". Puolustusasemia ei ohjeessa

mainita, ne on valittava taktillisesti edullisista kohdista vihollisen etenemisteiden varsilta. "Teiden särkeminen ... ja siltojen räjäyttämiset ovat suoritettavat vasta senjälkeen kuin kaikki perääntyvät joukot ovat sivuuttaneet paikan".

"Armeijajärjestelyn ollessa nykyisellään" todettiin, että muodostettava Ratsuväkiprikaati oli vielä hajallaan, Lappeenrannassa ja Hämeenlinnassa. Se kuljetettaisiin Kannakselle siten, että Uudenmaan Rakuunarykmentti tulisi Lappeenrannasta Rautuun ja Hämeen Ratsurykmentti Lappeenrannasta ja Hämeenlinnasta Raivolaan, jonne myös prikaatin esikunta tulisi (sivut 88 ja 91). Muodostettavat pyöräilijäpataljoonat - nimi vakiintui pian polkupyöräpataljoonaksi - kuljetettaisiin Terijoelle, josta marssisivat alueilleen (sivu 88). "Käytetään toistaiseksi jalkaväkenä", sanotaan ohjeessa. Nämähän muodostettiin Suomenlinnan ja Viipurin paikallispataljoonista eikä niillä ollut polkupyöriä.

Perääntymisalue I:lle tulivat seuraavat joukot:
- komentajana Käkisalmen Läänin Rykmentin komentaja,
- Käkisalmen Läänin Rykmentin I Pataljoona,
- I Pyöräilijäpataljoona,
- eskadroona Hämeen Ratsurykmentistä,
- Uudenkirkon, Johanneksen, Kuolemajärven, Koiviston, Kuokkalan ja Terijoen suojeluskunnat.

Perääntymisalue II:
- komentajana Ratsuväkiprikaatin komentaja,
- Ratsuväkiprikaati, paitsi kaksi eskadroonaa,
- Käkisalmen Läänin Rykmentin II Pataljoona,
- II Pyöräilijäpataljoona,
- Panssarijuna N:o 1,
- Joutselän, Kivennavan, Perkjärven ja Valkjärven suojeluskunnat.

Perääntymisalue III:
- komentajana Käkisalmen Läänin Rykmentin III Pataljoonan komentaja
- Käkisalmen Läänin Rykmentin III Pataljoona,
- Panssarijuna N:o 2,
- eskadroona Uudenmaan Rakuunarykmentistä,
- Raudun ja Metsäpirtin suojeluskunnat.

Uudestijärjestelyn tapahduttua ei enää olisi käytettävissä Käkisalmen Läänin Rykmenttiä ja tämän vuoksi oli mukaan otettu komppa-

nia Savon Jääkärirykmentistä perääntymisalueelle III. Perääntymisalue I:n komentajaksi tuli I Pyöräilijäpataljoonan komentaja ja perääntymisalue III:n komentajaksi pataljoonankomentaja Savon Jääkärirykmentistä.

Yleisesikunta määräsi jo melko yksityiskohtaisesti joukkojen jaon perääntymisalueiden sisällä, mutta pyysi nyt divisioonaa laatimaan yksityiskohtaisen suunnitelman ja lähettämään ehdotuksensa 5.1.21 mennessä.[7]

2.Divisioona teki 4.1.21 ohjeen perusteella oman ehdotuksensa peräytymiskäskyksi. Se oli varsin tarkasti ohjeen mukainen, mutta Yleisesikunnan haluamaa "yksityiskohtaisuutta" edusti lähinnä suojeluskuntien miesmäärä ja kokoontumispaikat sekä teiden ja niitä myöten perääntyvien joukkojen hieman yksityiskohtaisempi määrittäminen. Aikaisemmissa käskyissä esiintyneitä puolustusasemia tai vyöhykkeitä perääntymisen säännöstelemiseksi ei ehdotukseen ollut otettu lainkaan.[8]

Yleisesikunta ei ollut täysin tyytyväinen 2.Divisioonan ehdotukseen, vaan laati 9.2.21 oman mallikokoelman käskyiksi ja ohjeiksi. Olennaisesti uutta on se, että mukaan on otettu sellainenkin mahdollisuus, että suojajoukot ehtisivät miehittää rajan takaa edullisemman puolustusaseman kuin omalla puolella rajan pinnassa oleva. Käsky N:o 1 edellyttää entistä tilannetta, jonka mukaan suojajoukkojen toiminta alkaa jo ennen sodanjulistusta, välittömän sodanuhkan syntyessä. Käsky N:o 2 tarkoittaa "mainitun puolustuslinjan miehittämistä, sikäli kuin joukkomme eivät kohtaa ylivoimaista vastustusta, mikä sen tekisi mahdottomaksi". Kun uusi puolustusasema olisi saavutettu, divisioonan olisi annettava uusi käsky ottaen huomioon vihollisen voimasuhteet. Tätä varten ei annettu mallia, koska tilanteen ennakoiminen oli mahdotonta.[9]

Käskyissä oli muodollinenkin uutuus. Yleisen tehtävänmäärittelyn jälkeen oli vasemmalla laidalla joukkojen jako ja oikealla kunkin tehtävä yksityiskohtaisesti. Aluejako on sama kuin edellisessäkin ohjeessa, samoin joukkojen. Käkisalmen Läänin Rykmenttiä ei enää ole otettu mukaan, mutta jos se vielä olisi olemassa sodanuhkan aikana, divisioonan olisi tarkistettava käskyjä sen osalta. Joukot on jaettu ryhmiin, Ryhmä A, Ryhmä B ja Ryhmä C.

Ryhmä A:n tehtävänä on varmistaa linja Kuokkala - Luutahäntä - Haa-

pala ja ulottaa tiedustelu rajan taakse, kuitenkin vasta sodanjulistuksen jälkeen. "Ylivoimaisen vihollishyökkäyksen sattuessa peräytyvät joukot taistellen" jo aikaisemmissa käskyissä mainitulla alueella. - Ryhmä B varmistaa Haapalasta Vepsään ja Ryhmä C Vepsästä Laatokkaan. Peräytyminen on käsketty vastaavasti samoin kuin Ryhmä A:n kohdalla. Tiedustelua ei ole mainittu.

Uutta käskyssä ovat myös ryhmien säännölliset tilanneilmoitukset kello 7, 15 ja 23 sekä selostus huollosta. "Muona- ja ammusvarastot järjestetään 2.Divisioonan intendentin toimesta Terijoelle ... Raivolaan ... Ahijärvelle ... Rautuun". Pääsidontapaikat tulivat samoille seuduille. "Itse oleskelen 2.Divisioonan esikunnassa Viipurissa".

"Yleiset ohjeet suojajoukkojen peräytymisestä" eivät sisällä uutta muuta kuin muodollisesti, esimerkiksi "1) Asemia ei jätetä ilman taistelua".

Käskyyn liittyy erilliset ohjeet kullekin ryhmälle. Ne jakautuvat osiin, I Joukkojen sijoitus ja II Peräytyminen. Edellisessä osassa on lyhyt arviointi vihollisen toiminnasta ja esimerkin luontoisesti joukkojen jaoitus komppanian tarkkuudella. Jälkimmäisessä osassa selostetaan alueen tiet ja niille tulevat joukot esimerkinluontoisesti, yhteydet divisioonaan ja naapureihin puhelimitse ja "radioteitse" sekä huollon järjestely. - Puolustusasemia tai -vyöhykkeitä ei ole esitetty.

"Käsky N:o 2 Valtakunnan rajalle sijoitetuille suojajoukoille" edellyttää rajan ylittämistä. Tiedot vihollisesta on annettava päivän tilanteen mukaisesti. Tehtävä määritetään seuraavasti: "Puolustukselle edullisimman linjan saavuttamiseksi etenevät valtakunnan rajalle Käskyssä N:o 1 sijoitetut suojajoukot alempana mainitulla tavalla".

Kannas jaettiin kahteen lohkoon, oikea ja vasen. Ensinmainitulle tuli Ryhmä A (= I Polkupyöräpataljoona ja Panssarijuna N:o 1) sekä II Polkupyöräpataljoona, Hämeen Ratsurykmentti ynnä yhteensä yhdeksän suojeluskuntaa. Vasemmalle lohkolle tuli Ryhmä C (= Savon Jääkärirykmentin komppania ja Panssarijuna N:o 2) sekä Uudenmaan Rakuunarykmentti ja kolme suojeluskuntaa.

Ryhmä A:n piti aloittaa etenemisensä tarkemmin määrättävänä aikana ja sen oli miehitettävä linja, joka oikaisi rajanmutkan Valkeasaa-

ren kylän kohdalla, mikä merkitsi vajaan 10 km etenemistä. Ryhmä C:n piti Itä-Kannaksella edetä Ison Korkiamäen - Korosaaren tasalle, noin 5 km verran. Molempien ryhmien oli työnnettävä tiedustelu eteen sekä suojattava sivustansa. Käskymallissa oli lisäksi ohjeet ilmoittamisesta ja huollosta. (Kuva s. 442)

Käskyyn liittyvissä ohjeissa painotetaan yhteistoimintaa eri teitä etenevien joukkojen kesken ja niistä ilmenee, että I Polkupyöräpataljoona osallistuu sotatoimeen asettumalla puolustukseen rajalle oikean lohkon eteläosalla. Hämeen Ratsurykmentin eskadroona, joka ei osallistu hyökkäykseen, suojaa vasenta sivustaa ja selkäpuolta. Vastaavasti käytetään vasemmalla lohkolla sivustojen ja selkäpuolen suojaamiseen Uudenmaan Rakuunarykmentin eskadroonaa. - Sekä itse käsky että siihen liittyvät ohjeet ovat varsin ylimalkaiset ja esimerkinluontoiset jättäen yksityiskohdat riippuviksi tilanteen kehittymisestä.

Divisioonaa pyydettiin nyt laatimaan käskyt ja ohjeet mallin mukaan alaisilleen joukoille, jotta "komentajat siten joutuisivat jo etukäteen teoreettisesti tutustumaan yllämainittuihin tehtäviinsä".

Yleisesikunta esittää tässä käskyssä ensi kertaa mahdollisuuden, että suojajoukot ottaisivat haltuunsa "edullisemmat puolustusasemat rajan takana". Tässä on ehkä ollut ajatuksena, että miehittämällä rajan mutkan oikaiseva linja Valkeasaaresta pohjoiseen (kuva s.442), eliminoidaan Kuokkalan alueella olevien joukkojen joutuminen saarroksiin. Raasulin suunnalla ehkä on tarkoituksena ollut saada vain hieman syvempi viivytysalue. Vähän myöhemmin, 27.5.21, tämä ajatus esiintyy Tasavallan presidentille, Sotaväen päällikölle ja yhtymien komentajille jaetussa muistiossa (sivu 187).

Kenraali Wetzer lähetti vaaditut suunnitelmat ja käskyt Yleisesikunnalle tiedoksi 6.10.20. "Siinä toivossa, että se tyydyttää Y.E. en ryhdy perustelemaan syitä eroavaisuuksiin verrattuna ... 9.2.20 lähetettyihin esimerkkikäskyihin ja ohjeisiin".

Syventyessään suojajoukkojen tehtäviin ja toimintamahdollisuuksiin divisioonan komentaja oli tullut siihen vakaumukseen, että ne eivät pysty viivyttämään vihollisen etenemistä kunnes kenttäarmeija on keskitetty pääpuolustuslinjaan. Hän pyytääkin nyt tietoa, mitä toimenpiteitä on suunniteltu tällaisen tapahtuman varalta. - Hänen mielestään ei myöskään joukkojen huolto ole järjestettävissä niin

yksinkertaisesti kuin Yleisesikunnan ohjeet edellyttävät ja anoo sen vuoksi "tarpeellisia pohjatietoja asiassa".

Suojeluskunnille ei toistaiseksi ole voitu laatia liikekannallepano-ohjeita, koska ei ole lopullista tietoa, mitkä suojeluskunnat saadaan divisioonan käyttöön.[10]

2.Divisioonan suojajoukkosuunnitelma on kuitenkin melkein sanatarkka jäljennös Yleisesikunnan ohjeesta, mutta täydennystäkin siinä on. Kuhunkin ryhmään tulevat suojeluskunnat on nimetty ja niiden vahvuudet mainittu. Ryhmä A saa 7 suojeluskuntaa, 950 miestä, Ryhmä B 4 suojeluskuntaa, 400 miestä ja Ryhmä C 3 suojeluskuntaa, 300 miestä. Kunkin suojeluskunnan kokoontumispaikka tai paikat on määrätty ja ne "kokoontuvat viipymättä Piiriesik:lta käskyn saatuaan". Ne "astuvat ryhmäkomentajien käskynalaisiksi" näillä paikoilla tai tilanteen vaatiessa jo matkalla.

Käskyssä on omana kohtanaan toiminta ennen takaa tulevien vahvennusten, ratsuväen ja panssarijunien sekä Savon Jääkärirykmentin osien saapumista. Ryhmä A:n alueen suojaaminen tapahtuu tällöin Polkupyöräpataljoona I:n ja paikallisten suojeluskuntien voimin. (Tästä käskystä alkaen "pyöräilijäpataljoonien" varsin horjuva nimitys vakiintuu polkupyöräpataljoonaksi). Ryhmä B:n alueella toiminnasta vastasi Polkupyöräpataljoona 2:n komentaja joukkoineen paikallisten suojeluskuntien avulla. Ryhmä C:n alueella oli aluksi vain suojeluskuntia, joita johti Savon Jääkärirykmentin II Pataljoonan komentaja Käkisalmesta käsin, myöhemmin, kun III Pataljoona oli siirtynyt Kiviniemeen (9.10.22, sivu 269), johto tuli tämän komentajalle.

Pääpuolustuslinjan sijainti kuvataan ja selostetaan milloin sen eri osat miehitetään. Suojajoukkojen on viivytettävä vihollista "vähintäin siksi, kunnes ... lohkot ... ovat miehitetyt. Suojajoukkojen tehtävä on näin ollen äärettömän tärkeä, riippuen siitä maan koko puolustus". - Rajan ja pääpuolustuslinjan välinen alue evakuoidaan siviiliasukkaista myöhemmin lähetettävän suunnitelman mukaisesti.[11]

Suojajoukkoryhmien ohjeet noudattivat samaa kaavaa kuin käsky, vähän yksityiskohtia täydennykseksi Yleisesikunnan tekstiin. Joukkojen sijoitukseen ei tullut muutoksia. Suojeluskunnista "lienee osa - sikäli kuin aika sen myöntää - edulla käytettävissä Vammelsuun aseman varustustöihin muitten varustautuessa Terijoen ja Tyrisevän tiheän asutuksen puolustusetuja käyttämään". "Rajajoen siltaa, rautatielinjaa ja puhelinlinjoja Rajajoelta - Terijoelle on heti minulta käskyn

saatua ryhdyttävä mitä tehokkaimmin hävittämään".

Käskyn osa "II Peräytyminen" määrää tarkoin kullekin tielle tulevan joukon ja mm. niiden suoritettavaksi tulevat hävitystyöt. Panssarijuna siirtyy Raivolan puolustusaseman jälkeen Ryhmä B:n alaisuuteen. Osa "III Puolustusasemat" on edellisen vuoden käskyn mukainen (25.5.20, sivu 293).

Ryhmä B:n käskyssä on kaksi vaihtoehtoa, ennen ja jälkeen ratsuväen saapumisen. Jälkimmäisessä tapauksessa sijoitettaisiin molemmat eskadroonat vasemmalle siivelle Hartosesta Vepsään. Puolustusasemat käskettiin samoin kuin Ryhmä A:lle. Ryhmä C:n ohjeissa ovat vaihtoehdot ennen tai jälkeen Savon Jääkärirykmentin komppanian saapumisen.

Divisioonan käskyn toisena liitteenä on "Suojajoukkojen etenemissuunnitelma", joka myös on Yleisesikunnan ohjeen mukainen muuten, paitsi että joukkojen jako on selvempi. Oikealle lohkolle on määrätty komentajaksi Ratsuväkiprikaatin komentaja ja hänen alaisikseen Ryhmä A kokonaisuudessaan ja Ryhmä B Uudenmaan Rakuunarykmenttiä ja Valkjärven suojeluskuntaa lukuunottamatta. Viimeksi mainitut sekä Ryhmä C muodostavat Uudenmaan Rakuunarykmentin komentajan johdolla vasemman lohkon miehityksen.

Kuten jo mainittiin, olivat suojajoukot 2.Divisioonan komentajan mielestä liian heikot tehtävän vaativuuteen ja tärkeyteen nähden (sivu 307). Yleisesikunta ilmoitti 24.10.20 olevansa samaa mieltä, mutta ei voinut vahventaa niitä vakinaiseen armeijaan kuuluvilla joukoilla. Neuvottelut Suojeluskuntien Yliesikunnan kanssa olivat kuitenkin johtaneet siihen, että kaikki Viipurin, Sortavalan ja Joensuun piirien suojeluskunnat tultaisiin jo sodanuhkan aikana alistamaan "armeijajohdolle". Varsinaisen suojajoukkotoiminnan lisäksi näille oli kuitenkin suunniteltu muitakin tehtäviä, kuten tärkeitten kohteitten "vahtipalvelua", "rannikkovahdinpitoa", pääaseman varmistamista ja liikekannallepanon avustamista. Näin ollen sai divisioona luvan toistaiseksi käyttää suojajoukkoina vain Kuolemajärven, Uudenkirkon, Terijoen, Kuokkalan, Joutselän, Kivennavan, Valkjärven, Raudun ja Metsäpirtin suojeluskuntia. Eräät muut "sitävastoin hupenevat muihin tehtäviin" (vrt. s. 156 seur.).[12]

Yleisesikunnan varsinainen lausunto divisioonan suojaamissuunnitelmasta on päivätty 8.11.21. Huomautukset ovat nyt vähäisiä. Lipolan

suunta on jäänyt liian vähälle huomiolle. Ratsuväki ei sovellu panssarijunan suojaksi, vaan siihen on käytettävä jalkaväkeä. Vammelsuun suojeluskuntaa ei ole käytettävä linnoitustöihin vaan taistelutoimiin, linnoittamiseen sensijaan "mobilisoituja siviilihenkilöitä". - Viereen on divisioonassa merkitty "Uutuus". B- ja C-ryhmien toiminnan jakaminen ennen vakinaisen väen joukkojen saapumista tapahtuviin ja sen jälkeisiin toimiin on tarpeetonta, koska joukot saapuvat muutamissa tunneissa. - Vieressä merkintä: "Kokemus osoittaa toista". Kirjelmä päättyy siihen, ettei muuta huomautettavaa ole, minkä vieressä: "Kumma, vaikka YE:n aikaisempiin (ohjeisiin) on tehty muutoksia".[13]

2.Divisioona teki vastaavat korjaukset käskyynsä 5.1.22. Suojeluskuntien miesmäärä väheni 222 miestä eli 13,5 %. Nyt oli myös jo laskettu kokoontumiseen kuluva aika, mikä vaihteli 6 - 14 tuntiin. Suojeluskuntien mukana tuli 16 konekivääriä ja 10 vuorityykkiä, viimemainittuja tulisi pian lisää 4. Lisäksi tulisi suojeluskunnista Ryhmille A ja B kummallekin 2 panssariautoa.

Ryhmä A:n ohjeessa oli muutettu suojeluskunnan käyttö Vammelsuun asemassa. Oli säilytettävä "voimakas ja virkeä reservi mitä sitkeimmän vastarinnan tarjoamiseksi Vammeljoen edullisessa puolustusasemassa", koska ei "lähempänä rajaa löydy ainoatakaan maaston tarjoomaa edullista puolustusasemaa, jossa suurempia voimia edulla voitaisiin käyttää". Pieni osa reservistä voitaisiin antaa Kuokkalan linjalta peräytyvien joukkojen tueksi.

Ryhmä C:n vahvennukseksi tuleva Savon Jääkärirykmentin komppania sijoitettaisiin lähiaikoina Rautuun ja Metsäpirttiin (sivu 107). Lisäksi voitaisiin tilanteen vaatiessa saada Käkisalmesta yksi komppania lisää. - Divisioona antoikin 8.1.22 käskyn Savon Jääkärirykmentin 8.Komppanian siirtämisestä. Kaksi joukkuetta majoitettiin Rautuun ja yksi Metsäpirttiin. "Tehtävänä tulee olemaan suojata Metsäpirtin ja Raudun rajaseutua venäläisten mahdollisilta ryöstöretkiltä sekä olla sikäläisen väestön moraalisena turvana". Kenttävahteja rajalle ei kuitenkaan aseteta, vaan joukkueet jatkavat "garn.tapaista kouluutustaan".[14]

Yleisesikunnassa 15.7.22 tehdyn laskelman mukaan suojajoukoissa oli sotaväkeä 3921 miestä ja suojeluskuntalaisia 1424 miestä eli yhteensä 5345 miestä. Suojeluskuntien osuus oli siis noin 27 % ja kun otetaan huomioon, että heillä suurimmaksi osaksi oli hyvä pai-

kallistuntemus ja sotilaskoulutus, voitaneen tämän vapaaehtoisen avun merkitystä pitää lukumääräistä osuutta suurempanakin.[15]

1.Divisioona antoi joukoilleen 4.4.22 yhteiskäskyn puolustusaseman "varmistamista ja varustamista varten" sekä sisällytti siihen myös selostuksen suojajoukkoryhmä A:n kokoonpanosta ja toiminnasta.[16]

Suojajoukkoryhmien komentajat laativat divisioonan käskyn perusteella omat käskynsä ja lähettivät ne divisioonan esikuntaan hyväksyttäviksi. Esimerkiksi otettakoon Ryhmä B. Lähetekirjelmässään 24.1.22 Ratsuväkiprikaatin komentaja, eversti Londén, joka tulisi toimimaan ryhmän komentajana, kiinnitti huomiota mm. konekiväärien vähyyteen. Tämä ilmeni hyvin selvästi varsinkin Kivennavan puolustusasemassa, jossa maasto olisi edellyttänyt niiden runsasta käyttöä. Koska käskyt jaettaisiin jo rauhan aikana, ne oli laadittu yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi varsin yksityiskohtaisiksi. Niihin liittyi joukko "asemapiirroksia", jotka prikaatin upseerit olivat tiedustelumatkoilla laatineet. Ne olivat vielä vaillinaiset ja puutteelliset, mutta niitä oli tarkoitus täydentää, jolloin upseerit samalla perehtyisivät maastoon. Asemia pitäisi myös valmistaa puolustusta varten rakentamalla esteitä ja raivaamalla ampuma-alaa jo rauhan aikana. Londén "anoo saada kiireellisen vastauksen", hyväksytäänkö hänen suunnitelmansa ja onko hänen asettauduttava yhteyteen asiassa Polkupyöräpataljoona 2:n komentajan kanssa. Viimeksimainitun kysymyksen viereen on divisioonan esikunnassa merkitty lyhyesti "On".[17]

Liitteinä seuraavat käskyt ovat varsin yksityiskohtaiset. N:o 1 koskee ryhmitystä ja "ensimmäisiä sotatoimenpiteitä", N:o 2 "mahdollisen peräytymisen toimeenpanoa" ja lisäksi on ehdotus eräiden asemien puolustuksen järjestelystä. Käskyssä N:o 1 on ensiksi maininta vihollistietojen antamisesta "tarpeen vaatiessa" ja eräiden Venäjän armeijan joukkojen määrävahvuudet, sitten selostus Kannaksen suojajoukoista ja aluejaosta. Tehtävän esittelyn jälkeen tulee Ryhmä B:n lohkojako ja tehtävät. Alue jaetaan kolmeen lohkoon, välirajat ovat Siesjoki - Yskjärvi ja Korpikylä - Punnusjärvi. Joukot ovat oikealta vasemmalle Polkupyöräpataljoona 2, Hämeen Ratsurykmentti ja Uudenmaan Rakuunarykmentti, kaikki vahvennuksineen. Joukkojen on varmistettava valtakunnan raja tietyssä asemassa, asetettava etuvartiot ja suoritettava tiedustelua, mutta ennen sodanjulistusta ei valtakunnan rajaa saa ylittää.

Käskyssä N:o 2 määrätään perääntymistiet yksityiskohtaisesti ja niille tulevat joukot. Puolustusasemista luetellaan ne, joihin on "kiinnitettävä suurin huomio", yleensä 2 - 4 kullakin tiellä.

Kolmanneksi esitellään 8 puolustusasemaa, jotka on tutkittu ja joiden sekä miehitys että rakentaminen on suunniteltu. Kaikkiin liittyy piirros.

Kesän aikana suoritettujen tiedustelujen perusteella uusittiin Ryhmä B:n käsky 2.9.22. Lähettäessään sen 2.Divisioonan esikuntaan prikaati kiinnittää erityistä huomiota reservien vähyyteen, koska "suhteettoman suuri osa joukoista on oltu pakotettu sijoittamaan rintaman miehittämiseen". Tarvittaisiin ainakin pataljoona, patteri ja konekivääriKomppania, jotta ei "paikallinen vastoinkäyminen jollakin rintama-osalla" muodostuisi "koko ryhmää uhkaavaksi onnettomuudeksi".[18]

Joukkojen ryhmitys on aivan vähäisiä tarkennuksia lukuunottamatta säilynyt ennallaan, samoin lohkojako. Puolustusasemat ja perääntyminen selostetaan nyt huomattavasti tarkemmin kuin aikaisemmin. Vihollinen on heti rajalla otettava vastaan tehokkaalla tulella, mutta kiinteämpi puolustus järjestetään vasta linjalla Joutselkä - Hartonen ja Vehmais - Lipola. Vihollista on tältä linjalta peräydyttäessä hidastettava hävitystöin ja "puukaadoksilla" (sana murros ei vielä ole tullut terminologiaan). Seuraavana asemana on Kivennapa - Lipola, jota ei saa jättää ilman ryhmän komentajan lupaa. Lipolan merkitystä korostetaan. Käskyssä luetellaan viisi eri asemaa, viimeisenä Perkjärvi - Muolajärvi - Punnusjärvi, jota ei myöskään saa jättää ilman nimenomaista käskyä. Käskyihin liittyy 16 sivun mittainen puolustussuunnitelma, tutkielma, jossa eri asemat ja niiden osat selostetaan ja jossa myös annetaan ohjeita taistelua varten. Erityisesti painotetaan aktiivisen toiminnan merkitystä toisaalta vihollisen hidastamiseksi ja toisaalta "joukkojen moraalisen tilan ja itseluottamuksen kannalta". "Passiivinen puolustus aina joutuu alakynteen". Paikallisten oppaitten merkitystä ja talvella hiihtojoukkojen tärkeyttä painotetaan. Myös epäsuoran konekivääritulen mahdollisuus esitetään.

Tutustuttuaan Ryhmä B:n käskyihin Yleisesikunta ehdotti 20.11.22, että 4.Erillinen Konekivääri Komppania jo sodanuhka-aikana siirrettäisiin Kannakselle ja käytettäisiin Ryhmien A ja B vahventamiseen.

Viipurissa perustettava Erillinen Suojeluskuntapataljoona (sivu 164) olisi käytettävissä reservinä, mutta se olisi heti siirrettävä lähemmäksi rintamaa, parhaiten Ryhmä B:n alueelle Kyyrölän - Muolaan seuduille.[19]

Yleisesikunta ehdotti 8.12.22, että Ryhmä C alistettaisiin Savon Jääkärirykmentin komentajalle, jolla tuli olemaan vastuu Vuoksen rintaman puolustuksesta. 2.Divisioonan komentaja, joka johti kaikkien suojajoukkojen toimintaa Kannaksella, johtaisi siis tätä ryhmää jääkärirykmentin kautta.[20]

2.Divisioonan komentaja otti huomioon nämä esitykset uusiessaan suojajoukkokäskynsä 22.12.22, mutta hänen mielestään ei kannattanut jakaa 4.Erillistä Konekiväärikomppaniaa, jolla oli vain 6 asetta, pahimmassa tapauksessa 4. Näin ollen se oli annettava kokonaisuudessaan Ryhmä B:lle. Suojeluskuntapataljoona sijoitettiin Kyyrölään, josta se olisi sopivimmin käytettävissä järvikannaksilla. Ryhmä C:n johtaminen tapahtuisi Savon Jääkärirykmentin kautta.[21]

Tässä käskyssä on jo otettu huomioon, että Savon Jääkärirykmentin III Pataljoona siirtyi Kiviniemeen 9.10.22 (sivu 269), joten suojajoukkokomppania tuli nyt tästä pataljoonasta.

Eräitä muodollisia ja numerollisia tarkennuksia lukuun ottamatta on käsky ja siihen liittyvä suojaamissuunnitelma säilynyt entisenä. Ryhmien komentajien oli nyt uusittava omat käskynsä. Uutta oli, että heidän oli sovellettava järjestämänsä taktilliset harjoitukset suojajoukkojen toimintasuunnitelmiin liittyviksi. Myös eri ryhmien ohjeet ovat entisellään.

Yleisesikunta hyväksyi varsinaisen käskyn 30.12.22, mutta teki eräitä huomautuksia siihen liittyvien ohjeiden suhteen. Kuten ennenkin, pidettiin parempana määrätä jalkaväkeä panssarijunien suojaksi kuin ratsuväkeä. Ryhmä B:n ei pitäisi ennen ratsuväen saapumista hajottaa polkupyöräpataljoonaa kaikkien teiden varteen, vaan pitää se enemmän koossa ja keskittyä kolmen tärkeimmän tien ja varsinkin päätien, Jäppilän kautta tulevan varmistamiseen. Lipolan tärkeyttä painotetaan kuten aikaisemminkin; Valkjärven suojeluskuntaa pitäisi panna sitä puolustamaan eikä linnoittamaan taempaa järvikannasta, mihin työhön voisi käyttää siviilityövoimaa. Ryhmä C:n ei pitäisi hajottaa Savon Jääkärirykmentin komppaniaa ennen ratsuväen tuloa, vaan käyttää se päätien Raasuli - Kiviniemi varmistami-

seen, jolloin se samalla suojaisi Lipolan sivustaa. Suojeluskunnat voisivat suojata sivuteitä.

Kun Vuoksen rintaman puolustus annettiin 6.Divisioonan vastuulle (sivut 193, 196 ja 202), Yleisesikunta selvensi 18.5.23 Ryhmä C:n johtosuhteita siten, että se jäi Savon Jääkärirykmentin johtoon, joka nyt kuului 6.Divisioonaan. 2.Divisioonan piti siis ryhmien yhteistoimintaa järjestäessään olla yhteydessä tähän. Yleisesikunta arvioi Päämajan jo 5.1kp.päivänä saapuvan sotanäyttämölle ja ottavan suojajoukot omaan johtoonsa.[22]

3.Divisioona julkaisi 6.Divisioonan suojaamissuunnitelman 18.10.23. Vaikkakin 2.Divisioona huolehtii rintamaanmarssin suojaamisesta siksi kunnes 6.Divisioonan joukko-osastot ovat saapuneet rintamalle, on näiden tiedettävä, miten suojaaminen tapahtuu. Käyttäähän 2.Divisioona tähän osaa Savon Jääkärirykmentistä, joka on 6.Divisioonan joukkoja.

Varsinainen suojaamissuunnitelma selostetaan 2.Divisioonan käskyjen ja suunnitelmien mukaisesti, Ryhmä C:n toiminta tarkoin, B:n ja A:n ylimalkaisesti. Johtosuhteista mainitaan, että Ryhmä C:n "suoranainen päällikkö on III/S.J.R:n komentaja, joka johtaa ryhmän toimintaa Kiviniemestä tai Raudusta käsin". Rykmentin komentajan esikuntineen saavuttua Kiviniemeen, "tulee 2.Div.komentaja johtamaan ryhmä C:n yhteistoimintaa muiden joukkoryhmien kanssa" tämän välityksellä. Kun 6.Divisioonan komentaja 5.1kp.päivänä saapuu Käkisalmeen, "välittää hän suojaryhmä C:n johtamista S.J.R. komentajan sijasta".[23]

Kaikissa suunnitelmissa oli joukoille annettu tehtäväksi teiden, rautateiden ja siltojen hävittämistä. 30.1.23 totesi 2.Divisioonan esikunta, että tämä kävisi vaikeaksi, ellei sitä olisi jo rauhan aikana valmisteltu. Teknillisten joukkojen toimesta olikin edellisenä kesänä suoritettu Kannaksen siltojen tiedustelu tätä silmällä pitäen. Tulokset eivät kuitenkaan vielä olleet valmistuneet, minkä vuoksi oli laadittava väliaikainen hävityssuunnitelma. Ryhmien oli tehtävä ehdotus omilta alueiltaan. Sen ei tarvitse olla teknillinen, vaan strategiset ja taktilliset näkökohdat huomioon ottava, jotta se sopisi yhteen suojaamissuunnitelmien kanssa. Teknilliset joukot laativat varsinaiset toimeenpanosuunnitelmat, alueille varastoidaan tarpeellinen materiaali ja suojajoukoille järjestetään

räjäyttämiskursseja.[24]

Esimerkkinä Ryhmä A:n toiminnasta esitetään sen käskyt ja suunnitelmat 17.7.23. Ensimmäisenä on suojajoukkojen rintamaanmarssisuunnitelma. Polkupyöräpataljoona 1 "seisoo valmiina kasarmin pihalla 6 t. kuluttua käskyn saatuaan". Yksi komppania lähtee pikamarssissa Kuokkalaan ja varmistaa sen yhdessä paikallisen suojeluskunnan kanssa. Perillä on oltava tunnin kuluttua. Kaksi komppaniaa jää reserviin Terijoelle. Hämeen Ratsurykmentin eskadroona lähtee Lappeenrannasta 8 tunnin kuluttua junalla Terijoelle, josta 1/3 lähtee Kuokkalaan, 1/3 Haapalaan ja 1/3 jää Terijoelle panssarijunan suojajoukoksi. Panssarijuna N:o 1 lähtee Viipurista Terijoelle viimeistään 48 tunnin kuluttua. Kipinälennätinasema lähtee Helsingistä junalla 6 tunnin kuluttua. 8 suojeluskuntaosastoa, yhteensä 1040 miestä, 20 konekivääriä, 10 tykkiä ja 2 panssariautoa tulee ryhmän käytettäväksi. Valmistumisajat vaihtelevat 6 tunnista 14 tuntiin. Vahvuudet, valmistumisajat, kokoontumispaikat ja ilmoittautumispaikat selostetaan käskyssä.[25]

Ryhmäkäsky N:o 1 käsittelee ensimmäisiä sotatoimenpiteitä. Siinä on lyhyen tehtävänmäärittelyn jälkeen selostus kaikkien suojajoukkoryhmien kokoonpanosta ja lohkojaosta sekä reservistä. Ryhmän puolustusalue jaetaan kahteen lohkoon, välirajana rautatie. Oikealla - Lohko 1 - on Polkupyöräpataljoona 1:n vanhin komppania, panssarijuna, kolmannes eskadroonasta, Kuokkalan suojeluskunta sekä Viipurin suojeluskunnasta patterijaos ja panssariautot. Vasemmalla - Lohko 2 - on yksi komppania pataljoonasta, kolmannes eskadroonasta sekä Raivolan suojeluskunta. Esikunta ja kaksi komppaniaa, joista toinen on alokaskomppania, on Terijoella. Näiden lisäksi kuuluu reserviin neljä suojeluskuntaa, jotka heti ryhtyvät "varustamaan puolustuskuntoon" asemia.

Rajalle lähetettävät osastot järjestävät niin tehokkaan etuvartiopalvelun, että vihollinen "jo rajalla otetaan vastaan tehokkaalla tulella". Rajan ylittäminen on kielletty ennen sodanjulistusta ja nimenomaista käskyä. Tämän jälkeen on tiedustelu ulotettava rajan taakse. "Kiinteämpää puolustusta ei voida ajatella ennen Vammelsuun puolustuslinjaa", jonka vuoksi vihollista on hidastettava kaikin maaston tarjoamin mahdollisuuksin, jotta mainittu asema saadaan puolustuskuntoon.

Ryhmäkäsky 2 sisältää "mahdollisen perääntymisen toimeenpanon". Kum-

mankin lohkon perääntymisen periaatteet ja perääntymistiet käsketään divisioonan käskyn mukaisesti. Vammelsuun - Raivolan asemasta ei saa luopua ilman ryhmän komentajan lupaa. Parin väliaseman kautta tullaan Uudenkirkon asemaan, josta ei saa luopua ilman lupaa. Täältä lähdettäessä oikeanpuoleinen lohko vetäytyy päävastarintaasemaan ja vasen Peippolan asemaan.

Puolustussuunnitelmassa selostetaan yksityiskohtaisesti eri puolustusasemat ja toiminta niissä. Erityisesti korostetaan puolustuksen "offensiivihenkeä" ja "vaaditaan mitä suurinta sotilaallista kuntoisuutta ja moraalista voimaa".

Viimeisenä on etenemissuunnitelma, joka puuttui Ryhmä B:n käskyistä. Divisioonan käskyn mukainen hyökkäysalue jaetaan kolmeen lohkoon, Suomenlahdesta rautatiehen, tästä Rajajokeen ja tästä Valkeasaaren maantiehen. Kullakin lohkolla hyökkää kompania vahvennettuna suojeluskuntajoukoilla sekä panssarijuna "aineellisena ja moraalisena tukena". Hyökkäys tapahtuu yhdessä Ryhmä B:n kanssa ja tavoitteen saavuttamisen jälkeen on sitä ryhdyttävä panemaan puolustuskuntoon sekä työnnettävä tiedustelu eteen.

Edellä on jo selostettu (sivu 99) erästä suunnitelmaa suojajoukkojen lisäämiseksi muodostamalla kaksi erillistä suojajoukkoprikaatia ja laajentamalla Savon Jääkärirykmentti prikaatiksi. Tämä suunnitelma perustui Yleisesikunnassa laadittuun ja 30.6.24 puolustusministerille lähetettyyn muistioon, jonka perusajatus oli seuraava. Rauhan aikaisten suojajoukkojen on kyettävä turvaamaan kenttäarmeijan rintamaanmarssi nimenomaan Karjalan kannaksella puolustusasemaan Humaljoki - Taipale. Tällöin tulee teoreettisesti kysymykseen kolme vaihtoehtoa. Paras ratkaisu olisi hyökkäys Pietariin ja Nevalle ennen kuin vihollinen on ennättänyt keskittää voimansa. Tähän eivät voimamme ilmeisestikään riittäisi, vaan vaarana olisi, "että armeijamme tulisi lyödyksi osittain ja tämän vuoksi on tämä suunnitelma hylättävä". Toisena mahdollisuutena esitetään päävoimien kokoaminen Vuoksen - Suvannon suojaan ja pieni osa armeijasta pantaisiin sulkemaan etenemistiet Viipuriin. Tämän suunnitelman toteuttaminen edellyttäisi ainakin yhden sillan rakentamista Vuoksen alajuoksulle, Taipaleen seuduille, sekä "siltavarustuksen" eli sillanpääaseman linnoittamista tämän ja Kiviniemen siltojen eteläpuolelle. Lisäksi pitäisi linnoittaa Nuoraa - Heinjokilinja sekä sijoittaa pari divisioonaa Viipuriin ja "riittävät sotavahvuiset garnisoonit Kivinie-

men ja Taipaleen siltavarustuksiin". Tilanteenarvioinnissa päädyttiin kuitenkin lopputulokseen, että tällä suunnitelmalla oli "aivan vähän onnistumismahdollisuuksia, mutta sen sijaan suuret epäonnistumismahdollisuudet", joten se oli hylättävä. - On pantava merkille, että tämä suunnitelma oli esiintynyt jossain muodossa jo ennenkin, esimerkiksi VK 3 (sivu 215) ja tulisi esiintymään tulevaisuudessakin.

Kolmantena ja viimeisenä mahdollisuutena esitetään, että päävoimat kohtaavat vihollisen "jossakin Suomenlahden ja Vuoksen välillä". Perusteellisen tilanteenarvioinnin pohjalta päädytään siihen, että edullisimmin tämä kohtaaminen tapahtuu Humaljoki - Taipale asemassa ja kenttäarmeijan keskittäminen tänne turvataan riittävin suojajoukoin. Tätä varten 1. ja 2.Erillinen Prikaati alistetaan rauhan aikana ja sodankin aikana kunnes A-divisioonien rintamaanmarssi on suoritettu, 2.Divisioonalle ja Savon Prikaati vastaavasti 3.Divisioonalle. Sodanuhkan aikana prikaatit miehittävät vastaavien divisioonien asemat ja jotta tämä tapahtuisi nopeasti, prikaatit pitäisi sijoittaa jo rauhan aikana lähelle pääasemaa esimerkiksi seuraavasti:

- 1.Prikaati alueelle Viipuri - Vaahtola - Koivisto,
- 2.Prikaati alueelle Viipuri - Heinjoki ja
- Savon Prikaati alueelle Käkisalmi - Oravankylä - Kiviniemi - Saapru tai Sortanlahti. Kunnes kasarmikysymys saataisiin ratkaistuksi, voitaisiin joukot sijoittaa Viipuriin, Käkisalmeen ja Kiviniemeen.

"Tiedustelu- ja mahdollisia räjähdystarkoituksia varten työnnetään rajalle, kuten nytkin, ratsuväkiprikaati ja kaksi polkupyöräpataljoonaa". - Kolmashan olisi Laatokan pohjoispuolella. - Suunnitelman etuna olisi, että pääasema saataisiin heti sodanuhka-aikana vahvasti miehitetyksi ja täten "saavutettaisiin melkein täysi varmuus, että ensiksi A- ja sitten näiden suojassa B-divisioonat ehdittäisiin koota keskitysasemalle". Heti A-divisioonien saavuttua paikoilleen "vapautuvat prikaatit; pataljoonat ja patteristot liitetään vastaaviin A-rykmentteihin, prikaatin komentajat esikuntineen tulevat vastaavien B-divisioonien komentajiksi". Lopuksi todetaan, että "armeijajohto saisi täten tilaisuuden alkaa varsinaiset operatsionit kaikki voimat koottuina, t.s. mahdollisimman edullisissa olosuhteissa". - Suunnitelma ei kuitenkaan toteutunut kuin Savon Jääkärirykmentin osalta, joka myöhemmin muodostettiin prikaatiksi.[26]

Yleisesikunnassa laadittiin samoihin aikoihin edellä selostetun esityksen kanssa allekirjoittamaton ja päiväämätön tutkielma, jossa käsiteltiin paitsi suojajoukkojen vahventamista, myös niiden asemia. "Suojajoukkojen pääpuolustuslinjaksi" nimetään vesistölinja Vammelsuu - Lintulanjoki - Suulajärvi - Vuotjärvi - Kirkkojärvi - Punnusjärvi - Valkjärvi - Vuoksi. Tämä asema on kuitenkin varsinkin molempien sivustojensa osalta melko lähellä rajaa, jonka takia pidetään tärkeänä, että ainakin rajan ja Vammelsuun välille jo rauhan aikana valmistettaisiin "ampumahautakaivantoja" rajalta vetäytyvien joukkojen toiminnan tehostamiseksi ja ajan voittamiseksi aseman miehittämistä varten. Valkjärvelle olisi tärkeätä saada sijoitetuksi komppanian vahvuinen osasto, mieluimmin polkupyöräkomppania, joka heti sodanuhkan aikana voisi varmistaa Lipolan seudut. - Valkjärvelle sijoitettiin myöhemmin Polkupyöräpataljoona 2.

Keskimäärin 8 - 10 km suojajoukkojen pääpuolustuslinjan takana on toinen sopiva puolustuslinja Ino - Vammeljärvi - Suulajärvi - Vuotjärvi - Kirkkojärvi - Punnusjärvi - Vuoksi. Raivauksia ja ampumahautakaivantoja tarvittaisiin vain etelä- ja pohjoispäähän, "muilta osiltaan (linja) olisi hyvin puolustettavissa ilman suurempia kaivaus- tai raivaustöitä".

Muistiossa Kannas on kuten ennenkin jaettu kolmeen lohkoon,(sivu 303) mutta Lohko I, Ryhmä A ulottuu nyt vasemmalle linjalle Haapala - Kaukjärvi - Suulajärvi - Perkjärvi, Lohko II, Ryhmä B tästä linjaan Korpikylä - Kauksamo - Punnusjärvi ja Lohko III, Ryhmä C tästä linjaan Kaskala - Suvannon eteläpää. Suojajoukkojen toiminta ei ulotu Metsäpirtin - Taipaleen alueelle, vaan se kuuluisi Savon Jääkärirykmentin pataljoonalle, joka miehittää Taipaleen aseman jo sodanuhkan aikana ja varmistaa etumaastonsa.

Vahvennuksia lasketaan tarvittavan seuraavasti:
- Ryhmä A:lle 2 jalkaväkipataljoonaa ja 2 kenttätykistöpatteristoa,
- Ryhmä B:lle 1 jalkaväkipataljoona ja 2 kenttätykistöpatteristoa,
- Ryhmä C:lle 2 jalkaväkipataljoonaa ja 2 kenttätykistöpatteristoa.

Savon Jääkärirykmentin komppanian tilalle tulisi Valkjärveltä polkupyöräkomppania;
Reserviksi koko Kannasta varten tulisi Muolaaseen suunnitellun Erillisen Suojeluskuntapataljoonan lisäksi jalkaväkipataljoona Uudellekirkolle.

Suomenlahden rannikkovartioinnista vastaisi edelleen Koiviston suojeluskunta.

Kaikkiaan lasketaan suojajoukkoihin tarvittavan lisää 6 pataljoonaa ja 6 patteristoa eli 2 jalkaväki- ja 2 kenttätykistörykmenttiä. Jalkaväkirykmenttien komentajat johtaisivat Lohkoja I ja III, Lohkoa II kuten tähänkin asti Ratsuväkiprikaatin komentaja.

Viimeisenä lukuna on muistiossa "Suojajoukkojen pääpuolustuslinjan edessä olevan maaston ja rajalta tuovien teiden varmistus". Tässä todetaan, että Lohkolla I ei ole kunnon asemia. Suojeluskuntalaiset olisikin sen vuoksi pantava väliasemien ja Vammelsuun aseman linnoittamiseen. Varsinaiseen varmistamiseen olisi käytettävä polkupyöräpataljoonaa oikealla ja jalkaväkipataljoonaa vasemmalla. Lohko II:n alueelta löytyy "runsaasti puolustukseen sopivia paikkoja, jotka muodostavat yhtenäisiä linjoja". Näitä luetellaan yhteensä viisi. Lohko III:lta löytyy kolme asemaa, joista kaksi on Lipolan - Valkjärven suunnalla ja yksi Raudun suunnalla. Kukin lohko jaetaan kahteen rinnakkaiseen alueeseen. Metsäpirtin - Taipaleen aluetta ei muistiossa käsitellä.

Muistio näyttää jääneen vain Yleisesikunnan sisäiseksi tutkimustyöksi, sillä esitettyjä suojajoukkojen vahventamisia ei ole tapahtunut.[27]

4.33 ITÄRAJAN PUOLUSTUS

4.331 Laatokan Karjala

Yleisesikunnan arkistossa on allekirjoittamaton ja päiväämätön muistio "Laatokan pohjoispuolinen puolustuskysymyksemme", johon on merkitty, että se on kenraali Enckellin laatima.[1] Se voidaan ajoittaa vuosille 1919 - 1920. Muitten saman aikaisten tilanteenarviointien tapaan pidetään lähtökohtana, että "Suomi yksinään seisoo Venäjää vastassa", joten tällä on aloite käsissään. Se on ylivoimainen ja sen johdosta offensiivinen, mutta "sen armeijan matala henkinen taso" ja riippumattomuus "tekijästä aika" aiheuttanevat, että sen sotasuunnitelma tullee olemaan varovainen.

Helpottaakseen toimintaansa Karjalan kannaksella venäläiset voivat ryhtyä offensiiviin Laatokan pohjoispuolella ja samanaikaisesti yrittää maihinnousua esimerkiksi Kotkan seuduilla. Laatokan Karjalassa hyökkääviä maavoimia voidaan tukea maihinnousulla Laatokan pohjoisrannalle. Offensiivin lähin strateginen tavoite olisi saavuttaa linja Hiitola - Punkasalmi - Savonlinna.

Maitse tapahtuvaan hyökkäykseen voisi osallistua kolme divisioonaa siten, että yksi etenee pitkin Laatokan pohjoisrannan tiestöä, toinen Suojärven suunnalla ja kolmas Repolasta Pielisjärveä ja Joensuuta kohti. Maihinnousu voisi tapahtua Sortavalan seuduille parin divisioonan voimin.

Offensiivin torjumiseksi sitä olisi voimakkaasti vastustettava niin aikaisin kuin mahdollista ja linnoittamista olisi käytettävä keinona elävän voiman säästämiseksi. Vihollisen etenemistä pitäisi hidastaa sissitoiminnalla ja liikenteen häiritsemisellä sekä maalla että merellä.

Vakinaisen väen joukoista voidaan Laatokan pohjoispuolelle irroittaa enintään yksi divisioona ja tämän toiminta on rajoitettava linjan Värtsilä - Suojärvi eteläpuolelle, pohjoispuolella on tultava toimeen pelkästään suojeluskuntajoukkojen varassa, koska alue joka tapauksessa on venäläisten "sekundääristen operatsionien" suuntaa.

Tästä divisioonasta on irroitettava etujoukkoja kaikille kolmelle päätielle, joita vihollinen voi käyttää, nimittäin 1) rantatielle Tuulos - Koirinoja, 2) Tulemajärvi - Koirinoja - Leppäsyrjä ja tä-

hän liittyen Kaksinainen - Salmenjärvi - Leppäsyrjä sekä 3) Suojärvi - Korpiselkä. Vaikka kullekin tielle liikenee vain patterilla vahvennettu pataljoona, edellytetään näiden "kykenevän tekemään sitkeää ja pitkällistä vastarintaa", huomioon ottaen metsäisen ja soisen maaston sekä harvan tiestön ja asutuksen.

Koska venäläisillä on paljon pitemmät etäisyydet rautatieltä rajalle kuin meillä, etujoukkomme ehtinevät määräpaikkoihinsa ennen vihollista. Ennen etujoukkojen saapumista tiet on varmistettava suojajoukoilla, joita ovat Polkupyöräpataljoona 3 ja paikalliset suojeluskunnat. Etujoukkojen määräpaikoiksi soveltuvat Mantsila, Tulemajärvi, Suojärven eteläkärki ja Suojärven pohjoispäässä oleva Helylänniemi. "Suojajoukot, ja samoin etujoukot, voidaan kumminkin sijoittaa myös kauemmas eteenpäin, mikäli tilanne sen sallii". Divisioonan päävoimat varautuvat erittäin aktiiviseen puolustukseen ja mahdollisten maihinnousujen torjuntaan Jänisjoen itäpuolisella alueella; siitä länteen torjunta jää armeijakunnan reserveille.

"Vihollisen vaarallisimmat operatsionilinjat" kohdistuvat Koirinojan - Syskyjärven - Salmenjärven (Uuksujärven) alueeseen, minkä vuoksi muistiossa suunnitellaan kahden pataljoonan sijoittamista Koirinojalle, kahden Syskyjärvelle ja yhden Impilahdelle. Aktiivipuolustuksen tulee perustua toimintaan sisälinjoilla ja edellä mainittu sijoitus mahdollistaa vastaiskun tekemisen jotakin "viholliskolonnaa" vastaan 3 - 5 pataljoonalla, "mikä paikallisissa oloissa merkitsee jo sangen huomattavaa voimaa". Värtsilän - Suojärven suunnalla on tultava toimeen yhdellä pataljoonalla, mutta suotuisten puolustusmahdollisuuksien vuoksi se voi "yksinään tulla toimeen pitemmät ajat" ja armeijakunta voi sitä tukea tarvittaessa.

Yllä hahmotellun suunnitelman onnistumiseksi olisi edessä olevien jokien ylimenopaikat linnoitettava. Yhtenäisiä puolustusasemia olisi rakennettava Jänisjokilinjalle ja Jänisjärven, Suistamojärven ja Äimäjärven välisille kannaksille sekä myös Pyhäjärven - Laatokan välille. Savonlinnaan johtava tie olisi suljettava Puhoksen ja Raikuun kohdalla.

Divisioonan vasemman sivustan suojaksi Porajärveltä Impilahden suuntaan pyrkivää vihollista vastaan olisi sijoitettava vähintään yksi suojeluskuntapataljoona Oinassalmelle tai sen itäpuolellekin. Repolasta Lieksan kautta Joensuuta, Nurmesta ja Kajaania vastaan suun-

tautuvan uhkan torjumiseksi tarvitaan suurempia voimia, "joiden eteneminen Repolaan ja Lentieraan tulisi olemaan mitä vaikuttavin sekä sotilaallinen että poliittinen turvallisuustoimenpide". Joensuun kannas olisi linnoitettava jo rauhan aikana.

Muistio päättyy siihen, että Yleisesikunnan johdonmukaisena pyrkimyksenä Karjalan puolustuksen turvaamiseksi tulee olla mm. Laatokan puolustuksen lujittaminen, rautatien rakentaminen Salmiin ja poikkiradan rakentaminen Suojärven radalle, asemien linnoittaminen, 3.Divisioonan muuttaminen polkupyöräjoukoiksi ja tämän sekä erityisesti Polkupyöräpataljoona 3:n, rajavartiostojen ja paikallisten suojeluskuntien kouluttaminen sissisotaan. Olemassa olevaa tiestöä olisi parannettava, mutta sen "kehittymistä puolustuksen kannalta epäedulliseen suuntaan ja etenkin Venäjän mahd. rautateiden yhdistämistä Suomen rautatieverkostoon" olisi vastustettava. Divisioonan kuormasto ja etappikolonnat olisi moottoroitava.

Repolan ja Porajärven pitäjien liittyminen Suomeen (sivut I 82 ja I 115)teki niistä eräänlaisen "puskurialueen" bolshevikkien ja Suomen rajan väliin. Samoin toimi Aunuksen retkikunta "taisteluetuvartiona" keväästä 1919 aina heinäkuun lopulle, jolloin viimeisetkin joukot tulivat takaisin Suomen puolelle.

Vaikkakin Suomi jo loppukesästä 1918 oli ottanut Repolan suojelukseensa, sitä puolustamassa oli vain pieni vapaaehtoisretkikunta. Kumpaakaan pitäjää ei varsinaisesti liitetty itärajan puolustussuunnitelmiin. 3.Divisioonan tehtävänä oli ylimalkaisesti määritettynä "miehittää raja Laatokan pohjoispuolella" (sivu I 186). Vasta 15.5.19 päivätyssä suunnitelmassa se alkaa ilmetä konkreettisena siitäkin huolimatta, että Repolassa jo 15.10.18 alkaen oli ollut säännöllistä sotaväkeä, aluksi Sortavalan Rajavartioryhmän III Pataljoonasta, sitten Laatokan Jalkaväkirykmentti 6:n III Pataljoonasta ja nimenmuutoksen jälkeen Viipurin Rykmentin III Pataljoonasta.[2]

Kun Pohjois-Savon Rykmentti keväällä 1919 vaihtoi rajalta Viipurin Rykmentin, Repolaan jäi vain komppania. Porajärven liityttyä Suomeen, senkin otti haltuun aluksi vain suojeluskuntaosasto, mutta valtioneuvoston päätettyä sen miehittämisestä vakinaisilla joukoilla, sinne lähetettiin syyskuussa 1919 komennuskunta Savon Jääkärirykmentistä. Se sai myös käskyn vaihtaa Repolan komennuskunta. Ko-

ko joukon vahvuudeksi tuli 200 miestä ja 4 - 6 konekivääriä.[3]

Repolassa olevan Viipurin Rykmentin komennuskunnan vahvuus oli 26.8.19 vain 1 upseeri ja 34 miestä. Sotaväen päällikön käskyn mukaisesti Tampereen Rykmentti vaihtoi syyskuun lopussa 1919 rajalta Pohjois-Savon Rykmentin ja Savon Jääkärirykmentin pataljoonan. Niinhyvin liikenne- kuin viestiyhteyksienkin tilaa kuvaa Sotaväen esikunnan kirje 3.Divisioonalle 3.10.19: "Koska Repolaan ... määrätty komennuskunta nähtävästi jo on saapunut perille ..." 6.11.19 ilmoitettiin, että Omeljan kylään oli asetettu 6 - 7 miehinen vartiomiehistö, mutta "nykyisen kelirikon aikana, joka tekee muonan kuljetuksen erittäin vaikeaksi, ei vartiomiehistön asettamista Muujärven kylään ole katsottu mahdolliseksi". Omeliaan on Lieksan suunnalta noin 60 km ja täältä edelleen Muujärvelle noin 40 km Rukajärvelle päin.[4]

Savon Jääkärirykmentin komppania asettui pääosin Porajärven kylään. Valasmoon, vajaan 10 km päähän etelään sijoitettiin yksi kivääri- ja yksi konekivääriJoukkue, Pälvijärvelle, noin 20 km samaan suuntaan, yksi kivääriryhmä. Repolaan määrätty joukkue lähti marssille 7.9.19. 3.Divisioona alisti tämän Savon Jääkärirykmentin joukkueen Tampereen Rykmentille 14.11.19.[5]

Tampereen Rykmentin käsky "N:o 1/salainen, puolustus tapausta varten" on päivätty 20.10.19. Sen mukaan oli joukkoja käytettävissä seuraavasti:
- kaksi pataljoonaa Tampereen Rykmentistä,
- yksi pataljoona rajavartiojoukkoja Salmin rajavartiostosta,
- kaksi komppaniaa Savon Jääkärirykmentistä ja
- yksi patteri Kenttätykistörykmentti 3:sta.

Puolustettavana oli raja Laatokasta Porajärvelle (mukaanluettuna), "suorassa viivassa noin 175 km". Repolaa ei tuolloin ollut alistettu rykmentille. Joukot oli sijoitettu seuraavasti:
- Rykmentin esikunta Sortavalassa, myös yksi komppania "etappikomppaniana",
- I Pataljoona Kitelässä ja Uomaalla,
- III Pataljoona alueella Salmi - Mantsila - Orusjärvi,
- Salmin Rajavartiosto Pitkärannassa, Käsnäselässä ja Suojärvellä,
- patteri Mantsilassa,
- Savon Jääkärirykmentin 9 Komppania pääosin Porajärvellä, joukkue Repolassa.

Rykmentin komentaja "otaksui kaksi hyökkäystapausta piiriään vastaan":
- vihollinen hyökkää päävoimillaan rantatien suunnassa ja yrittää samalla saarrostaa pohjoisesta käsin; tämän estämiseksi on I Pataljoonan puolustauduttava Uuksunjoella Käsnäselästä hyökkäävää vihollista vastaan; III Pataljoonan oli - "jos tilanne vaatii" - vetäydyttävä puolustukseen Tulemajoen itärannalle; Suojärvellä olevan osaston oli "pysyttävä asemissaan";
- vihollisen hyökätessä päävoimillaan Käsnäselän - Uomaan tien suunnassa oli I Pataljoonan pidäteltävä vihollista; Salmin suunnan joukot - III Pataljoona ja rajavartiojoukot - kootaan Salmiin, josta ne laivoilla siirretään Impilahteen; sieltä ne marssivat Kitelään asettuen puolustukseen Syskyänjoen länsipuolelle. Jos I Pataljoona on onnistunut pidättämään vihollista tarpeeksi kauan, on puolustus siirrettävä hieman eteenpäin, Koirinojan tasalle. I Pataljoona peräytyy Syskyänjoelle III Pataljoonan vasemmalle puolelle.
- Salmin rajavartioston komppaniat liittyvät asianomaisella suunnalla toimiviin pataljooniin, esikunnasta ja komentajasta ei mainita mitään. Kumpaisenkin pataljoonan komentajan oli viikon kuluessa laadittava puolustussuunnitelmansa ja lähetettävä se rykmenttiin.[6]

Yleisesikunta ei täysin hyväksynyt Tampereen Rykmentin suunnitelmaa. Kirjelmällään 7.11.19 se "huomautti" 3.Divisioonalle, että varsinainen rajan vartiointi kuului Salmin Rajavartiostolle, joka oli alistettu divisioonalle 1.8.19 alkaen.[7] Vakinaisen armeijan joukkojen tehtävänä sensijaan oli "suurempien, järjestettyjen bolscheviki-voimien hyökkäyksen takaisinlyöminen". Tähän ei Tampereen Rykmentti tietenkään yksin riitä, joten sen on asetuttava puolustukseen helposti hallussa pidettäviin asemiin, kunnes "suuremmat apuvoimat ehtivät paikalle".

Tällaiseksi asemaksi soveltuisi Uuksunjokilinja, joka sulkee sekä Mantsilan että Käsnäselän suunnan. Aseman miehitykseksi esitetään kaksi vaihtoehtoa sen mukaan onko käytettävissä kaksi vai kolme pataljoonaa. Edellisessä tapauksessa
- I Pataljoona tulee alueelle Uuksu - Salmi - Kovero ja
- II Pataljoona alueelle Uomaa - Käsnäselkä - Kitelä.

Jälkimmäisessä tapauksessa
- II Pataljoona on kokonaisuudessaan edessä, Uomaalla ja Käsnäse-

lässä,
- III Pataljoona reservinä Kitelässä, jossa myös rykmentin esikunta molemmissa tapauksissa.

Salmiin voitaisiin sijoittaa enintään yksi pataljoona ja siitä yksi komppania Mantsilaan tai Varpaselkään. Jos vihollisen hyökkäys tulee Mantsilan - Salmin suunnassa, joukot vetäytyvät Uuksuun, Käsnäselän asemat pidetään. Jos hyökkäys taas tulee tästä suunnasta, on joukot Salmin alueelta vedettävä Uuksuun ja Uomaan asemat pidettävä.

Yleisesikunta ei hyväksynyt rykmentin esikunnan sijoitusta Sortavalaan, 80 km:n päähän pääpuolustuslinjasta, jonka etupuolella oli suurin osa rykmentistä, pataljoonat lisäksi "sekaisin samalla lohkolla, eikä niiden sotatoimille ole määrätty keskinäistä aluerajaa". Sotaväen päällikkö yhtyi Yleisesikunnan kantaan, mutta hänen mielestään ryhmitys sopi kesäaikaan, jolloin venäläinen laivasto oli "Laatokan herrana", joten Yleisesikunnan esittämään ryhmitykseen puolustusasemineen olisi siirryttävä vasta huhtikuun alusta. Lisäksi Wilkama on merkinnyt kirjelmään: "Eikö olisi parempi antaa (ohjeet) imperatiivin muodossa, tai ei ollenkaan".[8]

3.Divisioona vastasi Yleisesikunnalle 8.12.19, että tämän ehdotus oli mahdoton täysin toteuttaa. Pataljoonaa ei voida majoittaa Uuksuun eikä vajaatakaan pataljoonaa Uomaalle. Nykyinen sijoitus johtui suureksi osaksi juuri majoitusmahdollisuuksista. Niiden kunnostamiseen oli käytetty paljon varoja, jotka menisivät hukkaan, jos majoitusta muutettaisiin. Salmin Rajavartiopataljoona on niin vähälukuinen, vain 350 miestä, että sen lisäksi on pitänyt panna yksi Tampereen Rykmentin pataljoona rajavartiotehtäviin Laatokasta aina Kaunoselkään saakka. Sotaväen päällikkö oli hyväksynyt rykmentin esikunnan sijoittamisen Sortavalaan, mutta se siirtyisi Kitelään sotatoimien alkaessa.

Uuksunjoen määräämisestä pääpuolustuslinjaksi divisioona antaa käskyn Tampereen Rykmentille. "Kuitenkin tulee Tulomajoki olemaan tärkeänä puolustuslinjana, sillä ei ole ollenkaan ajateltavissa, että olisi syytä ilman kovempaa vastustusta luopua niin tärkeästä paikasta kuin Salmi sellaisille vihollisille kuin punaisille". Yksittäisten komppaniain sijoituksen divisioona halusi antaa rykmentin komentajan määrättäväksi, onhan hän "edesvastuussa hänelle uskotun

raja-osan puolustuksesta".[9]

Edellä mainittu kirjelmä meni tiedoksi myös Tampereen Rykmentin komentajalle, joka heti vastasi siihen, että hänen mielestään ei Miinalanjoesta eikä Tulomajoesta saa luopua ilman "vakavampaa vastustusta". Ne ovat "maisemansa puolesta hyvät puolustuslinjat". Salmista luopuminen vaarantaisi myös sen ulkopuolella oleviin saariin sijoitetut patterit.[10]

Varsinaisen käskynsä Tampereen Rykmentille 3.Divisioona antoi 18.12.19, todeten siinä, että Uuksunjoki oli valittava pääpuolustuslinjaksi ja rykmentin oli tarkistettava suunnitelmansa sen mukaan. Erityisesti painotettiin, että III Pataljoona ei voi siirtyä laivoilla Impilahteen. Tampereen Rykmentti antoi oman käskynsä 23.12. 1919. Uuksunjoki määrättiin pääpuolustuslinjaksi, mutta joukkojen majoitus säilyi entisenä, samoin III Pataljoonan tehtävä. "Jos on välttämätöntä peräytyä ja siten jättää Tulemajoen puolustuslinja on se tehtävä peräytymällä maantietä myöten aina Uuksujoen linjaan saakka. Tätä linjaa on sitten puolustettava", eikä siitä saa luopua ilman lupaa. Käsnäselän suunnalla oli myös peräydyttävä Uuksujokilinjalle, josta ei saanut luopua ilman lupaa.[11]

Englantilaisten joukkojen poistuttua Pohjois-Venäjältä vuoden 1919 lopulla oli jo odotettavissa valkoisten venäläisten aseman heikentyminen (sivut 23 ja 29). Heidän rintamansa mahdollinen luhistuminen tulisi aiheuttamaan toisaalta pakolaistulvaa rajan yli, toisaalta mahdollisesti bolshevikkien hyökkäyksiä Repolaan ja Porajärvelle. Sotaväen päällikkö ilmoitti sotaministerille 20.2.20, ettei hän pitänyt välttämättömänä Porajärven komennuskunnan vahventamista, mutta sensijaan pitäisi Suomen rajalle sijoittaa sisäministeriön alaisia rajavartiojoukkoja, jotka tutkisivat ja pidättäisivät "epäilyttävät rajan yli kulkijat".[12]

Porajärven komennuskunta ilmoitti valkoisten venäläisten rintaman murtuneen 24.2.20 ja punaisten keskittävän joukkoja Suomen rajalle sekä suunnittelevan hyökkäystä Repolaan ja Porajärvelle. Repolan komennuskunnan vahvuus oli vain 27 miestä, joten lisävoimat olivat tarpeen, "paikallinen suojeluskunta järjestymätön".[13]

Sotaväen päällikkö esitti 27.2.20 sotaministerille, että olisi perustettava eristysleiri valkoisia venäläisiä joukkoja varten, jotka todennäköisesti saapuvat Suomen miehittämille alueille ja jotka

siis on riisuttava aseista (sivu 30).[14]

Asiakirjoista ei ilmene, kuinka paljon venäläisiä tuli rajan yli, erään tiedon mukaan kenraali Skobelzin ja rykmentti pakolaisia. Suojärveltä ilmoitettiin aamulla 29.2.20, että sinne saapuu aamupäivällä "500 aseista riisuttua pohjois-Venäjän armeijan sotilasta, sekä samalla lähetyksellä 3 Savon Jääkärirykmentin sotilasta".[15] Kenraalimajuri Skobeltzinin kirje ulkoministeri Holstille osoittaa, että heitä täällä kohdeltiin hyvin. Kun upseereita, sotamiehiä ja pakolaisia tuli Muurmannilta vaikeitten koettelemusten jälkeen Suomen puolelle, sekä viranomaiset että väestö ottivat heidät vastaan ystävällisesti. Nopeasti saatu muonitus pelasti heidät tuholta ja he tuntevat syvää kiitollisuutta Suomen hallitusta ja kansaa kohtaan.[16]

— — — — — — —

Valtioneuvosto päätti 26.2.20, että Repolaa ja Porajärveä oli puolustettava, joskin vasta 28.2.20 pidetyssä istunnossa sen kanta kokonaisuudessaan merkittiin pöytäkirjaan. Sen mukaan päätettiin mm. seuraavista asioista:

- Porajärven ja Repolan pitäjien siviilihallinto alistettiin sotaväelle,
- hyökkäystä Neuvosto-Venäjän sotaväkeä vastaan oli tarkoin vältettävä, mutta sotaväen oli tarpeen vaatiessa puolustauduttava ja suojattava valtion omaisuutta,
- oli koetettava neuvotteluin välttää aseellisia yhteentörmäyksiä ja selitettävä suomalaisen sotaväen olevan paikalla väestön pyynnöstä; hallitus on katsonut olevansa siveellisesti velvollinen auttamaan heimolaisiaan,
- Suomen puolelle rajaa oli siirrettävä lisää sotaväkeä ja tätä olisi tarpeen vaatiessa käytettävä Repolan ja Porajärven puolustukseen (sivu 30).[17]

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti ryhdyttiin vahventamaan Repolan ja Porajärven puolustusta. 3.Divisioona antoi 26.2.20 Tampereen Rykmentille käskyn lähettää Suojärvellä olevat komppaniat Porajärvelle komennuskunnan vahvennukseksi. Kitelästä oli siirrettävä komppania Suojärvelle rykmentin reserviksi. "Porajärvi on ehdottomasti pidettävä kunnes hallitus mahdollisesti toisin määrää. Tämä ei kuitenkaan ole käsitettävissä että se on pidettävä hinnalla millä tahansa". "Jos rykm.kom. katsoo tarpeelliseksi niin siirtäköön

1 joukkueen Sortavalasta Kitelään".[18]

Sotaväen päällikkö antoi 27.2.20 käskyn siirtää Tampereen Rykmentin vielä Lahdessa oleva II Pataljoona eli alokaspataljoona rajalle. Savon Jääkärirykmentin III Pataljoonan esikunta ja molemmat jäljellä olevat komppaniat oli siirrettävä Repolaan ja Porajärvelle "Divisioonan Komentajan lähempien ohjeiden mukaan".[19]

3.Divisioona ryhtyi kiireellisesti vahventamaan rajalla olevia joukkojaan. Tampereen Rykmentin II Pataljoona siirrettiin Lahdesta rautateitse Sortavalaan ja sieltä edelleen Uuksun - Pitkärannan alueelle. Savon Jääkärirykmentin III Pataljoona lähti 29.2.29 Kouvolasta Porajärvelle ja alistettiin Tampereen Rykmentille. Se saapui Suojärvelle 6.3.20 mennessä ja Valasmoon 21.3.20. Nopeimmin saatiin Porajärvelle joukkoja siten, että sinne jo 28.2.20 lähetettiin 95 rajavartiosotilasta konekivääreineen Kostamuksen kautta ja seuraavana päivänä komppania Tampereen Rykmentin I pataljoonasta Suojärven kautta. Loput pataljoonasta koottiin Kitelään, josta se tarpeen vaatiessa siirrettäisiin Porajärvelle.[20]

Bolshevikkien hyökkäys Porajärvelle alkoi 28.2.20 kello 2.10 Soutajärvellä. Se torjuttiin puoleen päivään mennessä, mutta samalla ilmoitettiin vihollisen keräävän suuria joukkoja Lindajärvelle uutta hyökkäystä varten.[21]

Vihollinen hyökkäsi uudestaan 16.3.20 Soutajärven - Jänkäjärven alueella. Tampereen Rykmentti ilmoitti sen vahvuudeksi noin 1200 miestä ja 4 tykkiä. Puolustuksessa oli rykmentin I Pataljoona, yhteensä 6 upseeria ja 261 miestä sekä Salmin Rajavartiostosta 1 upseeri ja 16 miestä. Suomalaiset joutuivat jättämään Soutajärven ja Jänkäjärven kylät, mutta myöhemmin venäläiset, joiden joukossa oli myös suomalaisia ja karjalaisia, vetäytyivät pois. 17.3.20 divisioonan komentaja määräsi "Porajärven joukkojen komentajan käyttämään jokaista edullista tilaisuutta lyödäkseen vihollisen sen nyt ottamalta alueelta. Siinä tapauksessa, että vihollinen hyökkäisi Porajärveä vastaan Soutajärven suunnalta ja se torjutaan, on perääntyvää vihollista takaa-ajettava ... Koska vihollinen nyt on rajojemme sisäpuolella peruutuu tämän kautta kaikki aikaisemmin annetut määräykset, joiden mukaan alotetta hyökkäykseen ei meidän puoleltamme ole tehtävä". Seuraavana päivänä divisioonan komentaja painotti, ettei Porajärveä saa luovuttaa ilman taistelua. 23.3.20 hän antoi käskyn, että mainitut kylät "ovat miehitettävät pienim-

millä kenttävahdeilla. Suurempi varajoukko on pidettävä Miinavaarassa".[22]

Yleisesikunta ilmoitti 29.2.20 sotaministeriön ryhtyneen kiireellisiin toimenpiteisiin uuden etappitien kuntoonlaittamiseksi Kaltimosta Porajärvelle. Työhön pantiinkin Pioniiripataljoona N:o 2, joka 23.7.20 ilmoitti, että Kaltimosta Kuolismaalle, 109 km, oli vanhaa, jopa "lastiautoillakin" ajokelpoista tietä, mutta sieltä oli 56,5 km Kuutamolahden - Porajärven tielle, osittain täysin tietöntä taivalta, osittain heikkoja tieosuuksia. Tie ei tullut valmiiksi ennen joukkojen poistumista Porajärveltä, mutta talvitienä se oli käytössä kevätkelirikkoon asti.[23]

Muuallakin venäläiset käyttäytyivät uhkaavasti. Tampereen Rykmentin ilmoituksen mukaan he olivat 15.3.20 "pitäneet juhlaa Rajakonnussa sen valloituksen johdosta" ja kovaäänisesti uhanneet "piakkoin rynnätä Salmiin, joka olisi voittoisalle armeijalle vain parin päivän asia". Hyökkäystä ei kuitenkaan tapahtunut.[24]

Yleisesikunta oli jo 7.11.19 ilmoittanut kantanaan, ettei Tampereen Rykmentin pitänyt toimia rajan vartioinnissa (sivu 324). Kun rykmentin ilmoituksesta 20.3.20 kuitenkin ilmeni, että III Pataljoonan vastuulla oli rajan vartiointi Laatokasta aina Kaunoselän tasalle asti, Yleisesikunta 14.4.20 uudestaan huomautti kannastaan 3.Divisioonalle. Jo 30.3.20 Yleisesikunta oli ehdottanut Sotaväen päällikölle rajalla olevien joukkojen sijoittamista seuraavasti:

- Tampereen Rykmentti:
  yksi pataljoona Suojärvelle
  yksi pataljoona Kitelän - Käsnäselän alueelle ja
  yksi pataljoona Uuksun - Mantsilan alueelle.
- Savon Jääkärirykmentti:
  kivääri komppania ja konekivääri komppania Repolaan ja
  loput pataljoonasta Porajärvelle.

Samalla ehdotettiin, että rajalla olevan Savon Jääkärirykmentin III Pataljoonan tilalle vaihdettaisiin Kouvolasta rykmentin I Pataljoona, koska edellinen oli ollut jo kauan rajalla ja "lienee yksin koulutukseen nähden tarpeen siirtää se garnisooniinsa". Yleisesikunnan mielestä tilanne rajalla oli jo siinä määrin rauhoittunut, että tällaiset siirrot ja sijoitukset olivat mahdolliset.

Lopuksi Yleisesikunta huomautti Tampereen Rykmentin ilmoittaneen linnoittaneensa Tulemajokilinjaa eikä Uuksunjoen asemaa, joka kuitenkin oli määrätty pääpuolustuslinjaksi.

Vielä kerran Yleisesikunta uusi ehdotuksensa 15.4.20 tarkentaen sitä niin, että Salmin Rajavartiosto sijoitettaisiin rajalohkolle Laatokka - Joensuu eli Laatokasta Viipurin ja Kuopion läänien rajalle. Sotaväen päällikkö antoi 17.4.20 käskyn 3.Divisioonalle esityksen toteuttamisesta.[25]

Salmin Rajavartiosto pystyi kuitenkin ottamaan vastuun rajan vartioinnista vasta kesäkuun alkupuolella 1920, kuitenkin niin että eteläisin osa Laatokasta Rajakontuun jäi vielä kesäkuun jälkipuoliskolle asti Tampereen Rykmentille. Pääosa III Pataljoonaa voitiin siis sijoittaa alueelle Uuksu - Mantsila.

Sotaväen päällikkö esitti sisäasiainministeriölle rajavartioston alistuksen lakkauttamista rauhan aikana. Sen sijoituksen pitäisi tapahtua pääasiallisesti poliisi- ja tullivartioinnin vaatimusten mukaisesti. Vasta sodan syttyessä ja kun rajavartiosto olisi saatu keskitetyksi Käsnäselän - Kitelän tielle, se alistettaisiin lähimmän rykmentin alaiseksi. Yleisesikunta huomautti tähän, että rajavartioston sijoitus pitäisi päättää yhteisten neuvottelujen pohjalta, koska 3.Divisioona oli vastuussa rajan puolustuksesta. Kuitenkin "tulli- ja poliisi näkökohdat olisivat ensisijassa määräävinä ja toisessa sijassa tulisivat vasta taktilliset näkökohdat". Rauhan aikaisten valmistelujen vuoksi pitäisi rajavartioston "taktillisessa suhteessa myös jo rauhan aikana kuulua 3.Div. käskynalaisuuteen".[26]

Rajavartioston irroittaminen rajalla olevien joukko-osastojen käskynalaisuudesta aiheutti pian tyytymättömyyttä. Tampereen Rykmentti esitti 31.7.20, että alistussuhde pitäisi palauttaa. Perusteluna oli, että nyt ei rykmentillä ollut etuvartioita rajalla eikä se myöskään saanut vihollistietoja, joten se saattaisi joutua yllätetyksi. Käsky rajavartioston kokoontumisesta Käsnäselän - Kitelän tien varteen pitäisi peruuttaa ja rajavartioston yksiköt alistaa rykmentille vihollisuuksien alkaessa, jotta rykmentti heti saisi käyttöönsä rajavartioston komppaniat eikä alueella liikkuisi sellaisia joukkoja, joihin rykmentillä ei olisi käskyvaltaa. Lisäksi rajavartioston pitäisi antaa rykmentille tiedot vartiointinsa jär-

jestelystä sekä kaikki saamansa vihollistiedot.[27]

3.Divisioona oli jo 28.7.20 maininnut haluavansa palauttaa alistussuhteen ja esitti sitä Sotaväen päällikölle 4.8.20 Tampereen Rykmentin perusteluihin viitaten. Sotaväen päällikkö pyysi sisäministeriön lausuntoa asiasta 12.8.20 ja sai sen 19.8.20. Sen mukaan Salmin Rajavartioston komentaja kumosi Tampereen Rykmentin väitteet virheellisinä. Rykmentille oli aina toimitettu tiedot vartioinnin järjestelystä, joukkojen sijoituksesta ja vihollisesta, sikäli kuin niitä oli saatu. Vartioitavan rajan pituus on 200 km ja miehistöä vajaat 300 miestä. Tämä joukko voi toimia vain etuvartiona ja tehtävänsä täytettyään siirtyy mainitulle kokoamisalueelle. Jos tätä järjestelmää ei voida säilyttää, olisi paras jakaa rajan vartiointi siten, että Salmin Rajavartiosto vastaisi Salmin pitäjän alueesta ja sotaväki Suojärven pitäjästä.

Mahdollisesti tehostaakseen esitystään 3.Divisioona ilmoitti 27.8.20, että on todettu "punaista liikettä ja punaista salakuljetusta" Hautavaaran, Ignolan ja Hyrsylän kylien seuduilla, missä ei ole lainkaan vartiointia. - Sotaväen päällikkö ratkaisi riidan 9.9.20 siten, että rajavartiosto jäi taktillisesti itsenäiseksi rauhan aikana, mutta sodan aikana alistetaan 3.Divisioonalle, joka myös määrää, milloin alistus tulee voimaan. "Suuremman vihollishyökkäyksen sattuessa perääntyy S.R.V. vastarintaa tehden ja säilyttäen kosketuksen vihollisen kanssa 3.Divisioonan antamien lähempien ohjeiden mukaisesti". Tämä määräys siis sisällytti rajavartiostolle etuvartiotehtävän. Myös vihollistiedot oli ilmoitettava rajalla olevalle rykmentille.[28]

— — — — — —

Sotaväen päällikön 17.4.20 käskemiä joukkojen siirtoja ei kelirikon vuoksi pystytty panemaan toimeen. 24.4.20 hän antoikin uuden käskyn, jonka mukaan ne oli suoritettava "niin pian kuin kelirikko sen sallii". Samalla kuitenkin tiedotettiin, että Savon Jääkärirykmentin III Pataljoona jää toistaiseksi paikoilleen Porajärvelle "poliittisen tilanteen takia", mutta I Pataljoona tulee sen myöhemmin vaihtamaan. Tämä ottikin rintamavastuun 29.5.20; tosin Repolaan lähetetty komppania ehti perille vasta 8.6.20. - III Pataljoona palasi Kouvolaan 3.6.20.[29]

Kesäkuun alussa 1920 oli joukkojen sijoitus seuraava:
- Tampereen Rykmentti:

I Pataljoona alueella Kitelä - Käsnäselkä,
II Pataljoona pääosin Suojärvellä, 5.Komppaniasta osa Lahdessa, osa Sortavalassa "työ- ja vahtikomennuskuntina",
III Pataljoona alueella Salmi - Mantsila.

- Savon Jääkärirykmentti:
I ja II Pataljoona Repolassa ja Porajärvellä,
III Pataljoona palannut majoituspaikkaansa Kouvolaan 3.6.20;
II Pataljoona oli saapunut rajalle maaliskuun lopulla.[30]

Tampereen Rykmentti antoi kesäkuun alkupäivinä joukon käskyjä itärajan puolustamisesta. Kaikkien perustana oli "Käsky N:o 1. Yleinen puolustussuunnitelma Itä-Karjalan Ryhmälle". Tämä koostui seuraavista joukoista:
- Tampereen Rykmentti (paitsi 5.Komppania)
- Savon Jääkärirykmentin I ja II Pataljoona, jotka oli "kutsuttava Porajärven Ryhmäksi",
- kolme patteria tykistöä,
- joukkue Hämeen Ratsurykmentistä sekä
- Salmin Rajavartiosto, kolme kiväärikomppaniaa ja konekivääri-komppania, "ainoastaan taktillisesti".

"Puolustettava raja-alue on Laatokan pohjoisrannalta pohjoiseen päin ja sisältyy Salmin, Suojärven, Porajärven ja Repolan pitäjien Venäjälle päin antavat rajat". Pataljoonien alueet olivat seuraavat:
- III Pataljoona Laatokasta linjaan Koirinoja - Rädyn torppa, Kaunoselästä pohjoiseen,
- I Pataljoona tästä vasemmalle linjaan Syskyjärvi - Hiisijärvi ja
- II Pataljoona Suojärven eteläpäästä "siihen paikkaan saakka, jossa maantie Kaitajärvi - Kostamus kulkee rajan yli".
- Savon Jääkärirykmentin pataljoonien eli Porajärven Ryhmän alue oli Porajärven ja Repolan pitäjät.
- Tykistöstä oli yksi patteri Tampereen Rykmentin III Pataljoonan ja yksi Savon Jääkärirykmentin II Pataljoonan "käytettävänä", kolmas oli määrätty Sortavalaan, mutta oli nyt koulutuksessa Perkjärvellä.
- Ratsujoukkue toistaiseksi Porajärven Ryhmän käytössä.

III Pataljoona määrättiin majoittumaan Salmin kyliin, yksi komppania etuvartiona Mantsilassa, I Pataljoona pääosin Kitelään, kaksi

komppaniaa Uomaalle sekä II Pataljoonan esikunta ja yksi komppania Varpakylään Suojärven pohjoispäähän, muut komppaniat Suojärven "itäiselle rannalle riippuen majoitusmahdollisuuksista". Porajärven Ryhmän majoitus määrättiin "Porajärven pitäjän kyliin pitäen silmällä taktilliset vaatimukset", Repolaan kivääri komppania ja konekivääri joukkue. - Rykmentin esikunta jäi Sortavalaan.

Tampereen Rykmentin I ja III Pataljoonan pääpuolustuslinja on Uuksunjoki, II Pataljoona "puolustaa Venäjältä (Suojärvelle) tulevia teitä" ja pitää yhteyttä Porajärven ja Repolan joukkoihin.[31]

Sarjaan kuului yleiskäskyn lisäksi myös erillinen käsky kullekin pataljoonankomentajalle. III Pataljoonan käskyssä todetaan Salmin Rajavartioston tästä lähtien vartioivan rajaa ja "Teidän tehtävänne on yksinomaan taktillinen". Jos vihollinen hyökkää rantatien suunnassa on "Teidän puolustettava linjaa Tuleman joki". Uuksunjoki on kuitenkin pääpuolustuslinja, jonne tilanteen vaatiessa on vetäydyttävä. Jos hyökkäys tulee Uomaan suunnasta, on sieltä tulevat joukot otettava "Teidän alaisiksenne". "Teidän on viipymättä henkilökohtaisesti tutkittava Uuksujokea Teille määrätyllä alueella, sekä maisema sen edessä ja takana ... tutkimuksen nojalla on Teidän laadittava puolustussuunnitelma Uuksujoen linjaa varten..." Paikalliseen suojeluskuntaan oli otettava yhteys vartioinnin järjestämiseksi, kykenevien oppaiden saamiseksi jne. Toisille pataljoonankomentajille annettiin vastaavat käskyt. I Pataljoonan piti puolustaa Uuksunjokilinjaa ja II Pataljoonan oli laadittava puolustussuunnitelma "Suojärven aluetta varten" sekä huolehdittava siitä, ettei "tie raja - Suojärvi eteläänpäin tule katkaistuksi". Viimemainittu tarkoittanee tietä Porajärveltä Kaitajärven kautta Suojärvelle sekä sieltä Kitelään.

II Pataljoonan tehtävää selvennettiin vielä 25.6.20 päivätyllä kirjelmällä, jonka mukaan se oli "Porajärven ryhmän etappitien suojeleminen sekä yhteyden ylläpitäminen tämän ryhmän ja I./T.R:n välillä". Tämän vuoksi "etusijassa semmoinen asema on otettava, joka suojelee tietä sekä pohjoiseen että etelään päin. Minä otaksun, että semmoinen asema on olemassa rajan ja Kuikkaniemen välillä".

Porajärven Ryhmän komentajan käskyssä kiinnitetään huomiota nimenomaan oikealta sivustalta uhkaavaan vaaraan ja sen vuoksi on "välttämätöntä pitää suurempaa varajoukkoa Porajärvellä ja jos mahdol-

lista yhdistää Soutajärvi ja Valasmo hyvällä tiellä tai polulla, jota myöten voidaan heittää joukkoja paikasta toiseen".

Käsky N:o 3 sisältää ohjeet "Sortavalan Suojeluskunnan Piirin Lentävälle Pataljoonalle", joka tulisi vihollisen hyökkäyksen sattuessa Tampereen Rykmentin alaiseksi. "Lentävien" joukkojen nimeä käytettiin Vapaussodassa molemmilla puolilla keveistä ja tavallista jalkaväkeä nopeammin liikkuvista joukoista. Tämän "Lentävä-Pataljoonan" piti heti lähettää komppania alueelle Syskyjärvi - Liete yhteyden pitämistä ja tiedustelua varten. Muut komppaniat kokoontuvat Koirinojalle ja "jäävät sinne varaväkeen".

Edellä selostetut käskyt tarkastettiin Sotaväen esikunnassa ja kapteeni Sivén (Susitaival) on tehnyt niihin runsaasti reunamerkintöjä, joista muutamia esimerkkejä. "Aukko I/T.R. ja II/T.R. välille", (Hiisijärven ja Suojärven välillä). "Virheelliset kaistat", "Sotkua", "Taistelussa ei ole ohjelmaa", "Ylivoimainen ja toisarvoinen tehtävä" (yhdystie Soutajärveltä Valasmoon). Kenraali Wilkama on erään kirjelmän loppuun merkinnyt: "puuttuu vain: voikaa hyvin, näkemiin - Terveisiä Teidän K.W."[32]

Myöskään 3.Divisioonan esikunnassa ei Tampereen Rykmentin suunnitelmia ja käskyjä kelpuutettu. 28.6.20 päivätyssä kirjelmässä ne todetaan siinä määrin puutteellisiksi "sekä asiallisesti että käskyteknillisessä suhteessa, että katson tarpeelliseksi antaa ohjeita uutta suunnitelmaa varten". Tämän jälkeen seuraa esitys, mitä asioita ja missä muodossa suunnitelmaan ja käskyihin on otettava. "Osoittaakseni vielä, miten puutteellinen rykmentin laatima puolustussuunnitelma itse asiassa on, huomautan seuraavista seikoista". Siinä olisi pitänyt esittää vihollisen hyökkäysmahdollisuudet ja oman puolustuksen edellytykset. Porajärven Ryhmän komentosuhteet ovat epäselvät eikä Repolan miehitysjoukkoa olisi pitänyt alistaa Porajärven Ryhmälle, jolla ei ole edellytyksiä sen johtamiseen, vaan se olisi pidettävä rykmentin johdossa. Pataljoonien tehtävät on määrätty puutteellisesti mm. rajojen suhteen. Käskyjen mukaan on I ja III Pataljoonan sallittava vihollisen tulla ilman vastarintaa aina Uuksun linjalle saakka. "Itse keksimiä nimityksiä kuten Itä-Karjalan Ryhmä ei tule käyttää". "Määräys, että komppanian päälliköiden myöskin on laadittava käskyjä omaa itse komentamaansa komppaniaa varten on käsittämätön".[33]

Tampereen Rykmentin komentaja laati ohjeitten mukaan "Yleisen suunnitelman" ja toimitti sen 3.Divisioonan esikuntaan 9.7.20, päivää ennen määräaikaa. Sen johdantona on seuraava lause: "Siinä tarkoituksessa, että minulle uskotun itäisen raja-alueen puolustaminen ja sen suoritus tulisi ratkaistuksi yhteisen periaatteen mukaan, annan täten käsitykseni puolustettavasta alueesta, vihollisen mahdollisesta toiminnasta, minulla olevasta tehtävästä sekä siitä puolustamisjärjestelmästä, jota minä tulen käyttämään". Seuraavaksi tulee sotilasmaantieteellinen katsaus lähinnä alueen tiestöön ja sitten kohta "II. Vihollisen aikomukset". Tilanteenarvioinnin mukaan vihollinen voi hyökätä kolmessa pääsuunnassa, Vitelestä, Tulemajärveltä ja Säämäjärveltä. Päähyökkäys tullee tapahtumaan Vitelen suunnasta, mutta Tulemajärveltä yritetään päästä pienemmin voimin puolustajan selkään. Säämäjärveltä tullee hyökkäyksellä olemaan merkitystä lähinnä siinä tapauksessa, että vihollinen aikoo vallata Porajärven.

Hyökkäyksen pääsuunta Porajärvelle tulee olemaan Lintujärven - Valasmon kautta. Repolaan vihollinen yrittää tunkeutua vasta saatuaan haltuunsa Porajärven. Partioita voi tietenkin tulla erämaittenkin kautta.

Tehtävän määrittely on seuraavanlainen. "Vaikka en ole saanut minkäänlaisia määräyksiä tämän alueen puolustamiseen nähden, katson itseni oikeutetuksi otaksumaan ettei minulle uskotuilta, vähälukuisilta, laajalle alueelle sijoitetuilta voimilta voida vaatia muuta, kuin että vihollisen maahan tunkeutumista on pidätettävä niin kauan, kunnes päävoimamme ehtivät suorittaa ylös-marssinsa. En siis tule katsomaan itseäni sidotuksi minhinkään erityiseen paikkaan tai asemaan, lukuunottamatta sitä, että pidän Uuksujoen linjaa pääpuolustuslinjanani".

Tässä yhteydessä on aiheellista todeta, että Sotaväen esikunta pyysi 18.6.20 3.Divisioonan esikuntaa lähettämään jäljennökset rajan puolustamista koskevista käskyistään. Seuraavana päivänä pyydettiin Yleisesikunnalta jäljennökset sen antamista ohjeista rajan puolustamisesta Porajärven ja Jänkäjärven taisteluiden aikana helmi - maaliskuulla. Divisioona lähetti pyydetyt jäljennökset 26.6.20 ilmoittaen samalla "jättäneensä taktillisen määräämisvallan Tampereen Rykmentin komentajalle, josta syystä ei yksityiskohtaisempia käsky-

jä rajanpuolustamisen suhteen ole Divisioonan puolesta annettu". Yleisesikunta puolestaan vastasi, ettei "3.Divisioonalle ole annettu mitään ohjeita raja-alueen puolustamisesta Porajärven ja Jänkijärven taisteluiden aikana". - Yleisesikunta oli kylläkin esittänyt 14.4.20 3.Divisioonalle, että Tampereen Rykmentin "tehtävä ei ole suoranainen rajan valvominen, sillä siihen on käytettävä Rajavartiojoukkoja, vaan tulee Tampereen rykmentin tarjota vastarintaa rajan yli marssiville vihollisjoukoille, estää niiden eteenmarssia, sekä suojata omien joukkojen ylösmarssia. Näistä syistä on rykmentin pääjoukot ryhmitettävä niiden pääteiden varteen, joita vihollinen nähtävästi tulee käyttämään". Sotaväen päällikölle taas ilmoitettiin 15.4.20, ettei rajavartiostolle voida antaa puolustuslohkoa, mutta Tampereen Rykmentin tehtävä on määritetty samoin sanoin kuin edellisenä päivänä 3.Divisioonalle (vrt. sivu 329).[34]

Omina kommentteinaan Yleisesikunnan kirjelmään 29.6.20 on Wilkama merkinnyt: "Yleisesik. Mitkä olivat viimeiset direktiivit 3div. pääll. sekä mikä raja, jota Div. tulee puolustaa, Por.pitäjäkö vai kylä. Pyydän nyt selviä määräyksiä. Salmin suunnalla oleville joukoille on annettu täydentäviä ja selviä käskyjä, mutta Porajärvellä olevat joukot eivät ole saaneet ylhäältä päin, ei edes rykm. mitään ohjeita ja toimintakäskyjä". - Ilmeisestikään ei Tampereen Rykmentin komentajan lausunto käskyjen puuttumisesta ollut täysin aiheeton, vaikkakin 3.Divisioonan komentaja väittää kirjelmässään Yleisesikunnalle 28.7.20, että se on "suoranainen valhe, sillä Divisioona on paitsi varsinaisia ja yksinkertaisia toimintakäskyjä kolme kertaa kritiikin muodossa antanut ohjeita rykmentin alkuperäisen puolustussuunnitelman korjaamiseksi ja parantamiseksi".[35]

Tampereen Rykmentin komentajan analyysi tehtävästään jatkuu siten, että hän pitää kummallakin pääsuunnalla, Vitelen ja Tulemajärven, yhden pataljoonan ja Kitelässä suojeluskuntapataljoonan reservinä. Jälkimmäisellä suunnalla olevalla pataljoonalla on "kunniatehtävänä, ettei vihollinen pääse täällä Uuksun linjalle ennenkuin Salmin joukot itsestään ovat jättäneet Tulemajoen linjan". "Uuksujoen linja on siten vahvistettava, että ainakin sieltä alkaen voidaan aikaan saada aktiivista puolustamista, häiritsemällä vihollisen etappilinjoja". Suojärven suunnalla "pitää rakentaa useampia hyviä asemia" ja Porajärvellä "on aikaan saatava säännöllinen puolustautuminen vahvoissa asemissa ... joihin vihollisen hyökkäykset masentuvat,

ja tilanteen sattuessa, karkoittaa se. Repolan pitäjän puolustaminen on tehtävä pikkusodan muodossa".

Edellä selostetun "yleisen suunnitelman" jälkeen seuraa Rykmentin käsky N:o 1, joka ei olennaisesti poikkea edellisistä, kesäkuun alussa annetuista. Joukot on nyt lueteltu erikseen ja yhteensä todetaan olevan käytettävissä 20 kivääri- ja 7 konekivääriKomppaniaa, rajavartiostot ja suojeluskunnat mukaan luettuna, sekä joukkue ratsuväkeä ja 2 patteria. Divisioonan esittämät huomautukset on pyritty ottamaan huomioon. Rajan ja Tulemajoen välistä aluetta on puolustettava, "kunnes minä annan peräytymiskäskyn". Uuksun linja on pääpuolustuslinja ja "saatettava hyvään puolustus kuntoon". Rajan vartioinnista vastaa Salmin Rajavartiosto muualla paitsi Mantsilassa. "Minun esikuntani on Sortavalassa, mutta hyökkäyksen sattuessa muutan sen sopivaan paikkaan, riippuen tilanteesta".[36]

Wilkaman Yleisesikunnan kirjelmään 29.6.20 tekemien kommenttien (sivu 336) mukaisesti Sotaväen esikunta selvitti asiaa 3.Divisioonan kanssa, mutta pyysi 23.7.20 valaisua asiaan myös Yleisesikunnalta ja halusi vastaukset seuraaviin kysymyksiin:
"1) Mikä on sen alueen raja, jota 3.Divisioonan tulee puolustaa?
2) Katsooko Yleisesikunta tarpeelliseksi muutoksia joukkojen sijoitukseen Itärajalla ja muutoksia niiden vahvuuteen, ottamalla m.m. huomioon venäläisten keskitys Porajärven suunnalla?
3) Salliiko hallitus puolustaa nykyisiä asemiamme Porajärvellä ja Repolassa kaikin keinoin?
4) Jos lyömme alueellemme tunkeutuneen vihollisen, saammeko jatkaa takaa-ajoa myös aluerajamme ulkopuolelle? Pidän välttämättömänä, että joukoillemme suodaan tilaisuus takaa-ajoon, sillä passiivinen puolustus ei anna voittoa, vaan pakoittaa se ennenpitkää joukkomme perääntymään.
5) Miten on joukkojen suhtauduttava karjalaisiin vapaaehtoisiin Repolan pohjoispuolisella alueella?"[37]

Yleisesikunta oli edellisenä päivänä ilmoittanut Suojärven - Porajärven aluetta vastassa olevan 4 rykmenttiä ja Repolaa "vastaan seisoo heikompia voimia". Sotaväen esikunnassa on kapteeni Sivén merkinnyt, että mainituista voimista pohjoiseen on vielä joukkoja, joten "Tilanne siis vielä epäedullisempi". Yleisesikunta ehdotti nyt Suojärven joukkojen vahventamista siirtämällä sinne pari komppaniaa Porajärveltä. Venäläisten joukkojen tarkoituksena saattaisi

olla Repolan ja Porajärven takaisin valtaaminen, jos Tartossa käynnissä olevat rauhanneuvottelut epäonnistuisivat. Rajantakaisten joukkojen ainoa "etappi- ja perääntymistie" Suojärvelle olisi nyt syytä turvata.[38]

Yleisesikunta ei halunnut vastata Sotaväen päällikön kysymyksiin omin päin, vaan esitti ne edelleen ulkoministeriölle. Vastaukset saatuaan Yleisesikunta lähetti ne Sotaväen päällikölle 17.8.20. Valtioneuvosto oli yksityisessä neuvottelussa 4.7.20 todennut, että keväällä annetut ohjeet olivat voimassa (sivu 327), Repolaa ja Porajärveä oli siis puolustettava.

Edelleen mainittiin ulkoministeriön muistiossa, että vähäisten vihollisjoukkojen takaa-ajo oli sotilasviranomaisten päätettävissä, koska Venäjän kanssa ei ole rauhaa eikä aselepoa. Jos nämä mahdollisesti solmitaan, ei takaa-ajoa rajan taakse ole suoritettava. Suurten joukkojen hyökkäysaikomukset saataneen selville niin ajoissa, että vastatoimenpiteisiin ehditään ryhtyä. Jos vihollinen tällöin on karkotettu rajan taakse, voidaan takaa-ajoon ryhtyä, sillä vaikka rauha tai aselepo olisi solmittukin, on Venäjä tällöin rikkonut sopimuksen "palauttaen sillä Suomelle täyden toimintavapauden".

Repolan pohjoispuolella Neuvosto-Venäjää vastaan taistelevat karjalaiset ovat ulkoministerin mielestä ystävällisissä suhteissa Suomeen samalla tavalla kuin Repolan ja Porajärven väestö, joka on toiminut yhdessä Suomen sotaväen kanssa. Tietojen hankkimisen mielessä on tällaisiin joukkoihin syytä pitää yhteyttä, mutta aseellisesti sotaväki ei voi ryhtyä heitä auttamaan, koska hallitus ei ole tehnyt tämän tapaisia päätöksiä muiden alueiden kuin Repolan ja Porajärven suhteen.

Edellä oleva muistio on päivätty 7.8.20. Viikkoa myöhemmin ulkoministeri täsmensi sitä. "Kotiseutunsa vapauden puolesta taisteleville karjalaisille vapaajoukoille" ei ole annettava aseellista apua Repolan ja Porajärven ulkopuolella, koska hallitus on päättänyt "olla antamatta sotajoukoillaan apua Kaukokarjalaisille heidän vapaudentaistelussaan". Jos tällaisia joukkoja peräytyy mainittujen pitäjien alueelle, on heidän aseista riisumisensa alistettava hallituksen ratkaistavaksi ja heitä on suojeltava ja muonitettava edellyttäen heidän esiintyvän rauhallisesti. Koska välirauha oli jo muistion kirjoittamisen aikaan astunut voimaan (sivu 8), ei va-

paaehtoisia enää saanut päästää takaisin taistelemaan Neuvosto-Venäjän joukkoja vastaan. Myöskään aseita, ampumatarvikkeita, muonaa ja vaatetusta ei heille saanut antaa, olivatpa joukot Suomen alueella tai rajan takana.[39]

Kesäkuun lopulla nousi esille kysymys Savon Jääkärirykmentin esikunnan siirtymisestä Porajärvelle, jossa rykmentin pääosa, kaksi pataljoonaa jo oli. Toinen vaihtoehto olisi 3.Divisioonan mielestä ollut siirtää pois toinen pataljoona. Yleisesikunta ilmoitti kantanaan 6.7.20, ettei joukkoja saisi vähentää ennen kuin neuvottelut Tartossa olivat johtaneet johonkin tulokseen. Sotaväen päällikkö antoi 19.7.20 käskyn rykmentin esikunnan siirtymisestä Porajärvelle.[40]

3.Divisioona antoi oman käskynsä Savon Jääkärirykmentin esikunnan siirtymisestä 20.7.20. Se saapui perille 3.8.20. Komentotoimisto tuli Porajärvelle ja talousosasto Leppäsyrjään, Kouvolaan jääviä osia lukuun ottamatta. Samalla käskettiin uusi tehtävä- ja aluejako. Tampereen Rykmentille jäi alue Laatokasta Porajärven pitäjän etelärajaan saakka ja Savon Jääkärirykmentille, joka sai johtoonsa omat pataljoonansa, Porajärven ja Repolan pitäjät.[41]

Kuten jo mainittiin, ehdotti Yleisesikunta Suojärven puolustuksen vahventamista siirtämällä Porajärveltä sinne pari komppaniaa. Sotaväen päällikkö antoikin tästä käskyn 24.7.20 painottaen etappitien Porajärvi - Suojärvi - Impilahti turvaamisen tärkeyttä. 3.Divisioona oli yhtä mieltä Suojärven puolustuksen vahventamisen tarpeesta, mutta ei hyväksynyt Porajärven joukkojen heikentämistä. Sensijaan ehdotettiin Suojärvelle siirrettäväksi konekivääriKomppania Uomaalta ja 5.Komppania Lahdesta. Sinne taas voitaisiin siirtää komppania Salmista tai Savon Jääkärirykmentin Kouvolassa olevasta III Pataljoonasta. "Tällainen ratkaisu tuntuu Porajärveen nähden paljon turvallisemmalta, sillä vihollisen hyökkäys eteläisemmällä rintamaosalla ei ole otaksuttavissa".[42]

3.Divisioona antoi 23.7.20 varsinaisen puolustuskäskynsä, 20.7.20 oli vain määritetty kummankin rykmentin puolustusalueet. "Tampereen Rykmentin tehtävänä on valtakunnan rajan puolustaminen vihollisen hyökkäyksen sattuessa sekä Salmin Rajavartiopataljoonan avustaminen sen rajavartiotehtävissä, sikäli kuin tarve sen vaatii". Pataljoonan komentajan oli kussakin tapauksessa esitettävä

avustuspyyntö divisioonan komentajalle. Tampereen Rykmentin komentajan oli liitettävä mukaan oma lausuntonsa. "Ylivoimaisten vihollisvoimien hyökätessä jolloin Valtakunnan rajaa ei kyetä puolustamaan on apujoukkoja odotellessa, mitä sitkeintä vastarintaa tehdessä, puolustus siirrettävä taaksepäin käyttäen hyväkseen kaikkia luonnon tarjoamia puolustusasemia sekä rakennettuja puolustuslinjoja. Uuksujoen pääpuolustuslinjalla on vihollisen eteneminen lopullisesti pysähdytettävä. Suojärven kaistaleella on kuitenkin Porajärvi - Suojärvi - Leppäsyrjä etappitie puolustettava viimeiseen ja vasta puolustuksen mahdollisesti tultua murretuksi vetäydyttävä pääpuolustuslinjaa kohti".

"Savon Jääkärirykmentin tehtävä on Porajärven ja Repolan pitäjien puolustaminen vihollishyökkäysten sattuessa sekä mainittujen pitäjien rajavartiopalvelus". Hyökkäykset oli pysäytettävä "nykyisiin varustettuihin puolustusasemiin Pälväjärvellä, Soutajärvellä ja Jänkäjärvellä. Tämä useimmista syistä kuten esim. siitä, että vihollisen mahdollisesti onnistuttua murtaa puolustus jollakin näistä kohdista aina toiset näistä kohdista joutuvat vaaranalaisiksi tai ovat heti luovutettavat ja jättämättä tärkeimmän osan Porajärven pitäjää ei mainittavamman parempaa puolustuslinjaa löydy. Jos kuitenkin puolustus kyseessä olleilla kohdilla tulisi murretuksi on sitä jatkettava Pälväjärvi - Tiirijärvi ja lopullisesti Valasmo - Porajärvi linjalla". Etappitien Suojärvelle mahdollisesti katkettua oli mainitut asemat pidettävä, elleivät myös perääntymistiet Repolan tai Kuolismaan kautta joutuneet vaaran alaisiksi. Suojärven tien "puhdistaminen käynee nimittäin ajoissa apujoukoille mahdolliseksi". - "Repolaa on lukuisasti löytyviä kannaksia hyväkseen käyttäen puolustettava mitä sitkeimmin". Apujoukkojen saapuminen Lieksasta, lyhyen matkan takaa, oli aina "otaksuttavissa".

Tampereen Rykmentin II Pataljoona, joka oli Suojärvellä saattoi tulla kysymykseen myös Porajärven joukkojen reservinä, jonka vuoksi sen käyttäminen rykmentin muiden pataljoonien vahventamiseen voi tapahtua vain divisioonan komentajan luvalla.

Tampereen Rykmentin oli tehtävä tämän käskyn vaatimat muutokset puolustussuunnitelmaansa. Tässä yhteydessä suositettiin I ja II Pataljoonan välisen aukon Hiisijärven ja Myllyjärven välillä jakamista pataljoonien kesken.[43]

Yleisesikunta esitti 26.7.20 huomautuksiaan divisioonan käskyyn. Suojärven puolustus oli vieläkin tärkeämpää kuin divisioonan käskystä ilmeni, oli suojattava Porajärven ryhmän yhteyttä Koirinojan suuntaan ja Käsnäselän joukkojen vasenta sivustaa sekä puolustettava "operatsionisuuntaa" Suojärvi - Korpiselkä - Värtsilä. Näin ollen olisi Suojärven joukot pidettävä suoraan divisioonan alaisina alistamatta niitä kummallekaan rykmentille. Repolan ja Porajärven suunnat olisi myös erotettava toisistaan, olihan välimatkaakin 160 km, joten yhteistoiminta ei ole mahdollinen.

Näin Yleisesikunta päätyy ehdottamaan neljää erillistä, suoraan divisioonan alaista ryhmää:
- Sortavalan Ryhmä,
- Suojärven Ryhmä,
- Porajärven Ryhmmä ja
- Repolan Ryhmä.

Kuhunkin ryhmään pitäisi saada mikäli mahdollista suora viestiyhteys, Porajärvelle edullisimmin "kipinälennättimellä". Myös ryhmien välinen yhteys ja yhteistoiminta olisi varmistettava.

Lohko Hiisijärvi - Myllyjärvi ja sitä puolustava suojeluskuntajoukko on kokonaisuudessaan annettava joko Sortavalan tai Suojärven Ryhmälle.

3.Divisioona oli lähettänyt Yleisesikuntaan käskynsä ohessa myös Tampereen Rykmentin puolustussuunnitelman (sivu 335). Se on tehty "taitavasti, oikeiden taktillisten periaatteiden mukaisesti" ja sen suhteen on vain huomautettava, että "Yleisesikunta on useampaan kertaan antanut ohjeita Divisioonalle Tampereen rykmentin lohkon puolustuksesta. On senvuoksi käsittämätöntä rykmentin komentajan lausunto, että hän ei ole saanut minkäänlaisia määräyksiä sen suhteen".[44]

Divisioona perusteli "kuuliaisimmin" kantaansa Yleisesikunnalle 28.7.20. Ensinnäkin todetaan, että käsky on laadittu "joukkosijoitusten perusteella, jotka Sotaväen päällikkö on hyväksynyt". Rintaman jako neljään ryhmään "kylläkin olisi onnellisin järjestely" edellyttäen, että yhteys ryhmiin olisi hyvä. Nyt se on "aivan epätyydyttävä". Esimerkkinä mainitaan, että Kurkijoen puhelinkeskus Mikkelin ja Sortavalan välillä on kello 9 alkaen koko yön suljettuna. Kipinälennätinyhteys on epäluotettava. Suojärven puolustaminen

yhdellä pataljoonalla "ankaramman Porajärven takaisinvalloittamisyrityksen yhteydessä" ei liene mahdollista, vaan vaatii vahvennusta Tampereen Rykmentin I Pataljoonasta, jolloin rykmentin komentaja itse johtaa toimintaa. Repolan alistaminen Savon Jääkärirykmentille johtuu siitä, että sinne on puhelinyhteys Porajärveltä, mutta ei Mikkelistä.

Jos Yleisesikunta kaikesta huolimatta vaatii esittämäänsä jakoa neljään ryhmään, on sotatoimien alkaessa siirrettävä Sortavalaan osa esikuntaa esikuntapäällikön johdolla. "Puolestani kuitenkin tahtoisin enemmän luottaa rykmentin komentajiin enkä heiltä riistää vapaata toimintailoa".

Kun Yleisesikunta oli maininnut Tampereen Rykmentin puolustussuunnitelman taitavasti tehdyksi, divisioonan komentaja lähettää nyt nähtäväksi rykmentin edellisen puolustussuunnitelman ja divisioonan siitä esittämän "kritiikan", (sivut 332-334), osoittaakseen, "miten taitava taktiikko Tampereen rykmentin komentaja on". Vielä mainitaan suoranaiseksi valheeksi väite, ettei hän olisi saanut käskyjä rajan puolustamisesta.

Kirjelmä meni myös Sotaväen päällikölle, joka on merkinnyt siihen kommenttinsa: "Räikeä ja sopimattomaan muotoon laadittu".[45]

Yleisesikunta kirjoitti 31.7.20 Sotaväen päällikölle 3.Divisioonan kirjelmän johdosta, että "näyttää siltä kuin Divisioona olisi aivan ilman edesvastuuntunnetta sotatoimien johdon suhteen itärajalla, pyrkien luovuttamaan edesvastuun kokonaan alaisilleen rykmenteille". Yhteydet eivät ole niin huonot kuin väitetään ja Yleisesikunta on vielä pyytänyt puolustusministeriön Taisteluvälineosastoa parantamaan niitä. Esimerkkinä voidaan mainita 183 km pitkän puhelinlinjan rakentaminen Porajärven - Repolan välille,[46] sekä useitten "postipuhelinkeskusten" perustaminen. "Kärjistyneemmän tilanteen sattuessa tulee Divisioonan komentajan tietenkin muuttaa Sortavalaan". Lopuksi päädytään siihen, että valitukset huonoista yhteyksistä ovat aiheettomat ja "osoittavat ainoastaan toimintahalutttomuutta ja leväperäisyyttä". Yleisesikunta kummastelee divisioonan tahdittomuutta erään sen rykmentinkomentajan kykyä arvostellessaan. "Moinen sanantapa on arvotonta armeijassamme ja sopimatonta viralllisessa kirjelmässä".

Yleisesikunta pysyy kannassaan itärajan puolustuksesta ja pyytää

Sotaväen päällikköä järjestämään sen "tarkoitustavastaavalla tavalla".
Sotaväen päällikkö on merkinnyt kirjelmään todenneensa, ettei "väliaikainen komentaja, evl. Ш vielä ole kypsynyt hoitamaan ja komentamaan divisioonaa. Eikö olisi syytä sivuuttaa evl. Ш seuraavassa ylennysehdotuksessa eikä enää vaikkakin hän onkin vanhin määrätä hänet Div. v.a. komentajaksi. KШ".[47]

Tampereen Rykmentin komentaja esitti 1.8.20, että rykmentti siirrettäisiin takaisin Lahteen. Perusteluna oli, että se oli ollut rajalla jo kohta vuoden, miehistön koulutus oli tästä kärsinyt, alipäällystöä ei saatu tekemään kapitulanttisitoumuksia eli siis jäämään palvelukseen ja upseerikoulutusta ei voitu järjestää raskaan palveluksen takia. Elämä syrjäisissä paikoissa, köyhissä ja likaisissa kylissä on "siksi kuolettavaa ... huonosti sivistyneen ja jotensakin vieraan väestön keskuudessa, että kaikki haluttomuudella katselevat tulevaa syksyä ja talvea".

3.Divisioona puolsi anomusta lähettäessään sen Sotaväen päällikölle ja esitti samalla, että rykmentin sijaan määrättäisiin uusi joukko-osasto jostakin toisesta yhtymästä, koska 3.Divisioonan rykmentit olivat kaikki jo olleet rajalla. Sotaväen päällikkö pyysi 16.8.20 Yleisesikunnan lausuntoa asiasta, mainiten omasta puolestaan kannattavansa esitystä, mutta vaihtoa johonkin toiseen rykmenttiin hän ei voinut hyväksyä. Koska kelirikko oli piankin alkamassa, tulisivat "sotatoimet ja hyökkäysmahdollisuudet vihollisenkin puolella" vähenemään, joten rajalla olevia joukkoja voitaisiin vastaavasti vähentää. - Ilmeisesti Sotaväen päällikön kantaan vaikutti myös Tartossa juuri solmittu välirauhansopimus.

Yleisesikunta vastasi 25.8.20, että välirauhansopimuksen irtisanomisaika oli vain 10 päivää, joten rykmentti ei ehtisi ajoissa majoituspaikastaan rajalle, vaikka vihollinen hyökkäisi vasta irtisanomisajan jälkeenkin. Tilanne oli sekä sotilaallisesti että poliittisesti niin epävarma, että pidettiin välttämättömänä rykmentin jäämistä asemiinsa. Salmin Rajavartiosto ei kykenisi yksinään "huolehtimaan pitkän rajan puolustuksesta partioretkiäkään vastaan".[48]

Yleisesikunta kiinnitti 19.8.20 Sotaväen päällikön huomiota siihen, että joukkojen vaihdot rajalla tulivat varsin kalliiksi. Pataljoonan siirto lähimmältä rautatieasemalta Porajärvelle maksoi 75000 mk

ja sieltä rautatielle 60000 mk eli vaihto yhteensä 135000 mk. Rautatierahtien hintaa ei ilmoitettu. Pataljoonan siirtoon tarvittiin omien hevosten lisäksi toista sataa rahtihevosta. Tämä herätti epäilyksiä, että joukot kuljettivat mukanaan "paljon sellaistakin tavaraa, jota komennuksella oltaessa ei lainkaan saisi ottaa matkaan". Tämän vuoksi pyydettiin Sotaväen päällikköä määräämään, mitä joukot saavat ottaa mukaansa rajalle. - Sotaväen päällikkö on kirjelmään merkinnyt: "Muona ja rehu, ampumatarpeet, vaatetus ja varustus, kansliatarpeet, kuormasto. Ei pöytiä, penkkejä. Upseerien laatikoista annettava tarkat mitat". - Mainittakoon esimerkkinä, että Savon Jääkärirykmentin III Pataljoona matkasi Kouvolan ja Porajärven väliä neljä kertaa, helmikuussa, toukokuussa, elokuussa ja lokakuussa.[49]

— — — — — —

3.Divisioona yritti 6.9.20 uudestaan saada joukkojaan rajalta vedoten siihen, että lokakuussa olisi vanhimmat ikäluokat, 1897 ja 1898, kotiutettava ja uudet alokkaat otettava palvelukseen. Tällöin olisi tarkoituksenmukaisinta, että Tampereen Rykmentin miehistönvaihdot suoritettaisiin garnisoonipaikassa, mutta Savon Jääkärirykmentissä, joka pysyisi rajalla, se tapahtuisi siten, että palvelukseen jäävän ikäluokan 1899 miehet, noin 450, koottaisiin kaikki II Pataljoonaan. Repolassa oleva I Pataljoonan komppania täydennettäisiin sitä ennen. Vanhennetut pataljoonat, I ja III, siirrettäisiin garnisoonipaikkaansa Kouvolaan, jossa ne saisivat alokkaansa ja ryhtyisivät niitä kouluttamaan. Alokkaitten ottaminen rajalle ei olisi suotavaa majoitus- ja koulutusvaikeuksien takia. Jos Tampereen Rykmentti olisi pakko jättää rajalle, ehdotetaan sen kohdalle samaa menettelyä kuin edellä on esitetty.[50]

Sotaväen päällikkö esitti Yleisesikunnalle 7.9.20, että rajan vartiointi annettaisiin vain yhden rykmentin tehtäväksi ja Tampereen Rykmentti siirrettäisiin garnisoonipaikkaansa Lahteen. 16.9.20 hän tiedotti 3.Divisioonalle, että Savon Jääkärirykmentti jää rajalle ja ottaa sinne alokkaansa, mutta Tampereen Rykmentistä todennäköisesti osa siirretään Lahteen, jossa alokkaat otetaan vastaan. Sen vuoksi on esikunta ja opetushenkilöstö siirrettävä sinne ennen näiden saapumista. Kirjelmän johdosta 3.Divisioona pyysi koko rykmentin siirtämistä Lahteen, koska lokakuussa se tulisi olleeksi vuoden rajalla. Ellei tähän voida suostua, olisi saatava tietää, mikä tehtävä tulee olemaan rajalle jätettävällä osalla. Sen vahvuus tulee

olemaan noin 400 miestä, kun välttämättömin opetushenkilökunta on siirretty Lahteen.[51]

Kysymys ratkesi niin, että kumpikin rykmentti muodosti ikäluokasta 1899 pataljoonan, joka jäi rajalle. Komppaniain vahvuudeksi tuli noin 60 - 70 miestä. Rykmenttien pääosat siirrettiin garnisoonipaikkoihinsa.[52]

— — — — —

Kun Savon Jääkärirykmentin viimeinenkin eli III Pataljoona elokuun puolivälissä siirrettiin Suojärvelle, 3.Divisioona esitti 27.8.20 Yleisesikunnalle 23.7.20 antamansa käskyn tarkistamista. Koska Suojärven pitäminen on Porajärven puolustamiselle välttämätöntä, divisioona ehdotti alueensa jakamista kahteen osaan siten, että
- Eteläryhmä, johon kuuluisi Tampereen Rykmentin I ja III Pataljoona, puolustaisi aluetta Laatokasta linjaan Myllyjärvi - Loimolanjärvi; sodan syttyessä tähän ryhmään liitettäisiin Salmin Rajavartiopataljoona;
- Pohjoisryhmään kuuluisi Savon Jääkärirykmentti kokonaisuudessaan ja kaksi kenttätykistöpatteria, puolustusalue ulottuisi eteläryhmän rajasta divisioonan vasempaan rajaan eli Repolan pitäjän pohjoisrajan tasalle;
- divisioonan reservinä oli Tampereen Rykmentin II Pataljoona Suojärvellä, "ainoastaan Divisioonan Komentajan käytettävissä".

Savon Jääkärirykmentin III Pataljoonan tehtävänä on Suojärven puolustaminen ja Porajärven joukkojen etappitien suojeleminen. Repolan lohkoa ei voida ottaa suoraan divisioonan alaiseksi yhteyden puuttuessa, sama koskee myös Porajärven lohkoa. Savon Jääkärirykmentin esikunta siirrettäisiin nyt Porajärveltä Suojärvelle ja sieltä käsin olisi kaikkien näitten joukkojen johtaminen mahdollista verrattain hyvien puhelinyhteyksien avulla.[53]

3.Divisioonan esitys ei saanut Yleisesikuntaa vakuuttuneeksi pohjoisen alueen yhteiseen johtoon yhdistämisen välttämättömyydestä. Jos "puhelinyhteys Suojärveltä Repolaan on hyvä, todistaa (se) että yhteys Sortavalasta Repolaan tulisi samoin olemaan tyydyttävä". Divisioonan yhteysupseeri Sortavalassa mahdollistaisi eri lohkojen johtamisen Mikkelistä käsin. Yhteinen reservi Suojärvellä koko rintamaa varten ei ole mahdollinen pitkän etäisyyden vuoksi Repolaan, vaan kullakin lohkolla on oltava oma reservinsä. Suojärven ja Porajärven lohkojen yhdistäminen samaan johtoon suoraan divisioonan alaiseksi on mahdollista ja niillä voi olla yhteinen reservi Suo-

järvellä.[54]

Kun 3.Divisioona 21.9.20 uusi 23.7.20 antamansa puolustuskäskyn, se pyrki ainakin jossakin määrin ottamaan huomioon Yleisesikunnan esittämiä näkökantoja. Joukkojen jako ja niiden tehtävät tulivat olemaan seuraavat:
- Laatokan - Käsnäselän ryhmä, Tampereen Rykmentti (paitsi II Pataljoona) ja Salmin Rajavartiopataljoona, puolustusalue Laatokasta linjaan Myllyjärvi - Loimolanjärvi, tehtävä entinen, mihin sisältyi myös rajan vartiointi Mantsilassa;
- Suojärven - Porajärven ryhmä, Savon Jääkärirykmentti (paitsi 5.Komppania) ja kaksi patteria tykistöä, puolustusalue edellisen ryhmän vasemmasta rajasta Repolan pitäjän etelärajalle, tehtävä entinen;
- Repolan ryhmä, Savon Jääkärirykmentin 2.Komppania ja joukkue ratsumiehiä sekä konekivääriJoukkue, puolustusalue Repolan pitäjä, tehtävä entinen;
- reservi, Tampereen Rykmentin II Pataljoona Suojärvellä, "ainoastaan Divisioonan Komentajan käytettävissä".

Savon Jääkärirykmentin esikunta määrättiin siirtymään Porajärveltä Suojärvelle. - Käskyyn sisältyi myös maininta, että joukko-osastojen liikekannallepanomääräykset tulevat voimaan vasta jos koko armeija tai osa siitä asetetaan liikekannalle.

Kunkin ryhmän tehtävän yksityiskohtaisessa määrittämisessä mainittiin myös kuten aikaisemminkin, missä vihollisen eteneminen oli lopullisesti pysähdytettävä.

Kaikki ryhmät olivat suoraan divisioonan komentajan alaiset, mutta koska niihin ei ollut suoraa yhteyttä Mikkelistä, tuli Sortavalassa olevan Tampereen Rykmentin Välitystoimiston välittää viestit molempiin suuntiin. - Tampereen Rykmentin esikunta oli nyt Impilahdella, jonne se oli siirtynyt Sortavalasta 18.7.20.[55]

Yleisesikunta ilmoitti 6.10.20 edelleen pysyvänsä vaatimuksessaan, että Suojärveä ja Porajärveä on käsiteltävä eri lohkoina. Ne tosin voidaan alistaa yhteiseen johtoon, jonka käytettävissä on Suojärvellä oleva reservi. Täksi olisi kuitenkin määrättävä Savon Jääkärirykmentin Suojärvellä oleva III Pataljoona, koska se mahdollisesti tulee käytettäväksi Porajärvellä, muun rykmentin yhteydessä. Tällöin Tampereen Rykmentin II Pataljoona olisi määrättävä Suojär-

ven puolustusjoukoksi. - Divisioonan reservinä ovat "kaikki sen alaiset garnisoonipaikoissaan seisovat joukot".

Vihollisen lopullinen pysäyttäminen riippuu "molemminpuolisista voimasuhteista", joten aiotut käskyt ovat "hyödyttömät ja liian pitkälle menevät". Joukko-osastojen komentajien tulee ymmärtää pääpuolustuslinjan pitämisen tärkeys. Porajärven joukkojen perääntyminen on jätettävä Suojärvellä olevan rykmentinkomentajan päätettäväksi, hänhän on vastuussa siitä, että joukot eivät joudu saarroksiin.[56]

Kun rykmenttien pääosat lokakuun puolivälissä siirrettiin pois rajalta, määrättiin jäljelle jääville pataljoonille suurin piirtein rykmenttien entiset tehtävät. 3.Divisioonan käskyn mukaan sai Savon Jääkärirykmentin II Pataljoona (paitsi komppania) puolustaakseen Porajärven pitäjän, mainittu komppania tuli Repolaan. Tampereen Rykmentin I Pataljoona sai rykmenttinsä entisen puolustusalueen. Esikunta sijoitettiin Kitelään; Salmiin ja Uomaalle tuli komppania kumpaankin paikkaan. Kolmas komppania sai tehtäväkseen Suojärven puolustuksen. Salmin Rajavartiosto otti 9.10.20 vastatakseen rajan vartioinnista Mantsilassa. - Kaikki kolme ryhmää olivat suoraan divisioonan alaisia.[57]

3.Divisioona ilmoitti 21.10.20, että siirrot oli pantu toimeen. Savon Jääkärirykmentin pääosat olivat saapuneet Kouvolaan 14.10.20 ja Tampereen Rykmentin Lahteen 20.10.20 mennessä. Rajalle oli jätetty seuraavat joukot:

- Salmin - Uomaan alueelle Tampereen Rykmentin I Pataljoona (paitsi komppania), yhteensä 5 upseeria, 13 aliupseeria ja 118 miestä,
- Suojärvelle Tampereen Rykmentin 1.Komppania, yhteensä 1 upseeri, 6 aliupseeria ja 42 miestä,
- Porajärvelle Savon Jääkärirykmentin II Pataljoona (paitsi komppania), yhteensä 10 upseeria, 18 aliupseeria ja 184 miestä sekä
- Repolaan Savon Jääkärirykmentin 2.Komppania, yhteensä 2 upseeria, 10 aliupseeria ja 67 miestä.
- Kaikkiaan oli rajalla 18 upseeria, 47 aliupseeria ja 442 miestä.[58]

3.Divisioona esitti Yleisesikunnalle 18.10.20 ehdotuksensa joukkojen sijoitukseksi rajalla, ottaen huomioon rauhansopimuksen solmimisen ja joukkojen kokoonpanossa tapahtuvan muutoksen; kustakin pataljoonastahan vähennettäisiin yksi kivääriKomppania (sivu 88). Rauhanehtojen mukaan oli Repola ja Porajärvi tyhjennettävä 45 päi-

vän kuluessa. Nyt divisioona ehdotti, että tämä tehtäisiin heti, jolloin Savon Jääkärirykmentin II Pataljoona tulisi kokonaan Suojärvelle, mistä Tampereen Rykmentin komppania joudutaan poistamaan. Repolassa oleva Savon Jääkärirykmentin I Pataljoonan komppania lähetettäisiin Kouvolaan.

Ellei sekä Repolaa että Porajärveä nyt heti tyhjennettäisi, ehdotettiin ainakin ensinmainitussa olevan komppanian poistamista ja vain yhden komppanian jättämistä Porajärvelle. Loput pataljoonasta tulisi Suojärvelle. Tampereen Rykmentin pataljoona jäisi ennalleen.[59]

Ehdotusta ei kuitenkaan hyväksytty ja divisioona palasi asiaan 4.12.20 todeten, että kun eduskunta oli hyväksynyt Tarton rauhansopimuksen 1.12.20, niin Repola ja Porajärvi oli tyhjennettävä 45 päivän kuluessa ratifioimispäivästä. Koska Repolan joukot tarvitsevat 20 päivää siirtymiseen rautatieasemalle ja Porajärven joukot 7 - 10 päivää, olisi siirtokäskyt saatava mahdollisimman pian, semminkin kun vallitsevan kelirikon takia ajat voivat olla pitemmätkin. Samalla pyydettiin tietoa siitä, tuodaanko rajalla olevat patterit myös garnisoonipaikkoihinsa ja minne on luovutettava toisen patterin käytössä olleet suojeluskunnan omistamat tykit.[60]

Yleisesikunta ilmoitti Sotaväen päällikölle 5.1.21, että kun rauhan ratifioimisasiakirjat oli vaihdettu 31.12.20 illalla ja rauha tällöin astunut voimaan, voitiin Tampereen Rykmentin I Pataljoona ja jääkäritykistöpatteri heti siirtää pois rajalta. Repolan ja Porajärven joukkojen siirrosta Yleisesikunta ilmoittaa myöhemmin, tähänhän on aikaa 45 vuorokautta.[61]

Sotaväen päällikkö antoi 22.1.21 käskyn 3.Divisioonalle siirtää Repolan ja Porajärven joukot viimeistään 14.2.21 mennessä Suomen puolelle rajaa. Savon Jääkärirykmentin II Pataljoonan uudeksi garnisoonipaikaksi on määrätty Käkisalmi ja 2.Divisioonan on järjestettävä sen majoitus. - Tykistöpatteri ottaa tykit mukaansa ja niiden palauttamisesta suojeluskunnille käsketään erikseen.[62]

3.Divisioona ilmoitti Yleisesikunnalle Repolan ja Porajärven joukkojen saaneen käskyn olla Loimolan ja Lieksan asemilla 13.4.21. Saatuaan ohjeet Tasavallan Presidentiltä Yleisesikunta pyysi 27.1.21 Sotaväen päällikköä "ryhtymään kiireellisiin toimenpiteisiin joukkojen ennenaikaisen lähdön ehkäisemiseksi". Joukkojen tuli olla rauhansopimuksen mukaan "Suomen rajan sisäpuolella vasta ensi-

tulevan helmikuun 14 p:nä klo 6,45 j.p.p. mennessä". Yleisesikunnan laskelmien mukaan ne voivat lähteä Repolasta vasta 10.2.21 ja Porajärveltä 11.2.21. 3.Divisioona ilmoitti 14.2.21 Sotaväen esikunnalle, että joukot jättivät Repolan 11.2.21 ja viimeiset joukot Porajärveltä tulivat rajan yli 12.2.21.[63]

4.3377 *Tarton rauhan ja armeijan uudestijärjestelyn vaikutus puolustuksen järjestelyyn*

Jo ennen kuin Tarton rauhansopimus oli astunut voimaan ja Repolan ja Porajärven pitäjistä luovuttu, Yleisesikunta esitti kirjelmällään 20.12.20 3.Divisioonalle arviointinsa muuttuneesta tilanteesta sekä antoi siihen perustuvia ohjeita. Vaikkakin suurin uhka on Karjalan kannaksella, on vihollisella mahdollisuus operoida myös Laatokalla ja sen pohjoispuolella pyrkien uhkaamaan Kannaksen joukkojen sivustaa. Tilanteesta riippuen voidaan 3.Divisioonaa joutua käyttämään sekä Kannaksella että Laatokan Karjalassa. Sen joukot on siis keskitettävä niin, että varaudutaan molempiin toimintasuuntiin.

Hyväksytty suunnitelma edellyttää yhden jalkaväkirykmentin sijoittamista Sortavalaan, mutta toistaiseksi ei Laatokan pohjoispuolella ole rauhan aikana lainkaan joukkoja. Niitä on siis liikekannallepanossa kuljetettava sinne mahdollisimman nopeasti. Joukkojen "ylösmarssin" turvaamiseksi on ensisijaisesti käytettävä Pyöräilijäpataljoonaa N:o 3, josta heti liikekannallepanon julistamisen jälkeen kuljetetaan yksi komppania Värtsilään ja kaksi Sortavalaan. Edellisen tehtävänä tulee olemaan vihollisen "kaikinpuolinen hidastaminen tiellä Suojärvi - Korpiselkä - Värtsilä". Jälkimmäisten osana ovat tiet Salmista ja Käsnäselästä Impilahden kautta Sortavalaan sekä myös Suistamolle johtavat tiet.

Suojaamaan Kannaksen joukkojen sivustaa kuljetetaan Pohjois-Savon Rykmentti, erillinen konekivääriKomppania ja patteristo Kenttätykistörykmentti 3:sta Sortavalaan. 1. ja 2.Divisioona tulevat käytettäviksi kokonaisuudessaan Kannaksella, mutta lisäksi on 3.Divisioonan varauduttava tukemaan niitä. Jos pääasemasta Kiviniemen - Taipaleen linjalla joudutaan vetäytymään Vuoksen pohjoisen haaran taakse, on divisioonan miehitettävä sen ylikulkupaikat Käkisalmen seuduilla. Tänne kuljetetaan Tampereen Rykmentistä yksi pataljoona sekä lisäksi patteri. Divisioonan muut joukot keskitetään Hiitolan - Elisen-

vaaran alueelle siten, että Tampereen Rykmentin pääosat tulevat Hiitolaan ja Viipurin Rykmentti Elisenvaaraan. Kumpaisellekin paikkakunnalle tulee lisäksi kaksi patteristoa ja divisioonajoukkoja.

Divisioonaa pyydettiin nyt tekemään ehdotuksensa joukkojen purkauspaikoista sekä ilmoittamaan, milloin joukot ovat marssivalmiit.[1]

3.Divisioona ilmoitti 20.1.21 suorittaneensa annetun tehtävän. Joukkojen tekemien laskelmien mukaan ne olisivat marssivalmiina seuraavasti:
- 4.lkp.päivänä III Polkupyöräpataljoona ja erilliset konekivääri-komppaniat,
- 5.lkp.päivänä divisioonan esikunta, Pohjois-Savon Rykmentti ja Tampereen Rykmentti,
- 6.lkp.päivänä Viipurin Rykmentti ja
- 8.lkp.päivänä Kenttätykistörykmentti 3.

Samalla ehdotettiin, että Pohjois-Savon Rykmentti ja Viipurin Rykmentti vaihtaisivat paikkaa. Tämä sen vuoksi, että viimemainittu oli suunniteltu rauhan aikana sijoitettavaksi Sortavalaan, joten luonnollisinta olisi sijoittaa se sinne sodan aikanakin. Rykmenttihän siirrettiin 1930 Haminasta Jaakkiman Huuhanmäkeen, Sortavalasta lounaaseen. Lisäperusteluna oli, että rykmentti saa hevosensa Sortavalan itäpuolelta, joten kuljetusmatkat lyhenevät. Purkausasemat ilmoitettiin kelvollisiksi, majoitus sensijaan oli yleensä "sangen ahdas ja hankala", Sortavalassa tyydyttävä, Värtsilässä polkupyörä-komppanialle jopa hyvä.[2]

Vuoden 1921 alkupuolella tuli käyttöön puolustussuunnitelma Venäjää vastaan V.K.1 eli Venäjän keskitys 1 (sivu 184 seur.) Tämän mukaisen tiedustelutehtävän Yleisesikunta antoi 3.Divisioonalle 16.7.21. Edellytyksenä oli vihollisen hyökkäys Laatokan pohjoispuolelle suhteellisen suurin joukoin saman aikaisesti Kannakselle suuntautuvan päähyökkäyksen kanssa. Tällöin sen päävoimat ilmeisesti tulisivat Käsnäselän ja Suojärven suunnilta, kun taas Salmin ja Porajärven kautta etenisi vain sivustoja suojaavia pienempiä joukkoja. Vihollisen tavoitteena olisi ilmeisesti tunkeutua niin nopeasti kuin suinkin Saimaan - Laatokan väliselle kannakselle ja vallata Elisenvaara sekä samanaikaisesti Pielisen reitin yli johtavat kapeikot Joensuusta ja Keiteleestä (tarkoittanee Höytiäistä) län-

teen. Vihollinen pyrkii näin saamaan haltuunsa rautatielinjan Sortavala - Joensuu voidakseen käyttää sitä ja Suojärven rataa kuljetuksiinsa. (Matkaselän - Suojärven rataa oli alettu rakentaa vuonna 1918 ja se valmistui 1924, sivu I 64.) Oli oletettavissa, että vihollinen yrittäisi vahvoilla ratsuväkiosastoilla yllättäen vallata Sortavalan, Matkaselän ja Värtsilän sekä rautatien turvatakseen päävoimilleen rautatien nopean saavuttamisen.

Edellä olevan tilanteenarvioinnin perusteella olisi puolustajan päätehtävänä linjan Jänisjoki - Jänisjärvi - Korpiselkä - Ilomantsi mahdollisimman nopea miehittäminen ja turvaaminen. Ajan salliessa olisi etujoukkoja työnnettävä Uuksuun, Uomaalle, Suojärvelle ja Kuolismaalle "hidastuttamaan mahdollisimman suuressa määrin vihollisen eteenmarssia". Tämän linjan itäpuolelle olisi lähetettävä vain ratsuväki- ja "pyöräilijäosastoja" tiedustelutehtäviin.

Joukkojen keskittäminen voisi esitetyssä tilanteessa tapahtua seuraavasti:
- Sodan uhatessa tai heti sen sytyttyä miehittää 1 2/3 polkupyöräkomppaniaa Uomaan ja Uuksun, 1 komppania Kuikkaniemen Suojärven itäpuolella ja 1 joukkue Kuolismaan. Kaikki työntävät tiedustelun rajalle.
- Tykistöllä vahvennettu jalkaväkirykmentti kuljetetaan Sortavalaan, marssii sieltä Koirinojalle ja vahventaa Uomaalla sekä Uuksussa olevia polkupyöräosastoja. Jos vihollinen - kaiken todennäköisyyden mukaan - on jo ehtinyt Koirinojalle, miehitetään Jänisjokilinja.
- 1 2/3 jalkaväkipataljoonaa ja 2 patteria kuljetetaan Suojärven rataa pitkin. Osasto miehittää Leteisen (Lietteinkylä) Suojärven eteläpäässä. Ylivoimaisen vihollisen edessä se peräytyy Loimolaan ja alistetaan oikeanpuoleiselle ryhmälle. 1 1/3 jalkaväkipataljoonaa ja patteri kuljetetaan Värtsilään, josta pataljoona ja patteri marssii Korpiselkään sekä komppania Kaarlovaaraan Jänisjärven pohjoispuolella. Tilanteen salliessa lähetetään Korpiselästä komppania Evonniemeen Suojärven pohjoispäässä, josta se ottaa yhteyden Leteisissä olevaan joukkoon. Komppania ja konekivääri joukkue kuljetetaan Kaltimoon, josta marssivat Ilomantsiin.
- Loput divisioonasta kuljetetaan Sortavalaan reserviksi.

Divisioonan oli vielä kesän kuluessa suoritettava seuraavat tehtävät:

- ehdotus Uuksunjoen puolustamiseksi, asemat Uuksussa ja Uomaalla,
- asemat Leteisissä ja Evonniemellä,
- Uuksunjoen ylimenopaikkojen puolustus Suojärven rautatien ja maantien kohdalla,
- Jänisjokilinjan "selitys" ja ehdotus sen puolustamiseksi,
- sopivat asemat Jänisjärven, Kiekuanjärven ja Kiekuanjoen välisellä alueella sekä
- asemat Korpiselässä ja Ilomantsissa.

Ellei divisioona ehtisi suorittaa kaikkia tiedusteluja, Yleisesikunta voisi ottaa osan niistä itselleen.[3]

Yleisesikunta suostui 20.7.21 divisioonan pyyntöön saada suorittaa tiedustelut vasta syyskuussa ja lupasi ottaa hoitaakseen Jänisjokilinjan tiedustelun.[4]

3.Divisioona lähetti tiedustelujen tulokset Yleisesikuntaan 24.11.21. Pohjois-Savon Rykmentin komentajan mukaan tarvittiin Uuksujoen asemaan Laatokasta Houhkolampeen (Huahkolampeen) asti - Syskyjärven tasalle - kaksi pataljoonaa. Viipurin Rykmentin komentaja oli tiedustellut jokilinjan tästä eteenpäin aina Suojärven ra taan asti ja laskenut tälle välille tarvittavan enintään kaksi pataljoonaa, samoin myös Leteisen ja Evonniemen asemiin. Polkupyörä-pataljoona 3:n komentaja oli tutkinut Jänisjärven pohjoispuolisen alueen ja todennut siellä olevan sopivat asemat pataljoonalle. Korpiselkään tarvittiin komppania samoinkuin Ilomantsiin. Yhteensä divisioona laski siis tarvittavan 7 pataljoonaa ja 2 komppaniaa. - Koska komentaja ei ollut voinut henkilökohtaisesti maastossa tarkastaa tehtyjä esityksiä, hän ilmoitti tekevänsä sen seuraavana keväänä ja sitten esittävänsä mahdolliset huomautukset. Tämän vuoksi divisioona pyysi Yleisesikuntaa palauttamaan tiedusteluilmoitukset seuraavana keväänä.[5]

Yleisesikunta lähetti tiedusteluilmoitukset takaisin 12.7.22, jolloin Yleisesikunnan päällikkö oli myös itse ehtinyt tutustua maastoon. Hän ei kuitenkaan ryhtynyt arvostelemaan tiedusteluilmoituksia, koska divisioonan komentaja oli aikonut itse tarkistaa niitä maastossa, vaan tyytyi antamaan neuvoja suunnittelutyötä varten eli kuten hän muotoili sanottavansa, "kiinnittämään Divisioonan Komentajan huomiota seuraaviin seikkoihin".

Asemaa ei pitänyt suunnitella jotakin tiettyä joukkoa varten, vaan

ratkaisevana tekijänä olivat maaston vaatimukset puolustukselle eli mitkä olivat maaston tärkeimmät kohdat, jotka oli miehitettävä ja minkälaisin elimin ja asein. "Kun tiedustelu suoritetaan tässä hengessä, voivat sen tuloksia käyttää hyväkseen niin pienempien kuin suurempienkin miehitysjoukkojen komentajat".

Oman tiedustelunsa nojalla Yleisesikunnan päällikkö esittää ensimmäiseksi linjaksi Suojärven radan eteläpuolella linjaa Uuksu - Uomaa - Salmenjärvi - Roikonkoski, johon miehitykseksi tulisi 3 pataljoonaa ja 1 patteristo. Puolustus on sijoitettava jokien oikealle rannalle edellyttäen että sillat ja padot hävitetään. Suuret "esityöt" puolustusta varten eivät voi tulla kysymykseen. Jotta asemia ei voitaisi kiertää, on sivustoilta varmistettava kaikki ylimenopaikat.

"Puolustuksen tulee rakentua nykyaikaiselle taktiikalle (tukikohdat, sivustatulimahdollisuudet, syvyysjärjestely). Vanhentuneet taktilliset käsitteet, sellaisina kuin ne ovat saaneet ilmaisunsa esim. Uomaalla suoritetuissa linnoitustöissä, ovat kerta kaikkiaan unohdettavat". Ilmeisesti täällä oli toteutettu Yleisesikunnan päällikön monissa yhteyksissä moittimaa "lineaaritaktiikkaa" eli yhtäjaksoisia taisteluhautoja rintamatuliaseineen (vrt. esim. sivut 129 seur ja 253 seur)

Uuksujoen ylimenopaikkojen lisäksi oli tutkittava myös niistä taaksepäin johtavia teitä ottaen huomioon, mihin suuntiin joukot eri asemista tulisivat perääntymään. Monien puolustusasemien joukosta tulee erityisesti esille tehokas puolustus linjalla Laatokka - Koirinoja - Syskyjärvi - Uuksujärvi - Roikonkoski.

Suojärven - Korpiselän suunnalla suositetaan asemia Tolvajärven kannaksilla ja harjuilla - myöhemmillä Talvisodan taistelupaikoilla - sekä etuasemia mm. Ägläjärvellä ja Aittojoella. Tiellä Korpiselkä - Värtsilä on sopivia asemia mm. Mielunjärven ja Korpijärven välillä sekä Nutreivaaran ja Havuvaaran luona. Kuolismaan - Ilomantsin tiellä Yleisesikunnan päällikkö yhtyy divisioonan suunnitelmaan: pääasema Oinassalmella, etuasema Möhkössä ja taempi asema Kuuksenvaaran luona. Hyviä perääntymisasemia on vielä taempanakin useissa paikoissa.[6]

Yleisesikunta antoi Jänisjokilinjan tiedustelun everstiluutnantti Gros-Coissyn tehtäväksi ja hän on päivännyt tiedusteluilmoituksen-

sa 24.10.21. Jänisjokilinjan tärkeimmät linnoituslaitteet olisi rakennettava betonista ja miehitysjoukoiksi tarvittaisiin 3 pataljoonaa. Hän oli tutkinut myös Uuksunjokilinjaa Uuksussa, Uomaalla ja Salmenjärven maastoissa.[7]

Kesän ja syksyn aikana suoritettujen tiedustelujen perusteella Yleisesikunta 3.12.21 ilmoitti 3.Divisioonalle tarkistaneensa suunnitelmiaan. Aikaisemmin oli toiminta Laatokan Karjalassa jätetty riippuvaksi vihollisen voimien keskityksistä tähän suuntaan. Näyttää kuitenkin todennäköiseltä, että vihollinen joka tapauksessa yrittää täältä käsin uhata Kannaksella olevien voimiemme sivustaa ja selkäpuolta niiden torjuessa vihollisen päähyökkäystä. Laatokan Karjalan puolustusalueen nopea miehittäminen on sen vuoksi välttämätöntä, vihollinen kun yrittänee vahvoilla ratsuväkiosastoilla ottaa haltuunsa yllättävästi Sortavalan, Matkaselän, Värtsilän ja Joensuun - Sortavalan rautatien, kuten Yleisesikunta jo aikaisemminkin oli esittänyt. Samoin arvioitiin nytkin sen voimansa suuntaavan. Pääpuolustuslinjaksi soveltuu jo aikaisemmin mainittu linja Jänisjoki - Jänisjärvi - Korpiselkä - Ilomantsi ja tämän etupuolelle, linjalle Uuksu - Uomaa - Loimola - Suojärvi - Kuolismaa lähetetään vain etuvartiojoukkoja sulkemaan ylikulkupaikat. Todettakoon, että Yleisesikunta ei enää pidä Uuksujokea pääpuolustuslinjana.

Näin ollen tulisi divisioonan keskittäminen tapahtumaan seuraavasti.

- Heti sodan syttyessä tai jo sen uhkan aikana komppania III Polkupyöräpataljoonasta miehittää Uuksun ja toinen Uomaan, joukkue lähetetään Kaipiaisiin (Kaipaankylään) Suojärven eteläpäässä, Helylänniemen järven pohjoispäässä ja Kuolismaalle. Kaikki mainitut lähettävät pieniä tiedusteluosastoja rajaseudulle.
- Alueen eteläosaa puolustava rykmentti jakautuu seuraavasti:

  Pataljoona ja patteri kuljetetaan Leppäkosken pysäkille, josta marssii Koirinojalle ja vahventaa tarpeen mukaan Uuksun ja Uomaan komppanioita,

  Pataljoona ja patteri kuljetetaan Roikonkoskelle ja Loimolaan, tehtävänä puolustaa Uuksunjoen ylimenopaikkoja Roikonkoskella, Salmenjärvellä ja Loimolassa,

  Pataljoona ja patteri kuljetetaan Jänisjärven, Hämekosken ja Leppäkosken pysäkeille, miehittää Jänisjokilinjan ja ryhtyy sitä linnoittamaan.
- Alueen pohjoisosa miehitetään seuraavasti:

Pataljoona ja patteri kuljetetaan Värtsilään, josta lähettää komppanian Korpiselkään tehtävänä puolustaa Suojärven - Korpiselän maantietä Tschokkan (Tsokin) seuduilla,

Pataljoona kuljetetaan Kaltimoon, josta lähettää komppanian Ilomantsiin.

- Divisioonan reserviksi jää rykmentti ja pataljoona sekä 2 patteristoa (toinen vajaa). Se sijoitetaan Jaakkiman - Elisenvaaran - Hiitolan alueelle.[8]

Voidakseen näin saamiensa uusien ohjeiden perusteella laatia omat suunnitelmansa, 3.Divisioona kysyi 26.12.21 Yleisesikunnalta puolustusalueensa pohjoisrajaa, koska se ei pystyisi puolustamaan kuin rajoitettua rintama-aluetta. Divisioona ehdotti linjaa Vuonnislahden asema - Koiterejärven pohjoiskärki - Lutinjoki - Haapajoki - Lampijoki.[9]

Yleisesikunta vastasi 31.12.21, ettei divisioonan aluetta voi rajoittaa Pielisjärven eteläkärjen tasalle, kuten divisioona olisi halunnut, vaan siihen liittyy yhtenäisesti myös Lieksan - Nurmeksen alue, jonka vuoksi sikäläiset suojeluskunnat alistetaan divisioonalle sen vasemman sivustan suojaamiseksi. Tätä Yleisesikunta perusteli sillä, ettei alueen sotatoimien laajuutta voitu etukäteen tarkasti määrittää. Sen vuoksi on parasta miehittää rintamanosa aluksi suhteellisen vähäisin voimin sulkemalla rajalta tulevat tiet ja "asettua odottavalle kannalle sen suhteen tarvitaanko täällä suurempia voimia".

Varsinaisena puolustusasemana tulee lähinnä kysymykseen vain Jänisjoki, joka ilmeisesti tulee olemaan vihollisen pääsuunta. Tästä asemasta pohjoiseen suljetaan vain vihollisen etenemistiet. Aikaisemmin mainitut joukot, jotka alueelle tullaan keskittämään, sekä alueen suojeluskunnat Yleisesikunta nyt nimeää suojajoukoiksi ja Elisenvaaran - Hiitolan seuduille keskitettävät divisioonan muut joukot, joille ei anneta etukäteen tiettyä tehtävää, "säilytetään armeijajohdon myöhemmin määräämää tilanteesta riippuvaa käyttöä varten".

Jos divisioonan ehdottama pohjoisraja hyväksyttäisiin, merkitsisi se, että vihollinen voisi "divisionan siitä piittaamatta" Repolasta käsin Lieksan ja Nurmeksen suuntiin tunkeutuen häiritä joukkojemme sivustaa ja selkäpuolta "hävittämällä ja ryöstämällä näitä aluei-

tamme". Koska 3.Divisioona on "ainoa aktiivinen joukkoyksikkö, jota voidaan käyttää Laatokan pohjoispuolella", on sille annettava vastuu myöskin Pielisjärven itäpuolisesta alueesta alistamalla sille sen suojeluskunnat, joskin varsinaisena "rintama-alueena" voidaan pitää aluetta Laatokasta Pielisjärven eteläkärkeen.[10]

Jo vuodesta 1919 alkaen oli suunnitelmissa otettu huomioon rajaseudun suojeluskuntien käyttäminen suojajoukkotoiminnassa (sivu 155). Vuoden 1920 alkupuolelta yhteistoiminta sai yhä kiinteämpiä muotoja. Sotaväen esikunta kysyi 30.7.20 Suojeluskuntien Yliesikunnalta Laatokan pohjoispuolella olevien suojeluskuntien käyttöä ja vahvuuksia. Yleisesikunnan 21.12.21 laatiman tilaston mukaan suojeluskunnat voivat asettaa miehiä puolustustehtäviin seuraavasti.

Suojeluskunta-piiri	Suojeluskuntien lukumäärä	Vahvuus - 20 %	Paikallis-palveluksessa	Käytet-tävissä
Sortavala	15	2259	831	1428
Joensuu	22	2281	571	1710
Yhteensä	37	4540	1402	3138

Kirjavahvuudesta vähennettiin 20 % sairauden, poissaolojen ym. syiden vuoksi. Paikallispalvelus tarkoittaa tärkeiden kohteiden, kuten siltojen, puhelinkeskusten ym. vartiointia; myös rautatieläiset on luettu tähän joukkoon. Käytettävissä olevaa miehistöä voitiin käyttää suojajoukkotehtäviin rajalla, mutta myös oman paikkakunnan puolustukseen.

Suojeluskunnat kokoontuvat yleensä 12 - 24 tunnin kuluessa, mutta esimerkiksi Harlun silloille asetetaan vartiot jo 6 tunnin kuluessa käskyn saapumisesta. Käsiaseitten lisäksi mainitaan suojeluskunnilla olleen 6 konekivääriä ja 4 vuorityykkiä. - Suojeluskunnat merkitsivät 3.Divisioonalle melkoista voimanlisää, kun otetaan huomioon, että rykmentin rauhan ajan määrävahvuus oli 1033 miestä ja sodan aikana noin 2500 miestä (sivu 92).[11]

Esimerkkinä suojeluskuntien suorittamasta vartiopalveluksesta mainittakoon, että Sortavalan suojeluskuntapiiri ilmoitti Yliesikunnalle 29.12.21 asettaneensa vartiot 8 sillalle rataosille Sortavala - Joensuu ja Matkaselkä - Loimola. Vartioitten yhteinen vahvuus oli 30 miestä (sivu 20).[12]

Suojeluskuntien Yliesikunta teki eräitä muutoksia edellä esitettyyn

suojeluskuntien käyttösuunnitelmaan. Lähettäessään korjatun suunnitelman 3.Divisioonalle 20.11.22, Yleisesikunta samalla tiedotti, että etappilaitoksiin määrätyt ja Kajaanin lohkoon kuuluvat suojeluskunnat eivät ole divisioonan "komentovallan alaiset". Tämän johdosta divisioona 21.11.22 kysyi Yleisesikunnalta, onko divisioonan rintama-alue nyt rajoitettu pohjoissuuntaan, koska eräät Joensuun suojeluskuntapiirin suojeluskunnat tulevat Kajaanin lohkon alaisiksi (vrt. s. 162 seur.) Jos Yleisesikunnan 31.12.21 ilmoittama periaate (s. 356) on kumoutunut, halutaan tietää väliraja divisioonan ja Kajaanin lohkon välillä.[13]

Yleisesikunta vastasi 27.11.22, että Lieksaan ja Nurmekseen kokoontuvat suojeluskunnat tulevat kuulumaan Kajaanin lohkoon. Suojeluskuntain Yliesikunnan kanssa on sovittu siitä, että "passiivisten puolustusalueiden" eli itärajan pohjoisosan miehittävät suojeluskuntajoukot, jotka ovat "armeijajohdon alaisten lohkokomentajien alaisia". Kajaanin lohkon vastuulle on annettu myös Nurmeksen ja Lieksan puolustus, koska uhka tähän suuntaan tulee lähinnä Repolasta, josta uhka voi suuntautua Suomussalmeakin vastaan, jonne Repolasta myös johtaa tie. Tämän tiestön vuoksi on Suomussalmen, Nurmeksen ja Lieksan puolustus keskitetty yhteiseen johtoon. Tällä alueella toimivat joukot ovat 3.Divisioonan sivustan suojana. Vihollinen voi Lieksasta pyrkiä myös etelää kohti, jolloin täältä vetäytyvät suojeluskuntajoukot alistetaan 3.Divisioonalle. Välittömin uhka divisioonan vasenta siipeä vastaan tullee kuitenkin suoraan idästä Kuolismaan kautta.

Divisioonan ehdotusta sen pohjoisrajan määräämisestä Ilomantsin ja Lieksan välille ei pidetä tarkoituksenmukaisena, koska alueella ei ole minkäänlaisia teitä eikä siis toimintamahdollisuuksia vihollisen eikä myöskään omille voimillemme. Näin ollen divisioonaa kehotetaan varautumaan puolustukseen toisaalta Porajärven - Kuolismaan suuntaan ja toisaalta Lieksasta etelään tunkeutuvaa vihollista vastaan, jolloin ensi kädessä olisi torjuttava sen tuleminen Rukaveden yli.[14]

3.Divisioonan komentaja, kenraali Tuntzelman vastasi 30.11.22: "Ollessani 4 vuotta sotatantereella totuin asettamaan alaisteni päällikköiden toiminta-alueet aivan tarkalleen määrättyjen rajojen sisälle". Kun itärajalla tulee olemaan kaksi erillistä lohkoa, "tulee näiden toisistaan eroittamiseksi määrätä raja, josta sitten riippuu kummankin lohkon toisiinsa nojaavien sivustajoukkojen tiedustelu-

ja varmistustoiminnan uloittaminen". Rajan määrääminen on sitäkin tärkeämpää, kun alueelta ei ole kunnollisia karttoja, joten sen tiestöstäkään ei ole tarkkaa selvyyttä. Jos Yleisesikunta ei katso tarpeelliseksi rajan määräämistä, tulee divisioona asettamaan "puolustus- ja valvontatoimintansa" pohjoisrajaksi aikaisemmin ehdottamansa linjan Pielisjärvi - - - Lampijoki ja pyytää Yleisesikuntaa ilmoittamaan tämän Suojeluskuntain Yliesikunnalle, "niin että tarpeellinen yhteistoiminta aikaansaadaan eri lohkojen välillä".[15]

Mahtoikohan kenraali Tuntzelmanin tarkoituksena olla huomauttaa kenraali Enckellille, että tämä ei ollut sodan aikana toiminut rintamakomentajana?

— — — — — —

Syksyllä 1921, jolloin varsinainen pääasema eli 1.puolustuslinja lopullisesti määräytyi, Yleisesikunta antoi 3.Divisioonalle käskyn myös toisen puolustuslinjan tiedustelusta. Ns. Vuoksen linja on selostettu Kannaksen puolustussuunnitelman yhteydessä (sivu 281). 20.9.21 päivätyn käskyn mukaan divisioonan oli tiedusteltava taempi asema Saimaan ja Höytiäisen välisellä alueella "pääasiassa ylimenokohdilla". Yleisesikunnan käsityksen mukaan tänne voitaisiin sijoittaa divisioonasta 2 rykmenttiä ja polkupyöräpataljoona.[16]

3.Divisioona lähetti tiedustelun tulokset Yleisesikuntaan 24.11.21. Kustakin ylimenopaikasta oli laadittu selostus ja puolustussuunnitelma. Lohkolle Puumala - Punkaharju laskettiin tarvittavan etulinjaan jalkaväkirykmentti ja reserviksi polkupyöräpataljoona, Puruvedestä Höytiäiseen tuli samoin rykmentti, josta etulinjaan kaksi pataljoonaa ja reserviin yksi. Lisäksi ehdotettiin, että kuhunkin ylimenopaikkaan varattaisiin "1 tai 2 nopeakulkuisia konekivääreillä varustettuja moottoriveneitä". Suunnitelmat olivat laaditut kesäaikaa varten, talvella puolustus oli järjestettävä toisin.[17]

Myös everstiluutnantti Gros-Coissy tiedusteli järvialueen Saimaalta Nurmekseen saakka keskittyen ylimenopaikkojen tutkimiseen. Sellaisia olivat Puumala, Sulkava, Punkasalmi, Punkaharju ja Raikuu sekä Pielisjoella Nurmeksen maantien, Jakokosken, Enon ja Uimaharjun alueet. Taempana asemana hän pitää Höytiäisen kanavaa sekä Tartonvaaran - Ahmovaaran aluetta Pielisjärven länsipuolella. Hän esittää myös, että alueet pitäisi jonkun suomalaisen upseerin tutkia ottaen huomioon sekä kesä- että talviolosuhteet. Ehkäpä hän arveli suomalaisen upseerin pystyvän arvioimaan paikalliset olot häntä itseään paremmin. Yhteistoimintaa 3.Divisioonan kanssa ei hänellä ilmeises-

tikään ollut.[18]

Yleisesikunnan antamiin ohjeisiin ja omiin tiedusteluihinsa perustuen 3.Divisioona antoi 27.2.22 käskyn "rintamaanmarssista ja tehtävistä sotatapauksessa V.K.1". Vihollisen toiminta arvioidaan kuten Yleisesikunta sen oli esittänyt: päähyökkäys Kannaksella, vahvat ratsuväkiosastot yrittävät yllättäen tunkeutua Sortavalan - Joensuun rautatielle. Divisioonan tehtävä on samoin käsketyn mukainen: pääpuolustuslinja Jänisjoki - - - Pielisjärvi, etuvartiostojen pidettävä linja Uuksu - - - Kuolismaa.

Keskityksen ja rintamaanmarssin varmistaa Polkupyöräpataljoona 3, joka kiireellisesti miehittää ylikulkupaikat Uuksusta alkaen aina Kuolismaalle asti ja lähettää tiedustelun kauemmas rajaseudulle. "Pataljoona huolehtii etuvartioinnista ja tiedustelusta koko Divisioonan rintama-alueella kunnes se erikoisella käskyllä tästä vapautetaan". Tätä tehtävää varten alistettiin pataljoonalle kaikki alueen suojeluskuntaosastot Salmista aina Nurmekseen asti, yhteensä 3323 miestä. Pataljoonan esikunta oli käskyssä määrätty Koirinojalle, josta linnuntietä Nurmekseen on yli 200 km.

Heti sodan syttyessä tai jo sodanuhkan aikana pataljoonasta kaksi komppaniaa kuljetettaisiin Hämekoskelle Suojärven radalla ja sieltä ne marssivat toinen Uuksuun ja toinen Uomaalle. Kolmannesta komppaniasta kuljetetaan Loimolaan, Värtsilään ja Kaltimoon joukkue kuhunkin. Näiltä asemilta ne marssivat Kaipiaisiin, Helylänniemeen ja Kuolismaalle.

Divisioonan joukot jaetaan kahteen ryhmään ja reserviin:
- Eteläryhmä, Tampereen Rykmentti, erillinen konekivääärikomppania, patteristo Kenttätykistörykmentti 3:sta sekä alueen suojeluskunnat, esikunta Sortavalassa,
- Pohjoisryhmä, Pohjois-Savon Rykmentti (paitsi II Pataljoona), 2 polkupyöräjoukkuetta, patteri Kenttätykistörykmentti 3:sta sekä alueen suojeluskunnat, esikunta Värtsilässä sekä
- Reservi: Viipurin Rykmentti, Pohjois-Savon Rykmentin II Pataljoona, patteristo ja 2 patteria Kenttätykistörykmentti 3:sta alueella Jaakkima - Elisenvaara - Hiitola.

Eteläryhmän lohko ulottui Laatokasta linjalle Pälksaaren asema - Soanlahti - Muuantojärvi - Annantehdas - Leppäniemi - Suojoki ja Pohjoisryhmän lohko tästä alkaen linjalle Pielisjärvi - Kälvänjärvi

- Koiterejärvi - Lutinjoki - Haapajoki - Lampijoki. Tästä linjasta pohjoiseen aina Nurmekseen saakka toimivat rajan vartioinnissa paikalliset rajavartiostot ja suojeluskunnat suoraan divisioonan komentajan alaisina.

Eteläryhmän pääpuolustuslinjaksi määrättiin Jänisjoki - Jänisjärvi, etuvartiostojen oli pidettävä linja Uuksu - Uomaa - Loimola - Suojärvi. Ryhmä jaettiin tehtäviinsä seuraavasti:
- pataljoona ja patteri kuljetetaan Leppäkosken pysäkille (myöhemmin Harlu), josta marssivat Koirinojalle, täältä lähetetään etuvartioiksi komppaniat Uuksuun ja Uomaalle,
- pataljoona ja patteri Roikonkoskelle ja Loimolaan, tehtävänä Uuksunjoen ylimenopaikkojen puolustaminen Roikonkoskella, Salmenjärvellä ja Loimolassa,
- pataljoona ja patteri Hämekoskelle ja ryhtyvät varustamaan Jänisjokilinjaa puolustusta varten. Pataljoonaan liittyy Sortavalasta saapuva pioneerikomppania (paitsi joukkue).

Pohjoisryhmän pääpuolustuslinjaksi määrättiin linja Jänisjärvi - Korpiselkä - Ilomantsi - Pielisjärvi, etuvartiostojen oli pidettävä linja Suojärvi - Kuolismaa. Ryhmän tehtävät olivat seuraavat:
- pataljoona, patteri ja pioneerijoukkue kuljetetaan Värtsilään, josta komppania marssii Korpiselkään, tehtävänä Suojärven maantien puolustaminen Tshokkan seuduilla,
- pataljoona kuljetetaan Kaltimoon, josta komppania lähetetään Ilomantsiin.

Polkupyöräpataljoona 3 tulee divisioonan reserviksi, kun ryhmät ovat saapuneet paikoilleen; Helylänniemen ja Kuolismaan joukkueet alistetaan Pohjoisryhmälle.

Divisioonan esikunta saapuu Sortavalaan 6.lkp.päivänä.[19]

Yleisesikunta esitti 18.3.22 divisioonan käskyyn "muutamia huomautuksia". Polkupyöräpataljoona 3:n tehtävää määrättäessä olisi otettava huomioon myös mahdollisuus, etteivät varmistusosastot ehdi ennen vihollista käsketyille paikoille. Tehtävää olisi siis laajennettava tähän suuntaan, mutta sensijaan koko rintaman varmistaminen on "vaikeasti toteutettavissa eikä liene tarkoituksenmukainen". Ainakin kauimpana olevat, Joensuun - Nurmeksen seudun suojeluskunnat olisi pitänyt ottaa suoraan divisioonan johtoon. Pataljoonaa ei pitäisi "vapauttaa etuvartiotehtävästään". Suojajoukon on oltava

jatkuvasti kosketuksessa viholliseen ja sen varmistustehtävä loppuu vasta sitten kun divisioonan jalkaväki on tullut kosketukseen vihollisen kanssa.

Etuvartiostoille on ylivoimainen tehtävä, että niiden on "pidettävä" jokin linja. Niiden on tiedusteltava, tehtävä rajoitettua vastarintaa ja "askel askeleelta taistellen peräännyttävä" vahventamaan päävastarinta-asemaa, jonka puolustamiseen kaikki voimat on keskitettävä eikä hajoitettava niitä kahdelle vastarinta-asemalle.[20]

Loppuvuodesta Yleisesikunta hieman tarkisti puolustussuunnitelmaa. Kesällä suorittamiensa tiedustelujen tuloksena oli, että Uuksunjokilinjaa vahvennettiin sijoittamalla sinne Tampereen Rykmentti kokonaisuudessaan. Täten saatiin patterilla vahvennettu pataljoona kullekin kolmelle suunnalle, Uuksun, Uomaan ja Suojärven teille. Ne kuljetettiin rautateitse siten, että rykmentin esikunta ja I Pataljoona tuli Leppäkoskelle, II Pataljoona Leppäsyrjään ja III Pataljoona Roikonkoskelle. Jänisjoelle tuli nyt Pohjois-Savon Rykmentin II Pataljoona, joka aikaisemmin oli suunniteltu divisioonan reserviin. Se kuljetettiin Leppäkosken pysäkille. Kaltimoon kuljetettavalle Pohjois-Savon Rykmentin III Pataljoonalle annettiin myös patteri kuten muillekin pataljoonille.

Yleisesikunta esitti samalla, että Tampereen Rykmentti ei voisi käyttää yhteistä reserviä, koska pataljoonat olivat kovin kaukana toisistaan, vaan niiden olisi kunkin muodostettava omansa.[21]

3.Divisioona antoi helmikuussa 1923 joukon käskyjä itärajan puolustuksesta. Ensimmäiseksi julkaistiin 6.2.23 rintamaanmarssin suojaamissuunnitelma, joka koski puolustussuunnitelmia "V.K.1 Talvitapaus" eli V.K.1 var. ja V.K.2. Johdannossa selostetaan vihollisen voivan tunkeutua divisioonan alueelle viidestä pääsuunnasta "sotaa julistamatta ja äkkiarvaamatta, suuremmilla voimilla". Tämä on ehkäistävä niin lähellä rajaa kuin mahdollista, jotta divisioonan joukot saadaan keskitetyiksi puolustusalueilleen. Käskyssä määritetään nyt suojeluskuntien tehtäväksi "ensikädessä pysäyttää vihollisen hyökkäysyritykset", kunnes Polkupyöräpataljoona 3 "saapuu taistelutantereelle vahvistamaan ja johtamaan näitä joukkoja". Ellei vihollista onnistuta lyömään takaisin rajan yli, "alkaa näitten joukkojen erittäin edesvastuullinen varsinainen suojatehtävä".

Divisioonan puolustusalue ulottuu Laatokasta pohjoiseen linjalle

"Pielisjärvi - Rukavesi (Rukaveden ja Uimaharjun ylimenopaikat) - sekä rajoittuu Koitereen itäpuolella niiden teiden varmistamiseksi, jotka koillisesta (Venäjän puolelta) yhtyvät Kuolismaan - Ilomantsin päätiehen". Määritelmä on siis kompromissi Yleisesikunnan 27.11.22 ilmaiseman kannan ja divisioonan oman esityksen välillä (sivu 357).

Vihollisen etenemissuuntien mukaan alue jaetaan viiteen ryhmään:
- Salmi, Kovero - Uuksu - Koirinoja - Jänisjoki,
- Uomaa - Koirinoja, Syskyjärvi - Leppäsyrjä - Suistamo - Jänisjoki,
- Kaipiainen - Loimola - Roikonkoski, Salmijärvi - Suistamo - Jänisjoki,
- Helylänniemi - Korpiselkä - Värtsilä ja
- Kuolismaa - Ilomantsi - Kaltimo.

Ryhmien välirajoiksi määrättiin etelästä alkaen linjat
- Vitelejärvi (Vieljärvi) - Kaunoselkä - Nietjärvi - Koirinoja - Leppäkosken paperitehdas,
- Tulemajärvi - Hiisijärvi - Saarijärvi - Leppäsyrjän tienristeys - Leppäkosken paperitehdas,
- Salmioja - Suojoki - Annan rautaruukki - Kivijärvi - Muuantojärvi - Soanlahti - Pälksaaren asema ja
- Kostamusjärvi - Vegarusjärvi - Vieskijärvi - Melanselkä - Luutalahti.

Divisioonan pääpuolustuslinjaksi määritetään kuten ennenkin Jänisjoki - - - Pielisjärvi. Naapurijoukoista esitetään etelässä Rannikkotykistörykmentti 3, jonka tehtävänä on Laatokan rannikkopuolustus ja jolla on "erinäisiä rannikkopattereja Laatokan saaristossa". Rykmentti tukee tulellaan maasotavoimia, jota varten lähettää tulenjohtoupseerin. Pohjoinen naapuri on Kajaanin lohko, jonka esikunta on Kajaanissa ja joka on "kokoonpantu erinäisistä suojeluskunnista" ja "toimii siis suurin piirtein katsottuna 3.Div. vasemman sivustan suojana".

"Suojajoukkojen on pidettävä kiinteä yhteys vihollisen kanssa ja ainoastaan sen pakoittamana sitkeästi askelaskeleelta taistellen toisesta kiinteispaikasta toiseen perääntyen, kukin ryhmä omalla alueellaan, pääpuolustuslinjaa kohti". "Ensimmäiseksi edulliseksi vastarintalinjaksi on suunniteltu linja Salmi - Kovero - Uomaa - Kaipiainen - Helylänniemi - Möhkö". Kunkin ryhmän alueelta luetellaan useita asemia, esimerkiksi "pienempien vesilaskujen ja maasto-

muodostuksien kohdilla".

Suojajoukkoihin lasketaan kuuluviksi liitteenä olevassa luettelossa mainitut suojeluskunnat ja Polkupyöräpataljoona 3. Suojeluskuntia on yhteensä 27 ja niistä tulee käytettäväksi 2166 miestä, joista suoraan ryhmille alistettuna 1266. Henkilökohtaisen aseistuksen lisäksi on 6 tykkiä ja 6 konekivääriä. Kunkin suojeluskunnan tehtävä määrätään erikseen, esimerkiksi Salmin suojeluskunta puolustaa Tulomajoen ylimenopaikkoja Salmin kirkonkylässä ja Koverolla, Elisenvaaran suojeluskunta kokoontuu 12 tunnissa ja siirtyy Uuksuun puolustamaan joen ylimenopaikkaa, Enon ja Kontiolahden suojeluskunnat asettavat 80 miestä Uimaharjun ylimenopaikan puolustukseen. Ryhmiin kuulumattomat suojeluskuntalaiset vartioivat siltoja ja muita tärkeitä kohteita sekä kuuluvat divisioonan reserviin.
Polkupyöräpataljoona 3:n esikunta kuljetetaan Sortavalaan "jo sodan uhatessa eli syttyessä" ja pataljoona jaetaan ryhmiin seuraavasti:
- Uuksun ryhmä, komppania, 398 suojeluskuntalaista ja 2 tykkiä, siirtyminen alueelle kuten jo aikaisemmin käsketty,
- Uomaan ryhmä, komppania, 343 suojeluskuntalaista, 2 tykkiä ja 4 konekivääriä,
- Roikonkosken - Salmenjärven ryhmä; joukkue ja 192 suojeluskuntalaista,
- Korpiselän ryhmä, joukkue, 2+6+214 suojeluskuntalaista ja 2 tykkiä sekä
- Ilomantsin ryhmä, joukkue ja 111 suojeluskuntalaista.

Suojeluskuntalaiset alistetaan kussakin ryhmässä vakinaisen väen komppanianpäällikön tai joukkueenjohtajan johtoon. Ryhmien tehtäväksi määrätään "etenemissuunnan ... suojaaminen". Pataljoonan komentaja johtaa Sortavalasta käsin kaikkia alueen joukkoja, kunnes 4.lkp.päivänä divisioonan komentaja saapuu paikalle ja ottaa joukot johtoonsa. Samana päivänä alkaa myös divisioonan joukkojen keskitys ja rintamaanmarssi ja se päättyy 9.lkp.päivänä.

Käskyssä on myös määräykset yhteyksistä ja huollosta sekä maininta, että alueen siviiliväestö evakuoidaan eri suunnitelman mukaan ja että eräille paikkakunnille varataan siviilityövoimaa varustustöitä varten, mistä ohjeet annetaan erikseen.[22]

Seuraavaksi annettiin 10.2.23 käsky "rintamaanmarssisuunnitelmasta

sotatapauksessa V.K.1". Johdannossa arvioidaan vihollisen toiminta kuten aikaisemmissakin käskyissä, divisioonan kokoonpano on myös entisen mukainen. Tehtäväksi määritetään "lyödä vihollinen ja karkoittaa se Div. puolustusalueelta valtakunnan rajan yli, tai, jos tämä työ käy ylivoimaiseksi, puolustaa sille uskottu alue viimeiseen saakka, koska tästä riippuu maamme menestyksellinen puolustusmahdollisuus".

Divisioonan aluejako ja joukkojen ryhmitys on seuraava:
- Etelälohko, johon yhdistetään Uuksun, Uomaan ja Roikonkosken - Salmenjärven ryhmät, miehitysjoukkona Tampereen Rykmentti, josta pataljoona ja patteri kussakin suunnassa sekä alueen polkupyörä- ja suojeluskuntajoukot,
- Korpiselän ryhmä, Pohjois-Savon Rykmentin komentaja ja esikunta, I Pataljoona, patteri, pioneerijoukkue sekä alueella ollut polkupyöräjoukkue ja suojeluskuntajoukot,
- Ilomantsin ryhmä, Pohjois-Savon Rykmentin III Pataljoona, patteri ja alueella ollut polkupyöräjoukkue ja suojeluskuntajoukot,
- Jänisjokilinja, Pohjois-Savon Rykmentin II Pataljoona, patteri ja pioneerikomppania (paitsi joukkue).
- Reserviksi on "jokainen lohko- ja ryhmäpäällikkö velvollinen alaisistaan joukkoyhtymistä eristämään itselleen varajoukkoja sopiviin kohtiin", divisioonan reserviksi tulee Viipurin Rykmentti ja patteristo Elisenvaaran - Hiitolan alueelle sekä 5.Erillinen Konekivääärikomppania Sortavalaan, jonne myös divisioonan esikunta asettuu.

Kun joukot saapuvat alueilleen, alistetaan niille edessä olevat suojajoukot, joita vahvistetaan - ilmeisestikin lohkon komentajan harkinnan mukaan. Näistä muodostuu täten "Div. etujoukot (avantgarde", johon kuuluu polkupyörä- ja suojeluskuntajoukkojen lisäksi jalkaväkeä ja tykistöä, johtajana arvoltaan vanhin muodostelman upseereista. "Toimintaohje on sama kuin suojajoukkojen".

Käskyssä on lisäksi määräykset yhteyksistä ja huollosta, nyt jo varsin tarkat, mm. mainitaan, että Kenttäsairaala sijoittuu Sortavalaan ja Värtsilään 7.lkp.päivänä ja samana päivänä Lääkintäkomppania perustaa pääsidontapaikat Pitkäänrantaan, Leppäsyrjään ja Kokkariin tai Korpiselkään.[23]

Kolmantena annettiin 16.2.23 käsky divisioonan "rintamaanmarssi-

suunnitelmasta sotatapauksessa V.K.1 var. (talvitapaus)", jonka sanottiin pysyvän voimassa talvikauden aikana. Aluksi käskyssä selostetaan suunnitelman perusteet siten kuin Yleisesikunta oli ne esittänyt edellisen vuoden lopulla (sivu 193). 3.Divisioonan toimintaa koski lähinnä armeijakunnan muodostaminen ja Viipurin Rykmentin vaihtuminen Itä-Suomen Rykmentiksi, joka oli divisioonan 8-rykmenttejä. Rauhan aikaisiin liikekannallepanon valmisteluihin tämä vaikutti siten, että divisioonaan kuuluvan Viipurin Rykmentin valmistelutyöt käski tästä lähtien 2.Divisioona 3.Divisioonan välityksellä ja vastaavasti Savon Jääkärirykmentin ja Mikkelin Läänin Rykmentin valmisteluista 3.Divisioona 2.Divisioonan välityksellä (sivu 193).

Sodan aikana olisi Laatokan Karjalan puolustuksesta kuitenkin vastuussa 3.Divisioona, nyt vain armeijakunnan esikunnan alaisena eikä suoraan Päämajan, kuten ennen. Kannaksen rintaman vastuu tuli 6.Divisioonalle, jota koskevat käskyt oli 3.Divisioonan esikunnassa laadittu jo 8.10.22 (sivu 196).

Olennaisin muutos aikaisempaan oli, että Itä-Suomen Rykmentti, joka 8-rykmenttinä valmistuisi myöhemmin, ehtisi reserviksi Sortavalaan vasta 11.1kp.päivänä, kun aiemmin reservi olisi ollut koossa jo 6.1kp.päivänä. Myös Hiitolaan ja Elisenvaaraan tuleva patteristo saapuisi nyt 3 päivää myöhemmin.[24]

Yleisesikunta esitti kritiikkinsä divisioonan suunnitelmiin toukokuun puolivälissä, rintamaanmarssin suojaamissuunnitelmaan 14.5.23 ja varsinaiseen rintamaanmarssisuunnitelmaan 18.5.23. Uutena asiana tulee esille, että nyt rajavartiostot otetaan mukaan suunnitelmiin. Voimassa olevan uuden asetuksen mukaan tulevat nimittäin rajavartiostot "sotatapauksessa asetettaviksi sotalaitoksen alaisiksi". Yleisesikunta on siis nyt voinut ottaa huomioon rajavartiojoukot ja ne tulevat liitettäviksi suojajoukkoihin, joihin tähän asti on kuulunut vain Polkupyöräpataljoona 3 sekä suojeluskuntajoukkoja. Rajavartiojoukot sijaitsevat aivan rajan läheisyydessä, ovat nopeasti taisteluvalmiina ja niillä on vahva aseistus. Tämän vuoksi on Yleisesikunta pitänyt mahdollisena suojajoukkojen entistä aktiivisempaa käyttösuunnitelmaa, jota käsitellään erityisessä "Pro Memoriassa".

Varsinaisina huomautuksina käskyjen suhteen Yleisesikunta esittää

seuraavaa. Käskyn mukaan vihollinen voi sotaa julistamatta ja äkkiarvaamatta tunkeutua divisioonan alueelle. Se voi tietenkin myös julistaa sodan ja molemmat vaihtoehdot ovat mahdolliset. Suojajoukot toimivat samoin molemmissa tapauksissa. Saman tapainen teoretisointi sisältyy arvosteluun suojajoukkojen tehtävästä. Käskyssä sanotaan sen varsinaisesti alkavan vasta elleivät ne ole onnistuneet lyömään vihollista rajan taakse. Varsinainen tehtävähän on turvata päävoimien rintamaanmarssi mahdollisimman edulliselle puolustuslinjalle ja ne voivat täyttää sen j o k o etenemällä rajan yli ja ottamalla haltuunsa tärkeitä kohteita t a i peräämtyen ylivoimaisen vihollisen pakottamana puolustusasemasta toiseen ja kaikin keinoin hidastamalla sen etenemistä. Ensinmainittu vaihtoehto tulee nyt käyttöön, kun rajavartiostot alistetaan sotaväelle.

Toiminta-aluetta ei voida jakaa ryhmiin, kuten divisioona on tehnyt. Tilalle ehdotetaan termiä "operatsionisuunta". Näitten rajojen määrittelyssä on epäselvyyksiä, osittain myös muodollisia virheitä, jotka olisi korjattava. Linjaa Jänisjoki - - - Pielisjärvi ei voida kutsua pääpuolustuslinjaksi, koska se ei ole yhtenäinen kuin eteläryhmän osalta. Jänisjoki on luonnollinen puolustuslinja samoin kuin Uuksunjokikin, mutta pohjoisempana on parempi käyttää nimitystä päävastarinta-asema, jollaisia ovat Tolvajärvet ja Oinassalmi.

Käskystä tulee nyttemmin käydä ilmi myös se, että Kajaanin lohkon joukot tulevat etenemään rajan yli ja valtaamaan alueen Lentiera - Repola. - Varsinaisiin toimintaohjeisiin suojajoukoille tulee myös sisällyttää niiden eteneminen osittain valtakunnan rajan yli ja osittain taas jääminen puolustukseen rajalle. Toisena vaihtoehtona on peräämtyminen.

Polkupyöräpataljoona 3:n keskityskuljetukset muuttuvat. Esikunta ja yksi komppania kuljetetaan Harluun (entinen Leppäkoski), josta esikunta siirtyy Koirinojalle ja yksi komppania rantatietä myöten edeten yhtyy suojajoukkoihin. Toinen komppania kuljetetaan Leppäsyrjään, josta marssii Uomaalle. Kolmannesta kuljetetaan kaksi joukkuetta Suojärvelle, josta toinen marssii Helylänniemeen ja toinen Kaipaiseen. Kolmas joukkue kuljetetaan Kaltimoon, josta marssii Ilomantsiin.

Johtosuhteisiin nähden huomautetaan, ettei Polkupyöräpataljoonan

komentaja tule johtamaan kaikkia suojajoukkoja Sortavalasta käsin, vaan hän komentaa vain Salmin ja Uomaan suuntien joukkoja ja muut kolme operatsionisuuntaa jäävät divisioonan johtoon. Kun joukot ovat saapuneet alueilleen, järjestetään johtosuhteet seuraavasti:
- Tampereen Rykmentin komentaja johtaa Salmin suuntaa,
- Polkupyöräpataljoona 3:n komentaja Uomaan suuntaa,
- Tampereen Rykmentin III Pataljoonan komentaja Roikonkosken suuntaa,
- Pohjois-Savon Rykmentin I Pataljoonan komentaja Korpiselän suuntaa, kunnes rykmentin komentaja on saapunut Värtsilään ja
- Pohjois-Savon Rykmentin III Pataljoonan komentaja Ilomantsin suuntaa.[25]

Rintamaanmarssisuunnitelman kritiikki on päivätty 18.5.23. Muodollisen puolen huomautuksiin nähden viitataan edelliseen kirjelmään. Tällaisia ovat maininnat puolustuslinjoista ja päävastarinta-asemasta sekä alueen jakamisesta ryhmiin. "Etelälohkon" muodostaminen on tarpeetonta, koska eri suunnilla toimivat joukot ovat suoraan divisioonan alaisia, kuten edellisessä kirjelmässä jo oli esitetty.

Eri operatsionisuuntien tehtävät on määrättävä tarkemmin. Käskystä ei ilmene tavoitteita, jotka joukkojen kullakin suunnalla on saavutettava. Tampereen Rykmentille on annettava tavoitteeksi Uuksujoen ylimenopaikat Uuksussa, Uomaalla, Salmenjärvellä ja Roikonkoskella. Vastaavia tavoitteita ovat Tolvajärven ja Oinassalmen asemat.

Divisioonan ei pidä mennä käskemään alaisiaan "eristämään varajoukkoja sopiviin kohtiin", koska se on luonnollinen toimenpide ja operatsionisuunnan "komentajan yksityisasia". Ei myöskään ole määrättävä alaisten komentopaikkoja, koska sekin on parasta jättää heidän itsensä valittavaksi tilanteen mukaisesti.

Lopuksi Yleisesikunta antaa ehdotuksen käskyjen muodolliseksi jaotteluksi.[26]

Edellä mainittu Yleisesikunnan "Pro Memoria" on päivätty 14.5.23, samana päivänä kuin suojajoukkoja koskeva kritiikki. Se alkaa tilanteen arvioinnilla, joka on saman tapainen kuin aikaisemminkin esitetyt: päähyökkäys Kannaksella, toinen hyökkäys Laatokan pohjoispuolella. Nyt kiinnitetään lisäksi huomiota vihollisen mahdollisuuksiin edetä Laatokan Karjalan pohjoispuolellakin ja yllätyshyökkäyk-

sellä katkaista maa kapeimmalta kohdalta ja näin vallata Pohjois-Suomi. Joskin tämä supistuisi vain alueelliseksi menestykseksi, sen "moraalista vaikutusta ei voida arvostella kyllin suureksi".

Vihollisen mahdolliset etenemistiet luetellaan Laatokan rannasta alkaen aina Kuolajärvelle (Sallaan) asti, yhteensä 11 tietä. Puolustuslinjat ja -asemat esitetään samoin kuin ne on jo käsketty.

Tämän jälkeen alkaa uudenlainen tilanteen arviointi. Ei voida "rajoittua pelkkään passiiviseen puolustukseen", vaan heti sodan alettua on "pyrittävä aktiivisen puolustussotaperiaatteen toteuttamiseen ottamalla alote käsiimme, etenemällä valtakunnan rajan yli ja valtaamalla täällä puolustustoiminnallemme edullisimmat linjat sekä miehittämällä ne tärkeimmät asutuskeskukset ja tienristeykset, joita vihollinen voisi käyttää hyökkäysyritystensä lähtö- ja tukikohtina". Näitä voivat olla Vitele, Gorskoje ja Tulemajärvi. Vitelejoki on edullinen puolustuslinja ja sen valtaaminen helpottaa tilannetta Kannaksella. Sillä on myös moraalinen vaikutuksensa. Myös pohjoisempana on edettävä rajan yli, vallattava tärkeimmät asutuskeskukset ja tienristeykset. Tällaisia ovat Lentiera, Repola, Miinoa, Luvajärvi, Kostamus ja Vuokkiniemi. Näille paikkakunnille vihollinen voisi kerätä vahvojakin voimia hyökkäämään rajan yli. Suurta hyötyä arvioidaan olevan siitä, että alueen väestö on ystävällismielistä ja tulee "joukoittain liittymään" meihin.

Pääjoukkona Laatokan Karjalassa tulee olemaan 3.Divisioona, alueella, joka on jo käskyissä mainittu. Tästä pohjoiseen tulevat Kajaanin ja Kemijärven lohkot (sivu 162), suoraan Päämajan alaisina. Divisioonan joukkojen ja suojeluskuntien lisäksi suunnitellaan nyt myös rajavartiostojen käyttöä, "koska nämä joukot voimassaolevan asetuksen mukaan tulevat sotatapauksessa asetettaviksi sotalaitoksen alaisiksi". - Aikaisemmin ei rajavartiojoukkoja ole suunnitelmissa edes mainittu, nyt ne tulevat "käytettäväksi ensimmäisenä taisteluvoimana valtakunnan rajan puolustamiseksi". Aluksi ne liitetään suojajoukkoihin ja myöhemmin pääjoukkoihin näiden saapuessa alueelle.

3.Divisioonan alueella on rajavartiojoukkoja seuraavasti:
- Salmin rajavartiosto, Mantsilasta Suojärvelle, kolme kivääriKomppaniaa ja konekivääriKomppania, joista kolme rajalla ja yksi kivääriKomppania "vartioreservinä" Pitkässärannassa, jossa myös esikunta,

yhteensä 479 miestä sekä
- Joensuun rajavartiostosta vain osa divisioonan alueella, nimittäin yksi kivääri komppania Ilomantsissa ja yksi vartioreservinä Joensuussa, yhteensä 174 miestä.

Ennen varsinaisten suojajoukkojen saapumista on rajavartiojoukkojen tehtävänä rajan suojaaminen. Salmin rajakomendantti johtaa Salmin Rajavartiostoa (paitsi 3.Komppania Suojärvellä). Hänen tulee varmistaa lohkollaan valtakunnan raja, järjestää vihollisen puolelta tulevien teiden varsille rajan läheisyyteen puolustusasemat, keskittää alueelle saapuvat suojeluskunnat sopiviin asemiin, järjestää "Laatokan silmälläpito" sekä lähettää kaikki vihollistiedot divisioonan esikuntaan.

Alueelle lasketaan tulevan kuudesta suojeluskunnasta yhteensä 780 miestä sekä kaksi komppaniaa Polkupyöräpataljoona 3:sta, ensimmäiset 12 tunnin ja viimeiset 48 tunnin kuluttua käskyn saamisesta. Polkupyöräkomppaniat saapuvat 30 - 32 tunnin kuluttua ja heti tämän jälkeen lähtevät yllä mainitut joukot etenemään Polkupyöräpataljoona 3:n komentajan johdolla rajan yli tavoitteena linja Vitele - Tulomajärvi. Eteneminen tapahtuu kolmena osastona rajalle johtavien teiden suunnissa. Tavoitteen saavutettuaan joukot asettuvat puolustukseen. Jos ne kohtaavat niin voimakasta vastarintaa, että ovat pakotetut perääntymään, tapahtuu se samojen teiden suunnassa kuin eteneminen.

Tampereen Rykmentti (paitsi pataljoona) ja kaksi patteria saapuu alueelle 4.-6.lkp.päivänä, jolloin rykmentin komentaja ottaa johtoonsa Salmin - Vitelen suunnan joukot ja polkupyöräpataljoonan komentaja Uomaan - Tulomajärven suunnan, molemmat suoraan divisioonan johdossa.

S uojärven Leppäniemessä olevan Salmin Rajavartioston 3.Komppanian tulee jakaantua kahteen osaan, toinen Suojärven etelä- ja toinen pohjoispuolelle. Eteläpäähän lähetetään joukkue ja lisäksi tänne tulee kolmesta suojeluskunnasta 192 miestä ja joukkue Polkupyöräpataljoona 3:sta. Joukkue saapuu paikalle 40 tunnin kuluttua hälyytyksestä ja sen johtaja ottaa johdon käsiinsä. Ensimmäinen puolustusasema järjestetään Suojärven eteläpään tasalle Kaipiaisten (Kaipaan) kohdalla. Tämän suunnan puolustusta varten saapuu Tampereen Rykmentin pataljoona sekä patteri Roikonkoskelle 4.-5.lkp.päivänä ja tällöin pataljoonan komentaja ottaa johdon. Pääosa rajavartio-

komppaniasta saa tehtäväkseen rajan varmistamisen Suojärven pohjoispäässä. Komppanian päällikölle alistetaan viidestä suojeluskunnasta yhteensä 166 miestä ja polkupyöräjoukkue. Puolustus on järjestettävä Suojärven - Ylisenjärven tasalle. Myöhemmin saapuu Helylänniemeen Pohjois-Savon Rykmentin pataljoona ja patteri, jolloin pataljoonan komentaja ottaa suunnan johtoonsa. Jos Suojärven rataa voidaan käyttää, pataljoona saapuu 6.lkp.päivänä, muussa tapauksessa Värtsilän kautta 8.lkp.päivänä.

Joensuun Rajakomendantti, käytettävänään Ilomantsin ja Joensuun komppaniat, saa tehtäväkseen Ilomantsin suunnan puolustuksen järjestämisen. Lisäksi hän saa kahdesta suojeluskunnasta 111 miestä sekä polkupyöräjoukkueen. Puolustus tulee edullisimmin linjalle Rukavesi - Kaitajoki - Nuorajärvi - Ala-Vieskjärvi. Kaltimoon saapuu 4.-6.lkp.päivänä Pohjois-Savon Rykmentin pataljoona sekä patteri; tällöin pataljoonan komentaja ottaa johdon.

Rukaveden ylimenopaikkoja puolustaa suojeluskuntaosasto kahdesta suojeluskunnasta, yhteensä 80 miestä, aluksi rajakomendantin, sitten pataljoonan komentajan alaisena.

Divisioonan reservejä on Jänisjoella, Sortavalassa, Värtsilässä, Kaltimossa ja Joensuussa.

Todettakoon, että muistion aktiivinen puolustus tulee divisioonan alueella kysymykseen vain Mantsilan - Tulomajärven suunnalla.[27]

3.Divisioona käski 12.4.23 seuraavan kesän tiedustelusta, joka oli tarpeen annettujen käskyjen soveltamiseksi ja mahdolliseksi tarkistamiseksi sekä myös johtajien tutustuttamiseksi tulevaan toimintamaastoon. Tiedustelun johtaminen annettiin rykmenttien komentajille siten, että kukin tulisi tutkimaan juuri omaa aluettaan. Todettakoon, että Viipurin Rykmentille määrättiin Jänisjokilinja, mutta Pohjois-Savon Rykmentin oli komennettava hänen käyttöönsä se pataljoonankomentaja, joka aseman sodan syttyessä miehittäisi. Yleensä varsinaisen tiedustelun suorittaisi alueelle tulevan pataljoonan komentaja, mutta hänen käyttöönsä tulisi konekivääriupseeri ja tykistöupseeri. Lisäksi divisioona pyysi saada avukseen kuusi pioneeriupseeria. Yleisesikunnan päällikkö puolsi anomusta, mutta Teknillisten joukkojen komentaja ei upseeripuutteen takia siihen suostunut.

Tiedustelutehtäviksi käskettiin "puolustuskeskusten ja kohtien määritteleminen", niissä suoritettavat varustamistyöt sekä varmistus- ja miehityssuunnitelmat ottaen huomioon käytettävissä olevat joukot. "Yleisinä näkökohtina" annettiin tiedustelua varten ohjeita, jotka enimmäkseen oli otettu sanasta sanaan Yleisesikunnan kirjelmästä 12.7.22 (sivu 352), esimerkiksi "puolustuksen tulee rakentua tukikohtiin, sivustatulimahdollisuuksiin ja syvyysjärjestelyyn (vanhentuneet taktilliset käsitteet eivät saa tulla kysymykseen)". Koska divisioona pyrkii "lykkäämään joukkojensa sotatoimintaa aina etemmäksi itää kohti", tarvittaisiin kaikki joukot "mahdollisuuden puitteissa puhdasta taistelutoimintaa varten, etenkin jo siitä syystä, että joukkomme lukuisuus tällä rintama-alueella on pienenlainen". Sen vuoksi oli asemien varmistukseen käytettävä etupäässä suojeluskuntia, sotaväkeä ainoastaan välttämättömin määrä tärkeimpiin paikkoihin. - Kultakin alueelta määritettiin tärkeimmät puolustusasemat, joihin huomio oli ensi sijassa kohdistettava.

Divisioona lupasi varustaa rykmenttien komentajat moottoriajoneuvoilla, mutta pataljoonien komentajille oli varattava ajoneuvot ajohevosineen, siloineen ja ajomiehineen. Yleensä oli upseereilla oltava ratsut ja ratsastavat lähetit, mutta myös polkupyörät mainittiin.[28]

Alueen puolustusedellytysten parantamista tarkoittivat myös aloitteet tie- ja rautatieverkoston parantamiseksi. Yleisesikunta lähetti 25.4.23 toivomuksia "ylitirehtööri U. Branderin johtamalle Karjalan ja Pohjois-Suomen tieverkon kehittämistä suunnittelevalle komitealle". Kaikkiaan esitettiin yhdeksän eri tien rakentamista itäiselle rajaseudulle Laatokasta aina Kemijärvelle saakka. Enimmät olivat suhteellisen lyhyitä yhdysteitä, esimerkiksi Uuksun ja Uomaan kylät yhdistävä tie Uuksunjoen länsirannan suuntaisena, pituus parikymmentä kilometriä; tietä ei koskaan rakennettu.

Yleisesikunta esitti puolustusministeriölle 20.12.23, että tämä ryhtyisi toimiin rautatien rakentamiseksi Sortavalasta Salmiin; radalla olisi suuri merkitys Laatokan Karjalan joukkojen huollolle. Tätä rataa ei rakennettu, mutta 1924 saatiin yhteys Jänisjärveltä Läskelään ja 1932 täältä Ala-Uuksuun.[29]

Yleisesikunta piti myös tärkeänä liikenneyhteyksien ja erityisesti niiden taitorakenteiden, kuten suurten siltojen, hävittämistä sotatoimien niin vaatiessa. Tässä suhteessa oli jo yhteistoimintaa

Tie- ja vesirakennushallituksen kanssa miinakammioiden sijoittamiseksi siltoihin niitä rakennettaessa (vrt. s. 314).[30]

Edellä mainittujen teknillistä varautumista koskevien aloitteiden lisäksi mainittakoon, että 3.Divisioona esitti 24.7.23 Sotaväen päällikölle kaikki divisioonan joukot käsittävän sotaharjoituksen järjestämistä Laatokan Karjalaan. Perusteluna mainittiin, että toimintaa laajoissa erämaissa ei tunneta ja "voidaan helposti asettaa joukoille tehtäviä, joista ne eivät ehkä tositapauksessa selviytyisi". Kestoajaksi suunniteltiin kolmea viikkoa, mutta samalla todetaan, ettei divisioona "ole puolestaan kykyinen kustantamaan niitä, vaan olisi saatava erikoinen rahamäärä". Yleisesikunta ei puoltanut sotaharjoituksia esitetyssä laajuudessa, koska tällöin divisioonan "sodanaikainen ylösmarssi tulisi ilmi". Joukot eivät saisi nousta "jalkaväkirykmenttiä ja sitä vastaavaa tykistöä suuremmiksi". - Tällaiset esitykset kaatuivat yleensä määrärahojen puutteeseen.[31]

Syksyllä 1923 Yleisesikunta kehitti edelleen Laatokan Karjalan puolustussuunnitelmaa. 18.9.23 tiedotettiin 3.Divisioonalle, että Kuolismaan - Ilomantsin suunta jätetään rajavartio- ja suojeluskuntajoukkojen varaan ja sieltä vapautuva pataljoona sijoitetaan rintaman eteläosalle. Tämän on tehnyt mahdolliseksi suojeluskuntien parantunut koulutustaso ja rajavartiostojen asettaminen sodan aikana armeijan käytettäväksi.

Joukkojen uusi ryhmitys on seuraava:
- Salmin ryhmä, kokoonpano ja tehtävä kuten ennen, eteneminen rajan yli mahdollinen;
- Uomaan ryhmä, samoin ennallaan;
- Loimolan ryhmä, entinen Roikonkosken - Salmenjärven ryhmä, asettuu puolustukseen Loimolanjoelle, entisestä asemasta noin 12 km itään ja jättää Salmenjärvelle vain varmistuksen;
- Suojärven - Korpiselän suuntaa puolustava Pohjois-Savon Rykmentin I Pataljoona ja sitä tukeva patteri kuljetetaan Suojärven asemalle, josta marssii järven pohjoispäähän ja asettuu puolustukseen Helylänniemen kohdalle; pataljoonan komentaja ottaa johtoonsa suojajoukkoina toimivat rajavartio-, polkupyörä- ja suojeluskuntajoukot; Tolvajärvelle kootut suojeluskuntajoukot jäävät sinne varustamaan asemia; ellei Suojärven rataa enää voida käyttää, pataljoona

kuljetetaan Värtsilään;
- Ilomantsin suunnalla toimii suojajoukkona rajavartiokomppania ja paikallisista suojeluskunnista muodostettava suojeluskuntakomppania; pääjoukkona on Joensuun rajakomendantin johdossa Joensuun Suojeluskuntapataljoona (sivu 163), 559 miestä sekä Joensuun Rajavartioston 1.Komppania; kaikkiaan tulee tälle suunnalle noin 800 miestä;
- Pohjois-Savon Rykmentti (paitsi I pataljoona) kuljetetaan Suistamon pysäkille, josta siirtyy miehittämään ja varustamaan linjaa Jänisjärvi - Suistamonjärvi - Äimäjärvi - Koitonselänjärvi - Koitonselkä - Muuanto; II Pataljoona oli ennen sijoitettu Jänisjokilinjalle ja III Pataljoona Ilomantsin suunnalle;
- Itä-Suomen Rykmentti, joka ennen keskitettiin Sortavalaan, tulee nyt Jänisjoelle.

Suojajoukot vetäytyvät pääpuolustuslinjaan seuraavasti:
- Salmin ja Uomaan ryhmät Jänisjokilinjaan ennen määrättyjä teitä ja tulevat vahventamaan puolustusjoukkoja;
- Loimolan ryhmä (Tampereen Rykmentin III Pataljoona ja suojajoukot) siirtyy rautatien pohjoispuolella olevaa tietä Loimola - Lytsy - Petäjäselkä - Koitonselkä ja alistetaan Pohjois-Savon Rykmentille;
- Suojärven - Korpiselän ja Ilomantsin suunnilla säilyy suojajoukkojen toiminta entisellään.

Järjestelyn tarkoituksena oli vahventaa divisioonan lohkon eteläosan puolustusta ja kun edellä esitetyistä syistä Ilomantsista voitiin irroittaa pataljoona, se käytettiin tähän tarkoitukseen. Kun aikaisemmin oli pidetty uhkaa Repolan - Lentieran - Lieksan - Uimaharjun suunnalta vaarallisena Ilomantsin puolustukselle, voitiin todeta sen nyt poistuneen, sillä Lieksaan oli suunniteltu koottavaksi melkoisia suojeluskuntajoukkoja. Sensijaan oli tiedustelu osoittanut, että Ilomantsin puolustajien oli varauduttava saarrostuksen vaaraan Käenkosken ja Hattuvaaran suunnista.

Rintaman tärkein osa on Laatokan ja Suojärven - Korpiselän maantien välinen alue ja sen maastollisesti vahvimmat asemat ovat Jänisjoella ja Tolvajärven harjuilla. Niiden menettäminen pakottaa peräänty-mään Saimaan linjalle. Tiedustelu on osoittanut nämä asemat niin lujiksi, että vihollinen tuskin voi saada niitä haltuunsa rintamahyökkäyksellä, joten se yrittää kiertää ne. Tämä taas on mahdollis-

ta vain keskustassa ja siksi on sijoitettava puolustusasema Jänisjärven itäpuolisille järvikannaksille, jonne johtaa jonkinlaisia teitä sekä Tolvajärveltä että Loimolasta. Puolustus tulee linjalle Jänisjärvi - Suistamonjärvi - Äimäjärvi - Koitonselänjärvi - Koitonselkä - Muuanto. Tämän aseman rauhanaikaista linnoittamista on jo suunniteltu.

Roikonkosken - Salmenjärven aseman puolustus on tähän asti pitänyt jakaa kahdelle kannakselle. Kun se nyt on työnnetty eteen, Loimolaan, tulevat sekä rautatie että maantie samaan puolustusasemaan. Loimolasta on myös tieyhteys rautatien pohjoispuolitse Koitonselkään. Tie on tosin huono, mutta sitä on suunniteltu parannettavaksi. Tätä tietä käyttäen ei Loimolan ryhmän tarvitse perääntyessään sulloutua Uomaan ryhmän tielle Leppäsyrjä - Suistamo.[31a]

Yleisesikunnan yllä esitetyn ohjeen mukaan antoi 3.Divisioona 8.2.24 käskyn Tampereen Rykmentin ja Kenttätykistörykmentti 3:n komentajille. Eri ryhmien tehtävät ovat varsin tarkasti ohjeen mukaiset. Divisioonan toimintaa kokonaisuudessaan selostetaan seuraavasti. Joukot jaetaan "kolmeen osaan, nimittäin: suojajoukkoihin, jotka tulevat etenemään suunnitelman mukaisesti yli rajan, pääjoukkoihin (T.R. ja sille jaettu tykistö) sekä pääpuolustuslinjaa miehittäviin joukkoihin (päävoimat)". Divisioona voi siis joko hyökätä Itä-Karjalaan tai "tarjota vakavaa vastarintaa pääjoukkojen vastarintalinjalla (Uuksun - Uomaan jokilinjalla)", johon suojajoukot perääntyvät. Täältä voidaan vetäytyä "vähitellen systemaattisesti" pääpuolustusalueelle Jänisjoelta aina Tolvajärven ja Oinassalmen puolustuskeskuksiin. Tampereen Rykmentin ja Kenttätykistörykmentti 3:n on nyt kehitettävä varmistus-, miehitys ja varustussuunnitelmiaan erikseen talvea ja kesää varten; edelliset lähetettävä maaliskuun kuluessa ja jälkimmäiset leirikokoukseen mennessä. Edelleen ilmoitetaan, että on tarveaineita ja siviilityövoimaa varattavaksi Uuksun jokilinjaa varten ja että tie Loimola - Koitonselkä "on tutkittava tarkoilleen" nimenomaan tykistön ja kuormaston kulkua silmällä pitäen.[32]

Tarkastettuaan divisioonan käskyn Yleisesikunta ilmoitti 20.2.24, että se "on nyttemmin katsonut tarpeelliseksi jossain määrin muuttaa" aikaisempia suunnitelmiaan. Jänisjokilinjalle tulee suhteellisen paljon joukkoja verrattuna Jänisjärven itäpuolella oleviin. Täältä voidaan kuitenkin uhata vihollisen oikeaa sivustaa ja tällai-

sen hyökkäyksen mahdollistamiseksi on lisättävä joukkoja. Uomaan ryhmää ei suunnatakaan Jänisjokilinjalle, vaan Jänisjärven itärannalla olevaan Laitioisten kylään, jonne se jää reserviksi. Loimolan ryhmää ei peräännytetä Koitonselkään, vaan Ihatsunjärven - Petäjäselän väliselle kannakselle, tehtävänään suojata puolustusaseman vasenta sivustaa.

Yleisesikunta kiinnitti huomiota myös terminologiaan. "Nimityksen pääjoukkojen asemesta tulisi ... käyttää nimitystä "pääosastoihin" koska T.R. ... tulee ... kuulumaan etujoukkoihin sekä muodostamaan tällöin etujoukkojen pääosastot".[33]

3.Divisioonan lähetettyä varustamissuunnitelmansa Yleisesikuntaan tämä kritisoi niitä 5.3.24 päivätyllä kirjelmällä, joka itse asiassa oli varsin laaja, 23 sivua käsittävä oppikirjamainen esitys puolustusasemista yleensä ja divisioonan suunnittelemista kustakin erikseen. Eräs otsikko on "Sotatoimiperiaatteet 3.Div. alueella". Ensiksi kiinnitetään huomiota "matkojen äärettömään pituuteen" sekä tiestöön, joka aiheuttaa sen, että vihollinen ilmeisesti tulee käyttämään pääasiallisesti aluetta Laatokan ja Tolvajärven välillä. Kysymykseen toi tulla kaksi tapausta:
- ylivoimainen vihollinen ehtii tunkeutua maahan ennen kuin joukkomme ovat keskitetyt ja
- keskitys on keritty suorittaa, mahdollisesti edetä rajan ylikin.
Molempia tapauksia varten on varauduttava.

Edellisessä tapauksessa on viimeinen mahdollisuus onnellisella tavalla puolustautua linjalla Jänisjoki - Äimäjärvi - Tolvajärvi. Tämä linja on siis ehdittävä miehittää ja varustaa ennen vihollisen tuloa, ja sen edessäkin on yritettävä vastarintaa, eritoten Uuksun - Loimolan linjalla. Jänisjoki - Tolvajärvi linjaa on ajateltava samalla myös lähtölinjana hyökkäykselle, jonka tarkoituksena on vihollisen lyöminen. Toisessa tapauksessa osa voimista keskitetään etukäteen kullekin tielle ja taempana olevia joukkoja ohjataan sille tielle, mille joukkoja halutaan lisätä.

Pääpuolustusasemassa olisi lohkolle Jänisjoki - Äimäjärvi sijoitettava suurin osa divisioonan voimista ja puolustus järjestettävä mahdollisimman kiinteäksi. Äimäjärven - Oinassalmen lohkolla on puolustus suunniteltava <u>pääasiallisesti</u> etenemisteiden varsille, linjalla Uuksu - Loimola - Helylänniemi on puolustus sijoitettava

ainoastaan etenemisteiden varsille.

Pääpuolustusasema Jänisjoki - Oinassalmi on käytettävissä oleviin joukkoihin nähden suhteettoman pitkä, yhtenäistä vastarintaa ei voida ajatella. Puolustus on keskitettävä sellaisiin kohtiin, joita valtaamatta vihollinen ei pääse etenemään ja tehtävä se niissä syväksi ja voimakkaaksi. Välimaasto on hoidettava reservien avulla.

"Puolustuksen runkona on raskaat konekiväärit", jotka sijoitetaan sivustatuliasemiin ja luodaan ristituliverkko vieläpä syvyyssuuntaankin. "Mikään muu kuin automaattisen aseen syytämä sivustatuli ei pysäytä hyökkäävää jalkaväkeä". Konekiväärit on suojattava linnoituslaittein ja taisteluryhmin "pikakivääreineen ja käsigranaatteineen". Välittömien vastahyökkäysten merkitystä korostetaan. Samantapaisesti on puolustus järjestettävä myös linjalla Uuksu - Loimola - Helylä, joskin se on keskitettävä Uuksuun, Uomaalle ja Loimolaan valtateiden varsille ja jokilinjoille. - Saman tapaisia ohjeita oli Yleisesikunnan päällikkö jakanut jo aikaisemminkin Karjalan kannaksen puolustussuunnitelmien yhteydessä (esimerkiksi sivut 128 ja 254).

Yleisohjeitten jälkeen tarkastellaan kutakin suuntaa ja puolustusasemaa erikseen. Kauttaaltaan todetaan voimia hajoitetun, esimerkiksi Uomaalla on puolustusasemaa suunniteltu jokivarteen 10 km:n levyiselle alueelle. Voimia ei riitä vastahyökkäyksiin. Jänisjokilinjan puolustus on keskitettävä alueille Läskelä - Hovinen, Leppäkosken paperitehdas ja Hämekoski - Jänisjärvi. Nämä alueet on muodostettava puolustuskeskuksiksi, joissa puolustus on kiinteä ja joissa on syvyyttä. Välialueilla olisi käytettävä sekä kiinteää että liikkuvaa puolustusta.[34]

3.Divisioonan seuraavassa käskyssä, joka annettiin 13.3.24 Viipurin Rykmentin ja Kenttätykistörykmentti 3:n komentajille, on jo otettu huomioon Yleisesikunnan ohjeet. Siinä on aluksi melko laaja orientoiva osa, jossa selostetaan mm. eri operatsionisuuntien joukot ja ryhmien kokoonpanot. "Kunkin ryhmän on Div. jakanut:

1) Etuosastoihin ...
2) Pääosastoihin ...
3) Päävoimiin ..."

Jänisjoen päävastarinta-asemaa selostetaan yksityiskohtaisesti. Sen miehittävät Itä-Suomen Rykmentti, patteri, pioneerikomppania (paitsi joukkue) sekä 60 miestä Harlun suojeluskunnasta. Koska Itä-Suomen

Rykmentti on Viipurin Rykmentin B-rykmentti, on sen tehtävä kaikki valmistelut ja mm. laadittava "selvät ja tyhjentävät käskyt I.S.R.: lle ja siihen liitetyille (joukoille) ... niin että ne ajanhukatta niitten käskyjen perusteella voivat toteuttaa Jänisjoen päävastarinta-aseman tarkoituksenmukaisen puolustuksen".

Itä -Suomen Rykmentti saapuu paikalle vasta 11.lkp.päivänä, muut joukot hieman aikaisemmin, mutta Harlun Suojeluskunta on valmis 6 tunnin kuluttua käskyn saapumisesta asettamaan vartiot Jänisjoen silloille.

Jokilinjan puolustus on järjestettävä siten, että ensimmäinen linja on pitkin joen rantaa "varustettuna betonilinnoituksilla automaattisia aseita varten". Edellisenä kesänä oli jo valmistunut 6 konekivääriKorsua, tykkikorsu ja tähystyskorsu. Lisää tulisi rakennettavaksi seuraavana kesänä, mm. "betonisuojakkeita" miehistöä varten, "josta se viime silmänräpäyksessä, silloin kun vihollinen on pakoitettu siirtämään tykistötulensa taaemmaksi ja hyökkäysjoukkonsa ovat saavuttaneet vesilinjan, rientävät asemiin ja torjuvat hyökkäyksen". Koska jokilinja on niin pitkä, ettei sitä voida kokonaan miehittää, järjestetään vahvat puolustuskohdat paikkoihin, joissa vihollisen hyökkäysmahdollisuudet ovat edulliset, muun osan linjaa jäädessä varmistuksen varaan.

Toinen linja sijoitetaan rannasta muutaman sadan metrin päässä olevalle harjanteelle, "johon kootaan joukkoja sopiviin kohtiin nopeaa vastahyökkäystä varten". Jokilinjan sivustoihin on kiinnitettävä huomio työntämällä varmistus riittävän kauas. Myös Jänisjärven silmälläpito on järjestettävä.

Itä-Suomen Rykmentin komentaja ottaa joukot johtoonsa heti saavuttuaan paikalle. Sitä ennen toimintaa johtavat Viipurin Rykmentin lähettämät upseerit.

Viipurin Rykmentin on jatkettava divisioonan edellisenä kesänä suorittamaa tiedustelua ja suunnittelutyötä. Sen on jo rauhan aikana määrättävä ne upseerit, jotka lähetetään Jänisjokilinjalle puolustusta valmistelemaan. Näille on laadittava valmiiksi käskyt, jotka pannaan sinetöityihin kuoriin ja annetaan heille lähtiessä.

Käskyyn liittyy ohjeet varustamistöitä ja linnoitustöitä varten. Edellisillä tarkoitetaan kenttälinnoittamista ja jälkimmäisellä kestolaitteiden rakentamista.[35]

Divisioonan kolmannelle eli Pohjois-Savon rykmentille annettiin käsky 25.3.24. Sen orientoivat osat ovat samanlaiset kuin aikaisemmissa käskyissä. Rykmentin pääosat saapuvat Suistamon asemalle ja I Pataljoona Värtsilän asemalle 5.1kp.päivänä. Esikunta siirtyy Laitioisiin ja pataljoonat puolustusasemaan Jänisjärvestä Muuantoon asti. I Pataljoona marssii Tolvajärvelle. Puolustuskeskus tulee suoraan 3.Divisioonan johtoon.

Rykmentin puolustusalue jaetaan Jänisjärven, Suistamojärven ja Äimäjärven lohkoihin sekä Muuannon puolustuskeskukseen. Lohkojen välirajat ovat järvissä. Äimäjärven lohko ulottuu Koitonselkään asti.

Jänisjärven lohkon komentaja on II Pataljoonan komentaja, käytettävänään 4.Komppania ja 2.Konekiväärikomppania (paitsi joukkue). Suistamonjärven lohkolle tulee III Pataljoona. Äimäjärven lohkon miehittää 5.Komppania vahvennettuna konekivääri joukkueella. Lohko käsittää Niirasenlahden ja Koitonselän "pääpuolustuskohdat", tehtävänä kummallakin alueensa läpi tulevan tien sulkeminen. Kun Loimolan ryhmä on vetäytynyt pääasemaan, se miehittää Koitonselän eteläpuolella olevan Ihatsunlammen - Petäjäselän kannaksen ja vapauttaa Koitonselän miehityksenä olevan puolijoukkueen.

Muuannon pääpuolustuskeskuksen miehittää 6.Komppania vahvennettuna konekivääri joukkueella. Sen tehtävänä on Loimolasta ja Tolvajärven suunnalta tulevien teiden ja polkujen sulkeminen.

Rykmentti saa vahvennuksekseen Uomaan ryhmän eli Tampereen Rykmentin II Pataljoonan vahvennuksineen ja se tulee reserviksi Laitioisiin. Loimolan ryhmä, Tampereen Rykmentin III Pataljoona, alistetaan Pohjois-Savon Rykmentille pääasemaan saavuttuaan ja saa vastuulleen Koitonselän suunnan.

I Pataljoonan kuljetus rintamalle tapahtuisi Suojärven rataa myöten, jos se vielä olisi käytettävissä, muussa tapauksessa pataljoona saapuisi Värtsilään, josta marssii Tolvajärvelle. Vahvennuksena pataljoonalla on patteri ja Tolvajärvelle saavuttuaan se saa johtoonsa siellä olevan suojeluskuntaosaston, yhteensä 139 miestä. Ennen komentajan saapumista johtaa puolustuksen valmisteluja Tolvajärvellä pataljoonasta etukäteen lähetetty upseeri. Tätä suuntaa on johtanut Salmin Rajavartioston 3.Komppanian eli Suojärven komppanian päällikkö, alaisenaan Korpiselän ryhmä (sivu 370). Pataljoonan komentajan saavuttua ryhmä alistetaan hänelle. Tilanteen salliessa pataljoona voi asettua puolustukseen Helylänniemen puolustusasemaan.[36]

Yleisesikunnan kritiikki tuli 15.4.24. Kuten usein ennen, todetaan, että "Divisioona on jossain määrin väärin ymmärtänyt" Yleisesikunnan suunnitelmia, jonka takia tämä "ei puolestaan voi sellaisenaan hyväksyä" divisioonan aikeita. Yleisesikunta haluaa hieman muuttaa välirajoja, mutta olennaisin muutos on Koitonselän suunnalla. Puolustus on ajateltu "pääasiallisesti suoritettavaksi Petäjänselässä ja Ihatsunlammella". Koitonselkä olisi toinen puolustusasema. Siihen asti kunnes Loimolan ryhmä on vetäytynyt asemaansa olisi 5.Komppanian huolehdittava sen lohkon varmistamisesta. - Yleisesikunta ehdottaa lohkojen nimien muuttamista paremmin kuvaaviksi. - Suistamon aseman sijasta tullaan joukot kuljettamaan Alattuun, joka on lähempänä niiden tulevia puolustusasemia.[37]

Omille joukoille tarkoitettujen käskyjen valmistuttua 3.Divisioona ryhtyi suunnittelemaan sen alaisiksi tuleville rajavartiojoukoille annettavia käskyjä. Rajavartiostojen tarkastajan, Yleisesikunnan ja 3.Divisioonan esikunnan kesken sovittiin siitä, että divisioona voi pitää suoraa yhteyttä rajavartiostoihin ja antaa käskyt niiden säilytettäviksi jo rauhan aikana. Yleisesikunnan 14.4.24 antaman ohjeen mukaan ne oli pidettävä sinetöityinä rajakomendanttien hallussa, mutta divisioonan oli suullisesti selitettävä ne yleispiirteittäin, jotta nämä jo rauhan aikana voivat valmistautua sodan aikaiseen tehtäväänsä. Varsinaiseen toimintaohjeeseen he pääsisivät käsiksi vasta tätä tarkoittavan käskyn saatuaan. - Yleisesikunnassa oli jo laadittu luonnoksia, jotka nyt lähetettiin divisioonalle "siltä varalta, että Divisioona voisi mahdollisesti käyttää niitä hyväkseen laatiessaan tarpeelliseksi katsomansa toimintaohjeet".

Syyskuun puolivälissä valmistuivat 3.Divisioonan esikunnassa toimintaohjeet
- Salmin rajakomendantille,
- Suojärven komppanian joukkueenjohtajalle, jonka tehtävänä oli Suojärven eteläpään - Loimolan suunnan varmistaminen,
- Suojärven komppanian päällikölle, jonka oli varmistettava Suojärven pohjoispään - Tolvajärven suunta ja
- Joensuun rajakomendantille, jonka oli varmistettava Ilomantsin suunta.

Kaikki toimintaohjeet noudattivat samaa kaavaa. Ensin oli lyhyt orientointi asianomaisen rajavartiojoukon tulevasta tehtävästä ja sen alistamisesta sodan sattuessa sotaväelle. Sitten selostettiin varsi-

nainen tehtävä ja sen eri vaiheet, käytettävissä olevat joukot, tiedustelun suuntaaminen ja vihollistietojen lähettäminen. Aluksi kaikki rajavartiojoukot olivat suoraan divisioonan alaisia, mutta alistussuhteet muuttuivat sitä mukaa kuin vakinaisen väen joukkoja saapui toiminta-alueilleen.

Mahdollinen eteneminen rajan yli esitettiin tavoitteineen ja etenemissuuntineen. Se tapahtui tilanteen salliessa ja erityisestä käskystä.

Kullekin joukolle selostettiin naapurit ja yhteys niihin, samoin huolto, sen varastot ja jakelupaikat.

Kesän aikana oli suunnitelmiin tullut vähäisiä muutoksia, jotka ilmenivät toimintaohjeista. Divisioonan esikunta saapuisi Sortavalaan jo 2.lkp.päivänä, kun sen aiemman suunnitelman mukaan piti tulla vasta 4.lkp.päivänä. Suojeluskuntien järjestelyt olivat edenneet niin, että nyt mainittiin jo Salmin ja Uomaan vartiopataljoonat sekä Suojärven vartiokomppania.[38]

4.332 Itärajan pohjoisosa

Rajavartiostojen organisaatio oli syksyyn 1919 mennessä jo vakiintunut (s. 110 seur.) Vahvuudet tosin vaihtelivat riippuen määrärahoista ja rajavartiostojen käyttöön annettujen asevelvollisten lukumääristä. Kysymys rajavartiostojen sodan aikaisesta alistuksesta ei myöskään vielä ollut lopullisesti ratkennut. Niinpä kenraali Enckellin muistiossa (sivu 320), jonka pohjalta itärajan puolustusta suunniteltiin, todetaan vain, että "Värtsilän - Suojärven pohjoispuolella on puolustus venäläisten sekundääristä operationia vastaan kokonaan jätettävä suojeluskunnista perustettavien muodostelmien varaan". Rajavartiostoja ei siis otettu lainkaan lukuun, mutta suojeluskuntien käytöstä oli jo olemassa melko pitkälle kehitetyt suunnitelmat (sivu 147).

Joskin vakinaisten joukkojen käyttö oli suunniteltu rajoitettavaksi vain Laatokan Karjalaan, tuli kullekin rajavartiostolle asevelvollisista muodostettu "reserviosasto" (sivu 112), ja keväällä 1919 tehdyn sopimuksen mukaan sotaministeriön piti vastata "tarpeellisten taktillisten reservijoukkojen asettamisesta" (sivut I 152 ja I 189). Tällaisiin tehtäviin käytettäisiin tarpeen vaatiessa ylijohdon re-

serviä, ensisijaisesti Jääkäriprikaatia. Sen joukot osallistuivat Petsamon retkikuntiin (sivu 35) ja se lähetti myös komennuskuntia rajavartiostojen vahvennukseksi.

Petsamo siirtyi Suomelle Tarton rauhassa ja Lapin Rajavartiosto miehitti sen vuoden 1921 alussa. Vakinaista sotaväkeä ei tähän käytetty, mutta jos vastarintaa olisi kohdattu, oli varauduttu lähettämään sinne Pohjanmaan Jääkäripataljoona. Ulkoministeriö asetti pian rauhan solmimisen jälkeen toimikunnan suunnittelemaan alueen oloja. Tässä yhteydessä tuli esille myös Petsamon rannikon puolustus, josta ulkoasiainministeriö pyysi Yleisesikunnalta suunnitelmaa ja kustannusarviota 21.10.20. Tämä vastasi, ettei niitä voida laatia yksityiskohtaisesti ennen alueen haltuunottoa ja paikallista tiedustelua. Kuitenkin arvioitiin tarvittavan rannikkotykistöä vuonon suun sulkemiseen. "Liikkuva puolustus tulee perustumaan laivastoon, johon täytyy kuulua kevyitä tiedustelualuksia sekä miinanlaskijoita". Toistaiseksi tulisi kysymykseen ainoastaan yhden aseistetun laivan sijoittaminen Petsamoon. - Maarajan puolustus ei ollut tässä yhteydessä lainkaan esillä.[1]

Kun joukkoja siirrettiin rajaseudulle (vrt. esim. sivut 27 ja 35), tuli esille johtosuhteiden sääntely. Sotaväen päällikkö pyysi 18.2. 1922 Yleisesikuntaa laatimaan ehdotuksen, miten eri tapauksissa olisi meneteltävä. Kysymykseen saattoi tulla, että
- joukko-osasto määrättäisiin ottamaan osaa rajan vartiointiin tai
- se vain majoitettaisiin lähelle rajaa sen varalta, että sitä tarpeen tullen voitaisiin käyttää aktiivisesti.
Edellisessä tapauksessa joukko tietenkin alistetaan rajavartiokomentajalle, mutta jälkimmäisessä olisi määritettävä, kenellä on oikeus käskeä joukko toimintaan ja johtaa **sitä; jos** tehtävään tulee armeijan joukko-osaston komentaja, kenelle hänet operatiivisesti alistetaan.[2]

Yleisesikunta esitti 2.3.22 kantanaan seuraavaa.
- Joukon siirtomääräyksen antaa "Sotavoimien Ylipäällikkö - Tasavallan Presidentti".
- Rajalle siirretty joukko on "sotilaallinen puolustusvoima aktiivista toimintaa varten" ja sen tehtävänä on "vieraan maan aseellisten joukkojen työntäminen takaisin valtakunnanrajan toiselle puolen".
- Joukkoa ei ole käytettävä rajavartiopalvelukseen, vaan se on "pysytettävä koossa taisteluvalmiina". Sijoituspaikallaan se on hallinnol-

lisesti asianomaisen rajavartiokomentajan alainen, mutta käskyn aktiiviseen toimintaan ryhtymisestä antaa rajavartiotarkastaja. Sen jälkeen siirtyvät asianomainen rajavartiosto ja paikalliset suojeluskunnat vakinaisen väen joukon komentajan johtoon siihen saakka kunnes rajarauha on palautettu ja joukko palannut entiselle sijoituspaikalleen. Tällöin vastuu rajan vartioinnista tulee jälleen rajavartiokomentajalle.
- Rajaseudulle siirretyn itsenäisenä toimivan joukon johtaja on operatiivisesti asianomaisen divisioonan tai prikaatin alainen.

Yleisesikunnan esittämiä periaatteita noudatettiin, kun lähivuosina joukkoja jouduttiin lähettämään rajaseudulle.[3]

Läskikapina talvella 1922 (sivut 10 ja 111) osoitti, että varsin vähäinenkin selkkaus saattoi käydä rajavartiostoille ylivoimaiseksi. Sisäasiainministeriö tekikin 20.9.22 puolustusministeriölle esityksen, että etukäteen varauduttaisiin lähettämään rajaseudulle komennuskuntia tilanteissa, joista rajavartiostot eivät yksinään selviäisi.

Nyt tiedettiin, että Vienan Karjalaan oli asettunut "ainakin 1000 mieheen nouseva paikallistuntemusta omaava, asumattomilla seuduilla liikkumaan tottunut ja kaikkeen vakavaan työhön haluton kommunistijoukko". Myös Suomen puolelle tulisi talveksi suuria tukkityömaita, joille kerääntyisi "kymmeniä tuhansia työmiehiä, jotka ovat liiankin vastaanottavaisia kaikelle rajan takaa tulevalle kommunistiselle kiihotukselle" (sivu 33).

Tämän vuoksi ehdotettiin seuraavia varotoimia:
- Pohjanmaan Jääkäripataljoona pitää yhden komppanian valmiina heti lähetettäväksi Lapin rajakomendantin käytettäväksi Rovaniemelle ja toisen Kuusamoon Kainuun Rajakomendantin käytettäväksi;
- Polkupyöräpataljoona 3 pitää yhden komppanian valmiina lähetettäväksi Kajaaniin Kainuun rajakomendantin käytettäväksi ja
- Karjalan Kaartin Rykmentti varaa yhden komppanian lähetettäväksi Joensuuhun rajakomendantin käytettäväksi ja toisen Pitkäänrantaan Salmin rajakomendantin käytettäväksi.[4]

Puolustusministeriö suostui esitykseen ja antoi asiasta käskyn Sotaväen päällikölle sekä lähetti sen tiedoksi Yleisesikunnalle. Tämä huomautti 11.11.22, että sen mielipidettä ei ollut kysytty joukko-osastoja valittaessa eikä voinut "katsoa Puolustusministerin ... va-

valintaa joka suhteessa tarkoituksenmukaiseksi". Pohjanmaan Jääkäripataljoona ja Polkupyöräpataljoona 3 tosin sopivat, mutta Karjalan Kaartin Rykmenttiä voitaisiin tarvita Kannaksella. Joukko-osastojen sodan aikaiset tehtävät huomioon ottaen olisi Joensuun komppania otettava Pohjois-Savon Rykmentistä ja Salmin komppania Tampereen Rykmentistä.[5]

Sotaväen päällikkö otti huomioon Yleisesikunnan esityksen ja määräsi Jääkäriprikaatin ja 3.Divisioonan valitsemaan "apukomppaniat siten, että ne tulevat mahd. mukaan oman joukko-osastonsa sodanaikaiselle keskitysalueelle". Komppaniain tuli olla valmiina lähtöön tavallisessa liikekannallepanoajassa, eikä tämä saanut vaikuttaa häiritsevästi koulutukseen. Asianomaisen maaherran piti esittää divisioonan tai prikaatin komentajalle pyyntö komppanian lähettämisestä. Suuremman joukon saannin ratkaisisi Sotaväen päällikkö.[6]

Rajavartiostojen vahventaminen vakinaisen väen joukoilla tuli pian ajankohtaiseksi. Kainuun rajakomendantti esitti sisäasiainministeriölle 29.1.23, että Jääkäriprikaatista komennettaisiin komppania Taivalkoskelle rajavartioston reserviksi. Lisäksi pitäisi Kainuuseen saada kaksi lentokonetta tiedustelu- ja yhteystehtäviin. Saatujen ilmoitusten mukaan oli Vienan Karjalaan sijoitettu rykmentti, lisäksi siellä oli suomalaisia punaisia useita satoja (sivu 34). Sotaväen ja lentokoneiden tulo "epäilemättä vaikuttaisi kommunisteihin hillitsevästi ja muihin asukkaisiin rauhoittavasti".[7]

Sisäasiainministeriö esitti edellä mainitun kirjeen johdosta puolustusministerille, että "yksi suksikomppania Pohjanmaan Jääkäripataljoonasta mahdollisimman pian sijoitettaisiin Taivalkoskelle" ja kaksi lentokonetta asetettaisiin Kainuun rajavartioston käytettäväksi.[8]

Puolustusministeri pyysi esityksestä 1.2.23 Yleisesikunnan lausuntoa, mutta antoi jo kuitenkin ministeriön taisteluväline- ja intendenttiosastoille käskyn lähettää mahdollisesti puuttuvat "varus-, kuormasto- ja suksijoukkotarpeet" yhtä komppaniaa varten Pohjanmaan Jääkäripataljoonalle, Kajaanin Sissipataljoonalle, Pohjois-Savon Rykmentille ja Tampereen Rykmentille - osoitus joukkojen puutteellisesta materiaalitilanteesta![9]

Yleisesikunta vastasi seuraavana päivänä, ettei mikään viittaa Venäjän valtion hyökkäysaikeisiin. Suurpoliittinen tilanne on sellainen, että "Venäjän hallituksen huomio on epäilemättä nykyään kiin-

tynyt Puolaan ja eteläisiin rajoihinsa". Joukkojen siirrot Itä-Karjalaan johtunevat siitä, että pelätään karjalaisten uutta kapinaa (vrt. s. 28). "Oman sisäisen rauhamme" vuoksi sensijaan voi komppanian lähettäminen Taivalkoskelle olla tarpeellista. Jotta siitä olisi hyötyä, on kaiken tapahduttava julkisesti ja siitä olisi ilmoitettava myös venäläisille, etteivät he turhaan hermostuisi. Lentokoneet "voivat tehdä hyviä palveluksia" tietojen hankkijoina ja "yhteyksien ylläpitäjinä". Parasta olisi sijoittaa toinen Taivalkoskelle komppanian yhteyteen ja toinen Kajaaniin.[10]

Puolustusministeri antoi 3.2.23 "Tasavallan Presidentti - Ylipäällikön määräyksestä" Jääkäriprikaatille käskyn lähettää komppania Pohjanmaan Jääkäripataljoonasta Taivalkoskelle. Komppania kuuluu prikaatiin ja on Kainuun rajakomendantin reservinä "käytettäväksi hänen pyynnöstään vasta tarpeen vaatiessa". Samalla annettiin Ilmailuvoimille käsky lähettää 2 tiedustelukonetta miehistöineen Kajaaniin. Osasto jäisi Ilmailuvoimien alaiseksi, mutta olisi se Kainuun rajakomendantin käytettävänä "tarpeen tullen ... tiedustelupalvelua varten". Se voitaisiin sijoittaa myös Taivalkoskelle, jolloin se alistetaan siellä olevalle Jääkäriprikaatin joukko-osastolle.[11]

Pohjanmaan Jääkäripataljoona lähetti 6.2.23 komppanian, 2 upseeria, 8 aliupseeria ja 83 miestä, Oulusta Taivalkoskelle, jonne se saapui seuraavana päivänä. Ilmavoimat lähetti jo 31.1.23 Kajaaniin polttoainetta sekä "100 kpl erisuuruisia lentokonepommeja". Rajavartioston oli järjestettävä varastot Kajaanin lisäksi Kuhmoon, Suomussalmelle ja Kuusamoon, lentokoneet tulivat hieman myöhemmin. Kevään tullen järjestelyt purettiin ja joukot palautettiin vakinaisiin majapaikkoihinsa.[12]

Myös seuraavana vuonna lähetettiin Kajaaniin kaksi tiedustelukonetta, jotka jäivät Ilmailuvoimien alaisiksi, mutta olivat tarpeen tullen Kainuun rajakomendantin käytettävissä tiedusteluun Kuhmon, Suomussalmen, Kuusamon, Kuolajärven (Sallan) ja Rovaniemen seuduilla.[13]

— — — — — —

Itärajan puolustus oli alun alkaen suunniteltu suojeluskuntien varaan. Suunnitelmat edistyivät täällä samassa tahdissa kuin Laatokan Karjalassakin ja olivat olennaisesti riippuvaisia suojeluskuntien organisaation kehittymisestä (sivut 158-165). Vuoden 1922 loppuun mennessä olivat alueen vartiopataljoonat ja -komppaniat jo valmiik-

si suunnitellut ja nimetyt.

Yleisesikunnan muistiossa 14.5.23 (sivu 367) esiintyy uutena piirteenä aktiviteettia, jonka mukaan joukkomme etenisivät rajan ylikin ja ottaisivat haltuunsa tärkeitä asutuskeskuksia ja tienristeyksiä. Tällaisia olisivat Lentiera, Repola, Miinoa, Luvajärvi, Kostamus ja Vuokkiniemi, "joille paikkakunnille vihollinen voisi koota hyökkäysvoimiaan edetäkseen sittemmin lukuisia rajan yli johtavia teitä myöten alueellemme". Kesäaikana ehkä tulisivat "liikehtimisvaikeuksien takia" kysymykseen vain kaksi ensinmainittua paikkakuntaa.

Muistiossa esiintyvä aktiviteetti perustuu olennaisesti siihen, että suunnitelmissa on voitu ottaa huomioon rajavartiostojen käyttö, "koska nämä joukot voimassaolevan asetuksen mukaan tulevat sotatapauksessa asetettaviksi sotalaitoksen alaisiksi". Erityisesti pohjoisessa, missä ei vakinaisia joukkoja ole lainkaan on rajavartiojoukkojen merkitys suojajoukkoina ratkaisevan tärkeä. Koska ne ovat sijoitetut aivan rajan läheisyyteen, voivat ne vihollisen hyökätessä heti asettua puolustukseen vihollisen torjumiseksi jo rajalla. - Rajavartiojoukot liitetään Kajaanin ja Kemijärven lohkoihin ja nämä ovat suoraan Päämajan alaisia.

Kajaanin lohkoon kuuluvat seuraavat joukot:
- 4 rajavartiokomppaniaa, yhteensä 405 miestä, Lieksassa, Kuhmossa, Suomussalmella ja Kajaanissa,
- Pielisjärven Vartiopataljoona N:o 1, 2 kivääri komppaniaa ja vuoritykkijaos, 530 miestä,
- Pielisjärven Vartiopataljoona N:o 2, 2 kivääri komppaniaa ja konekivääri joukkue, 615 miestä,
- Kuhmoniemen Vartiokomppania, 250 miestä,
- Suomussalmen Vartiopataljoona, 3 kivääri komppaniaa ja konekivääri komppania, 896 miestä,
- Kainuun Vartiopataljoona, 3 kivääri komppaniaa ja konekivääri komppania, 980 miestä ja
- Nurmeksen Vartiopataljoona, 2 kivääri komppaniaa, 415 miestä.

Lohkon vahvuus on yhteensä 4127 miestä, komentajana Kainuun rajakomendantti. Suuri osa komppanioista on valmiina jo 1.lkp.päivänä, mutta muutamat kaukana perustettavat yksiköt saapuvat perille vasta 8.-9.lkp.päivänä.

Ennen suojeluskuntajoukkojen perustamista ovat suojajoukkoina raja-

vartiokomppaniat ja toiminnan on pakko jäädä passiiviseen puolustukseen rajalla. Kun joukot ovat valmiina, tulee tärkeäksi alueen Luvajärvi - Repola - Lentiera valtaaminen, jolta käsin johtaa useita teitä sekä Lieksaa että Kuhmoa kohti. Lieksan suunnalta vihollinen voi uhata 3.Divisioonan vasenta sivustaa, joten erityisesti Repolan - Lentieran valtaaminen on tärkeätä tämän uhkan eliminoimiseksi. Suomussalmen suunnan varmistamiseksi on edullista vallata Vuokkiniemen ja Kostamuksen kylät, mutta näillä on kuitenkin toisarvoinen merkitys ja sitäkin vain jos Repola on saatu vallatuksi.

Edellä selostetun suunnitelman toteuttamiseksi
- Pielisjärven Vartiopataljoona N:o 1 valtaa Lentieran ja sulkee sieltä länteen johtavan tien sekä estää vihollista käyttämästä tietä Repola - Porajärvi,
- Pielisjärven Vartiopataljoona N:o 2, jolle alistetaan Lieksan rajavartiokomppania, valtaa Repolan ja sulkee sieltä länteen johtavat tiet,
- Kajaanin Rajavartiokomppania miehittää Miinoan ja Luvajärven ja sulkee niiden kautta kulkevat tiet,
- Suomussalmen Rajavartiokomppania miehittää Kostamuksen ja Suomussalmen Vartiopataljoona Vuokkiniemen ja sulkevat niiden kautta kulkevat tiet,
- Nurmeksen Vartiopataljoona tulee reserviksi Lieksaan ja Kainuun Vartiopataljoona Kajaaniin,
- Kuhmoniemen rajavartiokomppania pitää edelleen vartiopaikkansa ja Kuhmoniemen Vartiokomppania jää reserviksi.

Kemijärven lohkoon kuuluvat seuraavat joukot:
- 5 rajavartiokomppaniaa, yhteensä 566 miestä, Kuusamossa, Rovaniemellä, Ivalossa, Savukoskella ja Sallassa (Kuolajärvellä),
- Kuusamon Vartiopataljoona, 3 kivääirikomppaniaa ja konekivääirikomppania, 750 miestä,
- Kuolajärven Vartiokomppania, 235 miestä,
- Sodankylän Vartiokomppania, 205 miestä ja
- Kemijärven Vartiokomppania, 282 miestä.

Lohkon vahvuus on yhteensä 1472 miestä, komentajana Lapin rajakomendantti, esikunta Kemijärvellä. Ensimmäiseksi valmistuu Kuusamon komppania 4.lkp.päivänä, muut ovat käytettävissä 5.-12.lkp.päivänä.

Muistiossa arvioidaan, että tiettömien erämaiden ja "etappiyhteysvaikeuksien" vuoksi eivät varsinaiset sotatoimet täällä tule kysy-

mykseen. Lohkon joukkojen toiminta "rajoittuu etupäässä raja-alueen vartioimiseen pienempien vihollisosastojen ryöstö- ja hävitysretkiltä".

Joukot sijoitetaan seuraavasti:
- Kuusamossa on Kuusamon Rajavartiokomppania ja Kuusamon Vartiopataljoona. Puolustus on edullisinta järjestää pääasiallisesti Kuusamon kirkonkylään, jossa rajalta tulevat tiet yhtyvät. Aluksi vastaa puolustuksesta rajavartiokomppania, vartiopataljoonan valmistuttua alistetaan rajavartiokomppania sille;
- Kuolajärvellä on rajavartiokomppania ja sen päällikölle alistettu vartiokomppania;
- Savukoskella on rajavartiokomppania. Se voidaan tarvittaessa myöhemmin siirtää vihollisen etenemissuunnan Kuolajärvi - Kemijärvi - Rovaniemi puolustukseen.
- Ivalossa on rajavartiokomppania,
- Sodankylässä on rajavartiokomppania,
- Kemijärvellä on Kemijärven Rajavartiokomppania ja Rovaniemen Rajavartiokomppania lohkon reservinä.[14]

Yleisesikunnassa laadittiin Kajaanin ja Kemijärven lohkojen komentajille vastaavanlaiset ohjeet kuin Salmin ja Joensuun rajakomendanteille. Asiakirjoista ei kuitenkaan ilmene, että niitä olisi jaettu asianomaisille. Ne tehtiin ilmeisestikin vuonna 1924 ja ne ovat hieman kehittyneet edellä esitetystä suunnitelmasta. Olennaisin ero on, että Kajaanin lohkolle on määrätty ulkopuolinen komentaja, jonka apulaisena toimii Kainuun rajakomendantti ja uutena joukko-osastona Pielisjärven Vartiopataljoona 3, kaksi kivääriKomppaniaa ja konekivääriJoukkue, yhteensä 356 miestä. Lisäksi on muodostettu kaikista kolmesta Pielisjärven pataljoonasta Pielisjärven Vartioryhmä, johon on yhdistetty Joensuun Rajavartioston 2.Komppania.[15]

Kummallakin lohkolla on aluksi defensiivinen tehtävä, mutta 6.lkp.-päivänä on Kajaanin lohkon määrä aloittaa eteneminen rajan yli seuraavasti:
- Pielisjärven Vartioryhmän johdossa etenee Vartiopataljoona 1 Lieksasta Repolan - Porajärven tielle, jonka katkaisee ja estää vihollisen tunkeutumisen tältä suunnalta Suomeen. Vartiopataljoona 2 etenee Lieksasta Repolaan ja järjestää tämän suunnan puolustuksen estääkseen vihollisen tunkeutumisen tältä suunnalta Suomeen. Patal-

joonalle alistetaan Joensuun Rajavartioston 2.Komppania. Vartiopataljoona 3 jää reserviksi Lieksaan.
- Kainuun Rajavartioston 4.Komppania etenee Kuhmosta Miinoaan ja lähettää täältä joukkueen miehittämään Luvajärven kylän. Komppanian on suljettava tältä suunnalta Suomeen johtavat tiet.
- Kainuun Rajavartioston 2.Komppania etenee 10.lkp.päivänä Suomussalmelta Kostamukseen ja sulkee sieltä Suomeen johtavat tiet. Samana päivänä Suomussalmen Vartiopataljoona etenee Vuokkiniemeen ja sulkee sieltä tulevat tiet. "Liikehtimisvaikeuksien" takia on ehkä kesäaikana pakko luopua suunnitelmasta edetä aina Miinoaan, Luvajärvelle, Kostamukseen ja Vuokkiniemeen saakka.
- Kainuun Vartiopataljoona jää toistaiseksi reserviksi Kajaaniin. Kainuun Rajavartioston 3.Komppania pitää vartiopaikkansa Kuhmossa edelleen miehitettynä. Tänne jää myös Kuhmoniemen Vartiokomppania.

Kaikkien rajan yli etenevien joukkojen on pidettävä yhteyttä vierusjoukkoon sekä vasemmalla että oikealla. Jos niiden olisi pakko vetäytyä, se tapahtuisi samojen teiden suunnassa kuin eteneminen. Vihollinen on joka tapauksessa pyrittävä pysäyttämään linjalle Pielisjärvi - Kuhmoniemi - Suomussalmi.

Lopuksi ohjeissa painotetaan, että joukkojen toiminta tulee olemaan "sodankäynnille Venäjää vastaan erittäin tärkeä ja vaatii etenkin rajan yli etenevien joukkojen päälliköiltä tarmokasta ja määrätietoista esiintymistä". Miehitetyt paikat "tulevat olemaan lähtökohtina jatketulle etenemiselle Venäjän Karjalaan". Alueen väestön "ylimalkaan ystävällisen suhtautumisen" vuoksi sitä on yritettävä nostattaa aseisiin uusien joukkojen muodostamiseksi. - Tästä antaa kuitenkin Päämaja aikanaan eri ohjeet.

Myös Kemijärven lohkolle tulee uusi komentaja, jonka apulaiseksi Lapin rajakomendantti määrätään. Tämä johtaa lohkon toimintaa kunnes varsinainen komentaja saapuu. Lohkolle ei suunnitella aktiivista toimintaa, vaan se "rajoittuu etupäässä raja-alueen vartioimiseen pienempien vihollisosastojen ryöstö- ja hävitysretkiltä", kuten jo edellä mainitussa muistiossa suunniteltiinkin.

Petsamoa ei suunnitelmissa lainkaan mainita; tuohon aikaan sinne ei vielä ollut maantietäkään.

4.34 RANNIKOITTEN PUOLUSTUS

Rannikoitten puolustus oli aluksi rakennettava sen sotasaaliin varaan, mikä maahan jäi Vapaussodan jälkeen. Tosin Tarton rauhansopimuksen mukaan Suomi joutui palauttamaan mm. 3 torpedovenettä ja 6 raivaaja-alusta. Kiinteä rannikkopuolustus eli rannikkotykistö oli alunperin suunniteltu lännestä tulevaa hyökkäystä vastaan, mutta nyt uhka tuli idästä, lyhytaikaista Ruotsin vaihetta lukuunottamatta. Rintamansuunnan muutos aiheutti sen, että Laatokan rannikon puolustaminen nousi yhtä tärkeäksi kuin Suomenlahden itäosan. Ahvenanmaan sopimuksen mukainen alueen demilitarisointi (sivu 16) saattoi meririntaman läntisen sivustan entistä uhanalaisemmaksi.[1]

Yleisesikunnan tilanteenarvioinneissa lähdettiin alunperin siitä, että maamme ei kykene hankkimaan ja pitämään avomerilaivastoa, vaan on tyydyttävä sellaiseen, "johon kuuluu pienempiä matalakulkuisempia aluksia rannikkopuolustusta varten ja mahdollisesti vedenalaisia veneitä". Tehtävät tulevat olemaan erilaisia riippuen siitä käydäänkö sotaa Venäjää vai Ruotsia vastaan.[2] Ruotsin tapauksessa laivastomme olisi täysin alivoimainen, mutta alkuvuosina oli Venäjän laivasto hajoamistilassa, joskin se ennen pitkää taas tuli taistelukuntoiseksi (vrt. sivut 49 - 51). Laivaston tärkeimmät aluslajit olivat:

- 5 tykkivenettä,
- 3 torpedovenettä,
- 2 moottoritorpedovenettä ja
- 4 miinalaivaa.

Lisäksi oli eräitä apualuksia.

Hallitus yritti vahventaa ja uudistaa laivastoa esittämällä vuonna 1921 eduskunnalle ohjelman, joka sisälsi panssarityykkiveneitä, hävittäjiä, sukellusveneitä sekä torpedo- ja moottoritorpedoveneitä, yhteensä 560 miljoonaa markkaa, jaettuna kuudelle vuodelle. Eduskunta hylkäsi ehdotuksen. Hallitus asetti 17.3.21 ns. suuren rannikkopuolustuskomitean selvittämään rannikon puolustuskysymystä kokonaisuudessaan. Puheenjohtajana toimi Yleisesikunnan päällikkö. 28.10.22 valmistuneessa mietinnössä esitetään laivanrakennusohjelma, noin 920 miljoonaa ja laivaston tukikohtien rakentamisohjelma, noin 460 miljoonaa. Vuotuiset ylläpitokustannukset nousivat noin 60 miljoonaan markkaan. Koska summat komitean mielestä olivat suu-

ria, se ehdotti aluksi ns. supistettua suunnitelmaa, jonka mukaan laivanrakennusohjelman hinta oli 557 miljoonaa ja tukikohtien 289 miljoonaa sekä vuotuiset ylläpitokustannukset noin 42 miljoonaa. Ohjelma olisi jaettu 10 vuodelle. Eduskunta ei tätäkään esitystä hyväksynyt ja vasta vuonna 1927 säädettiin ns. laivastolaki huomattavasti pienemmin ohjelmin kuin edellä esitettiin.[3]

Meren rannikon patterit näkyvät kuvasta s. I 96. Ahvenanmaan patterit jouduttiin hävittämään jo vuonna 1918 [3a] ja Inon sekä Puumalan patterit Tarton rauhansopimuksen perusteella vuonna 1921.[3b] Koska Laatokalla ei ollut rannikkotykistöä lainkaan ja sitä kuitenkin pidettiin välttämättömänä sekä Karjalan kannaksen että Laatokan Karjalan sivustojen suojaamiseksi vihollisen maihinnousuilta, ryhdyttiin saaria saattamaan puolustuskuntoon jo vuonna 1918. Kuvasta näkyvät Laatokan patterit vuonna 1920. Tällöin ne jo olivat kaikki jollakin tavoin taistelukunnossa.[4]

Suuri rannikkopuolustuskomitea laski rannikon kiinteän puolustuksen tarvitsevan rahaa ilman laivastoa noin 2022 miljoonaa markkaa. Supistettu ohjelma arvioitiin 1143 miljoonaksi. Ylläpitokustannukset olivat vastaavasti 191 miljoonaa tai 94 miljoonaa.[5] Supistetunkaan ohjelman mukaisia määrärahoja ei saatu käytettäväksi, vaan puolustusta oli kehitettävä kunakin vuonna myönnettyjen niukkojen varojen turvin.

Yleisesikunta määritti rannikkopatterien varsinaiseksi tehtäväksi "pidättää vihollisen laivoja tunkeutumasta rannikkopatteriemme muodostaman puolustussulun lävitse ja näinollen estää vihollista laskemasta joukkoja maihin meidän rannikollemme tai mereltä käsin uhata maavoimiemme sotatoimia". Tämän ohella ja kun se voisi tapahtua päätehtävän kärsimättä, oli rannikkotykistön varauduttava myös tukemaan maasotavoimia, erittäinkin tapauksessa että patterit itse tulevat uhatuiksi maan puolelta. Patterien oli varauduttava "ottamaan osaa n.k. sulkutuleen vihollisen voimakkaan hyökkäyksen estämiseksi". Tulen avaamisessa vaaditaan tällöin suurta nopeutta ja patterin päällikön on harkintansa mukaan avustettava rannikolla toimivaa joukkoa, kun hän voi sen tehdä päätehtävän kärsimättä. Yhteistoiminnan mahdollistamiseksi on rannikkotykistön lähetettävä yhteys- ja tulenjohtoupseeri tarpeellisine tähystys- ja puhelinmiehistöineen jalkaväen toiminta-alueelle. Hänen on pidettävä patterin päällikkö tietoisena tilanteesta ja välitettävä tälle avustuspyynnöt. Patte-

rien tulenantomahdollisuuksien selventämiseksi esitettiin kartalla niiden ampumasektorit maalle päin.[6]

Yleisesikunta pyysi 22.2.21 Rannikkopuolustuksen päälliköltä esitystä siitä, mitkä patterit tulisivat kysymykseen järjestettäessä yhteistoimintaa maavoimien kanssa. 28.2.22 Yleisesikunta luetteli nämä patterit. Suomenlahden rannikolla oli 4 patteria, Saarenpää, Humaljoki, Härkölä ja Ravansaari. Laatokalla oli 5 patteria, jotka saattoivat tukea Kannaksen joukkoja, Järisevänniemi, Konevitsa, Mustaniemi, Käkisalmi ja Vahtiniemi sekä Mantsinsaari, joka pystyi tukemaan Laatokan Karjalan joukkoja. Kunkin patterin piti valmistautua "jo aikaisemmin määrättyjen tärkeimpien pisteiden pommittamiseen, joiden kautta etenevän vihollisen ehdottomasti on kuljettava". Nämä maalit voidaan "etukäteen määrätä ja jää tulenjohtoupseerin tehtäväksi ... tehdä patterille avustuspyyntö" vihollisen tullessa alueelle ja pitää patteri tietoisena ammunnan tuloksista. Näinollen pidettiin riittävänä yhden tulenjohtoupseerin määräämistä kutakin rannikkoaluetta kohti. Kullekin patterille lueteltiin sen tärkeimmät alueet, esimerkiksi Saarenpään patterille Karjalaisten kylä, Järisevänniemelle Koukunniemi ja Taipaleenjoen eteläranta sekä Mantsinsaaren patterille maantie Salmi - Koirinoja. Näiden etukäteen määrättävien maalien lisäksi saatettiin tietenkin tarpeen mukaan valita uusiakin.[7]

Laivaston ja rannikkotykistön tehtävänä oli ulomman saariston ja mantereelle johtavien väylien puolustaminen (sivu 159 seur.). Mannermaan rannikon silmälläpito ja vihollisen maihinnousuyritysten torjuminen oli suunniteltu suojeluskuntien tehtäväksi. Kannaksella siitä vastasivat alueen omat suojeluskunnat ja muu rannikko oli jaettu viiteen lohkoon aina Virolahdelta Tornioon asti. Esimerkkinä suojeluskunnan toiminnasta rannikon vartioinnista esitetään 2.Divisioonan käsky Koiviston suojeluskunnalle 15.3.22. Suojajoukkojen toiminnasta annetaan aluksi yleisluontoinen selvitys, samoin vihollisen mahdollisuuksista tehdä maihinnousuja. Tehtävä määritetään seuraavasti. Vartioitava rannikko ulottuu Vihajoesta (Humaljoesta 4 km etelään) Vammelsuuhun. "Tehtävään kuuluu:
a) silmälläpitää merellä liikkuvien, maihinpyrkivien ja maihinnousseiden suurempien vihollisvoimien toimintaa.
b) estää pienempien partioiden ja mikäli mahdollista pienempien vihollisosastojen maihinnousua. Ottaa kaikki maihinnousua yrittävät

vakoilijat kiinni ja kuulustella heitä.
c) ilmoittaa nopeasti 2.Divisioonan esikuntaan Wiipuriin kaikki vihollisista saadut tiedot.
d) valvoa, että kaikki ylläm. rannikko-osalla löytyvät veneet joko kuljetetaan Koiviston salmeen tai tehdään käyttökelvottomiksi.
e) valvoa, ettei kukaan ilman sotilasjohdosta saatua käskyä pääse rannikolta joko veneellä tai jäätä myöten lähtemään venäläisten puolelle".

Suojajoukkojen vetäytyessä oli vartiojoukkojen liityttävä niihin. Vartiointi oli järjestettävä kiinteiden vartioiden ja liikuvien partioiden avulla. Suojeluskunnan käytettäväksi asetettaisiin juna, joka lähtien Koiviston asemalta ajaisi aina Tyrisevälle asti ja jakaisi miehistöt niille määrätyille paikoille.[8]

Tarton rauhansopimuksen mukaan Suomen oli pakko Inon ja Puumalan linnoitusten hävittämisen lisäksi "neutraloida sotilaallisesti" itäisen Suomenlahden saaret ja ryhdyttävä toimiin Suursaaren neutraloimiseksi kansainvälisin takuin (sivu 51). Miehitettynä ja aseistettuna se oli Tarton rauhaan saakka.[9]

4.35 ILMAPUOLUSTUS

4.351 *Ilmatorjunta*

Tykistön tarkastaja esitti 17.3.20 Sotaväen päällikölle, että Helsingin, Suomenlinnan ja ulkosaarien ilmapuolustukseen ei ole tähän saakka "käännetty kylliksi huomiota". Kuitenkin Helsinki pääkaupunkina on kaiken hallinnon keskus ja vihollisen ilmahyökkäyksen seuraukset voivat olla arvaamattomat, kun sellaiseen ei ole lainkaan varauduttu. Suomenlinnassa on maan suurimmat räjähdysaine- ja ampumatarvikevarastot, joiden säilyminen riippuu tehokkaasta ilmapuolustuksesta. Vihollisen lentäjät voivat lamauttaa ulkosaarilla olevat patterit ja näin sen laivasto saa toimintavapauden. Itse kaupungin puolustukseen voidaan ainakin osaksi käyttää korkeiden rakennusten katoille asetettuja konekivääreiä.

Tykistön tarkastajan käskystä oli Rannikkotykistörykmentti 1:n komentaja laatinut suunnitelman ilmatorjunnan järjestelystä, johon ei tähän saakka ollut lainkaan puututtu. Tämän mukaan tarvittaisiin 4-tykkiset patterit Kuivasaareen, Pihlajasaareen ja Vasikkasaareen sekä 2-tykkinen Ryssänkarille. Rykmentillä oli 4 meritykkiä, 75 mm, mutta niistä puuttuivat lukot, joten tarvittaisiin 10 tykkiä ja 4 lukkoa. Lisäksi suunnitelmaan sisältyy 14 konekivääriä, joista rykmentillä oli 7.

Suunnitelma on Tykistön tarkastajan mielestä hyvä, mutta kustannusten säästämiseksi voitaisiin ehkä Pihlajasaareen ja Vasikkasaareen aluksi sijoittaa vain 2 tykkiä kumpaankin. Kuivasaaren ja Ryssänkarin patterien miehistöt voitaisiin "harjoittaa ... näitä tykkejä hoitamaan", joten uutta miehistöä tarvittaisiin vain Pihlajasaareen ja Vasikkasaareen.[1]

Ilmailuvoimien komentaja kannatti ehdotusta siten tarkistettuna, että lisäksi tarvittaisiin patteri Fredriksbergiin (Pasilaan) kaupungin pohjoisosien puolustusta varten. Pihlajasaaren ja Vasikkasaaren patterit voitaisiin sijoittaa Harakkaan ja Vallisaareen tai Kuningassaareen, jolloin säästyisi kustannuksia, koska näissä paikoissa oli valmiit tykkien alustat ja rakennukset miehistön majoittamiseksi. "Kuularuiskupuolustus" tulee kysymykseen vain poikkeustapauksissa, koska "pomminheittolentokoneet liikkuvat niitten ampumapiirin saavuttamattomissa". - Ilmatorjunnan järjestäminen suun-

nitelman mukaisesti on senkin vuoksi välttämätöntä, että "lentokoneittemme vähälukuisuuden vuoksi olemme ... pakoitetut lähettämään rajalle melkein kaikki taistelu- ja tiedustelukunnossa olevat lentokoneemme".[2]

Yleisesikunnan 9.6.20 antaman lausunnon mukaan on "tehtävä ero puolustustoimenpiteitten välillä yöllä ja päivällä. Päivällä on pommilento puolustajan hyvien tähystysmahdollisuuksien vuoksi ainoastaan suurilla korkeuksilla mahdollinen, mikä yhtäältä vaikeuttaa pommien heittoa, mutta toisaalta turvaa lentäjää ilmapuolustuspatterien tulelta. Ainoa tehokas puolustus on päivälentoja vastaan omissa lentäjissä, jotka partiolennossa etsivät vihollista ja tuhoavat hänet hyökkäyksessä". Yöllä ovat ilmataistelut mahdottomia ja silloin puolustus on tykkien ja konekiväärien varassa. Tämän vuoksi tarvitaan eteentyönnettyjä tähystysasemia, jotka ovat yhteydessä pattereihin sekä valonheittimiä. "Patterien on voitava muodostaa yhteinen tulisulku joka suunnalle ja korkeudelle; ainoastaan useampien patterien yhteisvaikutuksella on tehoa".[3]

Koska lausunnosta ei selvinnyt, oliko ilmapuolustuksen järjestäminen välttämätöntä ja jos oli, miten se tapahtuisi, Sotaväen päällikkö kysyi Yleisesikunnan kantaa 26.6.20. Omasta puolestaan hän kuitenkin piti sen aiheuttamia kustannuksia aivan liian suurina hyvin epävarmaan hyötyyn nähden.[4]

Yleisesikunta vastasi 8.12.20 pitävänsä Helsingin ja sen ympäristön ilmapuolustuksen järjestämistä välttämättömänä. Ilmailuvoimien esikunnassa on tekeillä koko maan kattava suunnitelma, johon edellämainittu kysymys liittyy osana ja on sellaisena ratkaistava.[5]

Ilmeisestikin resurssien puutteen vuoksi ei asia lähimpinä vuosina edistynyt, mutta vuonna 1924 oli esillä Helsingin lisäksi Viipurin kaupungin sekä maan tärkeimpien rautatiesiltojen ilmapuolustus. Näitä olivat Viipurin, Korian, Antrean ja Punkasalmen sillat. Yleisesikunnassa 16.7.24 laaditun muistion mukaan "ilmapuolustus jakautuu hyökkäykselliseen ja puolustukselliseen menettelytapaan, joista edellistä menettelytapaa edustaa lentoase, jälkimmäistä kiinteä ilmapuolustus". Sodassa Venäjää vastaan on Helsingin ja Viipurin puolustus jo rauhan aikana järjestettävä "tavalla, joka tarpeellisessa määrin turvaa nämä ilmapommituksilta". Ilmapuolustus on jaettava kolmeen linjaan, joista ensimmäinen varustetaan

kuuntelulaitteilla "lentäjän etsimistä varten", toinen "valonheittäjillä lentäjän osoittamiseksi ja kolmas ilmapuolustustykistöllä. Myös voidaan nämä kolme tekijää yhdistää samaan linjaan".

"Supistetun rannikkopuolustusohjelman" mukaan (sivu 390) Helsingissä tarvittaisiin vähintään kaksi linjaa, uloin ainakin 30 kilometrin eli 10 minuutin lentoetäisyyden päässä kaupungista. Se kulkisi "Södeskärin tienoilta kaarella pohjoiseen Tuusulaa kohden". Toinen linja olisi Helsingin edustan patterisaarilla ja Oulunkylässä. Kaikkiaan tarvittaisiin 20 patteria eli 40 tykkiä, kaliiperi 75 mm. Koska kuitenkin oli todennäköistä, että vihollinen pääasiallisesti hyökkäisi etelästä Suomenlahden yli, voitiin ohjelmaa supistaa ja siihen tarvittaisiin kaikkiaan:

- 75 mm:n ilmapuolustustykkejä	22 kpl
- kuunteluasemia	12 "
- valonheittäjiä	10 "
- 37 mm:n konetykkejä	30 "
- konekivääreja	20 "

Tarvittavasta kalustosta oli olemassa Kuivasaarella yksi ilmapuolustuspatteri, 4 tykkiä, kaliiperi 75 mm.

Lisäksi olisi luotava yhteysverkko ja perustettava ilmapuolustuskeskus, 1 upseeri ja 2 aliupseeria. Johto olisi annettava Ilmailukoulun johtajalle yhteistoiminnassa kaupungin komendantin kanssa.

Viipurin ilmapuolustusta järjestettäessä tulisi ensimmäisenä puolustuslinjana olemaan Kannaksen maarintamaa pitkin sijoitetut ilmapuolustuspatterit. Näitä ei suunnitelmassa kuitenkaan lueta varsinaisesti Viipurin ilmapuolustukseen kuuluviksi, joskin ne osaltaan hälyttävät sen. Todennäköisin vihollisen hyökkäys tulee Viipurinlahden suunnalta ja senvuoksi on järjestettävä toinen puolustuslinja: Tienhaara - Kilpisaari - Maaskola - Häyry - Hovinmaa - Uuraa, yhteensä 8 patteria sekä tarpeelliset kuunteluasemat, valonheittäjät, konetykit ja konekivääri t.

Siltä varalta, että maarintama siirtyisi niin paljon idemmäksi, etteivät sen patterit enää voisi toimia Viipurin ensimmäisenä ilmapuolustuslinjana, olisi sellainen järjestettävä pääaseman tasalle, linjalle Humaljoki - Summa - Mälkölä - Paakkola, yhteensä 7 patteria tarpeellisin lisävälinein. Itse kaupunkiin tulisi 4 konetykkiä, 37 mm ja Viipurin rautatiesiltoja varten suunniteltu patteri liitettäisiin kaupungin ilmapuolustukseen. Johtamista varten tarvit-

taisiin vastaavanlainen ilmapuolustuskeskus kuin Helsinkiin suunniteltu. Johtajana toimisi Hovinmaalle sijoitetun Päämajan tiedustelulaivueen päällikkö yhteistoiminnassa kaupungin komendantin kanssa.[6]

Yleis e sikunta esitti puolustusministerille 15.12.23 ryhdyttäväksi toimiin Korian, Viipurin, Antrean ja Punkasalmen siltojen ilmapuolustuksen järjestämiseksi. Olivathan ne erityisen tärkeitä juuri armeijan keskityksen aikana ja tämän ymmärtäen vihollinen pyrkii hävittämään ne lentopommituksin tai ainakin tekemään ne käyttökelvottomiksi.[7]

Puolustusministeriön taisteluvälineosaston varastoissa olikin muutamia ilmatorjuntaan soveltuvia tykkejä ja Yleisesikunta suunnitteli Korian, Viipurin ja Antrean siltojen suojaksi asetettavaksi kuhunkin paikkaan 2 Meller-tykkiä, kaliiperi 75 mm ja Punkasalmelle 2 kpl 47 mm:n tykkiä. Meller-tykit sijoitettaisiin jo rauhan aikana paikoilleen puualustoille, erityiseen katokseen. Punkasalmella voisi tulla kysymykseen myös varastoiminen johonkin lähettyvillä olevaan rakennukseen. Viipurin ja Korian tykit jäisivät paikallisen joukko-osaston vartioitaviksi, mutta Antrean ja Punkasalmen tykit annettaisiin suojeluskunnan hoitoon. Varsinainen asetekninillinen hoitovastuu tulisi Rannikkotykistörykmentti 2:lle, jonka piti myös kouluuttaa tykkejä varten henkilökunta.[7a]

Kaikkiaan oli olemassa 11 Meller-Zenit tykkiä ja 3 Obuhoff-tykkiä, jotka jaettiin siten, että ensinmainituista 6 varattiin siltoja varten ja 5 laivastoa varten, Obuhoffeista 1 meni laivastolle ja 2 otettiin koulutuskäyttöön.[8]

4.352 Ilmavoimat

Ottaen huomioon olosuhteet, joissa puolustusvoimamme syntyivät ja erityisesti ilmavoimien aseman yleensä eri maiden sotalaitosorganisaatioissa, ei ole ihmettelemistä, vaikka Ilmailuvoimien komentaja kirjoittikin 30.6.22 Sotaväen päällikölle, että "jos tilanne aikaisemminkin oli uhkaava, muuttuu se nyt kerrassaan epätoivoiseksi". Kirjelmä alkaa selostuksella "Neuvosto-Venäjän Ilmailuvoimien suurisuuntaisesta kehittymisestä ja niiden varustamisesta uusimmanaikaisilla konetyypeillä". Näitä ovat toimittaneet ulko-

maiset tehtaat ja saman aikaisesti on käynnissä "laaja uudestijärjestely ja kouluutus ulkomaisten ammattimiesten johdolla".

Meillä on "yksi ainoa sotakelpoinen tiedustelulaivue, joka tarpeen tullen voidaan lisätä 10-12 koneiseksi. Sotakelpoisia taistelukoneita, saatikka sitten taistelulaivueita, ei löydy ainoatakaan". Yleisesikunta oli keväällä otaksunut sodan syttyvän vielä saman vuoden aikana ja tällöin vihollinen voisi tuhota kolmessa päivässä kaikki tiedustelukoneemme.

"Ensimmäisenä hätätoimenpiteenä" ehdotettiinkin, että "erikoisella määrärahalla hankittaisiin 6 taistelukonetta kouluutusta varten ja 14 mobiilivarastoon" sekä, että "Ilmailuvoimiin kiinnitettäisiin 1 englantilainen taistelulentäjä instruktöörinä". Sotaväen päällikkö ja Yleisesikunta ilmoittivat puolustusministerille "täydellisesti yhtyvänsä" esitykseen (sivu 117).[1]

Kalustollisista ja henkilökuntavaikeuksista huolimatta ilmavoimat osallistuivat rajojen valvontaan sekä Pohjois-Suomessa että Laatokan Karjalassa (sivu 384).[2] Kun Neuvosto-Venäjän lentäjät rauhansopimusta loukaten lensivät itärajan yli, määrättiin ilmavoimat 15.3.21 lähettämään 2 "aseistettua tähystäjäkonetta" Koivistolle suorittamaan "tähystyslentoja" raja-alueella. "Jos Neuvostovenäjän lentäjiä ilmestyy rajan tälle puolen ovat ne tulella karkoitettavat". Saman aikaisesti annettiin rajalla oleville joukoille käsky ampua Suomen alueen yläpuolella lentäviä venäläisiä lentokoneita, elleivät ne varoituksen saatuaan laskeudu maahan. Toimenpiteen tehostamiseksi piti Kenttätykistörykmentti 2:n lähettää Terijoelle jaos, ilmeisestikin kenttätykkejä, koska rykmentillä ei tuolloin ollut muuta kalustoa.[3]

Ilmavoimilla oli eräänlainen "aselajiyhteys" Viron ilmavoimiin, jonka avulla mm. ylläpidettiin satunnaista lentoliikennettä ulkoministeriön asioissa Tallinnaan. Ilmailuvoimien komentaja esitti 3.7.22 Yleisesikunnalle, että samanlainen yhteys "olisi ehdottomasti aikaansaatava kaikkien Skandinavian- ja Itämerenvaltioiden Ilmailuvoimien kanssa, lukuunottamatta Neuvosto-Venäjää ... kokemusten vaihto olisi kaikille puolille mitä tärkein". - Asiakirjoista ei ilmene, että aloite olisi johtanut tuloksiin.[4]

Yleisesikunta antoi ilmavoimien tehtäväksi 20.11.23 laatia toimin-

tasuunnitelma "sotatapauksessa Venäjää vastaan", "ottaen huomioon sen kehitysasteen, jossa maa- ja merivoimien toimintasuunnitelmat" ovat. Perustaksi esitettiin tehtävät, jotka ylijohto tulee antamaan ilmavoimille. Kaukotiedustelu kohdistetaan Kannaksella ja Laatokan Karjalan suunnalla vihollisen liikenneyhteyksiin ja liikenteeseen aina Pietarin ja Petroskoin tasalle asti. Pommitustehtävät ulottuvat yhtä kauas, kohdistuen siltoihin, lentokenttiin, rautatieasemiin ja laivaston tukikohtaan Kronstadtissa. Taistelutehtävinä tulee kysymykseen ilmanherruuden saavuttaminen ylijohdon haluamissa kohdissa sekä Viipurin, Kouvolan ja Helsingin suojeleminen ilmahyökkäyksiltä.

Lisäksi tuli ilmavoimien asettaa laivueita yhtymien ja rannikkopuolustuksen käytettäväksi lähitiedustelua, tykistötulen ohjaamista ja yhteystehtäviä varten.

Esitettyjen tehtävien pohjalta oli ilmavoimien annettava lausuntonsa "missä määrin, millä tavalla ja millä laivueilla ilmailuvoimat nykyisillä voimillaan voivat ... (niitä) ... suorittaa". Tämän perusteella Yleisesikunta tulee lopullisesti määräämään, mitä toimintasuunnitelmaan sisällytetään. Näin saadaan suuntaviivat sille työlle, "joka tullaan tekemään ilmailuvoimien vahvistamiseksi ja edelleen kehittämiseksi".[5]

Ilmailuvoimien komentajan vastaus on päivätty 4.12.23. Rintamakäyttöön voidaan asettaa 2 tiedustelulaivuetta, kummassakin 8 lentokonetta.
- Tiedustelulaivue n:o 1, 8 Breguet-konetta, varustus 3 konekivääriä, 80 kg pommeja, toimintasäde 300 km, sijoituspaikka Viipuri. Kaukotiedustelu voidaan suorittaa Kannaksella Yleisesikunnan suunnitelman mukaan, mutta pommitustehtäviä vain tiedustelun yhteydessä.
- Tiedustelulaivue N:o 2, 8 I.V.L.-konetta, varustus 3 konekivääriä, 80-160 kg pommeja, toimintasäde 350 km, sijoituspaikka Sortavala. Toimintamahdollisuudet samat kuin toisellakin laivueella.

Molemmat laivueet voivat suorittaa rannikkopuolustuksen tehtäviä maatiedustelun ohella. Taistelutehtäviin ja divisioonatiedusteluun ei pystytä ilman huomattavaa lentävän henkilökunnan lisäystä, vaikka koneiden lukumäärä sen sallisikin.

Tulevana kesänä saadaan Breguet-laivueen tilalle I.V.L.-laivue (sivu 118). Jos ilmavoimien upseerikuntaa talven aikana lisätään,

"uusia muodostelmia voidaan asettaa rintaman käytettäväksi", mikä vaikuttaa myös toimintaohjelmaan.[6]

Ilmavoimien ja maavoimien yhteistoiminnasta todettakoon, että kun kesällä 1923 tehtiin leirialueilla kenttälinnoittamistöitä, kohteet valokuvattiin ja ilmavoimat laativat tämän perusteella ohjeen töiden maastouttamista ja naamiointia varten. Ensin selostetaan, mihin "ilmailijan kannalta katsottuna" huomio kiintyy ja sitten "mitä vihollisen lentäjien huomion välttämiseksi" on tehtävä. "Vaikka naamioiminen ei useinkaan onnistu täydellisesti... on jo paljon saavutettu (sillä) että k.o. puolustusrakenteet löydetään vasta pitkän yksityiskohtaisen hakemisen jälkeen ja tällöinkin epäselvinä. Vihollinen menettää täten paljon kallista aikaa epävarmuudessa olon ja etsimisen takia".[7]

4.36 PUOLUSTUSASEMIEN LINNOITTAMINEN

Kuten edellä on eri yhteyksissä esitetty, kenraali Enckell piti tärkeänä puolustusasemien linnoittamista puolustauduttaessa ylivoimaista hyökkääjää vastaan. Hän ryhtyikin heti Yleisesikunnan päälliköksi tultuaan toimiin linnoittamisen aloittamiseksi, ensin Karjalan kannaksen pääasemassa, myöhemmin myös taemmassa asemassa ja Laatokan Karjalassa. Vuosina 1920-1924 rakennettiin Kannakselle yhteensä 168 betonista linnoituslaitetta, konekivääri-, tykki-, majoitus- ja tulenjohtokorsua tai -pesäkettä, jopa betonisia jalkaväkiasemiakin. Laatokan Karjalaan tuli yhteensä 14 laitetta. Linnoittaminen päättyi kesään 1924, mutta vähän ennen eroaan kenraali Enckell 9.7.24 esitti puolustusministeriölle suunnitelman maan varustamiseksi "maalinnoituksilla lopullisena päämääränään perättäisten linnoitettujen vyöhykkeiden aikaansaamista Karjalan kannakselle ja Laatokan pohjoispuolelle, ulottuen aina Kyminjoenlinjalle". Suunnitelma ilmenee seuraavasta taulukosta.[1] (Kuva s. 443)

Vyöhyke	Puolustusasema	Kustannusarvio
1.	Humaljoki - Äyräpää - Vuoksi - Jänisjoki - Suistamo - Tolvajärvi	27 milj. mk
2.	Nuoraa - Heinjoki - Vuoksi - Puumala - Punkaharju - Raikuu - Joensuu	19 "
3.	Saimaan kanava	10 "
4.	Kymijoki	20 "
5.	Kesälahti - Uukuniemi - Jaakkima	11 "
	Yhteensä	87 milj. mk

Laatokan saarten linnoittaminen oli aloitettu jo vuonna 1918 ja sitä jatkettiin keskeytyksittä seuraavina vuosina, olivathan saaret puolustuksen kannalta ensiarvoisen tärkeitä ja täysin aseistamattomia. Myös Suomenlahden rannikolla oli tehtävä rintamansuunnan vaihtumisesta johtuvia rakennustöitä, varsinkin itäosassa. Suuri rannikkopuolustuskomitea ehdotti hyvinkin mittavaa linnoittamista, mutta varojen puutteessa se jäi vaatimattomaksi.[2]

Yhtymät ja joukot kytkettiin mukaan linnoittamiseen alusta alkaen, ensin puolustusasemien tiedusteluun, mutta pian myös niiden eri elementtien sijainnin suunnitteluun. Tosin kenraali Enckell henkilökohtaisesti oli mukana tuliaseitten paikkoja määrättäessä, mutta

varsinainen teknillinen suunnittelu oli everstiluutnantti Gros-Coissyn vastuulla. Yhtymät ja joukot tekivät ehdotuksia omilta alueiltaan.[3]

Esimerkkinä siitä, kuinka Yleisesikunnan ja yhtymien yhteistoiminta käytännössä tapahtui, esitettäköön ensinmainitun 22.11.20 antama ohje 1. ja 2.Divisioonalle "miehistösuojakammioitten" suunnittelusta Kannaksen pääasemaan. Ensin selostetaan puolustusaseman rakennetta ja todetaan, että sen "rungon muodostavat ... betoniin rakennetut konekivääriasuojat sekä tarpeellista jalkaväkimiehistöä vihollistykistöltä suojaavat maanalaiset, vihollisen huomiolta maskeeratut asuinsuojat". Kun konekivääriasemat jo oli rakennettu ja seuraavan vuoden menoarviossa oli määräraha miehistösuojakammioita varten, oli niiden tiedusteluun nyt ryhdyttävä ja yhtymille annettiin tätä varten yksityiskohtaisia ohjeita. Suojat oli sijoitettava niin lähelle taisteluasemia, että nämä "vihollisen rumputulessakin voidaan miehittää". Suojat on rakennettava konekivääriasemien eteen niin kauaksi, ettei näihin suunnattu tykistötuli samalla vaikuta niihin. Kuhunkin suojakammioon tulee 2-3 taisteluryhmää à 13 miestä, mikä on "ehdotettu jalkaväen järjestely". Lopuksi korostetaan mitä suurinta säästäväisyyttä laitteiden määriin nähden. Tiedustelua varten annettiin aikaa kuukausi ja se oli suoritettava ennen lumen tuloa. Ehdotusten tuli olla "mahdollisimman yksityiskohtaisesti laaditut".

Kun 2.Divisioona 21.12.20 lähetti ehdotuksensa, suojakammiot oli merkitty karttoihin, mutta "Tietysti ovat ehdotukset semmoisinaan ainoastaan teoreettiset, syystä että lopullinen määräys voidaan antaa vasta miehitettäessä asemat".[4]

Kantalinnoittamisen lisäksi suunniteltiin puolustusasemat kenttälinnoitettaviksi ja työhön käytettäisiin sekä taistelujoukkoja että siviilityövoimaa. Joukot olivat jossain määrin kenttälinnoittaneet sekä pääasemaa että Vammelsuun - Raivolan asemaa kahtena kesänä, 1918 ja 1919, mutta tämän jälkeen suoritettiin vain tiedustelua ja suunnittelua.[5]

2.Divisioonan komentaja lähetti 6.2.22 Viipurin läänin maaherralle esityksen "työvoiman saamisesta rajaseutujen evakuoimisen yhteydessä sotatapauksessa". "Voidakseen mahdollisesti nyt jo toteuttaa tämän toimenpiteen, joka tulee nojautumaan v:n 1922 eduskunnan käsiteltäväksi jätettävään lakiehdotukseen (sotatilasta) sekä osaksi

lakiin sotilaskyydityksistä, on Yleisesik. kehoittanut minua Herra Maaherralle ilmoittamaan, mihin paikkoihin ja minkä vahvuisena k.o. työvoima hevosineen, ajoneuvoineen ja työkaluineen olisi koottava". Lakiehdotuksen mukaan voitaisiin ns. pakolliselta evakuoimis alueelta ottaa työvoimaa "korkeintaan 12 päiväksi sotaväen puolustusvarustustöitä varten", mutta kuten jo on mainittu (sivu 59), lakia saatiin odottaa vielä pitkään.

1. ja 2.Divisioonan laskelmien mukaan tarvittiin Kannakselle työvoimaa seuraavasti.

Asema	Miehiä	Hevosia ajoneuvoineen
1.Divisioona		
- pääasema	1700	165
- taempi asema	300	50
2.Divisioona		
- pääasema	3300	295
- taempi asema	3750	255
Yhteensä	9050	765

Yleisesikunta ilmoitti sisäasiainministeriölle 29.12.22, että edellä mainittujen määrien lisäksi tarvittaisiin Kannakselle vielä 5200 miestä ja 585 hevosta.[6]

3.Divisioona laski 12.4.23 tarvitsevansa Uuksunjoen asemaan 330 miestä ja Jänisjoelle 300 eli yhteensä 630 miestä; hevosia 40 ja 45 eli yhteensä 85 hevosta ajoneuvoineen.[7]

2.Divisioona antoi 13.2.22 joukoilleen käskyn ryhtyä laatimaan tarkkoja suunnitelmia edellä esitetyn työvoiman käytöstä. Samalla mainittiin, että miehillä on mukanaan kirves, hirsisaha ja rautalapio sekä 5 päivän muona, hevosilla rehu. Tämän jälkeen muonitus siirtyy sotaväelle.

Koska työvoima tulee lohkoille jo ennen miehitysjoukkoja, on laadittava tarkat työsuunnitelmat, jotta työt heti pääsevät käyntiin. Kunkin lohkon suunnitelmaan on otettava kaikki tarpeelliset työt eriteltyinä mitkä tulevat sotaväelle, suojeluskuntalaisille ja siviilityövoimalle. Ne on laadittava niin tarkasti, että kuka upseeri tahansa pystyy niitä johtamaan. Esimerkiksi ampumapesäkkeiden, juoksuhautojen ja suojakammioiden suunnitelmiin kuuluu tarkat piirrokset sijoituksesta, detaljipiirrokset rakentamistavasta ja tarpeelli-

sia selityksiä piirroksin. Heti liikekannallepanon alkaessa on puolustusasemaan lähetettävä "kohtuullinen määrä" upseereja ja aliupseereja johtamaan töitä ja tarkoituksena on hankkia työnjohtoon lisäksi sopivia suojeluskuntalaisia. Suunnitelmien laatimiseen oli heti ryhdyttävä ja ne oli lähetettävä divisioonan esikuntaan 1.4.22 mennessä.[8]

Esimerkkinä kenttälinnoittamissuunnitelmista esitettäköön Karjalan Kaartin Rykmentin II Pataljoonan komentajan laatima Muolaan lohkon "yleinen työsuunnitelma". Se on päivätty 9.7.22 eikä siis valmistunut määräaikaan mennessä, mutta "termiinin pidentämiseen" oli saatu lupa. Suunnitelma perustuu kesäkuussa lohkolla suoritettuun perinpohjaiseen tiedusteluun. Lähetekirjelmässä esitetään yleisluontoisia perusteluita suunnitelman pohjaksi.

Siviilityömiesten pysyminen työssä ensimmäisessä linjassa enemmän kuin 5 päivää edellytetään "sangen vaikeaksi", jonka vuoksi heidät jäljellä oleviksi 7 päiväksi onkin tarkoitus siirtää toiseen linjaan, yhteensähän suunniteltiin saatavan työvoimaa sotatilalain nojalla 12 päiväksi. Kirjelmästä ei selviä, miten on päädytty edellä esitettyyn arvioon. Laskelmat on tehty edellyttäen, että kaikki 500 lohkolle määrättyä miestä eivät tulisikaan, vaan saapumatta jääneitä ja työn aikana karanneita olisi 5 %.

Eri kaistoille tulevat työkunnat on määrätty melko suuriksi, jotta paikallisille johtajille jäisi toimintavapautta ja he voisivat jakaa miehet työkohteisiin "tarkotusta vastaavimmalla tavalla". Pioneerijoukkue on tarkoitus pitää "vapaana käytettäväksi ylijohtajan minulle tekemien ... ehdotusten mukaisesti". "Edullisimmin käytettänee joukkue siroittelemalla pioniirit eri kaistoille opastamaan työtä". Koska ensimmäisen linjan ampuma-alan raivausta ei siviilityövoimalla saada kokonaan tehdyksi, jää osa aseman miehittävälle sotaväelle, "mikäli ehtii".

Koska piikkilankaesteiden rakentaminen on varsin olennainen osa työstä, ehdotetaan, että "paikalliselle (Muolaan) suojeluskunnalle toimeenpantaisiin edes muutaman päivän kestävät piikkilanganvetokurssit, joita johtamaan olen halukas komentamaan upseerin". Piikkilankaa tarvitaan lisää 303000 kg, mutta se olisi varastoitava lukittaviin vajoihin, muuten "voivat paikkakuntalaiset aivan huomiota herättämättä kuljettaa (sitä) aitojensa tekoa varten".

Siltojen "miinoittaminen" eli valmistaminen hävityskuntoon kuuluu

pioneereille. - Useissa eri yhteyksissä esiintyy linnoittamissuunnitelmissa mainintoja suluttamisesta. Varsinaisesti katsottiin kuitenkin hävitystöiden olevan Teknillisiin joukkoihin kuuluvien pioneeripataljoonien alaa ja varsinkin vuodesta 1924 suunnittelu tapahtui Teknillisten joukkojen esikunnan johdossa (vrt. s. 314). Uusia maantie- ja rautatiesiltoja rakennettaessa niihin jo ruvettiin tekemään "miinakammioita" hävittämisen helpottamiseksi.[9]

Varsinainen linnoittamissuunnitelma eli "Muolaan lohkon varustustöitten suunnitelma" jakautuu seuraaviin osiin.

- "Varustustöitten suunnitelmaa laadittaessa silmälläpidetyt päänäkökohdat". Tämä on tarkoitettu "töiden ylijohtajana toimivalle upseerille" ja sisältää lähinnä töiden tärkeys- ja kiireysjärjestystä selvittäviä ohjeita. Ensimmäisellä sijalla on "valmistaa tulelle mahdollisimman tehokas vaikutusala samalla laajentaen etumaiseman näköpiiriä". Toisella sijalla on esteiden rakentaminen, alkaen "vastustuspesien eteen ja ympäri vedettävästä kapeammasta piikkilankaesteestä, joka sitten levennetään". Esteitä tehdään myös pesäkkeiden välimaastoon, "ensi sijaan tulen heikoimmin hallitsemille kohdin". Konekiväärien asemat rakentaa kunkin kiväärin miehistö itse, mutta siviilityövoima kaivaa yhdyshaudat ja rakentaa asuinsuojat pioneerien johdolla.
- Kummankin linjan työt selostetaan erikseen ja ne on merkitty piirrokseen. Töitten ylijohtajana toimii nuorempi upseeri Karjalan Kaartin Rykmentin II Pataljoonasta tai Keski-Suomen Rykmentistä tulevasta pataljoonasta. Tämän alaisina on suojeluskuntalaisia työkaistojen johtajina ja työkuntien alijohtajina.
- Työvoimaksi lasketaan 500 siviilityömiestä ja 40 hevosta ajoneuvoineen, 90 miestä Muolaan suojeluskunnasta heti liikekannallepanon jälkeen, Karjalan Kaartin Rykmentin II Pataljoona 2.lkp.päivänä, Keski-Suomen Rykmentin pataljoona 3.lkp.päivänä ja pioneerijoukkue 3.lkp.päivänä. "Siviilimiesten valvonnan ja vartioinnin suorittavat suojeluskuntalaiset".
- Suoritettavat työt luetellaan yksityiskohtaisesti. Ampuma-alan raivausta ja harvennusta erilaatuisessa metsässä on yhteensä 705000 m^2, piikkilankaestettä 8800 m, 3 maanpäällistä ja 3 maahankaivettua konekiväärisuojusta, yhdyshautaa 1300 m, 2 joukkueen hirsimajaa "metsämaalle", lisäksi on luettelossa siltoja ja kapulasiltoja, siltojen "miinoitusta", naamiointia, puhelinyhteyden rakentamista ja murrosten tekemistä raivattuihin metsiin. Tässä yhteydessä lue-

tellaan piikkilankavarastot.
- Linja jaetaan neljään kaistaan, joiden välirajat määritetään sekä kartalla että piirroksin. Kunkin kaistan johtajalle tulee luettelo töistä ja työkunnista sekä "ohjeet ja erikoismääräykset".
- Töitten ylijohtajan tehtävät luetellaan tarkasti. Hänen on mm. julistettava kootulle työvoimalle olevansa määrätty ylijohtajaksi, huomautettava ajan vakavuudesta ja selitettävä suojeluskuntalaisten olevan sekä suojaamassa että vartioimassa "aseetonta siviilityövoimaa, jonka on noudatettava vartiomiestensä määräyksiä vieläpä henkensäkin uhalla" ja kehotettava siviilityömiehiä tekemään parhaansa. Puhuttelun jälkeen työvoima jaetaan kaistoille ja lähetetään ensin majapaikkoihinsa, jolloin on pidettävä huoli, ettei kukaan pääse karkaamaan. Sitten viedään työosastot kaistoilleen ja ylijohtaja näyttää työt. Ylijohtajan on myös määrättävä työ- ja ruokailuajat. Työpäivä on 10 tuntia, pakottavissa tapauksissa enintään 12 tuntia, "pyhät samoin". Hänen on valvottava kuria ja järjestystä eikä sallittava "pienintäkään leväperäisyyttä".
- Toisen linjan suunnitelma on samanlainen kuin ensimmäisen. Työvoima tulee sinne aikanaan ensimmäisestä asemasta, mutta miehitysjoukkoa voidaan käyttää heti kun se on sijoitettu asemaan. Työt luetellaan samoin yksityiskohtaisesti. Ampuma-alan raivausta harventamalla on 419875 m^2 ja piikkilankaestettä 12400 m.[10]

Muita asemia ja niiden lohkoja varten tehtiin vastaavanlaisia suunnitelmia, mutta niiden muoto ja yksityiskohtaisuuskin vaihtelivat suuresti. Yhtymät ja jopa Yleisesikuntakin tarkastivat suunnitelmia ja määräsivät niitä tarkistettaviksi ja täydennettäviksi.

LÄHDEVIITTEET

4. ENCKELLIN KAUSI

4.1 Poliittinen tilanne

4.11 Suhteet Neuvosto-Venäjään

1. VN hist I, sivu 293
2. 2.DE:n kirj N:o 3285/11.11.19, SArk 2.DE 1919/8
3. 2.DE:n kirj N:o 3819/8.12.19, SArk 2.DE 1919/8
4. 2.DE:n kirj N:o 5124/3.3.20 ja SM:n kirj N:o 192/3.3.20, SArk OsIa/SE 1920/50
5. VN hist I, sivut 293-294
6. J:nen, sivut 273-274, UM:n kirj N:o 3500/30.3.20 ja SE:n kirj N:o 946/3.4.20, SArk OsIa/SE 1920/50
7. VN hist I, sivut 304-305, J:nen, sivut 268-278, Ksaari II, sivu 137 ja UM:n katsaukset poliittisiin tapahtumiin 27.3.-24.4.20, SArk VII/YE 1920/44
8. SLH, sivut 15-16
9. Välirauhansopimusasiakirjat ja SE:n kirj N:o 1661/14.8.20, SArk OsIa/SE 1920/50
10. VN hist I, sivut 304-311, J:nen, sivut 299-314, Historian Aitta, sivut 24-29, SM:n kirj N:o 2/3.1.21, SArk OsIa/SE 1921/63
11. VN hist I, sivut 323-326, J:nen, sivut 316-323, Ksaari II, sivut 162-172
12. PlM hist I, sivu 110
13. VN hist I, sivu 326, R hist, sivu 129, Sundquist: Läskikapina
14. VN hist I, sivu 341
15. VN hist I, sivut 349-351, J:nen, sivut 321-323
16. VN hist I, sivu 387, Enckell II, sivut 281-290

4.12 Reunavaltiopolitiikka

1. VN hist I, sivut 297 ja 313, J:nen, sivu 273
2. VN hist I, sivu 297
3. J:nen, sivu 273
4. VN hist I, sivu 314
5. VN hist I, sivut 324-325
6. VN hist I, sivut 332-338 ja 342
7. VN hist I, sivut 341-342 ja 349, Enckell II, sivut 193-200
8. YE:n kirj N:o 251/23.5.23, SArk T2856/5

9. Suomen sot.asiamies Riiassa, kir N:o 16/21.8.23, SArk T2856/5
10. VN hist I, sivut 361-362 ja391, Enckell II, sivut 269-278

4.13 Suhteet Ruotsiin

1. VN hist I, sivu 297
2. VN hist I, sivu 299
3. SM:n kirj N:o 88/7.6.20 ja EK:n kirj N:o 16230/5.6.20, SArk OsIa/SE 1920/50
4. VN hist I, sivut 311-312, SLH, sivut 19-21
5. VN hist I, sivu 327, Sauramo, sivut 16-19
6. VN hist I, sivu 351, Turtola, sivut 37-47
7. VN hist I, sivu 351

4.14 Sisäinen tilanne

1. VN hist I, sivu 298
2. VN hist I, sivut 323, 327-329, 353-354, 424 ja 428
3. VN hist I, sivu 350
4. SM:n kirj N:o 1160/11.10.19, SArk T4333/5
5. Suursaaren komennuskunnan kirj N:o 16/8.6.20 ja SE:n kirj N:o 1390/17.6.20, SArk OsIa/SE 1920/51
6. YE:n kirj N:o 2091/19.8.21, SArk OsIa/SE 1921/64
7. SArk T4528/14
8. YE:n kirj N:o 116/25.1.22, 135/4.2.22, 191/4.3.22 ja 262/18.4. 1922, SArk T2856/2
9. EK:n kirj N:o 10968/9.3.22, SArk T2856/2
10. SM:n kirj N:o 106/27.2.20, SArk OsIa/SE 1920/51
11. 1.DE:n toimintaohjeet Helsingin kaupungin miehittämiseksi 30.6.20, SE:n kirj N:o 1481/9.8.20, 1.DE:n kirj N:o 1157/1.10. 1920 ja 412/25.8.21, SArk OsIa/SE 1921/62
12. VN hist I, sivu 330

4.15 Sotilaspoliittinen tilanne

1. SM:n kirj N:o 1877/19.3.20, SArk OsIa/SE 1920/50
2. UM:n katsaus 17.4.20, SArk VII/YE 1920/44
3. YE:n kirj N:o 1217/31.12.21, SArk T2855/14
4. YE:n kirj N:o 956/1.10.23, SArk VII/YE 1923/55
5. YE:n kirj N:o 1187/1.12.23, SArk VII/YE 1923/55

6. 2.DE:n kirj N:o 3031/31.10.19, SArk 2.DE 1919/8
7. YE:n kirj N:o 341/26.3.20, SArk OsIa/SE 1920/50
8. SE:n kirj N:o 1578/27.7.20, SArk I/YE 1920/28
9. YE:n kirj N:o 602/24.12.21, SArk T2856/2
10. YE:n kirj N:o 1217/31.12.21, SArk T2855/14
11. SLH, sivu 20, kuva 5
12. SE:n puhsan N:o 32/12.1.22 ja kirj N:o 32/13.1.22, 3.DE:n kirj N:o 42/13.1.22, SE:n kirj N:o 32/14.1.22, YE:n kirj N:o 68/14.1.22, 75/17.1.22 ja 92/19.1.22 sekä SM:n kirj N:o 47/18.1.22, SArk T2856/3
13. UM:n kirj N:o 976/20.1.22, SArk VII/YR 1922/53
14. YE:n kirj N:o 220/14.3.22 ja 3.DE:n kirj N:o 275/18.4.22, SArk T2856/3
15. YE:n kirj N:o 58/2.2.23, SArk T2857/9
16. Suomen sotilasattashea Pariisissa, kirj N:o 63/6.3.23, SArk T2856/5
17. YE:n kirj N:o 391/29.3.24, SArk T2857/8
18. UM:n kirj N:o 3838/14.3.21, SArk T2855/15, UM:n kirj N:o 18775/28.11.23, SArk T2856/5 ja SE:n kirj N:o 389/7.3.24, SArk T2857/7

4.151 Karjalan kannas

1. YE:n kirj N:o 1217/31.12.21, SArk T2855/14 ja 956/1.10.23, VII/YE 1923/55
2. SE:n puhsan 17.3.21 ja 2.DE:n puhsan 21.3.21, SArk OsIa/SE 1921/63
3. SE:n kirj N:o 1665/24.8.20, SArk OsIa/SE 1920/50
4. SM:n kirj N:o 2/3.1.21, SArk OsIa/SE 1921/63

4.152 Repola ja Porajärvi

1. VN hist I, sivu 296
2. YE:n kirj N:o 150/26.2.20, SArk OsIa/SE 1920/50, YE:n puhsan N:o 188/1.3.20 ja kapteeni Snellmanin sähke 26.2.20, SArk I/YE 1920/28
3. YE:n kirj N:o 207/3.3.20, SArk OsIa/SE 1920/50
4. SE:n kirj N:o 818/19.3.20, SArk OsIa/SE 1920/50
5. YE:n kirj N:o 326/22.3.20, SArk OsIa/SE 1920/50

6. SE:n kirj N:o 834/24.3.20, SArk I/YE 1920/28
7. YE:n kirj N:o 353/29.3.20, SArk OsIa/SE 1920/50
8. SE:n kirj N:o 1578/27.7.20, SArk I/YE 1920/28
9. SE:n kirj N:o 478/21.1.21, SArk OsIa/SE 1921/63
10. Ksaari II, sivut 171-179

4.153 Itäraja

1. YE:n kirj N:o 150/26.2.20, SArk OsIa/SE 1920/50
2. SR:n kirj N:o 161/25.3.20, SArk OsIa/SE 1920/50
3. SM:n kirj N:o 177/24.7.20, SArk OsIa/SE 1920/50
4. SE:n kirj N:o 1561/28.7.20, SArk OsIa/SE 1920/50
5. YE:n kirj N:o 1535/17.8.20, SArk OsIa/SE 1920/50
6. SE:n kirj N:o 1665/24.8.20, SArk OsIa/SE 1920/50
7. Mattilan sähke 14.11.21, SisM:n sähke 14.11.21 ja rajakomendantin sähke 15.11.21, SArk OsIa/SE 1921/63
8. YE:n kirj N:o 1217/31.12.21, SArk T2855/14 ja 956/1.10.23, SArk VII/YE 1923/55
9. SisM:n kirj N:o 416/20.9.22, SArk T2856/3
10. KR:n kirj N:o 22/29.1.23, SArk T2857/9
11. YE:n kirj N:o 58/2.2.23, SArk T2857/9

4.154 Petsamo

1. VN hist I, sivu 274
2. SE:n kirj N:o 1327/9.10.19 ja 18.10.19, SArk T4333/5
3. YE:n kirj N:o 2028/11.11.19, SArk K/PlM 1918-37 Hd1
4. SE:n kirj N:o 1551/12.11.19 ja Esko Riekin P.M. 21.11.19, SArk K/PlM 1918-37 Hd1
5. SE:n kirj N:o 1327/18.11.19, SArk K/PlM 1918-37 Hd1
6. SE:n kirj N:o 1468/8.12.19, SArk K/PlM 1918-37 Hd1
7. SM:n kirj N:o 326 ja 328/20.12.19, SArk K/PlM 1918-37 Hd1
8. LR:n kirj N:o 216/28.2.20, SArk K/PlM 1918-37 Hd1
9. JPrE:n kirj N:o 64/17.1.20, SArk K/PlM 1918-37 Hd2
10. Petsamon tiet ja vesireitit, SArk T 2855/9, PJP:n kirj N:o 3/20. 4.20, 11/10.5.20 ja 56/27.6.20, SArk PJP 1920, H2224 C5
11. JPrE:n kirj N:o 2239/30.12.19, Sark K/PlM 1918-37 Hd2
12. O.l. maaherran kirj N.o 32,451/1.12.19, SisM:n kirj N:o 40/2.12. 19, SM:n kirj N:o 1527/4.12.19, SArk Plmin 1918-37 F12, SE:n kirj N:o 1/2.1.20 ja LRE:n kirj N:o 13/5.1.20, SArk K/PlM 1918-37 Hd2

13. UM:n kirj N:o 899/28.1.20, SArk PlMin 1918-37 F12
14. UM:n kirj N:o 1382/7.1.20, SArk Plmin 1918-37 F12
15. Walleniuksen sähke Virtaniemestä N:o 41/23.1.20 ja UM:n sähke N:o S17/23.1.20, SArk Plmin 1918-37 F12
16. UM:n sähke N:o S18/24.1.20, SArk Plmin 1918-37 F12
17. JPrE:n sähke N:o 787/26.1.20 ja SE:n kirj N:o 211/26.1.20, SArk Plmin 1918-37 F12
18. SE:n kirj N:o 211/27.1.20, SArk Plmin 1918-37 F12
19. UM:n kirj N:o 899/29.1.20, SArk Plmin 1918-37 F12
20. UM:n kirj N:o 1040/29.1.20, SArk Plmin 1918-37 F12
21. YE:n kirj N:o 158/25.11.19, SArk K/PlM 1918-37 Hd1 ja UM:n kirj N:o 1040/29.1.20 ja UM:n sähke N:o S19/27.1.20, SArk Plmin 1918-37 F12
22. JPrE:n kirj N:o 138/31.1.20, SE:n kirj N:o 268/4.2.20 ja SM:n kirj 6.2.20, SArk Plmin 1918-37 F12
23. SM:n kirj N:o 49/31.1.20, SArk Plmin 1918-37 F12
24. SE:n kirj N:o 243/2.2.20, SArk Plmin 1918-37 F12
25. YE:n kirj N:o 67/4.2.20, SM:n kirj N:o 62/7.2.20, UM:n kirj N:o 1325/6.2.20 ja sähke N:o S36/13.2.20, SArk Plmin 1918-37 F12
26. SE:n kirj N:o 243/2.2.20, SArk Plmin 1918-37 F12
27. UM:n kirj N:o 2098/21.2.20, SArk Plmin 1918-37 F12
28. UM:n sähke 4.3.20, SE:n kirj N:o 788/19.3.29, W:n sähke N:o 368/24.3.20 ja SM:n kirj N:o 300/27.3.20, SArk Plmin 1918-37 F12
29. W:n sähkeet N:o 128/6.2.20 ja 170/10.2.20 sekä UM:n sähke N:o S32/10.2.20, SArk Plmin 1918-37 F12
30. SM:n kirj N:o 45 ja 57/29.1.20, SArk K/PlM 1918-37 Hd2
31. SE:n kirj N:o 266/4.2.20, SArk Plmin 1918-37 F12 ja SisM:n kirj N:o 84/2.3.20, SArk K/PlM 1918-37 Hd2
32. SisM:n kirj N:o 84/2.3.20, SE:n kirj N:o 340/7.2.20, SArk K/PlM 1918-37 Hd2 ja Ksaari II, sivu 148
33. SE:n kirj N:o 803/17.3.20, SArk Plmin 1918-37 F12, PJP:n kirj N:o 50/24.3.20 ja JPrE:n kirj N:o 525/30.3.20, SArk PJP 1920 H2224 C5

33a. Ksaari II, sivu 147

34. W:n sähkeet N:o 124/5.2.20, 152/12.2.20, 176/13.2.20 ja 222/21.2.20, SArk Plmin 1918-37 F12
35. YE:n kirj N:o 149/26.2.20, SArk T2855/10

36. SE:n kirj N:o 157/26.2.20, SArk OsIa/SE 1920/50, SE:n kirj N:o 560 ja 561/27.2.20, SArk K/PlM 1918-37 Hd2
37. JPrE:n kirj N:o 383/2.3.20 ja PJP:n kirj N:o 37/4.3.20, SArk PJP 1920 H2224 C5 ja W:n sähke N:o 269/3.3.20, SArk Plmin 1918-37 F12
38. JPrE:n sähke N:o 482/16.2.20, SE:n kirj N:o 429/18.2.20 ja SM:n kirj N:o 130/27.2.20, SArk K/PlM 1918-37 Hd2
39. W:n sähkeet N:o 234/26.2.20, 242/27.2.20, 246/27.2.20 ja UM:n sähke N:o S52/28.2.20, SArk Plmin 1918-37 F12
40. W:n sähke 287/5.3.20, SArk K/PlM 1918-37 Hd2, N:o 279/6.3.20, 348/16.3.20 ja 342/16.3.20, UM:n sähkeet S78/9.3.20 ja S24/13.3.20, SArk Plmin 1918-37 F3 ja F12
41. W:n sähke N:o 357 ja UM:n sähke N:o S99/19.3.20, SArk Plmin 1918-37 F 12
42. W:n sähke 26.3.20, SArk Plmin 1918-37 F12 ja Ksaari II, sivu 148
43. SE:n kirj N:o 127/26.3.20, SArk Plmin 1918-37 F12
44. UM:n sähkeet N:o S115, S116 ja S117/30.3.20, SArk Plmin 1918-37 F12
45. Ksaari II, sivu 150, W:n sähke N:o 418/3.4.20, SArk Plmin 1918-37, F12 UM:n katsaus 27.3.-7.4.20, SArk VII/YE 1920/44
46. W:n sähke N:o 419/3.4.20 ja UM:n sähke N:o S124/7.4.20, SArk Plmin 1918-37 F12
47. JPrE:n kirj N:o 674/14.4.20, PJP:n kirj N:o 59/8.4.20 sekä sähkeet N:o 2/16.4.20 ja 3/20.4.20, SArk PJP 1920 H2224 C5
48. SE:n kirj N:o 990/8.4.20, SArk Plmin 1918-37 F12, JPrE:n sähke N:o 781/29.4.20 ja PJP:n sähke N:O 7/29.4.20, SArk PJP 1920 H2224 C5
49. SM:n kirjkonsepti 22.6.20, SArk K/PlM 1918-37 Hd2, SE:n kirj N:o 1418/28.6.20, SArk T2855/12, JPrE:n kirj N:o 979/1.7.20, SArk PJP 1920 H2224 C5 ja N:o 1005/8.7.20, SArk T2855/12
50. PJP:n sähke N:O 8/2.5.20, JPrE:n sähke N:o 18/2.5.20 ja kirj N:o 931/14.6.20, SArk PJP 1920 H2224 C5 ja Lampion sähke N:o 87/4.6.20, SArk Plmin 1918-37 F12
51. UM:n poliittinen katsaus 24.4.20, SArk VII/YE 1920/44
52. Lampion sähkeet N:o 83/29.5.20 ja 87/4.6.20 sekä Oslon lähetystön sähke N:o 795/1.5.20, SArk Plmin 1918-37 F12
53. R hist, sivut 84-86

4.143 Rannikot

1. I/RT3:n kirj N:o 833/8.4.21, SArk OsIa/SE 1921/63
2. YE:n kirj N:o 1217/31.12.21, SArk T2855/14
3. YE:n kirj N:o 956/1.10.23, SArk VII/YE 1923/55
4. YE:n kirj N:o 1187/1.2.23, SArk VII/YE 1923/55, SL I, sivu 103
5. SE:n kirj N:o 1457/12.7.20, SArk OsIa/SE 1920/50
6. YE:n kirj N:o 602/24.12.21, SArk T2856/2
7. YE:n kirj N:o 133/11.3.21, SArk T2855/16
8. Kommodori G von Schoultzin kirj sotaministerille 9.10.19, SArk I/YE 1919/26

4.16 Itä-Karjalan kansannousut 1919 - 1922

1. Ksaari II, sivu 97
2. Ksaari II, sivut 126-129
3. Ksaari II, sivut 134-137, Jnen, sivut 268-270, VN hist I, sivu 296
4. Jnen, sivut 278-280, Ksaari, sivut 139-140
5. Jnen, sivu 278, Ksaari II, sivut 138-145
6. Jnen, sivu 287, Ksaari II, sivu 152
7. Ksaari, sivut 152-156
8. Jnen, sivut 280-315
9. Ksaari II, sivut 160-161, Jnen, sivut 316-317
10. Ksaari II, sivut 161-192, Jnen sivut 319-320

10a. Jnen, sivut 320-321

11. VN hist I, sivu 330
12. Jnen, sivut 321-323, VN hist I, sivut 349-351

4.2 Sotalaitoksen kehitys

4.21 Lainsäädäntö

1. PlM hist I, sivut 105-114
2. Tmäki, sivu 125
3. Tmäki, sivu 134
4. PlM hist I, sivut 105-112, Tmäki, sivut 125-146
5. SE:n kirj N:o 1763/17.12.19, SArk OsIa/SE 1918-19/34 ja 1.DE:n kirj N:o 46/13.1.20, SArk OsIa/SE 1920/51
6. YE:n kirj N:o 942/19.12.22, SArk T4528/14 ja N:o 160/24.5.23, SArk T2856/5

7. YE:n kirj N:o 16/4.1.22 ja 501/9.10.22, SArk T2856/2 ja N:o 75/9.2.23, SArk T2856/6

4.22 Ylin johto

1. PlM:n kirj N:o 319/1.2.23, SArk T22104 Hh10
2. YE:n kirj N:o 49/13.2.23, SArk T22104 Hh10
3. PlM:n kirj N:o 231.23 k 154k, SArk PlM:n keskusosaston asiakirjat
4. SE:n kirj N:o 826/?.2.23, SArk T22104 Hh10
5. SE:n kirj N:o 819/20.3.20 ja YE:n kirj N:o 324/25.3.20, SArk OsIa/SE 1920/50
6. PlM:n hist I, sivut 119-20, Sotaneuvoston ptk, SArk T2858/1, puolustusrevisionikomitean asiakirjat, SArk Eg1 ja SLH, sivut 29-30
7. PlM hist I, sivu 102
8. PlM hist I, sivu 102, TP:n sot.käsky N:o 19/23.4.24, YE:n esik. käsky N:o 19/5.5.24, SArk
9. SE:n kirj N:o 446/28.4.24, SArk VII/YE 1924/57
10. YE:n kirj N:o 1305/10.10.24, SArk VII/YE 1924/57

4.221 Sotaväen päällikkö

1. SM:n kirj N:o 407/23.12.20, SArk SM Y1/H2201/A1/4
2. SM:n kirj N:o 624/31.5.20 ja SE:n kirj N:o 1995/5.6.20, SArk OsIa/SE 1920/51, SM:n kirj N:o 407/23.12.20, SArk SM Y1/H2201/A1/4

4.222 Yleisesikunta

1. YE:n esik.käsky N:o 111/16.9.19, SArk
2. YE:n kirj N:o 866/21.4.21, SArk VII/YE 1921/51, N:o 932/30.4.21, SArk VII/YE 1921/49, SM:n käskylehti N:o 24/10.12.21, SArk, SM:n kirj N:o 2511/27.12.21, SArk VII/YE 1921/50, YE:n esik. käskyt N:o 1/3.1.22, 7/20.1.22 ja 14/17.2.22, SM:n käskylehti N:o 28/11.2.22, SArk
3. YE:n esik.käsky N:o 6/20.11.20, SArk
4. YE:n esik.käsky N:o 12/21.3.24 ja menosääntöesitys vuodelle 1922, SArk

4.223 Suojeluskunnat

1. VN hist I, sivu 329
2. Komitean mietintö, jätetty puolustusministerille 23.12.22, SArk T4524/6, SM:n adjutantin diaari 1921, SArk T4341/1

4.224 Sotaministeriö - Puolustusministeriö

1. VN hist I, sivu 357, PlM hist I, sivu 101
2. PlM hist I, sivut 85 ja 98
3. YE:n kirj N:o 1566/19.2.23, SArk VII/YE 1923/55
4. YE:n kirj N:o 303/1.3.23 ja PlM:n kirj N:o 360/3.3.23, SArk VII/YE 1923/54

4.225 Upseerien erouhka

1. Talvela I, sivut 57-61
2. SE:n kirj N:o 3077/10.6.20, SArk 2.DE 1920-22/11/29, YE:n kirj N:o 227/12.2.23, SArk VII/YE 1922/54, KKR:n kirj N:o 283/28.6.22 ja 2.DE:n kirj N:o 323/30.6.22, SArk 2.DE 1920-22/12/29
3. VN hist I, sivu 378
4. VN hist I, sivu 364, PlM hist I, sivu 100
5. VN hist I, sivu 417, alaviite 25
6. PlM hist I, sivu 100-102, VN hist I, sivut 363-365 ja 391-394, Talvela I, sivut 57-61, TP:n sot.käsky N:o 37/1.8.24, SArk
7. SP:n kirj 7.1.24 pääministerille, SArk VII/YE 1924/56, VN hist I, sivu 364

4.23 Joukot

4.231 "Luettelot Suomen armeijasta"

1. YE:n kirj N:o 1865/24.9.19, I/YE 1919/26
2. Luettelo joukko-osastoista ja niiden osoitteista lokakuussa 1920, SArk OsIa/SE 1920/51, SM:n kirj N:o 367/5.11.20, SArk T4383/1-4, Luettelot Suomen armeijasta ja Luettelot rajalla olevista joukoista 15.9.20, 1.10.20 ja 15.12.20, SArk VII/YE 1920/44, samoin 1.1.21 ja 1.10.21, SArk OsIa/SE 1921/64, Liite SM:n käskylehteen N:o 18/1921, määräys N:o 102, SArk, Luettelo Suomen armeijasta 15.6.22, SArk VII/YE 1922/53

3. SM:n kirj N:o 851/12.9.19 ja 867/19.12.19, SE:n kirj N:o 1188/4.10.19, SM:n puhsan N:o 1563/10.12.19, SE:n kirj N:o 6862/10.12.19, SM:n kirj N:o 1119/11.12.19, SE:n kirj N:o 1763/17.12.19 ja 22.12.19, SM:n kirj N:o 1511/29.12.19, SArk OsIa/SE 1918-19/34, 1.DE:n kirj N:o 46/13.1.20, SArk OsIa/SE 1920/51
4. SE:n kirj N:o 3535/6.7.20 ja YE:n kirj N:o 447/20.7.20, SArk T4524/28
5. PlM:n kirj N:o 545/15.7.24, SArk T10591/7
6. SM:n käskylehti N:o 18/29.7.21, SArk

4.232 Enckellin komitea armeijan uudelleen järjestämiseksi

1. Ev Ahrenbergin muistio sotaministerille 28.1.20 ja YE:n kirj N:o 80/12.2.20, SArk OsIa/SE 1920/51
2. SM:n kirj N:o 106/21.2.20, SArk T4376/4
3. Komitea armeijan uudelleenjärjestelyä varten, kirj N:o 1/9.6.20, SArk OsIa/SE 1920/51, istuntojen pöytäkirjat, SArk T2855/9
4. SM:n kirj N:o 319/25.8.20, SArk T4337/2 ja SE:n kirj N:o 1878/12.10.20, SArk OsIa/SE 1920/51
5. SM:n kirj N:o 291/1.10.20 ja 508/19.10.20, SArk OsIa/SE 1920/51
6. SM:n kirj N:o 367/5.11.20, SArk T4383/1-4
7. SM:n kirj 23.12.20, Lisämääräyksiä sotavoimien uudestijärjestelyn toimeenpanemisesta, SM Y1/H2201/A1/4
8. SM:n kirj N:o 180/21.2.22, SArk 2.DE 1922/9/27
9. Ev Ahrenbergin muistio 28.1.20, majuri Winellin lausunto 11.2.20, majuri Oeschin lausunto 28.2.20, YE:n kirj N:o 172/5.3.20 ja SE:n kirj N:o 676/17.3.20, SArk OsIa/SE 1920/51
10. SM:n kirj N:o 367/5.11.20, SArk T4383/1-4, 3.DE:n puhsan 22.11.20 ja 3.12.20, SArk OsIa/SE 1920/51, 3.DE:n kirj N:o 233/4.5.21, SArk T2855/16
11. SJR:n kirj N:o 128/4.4.21 ja YE:n kirj N:o 723/4.7.21, SArk OsIa/SE 1921/64
12. 3.DE:n kirj N:o 1263/24.7.20, SArk I/YE 1920/28, YE:n kirj N:o 884/15.2.20, SArk VII/YE 1920/44, YE:n kirj N:o 4/1.1.21, SArk OsIa/SE 1921/64, YE:n kirj N:o 107/15.2.21, SArk OsIa/SE 1921/64
13. SE:n kirj N:o 1322/2.5.20, 1156/6.5.20, SM:n kirj N:o 88/7.6.20, SArk OsIa/SE 1920/50, SE:n kirj N:o 642/28.4.21, SArk OsIa/SE 1921/63, SM:n esittely TP:lle 18.1.22, SArk T22023/10d1, YE:n kirj N:o 208/15.6.22, SArk VII/YE 1922/53

14. Suomen puolustusvoimat, sivut 49-51, SM:n käskylehti N:o 22/31. 10.21, SP:n pvk N:o 41/8.6.21. SArk

4.233 Wetzerin määrävahvuuskomitea

1. SM:n muistio YE:lle 29.5.22, SArk T4528/13
2. SM:n kirj N:o 3./5.1.21 ja SE:n kirj N:o 2238/19.1.21, SArk OsIa/SE 1921/64
3. YE:n kirj N:o 162/23.6.22, SArk T4528/13
4. SArk T22104 Hh20 ja T2856/1
5. YE:n kirj N:o 497/11.10.22, SArk T2856/5
6. Mietintö SArk T4342/10, 4524/26, 4525/13, 22104 Hh18, Puolustusrevisionikomitea 1923/26

6a. Luutnantti Pekin laatima tilasto 1.7.22, SArk T4342/K2

7. YE:n kirj N:o 391/30.6.24 ja siihen liittyvä muistio, SArk T2857/8
8. PlM:n kirj N:o 545/15.7.24, SArk T10591/7
9. SE:n kirj N:o 1207/2.9.24 ja 3.9.24, SArk T2857/7 ja YE:n kirj N:o 432/11.10.24, SArk T10591/7

4.234 Käkisalmen Läänin Rykmentti

1. SM:n kirj N:o 1491/17.12.19, SE:n kirj N:o 1825/31.12.19, SArk OsIa/SE 1918-19/34
2. SM:n käskylehdet N:o 6/19 ja 29/131/20, SM:n kirj N:o 52/19.1. 20, SE:n kirj N:o 185/26.1.20, SArk OsIa/SE 1920/50, SM:n kirj N:o 651/8.9.19, SArk T4331/26, Käkisalmen läänin rykmentin upseerikunnan muistojulkaisu, Helsinki 1921, SArk
3. TP:n sot.käsky N:o 44/9.7.20 ja kenraali E A Heinrichsin ansioluettelo, SArk, SisM:n kirj N:o 835/11.3.21 ja SM:n kirj N:o 110/16.3.21, SArk T4341/6
4. KLR:n kirj N:o 4/7.2.20, 55/22.2.20 ja 140/16.3.20, SArk OsIa/SE 1920/50-51, 2.DE:n kirj N:o 152/7.3.21, SArk T2855/15
5. R hist, sivu 30
6. 2.DE:n kirj N:o 3988/19.12.19, SArk 2.DE 1919/4/8 ja N:o 5127/ 14.2.20, SArk OsIa/SE 1920/51
7. Evl Heinrichsin kirj N:o 5191/18.2.20, SArk OsIa/SE 1920/51
8. SE:n kirj N:o 874/9.4.20, SArk OsIa/SE 1920/51

9. 2.DE:n kirj N:o 6998/31.5.20 ja SM:n kirj N:o 107/10.6.20, SArk OsIa/SE 1920/50, R hist, sivu 32
10. 2.DE:n kirj N:o 7468/16.7.20, YE:n kirj N:o 553/24.7.20, SE:n kirj N:o 1566/31.7.20 ja 7.9.20, SArk T4336/4
11. SM:n kirj N:o 440/23.9.20, SArk T 4336/4 ja SM:n käskylehti N:o 36/179/23.9.20, SArk
12. SM:n kirj N:o 107/15.1.20, SArk OsIa/SE 1921/64, YE:n kirj N:o 106/17.2.21, SArk OsIa/SE 1921/63, Kaakkoisen Rajamaan komendanttilaitoksen kirj N:o 35/29.1.21, YE:n kirj N:otta/3.2.21, SArk T2855/15
13. SM:n kirj N:o 123/17.3.21, SArk T2855/14

4.235 Majoituskysymyksiä

1. YP:n esik:n kirj N:o 1187/13.10.19, SArk T19637/1
2. 2.DE:n kirj N:o 2696/13.10.19, SArk 2.DE 1919/4/8 ja YP:n esik:n kirj N:o 1187/13.10.19, SArk T19637/1
3. YE:n kirj N:o 2095/2.12.19, SArk T19637/1
4. SE:n kirj N:o 1376/25.10.19, SArk 2.DE 1919/4/8 ja 1460/5.11.19, SArk OsIa/SE 1918-19/43 sekä 1187/1.12.19, SArk OsIa/SE 1918-19/35
5. YE:n kirj N:o 341/26.3.20 ja SE:n kirj N:o 873/29.3.20, SArk OsIa/SE 1920/50
6. 2.DE:n puhsan N:o 6387/14.12.20, SArk OsIa/SE 1921/63 ja YE:n kirj N:o 1/1.1.21, SArk OsIa/SE 1921/64
7. SE:n puhsan 1101/26.12.21 ja kirj N:o 1101/30.12.21, SArk OsIa/SE 1921/63, 2.DE:n kirj N:o 745/8.1.22, SArk T2856/4, SM:n esittely TP:lle 25.10.21, SArk T22023/Dd1
8. SM:n kirj N:o 125/24.5.21, SArk OsIa/SE 1921/63, 2.DE:n kirj N:o 381/5.9.22, SArk 2.DE 1922/9/7 ja YE:n kirj N:o 453/10.10.22 SArk T2855/4
9. SE:n kirj N:o 551/17.3.22, SArk T2856/2
10. YE:n kirj N:o 594/12.12.22, SArk T2856/3
11. YE:n kirj N:o 553/20.11.22, SArk T2856/3 ja PlM:n kirj N:o 58/25.4.24, SArk T2857/9
12. SM:n kirj N:o 319/25.8.20, SArk T4337/2
13. KSP:n kirj N:o 30/8.2.21, SArk OsIa/SE 1921/63

2.236 Rajavartiostot

1. R hist, sivut 82-84
2. SE:n kirj N:o 197/9.2.21, SArk OsIa/SE 1921/63
3. SM:n P.M. N:o 66/9.2.21, SArk SM Y1/H2201/A1/1
4. R hist, sivut 84 ja 92-93
5. R hist, sivut 84-86 ja 92
6. Yleiskatsaus Laatokan pohjoispuolelle sijoitetuista joukko-osastoista 26.8.19, SArk OsIa/SE 1918-19/38 ja R hist, sivu 92
7. R hist, sivut 96-99, SE:n kirj N:o 1462/12.11.19, SArk OsIa/SE 1918-19/43, 2.DE:n kirj N:o 6637/28.4.20, SArk OsIa/SE 1920/50, SisM:n kirj N:o 2237/1.12.22 ja 94/24.1.23, SArk T2856/3 ja 6, PlM:n kirj N:o 118/13.2.23, SArk T2856/6
8. YE:n kirj N:o 21/5.1.22, SArk T2856/3
9. YE:n kirj N:o 119/3.3.23, SArk T2856/6
10. SisM:n kirj N:o 62/2.5.23, SArk T2856/6

2.24 Puolustusvoimien varustaminen ja taloudellinen puolustusvalmius

1. Iskanius, Markku: Tiede ja ase 40/1982, sivu 170
2. SM:n kirj N:o 178 T.E./29.10.19, SArk T19637/1
3. YE:n kirj N:o 1931/17.10.19, SArk I/YE 1919/25
4. VN hist I, sivut 301, 319, 344, 356 ja 364
5. Tmäki, sivut 171 ja 175
6. PlM hist I, sivut 126-134, Tmäki, sivut 176-187, VN hist I, sivu 394, YE:n kirj N:o 325/20.3.20, SArk T2855/10
7. PlM hist I, sivu 135, VN hist I, sivut 364 ja 394, Suomen puolustusvoimat, sivut 51 ja 82, YE:n kirj N:o 616/31.8.20, SE:n kirj N:o 1483/12.8.20, SArk OsIa/SE 1920/51

7a. Puol.lait., sivu 50

8. PlM hist I, sivu 138, IlmVE:n kirj N:o 459/22.3.20, SArk OsIa/SE 1920/51, IlmVE:n kirj N:o 809/4.5.20 ja SE:n kirj N:o 496/9.6.2 SArk T2855/10, IlmVE:n kirj N:o 240/30.6.22, YE:n kirj N:o 192/15.7.22, SE:n kirj N:o 1495/24.7.22, SArk T4528/14, IlmVE:n kirj N:o 301/4.12.23, YE:n kirj N:o 588/15.12.23, SArk T2856/6
9. Tmäki, sivu 178, IlmVE:n kirj N:o 240/30.6.22, SArk T4528/14, Suomen puolustusvoimat, sivu 51
10. PlM hist I, sivu 92
11. PlM hist I, sivu 104

12. SM:n kirj N:o 615 T.E./19.9.19, SArk K2/SM 1919
13. SM:n kirj N:o 773 T.E./24.10.19, SArk T4331/26
14. Sotaneuvoston ptk 5.-6.11.23, § 7, SArk T2858/1

2.25 Koulutus

1. UK 200, sivut 135-137
2. PlM hist I, sivut 116-117
2a. UK 200, sivut 142-143
3. UK 200, sivut 177-179
4. YE:n kirj N:o 1347/27.5.20, SE:n kirj N:o 847/27.2.20, SM:n kirj N:o 211/26.4.20, SArk T4524/28
5. SE:n kirj N:o 2444/5.5.20 ja YE:n kirj N:o 1288/17.5.20, SArk VII/YE 1920/47
6. SE:n kirj N:o 7389/8.12.22, SArk
7. YE:n kirj N:o 87/20.1.23, SArk T4888/105 ja 337/5.3.23, SArk VII/YE 1923/54
8. PlM:n kirj N:o 382/9.3.23, SArk T4888/105
9. YE:n kirj N:o 447/3.4.23, SArk T4888/105
10. PlM:n kirj N:o 482/26.4.23, Sotakorkeakoulun perustamista suunnittelevan komitean kirjelmä N:o 730/31.5.23 ja UK 200, sivut 296-297
11. UK 200, sivut 298-299, YE:n kirj N:o 690/25.6.23, SArk T4386/34, Teknillisen korkeakoulun ehdotus Sotateknillisen osaston perustamisesta 15.5.23, SArk T4524/28
12. Staival, sivut 71-104, UK 200, sivu 313
13. YE:n kirj N:o 803/6.5.19, YP:n esik:n kirj N:o 2647/8.5.19, SArk K/YE 1919/66 ja YE:n esik.käsky N:o 77/21.5.19, SArk
14. Suomen jääkärien elämäkerrasto, sivut 759-760, Lauerma, sivu 945
15. Suomen puolustusvoimat, sivu 51
16. Staival, sivut 71-73
17. Tarkastuskertomus Tampereen Rykmentistä, SArk T2855/14
18. SE:n kirj N:o 658/2.5.21, SArk T2855/14
19. YE:n kirj N:o 690/30.9.20, SArk T2855/10
20. YE:n kirj N:o 452/26.9.21, SArk T2855/15
21. YE:n kirj N:o 526/17.11.21, SArk OsIc/SE 1922/60
22. SE:n kirj N:o 1648/22, SArk I/YE 1922/20
23. UK 200, sivut 137-138

24. YE:n kirj N:o 113/25.4.25, SArk T2857/8
25. YE:n kirj N:o 463/31.8.23, SArk T2857/8
26. YE:n kirj N:o 105/5.4.24, SArk T2857/8
27. SM:n kirj N:o 635/24.7.19, SArk T4331/26
28. SM:n kirj N:otta 28.5.21, SArk OsIa/SE 1921/64

4.26 Liikekannallepanon valmistelut

1. YE:n kirj N:o 292/26.9.19, SArk OsIa/SE 1919-20/48
2. YE:n kirj N:o 11/8.1.21, SArk I/YE 1919/26 ja SE:n kirj N:o 72/14.1.20, SArk OsIa/SE 1919/49
3. 2.DE:n kirj N:o 4997/9.2.20, SArk 2.DE 1920-22/11/29
4. YE:n kirj N:o 137/5.3.21, SArk T2855/15
5. II PPP:n kirj N:o 8/27.1.21, KKR:n kirj N:o 40/27.1.21, SJR:n kirj N:o 21/26.1.21, KSR:n kirj N:o 16/27.1.21, SArk 2.DE 1919-21/7/25
6. YE:n kirj N:o 612/27.12.21, SArk 2.DE 1919-21/8/26
7. 2.DE:n kirj N:o 19/5.1.22, SArk T2856/3
8. YE:n kirj N:o 206/14.7.22 ja 447/7.9.22, SArk T 2856/1
9. YE:n kirj N:o 48/6.5.24, SArk T2857/8
10. YE:n kirj N:o 1326/1.12.19, SArk I/YE 1919/26
11. SM:n kirj N:o 113/11.12.19, SArk OsIa/SE 1918-19/44
12. YE:n kirj N:o 127/25.2.20, SArk OsIa/SE 1920/49
13. SM:n kirj N:o 178 T.E./29.10.19, SArk T19637/1
14. YE:n kirj N:o 195/11.7.22, SArk T4528/14
15. YE:n kirj N:o 154/16.2.21, 216-221/8.3.21, SArk T2855/14, SM:n kirj N:o 32/24.3.21, SArk 2.DE 1919-21/7, YE:n kirj N:o 48/6.5.24, SArk T2857/8
16. YE:n kirj N:o 55/12.2.24, SArk T10591/7
17. YE:n kirj N:o 176/21.5.24, SArk T2857/8
18. SM:n kirj N:o 164 T.E./14.10.19, SArk T19637/1
19. SM:n kirj N:o 742/27.9.21, SArk OsIa/SE 1921/62
20. YE:n kirj N:o 80/2.2.21 ja 246/27.5.21, SArk T2855/15
21. Sotaneuvoston ptk 5.-6.11.23, §7, SArk T2858/1

4.261 Rannikkopuolustus

1. SL 1, sivut 90-91 ja 109

2. RPP:n kirj N:o 8/5.1.22, SE:n kirj N:o 49/1.2.22 ja YE:n kirj N:o 418/8.3.22, SArk T20689/1 ja YE:n kirj N:o 219/19.6.24, SArk T10591/7

4.262 Suojeluskunnat

1. SkY:n kirj N:otta/17.10.19, N:o 583/23.10.19, SM:n kirj N:o 1386/10.11.19 ja YE:n kirj N:o 2126/19.12.19, SArk SkY IIFba 1-2
2. YE:n kirj N:o 299/3.5.20, SArk OsIa/SE 1920/49 ja SkY:n kirj N:o 946/12.5.20, SArk T2856/3
3. YE:n kirj N:o 2153/5.1.20, SArk SkY IIFba2 ja N:o 119/17.2.20, SArk T2855/10
4. SkY:n kirj N:o 251/12.2.20, SArk OsIa/SE 1920/49
5. YE:n kirj N:otta/6.3.20, SArk OsIa/SE 1920/49
6. SE:n kirj N:o 722/23.3.20, SArk OsIa/SE 1920/49
7. SM:n kirj N:o 217/7.4.20, SArk OsIa/SE 1920/49 ja N:o 72/6.5.20, SArk SkY IIFba2
8. YE:n kirj N:o 400/12.4.20, SArk T2855/9
9. YE:n kirj N:o 299/3.5.20, 321/12.5.20 ja SE:n kirj N:o 1112/12.5.20, SArk OsIa/SE 1920/49
10. YE:n kirj N:o 310/12.5.22, SArk T2856/3
11. SkY:n kirj N:o 622/17.5.21 ja 623/18.5.21, YE:n kirj N:o 580/30.5.21, SArk OsIa/SE 1921/71
12. SkY:n muistio N:o 1009.23, SArk SkY IIFa1
13. SkY:n kirj N.o 1177/11.7.23, SArk SkY IIFa1
14. SkY:n kirj N:o 1014/11.7.23, SArk SkY IIFa1
15. YE:n kirj N:o 356/18.7.23, SArk SkY IIFa1
16. SE:n kirj N:o 1371/3.8.23 ja Tt N:o 15/27.9.23, SArk SkY IIFa1
17. YE:n kirj N:o 416/7.9.23 SkY IIFa1
18. SkY:n kirj N:o 1475/10.9.23, SArk SkY IIFa1
19. Grandellin muistio 1.2.24, SArk Puolustusrevisionikomitea K 22/III/3

4.2621 Konkreettista yhteistoimintaa

1. YE:n kirj N:o 170/27.2.22, SArk T2856/3

2. 2.DE:n kirj N:o 3566/26.11.19, 3872/19.12.19 ja SkY:n kirj N:o 568/28.11.19, SArk 2.DE 1919/8 ja 2.DE:n kirj N:o 4612/21.1.20, SArk OsIa/SE 1920/49
3. SM:n kirj N:o 38/25.1.21, SArk K/SM 1921, lkp-asiat
4. YE:n kirj N:o 276/14.6.21, SArk T2855/16
5. YE:n kirj N:o 418/9.9.21, SArk 2.DE 1919/21/8/26
6. Viipurin sk.piirin kirj N:o 1084/15.12.21, SArk 2.DE 1919-21/8/26 ja N:o 350/27.3.22, SArk 2.DE 1922/9/27
7. Viipurin sk.piirin kirj N:o 1111/29.12.21, YE:n kirj N:o 578/15.12.21, SArk 2.DE 1919-21/8/26
8. YE:n kirj N:o 198/8.3.22, SArk T2856/3
9. SkY:n kirj N:o 17/9.4.19, SArk OsIa/SE 1919/20, YE:n kirj N:o 170/27.2.22 ja SkY:n kirj N:o 391/3.3.22, SArk T2856/3
10. SkY:n kirj N:o 1095/14.6.22, SArk T2856/3
11. YE:n kirj N:o 444/7.9.22, SArk T2856/3
12. YE:n kirj N:o 444/7.9.22, SArk T2856/3
13. SkY:n kirj N:o 946/12.5.22 ja 965/20.5.22 sekä YE:n kirj N:o 118/26.1.22 ja 326/23.5.22, SArk T2856/3
14. YE:n kirj N:o 444/7.9.22, SArk T2856/3
15. SkY:n kirj N:o 2111/30.11.22, SArk T2856/3
16. SkY:n kirj N:o 2212/11.12.22, SArk T2856/3
17. YE:n kirj N:o 468/6.9.23, SArk T2856/7
18. Viipurin sk.piirin kirj N:o 350/27.3.22, SArk 2.DE 1922/9/27 ja YE:n kirj N:o 563/20.11.22, SArk T2856/3
19. YE:n kirj N:o 484/20.9.23, SArk T2856/7
20. YE:n kirj N:o 326/23.5.22 ja SkY:n kirj N:o 2212/11.12.22, SArk T2856/3
21. SkY:n kirj N:o 1095/14.6.22, SArk T2856/3
22. YE:n kirj N:o 675/22.6.22, SArk T4528/13
23. YE:n kirj N:o 110/16.4.24, SArk T2857/9
24. YE:n kirj N:o 460/8.10.23 ja PlM:n kirj N:o 253/11.10.23, SArk VII/YE 1923/55
25. Viipurin sk.piirin esik:n kirj N:o 282/5.9.24, 2.DE:n kirj N:o 425/9.5.24 ja 680/3.11.24, SArk T1059/7

4.263 Päämaja ja Kotiarmeijan esikunta

1. YP:n esik:n kirj N:o 935/27.8.19, SArk 2.DE 1919/10/29

2. SM:n kirj N:o 8/13.11.19, SArk T4331/26
3. YE:n kirj N:o 772/15.7.21, SArk OsIa/SE 1921/62
4. YE:n kirj N:o 853/5.8.21, SE:n kirj N:o 1086/13.8.21 ja 1826/15.2.21, SArk OsIa/SE 1921/62
5. SM:n esittely TP:lle 31.12.21, SArk T4528/13, PlM:n kirj N:o 41/11.4.22, SArk K/SM 1922, lkp-asiat
6. YE:n kirj N:o 81/6.2.24, SArk T2856/6
7. YE:n kirj N:o 401/12.9.24, SArk T10591/7
8. SM:n kirj N:o 8/13.11.19, SArk T4331/26
9. YE:n kirj N:o 401/12.9.24, SArk T10591/7

4.3 Puolustussuunnitelmat

4.31 Tilanteenarvioinnin kehitys ja sen vaikutus puolustussuunnitelmiin

1. YE:n kirj N:o 1865/24.9.19, SArk OsIa/YE 1919/26
2. SE:n kirj N:o 1233/30.9.19, SArk OsIa/YE 1919/26
3. YE:n kirj N:o 1872/29.9.19, SArk OsIa/YE 1919/26
4. YE:n päällsn kirj TP:llä 29.9.19, SArk K/YE 1919/43 ja YE:n kirj N:o 1963/24.10.19, SArk OsIa/YE 1919/26

4a. YE:n kirj N:o 1963/24.10.19, SArk OsIa/YE 1919/K26

5. YE:n kirj N:o 2127/19.12.19, SArk OsIa/YE 1919/26
6. YE:n kirj N:o 1985/31.10.19, SArk OsIa/YE 1919/26
7. YE:n kirj N:o 2113/13.12.19, SArk T2856/6
8. 1.DE:n kirj N:o 2051/3.12.19, SArk OsIa/YE 1919/26
9. 2.DE:n kirj N:o 3474/14.11.19, SArk OsIa/YE 1919/26
10. YE:n kirj N:o 2101/5.12.19, SArk OsIa/YE 1919/26
11. 2.DE:n kirj N:o 4032/22.12.19, SArk OsIa/YE 1919/26 ja N:o 4434/12.1.20, SArk OsIa/SE 1920/49
12. 2.DE:n kirj N:o 5826/16.3.20, SArk T2855/12
13. YE:n kirj N:o 348/12.4.20, SArk T2855/12

4.311 Venäjän keskitys 1, V.K.1

1. YE:n kirj N:o 137/5.3.21, SArk T2855/15
2. YE:n kirj N:o 83/2.2.21, SArk OsIa/SE 1921/63
3. YE:n kirj N:o 246-252/27.5.21, SArk T2855/15
4. YE:n Tsto I:ssä ilmeisestikin v 1919 laadittu muistio "suunnitelma V.K.1 tapausta seuraavia sotatoimia varten", SArk T2858/19

5. YE:n kirj N:o 447/7.9.22, SArk T2856/1
6. YEN. kirj N:o 538/30.10.22, SArk T2856/2

4.312 Venäjän keskitys 1:n variantti, V.K.1 var.

1. YE:n kirj N:o 538/30.10.22, SArk T2856/2
2. YE:n kirj N:o 577/28.11.22, SArk 2.DE 1922/9/27 ja N:o 33/18.1. 23, SArk T2856/6
3. 3.DE:n kirj N:o 30/16.2.23, SArk T2856/7
4. YE:n kirj N:o 547/9.11.22, SArk T2856/2
5. 2.DE:n kirj N:o 448/13.12.22 ja 490/21.12.22, SArk 2.DE 1922/9/ 27
6. 2.DE:n kirj N.o 278 ja 279/24.4.23, SArk T2856/7
7. 3.DE:n kirj N:o 170/8.10.23, SArk T2856/8
8. YE:n kirj N:o 533/13.11.23, SArk T2856/8
9. 2.DE:n kirj N:o 94/20.3.23 ja 216/4.4.23, SArk T2856/7
10. YE:n kirj N:o 176/9.4.23, SArk T2856/6
11. YE:n kirj N:o 462/29.8.23, SArk T2856/6
12. YE:n kirj N:o 543/3.11.23, SArk T2856/6

4.313 Venäjän keskitys 2, V.K.2

1. YE:n kirj N:o 179-180/2.3.22, SArk T2856/2
2. 2.DE:n kirj N:o 151/14.3.22, SArk T2856/4
3. YE:n kirj N:o 227/22.3.22, SArk 2.DE 1922/9/27
4. 3.DE:n kirj N:o 323/14.5.22 ja YE:n kirj N:o 317/23.5.22, SArk T2856/4
5. 2.DE:n kirj N:o 409/24.11.22, SArk T2857/9 ja 3.DE:n kirj N:o 8/29.1.23, SArk T2856/7
6. 3.DE:n kirj N:o 568/28.11.22, SArk T2856/2 ja N:o 8/29.1.23, SArk T2856/7
7. YE:n kirj N:o 180/12.4.23, SArk T2856/6
8. 1.DE:n kirj N:o 419/12.11.23, SArk T2856/7
9. YE:n kirj N:o 560/8.12.23, SArk T2856/7
10. JPrE:n kirj N:o 513/17.9.23, SArk T2856/8
11. YE:n kirj N:o 493/3.10.23, SArk T2856/8
12. YE:n kirj N:o 587/15.12.23, SArk T2856/8
13. 2.DE:n kirj N:o 344/26.5.23, SArk T2856/7

14. YE:n kirj N:o 267/11.6.23 ja 2.DE:n kirj N:o 405/15.6.23, SArk T2856/7
15. 2.DE:n kirj N:o 505/7.8.23, SArk T2856/7
16. YE:n kirj N:o 487/21.9.23, SArk T2856/7
17. 2.DE:n kirj N:o 625/27.9.23, SArk T2856/7
18. 2.DE:n kirj N:o 733/12.11.23, SArk T2856/7
19. YE:n kirj N:o 559/22.11.23, SArk T2856/7
20. 2.DE:n kirj N:o 788/7.12.23, SArk T2856/7
21. 3.DE:n kirj N:o 101/5.4.23, SArk T2856/8
22. 3.DE:n kirj N:o 155/8.5.23, SArk T2856/8
23. 3.DE:n kirj N:o 100/17.5.23, SArk T2856/7
24. YE:n kirj N:o 478/14.9.23, SArk T2856/8
25. 3.DE:n kirj N:o 437/24.10.23 ja YE:n kirj N:o 530/9.11.23, SArk T2856/8
26. 3.DE:n kirj N:o 20/1.2.24, SArk T2857/9

4.314 Venäjän keskitys 3, V.K.3

1. YE:n kirj N:o 1931/17.10.19, SArk OsIa/SE 1919-20/48
2. YE:n kirj N:o 1931/17.10.19, SArk OsIa/SE 1919-20/48
3. YE:n kirj N:o 1957/29.10.19, SArk OsIa/SE 1919-20/48
4. YE:n sähkeet 1919, 1920 ja 1921/16.10.19, 1933/18.10.19, 2.DE:n puhsan N:o 2932/16.10.19 ja 2.DE:n kirj N:o 1816/19.10.19, SArk OsIa/YE 1919/26
5. YE:n kirj N:o 10/7.1.20, SArk T2855/10, 2.DE:n kirj N:o 3568/22.11.19, SArk OsIa/YE 1919/26 ja 5116/26.1.20, SArk OsIa/SE 1920/49
6. YE:n kirj N:o 2127/19.12.19, SArk OsIa/YE 1919/26
7. YE:n kirj N:o 404 ja 415/6.9.21, SArk 2.DE 1919-21/7
8. YE:n kirj N:o 404 ja 415/6.9.21, SArk 2.DE 1919-21/7
9. YE:n muistio "Sotatapaus V.K.3", SArk T2855/15
10. Enckellin esitys sotaneuvostolle 5.11.23, SArk T2858/1

4.3141 Vuoden 1924 tilanteenarviointi

1. Liite YE:n kirj N:o 391/30.6.24, "Karjalan kannaksen puolustuskysymys", SArk T2855/10 ja T2857/8
2. Enckellin kirje Sotahistorialliselle osastolle 31.10.40, SArk T17609/1

4.315 Ruotsin keskitys 1, R.K.1

1. SArk T2856/16
2. Luettelot Suomen armeijasta, SArk VII/YE 1919-21/42, 44 ja 51
3. SE:n kirj N:o 1155/6.5.20, 1189/12.5.20 ja 2.6.20, 1345/7.6.20, SM:n kirj N:o 88/7.6.20 ja 408/21.6.20, SArk OsIa/SE 1920/50
4. SE:n kirj N:o 1477/8.7.20 ja SM:n kirj N:o 219/21.7.20, SArk OsIa/SE 1920/50
5. SE:n kirj N:o 1698/24.8.20 ja 1.DE:n kirj N:o 8025/14.9.20, SArk OsIa/SE 1920/50
6. SM:n puhsan N:o 1165/8.5.20, SArk OsIa/SE 1920/51
7. SE:n kirj N:o 1456/30.6.20 ja YE:n kirj N:o 523/6.7.20, SArk T2856/16
8. YE:n kirj N:o 677/24.9.20, SArk T2856/16
9. SE:n kirj N:o 1845/23.10.20 ja YE:n kirj N:o 784/29.10.20 ja 791/?.10.20, SArk T2856/16
10. YE:n kirj N:o 192/11.4.21 ja 299-304/25.6.21, SArk T2856/16
11. SE:n kirj N:o 963/20.7.21, SArk T2855/15

4.316 Sotaneuvoston tilanteenarviointi 5.-6.11.23

1. Sotaneuvoston pöytäkirjat 5.-6.11.23, SArk T2858/1
2. Myös tohtori Vilho Niitemaan artikkeli "Yleisesikunnan päällikön, kenraali Enckellin suunnitelmat ja toimenpiteet vv. 1919-1924 Venäjänvastaisen sodan varalta, Sotahistoriallisen toimiston kirj N:o 346/17.7.51, Sotatieteen keskuskirjasto ja kenraali Enckellin kirj Sotahistorialliselle osastolle 31.10.40, SArk T17609/1

4.32 Karjalan kannaksen puolustusasemat

4.321 Pääasema

1. Ranskan sotilaslähetystö Suomessa: Muistio "Karjalan rajan puolustusorganisatsioni, I. Läntinen sektori. Yleissuunnitelma/ 6.1.20", SArk T2855/10
2. Ranskan sotilaslähetystö: Karjalan rajan puolustusorganisatsioni/29.1.20, SArk T2855/10
3. Gros-Coissyn kirj YE:n päällikölle 27.8.21, SArk T2858/17

4. Selonteko tutkimuksesta 1.Divisioonan puolustuslinjalla Äyräpään ja Koiviston välillä, liite YE:n kirj N:o 382/20, SArk OsIa/SE 1920/49
5. SLH, sivu 33
6. YE:n kirj N:o 208/2.3.20, SArk OsIa/SE 1920/49
7. 2.DE:n kirj N:o 5663/9.3.20, SArk 2.DE 1919-21/6 ja VR:n kirj N:o 82/14.3.20, SArk 2.DE 1920-22/29
8. 1.DE:n kirj N:o 102/30.1.20 ja 2.DE:n kirj N:o 5245/21.2.20, SArk
9. YE:n kirj N:o 58/16.3.20, SArk OsIa/SE 1919-20/48
10. YE:n kirj N:o 159/15.3.20, SArk OsIa/SE 1919-20/48
11. VR:n kirj N:o 226/7.9.20, 2.DE:n kirj N:o 7740/23.9.20 ja YE:n kirj N:o 776/26.10.20, SArk 2.DE 1919-21/6/25
12. VR:n kirj N:o 276/11.10.20, SArk 2.DE 1919-20/6
13. YE:n kirj N:o 721/13.10.20, SArk 2.DE 1919-21/6
14. YE:n kirj N:o 87/21.2.22, SArk 2.DE 1922/9/27
15. UR:n kirj N:o 544/16.8.20 ja 2.DE:n kirj N:o 7539/2.9.20, SArk 2.DE 1919-21/6
16. YE:n kirj N:o 811/4.11.20 ja 838/17.11.20, 2.DE:n kirj N:o 7891/13.11.20, SArk 2.DE 1919-20/6/25
17. 2.DE:n kirj N:o 7969/27.11.20, UR:n kirj N:o 735/10.11.20 ja 879/19.12.20, SArk 2.DE 1919-21/6/25
18. 1.DE:n kirj N:o 228/19.4.20, SArk 2.DE 1919-21/8/26, 1.DE:n kirj N:o 70/23.1.22, SArk T2856/4 ja YE:n kirj N:o 83/13.2.23, SArk T2856/6
19. YE:n kirj N:o 10/7.1.21 ja 2.DE:n kirj N:o 5/16.1.21, SArk 2.DE 1919-21/8/26
20. SJR:n kirj N:o 728/16.2.20, SArk 2.DE 1920/6/25
21. 2.DE:n kirj N:o 573/22.9.21, SArk 2.DE 1919-21/8/26
22. YE:n kirj N:o 445 ja 456/29.9.21, SArk 2.DE 1919-21/8/26
23. YE:n kirj N:o 130/17.4.23, SArk T2856/7
24. 1.DE:n kirj N:o 200/20.4.23 ja YE:n kirj N:o 199/26.4.23, SArk T2856/7
25. YE:n kirj N:o 452/26.9.21, SArk T2855/15
26. Tt:n kirj N:o 129/11.7.19, SArk 2.DE 1919/8, RTR:n kirj N:o 2887/19.12.19, SArk T2855/10, 2.DE:n kirj N:o 7959/30.11.20, SArk 2.DE 1919-21/6/25, 2.DE:n kirj N:o 8075/31.12.20, SArk 2.DE 1919-21/6/25, YE:n kirj N:o 115/17.2.21, SArk T2855/16 ja SkY:n kirj N:o 174/24.2.21, SArk OsIa/SE 1921/71

4.3211 Puolustusaseman varmistaminen

1. YE:n kirj N:o 863/2.12.20, SArk 2.DE 1919-21/6/25
2. 2.DE:n kirj N:o 7983/4.12.20 1.DE:lle ja 19.12.20 YE:lle, SArk 2.DE 1919-21/6/25, 2.DE:n kirj N:o 381/5.9.22, SArk 2.DE 1922/9/27, YE:n kirj N:o 453/10.10.22, SArk T2855/4 ja YE:n kirj N:o 909/30.12.20, SArk T2855/12
3. 2.DE:n kirj N:o 8076/14.12.21, SArk 2.DE 1919-21/8/26
4. YE:n kirj N:o 139/8.3.21, SArk 2.DE 1919-21/7/25
5. YE:n kirj N:o 276/14.6.21, SArk T2855/16
6. YE:n kirj N:o 322/25.7.21, SArk T2855/16
7. YE:n kirj N:o 575/14.12.21, SArk T2855/15
8. 2.DE:n kirj N:o 4/3.1.22, SArk T2856/4
9. 1.DE:n kirj N:o 70/23.1.22, SArk T2856/4
10. 1.DE:n kirj N:o 302/4.4.22, SArk OsIc/1922/60
11. YE:n kirj N:o 227/18.5.23 ja 3.DE:n kirj N:o 166/9.10.23, SArk T2856/7
12. 2.DE:n kirj N:o 639/10.10.23, SArk T2856/7
13. 3.DE:n kirj N:o 151/18.9.23, SArk T2856/8
14. 3.DE:n kirj N:o 151/1. ja 4.10.23, SArk T2856/8

4.322 Taemmat asemat

1. Gros-Coissyn tiedusteluilmoitus 16.7.23, SArk T2858/17 ja SLH, sivut 24-25
2. YE:n kirj N:o 355/2.8.21 ja 540/23.11.21, SArk T2855/14
3. YE:n kirj N:o 463/6.9.21, SArk T2855/15 ja Gros-Coissyn raportti 16.7.21, SArk T2858/17
4. Gros-Coissyn kirj YE:n päällikölle, YE:n kirj:n N:o 463 liite, SArk T2855/15
5. 2.DE:n kirj N:o 612/28.11.21 ja KKR:n kirj N:o 394/22.11.21, SArk T2855/14
6. YE:n kirj N:o 432, 433 ja 434/20.9.21, SArk T2855/15
7. 1.DE:n kirj N:o 452/9.12.21, SArk T2855/15
8. 2.DE:n kirj N:o 585/4.11.21 ja YE:n kirj N:o 530/18.11.21, SArk T2855/15
9. YE:n kirj N:o 372/22.6.22, SArk T2856/4
10. YE:n kirj N:o 559/22.11.23, SArk T2856/7 ja SLH, sivu 19, kuva 4
11. 3.DE:n kirj N:o 444/24.11.21, SArk T2855/15

12. Gros-Coissyn raportit YE:n päällikölle, SArk T2858/18 ja maj V Mikkolan tiedusteluilmoitus 3.DE:lle 24.10.21, SArk T2855/15
13. Gros-Coissyn raportti YE:n päällikölle 3.9.21, SArk T2858/18
14. 2.DE:n kirj N:o 409/24.11.22, SArk T2857/9
15. 3.DE:n kirj N:o 8/29.1.23, SArk T2856/7

4.323 Suojajoukot ja niiden asemat

1. 2.DE:n kirj N:o 2643/8.10.19 ja 2701/14.10.19, SArk 2.DE 1919/4/8 sekä KSR:n pvk:t 1920 ja 1.DE:n kirj N:o 661/21.4.20, SArk OsIa/SE 1920/50
2. UR:n kirj N:o 1714/11.10.19, SArk 2.DE 1919/4/8
3. 2.DE:n kirj N:o 3570/25.11.19, SArk 2.DE 1919/4/8
3a. Ryhmä Bonsdorffin käsky N:o 132, SArk OsIa/YE 1919/26
4. 2.DE:n kirj N:o 2701/14.10.19, SArk 2.DE 1919/4/8
5. 2.DE:n kirj N:o 3209/7.11.19, SArk 2.DE 1919/4/8
6. YE:n kirj N:o 2046/2.12.19, SArk OsIa/YE 1919/26
7. 2.DE:n kirj N:o 3031/31.10.19, SArk 2.DE 1919/4/8 ja SE:n kirj N:o 1426/28.10.19, SArk OsIa/SE 1918-19/43
8. 2.DE:n kirj N:o 3114/4.11.19, SArk 2.DE 1919/4/8
9. SE:n kirj N:o 1401/5.11.19 ja 1426/7.11.19, SArk OsIa/SE 1918-19/43
10. SM:n kirj N:o 1386/10.11.19 ja 1411/13.11.19, SArk OsIa/SE 1918-19/43
11. SE:n kirj N:o 1426/12.11.19 ja 2.DE:n kirj N:o 3442/19.11.19, SArk 2.DE 1919/4/8
12. 2.DE:n kirj N:o 3566/26.11.19 ja SkY:n kirj N.o 668/28.11.19, SArk 2.DE 1919/4/8
12a. 2.DE:n kirj N:o 3444/19.11.19, SArk 2.DE 1919/8
13. 2.DE:n kirj N:o 3813/9.12.19, SArk OsIa/SE 1918-19/43
14. YE:n kirj N:o 2157/8.1.20, SArk OsIa/YE 1919/26
15. 2.DE:n kirj N:o 4629/23.1.20, SArk T2855/12
16. 2.DE:n kirj N:o 5186/17.2.20, SArk OsIa/SE 1920/50
17. YE:n kirj N:o 553/24.7.20, SArk I/YE 1920/28
18. SE:n kirj N:o 1566/31.7.20, SArk OsIa/SE 1920/50
19. SE:n kirj N:o 49/8.1.20 ja 874/9.4.20, SArk OsIa/SE 1920/51 ja 1566/7.9.20, SArk OsIa/SE 1920/50
20. YE:n kirj N:o 280/28.2.20, SArk 2.DE 1919-21/6/25

21. 2.DE:n kirj N:o 5668/9.3.20, SArk T2855/12
22. YE:n kirj N:o 341/26.3.20, SArk OsIa/SE 1920/50
23. 2.DE:n kirj N:o 6618/27.4.20, SArk 2.DE 1920/6/25
24. KSR:n kirj N:o 68 ja 69/3.5.20, SArk 2.DE 1920/6/25
25. 2.DE:n kirj N:o 6977/25.5.20, SArk 2.DE 1919-20/6/25
26. YE:n kirj N:o 467/23.6.20, SArk 2.DE 1919-21/6/25
27. 2.DE:n kirj N:o 7445/9.7.20, SArk OsIa/SE 1920/50
28. YE:n kirj N:o 548/27.7.20, SArk T2855/10
29. 2.DE:n kirj N:o 7530/14.8.20, SArk T2855/10
30. YE:n kirj N:o 612/21.8.20 ja SE:n kirj N:o 1702/18.9.20, SArk T2855/10
31. Karjalan Kannaksen Rajamaan komendanttikaitoksen kirj N:o 119/14.8.20, SArk 2.DE 1919-21/6/25

4.3231 Tarton rauhan ja armeijan uudestijärjestelyn vaikutus suojajoukkojen toimintaan

1. KSR:n ja III/KSR:n pvk:t 1920, SArk ja 1.DE:n puhsan N:o 9206/28.12.20, SArk OsIa/SE 1920/50
2. KLR:n kirj N:o 540/12.9.20, SArk 2.DE 1919-21/6/25
3. Karjalan Kannaksen Rajamaan komendanttilaitoksen kirj N:o 126/17.8.20 ja 129/23.8.20, SArk I/YE 1920/28
4. Kaakkoisen Rajamaan komendanttilaitoksen kirj N:o 6/12.1.21 ja 2.DE:n kirj N:o 26/20.1.21, SArk OsIa/SE 1921/63
5. Kaakkoisen Rajamaan Komendanttilaitoksen kirj N:o 35/29.1.21 ja YE:n kirj N:otta/3.2.21, SArk T2855/15
6. 2.DE:n puhsan N:o 195/18.3.21, SArk T2855/15
7. YE:n kirj N:o 891/20.12.20, SArk T2855/12
8. 2.DE:n kirj N:o 8039/4.1.21, SArk T2855/15
9. YE:n kirj N:o 96/9.6.21, SArk T2855/15
10. 2.DE:n kirj N:o 601/6.10.20, SArk 2.DE 1919-21/8/26
11. 2.DE:n kirj N:o 595/6.10.21, SArk T2855/15
12. YE:n kirj N:o 470/24.10.21, SArk 2.DE 1919-21/8/26
13. YE:n kirj N:o 514/8.11.21, SArk T2855/15
14. 2.DE:n kirj N:o 19/5.1.21 ja 745/8.1.21, SArk T2856/3 ja 4
15. YE:n kirj N:o 352/15.7.22, liite, SArk T2856/2
16. 1.DE:n kirj N:o 302/4.4.22, SArk 2.DE 1922/9/27
17. RvPrE:n kirj N:o 25/24.1.22, SArk 2.DE 1922/9/27
18. RvPrE:n kirj N:o 494/2.9.22, SArk 2.DE 1922/9/27

19. YE:n kirj N:o 563 ja 564/20.11.22, SArk 2.DE 1922/9/27
20. YE:n kirj N:o 607/8.12.22, SArk 2.DE 1922/9/27
21. 2.DE:n kirj N:o 467/22.12.22, SArk 2.DE 1922/9/27
22. YE:n kirj N:o 169/17.4.23, SArk T2856/6
23. 3.DE:n kirj N:o 150/18.10.23, SArk T2856/8
24. 2.DE:n kirj N:o 51/30.1.23, SArk T2856/6
25. 2.DE:n kirj N:o 470/17.7.23, SArk T2856/6
26. YE:n kirj N:o 391/30.6.24 liitteineen, SArk T2857/8
27. YE I, Suunnitelma suojajoukkojen vahvistamiseksi, kesäkuu? 1924, SArk T2857/8

4.33 Itärajan puolustus

4.331 Laatokan Karjala

1. Enckellin muistio "Laatokan pohjoispuolinen puolustuskysymyksemme", SArk T2855/10
2. Jnen, sivu 174, YE:n kirj N:o 522/15.10.18, 14/1.1.19 ja 406/15.4.19, SArk OsIa/SE 1918-19/43
3. Jnen, sivu 223, 3.DE:n kirj N:o 1271/22.8.19, Yleiskatsaus Laatokan pohjoispuolelle sijoitetuista joukko-osastoista, SArk OsIa/SE 1918-19/38
4. 3.DE:n kirj N:o 1532/25.9.19 ja e.m. yleiskatsaus 26.8.19, SArk OsIa/SE 1920/50
5. 3.DE:n kirj N:o 1439/12.9.19, SArk OsIa/SE 1918-19/38 ja N:o 182_1/14.11.19, SArk OsIa/SE 1920/50
6. TR:n kirj N:o 260/20.10.19, SArk OsIa/SE 1920/50
7. SM:n kirj N:o 633/24.7.19, SArk I/YE 1919/27a
8. YE:n kirj N:o 2019/7.11.19, SArk OsIa/SE 1918-19/43
9. 3.DE:n kirj N:o 2050/8.12.19, SArk OsIa/SE 1920/50
10. TR:n kirj N:o 327/12.12.20, SArk OsIa/SE 1920/50
11. 3.DE:n kirj N:o 2085/18.12.19 ja TR:n kirj N:o 337/23.12.19, SArk OsIa/SE 1920/50
12. SE:n kirj N:o 480/20.2.20, SArk OsIa/SE 1920/50
13. 3.DE:n sähke N:o 326/29.2.20, SArk OsIa/SE 1920/50
14. SE:n kirj N:o 563/27.2.20, SArk OsIa/SE 1920/50
15. YE:n kirj N:o 179/29.2.20, SArk OsIa/SE 1920/50
16. Kenrm Skobeltzinin päiväämätön kirjelmä ulkoministeri Holstille ja UM:n sähke N:o S73/6.3.20, SArk Plmin 1918-37 F12
17. VN hist I, sivu 296, VN ptk 28.2.20, SArk OsIa/SE 1920/50

18. 3.DE:n puhsan N:o 295/26.2.20, SArk OsIa/SE 1920/50
19. SE:n kirj N:o 562/27.2.20, SArk OsIa/SE 1920/50
20. 3.DE:n kirj ja puhsan N:o 302, 304 ja 305/27.2.20, 312 ja 320/28.2.20, 327/29.2.20 sekä YE:n kirj N:o 179/29.2.20, SArk OsIa/SE 1920/50, III/SJR:n pvk:t N:o 60 ja 68/1920, SArk
21. YE:n kirj N:o 179/29.2.20, liitteenä olevat 3.DE:n puhsan:t 324, 326 ja 327/29.2.20, SArk OsIa/SE 1920/50
22. 3.DE:n kirj N:o 566/17.3.20, 589/18.3.20, 705/23.3.20, 874/6.4.20 sekä Porajärven ja Repolan Ruununnimismiehen kirj N:o 106/25.3.20, SArk OsIa/SE 1920/50
23. YE:n kirj N:o 179/29.2.20, PionP 2:n kirj N:o 1904/23.7.20 ja 247/19.9.20, SArk OsIa/SE 1920/50, YE:n kirj N:o 354/30.3.20, SArk T2855/10 ja 3.DE:n kirj N:o 1561/21.10.20, SArk I/YE 1920/28
24. III/TR:n kirj N:o 67/10.3.20, SArk I/YE 1920/28
25. III/TR:n kirj N:o 71/20.3.20, SArk I/YE 1920/28, YE:n kirj N:o 353/30.3.20, SArk T2855/10, YE:n kirj N:o 356/14.4.20 ja 405/15.4.20, SArk I/YE 1920/28 sekä SE:n kirj N:o 1039/17.4.20, SArk OsIa/SE 1920/50
26. 3.DE:n kirj N:o 1098/1.6.20 ja 1183/29.6.20, SE:n kirj N:o 1039/8.6.20 ja YE:n kirj N:o 501/14.6.20, SArk OsIa/SE 1920/50
27. TR:n kirj N:o 385/31.7.20, SArk OsIa/SE 1920/50
28. TR:n kirj N:o 385/31.7.20, 3.DE:n kirj N:o 1311/4.8.20, SE:n kirj N:o 1649/12.8.20, SM:n kirj N:o 193/19.8.20, SE:n kirj N:o 1649/9.9.20 ja 1731/13.10.20, SArk OsIa/SE 1920/50
29. SE:n kirj N:o 1039/24.4.20 ja 1085/18.5.20 sekä 3.DE:n kirj N:o 1022/9.5.20, 1086/31.5.20 ja 1134/12.6.20, SArk OsIa/SE 1920/50
30. 3.DE:n kirj N:o 726/24.3.20 ja 1134/12.6.20, SArk OsIa/SE 1920/50, III/SJR:n pvk N:o 102/3.6.20, SArk
31. TR:n kirj N:o 246/1.6.20, SArk OsIa/SE 1920/50
32. TR:n kirj N:o 246/1.6.20, 242, 243, 244, 245/4.6.20, 256/11.6.20, 254 ja 255/12.6.20 sekä 289/25.6.20, SArk OsIa/SE 1920/50
33. 3.DE:n kirj N:o 1173/28.6.20, SArk OsIa/SE 1920/50
34. YE:n kirj N:o 356/14.4.20, SArk I/YE 1920/28, YE:n kirj N:o 405/15.4.20, SE:n kirj N:o 1405/18. ja 19.6.20, 3.DE:n kirj N:o 1155/26.6.20 sekä YE:n kirj N:o 514/29.6.20, SArk OsIa/SE 1920/50
35. 3.DE:n kirj N:o 1275/28.7.20, SArk OsIa/SE 1920/50
36. TR:n yleinen suunnitelma 9.7.20, SArk OsIa/SE 1920/50
37. SE:n kirj N:o 1546/23.7.20, SArk T2855/10

38. YE:n kirj N:o 556/22.7.20, SArk OsIa/SE 1920/50
39. YE:n kirj N:o 609/17.8.20, ja SE:n kirj N:o 1665/24.8.20, SArk OsIa/SE 1920/50
40. 3.DE:n kirj N:o 1171/26.6.20, YE:n kirj N:o 539/6.7.20, SE:n kirj N:o 1431/19.7.20, SArk OsIa/SE 1920/50
41. 3.DE:n kirj N:o 1253/20.7.20 ja 1335/6.8.20, SArk OsIa/SE 1920/50
42. SE:n kirj N:o 1562/24.7.20 ja 3.DE:n kirj N:o 1262/24.7.20, SArk OsIa/SE 1920/50
43. 3.DE:n kirj N:o 1257/23.7.20, SArk OsIa/SE 1920/50
44. YE:n kirj N:o 564/26.7.20, SArk OsIa/SE 1920/50
45. 3.DE:n kirj N:o 1275/28.7.20, SArk OsIa/SE 1920/50
46. 3.DE:n kirj N:o 1626/4.12.20, SArk OsIa/SE 1920/50
47. YE:n kirj N:o 574/31.7.20, SArk OsIa/SE 1920/50
48. TR:n kirj N:o 384/1.8.20, 3.DE:n kirj N:o 1357/10.8.20, SE:n kirj N:o 1655/16.8.20, SArk OsIa/SE 1920/50 ja YE:n kirj N:o 622/25.8.20, SArk T2855/12
49. YE:n kirj N:o 697/19.8.20, SArk OsIa/SE 1920/51, III/SJR:n pvk:t 1920, SArk
50. 3.DE:n kirj N:o 1452/6.9.20, SArk OsIa/SE 1920/50
51. SE:n kirj N:o 1732/7.9.20 ja 1772/16.9.20 sekä 3.DE:n kirj N:o 1482/17.9.20, SArk OsIa/SE 1920/50
52. 3.DE:n kirj N:o 1547/12.10.20, SArk T2855/12
53. 3.DE:n kirj N:o 1413/27.8.20, SArk I/YE 1920/28
54. YE:n kirj N:o 634/2.9.20, SArk I/YE 1920/28
55. 3.DE:n kirj N:o 1491/21.9.20, SArk OsIa/SE 1920/50
56. YE:n kirj N:o 700/6.10.20, SArk T2855/12
57. 3.DE:n kirj N:o 1547/12.10.20, SArk T2855/12
58. 3.DE:n kirj N:o 1561/21.10.20, SArk I/YE 1920/28
59. 3.DE:n kirj N:o 1558/18.10.20, SArk T2855/10
60. 3.DE:n kirj N:o 1626/4.12.20, SArk OsIa/SE 1920/50
61. YE:n kirj N:o 7/5.1.21, SArk T2855/16
62. SE:n kirj N:o 478/22.1.20, SArk OsIa/SE 1921/63
63. YE:n kirj N:o 69/27.1.21, SArk T2855/16 ja 3.DE:n kirj N:o 94/14.2.21, SArk OsIa/SE 1921/63

4.3311 Tarton rauhan ja armeijan uudestijär jestelyn vaikutus puolustuksen järjestelyyn

1. YE:n kirj N:o 890/20.12.20, SArk T2855/12
2. 3.DE:n kirj N:o 53/20.1.20, SArk T2855/16
3. YE:n kirj N:o 338/16.7.21, SArk T2855/16
4. YE:n kirj N:o 340/20.7.21, SArk T2855/16
5. 3.DE:n kirj N:o 445/24.11.21, SArk T2855/15
6. YE:n kirj N:o 402/12.7.22, SArk T2856/4
7. Gros-Coissyn raportti 24.10.21, SArk T2855/17
8. YE:n kirj N:o 574/3.12.21, SArk T2855/16
9. 3.DE:n kirj N:o 503/26.12.21, SArk T2855/16
10. YE:n kirj N:o 620/31.12.21, SArk T2855/16
11. SE:n kirj N:o 1570/30.7.20, SArk OsIa/SE 1920/50 ja YE:n kirj N:o 544/21.12.21, SArk T2855/16
12. Sortavalan sk.piirin kirj N:o 366/29.12.21, SArk T2856/2
13. YE:n kirj N:o 562/20.11.22 ja 3.DE:n kirj N:o 558/21.11.21, SArk T2856/4
14. YE:n kirj N:o 572/27.11.22, SArk T2856/4
15. 3.DE:n kirj N:o 571/30.11.22, SArk T2856/4
16. YE:n kirj N:o 434/20.9.21, SArk T2855/15
17. 3.DE:n kirj N:o 444/24.11.21, SArk T2855/15
18. Gros-Coissyn muistio 24.10.21, SArk T2855/17
19. 3.DE:n kirj N:o 206/27.2.22, SArk T2856/4
20. YE:n kirj N:o 195/18.3.22, SArk T2856/4
21. YE:n kirj N:o 537/30.10.21 ja 631/23.12.22, SArk T2856/4
22. 3.DE:n kirj N:o 16/6.2.23, SArk T2856/7
23. 3.DE:n kirj N:o 21/10.2.23, SArk T2856/7
24. 3.DE:n kirj N:o 30/16.2.23, SArk T2856/7
25. YE:n kirj N:o 225/14.5.23, SArk T2856/7
26. YE:n kirj N:o 226/18.5.23, SArk T2856/7
27. YE:n kirj N:o 224/14.5.23, SArk T2856/6
28. 3.DE:n kirj N:o 72/12.4.23 ja 14.4.23 sekä YE:n kirj N:o 198/21.4.23, SArk T2856/7
29. YE:n kirj N:o 201/25.4.23 ja 580/20.12.23, SArk T2856/5
30. YE:n kirj N:o 219/20.6.23, SArk T2856/5
31. 3.DE:n kirj N:o 135/24.7.23 ja YE:n kirj N:o 433/10.9.23, SArk T2856/7

31a. YE:n kirj N:o 483/18.9.23, SArk T2856/7

32. 3.DE:n kirj N:o 21/8.2.24, SArk T2857/9
33. YE:n kirj N:o 42/20.2.24, SArk T2857/9
34. YE:n kirj N:o 103/5.3.24, SArk 2857/9
35. 3.DE:n kirj N:o 49/13.3.24, SArk T2857/9
36. 3.DE:n kirj N:o 55/25.3.24, SArk T2857/9
37. YE:n kirj N:o 107/15.4.24, SArk T2857/9
38. 3.DE:n kirj N:o 145/31.3.24, 149/1.4.24, 135-139/11.-15.9.24 ja YE:n kirj N:o 109/14.4.24, SArk T2857/8

4.332 Itärajan pohjoisosa

1. SM:n puhsan N:o 67/19.10.20, SArk Plmin 1918-37 F12, UM:n kirj N:o 11111/21.10.20 ja YE:n kirj N:o 787/27.10.20, SArk T2855/10 ja SE:n kirj N:o 89/4.2.21, SArk T2855/15
2. SE:n kirj N:o 152/18.2.22, SArk T2856/3
3. YE:n kirj N:o 171/2.3.22, SArk T2856/3
4. SisM:n kirj N:o 416/20.9.22, SArk T2856/3
5. PlM:n kirj N:o 613/3.11.22 ja YE:n kirj N:o 545/11.11.22, SArk T2856/3
6. SE:n kirj N:o 2039/13.12.22, SArk T2856/3
7. KR:n kirj N:o 22/29.1.23, SArk T2857/9
8. SisM:n kirj N:o 16/31.1.23, SArk T2857/9
9. PlM:n kirj N.o 66/1.2.23, SArk T2857/9
10. YE:n kirj N:o 58/2.2.23, SArk T2857/9
11. SE:n kirj N:o 180/3.2.23, SArk T2856/6
12. PJP:n puhsan N:o 284/6.2.23, IlmVE:n kirj N:o 51/31.1.23 ja 65/9.2.23 sekä SisM:n kirj N:o 22/1.2.23 ja 36/13.2.23, SArk KR 1923/1
13. SE:n kirj N:o 23/17.1.24, SArk T2857/9
14. YE:n kirj N:o 224/14.5.23, SArk T2856/6
15. Toimintaohjeet Kajaanin ja Kemijärven lohkojen komentajille, SArk T2857/14

4.34 Rannikoitten puolustus

1. SL I, sivu 94
2. YE:n kirj N:o 2056/26.11.19, SArk OsIa/YE 1919/26
3. Rannikkopuolustuskomitean kirj N:o 2049/28.10.22, SArk T2856/3 ja SL I, sivut 143 ja 147

3a. SLH, sivu 126
3b. SLH, sivu 59
4. SLH, sivut 55-57
5. Rannikkopuolustuskomitean kirj N:o 2049/28.10.22, SArk T2856/3 ja SLH, sivu 60
6. YE:n kirj N:o 93/19.1.22, SArk T2856/2
7. YE:n kirj N:o 120/22.2.21, SArk T2855/16 ja 165/28.2.22, SArk T2856/3
8. 2.DE:n kirj N:o 177/15.3.22, SArk T2856/3
9. SE:n kirj N:o 951/26.4.20, SArk OsIa/SE 1920/50

4.35 Ilmapuolustus

4.351 Ilmatorjunta

1. RT 1:n kirj N:o 6/11.2.20 ja Tt:n kirj N:o 98/17.3.20, SArk T2855/10
2. IlmVE:n kirj N:o 55/14.5.20, SArk T2855/10
3. YE:n kirj N:o 496/9.6.20, SArk T2855/10
4. SE:n kirj N:o 809/26.6.20, SArk T2855/10
5. YE:n kirj N:o 870/8.12.20, SArk T2855/10
6. YE:n kirj N:o 214/16.7.24, SArk T2857/8
7. YE:n kirj N:o 588/15.12.23, SArk T2856/6
7a. YE:n kirj N:o 11/19.1.24 ja 131/5.5.24, SArk T2857/8
8. SE:n kirj N:o Tt 20/1.3.24, RPT 47/9.5.24 ja RPT 43/14.8.24, SArk T2857/8

4.352 Ilmavoimat

1. IlmVE:n kirj N:o 240/30.6.22, YE:n kirj N:o 192/15.7.22 ja SE:n kirj N:o 1495/24.7.22, SArk T4528/14
2. SE:n kirj N:o 771/13.2.20, SArk OsIa/SE 1920/51
3. SE:n kirj N:o 372 ja 375/15.3.21, SArk T2855/15
4. IlmVE:n kirj N:o 247/3. ja 20.7.22, SArk T2856/3
5. YE:n kirj N:o 567/20.11.23, SArk T2856/6
6. IlmVE:n kirj N:o 301/4.12.23, SArk T2856/6
7. IlmVE:n kirj 9.10.23/SArk T2856/7

4.36 Puolustusasemien linnoittaminen

1. SLH, sivut 23-28, YE:n kirj N:o 203/9.7.24, SArk T2857/7
2. SLH, sivut 57-62
3. SLH, sivu 30
4. YE:n kirj N:o 850/22.11.20 ja 2.DE:n kirj N:o 8026/21.12.20, SArk 2.DE 1919/6/25
5. SLH, sivut 16-17, 2.DE:n kirj N:o 1960/13.8.19, SArk 2.DE 1919/8
6. 2.DE:n kirj N:o 16/6.2.22 ja YE:n kirj N:o 549/29.12.22, SArk T2856/2 sekä 1.DE:n kirj N:o 302/4.4.22, SArk 2.DE 1922/9/22
7. 3.DE:n kirj N:o 72/12.4.23, SArk T2856/7
8. 2.DE:n kirj N:o 112/13.2.22, SArk T2856/4
9. TJE:n kirj N:o 618/18.12.24 ja YE:n kirj N:o 137/6.5.24, SArk T2857/8
10. II/KKR:n kirj N:o 152/9.7.22, SArk 2.DE 1921-22/24

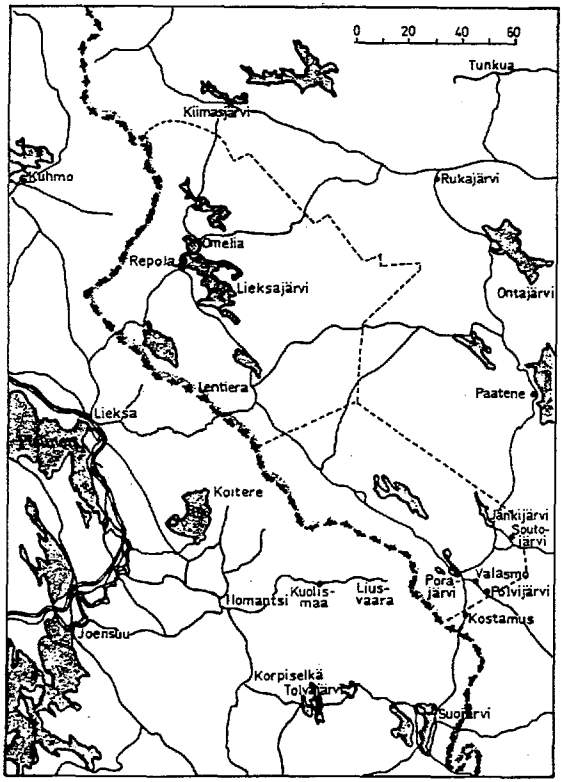

Repola ja Porajärvi

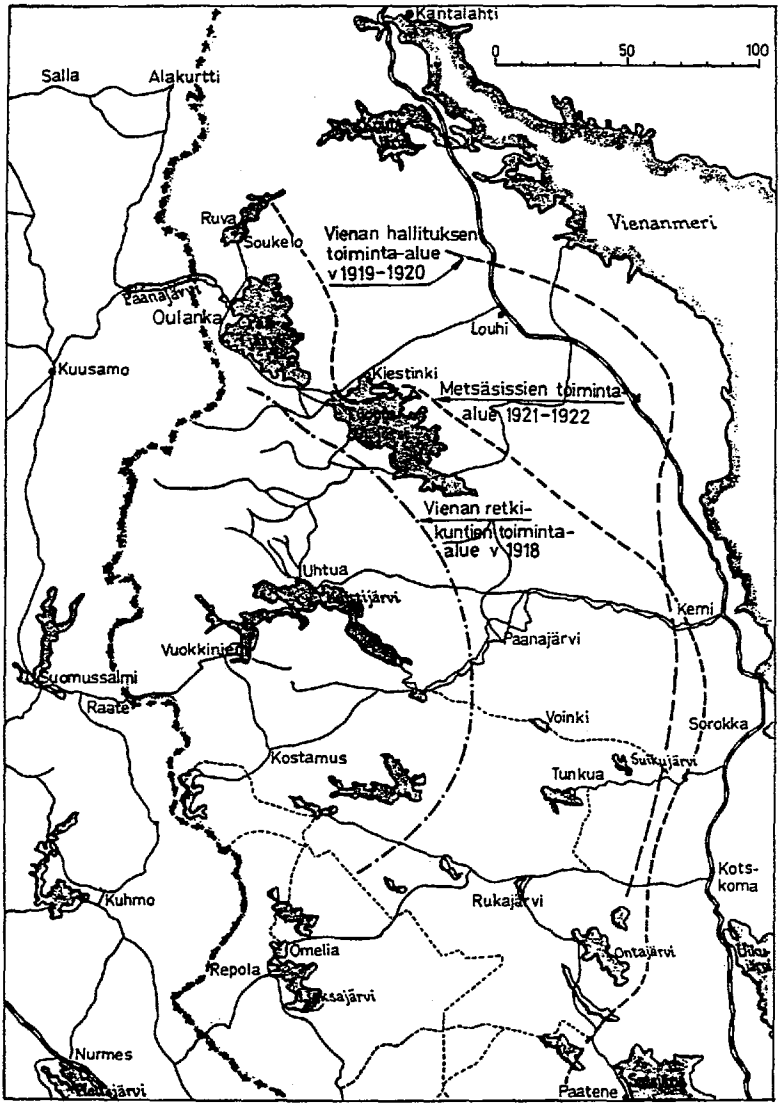

Vienan Karjala

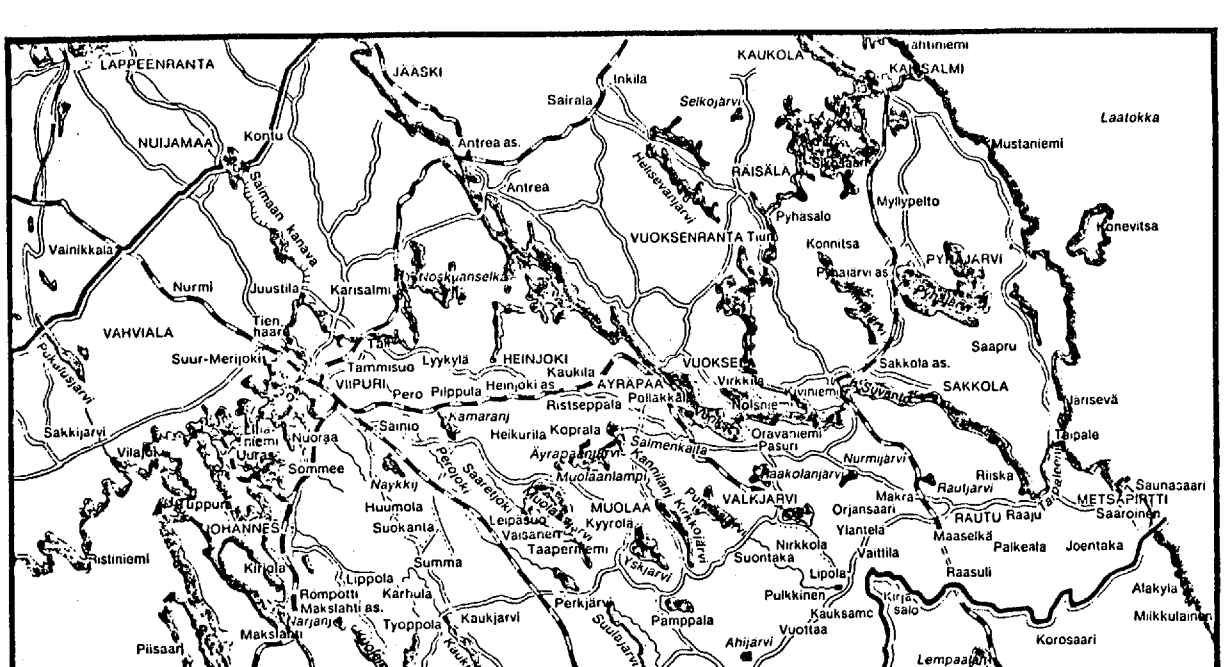

Karjalan kannas

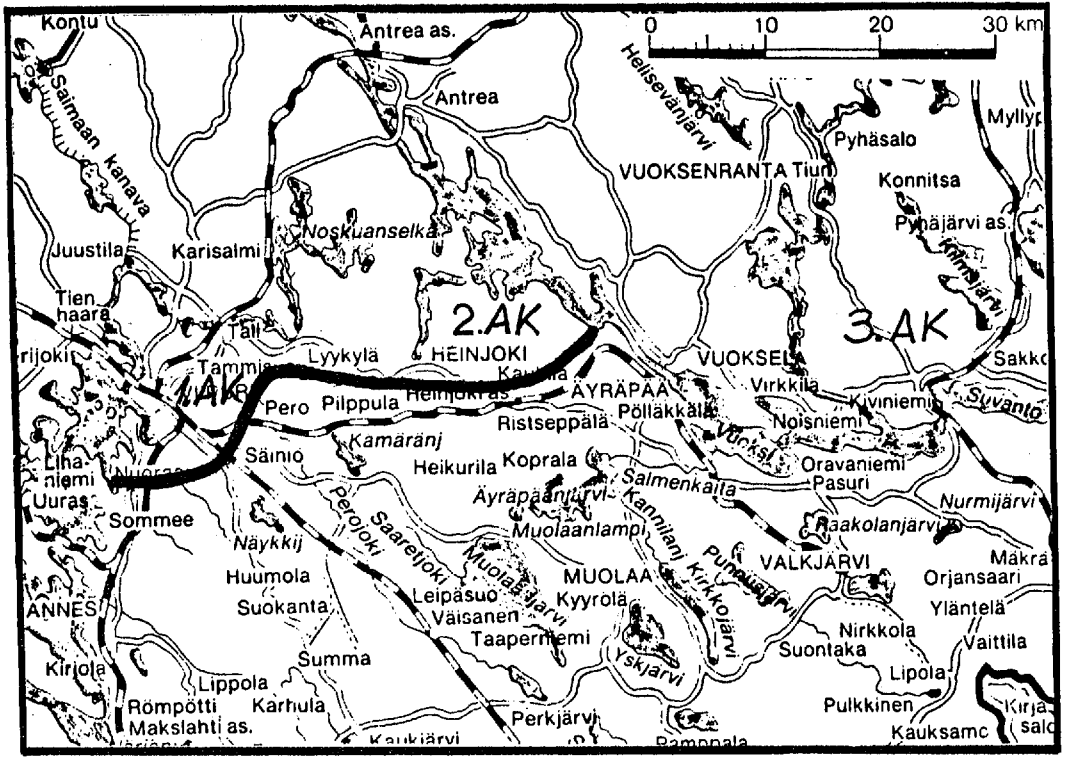

Venäjän keskitys 2

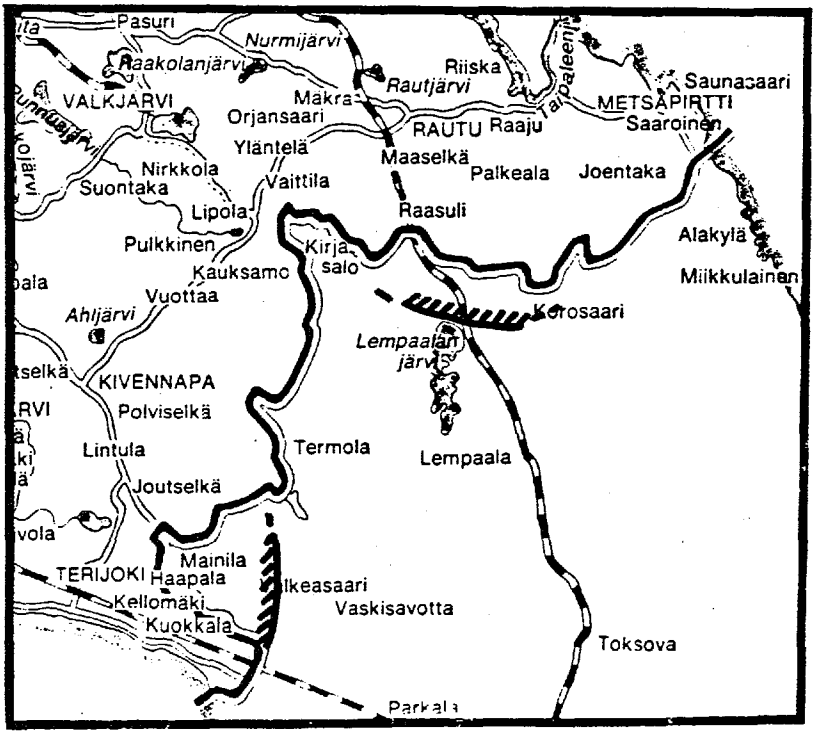

Suojajoukkojen asemat rajan takana

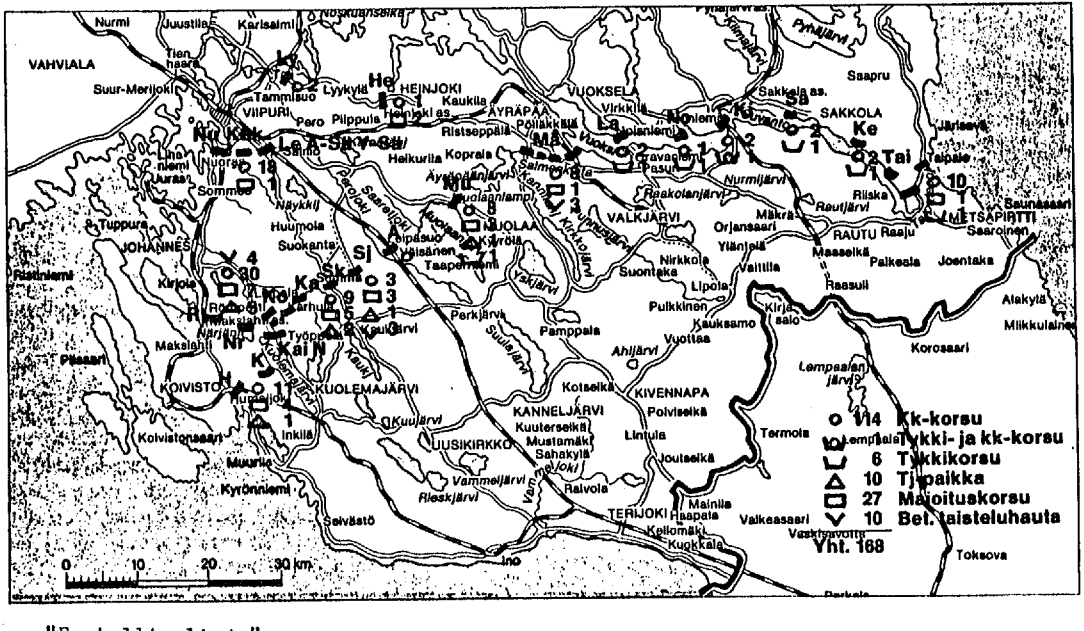

"Enckellin linja"